

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 10813

FUNEM YARID

Sholem Aleichem

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

שאלעם-אלייכעם

פונעם יאריד

פארלאג „עמעס“ ★ מאַסקווע 1934

Printed in Soviet Union

Редактор Л. Гольдберг. Техред. С. Абрам. Корректор И. Рабкин.
Сдано в производство 29/III—34 г. Подписано к печати 8/VII—34 г.
Формат бумаги 82 x 110^{1/32}, 26^{3/4} п. л. 37.000 зн. в п. л.
Уп. Главлита В—83628. Тираж 4.000.

Типография изд-ва „Дер Эмес“, Москва, Покровка. 9. Зак. № 63.

שאַלעמ-אַלייכעמ אין יאָר 1889

פאָרוואָרט

1

דער בוך „פונעם יאָריד“ געהער צו די ווערק, וואָס אפ ווי האָט
שאַלעם־אלייכעם געארבעט נאָר צום סאָפּ פון זיין לעבן, אינ די יאָרן
1915—1916. וווינשטדיק צו יענער צייט אינ אמעריקע, האָט שאַלעם־
אלייכעם אינ אייניקע פון זינע דעמלטיקע ווערק געפרווט זיך אָפֿ־
געבן מיט ספעציעל „אמעריקאנישע“ טעמעס, געפרווט ארינטפירן אינ
דער גאלעריי פון זינע אלגעמיינ־באקאנטע העלדן אייניקע נייע גע־
שטאלטן פון דער אמעריקאניש־יודישער ווירקלעכקייט, נאָר ניט די
ארבעט איז צו יענער צייט געשמאנעל אינ צענטער פון שאַלעם־
אלייכעםס אויפמערקזאמקייט. ניט דאָס האָט ער באטראכט ווי זיין
הויפט־ארבעט. דעם שווערפונקט פון זיין ליטערארישער טעטיקייט
האָט שאַלעם־אלייכעם דעמלט געוואָלט זען בלויז אינ דער ארבעט אפ
דער אווטאָביוגראַפיע, אפני בוך „פונעם יאָריד“.

„די ארבעט פון דעם בוך — דערציילט י. בערקאוויטש — האָט
אימ אינגאנצן פארזאכט. ער האָט נאָר וועגן דעם געטראכט, גערעדט
דערפון מיט נאָענטע מענטשן אפ זינע שפאצירונגן, געפלאנט די
ווינטערדיקע טיילן, דערציילט פאָרויס, וועלכע פערזאָרן עס וועלן זיין
באזונדערס אינטערעסאנט, גערעדערט זיך, וואָס אינ דער צייטונג, ווי
ער איז א מיטארבעטער, וויל מען ניט אַפּשאצן דעם ריכטיקע ווערט
פון דעם „בוך פון זינע ביכער“ (ווי ער האָט אָנגערופן זיין אויטאָ־
ביוגראַפיע, וויקמענטדיק זי צו זינע קינדער), מע פארלאנגט פון
אימ אנדערע זאכן — פרוילעכע פעליעטאָנען, דאָמאנענ...” *

* שאַלעם־אלייכעם־בוך, ה. 11.

פונדאנען האָט זיך גענומען אָט דער דראַנג צו שרײַבן דעם בוך „פונעם יאָרד“ דאָפּקע איז דער צײַט, ווען שאַלעם-אַלייכעם איז אָפּאַרשטױוּאַם אָנגעקומען קײַן אמעריקע און האָט געקראָגן אַ מען-לעכטיג צו באַרײַכערן זײַן נעשטאַלט-וועלט מיט אַ מענגע נײַע פּאַר-שוײַנע, גענומען איז נײַע פּאַרהעלטענישן, איז נײַע סיטואַציעס? מיט וואָס דערקלערט זיך דער פּאַקט, וואָס שאַלעם-אַלייכעם איז גראַד איז דעם מאַמענט געוואָרן פּאַרכאַפט פּוּן דער אַרבעט אפּן בוך „פּו-געם יאָרד“, וואָס האָט צו טאָן מיט העט-וויטער פּאַרגאַנגענהײַט פּוּן דער ייִדישער שטעטל-סוויוע אינעם צאַרײַשן רוסלאַנד?

י. בערקאַוויטש, וואָס פּרעטענדירט אפּ די רעכט פּוּן אַ „נאַענטן מענטשן“ און געקט זיך אונטער יעדעס מאָל, ווען עס האַנדלט זיך וועגן אַ קאָמפּליצירטער סיטואַציע איז שאַלעם-אַלייכעם אנטוויק-לונג, גענוי אינפּאַרמירן אונדז וועגן דעם „עמעסן“ באַרײַט פּוּן דער אָדער יענער סיטואַציע — י. בערקאַוויטש דערקלערט שאַלעם-אַליי-כעם באַזונדערן דראַנג צו אַרבעטן אפּן בוך „פונעם יאָרד“ מיט אַ טאַנצער די סײַכעס. צווישן אָט די סײַכעס טרעפּן מיר ניט בלויז די „קאַלטע פּרעמדע באַצױונג פּוּן דער פּאַרשטעטער ייִדישער צײַטונג-וועלט“ איז אמעריקע, נאָר אויך די אומבאַקוועמלעכטיג פּוּן אימפּאַרן איז די „איבערגעפּאַסטע סאַבווי-וואַנטאַנען“ (מעטראָ), דעם „באַ-טויכנדיקן ראש פּוּן דער מיליאָנען-קעפּיקער שטאָט“, די קלימאַטישע באַדינגונגען פּוּן דער גױ-יאָרקער געגנט און נאָך אייניקע אזעלכע „פּאַקטאַרג“, וואָס האָבן ווי בערקאַוויטש שרײַבט, „אַפּגעשטופּט דעם באַטריבטן מיסטער פּוּן דער קעגנױאַרט“...

עס איז זעלבסטפּאַרשטענדלעך, אז ניט מיט אזעלכע פּיליסטערישע קיירעס פונעם „נאַענטן מענטשן“ — י. בערקאַוויטשן לאָזט זיך אפּ-קלערן די אטמאָספּער, איז וועלכער עס איז געשאפּן געוואָרן דער בוך „פונעם יאָרד“.

עס קאָן קײַן שום סאַפּעס ניט זײַן: די געשיכטע פונעם בוך „פּו-געם יאָרד“ וואָס איז די געשיכטע פּוּן אַ סאַך טיפּערע, אַ סאַך באַ-דײַטערקערע און, דעריקער, אויסגעשפּראַכטן-אידעאָלאָגישע קרויסיס-דער-שײַנונגען איז שאַלעם-אַלייכעם אנטוויקלונג. עמעסן, געקומען צום געראַנג שרײַבן און אומטאָבאָגראַפיע איז שאַלעם-אַלייכעם נאָך נאָר

מיט א סאך יאָרן פּרױער פּאר דעם, ווי ער האָט זיך דירעקט גענומען צו דער ארבעט אפּן בוך „פּונעם יאָרױד“. אָנהױבן הױבט שאַלעמ־אליי-כעם אָן טראַכטן וועגן שרײַבן און אוּטאַבֿיאַגראַפיע נאָך אינ יאָר 1895, ווען ער שרײַבט אינ א בריוו צו ספּעקטאָרן: „איך האָב מיך פּעסט באַשלאָסן די טעג צוטרעטן צו מיין לעבן־באַשרײַבונג“.

אָבער פּון יענעם טאָג, וועגן שאַלעמ־אלייכעם האָט „פּעסט באַ-שלאָסן“, ביז צו יענעם טאָג, ווען ער האָט דירעקט גענומען זיך צו דער ארבעט אפּן בוך „פּונעם יאָרױד“, איז דורכגעגאַנגען גאַנצע צוואַנציק יאָר (1895—1915). אינ פּאַרלױס פּון אָט די יאָרן האָט שאַלעמ־אלייכעם גאַנצ אָפּט זיך אומגעקערט צו דעם געקאַנס וועגן דער אוּטאַבֿיאַגראַפיע, אָבער אינ יעדן באַזונדערן פּאַל, אינ העסקעם מיט די נייע סאַציאַלע פּאַרהעלטענישן, איז ער געקומען צו דער אַזױ-טאַבֿיאַגראַפיע מיט אנדערע פּאַרלאַנגען, געשטעלט צו איר אנדערע פּאַדערונגען.

שוין נאָך ניט ווייט פּון זײַן לעבן־סאָפּ, אינ יאָר 1912, וועלנדיק זיך באַשיצן פּון די „מעמאָריסטן“, וואָס האָבן נאָך באַ שאַלעמ־אליי-כעסס לעבן אָנגעהויבן אויסטראַכטן ניט־געשטויגענע, ניט־געפּלױגענע מיניעס, האָט שאַלעמ־אלייכעם אינ א בריוו געשריבן: „איך האָב מירע, און כּױעל מוזן אליין אָנשרײַבן מיין עמעסע בּיאָגראַפיע און די געשיכטע פּון מיין שאַפּן: זײ זײַנען ביידע גלױב אינטערעסאַנט. דער כּױסאָרן, וואָס איך לײַג עס אָפּ אפּ דער עלטער, און פּיל מיך אַזױ יונג און וועל מיך אַזױ פּילן, דוכט זיך, כּױג לעצטן טאָג פּון מיין „יונגט“, און מיין אוּטאַבֿיאַגראַפיע וועט בלײַבן ניט קױן געענדיקטע. ווי קאָן מען שרײַבן בּיאָגראַפיעס, און מע האַלט ערשט באַם אָטהױב שאַפּן?“ *

שאַלעמ־אלייכעם האָט, ווי מיר זעען, אינ יאָר 1912 ניט געהאַלטן פּאַר מעגלעך זיך אָפּצואַעבן מיט דער ארבעט אפּ דער אוּטאַבֿיאַגראַפיע, וואָס האָט אים געזאָלט אפּ א לענגערע צײַט אָפּרײַסן פּון דער אקטור-עלער טעמאַטיק. שאַלעמ־אלייכעם זעצט זיך ניט שרײַבן זײַן אוּטאַבֿיאַגראַפיע, ווייל ער פּילט זיך נאָך „יונג“, ער פּילט זיך ענג פּאַר-

* שאַלעמ־אלייכעם־בוך, ז. 242.

בונדן מיט זיין עפאָכע, ער איז טיפּ אינגעוואָרעלט אין דער קעגנווארט און וויל נישט אפילע יאָר א קורצער צייט פארלירן דעם שעפערנישן קאנטראקט מיט אָס ו'ער קעגנווארט.

מער נישט ווי דרבי יאָר טיילט אָפּ די דאָזיקע בריוו פון יענער צייט, זענען שאַלעם-אלייכעם האָט אָנגעהויבן באטראכטן די ארבעט אפּ דער אווטאָבאָגראַפיע אלס זיין הויפט-ארבעט, אָבער אין גאַנג פון אָט די יאָרן, באזונדערס אין דער צייט פון דער אימפעריאליסטישער מיליטאַר-מע, טרעטן ארויס אין שאַלעם-אלייכעם שאפּן בילעטע סימאָניזם פון א טיפּן אידעאָלאָגישן קרויזיס. דאָס לאָזט זיך פילן באזונדערס קלאָר אין דער סעריע מאָנאָלאָגן „טויזנט איינ נאכט“ (1915) — דאָס ערשטע גרעסערע ווערק, וואָס א יודישער שרייבער האָט געפרוּווט ווידר מען דער טעמאטיק פון דער אימפעריאליסטישער מיליטאַרמע. לויט דער צאָל און גרייס פון די מאָנאָלאָגן, וואָס גייען אריין אין דער סעריע, קאָן זי בעלישוםסאָפּעק קאָנקורירן מיט אזעלכע באדימט-דיקע יודיק, ווי „טעווייז דער מיליטער“ אָדער „מענאכעם-מענדל“. אומי זיסט אָבער וועט איר זוכן אין די מאָנאָלאָגן פון „טויזנט איינ נאכט“ עפעס ענלעכס צו יענער אידויישער צילגעווענדקייט, וואָס איז פאראן אין טעווייזעס מאָנאָלאָגן אָדער אין מענאכעם-מענדלס בריוו. די מאָנאָלאָגן פון „טויזנט איינ נאכט“ זינען דער בילעטסטער אויסדרוק פון יענער אידויישער פארלאָנגקייט און דעוואָרענטירטקייט, וואָס האָט באט אָנהויב אימפעריאליסטישער מיליטאַרמע באהערשט שאַלעם-אלייכעמען. שאַלעם-אלייכעם קונסט, וואָס האָט נישט איינ מאָל געגעבן ביז גאָר שטענע, רעאליסטישע בילדער פון דער „גרויסער בע-האַלע סא די קליינע מענטשעלעכ“, האָט דאָס מאָל אחויסבאוויזן איר פולשטענדיקע הייליבלאָזיקייט. קאָנטיק, די אימפעריאליסטישע מיליטאַרמע איז געווען אזא „גרויסע בעהאַלע“, אז זי האָט צע-טרייסלט די זיילן פון שאַלעם-אלייכעם וועלט-אַנשווינג, אין גרוינט צעשטערט זינען שטענדיקע האָפענונגען דערפון, אז נישט געקוקט אפּ פארשידענע „דערווייליקע“ שוועריקייטן, האָט זיין קלאס, דאָס יודישע קליינבירגערטום, דאָך געוויסע אויסזיכטן זיך ארויפצוארבעטן אפּ א פעסטערער סאָציאל-עקאָנאָמישער פּאָזיציע אין דער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט. די אימפעריאליסטישע מיליטאַרמע, וואָס האָט כּוּצ

אלעמען געוויקט אפ שאלעם-אלייכעמען נאָך מיט די באזונדער-
שטארקע דונירונג-פראָצעסן, וואָס זי האָט אריינגעבראכט אין דער
ידישער סווייווע פונעם צארישן רוסלאנד, האָט אונטערגעריסן שפּאַ-
לעמ-אלייכעמס אָפטימיזם.

א שטארקן קלאַפּ האָט צו דער זעלבער צייט באקומען שאלעם-
אלייכעמס אָפטימיזם אויב פּונ די פּרישע אַבנדרוקן, וואָס ער האָט
געקראָגן ביים זיין צווייטן באזוכ אין אמעריקע (1915—1916). שפּאַ-
לעמ-אלייכעמס לעצט-געשריבענע ווערק, ווי די איינאקטער „אוילעם-
האבע“, „מיסטער גריין האָט א דזשאַב“ א.א. באווייזן, אז ער האָט
צו דער צייט מיט א מערקווירדיקער גיכקייט אָנגעהויבן אויסלעבן די
איליוויעס, וואָס האָבן זיך בא אימ געהאט געשאפן אין דער צייט
פונ זיין ערשטן באזוכ אין אמעריקע (1906). אויב דעמלט האָט ער
אלע זינע האָפּענונגען פאַרכונדן מיט דער געשטאלט פונ דעם „אַל-
רעטניק“, וואָס „מאכט א לעבן“, אויב דעמלט האָט ער אין דער
פיעסע „באַלדערבער“ (1907) ארויסגעשטעלט, ווי דעם איינציגן וועג
ווינער פאר דעם גאַנן מענאכע-מענדל-שיכט פונ דעם שטעטלשן
קליינבירגערטום, -דעם „אַלרעטניק“ — בעני-בען, איז אַיצט אין די
יאָרן 1915—1916 פרווירט שפּאַלעם-אלייכעמס אריבערטראָגן זיין קרי-
טיק שוין אפּ דעם „אַלרעטניק“ גופע, אָבער אקטיוו ארויסטרעטן קעגן
דער סווייווע פונ די אמעריקאנער „אַלרעטניקעס“, ווי ער איז אמאָל
ארויסגעטראָטן קעגן סענדער בלאַנק און קעגן די יעהופּעצער ביר-
זשעוויקעס, האָט שפּאַלעם-אלייכעמס אַיצט ניט געקאָנט. די אקטיווקייט
איז פאַראַליוירט געוואָרן דורך דער אלגעמיינער אידיינשער פאַרלאָרן-
קייט, וואָס האָט באהערשט שפּאַלעם-אלייכעמען נאָך באמ סאַמע אָנ-
הייב אימפּעריאליסטישע מילכאָמע.

פאר שפּאַלעם-אלייכעמען איז כאַראַקטעריסטיש, וואָס דער שטארק-
געפאלענער גלויבן אין דעם, אז דאָס יידישע קליינבירגערטום וועט
זיך קאָנען אַרונפאַרבעטן אפּ א פּעסטער פּאַזיציע אין דער קאפיטאַל-
ליסטישער געזעלשאפט, האָט בא אימ ניט ארויסגערופן קיין פרוויר צו
זיכן דעם אויסוועג ערנעצ אין אַ אנדער ריכטונג, אויסער די ראמען
פונ דער קאפיטאַליסטישער געזעלשאפט. פאַרקערט, דער צווייטער-
טײל „מאָטל פייסי דעם כאונס“, וווּ שפּאַלעם-אלייכעמס האָט אריינגע-

פירט אייניקע געשטאלטן פון דער ארבעטער-באוועגונג, האָט באוויזן, אז שאַלעמ-אלייכעם איז אַרגאניש, פּרעמד ודעם קאמפ, וואָס עס פירט דער ארבעטער-קלאַס. שילדערנדיק די געשטאַלטן פון דער ארבעטער-באוועגונג פון אויבנופ, האָט שאַלעמ-אלייכעם דאָ ניט געפונען מיט וואָס צו פארפולן דעם גרויסן בלוז, די ליידיקייט, וואָס האָט זיך באַ אימ געשאפן נאָך ידעם, ווי ער האָט זיך אנטוישט אינ דער אמעריקא-ניש-יידישער ווירקלעכקייט. שאַלעמ-אלייכעם שרעבט אפילע אינ יאָר 1915 א ראָמאַן פון אמעריקאניש-יידישן לעבן („מייכטיק“), אָבער אינ דעם דאָזיקן ראָמאַן קומט אזוי בויילעט צום אויסדרוק שאַלעמ-אלייכעם אינרופערענטיזם צו דער אמעריקאנער ווירקלעכקייט, אז אפילע דער אלץ-פארגלעטנדיקער אונ אלץ-פארווייכערנדיקער בערקאָ-זויטש רופט עס אָן „א ווילדער פּלאַנטער פונעם אמעריקאניש-יידישן לעבן“, א „צעלאַכעס-ראָמאַן“.

מיר זעען דאָ שאַלעמ-אלייכעמען אינ דעם מאַמענט, ווען ער הייבט שוין אָן ווייניק-וואָס שעצן דעם קאָנטאַקט מיט דער ארומיקער ווירקלעכקייט, וועלכע שטאַרקט אינ אימ בלוז דעם געפיל פון אידייזשער יפארלאָרנקייט און דעוואָרנעטיזירטקייט, ער פארלירט אלץ מער דעם אינטערעס צו אקטועלער טעמאַטיק, זיך אויג גליטשט זיך איצט שוין בלוז איבער דער ווייכערפלאַך פון דער קאָנקרעטער ארומיקייט, וועל-כע ער איז ניט אימשטאַנד צו באַזיניקן. אונ אָט דאָס האָט עס „אָפגעשטופט דעם באַטריבטן מיסטער פון דער קעגנווארט“, דאָס האָט אימ געשטויסן אוועקגיין אינ דער פארגאנגענהייט, דאָס האָט געבראַכט דערצו, אז ער זאָל אינ זינע לעצטע לעבנס-יאָרן אזוי ווערן „פאַרכאַפט“ פון דער אַחבעט אפן בוך „פונעם יאָרד“.

2

דעם בוך „פונעם יאָרד“ האָט שאַלעמ-אלייכעם פּלאַנירט ווי אַ מאָנאָמענטאַל ווערק פון אַ סאַך בענדער. אָפגעשידערט אינ די ער-טשע טיילן די קינדהייט און יוגנט-יאָרן, האָט שאַלעמ-אלייכעם גע-בויט דעם ווייטערדיקן פּלאַן פונעם בוך אזוי, אז „וואָס ווייטער וועט עס גיין ברייטער און טיפער, די וועלט-האַריוואָנטן וועלן זיך צע-שפּרייטן, טיפן און בילדער וועלן זיך מערן, בחוץ אשך על שפת הים“,

אגעו, וועט אויב קלאָר ווערן מיין אייגענע פּערזענלעכקייט, אלס בע-
 נאָדעם און נאָכ, דעם, אלס שרעבער, און אַט אזוי וועלן מיר קומען
 צום רעכטן ציימעס, צו דער ייִדישער ליטעראַטור מיט אירע נעוווֹן,מ,
 עמעסע און פּאלשע, מיט אירע ווערק, ווירדיקע און פּוילע אאוו *.
 אנדערש ווי אין אַט אזא ברייטע מאַסשטאב האָט שאַלעמ־אליי-
 כעם זיין אווטאָביאָגראַפיע קיינמאָל גיט געקאָנט זיך אויסמאָלן. ער
 האָט ניט אופגעהערט אונטערוואַרטן, אז אין דער אווטאָביאָגראַ-
 פיע וויל ער געבן דעם סאַכאָל פּונ זיין גאַנצער לעבן-דערפאַרונג,
 ער וויל דאָ געבן אַ סינטעטישע פאַראַלעגמיינערונג פּונ דו אלע סאַציו-
 אלע פּראָצעסן, וואָס ער, שאַלעמ־אלייכעם און זיין סוויזע האָבן אַין
 פאַרלויב פּונ פּופּיציק יאָר דורכגעמאַכט.

„האַקלאָל—שרייבט שאַלעמ־אלייכעם אין דעם אויבן ציטירטן
 בריוו צו שרירען—דאָס איז ניט מיין ביאָגראַפיע, נאָר די ביאָגראַ-
 פיע פּונ אינדזער ייִדיש וועלטל“...

מיר זעען דאָ, אז, ניט געקוקט אפּ דער ספּעציפּישקייט, וואָס עס
 האָט אין זיך דער „אווטאָביאָגראַפישער האַמאַן“ (ווי שאַלעמ־אלייכעם
 באַצייכנט דעם בוך „פּונעם יאַרד“), וויל שאַלעמ־אלייכעם אויב דאָס
 מאָל אַרויסטרעטן, ווי אַ שרײַבער אַ רעאַליסט, ער קאָן ניט פאַרלירן,
 אז דער הויפּט-העלד פּונ דער אווטאָביאָגראַפיע זאָל אָפּגעריסן ווערן
 פּונ זיין סוויזע, פּונ זיין סאַציואַל-עקאָנאָמישן באַדן. שאַלעמ־אלייכעם
 נעמט זיך דערבײַ אונטער צו זײַן דורכײַט אָביעקטיוו. ער שרײַבט אין
 דער פּאַרעדע צום „פּונעם יאַרד“: „איך, שאַלעמ־אלייכעם דער שרײַ-
 בער, וועל אייך דערציילן די ריכטיקע ביאָגראַפיע פּונ שאַלעמ־אלייכעם,
 דעם מענטשן, אָן צערעמאָניעס, אָן באַפּועכענ און צאַצקערײַען, ווי
 עס וואָלט אייך דערציילט, לעמאַש, אַ זײַטיקער פאַרשױן, אַ זײַלד-
 פּרעמדער, נאָר אזעלכער, וואָס איז געווען מיט אים אומעטומ“.

שאַלעמ־אלייכעם קאוואָנע איז ווירקלעך געווען אזא: שרעבן די
 אווטאָביאָגראַפיע אין אָביעקטיווע טענער, אָן דעם מיגדסטן פּרוו זיך
 פּערזענלעך, אלס אווטער, צו פאַרשענערן. אָבער אויב ער האָט נאָכ

* פּונ שאַלעמ־אלייכעם בריוו צו שרירען אין זאַמבוק. צום אַנדערע פּונ
 שאַלעמ־אלייכעם.

געקאנט ווי-עס איז זיך איינהייט פון פארשענערונג, בעשאס עס האָט זיך געהאנדלט וועגן איך, שאַלעמ-אלייכעמען גופע, האָט ער שוין גאָר ניט געקאָנט זיך באהערשן דעמלט, ווען עס האָט איך פון מאָל צו מאָל געשטויסן צו פארשענערן די סוויווע, פוטוואנעל ער איז אופ-געקומען. און געשטויסן דערצו האָט דער אויבן דערמאָנטער קרויז, וואָס האָט זיך אָנגעמוערקט באַ שאַלעמ-אלייכעמען צו דער צייט, ווען ער האָט געשריבן „פונעם יאָרד“. געשטויסן האָט דער דראַנג צו האַ טעווען זיך אין דער ווייטער פארנאָנגעטהיט פון די שווערע קלעפּ, וואָס עס האָט פון טאָג צו טאָג דערלאָטנט די גרויזאמע ווירקלעכקייט פון דער אימפעריאליסטישער מיליטאַרע. די סאוואַנע צו שרייבן די אַוטאָבאָגראַפיע איז אָביעקטיווע טענער איז דערריכער זייער גיך צו-שוועקט געוואָרן אין דער כוואַליע פון איבערנעטריבענער באַגייסטער-דונג פאר דעם „ווייטן אמאָל“, אין דער אידעאָליזאציע פונעם פאר-צייטיקן שטייער.

א פאָר ביישפילן.

עס איז באַוויסן, אז איינס פון די ערשטע ווערק, וואָס האָבן זיך איינגעגעבן שאַלעמ-אלייכעמען אין דער אָנהייב-צייט פון זיין שאַפן (אין 1884-טן יאָר) איז געווען אַ גרעסערע סאטירישע ליד, אייגנט-לעך אַ פּאָעמע: „יודישע טשינאָוויקעס“. אפן פּאָג פון שאַלעמ-אליי-כעסס דאָסראָון אומגעלונגענע, די דאקטיש-טרוקענע און אבסטראַקט-כקירעדיקע לידער פון יענער צייט צייכנט זיך אויס די ליד „יודישע טשינאָוויקעס“ דערמיט, וואָס אין איר איז באַאהעט אַ קאָנקרעטער סאָציאַלער מאָטיוו, געבויט אפּ די פּאָקטן פון שווערער עקספּלואַטאַ-ציע, וואָס די שטעטלשע האָרעפּאשנע מאַסע מוז אויסשטיין מיצאָד די קאָהאַלס-לייט, די „יודישע „טשינאָוויקעס“. אַ מערקווירדיקער רע-זולטאַט באַקומט זיך אָבער, ווען שאַלעמ-אלייכעם גייט צו די זעלבע דערשיינונגען אינעם בוך „פונעם יאָרד“.

אָט הערן מיר, לעמאַשל, ווי שאַלעמ-אלייכעם דערציילט וועגן זיין פעטער גיסל ראַבינאָוויטש, וואָס איז „געווען מיט נאַטשאַרלעסטווע אויסגעבונדן און האָט געפירט דאָס שטעטל בעיאָדראָמע, גלייך ווי ער וואָלט געווען אַ נאַטשאַלניק, אַ טשינאָוויק“. מיר זעען דאָ פאר זיך אַ שטעטלשן רע-לפּירער, וואָס „שיקערט מיטן סטאַרשינע אַ גאַנ-“

צע נאכט טאקע בא זיכ אינ שענק אונ מיטן סטאנאוואָי פּריסטאוו קושט ער זיכ, ווי מיט א ברודער". עס איז קלאָר, אז מיר האָבן דאָ איינעם פון די „יודישע טשינאוויקעס“, וואָס קעגן זיי האָט שאָר לעמאליכעם געוועטדט זיין סאטירע אינ 1884-טן יאָר. דער פער-סאָנאוואָש איז דער זעלבער, שאָלעמאליכעם איז שוין אַבער ניט דער זעלבער. שאָלעמאליכעם פונעם יאָר 1915 קאָן שוין זיכ ניט דערלויבן אזא קריטישע שטעלונג צו די „יודישע טשינאוויקעס“, ווי אינ די 80-ער יאָרן, ער קאָן זיי איצט מער ניט אטאקירן. ווייל זיי, אָט די פעטער ניסלס, געהערן איצט צו דער „אומבאריר-לעבער זאָנע“ פון דער ווייטער פארהאנגענהייט, וואָס מיט איר וויל זיכ שאָלעמאליכעם ראטעווען אינ 1915-טן יאָר. דעפאר ליינענע מיר אינעם בוך „פונעם יארד“ אויסטערלישע באשרייבונגען פון דעם, ווי דער „פעטער ניסל היליעט“, מיר הערן דערציילן וועגן דעם, ווי ער האָט זיכ געהאלטן „דעמאָקראטיש“, אונ שאָלעמאליכעם בויט אופ אזא אידעאליזירטע געשטאלט, וואָס עקזיסטירט ניט אינ דער נאטור.

אַבער פונקט אזוי אידעאליזירט טרעט אופ פאר אונדז שאָלעמאליכעם אויכעם צווייטער פעטער—פיניע, וואָס „קאָהאַלט זיכ“ אויכ אונ איז דערבין, ווי עס זאָגט ארנאָלד פון די פידוואָרקעס, א יוד מיט א מאַס קע אונ א פארהארישטער כאָסיד דעהצו. אונ דער כאָסלעווער זיידע, דער ווילד-מעגושעמדיקער כאָסיד, דער פּראָצענטניק, וואָס פארברענגט זיין גאנצ לעבן „אינ א ביידערל עטוואָס גרעסער פון א שטינג, ווי מע האָלט אויפעס. אינ דער דאָזיקער שטינג האָט זיכ געפונען, ערשטנס, דער זיידע, דערנאָך זינע ספּאַרימ, גאנצ שאַס אונ פאַסקימ אונ קאָבאַ-לע-ספּאַרימ אונ כוצ לאַזע זינען דאָרטן געווען מאשקאַנעס: זילבערנע לעפל, טעצלעכ, האָדעסלעכ, לעמפעלעכ, קופּערנע פּאַנען, סאַמאָוואַרן, יודישע קאַפּאַטעס, גויישע קארעלן, סוויטקעס אונ פעלען, אָג א שיר פעלצן!..“

אויכ אפ אָט דער העסלעכער געשטאלט, וואָס איז צענדליקער יאָרן, נאָך פון אקסענטפעלדס צייטן אָג, געווען אינ דער יודישער ליטעראטור דער אָביעקט פון דער שארפסטער סאטירע—אויכ אונ דעם האָזיקן פארשוין וויל שאָלעמאליכעם אינ 1915-טן יאָר ווארפן

א פארשענערונגנבלאנצ, אויב פאר איז באמיט זיב שאלעמ-אלייכעם צו געפינען אזא מאַמענט, ווען „זיבן מעגושעמדיק פאָנעם האָט אויס-געזען שוין גיט אזוי מעגושעמדיק—די שכינע האָט אפּ איז גערוט.“ אזעלכע פאלן, ווען שאלעמ-אלייכעם שילדערט אינעם בוך „פונעם יארד“ די פאָרדאָרנסטע ווערשייטונגען פון דער מיטקאלטערלעכ-ידישעלעכער וויקלעכקייט און וויל אונדז איבערצייגן, אז איר „מע-גושעמדיק פאָנעם האָט אויסגעזען שוין גיט אזוי מעגושעמדיק“, קאָן מען אָנטויזן גאָר גיט ווייניק. די דאָזיקע ביישפּילן באווייזן אפּן קלאָרסטן אויפן, ווי טיפּ עס איז צו דער צייט פאָרגאָנגען דער קריי-זיס פון שאלעמ-אלייכעם וועלט-אָנשויונג, ווי שטארק שאלעמ-אליי-כעם האָט זיב אָנגעכאפט אָן דער אידעאָליזאציע פון דער פאָרגאָנג-געטהייט, זעענדיק איז דעם האָט איינציקע מיטל זיב צו באשיצן פון דער גרויזאמער קעגנזאָרט. דערפאר באמיט זיב שאלעמ-אלייכעם אין דער שילדערונג פון זיבן יוגנט-סווייווע גיט צו אנטבלויזן דעם סאָציע-אלן אַנטאָגאָניזם, וואָס ווערט דאָ טיילמאָל גיט באווייזן אפּילע איז דער מאַס, ווי מיר זעען עס איז אנדערע ווערק שאלעמ-אלייכעם. צו ליב די זעלבע צוועקן מירט שאלעמ-אלייכעם אויב אויס צו שילד-דען די אָרעמשאפט און נאָכ מער מינדט ער אויס צוגיין נאָענט צו דעם אונטער-וועלט-מענטש, צו דעם „לא יבא בקהל“ (ווי שאלעמ-אליי-כעם רופט איז אָן איז זיבן ראָמאן „מאָשקעלע גאנעו“), האַגאָמ דעם אונטערס לעבנעשיכטע האָט גאנצ אָפּט באשטימטע באַריר-פונקטן מיט אָט דער סווייווע.

דערפאר אָבער פלייטט זיב שאלעמ-אלייכעם אין זיבן בוך „פונעם יארד“ ארויסרוקן אפּן פאָדערונג די געשטאלט פונעם „ידישן גוטבאזיצער“.

אינעם פלאַן פון שאלעמ-אלייכעם לעבנבאשרייבונג פארנעמען די קאפיטלען וועגן „א יוד א גוטבאזיצער“ א גאָר אָנטעזעען אָרט. די שילדערונג פונעם „ידיש-פרייזשן הויז“ איז געגעבן געוואָרן אפּ א זייער געטוישעם אויפן, עס ווערט גיט געקאָרט קיין דעטאלן גיט בלוזן אפּ צו באשרייבן דעם ווילשטאנד פון דעם רייכטן הויז, נאָך אויב אפּ איבערצוגעבן די אינטפאלן פון דעם צענטראַלן העלד איז דעם הויז—דעם גוטבאזיצער לאָיעו. אפּן ערשטן בליק קאָן זיב האַכטן,

אז דאָס דערקלערט זיך דערמיט, וואָס דאָס „יודיש-פּריצישע הויז“ האָט געשפּילט. א גרויסע האָלע איז שאַלעמ־אלייכעם לעבן. דער זונגער שאַלעמ־אלייכעם האָט דאָ, בא לאַיעווז — זינג שפּעטערדיק. שווער — ווי ער ווּנזט אָן, „געפונען זינג צווייטע היים“. אָבער ווי אלעמאַל אינעם בוך, „פונעם יאָר־ד“, לאָזט זיך זען אויך דאָס מאָל, אז שאַלעמ־אלייכעם ווערט באַמ שרײַבן זינג אוּטאַב־אַראַפּיע אָנגע־פירט. ניט מיט דער לאַגיק פונ זינג יוגנטלעכט וועלט־באַנעם, נאָר מער פאַר אלע מיט דער לאַגיק פונ יענעם צוגאַנג צו זאַב, וואָס האָט זיך באַ שאַלעמ־אלייכעם אויכגעאַרבעט איז די יאָר־ד, וועג ער האָט געשריבן דעם בוך „פונעם יאָר־ד“.

דער יונגער שאַלעמ־אלייכעם פונ די 70=ער יאָר־ד האָט, מעגלעכ, טאַקע דערזען אינעם „יודיש-פּריצישן הויז“ א „גנע וועלט“, ער האָט, מעגלעכ, טאַקע געפונען דאָ זינג „צווייטע היים“, אָבער שאַלעמ־אליי־כעמען פונ יאָר 1915 איז דאָס שויג ווינציק. דער אימפעט פונ זינג פאַהאָנגענדהיט־אידעאלאָזיע איז אזוי גרויס, אז ער באַמיט זיך צו פאַרשרייַטן זינג יוגנטלעכ־היספּילעסדיקע באַצונג צום גוטבאַזיצער לאַיעווז אפ א טאַנען שיכט — אפ אלע „יודישע גוטבאַזיצער“.

„אזעלכע פּעלד־באַלעכטאָים, ווי דער אַלטער לאַיעווז — שרעכט שאַלעמ־אלייכעם — זינגען איז יענער געגנט. — ווי אויך איז אנדערע געגנט פונ דער געכענטשטער „משערטא“, געזעגן ניט קיין זעלטנהיט. באַסלעווער, קאַניעווער, שפּאַלער, רושישטשעווער, טאַראַשטשער, זלאַ־טאַפּאַליער, אומאַנער און נאָך א סאַך אנדערע יאָר־ד האָבן זיך אַ לאַז געגעבן פונ די קליינע שטעטלעך איז דאָרפ אַרײַג, אָפּגעדונגען גרוי־כע און קליינע פּאַסעסיעס, גענומען איז דער אַרעטע פּריצישע פּול־זואַרקעס, באַוויזן ווּנדרער, געמאַכט פונ שלעכטער ערד, פונ פאַרלאַ־זענע כּוּרוועס — אַ געמעסן גאַנדיג“.

די אידעאלאָזיע וואַקסט שויג דאָ אַריבער די געווינלעכע פּאַ־מיליטע־ראַמען, וואָס שאַלעמ־אלייכעם האָט זיך אָנגעמעקט איז דער שי־לדערונג פונעם „יודיש-פּריצישן הויז“. דער פאַרצײטיקער „גאַנדיג“ ווערט א פאַהאָנגעמינגערטער באַגריפּ. דער „יודישער גוטבאַזיצער“ לאַ־יען טרעט שוין ארויס ניט בלויז ווי א מענטש מיט א גוואַלדיקן זיקאַרן, מיט א שטאַרקן „קויעכ האַרביכער“ אַוּו. — אפּן ערשטן

פלאנ ווערן ארויסגערוקט זינע סאָציאלע שטריכנ. מיר דערוויסן זיך, לעמאָשל, אז „אלע מוזשיקעס פון דאָרפּ אָן שום אויסנאָם זינען גע- ווען נאָך אים די קאפּאָרע. ניט טאָר האָבן זיי פאר אים געהאט דערע- כערעצ — זיי האָבן אים ליב געהאט, פּאָשעט ליב געהאט דערפאר, וואָס ער איז זיך באַגאנגען מיט זיי, ווי א מענטש“.

אָט אזא „גאנצער“ האָט עס שאַלעמאָלייכעם דערזען, ארום דעם „יודיש-פּריצישן הויז“, וואָס איז, ווי שאַלעמאָלייכעם פארויכערט, געווען „ניט קיין זעלטהייט“.

עס איז געווען קיין צופאל גיט, וואָס, זייענדיק אזוי נאָענט באַר קאנט מיט דער סוויזע פון די „יודישע גוטבאויצערס“ און האָבנדיק וועגן זיי אזא „ליכטיקע“ פּאַרשטעלונג, האָט שאַלעמאָלייכעם דאָך אין פּאַרלויפ פון זיין גאנצער דרייסיקיאָרטיקער ליטעראַרישער טעטי- קייט קיין איינציגן פּרוּוו ניט געמאכט ארענצופירן וועמענעס-אין פון די „יודישע גוטבאויצערס“ אלס העלד פון זינעם א קינסטלערישן ווערק. שאַלעמאָלייכעם האָט אלע זינע יאָרן ניט ארויסבאוויזן קיין מינדסטן אינטערעס צו די האַזיקע געשטאלטן (האנאם אגדערע גע- שטאלטן פון זינע יוגנט-באגעגענישן האָט ער גאנץ אפּט ארענגעפירט אין זינע ווערק). ניט אהער איז געווען אלע יאָרן געווענדט שאַלעם- אַלייכעם אופּמערקזאמקייט, ניט אפּ צו אידעאָלאָגירן די „יודישע גוטבאויצערס“ איז געווען געצילט זיין קריטיש-הומאָריסטישער קונסט- מעטאָד. אָט די דאָזיקע קריטישע אינזשטעלונג — האנאם זי איז גע- ווען באַגרענעצט מיט די ענגע ראַמען פון זיין קליינבירגערלעכער אי- דעאָלאָגיע — האָט זי דאָך ביז א געוויסער צייט געקענט צווימען די רעאַקציאָנער-באפּאַרבעטע סימפּאטיעס צום „ווייטן אמאָל“. איז יאָר 1915, אונטערן דרוק פונעם קריזיס, וואָס שאַלעם-אַלייכעם לעבט אי- בער, פאלן אָפּ אָט די צווימען, דער קריטישער צוגאנג, וואָס דרינגט דורך שאַלעם-אַלייכעם בעסטע ווערק, ווערט אָפּגעשוואַכט, דער דע- אקציאָנערער דראַנג צו געפינען דעם „גאנצער“ איז דער ווייטער פאַר- גאנגענהייט באַהערשט שאַלעם-אַלייכעםם שוואַפּן און אָט אזוי קומען מיר צו דעם מערקווירדיקן פאַקט, אז טאָך דעם, ווי ער האָט אין אַ גאנצער ריי ווערק באוויזן די פאַרדאָרבענע סוויזע פון די יודישע געלט-זען, האָט שאַלעם-אַלייכעם פּלוצעם אין אָט דער סוויזע דער-

זענ א „גאנידינג“ אונ האָט זיך נאָך אפילע אונטערגענומען צו דער-
וויזנ, אז דאָס איז „גיט געווען קיין זעלטנהייט“.

3

מיר האָבן זיך אָפגעשטעלט אפ דער אידעאליזאציע פון די „יודי-
שע טשינאוניקעס“ און „יודישע גוטבאזיצערס“. ווייל דאָס גיט א בא-
גריפ וועגן יענער ווענדונג אין שאלעמאלייכעמס אידעאָלאָגיע, וואָס
קומט פאַר אין זינע לעצטע לעבן-יאָר. מע הארפ אָבער באמערקן, אז
די קרויזיס-דערשיינונגען, וואָס לאָזן זיך דערקענען אין שאלעמאליי-
כעמס ווארבעט אפ דעם בוך „פונעם יאריד“, זאָגן איידעם, אז דער
פּראָצעס געפינט זיך נאָך אין אַן אַטהייב-סטאדיע, מיר זעען בלוז די
ערשטע סימפּטאָמען פון דעם איבערבראָך, וואָס קומט פאַר אין שאָ-
לעמאלייכעמס שאפן. אויב אינגאנצן גענומען ווערט דער בוך כא-
ראַקטעריזירט מיט שאלעמאלייכעמס אפּאָלאָגעטישער באַציונג צו דער
פּארהאנגענהייט און דאָס פארהאליזירט נאנצ אָפט זיין קריטישן כוש, —
קאָן אָבער שאלעמאלייכעמס האָבן גיט אינדרויסן אינגאנצן מיט די גע-
זונטע עלעמענטן פון זיין רעאליזם, און מיר וועען טאקע, ווי זי לאָזט
זיך נאָך נאנצ אָפט דערקענען אין דער פולער מיסטערשאפט, אָט די
רעאליסטישע קונסט שאלעמאלייכעמס.

און דאָס באשטימט טאקע דעם אייגנטלעכן ווערט פון שאלעמ-
אלייכעמס אווטאָביאָגראַפיע פאר אונדזער פּראָלעטארישן ליענער. דער
בוך „פונעם יאריד“ האָט, גיט געקוקט אפ זיין גרונט-דעפּעקט, וואָס
מיר האָבן אויבן אָנגעוויזן, דאָך א גרויסג דערקענטנישווערט. גיט נאָך
פירט ער אונדז אריין אין דער „לאבאָהאַטאָדיע“ פון שאלעמאלייכעמס
שאפן, ער „דערניט“ ביכלאל א סאך צו די אלגעמיינ-באקאנטע ווערק
שאלעמאלייכעמס. מיר באקומען אינעם בוך „פונעם יאריד“ געוויסע
מאטעריאלן צו דער „געשיכטע פונעם יוגנט מענטש אינעם XIX יאָר-
הונדערט“, ווי מיר וואָלטן עס איצט אָנגערופן, מיר באקומען דאָ א
גוט-פלאנירט בילד פון דער פארצייטיקער יודישער קולטור-סווייווע, עס
ווערן פיקסירט וויסטיקע סאָציאלע פּראָצעסן, וואָס דאָס יודישע קליינ-
כיחערטום האָט דורכגעמאכט אין די 60—70=ער יאָרן.

עס איז נייטיק צו פארצייכענען אינעם בוך „פונעם יאריד“ נאָך
איינ שמריב: האָבנדיק צו טאָן מיט דער ווייטער פּארהאנגענהייט, פאלט

שאלעמאלייכעם קומאט קיינמאל ניט אריין אין „עטנאגראפיע“ (ווי מיר זעען עס, לעמאשיל, אין מענדעלעס אווטאביאגראפישן „שליימע רעב כאימס“). ער גיט זיך ווייניק וואס אפ מיטן באשרייבן די טויט-פארנליווירטע אלטפרענקישע מינהאָנימ. שאלעמאלייכעס אופמערק זאמקייט ציט מער צו וואָס פריש-צאפלידיקע לעבן, דער אופקום און אונטערנאנג פון פארשיידענע סאָציאלע פיגורן, דער געפלעכט פון סאָציאלע ווידערשפרוכן, וואָס גראָבן אונטער די עקזיסטענצ פון דעם קליינביחגערטום איז די באדינגונגען פונעם אָנוואקסנדיקן קאפיטאליזם. אזעלכע קאפיטלען, ווי, לעמאשיל, „פיניעלע שימעלעס פארט קיין אָדעס“, „מעשאנע מאָקעם — מעשאנע מאָזל“, „דער אוילעם צעקריכט זיך“ אא. קאפיטלען, ווי מיר זעען די צעפאלונג פון דער אלטער עקאָנאָמיר שער באַזע אין שטעטל און די סאָציאלע איבערגרופירונג, וואָס קומט פאַר דערביי — אזעלכע קאפיטלען פארהאנגען און פאראלגעמיינערן א סאך שאלעמאלייכעס איינצל-מאָטיוו, וואָס זענען צעוואָהפן איבער פארשיידענע נאָוועלן און סאָנאַלִאָגן.

טיילמאל קריגן מיר האָ אַזוינס, וואָס איז איבער פארשיידענע טייל מיט איז די פריערדיקע ווערק באַ שאלעמאלייכעס ניט דערזאָגט געוואָרן. אזוי איז עס, לעמאשיל, מיט דער פאַרשטעלונג וועגן דער שטאַט קאסרילעווקע, וואָס ווערט דאָ אינעם בוך „פונעם יאָרד“ א סאך בילעטער, קלאָרער, אדאנק דעם, וואָס שאלעמאלייכעם גיט דאָ אַפ א סאך מער אופמערקזאמקייט די טיפערע סאָציאל-עקאָנאָמישע פראָצעסן, וועלכע ער האָט אין דער סעריע „קליינע מענטשעלעך מיט קליינע האַסאָגעס“ דאָסראָוו אויסגעמיטן, וועלדיק זיך האַלטן וואָס נע-ענטער צו יענעם פעליעטאַנזשאַנר, וואָס עס האָבן אלע יאָרג געמאַנט באַ שאלעמאלייכעס די באַלעכעסלדיקע געשמאקן פון די רעדאַק-טאָרן און די יודישע צייטונגען און זשורנאלן.

א גרויסן דעקענטניש-ווערט האָבן יענע קאפיטלען (און זיי פאר געמען אַ היפּשן טייל פונעם בוך), ווי שאלעמאלייכעם שילדערט די קולטורסווייזע פונעם פארציטיקן שטעטל.

די קולטור-סווייזע, וואָס רינגלט ארום דעם העלד פון דער אווטאָ-ביאָגראַפיע, ווערט דאָ געגעבן נאָר ברייט. מיר זעען פון וואָס פאר פארשיידענע סאָציאלע וואָרצלען עס איז געוואָקסן די דעמאָליטיקע קול-

טורבאוועגונג, וואָס ווערט געוויינלעך באצייכנט מיט איין סקאהבאָווּן נאָמען „האַסקאַלע“. ווי ווייניק שאַלעם־אַלייכעם איז ניט גענויגט צו אנטבלויזן דעם סאַציאַלן אנטאָנאָניזם אין דער פארצייטיקער יודישער סווייווע, טרעט דאָך ארויס גאַנץ בוילעט די געשטאַלט פונעם קליינביר- גערלעכנ דעמאָקראַט, דעם „ראַזנאַטשינעצ“, וואָס שטאַמט פון דער פאַרשטאַט — פון די „פיהוואָרקעס“. „דאָס איז אַן ערטל מיט אַן אנדער אויסזען — שרעכט שאַלעם־אַלייכעם — מיט אַן אנדער אַט- מאַספערע“. פון אָט דער האָזיקער „אַטמאָספערע“ שטאַמט עס אַר- נאָהס דעמאָקראַטישקייט, פונתאנען שטאַמט דער פאַקט, וואָס ער האָט ווייניק געמיינזאַמס מיט די „געראַטענע איידעם“, וואָס שטעלן פאַר די „אַטמאָספערע“ פון דעם פעסט־אַינגעפונדעוועטן „באַלעבאַ- טישן גראַד“.

שאַלעם־אַלייכעם מאַלט אַויב—מיט אַ באַזונדערער גענויקייט אונ- מיסטרשאַפט — די געשטאַלט פונעם העברעישן „מעשורער“, וואָס וויל שרעכט ניט אנדערש, ווי אַלא דאַנטע, און פירט אַ דורכויס פאַ- ראַזימיש לעבן, ווי אַ שמענדיקער „אירעכ“ באַ פרעמדע טישן. מיר זעען אַויב, ווי עס באַוועגט זיך אין דער פארצייטיקער יודישער קול- טור־סווייווע די אויסערלישע געשטאַלט פונעם אַרעמען „קאַלעקטער“, א „קאַפּמענטש“ און „אַ שטיקל אפיקורעס“, מיר זעען די יוגנט — די ערשטע „קאַסניקעס“ פון דער „אזיעזדנע“, די ערשטע „גימנאַזיסט- לעכ“, די ערשטע „עקסטערנעס“... עמעס, שאַלעם־אַלייכעם קימערט, וואָס ער געפינט ניט אין די דעמאָליטיקע כאַלוימעס פון דער יוגנט קייג „יודישן אינהאַלט“, עס ארט אימ, וואָס די שטימונג זייערע איז גאַנץ אָפט א „גויישע שטימונג“ — ניט געקוקט דערפ, באַקומט זיך האָב אַ גאַנצע ברייטע גאַלערוי געשטאַלטן, וואָס פירט אונדז אַרבעט אין דער געשיכטע פונעם „יונגן מענטישן אין XIX יאָרהונדערט“.

4

שאַלעם־אַלייכעם האָט געוואָלט, אַז „פונעם יאָריד“ זאָל זיין „דאָס בוך פון זינע ביכער“, ער האָט געוואָלט, עס זאָל דאָ געגעבן ווערן די באַגראַפיע פון אונדזער יודיש וועלטל“. אינעם העסקעם מיט אָט דער ברייט געשטעלטער אופגאַבע האָט שאַלעם־אַלייכעם געוואָלט געפינען פאַרן בוך „פונעם יאָריד“ אַויב די אנטשפּרעכנדיקע לױטעראַדישע

ב'רמ. ער איז דערבב גרויט געווען גרינטלעך רעזידירן די טראדיציע
אָנער-שאַלעמאלייכעמישע שרעב-מאניר, גרויט געווען זיך אָפצוזאָגן
פֿון ווייניקע נעגאטיווע אייגנשאפטן, וואָס האָבן שוין אָנגעהויבן זיך
וואַפֿן אין די אויגן אין שאַלעמאלייכעמס ווערק.

אינעם בוך „פֿונעם יאָרד“ וויל שאַלעמאלייכעמ פֿריער פֿאר אלץ
אינטרעסן מיט דער פֿראַקטיק פֿון זײַנ צײַטונג-אַרבעט. אין די רעאַ-
ציע-יאָרן, ווען עס זײַנען געשריבן געוואָרן די ראַמאָנען „דער מאַבל“,
„בלאָנזענדע שטערן“, „דער בלוטיקער שפּאַס“. שטעלנדיק זיך פֿאר א
ציל אין זײַנ לעבנדיגשאַרעכונג צו שילדערן דעם „גרויסן יאָרד, וואָס
איך האָב דורכגעמאַכט אין די 50 יאָר אין מיין לעבן“, האָט ער האָב
אויסגעמיטן יענע ביליקע מיטלען, וועלכע ער פֿלעגט ניצן אין זײַנע
ראַמאָנען אפֿ צו אינסצענירן א „גרויסן יאָרד“, א „שאַפּאַנעדיקן“ צו-
זאַמענטרעפֿ פֿון מענטשן און געשעענישן מיט אויסטערלישע סיור-
פֿריזן, שאַרפע קאָנטראַסטן און סענסאַציאָנעלע פֿאַסירונגען. קיין איינס
פֿון אָט די שפּאַנונג-מיטלען האָט שאַלעמאלייכעמ ניט געוואָלט אויס-
ניצן אין זײַנ אַרבעט אָפֿן בוך „פֿונעם יאָרד“.

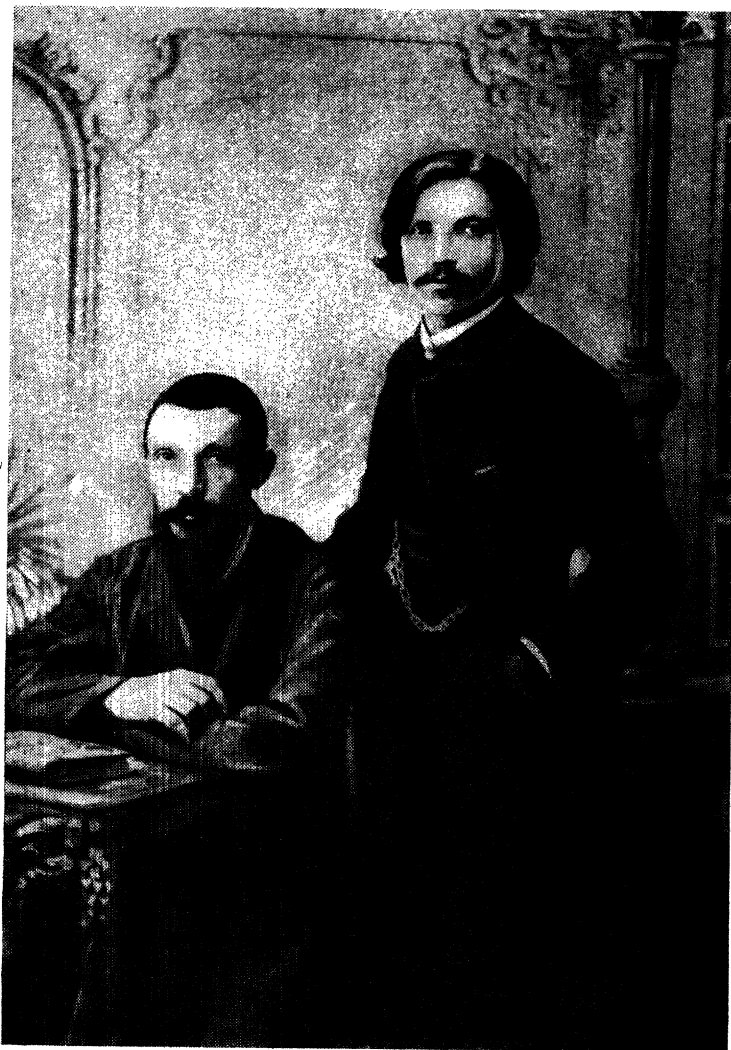
„איך ווײַס, אז מײַסעס און לעגענדעס האָט איר ליב — זאָגט שאַ-
לעמאלייכעמ צום לײַענער אינעם ערשטן קאַפיטל „פֿונעם יאָרד“—
דאָס איז באַ אייך, אייגנטלעך, דער גאַנצער איקער. קאָנען מיר אָבער
ניטן מיר האַרפֿן זיך האַלטן אין די ראַמען פֿון אַ בײַגראַפֿ“.

אין די האַזיקע ווערטער ליגט אַ שטיק עמעס. 'שאַלעמאלייכעמ
האָט דאָס מאַל ווירקלעך ניט געוואָלט „פֿאַטראַפֿען“ דעם געשמאַק פֿון
דער בלוואַר-נאַציאָנאַליסטישער פרעסע, ניט געוואָלט פֿאַרפֿלייצן זײַנ
לעבנדיגשאַרעכונג מיט פֿאַרשידענע ספּעציפֿישע „מײַסעס אין לעגענ-
דעס“, אין גײַסט פֿון אָנזיכס „רעכ אַבע“. ער האָט דעריבער געשטעלט
דעם טראַפֿ אפֿ קאָנקרעט זאַבלעכער שילדערונג, אפֿ דעם פֿאַרב-רײַכע
שטײַגער-געמעל, אפֿ דער טרעפֿלעכ-אַפֿאַלער באַראַקטעריסטיק. ער
האָט געבויט זײַנ לעבנדיגשאַרעכונג, ווי אַ מינ פֿאַרטרעט-גאַלעריי, ווי
יעדער איינציקער ווײַטקל מאַכט אונדז באַקאַנט מיט אַ נײַעם פֿאַרשױן,
מיט אַ נײַער סיטואַציע. אין דעם זײַנען קאָנ מען זאָגן, אז דער בוך
„פֿונעם יאָרד“ שליסט זיך אָן אין די בעסטע מוסטערן פֿון שאַלעמ-
אלייכעמז דערצײלערישער קונסט.

עמעס, אינגאנצן זיך אָפּוואַגן פֿון די אויבן דערמאָנטע „מיטעס און לענדערס“ האָט שאַלעמ־אלייכעם ניט געקאָנט. אין געוויסע פּאלן באַזונדערס, ווען ער וויל אונטערשמרעכען די „אייניקייט“ און „גאַנצ־קייט“ פֿון דער „אומע“, גיט זיך די שילדערונג אַ גלייטש אראָפּ פֿונעם רעאליסטישן וועג. די שילדערונג ווערט דעמאָלט אינערלעך אויסגעהוילט, זי ווערט אינהאַלטלאָז און טיילמאַל נידערט זי אפּילע אראָפּ צו דעם ניוואָ פֿון אַ געמיטלעכ־אַמוזירנדיקער מעמארג־שרעבערע, וואָס האָט אַ מאַפּן קינכטלערישן זערט. מיר דערקענען אין די דאָזיקע פּאלן די נע־נאַטיווע ווירקונג פֿון שאַלעמ־אלייכעס פֿאַרשענערונג־מענדענצ, וואָס האָט דאָ טיילמאַל פֿאַראַליזירט זײַן קינכטלערישן כּוּש. ווי געזאָגט אָבער, האָבן ניט אלע טיילן פֿון שאַלעמ־אלייכעס אַוואַבֿיגראַפיע אין דער גלייכער מאָס געליטן פֿון אַט דער אפּאָלאָגעטישער באַצונג צו דער פֿאַרגאַנגענהייט. פֿונקט אזוי איז ניט איינהייטלעך אויך די קוואַל־ליטעט פֿון שאַלעמ־אלייכעס שרעב־מאַניר פֿון פֿאַרשיידענע טיילן פֿון נעם בוך.

אָפּוואַרפֿנדיק די ביליקע שפּאַנונג־מיטלען, וואָס ער פֿלעגט באַניצן אין זײַנע ראָמאַנען, האָט שאַלעמ־אלייכעם אינעם בוך „פֿונעם יאָרד“ גאַנצ אָפט געזוכט קלאָר צו מאַכען דעם טיפּערן צוזאַמענהאַנג צווישן די געשטאַלטן, וואָס ער שילדערט, געזוכט אָנצוטאַפּן די סאַציאַלע פֿע־דעם, וואָס פֿאַרבינדן אים, שאַלעמ־אלייכעמען, מיט אַט דער דאָזיקער סוויווע. אין דעם האָט שאַלעמ־אלייכעם געזען דעם ערנסט פֿון זײַן אַוואַבֿיגראַפיע, אין דעם האָט ער געזען די אפּגאַבע פֿיך אַט דעם בוך, וואָס האָט געזאָלט געבן די „באָגראַפיע פֿון אונדזער ייִדיש וועלטל“. און ווי גרויס עס זאָלן ניט זײַן די דעפּעקטן פֿון אַט דעם בוך, וואָס טראָגט אַפּ זיך אַ סאַך סימאָנים פֿונעם שווערן קרויז אין שאַלעמ־אלייכעס אַנטוויקלונג, קאָן מען דאָך מיט זיכערקייט זאָגן, אַז שאַלעמ־אלייכעס אַוואַבֿיגראַפיע, וואָס פֿאַרמאַגט אַ באַדעט־דיקן דערקענטעניש־ווערט, האָט ערטערוויזן ניט קיינ קלענערן ווערט וואָס מוסטער פֿון גרויסער מיסטערשאַפט, אַלס מוסטער פֿון דער הויז־זכּער קינכטלערישער קוואלימעט, צו וועלכער שאַלעמ־אלייכעם האָט זיך אפּגעהויבן אין זײַנע זכּעסע ווער.

נ. אַוויסלענדער.

שאָלעם-אלייבעם אין זײַן פּאָטער
(1885)

פונעם יאריד

א מינ האקדאָמע

א סאכ מאָל האָבן מיכ מינע גוטע פרענט אויפגעפאָדערט, פאר-
וואָס זאָל איך מיר ניט נעמען די מי צו באקענען דעם אוילעם מיט
דער געשיכטע פון מינ לעבן? ס'איז שוין ציט, זאָגן זיי, און עס
וואָלט עפּשער געווען אינטערעסאנט אויך. האָב איך געפאָלנט מינע
גוטע פרענט און האָב מיך עטלעכע מאָל גענומען צו דער ארבעט, און
אלע מאָל אוועקגעלייגט די פענ, ביז... ביז ס'איז געקומען די ציט,
איך האָב זויכע געווען נאָך פאר 50 יאָר צו באקענען זיך פאָנעם על-
פאָנעם מיט זיין מאיעסטעט, מיטן מאלכאמאָוועס, גאָרניט אפ קא-
טאָוועס — איך האָב מיך שיר-שיר ניט איבערגעשעקלט אהינ, פונ-
וואנעג מע קאָגן קיין בריוול ניט שרעכט, קיין זאך ניט אריבערשיקן
און אפילע קיין גערום ניט איבערגעבן. קורצ, איך האָב געהאלטן בא-
אָפּזאָגן די עטלעכע נילדן, — האָב איך צו מיר אזוי געזאָגט: „אצינד
איז די רעכטע ציט. כאפ אריין און שרעכט, וואָרעם קיינער ווייסט
ניט, וועמענס מאָרגן עס איז. דו וועסט מאכט א שטארב, וועלן קיינעם
מענטשן, וואָס מיינען, אז זיי קענען דיך און ווייסן דיך, איך וועלן
אויסטראכטן זאכט, וואָס ניט געשטוינג, ניט געפלווינג. צו וואָס טוויג
עס דיר? אמער נעם שוין בעסער אלייג, דו קענסט זיך בעסער פון
אלעמען, און דערצייל, ווער דו ביסט, שרעכט דיין אווטאָבאָגראַפיע!..“
עס איז אָבער גרינג אויסצוריידן — „שרעכט אן אווטאָבאָגראַ-
פיע“, אן עמעסע לעבנס-געשיכטע, ניט קיין אויסגעטראכטע! דאָס
הייסט אזוי גוט, ווי אָפּגעבן דינוועכעזשט פון מינ גאנצן לעבן פאר
מינ לעזער, זאָגן ווידע פאר דער גאנצער וועלט. איר ווייסט? שרעכט
אן אווטאָבאָגראַפיע און מאכט א צאוואָע איז קימאט אלץ איינס...
איז איינמאָל אוועק. און נאָך א זאך: עס איז שרעקלעך פאר א

מענטשן, וואָס רעדט פון זיך אליין, ער זאָל זיך קאָנען אופהויבן צו
אזא מאַדרינגע, אז ער זאָל ביישטייג קענן דעם ניסווענ, ניט וועלן
אויספּינען זיך פארט פובליקום, באוויזן זיך פאר א ווילן באַכער,
וואָס סע קימט אימ א קניפ אינ בעקל. איך האָב צוליב דעם אויסגע-
קליבן א באזונדערע פאָרמ אווטאָבאָגראַפיע: די פאָרמ פון א ראָד
מאן, פון א בלאַגראַפישן ראָמאַנ. עס וועט אויסקומען, אז איך וועל
ריידן פון זיך זעלבסט, ווי פון א דריטער פערזאָן. עס הייסט: איך,
שאַלעמ־אלייכעם דער שרעכער, וועל איך דערציילן די ריכטיקע ביאָ-
גראַפיע פון שאַלעמ־אלייכעם דעם מענטשן, אָן צערעמאָניעס, אָן
כאפּזעכצן און צאצקערניען, ווי עס וואָלט איך דערציילט, לעמאַשיל,
א זיטיקער פארשוין, א ווילד־פרעמדער, נאָר אזעלכער, וואָס איז גע-
ווען מיט אימ אומעטויז. אזעלכער, וואָס איז דורכגעגאנגען מיט אימ
אלע שיווע מעדרע־גענעם. און דערציילן וועל איך עס איך ביסלעכער
וויזן, שטיקלעכוויזן, אינגעטיילט איך באזונדערע מיסעס, אָדער עפיר-
זאָרן, אייג עפיוואָד נאָך דעם אַנדערן: איך זאָל ניט דורכלאָזן כאַלייע
קיינ זאך, וואָס מיר האָט געטראָפן און וואָס קאָן האָבן א אינטערעס,
און קיינ פארשוין, וואָס איך האָב ווען באגעגנט אפ דעם גרויסן יאָ-
ריר, וואָס איך האָב דורכגעמאַכט איך די 50 יאָר פון מיין לעבן.

1. די שטאַט

דאָס קלײנע שטעטלע וואָראָנקע — א מינ קאסרילעווקע. — א
לעגענדע פֿונ מאזעפעס צײַטן. — אן אלטע קלײנע, אן אלטער בע־
סוילעם, צײַו וואַרדנ.

אופגעצײגט געוואָרן און געוואקסן איז דער העלד פֿונ דעם האָזיקן
בױגראַפֿישן ראַמאָן אין סאַמע קאַסרילעווקע, וואָס איז שוין אַ ביסל
באַקאַנט אַפֿ דער וועלט. געפֿינענ געפֿינט זײַכ עס, אױב איר זײַט נײַד
גערױק צו ווײַסן, איך מאַלאַראַסיע,* איך פֿאַלטאַווער גובערניע, נײַט
וײַט פֿונ דער אלטער היסטאָרישער שטאַט פֿערעיאַסלעוו, און הײַסן
הײַסט עס נײַט קאַסרילעווקע, נאָך וואָראָנקע. פֿאַרשרײַבט דאָס אײַכ.
אױנגעטלעכ, וואָלט איך באַדאַרפֿט אָנרופֿן דעם נאָמען פֿונ דער
שטאַט, וווּ ער איז געבוירן געוואָרן, און די האַטע, וווּ עס פֿירן זײַכ
אַלע בױגראַפֿישע שרײַבער. בײַן אײַכ מיר אָבער מוידע, אז דאָס אײַכ
טערעסירט מײַכ נײַט. מײַכ אײַנטערעסירט דאַפֿקע אָט די קלײנע קאַכ־
דילעווקע אָדער וואָראָנקע, וײַל קײַן אַנדער שטאַט אַפֿ דער וועלט
האַט זײַכ אײַמ אזױ נײַט אײַנגעגעסן אײַן זיקאַרן, וווּ אָט די געבענ־
טשמע קאַסרילעווקע־וואָראָנקע, און קײַן אַנדער שטאַט אַפֿ דער וועלט
האַט נײַט געהאַט אזױ פֿיל כײַל און זײַנע אױגן, אזױ אַז ער קאַן עס
נײַט פֿאַרזעסן און וועט עס נײַט פֿאַרזעסן אײַביק און אײַביק.

און בעמעס גערעדט, וועלכע שטאַט אַפֿ דער גרויסער וועלט, עס
מעג זײַן אָדעס, אָדער פֿאַרײַזש, אָדער לאַנדאַן, אָדער אפֿילע נירױאַרק,
קאַן זײַכ באַרײַמען מײַט אַזאַ גרויסן ברײַטן מאַרק און מײַט אזױ פֿיל
יִדישע קלײַטן און קלײַטלעכ, טײַשן, טײַשלעכ און שטעלעכלעכ, מײַט

(* אוקראַינע. — רעד.)

גאנצע בערג פרישע שמעקנדיקע עפעלעכ און בארעלעכ, דינעס און קאוונס, וואָס ציגט און כאוירימ האָבן כיישעק צו געניסן פון זיי צו יעדער צייט, און די מארקווונבער פירן מיט זיי שמעקנדיקע מילכאָ-מעס, און מיר, כידערייַטגלעכ, האָבן אוואדע און אוואדע כיישעק צו געניסן פון די אלע גוטע זאכן און קאָנען זיי ניט גרייכען? ... וועלכע שטאָט פארמאָגט אזא אלטן אפגעהויקערטן בעסערדעש מיט אזא שיינעם געשניצטן אָרנבוידעש מיט צוויי לייבן, וואָס זעען אויס ווי פויגלען, ווען ניט די לאנגע צינגער און די שויפרעס, וואָס זיי האלטן אין מויל און בלאָזן? אינעם דאָזיקן אלטן בעסערדעש, דערציילן אלטע יודן, האָבן זיך אונדזערע זיידעס אמאָל פארשלאָסן פאר מאזשפען, יומאכשמוי, געזעסן דרין טעג מיט דרין נעכט אָנגעד טאָג אין טאלעס און טפילן און געזאָגט טילים — און דורכדעם ניצל געוואָרן פונעם טויט. די זעלבע אלטע יודן דערציילן, אז דער אלטער ראָוו נאָך האָט דעם בעסערדעש געבענטשט, סע זאָל קיינמאָל ניט ברענען — ברענט דאָס ניט, עס מעג זיין וואָס פאר א סרייפע עס וויל זיך!

וועלכע שטאָט פארמאָגט אזא באָד, וואָס שטייט באהגראַפּ, סאמע זאכן ברעג טיפ, און פארמאָגט אזא ברונעם, וואָס זינע וואד סערן נעמען זיך קיינמאָל ניט אויס? און דער טיפ אליין — וווּ האָט איר נאָך אזא טיפ אפ דער וועלט, וווּ דוירעס און דוירעס כידער יונגלעכ, שקאָציימ באָדן זיך און פאָליאָסקען זיך, לערנען זיך שוויי מען, כאפן פישלעך און מאכן קונצן, וואָס איז קערן צו זען? וועגן דער דאָזיקער אלטער באָד, וואָס שטייט אפ כידושימ, האָבן אויב אלטע יודן צו דערציילן און דערציילן. מע האָט דאָרט געפונען אמאָל א געהאנגענעם גוי, וואָס האָט זיך אָנגעשיקערט און אליין זיך אויב געהאנגען, איז דערפון ארויס א ביכל, אז דאָס האָבן אימ יודן אויב געהאנגען, האָט די שטאָט געהאט נאָך דעם אפ זיך א פעקל, מע האָט געוואָלט שמיסן די שענסטע באלעכאטימ, אָדער מע האָט זיי טאקע געשמיסן — איך וויל ניט אזוי ווייט גריבלען זיך, ווייל איך האָב פונט טרויעריקע מיסעס, זיי מעגן זיין אפילע פון פארציטט... וועלכע שטאָט פארמאָגט אזא הויכן בארג אפ יענער זיט בעסער מערדעש, וואָס זיין שפיץ דערנרייכט קימאט ביז דער כמארע און

וואָס אפּ יענער זעט — אלע ווייסן עס — ליגט באהאלטן אַל אויף
צער נאָך פון כמעלניצקים צעטן? דעם אויצער האָט מען, — אזוי
דערצוילגן אלטע יודן, — וויפל מאָל גענומען זיך גראָבן, און מע
האָט אלע מאָל געמוזט אוועקלייגן די ארבעט, וואָרעם גראָבנדיק האָט
מען געפונען ביינער, הענט און פיס און קעפּ פון מענטשן אין טאכ-
ריכט — מאשמאָעס, אז דאָס זענען געווען יודן אין עפּשער נאָך
קרוישימ... ווער ווייסט?

וועלכע שטאָט פארמאָגט אזעלכע פּענע באלעבאטימ, וואָס זענען,
דאכט זיך, אלע מער ניט ווי קליינע קרעמערלעך און שענקערס; וואָס
לעבן, דאכט זיך, נאָך פונם גוי און איינס פון דאָס אנדערע, און פונ-
דעסטוועגן פירן זיי זיך אלע באלעבאטיש, יעדער האָט זיך זען היימ,
זען מישפּאַכע און זען אָרט און בעסמערדעש — אין מיזרעכ-וואנט
אָדער אין שפיגל-באנק, וואָס מאכט עס אויס? — און טאָמער איז
ער אליין ניט אזא גרויסער יאכסן און א גוויר, האָט ער א קאָדעו א
מעיוכעס אָדער א נאָגיד, וואָס ער לאָזט אים פונ מויל ניט ארויס און
"דערצוילט פון אים אזעלכע גומעס, אז דער קאָפּ דרייט זיך אזש?...
און אזא אלטן בעסוילעם, אזא גרויסן און אזא רעכט און אזא
אלטן בעסוילעם, וווּ דער גרעסטער טייל קוואַרימ איז שוין פארוואַקסן
געוואָרן מיט גראָז, אזוי אז מען ווייסט שוין גאָרניט, צי דאָרטן זיי
זען דאָ ביינער פון מענטשן אָדער נייג? פון דעם דאָזיקן בעסוילעם
איז שוין דאָס פאראן וואָס צו דערצוילגן, און דאָס ניט אזעל-
כע פריילעכע מינסעס, און טאקע גאָר שרעקלעכע זאכן, — פאר-
שטייט זיך, פון אמאָל, פון פארצייטן. נאָך אקעגן נאכט איז ניט
קערן צו ריידן פון בעסוילעם...

א קליין שטעטעלע אָט דאָס וואָרענאָקע, נאָך א שיינס, מאָלע ביי-
איר קאָנט דורכשפּאַצירן דאָס גאַנצע שטעטל איז דער לענג און איז
דער ברייט אין איין האלבע שאָ, אויב איר זעט בעקוועך און האָט
פיס. אָן א באני, אָן א יאמ. אָן א ראש, מיט צוויי יארידן סאכאקל
דורכט יאָר, "קחאסנע טאָהגעס" און "פאָקראָווע" — פון יודנס וועגן
געמאכט געוואָרן, יודן זאָלן לייזן געלט און האָבן פארגאַסע. א קליין,
קליין שטעטעלע, דערפאר איז עס אָבער פול מיט אזעלכע שיינע פונ-
טעס און לעגענדעס, וואָס מע וואָלט פון זיי אליין געקאָנט אָנשרייבן

א גאנצע בוך. איך ווייס, אז מיסעס און לעגענדעס האָט איר לײַב.
 דאָס איז בא אײַך, אײַגנטלעך, דער גאַנצער אײַקער... קאָנען מיר
 אָבער נײַט: מיר דאַרפֿן זײַב האַלטן שטרענג אײַן די ראַמען פֿון א
 בײַאַראַפֿ און מיר מוזן אײַך פֿרײַער טאַקאָנט מאַכן, ווי דער שטײַגער
 אײַז, מיט די עלטערן פֿונעם העלד, מיט זײַנע טאַטע־מאַמע. זײַט צע-
 פֿרײַדן, וואָס אײַך הײַב אָן גלײַב פֿון זײַנע טאַטע־מאַמע, און נײַט פֿינ
 זײַן זײַדן און עלטער־זײַדן, ווי אַנדערע בײַאַראַפֿן טוען.

2. טאַטע־מאַמע

א וואַראַנקעווער נאָגיד מיט א טאָן פֿאַרנאָסעס, — א כּאַלױאַסטרע
 קײַדער, — פֿרומע די דינסטפֿויר געוועלטיקט אײַבער זײַ. —
 דער העלד איז א נאָכמאַכער, א קונדעס.

א הױכער, מיט א שטענדיק פֿאַרזאָרנט פֿאַנעם, מיט א ברייטן,
 געקײַטשטן שטערן, מיט א שיטער שמויבלענדיק בערדל, א
 באַלעבאָס א יוד און א באַלטפֿילע, א לאַמירן און א באַלאַטאַנאָך, א
 פֿרומער און א באַלאַאָשנמוירעש, א כאָסיד פֿון טאַלנער רעבן און א
 לײַבהאַכער פֿון מאַפֿן, סלאָנימסקי און צעדערבוים, א כאַקרן, א בױר
 דער און א באַלײַצע און א שפּילער אײַן שאַך און א מײַוונ אפֿ
 פֿערל און בריליאַנטן — אָט האָס וועט זײַן די ריכטיקע פֿיזיאָגאָמיע
 פֿון דעם העלדס פֿאַטער, דעם נאָכעם וועוויקס, וואָס האָט גע־עכנט
 זײַב אײַן שטאַט פֿאַרן גרעסטן נאָגיד.

וויפֿל אזא נאָגיד פֿון וואַראַנקע האָט געקאָנט פֿאַרמאָגן — איז
 שווער צו זאָגן; נאָך געשעפטן האָט ער געהאַט א גוזמע: ער איז גע-
 ווען א פֿאַסעסער, צוגעשטעלט בורעקעס אײַן „זאוואָד“, געהאַלטן די
 זעמסקע פֿאַטשט, געהאַקט וואַלד און געשטעלט אָקסן אפֿ דער בראַהע, — נאָך
 פֿאַרנאָסע האָט מען געצויגן פֿון דער „שניט־קראָמ“. עס רעדט זײַב
 נאָך אזוי א „שניט־קראָמ“. דאָרט האָט זײַב געפֿונען אויב צעלניק, און
 באַקאַלײַ, און הײַ און האַבער, און הײַמישע רעפּועס פֿאַר גוים און
 גויעס, און אַזונוואַרג אויב. אײַן „שניט־קראָמ“ האָט זײַב דער טאַטע

ניט אריינגעמישט. דאָס האָט געפירט אינגאנצן די מאמע, א ידענע
אן איישעס־כאַל, א גיכע טוערן און מיט יכאקאָנעס א שמדעטנע צו
אירע קינדער. און קינדער זענען געווען היפּשלעכ, אריבער א טוצ,
פון אלערליי וווקס און פון אלערליי פארב: קינדער מיט שווארצע
הערעלעכ, מיט בלאַנדע און מיט געלע.

קיין גרויסן צימעס האָט מען מיט דעם קלייטווארג, געוויינלעכ,
ניט געמאכט. דאָס הייסט, שטארק בענקען האָט מען נאָכ זיי ניט
געבענקט, און אז זיי זאָלן, באַסוועשזאַלעך, ניט געווען קומען אפּ דער
וועלט וואָלט אויב געווען אַן אַן אומגליק; נאָר אז זיי זענען שוין דאָ,
איז — „מאכטייע, וועמען מאכט זיי קאליע? זאָלן זיי זען מיט
יאָרן...“ ווער ס'האָט זיך געלאָנט אויסדרויען פון פאָקס און פון
מאַזלען און פון אלע איבעריקע קינדערשע שלעך־פּוראַניעס, דער איז
אויסגעוואָקסן און אוועק אין כּיודער אריינ, פּרײַער צו נאָטע־לייב
דארדעקי, דערנאָך צו רעב זאַרעכלען דעם געמאַרע־מעלאַמעד. און ווער
עס האָט ניט געקאָנט ביישטיין דעם באלדאָוואָר מיט די טויזנט
אויגן, וואָס לאָקערט אפּ די קליינע אויפּעלעכ, דער האָט זיך באַצײַט
מײַן אָפּגעטראָגן אהינ, פּוטוואנען ער איז געקומען. האָט מען פאר־
האַנגען די שפּיילען, און טאַטע־מאַמע האָבן זיך אוועקגעזעצט שיווע,
אַרפּאַגעוואָרפּן די שיכ פון די פּיס און שטאַרק־שטאַרק געוויינט. אזוי
לאנג געוויינט, ביז מע האָט אָפּגעהערט. געזאָגט דעם פּאַסעק: ה' נתן
וה' לקח,* אויסגעווישט די אויגן, אָפּגעשטאַנען פון דער ערד
און פאַרגעסן... אַנדערש איז עס אומגעלעב געווען אין דעם גרויסן
טאַראַראַם און יאָריד פון אַריבער א טוצ קינדער, צווישן זיי איינער
א באלעבעסל שוין, וואָס סע שיט זיך אימ אַ בערדל, און איינס יא
זויגערדיס, נאָכ באַ דער כּרוכט.

א גרויס בערעשאפט איז עס געווען פון דער מאמע און אויסצוהאַַר־
דעווען אזא כאַליאַסטרע און אויסצושטיין אלעמעןס קראַנקייטן. וואָר־
רעם אזוי פלעגט א קינד קריגן פעמיש מיט קלעפּ מיט בוכנאַצעס,
וויפל סע איז אין אימ אריינ. נאָר טאַמער כּאָלילע איז עמעצער קראַנק
געוואָרן, אזוי איז שוין די מאמע ניט אָפּגעטראָטן פונעם בעטל: „א

* „האשעם נאסאן וועהאשעם לאַקאַב“ — דה. גאָט האָט געגעבן און
גאָט האָט צוגענומען. — רעד.

מאקע דער מאמענ! איז דאָס אָבער געזונט געוואָרן און געשטעלט זיך אפ די פיסלעך — „איך ביידער אריינ, דו שייגעצ איינער, איך ביידער אריינ!“...

איך ביידער האָבן געלערנט אלע פון פיר יאָר ביז... קימאט ביז דער כאסענע. און פון דער גאנצער כאליאסטער קינדער האָט זיך אויסגעצייכנט אלס נרויסער שקאָצ דער מיטלסטער, דער העלד פון דער האַזיקער בילדראַפיע, מיטן גאָמען שאַלעם אָדער שאַלעם גאָכעם וועוויקס.

מע באַדאַרף זאָגן דעם עמעס, און גאָר קיין שלעכט יוגל איז דאָס ניט געווען, אָט דער שאַלעם גאָכעם וועוויקס, און לערנען האָט ער זיך געלערנט בעסער פון אלע קינדער, נאָר פעטיש, קולעקעס, מיט קלעפּ, מיט שמיץ, ניט פאַר אייך געדאַכט, האָט ער אייך געקראָגן מער פון אלע מיסטאמע איז ער ווערט געווען.

— אָט וועט איר זען, יודן, אז פון דעם קינד וועט קיין גוטס ניט ארויס! דאָס וואַקסט עפעס א גאָרנישט מיט א נישט, דער שוואַרצ-יאָר ווייסט וואָס, א שטויבער, א סאַמאָוואַלעצ, א זיילעלעכזיוועניק, א איוואן פאַפערילע, אן אויסוורפלינג, א מעשומער און א קאַלבויר ניק, און וואָס איז דער קאַרט!...

אזוי האָט זיך אַמעסטירט פרומע די דינסטמויד, א בלינדע אפ איינ אויג און א געשטופלטע, נאָר זייער א קאַרגע און געטרענע דינסט. א געטרענע און אַן איבערגעגעבענע און אַן ערלעכע דינסט. זי האָט געהאַרעט געשלאַנג די קינדער, זיי געוואַלעוועט עסן, אַכטונג געגעבן, זיי זאָלן זיין גוט און פרומ און ערלעך און קאַשער צו גאָט און צו לעבן. און מאַכעס די מאמע איז געווען אן אייזשעס כאַל, שטענדיק אין קראַם, האָט פרומע די מויד געפירט די שטוב בעיאָר דאָמאָ יאָן „דערציונג“ די קינדער, ווי א מאמע. זי האָט געוועקט, גע-וואשן, געצוואַנגן, געזאָגט מיט זיי בראַכע, געפאַטשט, געגעבן אָנבעיסן, אָפגעפירט איך ביידער, געבראַכט פון ביידער, געפאַטשט, געגעבן עסן, געלייענט מיט זיי קרוישמע, ווידער געפאַטשט און געלייגט שלאַפן, אלע ווייניגע, ס'זאָל אייך צו קיין כאַרפע ניט זיין, טאַקע מיט איר איך איינ בעט. די קינדער איך בעט — און זי באַ זיי צו פוסנס.

א שטיק גאָלעס איז געווען פאר די קינדער אָט די פרומע די מויד און א יאָגטעווי איז געווען פאר זיי פרומעס כאסענע — לאנג לעבן זאָל זיך געווען גאנצוויי מיט דער היטשקע געקריזלטע האָר, אָנגע-שמירט מיט גענודזשמאלץ, און מיט דער צונויפגעוואָקסענער נאָז, וואָס מע קאָן זי קיינמאָל ניט אויסשניצען, מע זאָל זיין, דאכט זיב, מיט אכצן יקעפ. לאנג לעבן זאָל ער, וואָס ער האָט זיב אונטערגענוי מען (אָט א מעשווגענער!) כאסענע האָבן פאר דער בלינדער פרומע. און כאסענע האָט ער פאר איר געהאט ניט גלאַט אזוי, נאָר מאכמעס „ליבע“: ער האָט זיב אין איר פארליבט, הייסט עס, מיט סאקאָנעס נעפאָשעס, ניט צוליב דעם, וואָס זי האָט נאָר איינ אויג, און איז גע-שטופלט — כאסענעכאַליע! נאָר צוליב דעם, וואָס ער טוט א שו-דעב מיט רעב נאָכעם וועוויקס. א קלייניקייט אזא שידעכ! כאיע עס-טער אליינ (די מאמע) האָט געפראוועט די כאסענע, געווען די גאנצע מעכטיגעסטע, געבאקן לעקעכ, אראָפגעבראכט קלעזמעד פון בערעזאנ, געטאנצט, געהוליעט ביז טאָג און געוואָרן הייזעריק, ווי די וואנט.

אויבוי, וואָס כעוורע האָבן זיב דעמאָלט אָנגעלאכט און אָנגע-טאנצט! די סימכע איז געווען ניט אזוי צוליב דעם, וואָס א פּינער, א גאנצווי נעמט א בלינדע מויד, נאָר איבער דעם, זואָס מע ווערט פאָר-טער פונ, „פרומע די מויד“ אפ אייביק און אייביק! אונ, אגעווי, האָט מען זיב טאקע אָנגעלאכט אויב אפ דעם, וואָס „דער שייגעצ“ האָט קאָפירט דאָס גליקלעכע פאָר — דעם כאָסן, ווי ער פּינפט מיט דער נאָז, און די קאלע, ווי זי קוקט אפן כאָסן מיט איינ אויגל און בא-לעקט זיב, ווי א קאצ, אז זי האָט א נאיש גענעבן סמעטענע.

קאָפירן, נאָכמאכט, איבערקרימען — דערופ איז אונדזער שאַלעם געווען א מאזיק! האָט ער דערזען עמעצן דאָס ערשטע מאָל, האָט ער שוין געפונען אפ אימ עפעס א כוסיאָרן, אָדער אזוי א „לעבעדיקס“, און ער האָט זיב שוין אָנגעבלאָזן ווי א פאכיר, און ער האָט אימ שוין נאָכגעמאכט. און כעוורע ישקאָצים האָבן געלאכט, און טאטע-מאמע האָבן צוגעשטעלט א בענקעלע פארן רעבן, אז „דער שייגעצ מאכט נאָב דער גאנצער וועלט, ווי א מאלפע — מע באדארפ אימ אָפגעוויינען דערפונ!“

און דער רעב האָט זיב גענומען אימ „אָפגעוויינען“ דערפונ —

עם האָט אָבער ווינציל וואָס געהאָלפֿן... עפעס א „נימגוטער“ האָט זיך פֿאַרקליבן אין דעם קינד, א מיג לעצ, וואָס דער גאַנצער וועלט מאכט ער נאָך און אלעמען קרימט ער איבער, אָבער אלעמען, אפֿילע דעם רעכנ אלויג, ווי ער ישמעקט טאכעקע און ווי ער גייט דראָך גיטשקע מיט די קליינע פֿיסלעך, און די רעכעצג, ווי זי פֿיסקלט זיך, רויטלט זיך און בלינדלט מיט אייג אויגל, בעשאַס זי דארף נעמען באַמ רעכג אפֿ שאַכעס און קעג ניט אויסרידן „שאַכעס“, נאָך „סאָ בעס“, און פעטש זינען געפֿלויגן, און קלעפֿ האָט מען געטוילט, און שמיצ האָט מען געצוילט. אוי שמיצ! סטעטש שמיצ!
 בעקיצער — ס'איז געווען א לעכנ.

3. שמוליק דער יאָסעם

מיסעס, פֿאַנזאָועס און כאלוימעס. — קאכאלע און קישעפֿ.

פֿאַראַן פענעמער, וואָס זינען באשאפֿן געוואָרן פֿון גאָט אפֿ יצו פֿאַרקישעפֿן אייך מיטן ערשטן קוק, „האָב מיך ליב!“ — אזוי שרייט צו אייך אָט דאָס דאָזיקע פענעמל, און איר באַקומט דאָס ליב, איר ווייסט ניט פֿאַרוואָס.

אָט אזא מיג כינעוודיק פענעמל האָט געהאט שמוליק דער יאָ-סעם, א ינגל אָן א טאטן, אָן א מאמען, וואָס אופֿגעהאלטן האָט ער זיך באַמ דאָן.

צו אימ אין דאָס צוגעקלעפט געוואָרן שאַלעם נאָכעם וועוויקס, דער העלר פֿונ דער דאָזיקער אווטאָבאָקראַפֿיע, פֿון דער ערשטער מיר גוט, וואָס זיי האָבן זיך באַקענט, זיך געטוילט מיט אימ מיט די אָנ-ביסנס און מיט די מיטאָנס האַלב אפֿ האַלב און געוואָרן כאַווער — אָבער וואָס כאַווער הייסט! נעפעש אכאַס — אייג ליב, אייג נע-שאַמע פֿאַרוואָס? — איבער זינע מיסעס.

קיינער האָט ניט געהאט אזוי פֿיל מיסעס אפֿ צו דערצײלן, וויפֿל שמוליק. האָבן מיסעס אפֿ צו דערצײלן איז אָבער נאָך ניט אינגאנצען. דאָס דערצײלן אלויג איז אויב א זאך. דערצײלן א מיסע דאַפֿ מען

קענען. און שמוליק האָט געקענט דערצײלן מיט אַזױ, װי קײנער
ניט!

פונטוואנען האָבן זיך צו דעם ציקאווען באַכער מיט די רױטע בער
קלעב און מיט די פאַרכאַלעמטע אױגן גענומען אַזױ פיל מיטעס, און
אזעלכע שײנע, ריכע מיטעס, מיט אזעלכע זעלטענע פאַנטאַסטישע
ביאָדער? צי האָט ער זײ װױ געהערט אַמאָל דערצײלן? אָדער דאָס
איז געווען פֿון זײַן קאַפּ אױסגעטראַכט, לױטער פאַנטאַזיעס? אַדאַ-
יאָמ קען איך דאָס ניט באַגריפֿן. איך װײס נאָך אײַן זאַך: עס האָט
זיך באַ אײַם געגאַסן װי פֿון אַ קװאַל, נאָך פֿון אַזאַ קװאַל, װאָס שעפֿט
זיך ניט אױס קײַנמאָל. און גענאַנגען איז דאָס באַ אײַם גלאַט, װי אַפּ
לױמל, און געצױגן האָט זיך עס זױ אַ לאַנגער זינד־פּאַרעם. און זײַס
איז געווען די שטױם, זײַס די שפּראַך, זײַס װי צוקער. און די בעקלעך
רױט, און די אױגן פאַרכאַלעמט און נאַסלעך, װי אײַבערגעצױגן מיט
אַ דינ רױכל.

פאַרקלײַבן זיך פֿרײַטיק נאָך האַלבען טאַג, אָדער שאַבעס נאָכן עסן,
אָדער יאַנטעו פאַרטאַכטלעך, אַפֿן הױכן װאַרְאַנְזעווער באַרג, װאָס
„דער שפּײַץ זײַנער דערגרױכט קימאַט בײַ דער כּמאַרע“, האָבן זײַך
ביידע כאַװירימ אװעקגעלױגט מיטן פּאַנעם אַרײַפֿ צום גראַז, אָדער
מיטן פּאַנעם אַרױפֿ צום הימל, און שמוליק האָט גענומען דערצײלן אַ
מיטעס נאָך אַ מיטעס: אַ מיטעס פֿון אַ בען מעלעך און אַ באַסמאַלקע, אַ
מיטעס פֿון אַ דאָזן מיט אַ רעבעצן, אַ מיטעס פֿון אַ פֿרײַנע מיט אַ פֿלעג-
הונט, אַ מיטעס פֿון אַ פֿרײַנעסן אײַן אַ קרױשטאַלענעם פּאַלאַצ, אַ
מיטעס פֿון 12 גאַלאַנימ אײַן װאַלד, אַ מיטעס פֿון אַן אָקרענט, װאָס
האַט זיך אװעקגעלאָזן אַפֿן פאַרגלױוערטן יאַם. מיטעס פֿונעם פֿױפֿכט,
װאָס האָט געפֿירט װיקױכּימ מיט די גרעסטע האַבאַנימ, און מיטעס
פֿון כּנעס, פֿון שײַדימ און פֿון רוכעס און פֿון קאַטלעצאַנימ, פֿון
מעכאַשפּימ, שרעטעלעך, װאַװקעלאַקעס, פּיפּערנאַטערס, האַלבעמענטש,
האַלבעכנע, און אַ מיטעס מיט אַ הענגלעכטער פֿון פּראַג — אײַן יעדע
מיטעס האָט געהאַט אײַר טאַם מיט אײַר רױעך, און אַ באַזונדער קײַ-
שעפּ איז געווען אױסגעגאַסן אַפּ זײַ אַלע.

דער כאַװער, שאַלעם נאַכעם װעװיקס, האָט געהאַלטן אַפֿן מױל
און אױערן, קײַן אױג ניט אַרײַפֿגעלאָזן פֿונעם דאָזיקן ציקאוון באַ-

כערל מיט די רויטע בעקלעך און מיט די פארכאלעמטע נאסלעכע אויגן.

— פֿונטוואנען ווייסטו דאָס אלצדינג, שמוליק?

— נארעלע, דאָס איז נאָך גאַרניט. לעמט איך ווייס, ווי אזוי מע צאפט ווייני פֿונ דער וואנט? און בוימל פֿונ דער סטעליע?

— וויאזוי צאפט מען דאָס ווייני פֿונ דער וואנט? און בוימל פֿונ דער סטעליע?

— נארעלע, דאָס איז נאָך אויך בלאָטע! איך ווייס אפֿילע, וויאזוי מע מאכט פֿונ זאמד נאָלד און פֿונ שערבלעך דימענטן מיט ברייליאנטן.

— וויאזוי מאכט מען דאָס?

— וויאזוי? דורכ קאבאלע. דער דאָוו איז דאָך א באַלקאבאָלע.

ווער ווייסט עס ניט? ער שלאָפט דאָך קיינמאָל ניט.

— וואָס דען טוט ער?

— באַנאכט, ווען אלע שלאָפֿן, איז ער אופֿ. זיצט ער אליין און

פארנעמט זיך מיט קאבאָלע.

— און דו זעסט אלצדינג, וואָס ער טוט?

— ווי קאָן איך זען, נארעלע, אז איך שלאָפֿ?

— פֿונטוואנען זשע ווייסטו, אז ער פארנעמט זיך מיט קאבאָלע?

— ווער ווייסט עס ניט? דאָס ווייסט דאָך א מינדסט קינד. פרע:

וועמען דו ווייסט. דאָס, וואָס דער דאָוו קאָן, נארעלע, קאָן קיינער

ניט. וויל ער — זינען אָפֿן פאר אימ אלע צוועלף ברונעמס מיט

קוועקזילבער און אלע דרעיצן גערטנער פֿונ סאמע זאפרענ, און נאָלד

מיט זילבער, מיט דימענטן, מיט ברייליאנטן — כחל הימ,* אזוי

פיל, אז סע גלחט זיך אויף ניט!..

— פארוואָס זשע ליסטו טאָמער הונגערדיק? און פארוואָס האָט

ער ניט אפֿ שאַבעס?

— אזוי, וואָרעם ער וויל ניט. ער וויל בעסער אָפֿקומען אפֿ דער

וועלט, טשוווע טאָן. ער איז אַ באַליטשוווע. ער זאָל וועלן, וואָלט ער

געווען רייך, ווי קוירעכ; טויזנט האַטשילדס וואָלט ער פארשטעקט אין

גארטל. וואָרעם ער ווייסט, וויאזוי מע ווערט רייך. פאר אימ איז

* „קעכוויל האַיאם“ — ווי זאמד אפֿן ברעג יאמ. — ר. ע. ד.

אנטפלעקט אלצדינג. ער ווייסט אפילע דאָס אָרט וווּ דער אויצער
ליגט באהאלטן.

וווּ ליגט דער אויצער באהאלטן?

— כּאָכעמ! פּונטוואנען זאָל איך וויסן? וועג איך זאָל וויסן, וווּ
דער אויצער ליגט, וואָלט איך דיר שוין לאנג געזאָגט. איך וואָלט איך
מיטן באנאכט געקומען צו דיר און וואָלט דיך אופגעוועקט פון שלאָפּ:
„קום, שאָלעם, צום אויצער!“

שמוליק האָט גערעדט, און זיין כאווער, שאָלעם נאָכעם וועוויקס,
האָט אים געקוקט אין מויל אריין און מיט דורשט געשלונגען יעדעס
וואָרט.

4. אויצרעס

וואָס איז אַן אויצער? — א לעגענדע פון כמעלניצקיס ציטן. —
ווונדער־שטייגער.

אז ס'איז פאראן אן אויצער דאָ כא אונדז אין אונדזער שטעטל —
איך דעם איז דאָך קיין סאָפעק ניט.

פונטוואנען האָט זיך גענומען צו אונדז אן אויצער? פון כמעלניצ-
קיין. כמעלניצקי האָט אים דאָ באגראָבן נאָך פארצייטן. טויזנטער
יאָרן האָבן מענטשן געזאמלט אויצרעס מיט אויצרעס, ביז ס'איז גע-
קומען כמעלניצקי און האָט עס באשטאט.

— ווער איז געווען כמעלניצקי?

— כמעלניצקי, ווייסטו ניט? נארעלע. כמעלניצקי — דאָס איז גע-

ווען א ראָשע, א האַמאָן, נאָך פאר כמעלניצקיס צייטן... דאָס ווייסט
דאָך א מינדסט קינד! האָט אָט דער כמעלניצקי דער ראָשע, דער
האַמאָן, אָנגעהאבעוועט אויצרעס, מילי-מיליאָסן גאָלד און האָט דאָס
אלצדינג געבראכט צו פירן אהער צו אונדז, קיין וואָהאָנקע, — און
דאָ האָט ער עס איינמאָל באנאכט אפּ יענער זייט בעסמערדעש, באַרג
אראָפּ, אקעגן דער שייט פון דער לעוואָנע, באהאלטן, טיפּ-טיפּ איך
דער ערד באגראָבן, און ס'איז מיט גראָז באוואָקסן און מיט קישעפּ
פאָרקישעפּט, אזוי אז קיין בענאָדעם זאָל עס ניט געפינען.

— און ס'איז פארפאלן לעוילעמ-וואָועד—אפ אייביק און אייביק?
— ווער האָט דיר געזאָגט, אז ס'איז פארפאלן לעוילעמ-וואָועד, אפ
אייביק און אייביק? און צו וואָס האָט גאָט באשאפן די סאבאַלע? די
באלייטאבאַלע, טארעלע, האָבן שוין דערצו אג אייצע.

— דעהינע, וואָסער אג אייצע?

— זיי ווייסן שוין. זיי האָבן א שפּרוכ אזעלכנ, און א פאָסעק פאר
ראג אזעלכער אין טיילימ, וואָס מע הארפ אימ זאָגן פערציק מאָל
פערציק...

— וואָסער א פאָסעק?

— ע, נארעלע, איב זאָל ווייסן דעם פאָסעק! און אפילע איב זאָל
שוין ווייסן, איז דאָס אייביק גיט אזוי גרינג. מע באהארפ פאסטן פער-
ציק טאניסימ, אָפּזאָגן אלע טאָג פערציק קאפיטלעך טיילימ, און אפן
איינזאונפערציקסטן טאָג, באַלד נאָכדעם ווי די זון האָט זיב געזעצט,
באדארפ מען זיב ארויסגאנווענען אזוי קונציק, אז קיין בענאָדעם זאָל
דיב גיט מאגענענען, — וואָרעם טאָמער באַלילע דערזעט מען דיב,
באדארפ מען אָנהייבן נאָך א מאָל צו פאסטן פונ אָנהייב פערציק טאָ-
ניסימ, — און ערשט דעמלט, אז ס'וועט דיר אָפּגילטן, קיינער וועט
דיב גיט באגענענען, זאָלסטו אוועקגיין איב א פינצטערער נאכט איב
אָנהייב כוידעש אפ יענער זיט בעסמערדעש בארג-ארקאָפּ, און דאָרט
אָפשטייג פערציק מונט אפ אייב פוס, ציילנדיק פערציק מאָל פערציק,
און אייב ס'וועט נאָך גיט זיבן קיין טאָעס איב ציילן, וועט זיב דיר
דער אויצער אנטפלעקן פונ זיב אליין.

און שמוליק דער יאָסעם גיט צו פארשטיין גאנצ ערנסט זיבן כא-
יער, שאַלעם נאָכעם וועוויקס, דעם סאָד פונעם אויצער מיט א שטיל
קאָל, אלע מאָל שטילער, ווי אויסגעלייענט פונ א כוב, גיט אָפּנער
שטעלט זיב אפ א רענעלע אפילע:

— און אנטפלעקט וועט זיב דיר דער אויצער דורכ א פינערל, א
קליין פינערל. און אז דאָס פינערל וועט זיב דיר באווייזן, באדארפסטו
גלייב צוגיין צו דעם, צום פינערל הייסט עס, זאָלסט נאָך קיין מוירע גיט
האָבן פאר אָפּברענגן זיב, וואָרעם דאָס פינערל איז מער גיט אפ צו באַ-
לייכטן, ברענגען ברענט עס גיט, און דו באדארפסט זיבן נאָך אָנבויען
און זשעברעווען מיט ביידע זשמעניעס (שמוליק באווייזט מיט ביידע

הענט, ווי ער זשעברעוועט) גאלד און זילבער און דימענט און ברילי-
אנט, און שטיינער אזעלכע, וואָס הייסן מיטן נאָמען „קאדקויד“,
און אזעלכע, וואָס הייסן מיטן נאָמען „יאָשפע“...
— וואָס איז דען דער כילעק?

— אי, נארעלע, ס'איז א גרויסער כילעק! „קאדקויד“ איז אזא
שטיין, וואָס ליכט איז דער פינצטער, ווי א סטעארינעווע ליכט, און
„יאָשפע“ האָט איז זיך א קויעכ: עס מאכט פון שווארצ ווייס, פון
רויט געל, פון גריין בלוי, פון נאס טרוקן, פון הונגעריק זאט, פון
אלט יונג, פון טויט לעבעדיק... מע באדארפן נאָר מיט אייז געבן א
רוב איז דער רעכטער לאץ פון דער קאפאטע און א זאג: „ס'זאל מיר
ארויסגיין און ארויסגיין א רעכטער אָנבניסן!“ — לויט ארויס א זיל-
בערנע טאץ, און אפ דער טאץ צוויי פאָר געבראָטענע טיבעלעכ מיט
פרישינקע פלעצלעכ פון געכניטלעך מעל, פערזוי סאָרט. אָדער: „ס'זאל
מיר ארויסגיין און ארויסגיין א גוטער ווארעמעס!“ — באוויזט זיך א
גאלדענע טאץ מיט קאלערליי מינימ עסנווארג און פאָטראוועס, מאדא-
ניימעלעך, געבראָטענע צונגען מיט געפילטע העלדזלעך, וואָס זייער
געשמאקער רייעכ צעגייט זיך איז אלע אייוורים, איז פרישע צוגעברעני-
טע, געפלאַכטענע קוילעטשן וואקסן אויס פאר דינע אויגן, און ווייב
לעראָוו פונעם בעסטן סאָרט, איז ניסלעך, און באַקסערן, און צוקער-
קעס לעראָוו — אזוי פיל, אז סע גלוסט זיך שוין אזש ניט!

און שמוליק קערעוועט אָפ דעם קאָפ אָן א זיט און שפייט
אויס, און זיין כאווער זעט נאָך זינע פארשמאכטע ליפן און נאָך זיין
בלאס פאָנעם מיט די פארבאָלעמטע אויגן, אז ער וואָלט זיך ניט אָפ-
געזאָגט פון א שטיקל געבראָטענע צונג, א געפילט העלדזל, אָדער
כאָטש א שטיקל קוילעטש... און ער גיט זיך דאָס וואָרט, אז מאָרגן
אימירצאשעס טראָגט ער אימ ארויס איז קעשענע עטלעכע ניסלעך, א
פאָר באַקסערן מיט א צוקערקע, וואָס ער וועט ארויסלאַסכענען, מעכ-
לע, בא דער מאמע איז קלויטל. און דערווייזל בעט ער שמוליקן, ער
זאָל דערציילן נאָך און נאָך. און שמוליק לאָזט זיך לאַנג ניט בעטן. ער
ווייט אָפ די ליפן און דערציילט נאָך און נאָך.

— ...און אז דו האָסט זיך גוט אָנגעוועטיקט מיט די אלע מינימ
מיכבאָלימ און פארטרונקען מיט די בעסטע וויינען, נעמסטו און טוסט

א רעב מיטן שטייטערלע און א זאג: „ס' האָל מיר ארויסגיין און ארויס-
גיין א ווייכער געלענער!“ — באווייזט זיך דיר א בעטל פון העלפאנד-
ביין, מיט גאלד באפוצט, מיט אן איבערבעט — זוייך ווי פוטער, און
מיט זינדענע קישעלעך צוקאָפּנס, און מיט אן אטלעסענער קאָלדער
איבערגעדעקט. ציטו זיך אױס און ווערסט אנשלאָפּן און עס כאַלע-
מען זיך די מאַלאַכים מיט קרוויים, מיט סראָפּים, מיט גאניידן האַע-
ליען, מיטן גאניידן האטאכטן... אָדער אז ניט, טוסטו א רױב מיטן
שטייטערלע, הייבסטו דיך גאָר אױף. אינ דער הייב ביז דער כמאָרע,
און אַרױבער דער כמאָרע, און דו פליכט זיך, ווי אן אָרלער, הייב-הויב,
ווייט ווייט!...

צו האָט דער אָרעמער יאָסעם מיט זײַנע ווונדערלעכע מיטלעס
זיך ווען אָפּגערופּן נאָכדעם אינ די שרייבעכען פון זײַן כאַווער שאַ-
לעם, ביים שאַלעם נאָכעם וועזויקס איז געוואָרן א „שאַלעם אַלױ-
כעם“, — האָס איז שווער צו זאָגן. איינ זאך איז געוויס: זײַן פּאנאָ-
זיע האָט ער געמאכט רױבער, זײַן האַסאָגע ברייטער, און שמוליקס
כאַלוימעס, און שמוליקס טרוימען וועגן אויזערעס, ווונדער-שטיינער
און נאָך אַזעלכע גוטע זאַכן טראָגט ער בא זיך טיפּ אינ האַרצן נאָך
אדאָיאָם. עפּשער איז אן אנדער פּאַרם, עפּשער איז אנדערע גע-
שטאַלטן — נאָר ער טראָגט זײ, ער טראָגט זײ ביז צו היינטיקן טאַג.

5. דער ראָן אינ גאניידן

דו פריינטשאַפּט פון דאָוויד מיט יוניעסן. — דער לעוויאַסן
מיטן שויראַכאַר. — ווי זעען אױס די צאדוקים אפּ יענער
וועלט.

די שיינע ווונדערלעכע מיטלעס פון שמוליק דעם יאָסעם האָבן זײַן
יונגן כאַווער אינגאַנצן פאַרקוישעפט און געבראַכט דערצו, אז די פריינצן
מיט די פריינצעסן זײַנען אימ געגאַנגען צו כאַלעם, געוועקט, גע-
שלעפט בא די ארבל: „שטיי אױף, שאַלעם, טו דיך אָן און קומ מיט
אונדו!“... און ניט נאָר איז כאַלעם — אױב אפּ דער וואָר האָט ער
זיך געפונען קימאַט שטענדיק צווישן פריינצן און פריינצעסן, ערגעץ

איז א קרישטאָלענעם פּאלאצ, אָדער אפּן פּארגליווערטן יאמ, אָדער אפּ א וויספע, וווּ עס געוועלטיקט ווילדע מענטשן, אָדער גאָר איז גאָר נידן האטאכטן, וווּ עס געפינען זיך צוועלפּ ברונעמס מיט קוועקזיל-בער און דרעצן גערטנער פון זאפרעג, און גאָלד און זילבער וואלגערט זיך אזוי ווי מיסט; אָדער ער הייבט זיך אופּ מיטן שטיינדעלע, „יאָשע פּע“ גאָר איז דער הייב, אפּ יענער זעט כּמארעס... עס איז דערגאנגן גען אזוי ווייט, אז ער האָט אָנגעהויבן אָנרופן די אלע זאכן כאטש נאָמען און זען זיך מיט זיי אפּ יעדן טריט און שריט.

עטלעכע צונויפגעלייגטע באלקנס איז הויפּ איינס אפּ דאָס אנדערע זינען שוין געווען גענוג פּאר אימ, ער זאָל זיך ארופּכאפּן אפּ זיי גאנצ הויב און זיך פּאַרשטעלן, אז דאָס איז א „וויספע“, און ער איז דער פּרינץ, און די גענזן מיט די קאטשקעס, וואָס שפּאַצירן ארום איז הויפּ, — דאָס זינען די ווילדע מענטשנפרעסער, און ער איז איבער זיי דער מיילעכ, וואָס קאָן זיי טריבן, ווהינן ער וויל, און קאָן טאָן מיט זיי, וואָס ער וויל, וואָרעם זיי זינען דאָך זינע אונטערטעניקע... עס איז גענוג געווען א שטיקל גלאָז, טאָמער האָט ער געפונען, זאָל עס ווערן בא אימ פּאַרוואנדלט איז א טייערן ווונדער-שטיין, א מינ „קאדקויד“... א שטיינדעלע, א פּראָסט, פון דער ערד אונטערהויבן קאָן עס זיין עפּשער דאָס שטיינדעלע „יאָשפע“ — ווער ווייסט? פּוילט ער זיך ניט, נעמט און טוט דאָס א ריב, אז קיינער זעט ניט, איז דער רעכטער לאַז און א זאָג, ווי שמוליק זאָגט: „ס'זאָל מיר ארויסגיין און ארויסגיין“...

מער פון אלץ אָבער האָבן זיך אַנגעוואָרצלט. איז אימ שמוליקס מיטעס וועגן אויצרעס. ער איז געווען מער ווי זיכער, אז ניט היינט איז מאָרגן, נאָר אַן אויצער מוז זיך אימ אנטפלעקן, דאָס גאנצע גאָלד וועט ער, געוויינלעך, אוועקגעבן דעם טאטן מיט דער מאמע. דער טאטע וועט שוין ניט דאחפן זיין אזוי פּאַרזאָרגט און פּאַרטאָגן איז די גע-שעפטן. די מאמע וועט פּאַרשפּאַרן פּירן גאנצע טעג איז קלויט. מיט דעם קויעב פונעם שטיין „יאָשפע“ וועט ער זיי אויסבויען אפּאלאצ פון קרישטאָל, ארוםגערינגלט מיט א גאָרטן פון סאמע זאפרעג. איז איז מיטן גאָרטן וועט זיך געפינען א ברונעם פון קוועקזילבער. א פּלעג-הונט וועט היטן דעם אריינגאנג, און פּיפּערנאָטערס, שרעטעלעך מיט ווילדע קעז וועלן זיך דראפּען אפּ די ביימער. און ער, דער פּרינץ אליין

וועט אויסטיילן פון זיין ברייטער האנט די וואָראַנקעווער אָרעמעליכט
נעדראָועס, גרויסע נעדראָועס און קליינע נעדראָועס, איטלעכע אזא נעד-
דאָווע, ווי ער פארדינט.

עס איז געווען שווער זיך פאַרצושטעלן, אז די צוויי געליבטע
כאוויירימ, שאַלעם נאָכעם וועוויקעס און שמוליק דער יאַסעם, זאָלן
ווען אמאָל זיך דארפן צעשיידן אפּ אייביק און אייביק. ערשטנס,
גלאַט לעמט זאָלן זיך כאוויירימ שייַדן? און אויסער דעם האָבן זיי
זיך געשוואָרן ביידע באַ גאָט און איבערגעשלאָגן מיט אַ ציצע, אז אוי-
נער אָן דעם צווייטן זאָל ניט אוועקפאַרן קיינמאָל ניט אין ערגעץ ניט,
און אז וואָס ס'זאָל זיך מיט זיי ניט טרעפן און ווי זיי זאָלן ניט מע-
גליך ווערן, זאָלן זיי טאָמער זיין איינע נעפעש, איינע נעשאַמע. דאָס
איז געווען אַ ליבשאפט, ווי צווישן דאָוויד מיט ווינעסן. גייט ריכט זיך
אפּ אזא מיסע, אז דער דאָוו, וואָס איז טאקע געווען אפילע א יוד א
זאָלן, איך האָב מוירע, אויך ניט אַ בענשוויז, וועט נעמען און וועט
זיך פלוצעם אין מיטנדרעינען אוועקלייגן גאָר און וועט מאכט א
שטארב, און דער יאַסעם שמוליק וועט אוועקפאַרן מיט דעם ראָווס אל-
מאָנע ערגעץ אין אַ קליין שטעטל, ווייס איך ווהיג, ערנעץ אין בער-
סאָנער גובערניע, און אז שמוליק זאָל פארשווונדן ווערן, גלייב ווי עס
איז גאָר קיין מאָל קיין שמוליק אפּ דער וועלט ניט געווען.

מאָלט אַיב, ניט אַזוי גיב טוט זיך עס, ווי עס רעדט זיך. ניט אזוי
גרינג לייגט זיך אוועק אַ דאָוו און שטארבט אוועק. דער דאָוו, וואָס איז
געווען טאָמער אַ „באַלוש“, אַ קראַנקער מענטש פון פּאַסטן טאַניי-
סימ און פון גלאַט ניט עסן, האָט זיך אפּ דער עלטער אוועקגעלייגט
אין בעט, אָפּגעלעגן אַ געליימטער העכער אַ יאָר, אָן עסן, אָן טריי-
קען, און נאָר געלערנט און נאָר געדאוונט, און געדאַנגלט זיך מיטן
מאַלסאַמוועס. שמוליק האָט דערציילט פאַר זיין כאווער און געשוואָרן
מיט קאָל האַשוועס, אז אלע פאַרנאכט, ביין מינכע לעמטרעו, פלייט
אַריין דורכ אַ שפּאַרינקלע פון אַ פענצטער דער „באַלדאָוואָר“,
שטעלט זיך אוועק באַמ דאָוו צוקאַפּנס און ווארט, טאָמער וועט ער
אופּהערן „זאָגן“, וועט ער אימ מאכט „כיק“... איז אָבער דער דאָוו
קלינגער פון אימ: ער הלרט ניט אופּ צו „זאָגן“ אפילע אפּ אַ רענע
קעמערע, — אָדער ער לערנט, אָדער ער דאוונט.

— וויאזוי זעט ער אויס?
 — ווער?
 — דער „באלדאוואָר“!
 — פונוואָנען זאָל איך וויסן?
 — דו זאָסט, אז ער קומט, האָסטו מיסטאמע איך געזען.
 — נארעלע! ווער עס זעט דעם „באלדאוואָר“, דער קאָן ניט לעבן
 מער. הינט וויאזוי האָב איך איך געקאָנט זען?
 — פונוואָנען זשע ווייסטו, ואז ער קומט?
 — ניין! וואָס דען וועט ער טאָן? ער וועט ווארטן אפ קאוועד? ...
 און אז דער ראָוו איז געשטאַרבען איז פאר די צוויי כאווייריך גע-
 ווען א יאָנטעוו. דער ראָוו האָט געהאט אזא שיינע לעוויע, ווי עס
 קאָן זיך פארהאָלען צו האָבן נאָר א ראָוו איך א קליינ שטעטל. די
 קלייטן האָט מען געשלאָסן, און די כאדאָריי האָט מען צעלאָזט, און
 די גאנצע „שטאָט“ איז איך געגאנגען באַנלייטן.
 אפ צוריקווערן זינען די פארליכטע כאווייריך, „דאוויד וועויר-
 נעסן“, געווען די לעצטע שעכעלעצטע. מע האָט זיך גענומען פאר די
 הענט און מע איז געגאנגען פאוואָליע, ביכדיי מע זאָל זיך קאָנען גע-
 נוג אָנריידן. און ריידן איז געווען פון וואָס. פונעם דאווס טויט און
 פון זיין קומען אפ יענער וועלט, וויאזוי מע וועט איך דאָרטן באַגע-
 גענען בא די טויערן פון גאניידן, און וויאזוי מע וועט איך אופנע-
 מען, און ווער וועלן זיין די, וואָס וועלן איך מעקאבל פאָנעם זיין.
 אלצדינג האָט שמוליק געוואָסן, אפילע וואָס דאָרטן טוט
 זיך, און פון אלצדינג האָט ער גערעדט אזוי, גלייך ווי ער וואָלט גע-
 ווען דערביי. עס איז אויסגעקומען אזוי, אז דער ראָוו איז גאָרניט גע-
 שטאַרבען, ער האָט זיך נאָר אריבערגעטראַגן איך אן אַנדער וועלט,
 איך א בעסערער, וון מע האָט געווארט אפ איך מיטן לעוויאַסן און
 מיטן שויראבאָר און מיטן יאָג האמעשווער און מיט אלע גוטע זאכן
 פון גאניידן. אָ, דאָרט וועט ער ערשט אָטהייבן צו וויסן פון א לעבן,
 א נע לעבן, גליקלעך לעבן, איך א פראכטפולן גאניידן, איינינעם
 מיט אזעלכע מאגנאטן, ווי אוואָמ, יוצכאָל און יאנקעוו, און יויסעף
 האצאָריק, און מוישע מיט ארענען, און דאוויד האמעלעך, און שלוימע
 האמעלעך, און עליאַהו האנאווי, איך דער ראמבאָמ, און דער באלשעמ-

טויוו, און דער ריזשינער—ווי לעבעדיקע האָט זיי שמוליק אָפגעמאַלט, און ווי לעבעדיקע זינען זיי געשטאנען פאר די אויגן, יעדער מיט זיין געשמאלט און מיט זיין פאָנעם און מיט זיין אויסזען: אוראָט אָווינו— א זאָקן מיט א וויסער באָרד, ייצכאָק — א לאַנגער און א דאָרער, יאַנקעוו אָווינו — א קראַנקער און א סומלעוואַטער, יויסעפ — א „קראַסאָועצ“, מוישע ראַביינו — א נידעריקער ווּקס, נאָר א ברייטער שטערן, ארנ האַקווייענ—דאַפּקע א הויכער מיט א לאַנג יאַמשעוו שטעקן, דאָויד האַמעלעכ — מיט א פידל, שלוימע האַמעלעכ — מיט א גאָלדענער קרוין, עליאַהו האַנאָווי—אַן אָרעם יידל, דער ראַמבאַם— אַן אויסגעפּוצטער מיט א קיילעכיקער באָרד, דער באַלעשמטויוו — א פּראָסטער ייד מיט א פּראָסטן שטעקן, דער ריזשינער — א שיינער ייד אין א זינדענער זשופּעצע...

עס האָט אַזש אָנגענומען א כיישעק צו זען זיך מיט די דאָזיקע אלע ליבט; עס האָט זיך פּאַשעט געגלויבט זיין מיט זיי דאָרטן אין נאָר נידן, פאַרזוכטן כאַטש א שטיקל לעוויאַסן מיטן שויראַבאָר, כאַטש א טראַפּן פּונ יאַנג המעשומער. עס איז געווען בעמעס מעקאַנע צו זיין דעם ראָוו, ווי ער לעבט דאָס איצט דאָרטן א גוטן טאָג, נאָר פאַרגעסן, אַז מע האָט אים נאָרוואָס אראָפּגעלאָזט אין אן ענגן פינצטערן קיין ווער און אז מע האָט אים פּאַרשאַטן מיט קלעפּיקער שוואַרצער ערד און צוגעקלאַפט מיט הילצערנע לאָפּעטעס, און אז שמוליק אליין טאָר קע האָט געזאָגט נאָך אים קאַדיש. וואָרעם דער ראָוו איז געשטאַרבן אָן קינדער — ניט פאַר אַינך געראַכט, ניט פאַר קיין שום יידן גער דאַכט.

6. שמוליק ווערט פארשווונדן

דאָויד מיט ווינעסן צעשוידן זיך אפּ אויבויק. — דער סאָד פּונעם אויזער. — פאַרלויר אַ כאַווער.

די גאַנצע וואָך, וואָס די רעבעצן איז געזעסן שיווע נאָכן ראָוו, האָט שמוליק דער יאַסעם ארומגעבלאָנקעט איינער אליין איבער דער שטאָט, ווי אן עמעסער יאַסעם, וואָס איז נאָך מער פאַריאַסעמט גע-

וואָרן. זיין גאַנצער ארויסקוק איז געווען אפּ פארנאכט, ווען מע ציער
לאָזט די קינדער פונ די כאדאָרימ — דעמלט וועט ער זיך קאָנען זען
מיט זיין כאווער, שאַלעם נאָכעם וועוויקס, וואָס איז צו אימ נאָך מער
צוגעבונדן געוואָרן, זינט דער ראָוו איז געשטאַרבן. עס האָט זיך געד-
פילט אינסטינקטיוו, אז די צוויי געליבטע כאוויירימ, „דאָוויד וועווי-
נעסן“, באדארפן זיך באלד צעשיידן. וואווי דאָס וועט געשען, האָבן
זיי נאָך אליין ניט געוואָלט און ניט געוואָלט וויסן, זיי האָבן דעריבער
אויסגענוצט יעדן פארנאכט אפּ צו פארברענגען אינינעם, זיין וואָס
געענטער איינס נעבן דאָס אנדערע.

א גליק, וואָס ס'איז זומער, און זומער לערנט מען ניט באנאכט
אין ביידער, קאָן מען דעריבער זיך פארקלייבן אינצוויינען בא נאָכעם
וועוויקס אין גאָרטן, און דאָרטן, אונטער אַ בארנבוים, אָפּזיצן אַ שאַ
און צוויי און דריי און שמועסן; אָדער אז ניט, קאָן מען זיך הורכניין
פונ דער שטאָט ארויס, העט-ווייט אפּ יענער זיט מילן.

דאָרט, פונ יענער זיט מילן, האָבן די צוויי כאוויירימ, שמוליק דער
יאָסעם און שאַלעם נאָכעם וועוויקס, געקאָנט זיך אָנהייבן, וויפל זייער
הארצ גלוסט. און ריידן איז געווען פונ וואָס. איינ זאך האָט זיי איינ-
טערעסירט ביידין: וואָס וועט זיין ווייטער? וואָס וועט זיין, טאָמער
פאָרט שמוליק אוועק? וואָרעם געהערט האָט שמוליק זאָגן, אז די רעד-
בעצן קלייבט זיך ערנעצ ווייט אין כערסאָנער גובערניע. זי האָט דאָרט
א שוועסטער, שרייבט איר די שוועסטער, זי זאָל קומען צו פאָרן. איז
ווי באלד די רעבעצן פאָרט — פאָרט שמוליק אויך. וואָס וועט ער דאָ
טאָן איינער אליין? ער האָט דאָך אפילו ניט ווו דעם קאָפּ אָנצו-
שפארן!...

פארשטייט זיך, אז ער פאָרט ניט אפּ לאנג, און יעדנפאלס — ניט
אפּ שטענדיק. לאָז ער נאָר קומע אהין, אזוי זעצט ער זיך באלד לער-
נען קאבאָלע, און ווי נאָך ער דערנייט דעם „סאָד“, אזוי קומט ער
צו פאָרן צוריק אהער, קיין וואָראָנקע, און נעמט זיך צו דער ארבעט—
אופזוכן דעם אויזער. ער וועט פאסטן פערציק טאגייטימ, אָפּזאָגן אלע
טאָג פערציק קאפיטלעך טיילימ, און אפּן איינ-אונ-פערציקסטן טאָג כאפט
ער זיך ארויס בעסאָד, אז קיינער זאָל ניט וויסן ציילט אָפּ פערציק מאָל
פערציק, שטייענדיק אפּ איינ פוס, פערציק מינוט אפּן זייגער...

— ווו האַסטו א זייגער?

— איצט האָב איך נישט, דעמלט וועל איך האָבן.

— ווו וועסטו נעמענ?

— ווו וועל איך נעמענ? איך וועל גאנזענענ! וואָס האָט דאָס צו דיר?

שאַלעם קוקט זיך באווער שמוליקט איך די אויגן ארביי, ער האָט מוירע טאָמער האָט ער איך אָנגערירט מיט א וואָרט, אונ ער וועט כאַלילע ווערן בארויגען. שמוליק איז אָבער נישט אזא באווער וואָס מיט אייך וואָרט זאָל מען פארלירן בא איך אינגאנצן. אונ שמוליק הערט נישט אופ צו הערצוילן מיטעס, וואָס עס וועט זיך אמאָל, אמאָל, אז ביינע באוויירט וועלן אויסוואקסן אונ ווערן גרויסע, וואָס זיי וועלן אופטאָן איך דער דאָזיקער שטאָט, אונ ווי גליקלעך זיי וועלן מאכט די וואָרענקעווער יודן. אונ עס גיסט זיך בא איך, ווי ריינער בוימל. אונ עס ציט זי בא איך, ווי גוטער האַניק. אונ עס ווילט זיך גאָרנישט אוועקגיין איך דער ווארעמער זומערדיקער פארקישעפטער נאכט. נאך מע מוז, מע מוז גיין אהיים שלאָפן — איך קאָן מען כאפן א מיטעסן פסאק!... אונ מע געזענגט זיך אָפּ: „ביז מאַרגן, ביז מאַרגן!“

עס איז אוועקגעטאנגען א מאַרגן אונ נאָך א מאַרגן, איך נאָך א מאַרגן — נישטא שמוליק! ווו איז ער? — ער איז אוועקגעפאָרן. אופ געהויבן זיך איניינעם מיט דעם ראָווים אלמאָנע אונ אוועקגעפאָרן איך כערסאָנער גובערניע. ווענ? וואו? אפילע נישט געזענגט זיך!... א פארלוירענער, א צערודערטער איז געבליבן זיך באווער שאַלעם איינער אליין, עלנט ווי א שטיין. אוועקגעפאָרן זיין בעסטער, זיך ליבסטער אונ זיך טיערסטער. אוועקגעפאָרן! פינצטער געוואָרן די גאנץ צע וועלט; וואָס מיר וועלט, אז ס'איז נישטא שמוליק! וויסט גשוואָרן דאָס גאנצע לעבן; וואָס מיר לעבן, אז ס'איז נישטא שמוליק! אונ דער איבערגעבליבענער עלנטער באווער האָט דערפילט א מאַרנע ענגשאפט איך האַלדן, אונ איך נאָך האָט איך אָנגעהויבן צו קיצלען איך איך האַרצן צו שטיקן, האָט ער זיך פארקליבן וויטווישט איך א ווינקעלע אונ לאנג געוויינט.

ווי מיינט איר; לעבט ער נאָך ערגעץ אָט דער ציקאווער שמוליק

מיט די פארבראָלעמטע אַוויגנ און מיט זײַן שײַן, כײַנעוודיק לֵאָשֵׁן, וואָס גײַסט זיך ווי רײַנער בױמל און ציט זיך ווי גוטער האָניק? וווּ איז ער און וואָס איז ער, לעמאַשיל, אַצינד — אַ מאַקיד? אַ ראָוו? אַ מעלאַ-מעד? אַ סױכער? אַ קרעמער? אַ מעהלער? אָדער גאַר אַן אָרעמאַן, אַן אָני וועעווענ? אָדער עפּשער האָט עס אײַם פּאַרטראָגנ אײַנעם גאַלדע-נעם לאַנד — אײַן אַמעריקע, און ער „מאַכט אַ לעבנ“... אָדער עפּשער לײַגט ער שױנ דאָרטן, וווּ מיר וועלן אלע לײַגן אײַבער הונדערט יאָר און די ווערעם וועלן פּונ אונדז האַנאַע האָבנ?

ווּ ער עס ווײַסט עפּעס, ווער עס האָט געהערט פּונ אײַם, — זאָל זיך אָפרופּן.

7. מײַער מעדוועדעווקער

אַ נײַער כאַווער, וואָס קען זינגען. — כײַדער-ינגלעך קונדױסימ מאַכן טעאַטער-שפּיל. — פּונ אַ באַרוועסן יונג אַ קינדעס וואַקסט אױס אַ באַרימטער אַרטיסט.

לאַנג זאָרגן זיך און באַקלאָגן דעם פּאַרלוירענעם שמוליקן האָט זײַן געטרײַער כאַווער ניט באַדאַרפט. גאָט האָט אײַם מעמאַלע געווען און גיך צוגעשיקט אַ נײַעם כאַווער.

אזוי איז דאָס געווען: וויבאלד דער אַלטער ראָוו איז געשטאַרבן, איז דאָך דאָס שטעטל געבליבן אַן אַ ראָוו, אַלקײַן האָט גאָכעם ווער וויקס אַוועקגעוואָרפּן אלע געשעפטן און איז אַוועקגעפּאַרן אײַן אַ צווייטן שטעטל, קײַן ראַקײַטנע, וווּ עס האָט זיך געלאָזט הערן אײַבער דער וועלט אַ ראָוו, אַ שעמדאָוואָר, מיטן נאָמען כאַיִם מעדוועדעווקער. אָט דעם ראָוו האָט דאָס גאָכעם וועוויקס אַראָפּגעבראַכט קײַן וואָראָני קע, און דאָס שטעטל האָט זיך מיט אײַם מעסאַמייעכ געווען, וואָרעם כּוּצ וואָס ער איז געווען אַ גרויסער לאַמיר, און אַ יערווישאַמאַן און אַ יוירײַע נאַגן, איז ער גאָך געווען דערצו אַ גרויסער אָרעמאַן אױך, האָט ער שױן אײַן אײַנוועגס צוגעקנעלט מיט די באַלעבאַטישע קינדער (פּונ דער עלטערער קיטע).

פּונדעסטוועגן האָט מען באַלײַע דעם מעלאַמעד רעב זאָרעכלען אײַן

גלאַט אזוי פון פארנאָסע? איז רעב זאָרעכל פארבליבן מעלאַמער אפ טאנאכ און אפ שרעבן (יִיִדיש און רוסיש, און דײַטש, און פראנצויזיש, און לאטיינ, וועלכע ניט די קינדער, ניט דער רעבע האָבן פארשטאד נען מיט וואָס מע עסט דאָס), און געמאָרע האָט מען געלערנט באַט נײַעם ראָוו. און שאַלעם נאָכעם וועוויקס איז געווען טאקע נאָכ אלץ א שייגעז און ניט געוואָלט וואקסן אין דער הויב, נאָר פונדעסטיוענג האָט מען אים ארײַנגענומען אין דער גרויסער קיטע, וואָרעם אז דער נײַער ראָוו האָט אים פארהערט א פארשע כומעש מיט ראשע, האָט ער אים דערלאנגט א קיטפּ אין בעקל: „א רעכטער שקאָץ!“ און דעם פאָד טער האָט ער געעגבן א זאָג, אז ס'איז אן אווירע פאר גאָט איבער־לאָזן אזא שקאָץ אפ טרוקענעם טאנאכ; מע דארף אים א נעם טאָן צו דער געמאָרע. „נישקאָשע, ס'וועט אים גאָרניט שאַטן.“

פארשטייט מען, אז דער פאָטער איז געווען מאָלשטרוּלע, און דער „שקאָץ“ אליין איז ניט געווען אזוי צעפרידן מיט דער געמאָרע, איז ער אָבער דעחפאָד געווען באַ זיב גאָדלדיק, וואָס ער זיצט אינײַנעם מיט די גרויסע, און געבלאָזן פון זיב, פאָריסן די נאָז — א קלייניקײַט!

אראָפּגעקומען איז רעב כאַיִם דער ראָוו פון דאָקטינע ניט אליין, נאָר מיט צוויי זיב: איינער אַ באלעבעסל שױן, מיט אַ קנאָפּ אין גאָרגל, מיטן נאָמען אורעמל, וואָס האָט געהאט אַ קאָל נעגינע און געקאָנט שױן דאוונען פארן אָמער, און דער אַנדערער, מייערל, האָט נאָר געד האט א שױן קאָל אפּ צו זינגען און אויב אַ קנעפל אין גאָרגל, נאָר צום לערנען האָט ער געהאט אַ שױט האַלץ, ניט קײַן קאָפּ. און ניט אזוי נאָכ אַ גראָבער קאָפּ, ווי אַ גרויסער שױגעז, און מיט אים איז דאָס שאַלעם נאָכעם וועוויקס געוואָרן אינגיכטן כאווער. אַ דאָקטינער יִנגל און דעם ראָווס אַ זון — מיט דער האַנט קאָג מען אים ניט אוועק־מאַכן. דערצו האָט דער מייערל געהאט אַ מײַלע: ער האָט געזונגען לידלעך, און נאָכ וואָסערע לידלעך! האָט ער אָבער צו דער מײַלע געד האָט אַ ביסאָרן — אַ טשווע פון אַן עמעסן ארטיכט: ער האָט פּינט געהאט זינגען גלאַט אזוי אומזיסט. איר ווילט הערן זינגען — באַ צאָלט, זײַט מויכל! אַ גראָשן אַ לידל. און אז ס'איז ניטאָ קײַן געלט, איז אַן עפל אויב גוט. פאר נױט — אַ האַלבער עפל, אַ פאָר פלױמען,

א שטיקל צוקערקע — קיין אומזיסט איז ניטאָ. דערפאר האָט ער אָבער
געזונגען אזעלכע לידלעך, מיט אזא זיס קאָל און מיט אזא געפיל, אז א
קאפאָרע, כלעבנ, אלע הינטטיקע סאבינאָוים, קארוואַס, שאַליאָפּינס, סיר
ראַטעס און די אלע איבעריקע מענאנגנימ פונ דער וועלט!

„גיי איך ארויס אפ דער ווילנער גאס,
הער איך א קאָל מיט א גרויס געשרוי:

אוי ווי! —
מע וויינט אזוי...”

אלע יונגלעך האָרכן, גאפן, גייען אויס פונ זיסקינט, און ער —
נאָרנישט! יאָסעלע סאָאָווי! הינט זינע שטיקלעך פונ דאוונענ!
אמאָל, אז דער רעבע, טאקע זינג פאָטער, דער ראָוו, רעכ טאיִם הייסט
עס, האָט זיך ארויסגעכאפט אפ וו רעגעלע אינג דרויסן, האָט זיך מיט
ער אוועקגעשטעלט מיטן פאָנעם צו דער וואנט, דעם טישטעך אָנגע-
טאָן פאר א טאלעם, זיך גענומען כאט גאָרל מעסע כאונ און ארויס-
געלאָזט א געשרוי פונ די סליכעס: „אל מלך יושב” — גיכר גיכ,
און ארויסגעלאָזט אפ א קאָל: „ויקרא-א בשמי!” — קומט אָן
הער רעבע:

— וואָס איז דאָס? כאַזאָנישע שטיק וועסטו פראווענ? אנו, מע-
שימער, קיין דיך נאָר אוועקעט אפן בענקלעך אָט אזוי...
און עס הייבט זיך אָן אַן עקזעקוציע.

ניט נאָר אינגעניע אלייג האָט זיך אויסגעצייכנט מייערל מערווע-
דעווקער. ער האָט געהאט נאָך א כאַלאַס: שפּילן, פארשטעלן זיך, מאַבן
אָנשטעלן: „מעכיראָס וויסעפ”, „יעצואַס מיצראַיִם”, „עסער מאַקעס”,
„מוישע ראַבייִנו מיט די לוכעס”, און נאָך און נאָך אזעלכע
אָנשטעלן.

לעמאָשיל, ער האָט זיך פארשטעלט פאר וו גאָלענ מיט וו גרויסן
שטעקן אינג האַנט און מיט דער רעבעצנס קאלאדאטש-מעסער, אַרניג
געשטעקט אינעם רעכנס גארטל, און דאָפּקע באַרוועס, און מיט אינג
טערנעקאטשעטע הויזן, און אוינג — טאקע ווי בא א גאָלענ! שאָר
לעם נאָכעם וועוויקס איז געווען דער יוד, דער עוויגע. מיט א גראַבן
שטעקן אינג האַנט, מיט וו קישעלע פאר וו האָרב, איבערנעקערט דאָס

היטל אפ דער לינקער זייט, גייט ער נעבעכ בעטנא נעדאָווע. פארבלאָגן-
 דזעט אינ וואַלד. דער וואַלד — דאָס זינענ די ינגלעכ. און שאַלעמ
 נאָכעם וועוויקס דער עווענ גייט צווישן די ביימער, אָנעשפּאַרט אפ
 זינ גראָבן שטעקן, זוכט א וועג און באַגעגנט זיכ מיט — מייער דעם
 גאָלענ! סאפט אַרויס דער גאָלענ דאָס מעסער פון גארטל און זינגט
 צו אימ א ליד, און דאפּקע אפ רוסיש, און לאָזט אויס:

„דאווי דענגי“

„האזי דענגי!“

בעט זיכ בא אימ נעבעכ דער אָרעמאן, שאַלעמ, מיט טרערן, ער
 זאָל זיכ דערבארעמענ אויב ניט אפ אימ, איז אפ זינ וויב און קינד
 דער. זי וועט בלייבן אן אלמאָנע, און די קינדער יעסוימיז. כאַפט
 אימ דער גאָלענ, מייער, פארן גאָרל און טוט אימ א וואָרפ אין דער
 ערד ארענ — קומט אָן דער רעכע און עס הייבט זיכ אָן א כאַסענע:
 — מיילע דער (ער באַוויזט אפ זינ אייגענעם זונ) — איז א שייך
 געצ, א מעשומער, א מומער לעהאכעס. אָבער דו, נאָכעם וועוויקס
 ינגל, ווי קומסטו זיכ גלייבן צו אימ. צו אָט דעם מעשומער?

דער רעכע, רעב כאַימ דער. ראָוו, איז אפּאָנעם געווענ א שטיקל
 נאָווי: אינ א סאכ יאָרן ארום האָט זינ מייער משוועדעווקער, וואָס
 איז געוואָרן נאָסדעם דער באַרימטער ארטיסט מעדווערעוו, גענומענ
 און האָט טאקע, ווי עס רעדט זיכ, אויסגעביטן דאָס רענדל... כאַטש
 דאָס מוז מען צואַעבן, אָז די מיצווע פון קיבער אָוו האָט ער מעקניעם
 געווענ, ווי דער בעסטער ייד און אפּן שענסטן ארט: ער האָט געקויפט
 פאר זינ אלטן אָרעמען טאטן אן אייגענע דירע אין ראַקייטנע, האָט
 אימ „אָפּגעשאַטן מיט גאָלד“, געקומען צו אימ אלע זומער צו גאסט,
 געבראכט מאַטאָנעס פאר דער גאנצער מישפּאָכע, און רעב כאַימ דער
 ראָוו, וואָס האָט ניט געוויסט, וואָס פאר א שפּיצל זינ זינ האָט אימ
 אָפּגעטאָגן, ביכדיי ער זאָל זיכ קאָנען אָנרופּן „ארטיסט אימפּעראַטאָר
 סקיב טעאַטראָוו“, האָט געהאט א גליקלעכע עלטער... נאָר מיר קערן
 זיכ אומ צוריק צו זינ קינדהייט, ביים מייערל משוועדעווקער האָט
 גאָרניט געוויסט און אפּילע ניט געבאָלעמט, אן ער וועט הייסן מיכאַל
 יעפּימאָוויטש מעדוועדעוו און וועט מאַרישויילעם זינ און איבערקערן
 וועלטן.

8. פארלוירן נאָכ אַ כאַווער

מע טרויסלט באַרלעכ און מע כאַפט שמוצ, — מע לערנט זיך
גאנווענענ, — מישעבאָוו באַמ גאלעכ אין גאַרמנ. — די עקזעקוציע.

עס איז קיין כידעש ניט, וואָס די צוויי כעוורע-לעט, מייער מערד-
וועדעווקער און שאַלעמ נאָכעמ וועוויקס, האָבן זיך צוגעבונדן איינס
צום אנדערן און געוואָרן נעפעש ואכאס. עפעס האָט זיך געפונען א
מעכטאָנעשאַפט צווישן זייערע נעשאַמעס און א מינ פאָרגעפיל, אז
עפעס וועט פון זיי אמאָל אויסוואַקסן. און זייער פאָרגעפיל האָט זיי
ניט אינגאנצן אָפגענארט: אין א יאָר צוואַנציק אַרום, אז די צוויי
האָבן זיך באַגעגנט (דאָס איז געווען אין בעלעצערקעוו, קעווער גר
בערניע, ווי מיר וועלן דאָס ווייטער זען), איז איינער געווען שוין א
בארימטער אַרטיסט מעדוועדעוו, און דער אנדערער האָט שוין גע-
שריבן פעליעטאָנען אינעם „יִידישן פאָלקס־בלאָט“ אונטערן נאָמען
שאַלעמ־אלייכעמ.

נאָר מיר קערן זיך אומ ווידער אמאָל צו זייער קינדהייט, ווען איי-
נער האָט נאָכ געהייסן מייערל מעדוועדעווקער, און דער אנדערער —
שאַלעמ נאָכעמ וועוויקס, און זיי האָבן נאָכ שפאַצירט איבער וואָראָנ-
קעווער גאסן באַרוועס, גלייב מיט אלע באַלעבאטישע יונגלעך. און מע
מוז זאָגן דעם ריינעם עמעס, אז ביידע כאַוויירימ האָבן ניט אזוי
שטאַרק ביישעק געהאַט צו דער טוירע, וואָס דער ראָוו רעב כאַימ מעד-
וועדעווקער וועט אין זיי אַרבייגעצן, און צו זיין גראַס־שאַמאָימ, וואָס
ער וועט אין זיי איינפלאַנצן. זיי האָבן בעסער ביישעק געהאַט צו אַנ-
דערע זאכען. לעמאַש, גרינע אַגרעסן רייסן פון א בוימ, אָדער טרויסן
לענן באַרעלעך אָדער פלוימען, עס מעג זיך זיין אפילע פון אַנ איי-
גענעם גאַרטן, איז א סאך מער פאַרגעניגן, ווי שמאַכטן איבער דער
געמאַרע אָדער דאוונען מיט קאוואָנע, ווי דער ראָוו רעב כאַימ האָט
געפאָדערט פון זינע טאַלמידים, אָדער זאָגן א קאפּיטל טיילימ.
— די געמאַרע איז ניט קיין ציג, זי וועט ניט אַנטלויפן, דאוונען
וועט גאָט מייבל זיין, און טיילימ לאָזן זאָגן אלטע יודן!..

אזוי האָט איינגעטיינעט מייער מעדוועדעווקער מיט זיין כאַווער
שאַלעמ נאָכעמ וועוויקס און האָט אים בעסער געלערנט, ווי אזוי מע

קלעמערט ארום איז איינ שמיאדיקסחאָעל אפּן העכסטן כּוּימ, אָדער ווּי-
אזוי מע שפּרינגט אונטער אונ מע פּאַרטשעפעט א צווייג פּונ א קאַרשנ-
כּוּימ. קריכן די קאַרשנ-דעמלעט אלוין אינ כּוּיג ארענ. אי, עם יוערנ
נאַכדעם שווארצ די ליפּן, אונ נאָכ די יופּיצ פינגער דערקענט מענ,
אז מע האָט גערוסן קאַרשנ? וואָס קאָג האָ זינ? „וועט מענ אָפּ-
שמעסן — א טייערע מעצאָצע!“

דאָס שמעיסן איז כּיידער וויז געווען אַזא געוויינלעכע זאכ, אז די
כּיידער-ינגלעכ האָבן ניט געפּילט קיינ שזמ ביזווען — פּונ קיינ ווּי-
טעק רעדט מענ ניט! „וואָס איז דענ אַזעלכעס, אז מע באַקומט פּונ
דעם רעבן עטלעכע לאָקשנ? ביז דער באַסענע וועט זיכ עם פּאַרהיילג“...
א ביזווען איז געווען נאָר פּאַר יענעם, וואָס איז שוין געווען א באַסנ. אי
דאָס, האָט ער נאָר מוירע געהאט פּאַר איינ זאכ: טאַמער ווערט געווי-
רע די קאַלע, אונ ניט אזוי די קאַלע, ווי דער קאַלעס מאַווערטעס, —
וועלן זיי איר אויסוואַפּן: „דער באַסנ מיטן געשמיסענעם דאָס“...

מיינער איז נאָכ ניט געווען קיינ באַסנ אונ האָט דערפּאַר קיינ מויר-
רע ניט געהאַט, האָט ער דעריבער געפּירט זינ מאַווער שאַקעם אפּן
„דערעכ האַיאָשער“, געלערנט אימ פּאַרקנייטשן האָס האַוונענ, יחאַנג
פּונ קלייט אונטער דער מאַמעס נאָז באַקסערנ מיט קאַנפעקטנ, מיט גוּישע
לעקעכלעכ, מיט נאָכ גוטע זאכ, דאָס הייסט, ניט באַלילע געגאַנוועט,
נאָר „געלאַהנט“, אונ דערפּאַר שטראַפּט מענ ניט אפּ יענער וועלט...

דאָס ואלץ וואָלט עפּשער אָפּגעלאָפּן גאָט, ווען עם זאָל זיכ ניט
געווען טרעפּן מיט מיינער אונ אומגליק: ער איז געבעכ אריבער א
פּלוּט, ארענ צום גאלעב אינ גאַרט. אונ אַנגערוסן א פּולן בוזעם מיט
באַרעלעכ. האָט דעם גאלעכס מאַכטער דערזענ וזרכנ פּענצטער. איז
דער גאלעכ אַרויסגעלאָפּן מיט א הונט אינ האָט אימ געכאַפּט. האָט
אימ דער הונט צוערוסן, איכ בעט איבער אינער קאַווער, די הויז, אונ
דער גאלעכ האָט אַראַפּגערוסן באַ אימ האָס הימל אונ געלאָזט אימ
גיין, וווּ די אויגן טראָגן.

וואָלט דאָס עפּשער אויכ נאָכ ניט געווען אז אומגליק, ווען דאָס
זאָל ניט געווען זינ טישעבאָוו! סטעטש, אלע יודן גייען ארום אינ די
זאָגן, קלאָנג אונ ווינענ אפּ. כּורפּן בעסאַמיקדעש, אונ ער, רעב סאַזי
דעם האָוס זנדל, שפּאַצירט ארום אָג א הימל אונ אינ צעריסענע הויזן!

די עקזעקוציע, וואָס דער יונג ואיז נעבעכ אויסגעשטאנענ, לאָזט זיך ניט באשרעבן בא הינטיקע צייטן פון דיינעם פראָגרעס. און ניט דאָס איז דער איקווער. דער איקווער איז, וואָס מע האָט שוואַכעם נאָכעם וועוויקס געמוזט אָפגעמוענ פון ביידער אונ, קולטוריק און נאָכעם ווער וויקס, האָבן אנדערע טאטעס אויך אָפגענומען זייערע קינדער. ואיז נע- בעכ רעב כאַימ דער ראָוו געבליבן אָן א קנעלונג. האָט אימ דאָס ראַ באַנעס מיטג כאַזאָנעס געגעבן ווינציק פארנאָסע. האָט ער זיך געמוזט אריבערפעקלען, מעכילע, צוריק קיין וואַקויטע. איז דאָס שטעטל גע- בליבן ווידער אָן א ראָוו.

נאָך שרעקט זיך ניט — דאָס איז געווען ניט אפ לאַנג. נאָכעם וועוויקס האָט אראָפגעבראכט א נעעם האָוו פון באַרישפאָלי, מיטג נאָמען שמועל עליע, א יונגערמאן, וואָס קאָן אויך אי גוט לערנען אי שיינ ווינגען, אָונ דערצו שפילט ער אינ שאַך, וואָס ס'איז גאָר א באַרישעס! איינ ביסאָרן נאָך האָט אָט דער שמועל עליע: ער איז א ביסל א אינטרויאַנט און א כניפעניק און האָט ליב ריידיג מיט יונ- גע וועבלעך אז קיינער זעט ניט... און אָט אזוי איז פארלוירן געגאנגען דער צווייטער כאַווער פון אונדזער העלד.

9. כאַווער „סירקע“

א הונט א באַכעם און א באל-דערעכערע. — צארבאלעכאָמ. —
א גילגל פון א מענטשן. — א געטרענער כאַווער.

איך מיינ, אז נאָכן נאָמען אליינ איז ניט שווער צו שטויסן זיך, אז סירקע איז געווען ניט קיין מענטש, נאָר א הונט, א געוויינלעכער הונט מיט א גרויער פעל, וואָס דעריבער האָט ער געהייסן „סירקע“. איך זאָג: א הונט א געוויינלעכער—איך מוז מיר אָבער באַד פאָר- ענטפערן, אז מיינ, ניט קיין געוויינלעכער, ווי מיר וועלן עס באַד געוויירע ווערן. פראָד אָבער מוז מעג זאָגן א פאָר ווערטער וועגן דעם הונטס דיאָגראַפיע—פונדאָנען קומט צו א יודן א הונט? איז אזא מיסע: אז נאָכעם וועוויקס ואיז וואָפגעקומען פון שטאָט איג שטעטל

אדענן אונ איבערגענומען די „פאָטשט“ מיטן הויפ, מיטן גאנצן אינווענטאר, האָט זיך איין הויפ געפרוטען דער הונט סירקא, נאָך גאָר א יונגער, נאָר שוין א פארשטאנדדיקער, אן עמעסער „בארהאאס“, אפ אזוי ווייט, אז ער האָט געקענט די נייע באלעבאטימ, — איז איינב. אונ דאָס צווייטע: פאר א יודן האָט ער געהאט דערעכערעצ, ניט זאטשעפט, כאָלילע, ווי אנדערע הינט, וואָס האָבן א מעיוע, וויבאלד זיי דערזעען פאר זיך א לאנגע קאפאָטע, — ואווא, אזוי ווערן זיי מאָלע רעציבע...

פארשמיט זיך, אז מיט די נייע באלעבאטימ האָט סירקע ניט גער האט קיין שום מאגענומאסע, ואיך שטוב ניט אריינגעשמעקט אפילע. מיטשטאמע האָט מען אים לעכאטכילע געגעבן אָנצוהערעניש מיט א שניט האָלצ איבערן קאָפ, אז איך א יודישער שטוב זאָל א הונט ניט קריכנ... איך קיך אריין האָט ער אויב ניט געהאט קיין הריסעס האָרעגל „פחומע די מויד“ מיטן בלינדן אויגל האָט אים „אָפגעלאָנגטשעט“ דערפון סאכאקל מיט איין אָקרעפ זוריק וואסער, וואָס זי האָט איינ מאָל איך אונ ערעוו שאבעס ארויסגעגאָסן אפ אים מיט א קיווי אונ אָפגעקאכט אים א שטיק פעל, אונ דאפקע גאָר איך גוטן מוט, אונ נאָך געלאכט אייב.

אכ, אָט די פרומע! א הארץ האָט דאָס געהאט אָט די מויד! ניט קיין הונט, ניט קיין קאצ האָט זיי ניט געקאָנט פארטרענגן. מיט טרערן אפ די אויגן האָט שאלעם נאָכעם וועוויקס איינמאָל קוים ארויסגעהאד מעוועט פון אירע הענט די קאצ, וואָס זי האָט צוגעבלינדן צום פיהל פון טיש אונ מיטן שטעקן פון בעזעם אזוי אומבראכמאָנעסדיק געד שלאָנג, אז די קוילעס פון דעם אומוגליקלעכע באישעפעניש זיינען געד גאנגען איך הימל אריין!

— פרומעניו, הארצעניו, לויבעניו, וואָס טוסטו? א צארבאלעד באַזמ! גאָט וועט שטרעפן! שלאָג מיך בעסער, שלאָג מיך, אבו ניט די קאצ! — האָט זיך שאלעם געבעטן און אונטערגעשטעלט דעם ורוקן אָט דער דעספאָטישער מויד, וואָס האָט זיך אליין ארומגעקוקט, אז שוין צו אכזאָריעסדיק איז זי זיך באגאנגען מיט דער קאצ, אונ האָט זי אָפגעגאָסן מיט א קוואָרט קאלטע וואסער — קוים „אמכאיוטישעט“ דאָס האלב־מויטע באישעפעניש.

הָאָט דאָס אלצדינג איז געווען, מיינט איר, איבער וואָס? ואיבער אַ
 נאדישקייט: פרומען האָט זיך אויסגעדראַכט, אז די „נאשערן“ (קיינ
 אנדער נאָמען האָט זי באַ איר ניט געהאט!) האָט שוין עפעס געד
 כאפט, וואָרעמ זי וואָט זי געטראַפּן באלעקן זיך. „וואָס באלעקט זיך
 פּלוצעם איך מיטנדריןען אַ קאָז? ... אלעמען און יעדן איינציקן האָט
 פרומע כּוּישעד געווען: ווי באַרד אַ קאָז — איז זי מיטטאַמע אַ נאָד
 שערן, אַ הונט — אַ מאַזיק, אַ גוי — אַ גאַנער, אַ קינד — אַ כאַווער...
 און אזוי אַלע, די גאַנצע וועלט! נאָר מיר קערן זיך אומ צוריק צום הונט
 סירקע.

ארויכגעטריבן געוואָרן אזוי מייעס סע פּונ שטוב, סע פּונ קיב,
 וואָלט אַן אנדער הונט אפּ זינג אָרט געוויס אָפּגעטראָגט פּונעם דאָך
 זינגן הויפּ: „לעבט אַייב הומערט און צוואַנציק יאָר!“ ניין, סירקע איז
 געווען ניט אזאָא מיין. ער זאָל וויסן — דער מוויס זאָל זינג, וועט ער
 פּונ הויפּ ניט אַוועק! דאָ איז ער געבוירן געוואָרן, דאָ וועט ער פּיי
 גערן... און ביפּראַט, ער האָט געהאַט גוטע מעליצימ פּאר זיך: די קינד
 דער פּונעם באלעבאָס. ער האָט נויטעכייג געווען איך זייערע אויגן,
 כּאָטש פּרומע האָט זיך געפּלעכט איך צו פּארמייעסן, אַ סאָב, אַ סאָב
 הינט וואָלט זיך ווינטשן האָבן אזא אויסקומעניש מיט אַזעלכע קעסט, ווי
 סירקע האָט געהאַט. פּונעם אַשענסטן און פּונעם בעסטן האָבן איך
 כּעווער אַרויסגעטראָגן איך די קעשענעס, פּאַרשטייט זיך, בעסאָרדסווי
 דעם, אַן קיינער זאָל ניט זען און אפּילע נויט אָנשטויסן זיך, וואָרעם
 ס'וואָלט געקאָנט זינג זייער מוֹקס פּאַר וביידע צדאָרדימ. סירקע האָט
 שוין געוואָסן די צייט פּונ אָנבאַסן, פּונ וואַרעמעס און פּונ וועטשעדע
 און האָט שוין אַרויסגעקוקט מיט אַלע אויגן, ווען וועט מען איך
 שוין אַרויסטראָגן פּונ אַלע גוטע זאַכען. ער האָט שוין געוואָסן אפּילע,
 באַ וועמען איך וואָסער ואַ קעשענע אָנצושימעקן און האָט שוין אַליין
 געשטאַפּט די וואָרדע וואַהיג — ואַ הונט אַ כּאָכעם!

הינט די קונטיג, וואָס כּעווער האָבן איך אַרויסגעקענט! אַנידער
 לייגן אויך, לעמאַש, אפּן שפיץ נאָז און אָפּגעלעקט ביינרל אָדער אַ
 שטיקל ברויט און זאָגן איך: „ניע רויש!“ (געוויינלעך, דערט מען מיט
 אַ הונט אפּ גוייש) — וועט ער אַיך וואַרטן מיט דערעכערעץ, וויפּל
 איר ווילט, ביז ער וועט דערהערן דאָס גוטע וואָרט: „האַמ!“ דעמלט
 טוט ער ואַ שפּרונג אונטער — און פּאַרטיק.

ווינטער באנאכט, ווען די קינדער גייען אינעם ביינער ארניג, האָט זיך סירקע גיט געקאָנט דערווארטן אפ זינע כאוויירימ, און אלעמאָל אחוּם זייגער ניגן איז ער אויסגעוואָקסן אונטערן פענצטער, געשארט מיט די קאפּעס איבער די געפרוירענע טאפּליעס — א סימען, אז ס'איז שוין צייט פארמאכט די ספּאָרימ און גיין אהיים עסן וועטשערע. כאָר רעבן איז סירקע געווען, לעהאוודל, א זייגער. „ניט אנדערש, — האָט ער געוואָגט, — אז אַינער הונט איז אַ גילגל!“ — און געלאָזט די קינדער פּרע, נעמען די פּאפּירענע, מיט שמאלצ באַשמירטע לאַמ, טערנעס און גיין אהיים האָפּערדיק, מיט פּרילעכע יעוואָגישע לידער, סאלראַטסקע ניגונימ:

„האַז, דווא, ומרי, טשעטירע,
פּאָידיעמ, פּאָידיעמ נא קווארטירע,
אכטער-באכטער קאָלאָשקא,
וואָסימ דעמני ראפּאָשקא...
אָדער:

„פּאָרא, פּאָרא!
פּאָרא, וויביראַטסא!
אי סאָ ווסעמי גאַספּאָדאמי
האספּראַטשאַטסא פּאָרא!...“

סירקע איז געלאָפּן אפּצופּרעך און פאר גרויס פרייד און הייס פּינעס געשפּחונגען און געקאטשעט זיך אין שניי — און אלץ צוליב די שטיקלעך כרויט און אָפּגעלעקטע ביינדלעך פונ דער וועטשערע. א הונט אַ כאָרעצ!

וויפּל מאָל האָט זיך געמאכט, אז אפּן האַרצן איז וויסט, אפּ דער נעשאַמע סומנע, אינדעהיימ געבאפט א פּסאק, אינעם ביינער פארבער סערט, — דעמלעט פארקלויבט זיך שאַלעם טאַכעם וועוויקס ווייט אינעם גאַרטן, אפּ יענער זייט ביימער, און סירקע מיט אימ. דאָרט, אונטערן פלוז, אפּ וואַ בעהגל מיסט, זעצט ער זיך אַוועק מיט זיין געטרענען סירקע, וואָס ציט אויס די מאָרדע, קוקט גלעבב אינ די אויגן ארענ, ווי אַ זינדיקער מענטש. „וואָס קוקט ער? וואָס טראכט ער בייס מיטע? פארשטייט ער טאקע יעדע זאך ווי אַ מענטש? האָט ער אויך אַ נעשאַמע, ווי, לעהאוודל, אַ מענטש?“ — און עס קומט אימ אפּן זינען דעם רעבנס ווערטער: „דער הונט איז אַ גילגל פונ אַ מענטשן!“ און

ער דערמאָנט זיך, וואָס שלוימע האַמעלעך זאָגט אַין „קעהעלעס“:
 „ומותר האדם מן הבהמה אין“ — קיין בילעך ניט פאַראַן צווישן
 אַ מענטש'ן און אַ בעהימע... „אויב ס'איז קיין בילעך ניט פאַראַן,
 פאַרוואָס זשע איז ער אַ הונט און איב אַ מענטש?“... אזוי טראַכט ער
 זיב און ער קוקט מיט ראַכמאַנעס און צו גלעכער צייט מיט דערעכט
 ערעצ אַפּן הונט, און דער הונט — אַפּ אימ, ווי זינער אַ גלעכענ.
 אַ הונט אַ כאַווער! אַ טיערער, אַ געטרענער כאַווער, סירקע!..

10. סירקעס טראַגעדיע

אַ טייערער בילבל. — דאָס אַפּקומעניש פּונ אַן אומשולדיקן
 הונט. — הייסע טרעג.

עס וועט ניט זיין קיין גוזמע, ווען איב וועל זאָגן, אז סירקע איז
 געווען אַ הונט אַ באַכעמ, וואָס האָט פאַרשטאַנען, ווער עס האָט איב
 מער ליב פּונ אלעמען, און דעריבער איז קיין כידעש ניט, וואָס מער
 ווי צו אלע קינדער האָט זיב סירקע דער הונט צוגעבונדן צום פאַר-
 פאַסער פּונ די דאָזיקע קסאָווימ, געשלאָסן מיט איב כאַווערשאַפּט
 אַן ווערטער און ליב געהאַט, געווען נאָך איב טאַקע בעמעעט די קא-
 פאַרע און טאַקע גרייט געווען זיב מאַפּקער זיין פאַר זיין כאַווער און
 פאַר זיין האַר. אַ שטומע צונג — ניט געווען בעקויעכ דאָס אַרויס-
 צובאַוויזן, איבערגעבן מיט ווערטער, האָט ער עס אַרויסבאַוויזן, ווי
 אַ הונט, מיט זיין שפּרינגען און מיט זיין קוויטשען און מיט זיין
 וואַרפן זיב פאַר איב און דער ערד אַרביג אַפּ זיין הינטישן שטייגער.
 ס'איז גענוג געווען אייג וואַרט, אז זיין כאַווער און זיין האַר זאָל
 איב אַ זאָג טאָג: „נאַ מיעסטאַ!“ — זאָל סירקע אוועק, ווי אַ סטאַ-
 טיק, און ליגן ווי אַ קעצעלע, שטייל, און נאָר מיט אייג אויגל לאַקערן,
 אַכטונג געבן, וואָס זיין האַר טוט.

צווישן דעם „האַר“ און זיין „קנעכט“ סירקע איז געווען אַ שטילע
 ליבע, און דער האַר האָט בעשומיפּן ניט געקאַנט פאַרשטעלן זיב,
 וואָס וועט זיין, אז סירקע וועט ניט זיין. וואָס הייסט, ער וועט ניט

זינ? ווי איז דאָס מעגלעכ? סירקע איז דען א מענטש, וואָס זאָל
אוועקפאָרן און פארגעסן דעם זי-געזונט?.. וויפל מאָל האָבן גוים
געפראוּט פארנארן סירקען צו זיך איך דאָס ארבייט, — איז ער דען
ניט געקומען צו לויפן אפּ מאָרגן א פארסאָפּטער מיט אן אַרויס-
געשטרעקטער צונג און געוואָרפן זיך און געקאמפּשעט זיך און געשפרונג-
גען צו זיך האר אפּן האַלדז און געקוויטשעט און געלעקט אימ
דעם קאָלנער, און מע וואָלט געמעגט שווערן, אז טרערן זינען אימ גע-
שטאנען איך די אויגן!

און דאָכ... און דאָך איז געקומען דער טאָג, יענער פינצטערער
וויסטער טאָג, וואָס דער גוטער געמיינער סירקע איז אוועק, אוועק
אפּ טאָמער, אפּ אייביק, און אזוי אומגעריכט אוועק, אזוי מייעס-
פארדראַסיק, אזוי מוירעדיק-טראַגיש!

ווימער האָט זיך געטראָפּן די דאָזיקע טרויעריקע געשוכטע, אומ
סאמע טאמען. דאָס איז געווען א זומער פון שרעקלעכע היצן, אָן א
טראָפּן רעגן, — מענטשן זינען מאמעש אויסגענאנגען פון היצן. און
דאָס ווייסט איר דאָך, אז איך די גרויסע היצן זינען די הינט מע-
סוקן — זיי ווערן מעשווען.

איז ארויס א קלאנג איך שמעטל, אז א הונט איז מעשווען געוואָרן
און האָט צעביסן נאָך עטלעכע הינט, מע ווייסט ניט וועלכע. איז גע-
פאלן א פאכער אפּ די שטאָטלייט, און מע האָט זיך גענומען קוידעם
צום פארזיכערונגס-מיטל אפּ צו פארהיטן קליינע קינדער, טאָמער
איז עמעצער כאָלירע צעביסן געוואָרן פון א מעשווענעם הונט.

דאָס דאָזיקע מיטל איז באשטאנען איך דעם, וואָס מע האָט אלע
קינדער אָפּגעשיקט צום אלטן טראַפּימ, א גוי א זנאכאר, וואָס האָט
שארפע נעגל און מיט זינע שארפע נעגל קאָן ער „אראָפּנעמען בלויע
הינטעלעכ“ פון אונטער דער צונג, און אזוי קונציק, אז מע זאָל גאָר-
ניט פילן. די אָפּעראציע איז ניט אזא מעסוקענע, נאָר שטארק אָנגע-
נעם איז דאָס אויב ניט, אז א גוי קריכט צו אייך מיט די נעגל איך
מויל ארבייט און זוכט בא אייך „בלויע הינטעלעכ“ אונטער דער צונג...
דערנאָך האָט מען זיך א נעם געגעבן צו די הינט פון שטאָט. מע
האָט אראָפּגעבראכט, גאָט ווייסט פונוואנען, צוויי קאצאפעס, הינט-
שלעגענעס, אָנגעשוואָפּנט מיט גראָבע שטריק און מיט אייזערנע קרוקעס,
און די קאצאפעס האָבן זיך א נעם געגעבן צו דער אַרבעט. איך אייך

טאג האָבן די דאָזיקע טאָליאָנימ אוועקגעלייגט א פּאָר צענדליק הינט.
אפּן קוק האָבן זיי איינע געקאָנט אָפּשאצן, וועלכער הונט ס'איז מער
שווער און וועלכער ניט. ווער האָט זיך געקאָנט ריכטן, אשטייגער, אז דער
גורל וועט פאלן אויך אפּ דעם גוטן, קלונג, סטאטעטשנעם סירקענע?

א סוואָרע, אז די קאצאפעס האָבן באקומען פון דער שטאָט זייער
לויט נאָך דער צאָל פון די אויסגעהארגעטע הינט, און וויבאלד אזוי,
איז גאנץ מעגלעך, אז ס'זינען געווען נעבעך א סאך אומשולדיקע
קאַרבאַנעס — און סירקע איינער פון די ערשטע.

פון דעם אומגליק זינען די קינדער געווייער געוואָרן שוין לער
אכארהאמניסע, קומענדיק פון כידער אהויב — און זיי האָבן אפּ
געהויבן א גאנצע רעוואָלוציע אינ שטוב: „סטייטש סירקע!...
סטייטש, ווי האָט מען עס דערלאָזט אזא מניסע!“

פארשטייט זיך, אז די רעוואָלוציע האָט זיך אויסגעלאָזט מיט א
קאָנטרעוואָלוציע: „כידער-ינגלעך זאָלן האָבן א האסאָגע אינ זי
נען האָבן הינט!“... און מע האָט זיי מעכאבעד געווען מיט רעכטע
פעטש, און אפּ צו פארביסן האָט מען זיי צוגעשטעלט א בענקעלע
פארן רעכטן, געבעטן, ער זאָל ניט זשאלעווען קיין שמיצ. און דער
רעכע האָט צוליב געטאָן — ניט געזשאלעוועט קיין שמיצ... אוי,
שמיצ!...

נאָר דאָס אלצדינג איז געווען גאָרנישט אקעגן דעם, וואָס סירקע
איז נעבעך אומגעקומען אומזיסט-אומנישט!

מער פון אלע איז געווען דערשלאָגן סירקעס ליבלינג — דער
מעכאבעד פון די דאָזיקע מעמוארן. דער האָט עטלעכע טעג דורכא-
גאנגן ניט גענעסן, עטלעכע נעכט ניט געשלאָפּן, געקאטשעט זיך אפּ
אלע זינטן, געזיפצט און געקרעכצט שטילערהייט, ניט געקאָנט
מויכל זיין די שלעכטע ביזע מענטשן, וואָס האָבן ניט אינ זיך קיין
קאפּ ראכטמאָנעס, קיין צארבאלעכאָמ, קיין טראָפּן ווישער — און ער
האָט שטארק-שטארק נאָכגעדענקט נאָך דעם, וואָס איז א הונט און
וואָס איז א מענטש, לעהאוורד?... פארוואָס איז א הונט אזוי גערעכט
צו א מענטשן, און פארוואָס איז א מענטש א טאליענע?... און עס
קומט אימ אפּן זינען סירקע מיט די קלונג גוטע אויגן, און ער פאלט
צו מיטן פאָנעם צום קישן און באנעצט אימ מיט ביטערע, ביטערע
טרערן.

11. דער יעיצערטאָו מיטן יעיצער האָרע

אויזער דער קורנאָסער — א מאַסער. — א סאכ אפערטאָפּסיט. —
די באַכע מינדוס שאַפעס־אויכסט — מוסער־זאָגער אונ מאַראַל-
פּרוידיקער.

טאָמער וואָלט א יינגל פארנעסן, אז ער האָט געהאט א הונט פאר
א כאווער, האָט מען אימ דערמאָנט אפ יעדן טריט אונ שריט: „סיר-
קע האָט דיר געלאָזט געריסן“... און בא אזא געלעגנהייט האָט מען
אימ שוין דערווייל ארביינגעזאָגט א ביסל מוסער — ער זאָל האָבן צו
געדענקען אפ וויטער. דאָס מוסער זאָגט איז פאר אימ געווען א סאכ
ערנער פונ פעטש. ניט אומזיסט זאָגט מען בא אונדז א שפּריכוואָרט:
„א פאטש פארגייט, א וואָרט באשטייט.“ און ביפראט, אז דאָ איז
געווען ביידע זאכט: אי פעטש, אי ווערטער. און ווערטער זענען גע-
גאנגען פונ אלע זייטן. ווער ס'האָט געהאט גאָט אינ הארצן, דער האָט
געשטרעפּט און דאָפּקע מיט גוטע רייד. דאכט זיכ, וואָס געהער זיכ
אַן א יוד א שאמעס צו א נאָגידס א יינגל, ביים ער דאוונט? און
וואָס איז זינ אייסעק, אשטייגער, וואָס א נאָגידס א יינגל קוקט
דורכט פענצטער ארויס אקראט ביים שעמענערע? און א נאָגידס
א יינגל, מיינט איר, קוקט אומזיסט דורכט פענצטער? ס'מעג זיכ
טאקע זינ שעמענערע, ס'איז אָבער פאָרט העכסט אינטערעסאנט
צו זען א זעלטענע סצענע, וואָס איז קערנ אָנצוקוקן אונ זיכ א
מוסער אראָפּנעמען, וויאזוי א הונט יאָגט זיכ נאָכ א קאצ. די קאצ
האָט זיכ אָנגעבלאָזן אונ לויפט פּייל אויסן בויגן — דער הונט נאָכ איר.
די קאצ אפן פארקן — דער הונט נאָכ איר. די קאצ אראָפּ פונ פארקן —
דער הונט נאָכ איר. די קאצ צומ רינשטאָק — דער הונט נאָכ איר.
די קאצ דורכט רינשטאָק אפן דאכ — דער הונט א מאקע! בלעכט
ער שטייג, דער קעלעוו שעבעקלאָווימ, ווי א נאר, אונ באלעקט זיכ,
אונ טראכט זיכ אפאָנעמ: „וואָס האָב איכ, הונט, נאָכצולויפן נאָכ א
קאצ, וועלכע איז גאָרניט מיין שטאט, און וואָס האָב איכ צו טאָן
אפן דאכ?“...

— אָט אזוי שטייט א יינגעלע שעמענערע? — זאָגט מוילעכ
דער שאמעס אונ דערלאנגט איבערן האלדזאונד־נאָסן: — ווארט,
שייגעצ, איכ וועל שוין דערצוילן דיין טאט!..

אָדער, אשטייגער, וואָס גייט עס אָן אויזער דעם קורנאָסן בע
דער (אמאָל איז אויזער געווען א שוסטער, אפ דער עלטער איז ער
געוואָרן אויסגעמאטערט און האָט זיך באשטעלט פאר א בעדער), וואָס
נאָכעם וועוויקס ינגלעך גליטשן זיך בארג-אַראָפּ אפּן געזעס און
רעבן אויס די הויזן? האָט דאָס אויזער דער קורנאָסער בעיער בא-
דארפט דערזען פונ באַד ארויס און האָט זיך עס א ביסל צעלאָזט אפ
זיין פּאָנפעוואטע קיילע:

— „מאמזירימ! הולפּיעס! א רועך אינ אייער פּאָפּער און מור
פער אריין! איר נעמט נייע הויזן און מאכט א פעל, אויזער אפ באל
פאשכיס! אָט לויפ איך אוועק צו אייך אינ-כייער אריין און שפעל
אייך צו א פענקעלע!“

פאר די, וואָס פארשטייען ניט פּאָנפאטשילאָשן, מוז מען דאָס
איבערזעצן: „מאמזירימ, הולפּיעס, א רועך אינ אייער פּאָטער און מור-
טער אריין! איר נעמט נייע הויזן און מאכט א טעל, אויזער אפ באל
טאשכיס! אָט לויפ איך אוועק צו אייך אינ-כייער אריין און שטעל
אייך צו א בענקעלע!“

צושטעלן א בענקעלע — דאָס איז ניט נאָר א מיצווע, דאָס איז
א כיוון, וואָס יעדער יוד איז מעכויעו צו טאָן, וואָרעם יעדער יוד
האָט קינדער און קינדער קאָן ניט אָרעו זיין, וואָס פֿון זיינע קינדער
קאָן אמאָל אויסוואקסן. באדארף מען זיי גוט נאָכקוקן; און העלפּן
כאָטש מיטן מויל, אויב מע קאָן ניט מיט די הענט. דעריבער האָבן
די קינדער געהאט א סאך מאדריכימ און אָפּעטראָפּסימ און אָנגעהערט
זיך אזוי פיל מוסער, שטראָפּדייד און מאָראַל, אז ס'האָט שטענדיק
געזשומעט אינ די אויערן: „זשורזשורזשו — דאָס זאָלסטו ניט טאָן!“
„זשורזשורזשו — דאָ זאָלסטו ניט שטיין!“ „זשורזשורזשו — אהיג
זאָלסטו ניט גיין!“ אלע האָבן געזשושוקעט! טאטע-מעמע, שוועסטער,
און ברודער, דער רעבע, די דינסטמויד, די פעטערס, די מומעס, די באַר
בע, און איבערהויפט די באָבע מינדי, וואָס פארדינט דערמאָנט צו
ווערן מיט א פּאָר ווערטער.

די באָבע מינדי — דאָס איז געווען א ידענע א הויכע און א
טשעפקע. אן אָפּגעפּוצטע און א פרומע מיט סאקאָנעס-נעפּאָשעס! איר
אוודע איז געווען — אכטונג צו געבן אפ די קינדער און אפ זייער
ידישקייט: אויסלאַעבן די אייניקלעך די פּויעס מיט באשפּעטע פינגער,

פֿיננער, אָפֿרײַניקט און אויסגלייכט די מאלברוימלעך, זיך צוהערט, ווי זיי דאוונען, בענטשט און ליינענע קרישמע פארט שלאָפֿט גיין. דערפאר האָבן אלע אייניקלעך געמוזט קומען צו איר שאבעס באטאָק, זאָגן דער באָבע, „א גוט-שאבעס“, זיך אויסזעצן, ווי די סטאטקעס, בא דער וואנט און זיצן און ווארטן, ביז זי וועט געבן „שאבעס-אויבסט“. געגעבן האָט זי דעם „שאבעס-אויבסט“ עפעס ניט אזוי בעיאָד רעכאַ-ווע, נאָר דערפאר אפֿ ריינע גלאנצעדיקע ישועלעכלעך: אן עפעלע, א פערשקע, א באַקסער, א פינג, אָדער דרייפיר אינגעדארטע ראָזינקעס, און מוסער האָט זי דערביי געזאָגט אָן א שר! דער מוסער איז בא-שטאנען אין דעם, אז מע באדארף פאָלגן טאטע-מאמע און גוט-פֿרו-מע לײַט, און אז מע באדארף זײַן יודן און אז גאָט וועט שטרעפֿן פאר אייטלעכס ברעקעלעך—פאר ניט דאוונען, פאר ניט פאָלגן, פאר ניט לערנען, פאר ישטיפֿן, און אפֿילע פאר וא ישלעכטע מאכשאַווע, און אפֿ-לע פאר א פֿלעק אפֿ דער קאפּאַטע,—אזוי אז ס'איז קימאט ניט אייני-געטאנענע ראָס עפעלע, די פערשקע, דער באַקסער, די פינג, אָדער די דרייפיר אינגעדארטע ראָזינקעס.

נאָר וואָס פאר א ווערט האָט געהאט דער באָבעס מוסער אקעגן יענעם קוואל פֿון מיסער, וואָס דער רעבע האָט נאָכדעם אויסגעגאָסן פאר זײַנע טאלמידים טאקע דעם זעלבן שאבעס באטאָק פאר מינע דאוונען? טינג טרערן האָט ער ארויסגעצויגן פֿון אלעמען אויגן — אזוי שארף און בוילעט האָט ער אויסגעמאָלט דעם יעיצערשאַווע מיטן יעיצער-האַרע, דעם גאַנדיגן מיטן גענעם, מיטן מאלאכאָדווע, מיטן ווארפֿן קאפּאַקאל פֿון איינע עק וועלט ביזן אנדערן! מילי-מיליאָסן שיי-דימ, רוכעס און ניט גוטע האָט ער אויסגעשפּרייט פאר די טאלמידים פֿיס, געזען זיי ווא אויטלעכט אונטער די נעגל, געווען זיכער, אז יעדער איינציקער איז א יירעשאַגענעם, וואָרעם טאָמער האָט זיך אפֿילע געפֿר-נען אוינער אזעלכער, וואָס האָט ניט געזינדיקט, וואָס האָט געדאוונט און געלערנט און געטאָן אלצדינג, וואָס דער יעיצערשאַווע הייסט צו טאָן, האָט ער דאָך געפֿאָלגט דעם יעיצער-האַרע און געזינדיקט בעמאכשאַווע. און אויב ניט בעמאכשאַווע, האָט ער אין שלאָפֿן, איין באַלעם עפעס מעהארהער געווען וועגל א זאך, וואָס מע טאָר ניט...

האקאָל, ס'איז ניט געווען זיך אויסצובאהאלטן פֿונעם מאזיק, פֿון יעיצער-האַרע, איין שרעק, און יודן לייג זיך ווערען און שטארב! און דאָ,

אפצאלאָכעם, ווילט זיך דאָפּקע אַ לעב טאָג, און דאָפּקע אַ שטיפּ טאָג, און דאָפּקע לאַכט, און דאָפּקע נאַשט, און דאָפּקע וואָפּטאָפּט וואָס דאוונעט, און דאָפּקע וואַרטט פּונ דעם, וואָס מע טאָר ניט... האָס איז שוין געווען דעם יעיצעהאַרעם אַרבעט, וואָס האָט געהאַט גענוג שליסים אפּ אַרבייטצובאַפּט דעם אומשוילדיקן איז נעץ אַרבעט — און קוים האָט ער שוין אַרבייטגעכאַפּט, איז מען שוין בעמיילע נאָכגעגאַנגען גען וויי, ווי אַ קעלכער, און געטאָג אַלצדינג, וואָס דער יעיצעהאַרע האָט געהויסן טאָג. און דער יעיצעהאַרע האָט שוין אזא גליק, אז איז פּאַלגט מען אַ סאך מער, ווי דעם יעיצערטאָג. עס העלפט ניט קיין שום מוסער זאָגן, מיט קיין שום וואַרט פּרוידיקן. אַרבעט — וואָס מער דער יעיצערטאָג פּלייסט זיך, אַלץ שטאַרקער אַרבעט דער יעיצעהאַרע. איך האָב מירע אַרויסצורויירן, נאָר מיר שניט, אז ס'זאָל ניט זיין קיין יעיצערטאָג, וואָלע דער יעיצעהאַרע ניט געהאַט וואָס צו טאָג...

12. גנייזע, קאַרטן-שפּיל און אַנדערע אויירעס

די קינדער העלפּט דער מאמע אפּט יאָריר. — קאַרטן לעקאָועד
כאַנעקע. — בערל דער אַלמאַנעס לערנט גאַנצענע. — אַ גונג
אן אויסוואַרפּ.

מיט נאָכעם וועוויקס קינדער האָט זיך דער יעיצעהאַרע באַנאַנגען, ווי אַ מערדער. לערנ, וואָס די קינדער האָבן פאַרקנייטשט דאָס דאוונעט, העכער האַלב איבערגעהיפט און געזאָגט דער באַבע אַ גרויסן ליגן, אז זיי האָבן אויסער דאוונעט נאָך געזאָגט עטלעכע קאָ-פּיטלעך טייליך, — האָבן זיי נאָך פאַשעט אויסגעלערנט זיך גאַנצענע, נאַשט, קאַרטן שפּילן און נאָך אַנדערע אויירעס... פאַרשטייט זיך, אז האָס אַלצדינג איז געטאַנגען בעהאַרדאַגע, איינס האָט מיטגעשעלעפט דאָס אַנדערע, ווי איז פאַסעק שטייט געשריבן: „עברה גוררת עברה“* און געגאַנגען איז דאָס אָט ווי אזוי:

* „אויורא גוררעס אויורא“ — איז אויירע ציט נאָך זיך די אַנדערע. — רעד.

איך האָב אַיך שוין, האַכט זיך, געזאָגט אויבן, אז די וואָרען זענען ווער יודן האָבן געלעבט פונעם גוי, און איבערהויפט פון גרויסע יאָר-דינג, וואָס האָבן געהייסן מיטן נאָמען „קראַסגע טאַרגעס“. אפּ די דאָזיקע יאָרדינג האָבן יודן אַרויסגעקוקט, האָבן זיך געטימלט, געמאַכט געשעפטן, געלייזט געלט, און גויוֹם האָבן געטאָן זייערס — זיי האָבן געגאָנועט, און איבערהויפט די גויעס. ס'איז נאָר ניט געווען אויסצו-שטיין און אינצוהויבן זיך פון זיי! אָט האָט איר באַ איינער אויסגע-טרייסלט פון אַרבע אַ פאַטשיילע אָדער אַ סטענגעלע, און אָט האָט שוין די אַנדערע גויע אוועקגעלאַקכנט אונטער דער נאָז אַ כוילעוווּן ליכטל אָדער אַ באַקסער. וואָס טוט מען? איז די מאַמע, כאַיע עסטער נאָכעם וועוויקס, געפאַלן אפּ אַז איינע: אוועקגעשמעלט אירע יונגלעך אין קלייט, זיי זאָלן אַכטונג געבן, מען זאָל ניט גאָטווענען — און כעורע האָבן איר גוט און געטרע אַכטונג געגעבן: אַכוצ וואָס מע האָט אָנגעשטאַפט פולע קעשענעס מיט באַקסערן, מיט טיטונ, מיט ניסלעך און מיט טרוקענע פלויםען, האָט מען זיך נאָך צוגעכאַפט צום קרינעם קעסטעלע, וווּ דער פּידיען איז געלעגן, און אַקוראַט ביים די מאַמע האָט זיך פאַרערט מיט אַ קוינעמע, האָט מען אַרבעטערקוט אין קעשענע אַ פאָר מעזומענע מאַטבייעס, האַרטע זעקסערלעך, און מע איז אוועק מיט זיי דערנאָך אין כוידער און דאָרטן פאַרנאַשט אַז בלינעס, קאָרזשעס, מאָנעלעך, אַרבעסלעך און סעמעטשקעס, אָדער — נאָר פאַשפּילט אין קאָרטן.

שפּילן אין קאָרטן איז געווען אַ מינ כאַלאַס, אַן עפּירעמיע אין אַלע יודישע כאַדאָרימ, וואָס גענומען האָט זיך עס פון סאַנעקע און איז פאַרבליבן אפּן גאַנצן ווינטער. עס איז באַוווּסט, אַז כאַנעקע איז אַ מיצווּע צו שפּילן. ווער עס שפּילט אין דריידל, און ווער עס שפּילט אין קאָרטן. עמעס, מיר מיינען ניט כאַלילע קאָרטן מאַמעש, אָפּגעדרוקטע קאָרטן; מיר ריינדן דאָ פון געמאַכטע, פון יודישע קאָרטן. פון „לאַמעד-אַלעף-קאָרטן“. נאָר ס'איז אַלציינס. דער אייגענער יעצער האָרע מיטן אייגענעם אַזאַרט. געקומען כאַנעקע, האָט דער רעבע אַליין ניט נאָר געהייסן שפּילן — ער האָט אויך גענומען אָנטייל אינעם שפּילן און איז, אַדעראַכע, פאַרקערט, געווען גאַנצ צעפּרודן אָפּגעווינען באַ זינע טאַלמידים דאָס גאַנצע כאַנעקע-געלט. און פאַר שפּילן דעם רעבן דאָס כאַנעקע-געלט איז געווען אַ פאַרגעניגן און אַ

קאווער און א פרייד. יעדנפאלס, בעסער צו פארשפילן דעם רעבן דאָס
כאנעקע-געלט, איידער זיין פון רעבן אַ געשמיסענער — דאָס וועט,
דאכט מיר, צוגעבן יעדער פארשטענדיקער מענטש...

דערפאר אָבער, אז ס'איז אוועק כאנעקע, איז געווען אויס יאָג-
טעוו און אויס קאָרטן! דאָס הייסט, דער רעבע האָט אָנגעזאָגט מיטן
האַכטן וואָרט: הויזאַהער וועהישאַמער — טאָמער וועט מען זיך דער-
וועגן עמעצער צוריק צו א קאָרט, אָדער אפילו רייזן פון קאָרטן,
אָדער טראכטן וועגן קאָרטן, איז „אחת דתו להמת" * איז ער א
געשמיסענער!

אפאָנעם, אז דער רעבע איז געווען אליין אמאָל א רעכטער קונדעס
און האָט ליב געהאט א קערטל ניט נאָר לעקאווער כאנעקע. וואָרעם
אז ניט, פונוואָס נעמט זיך צו אימ נאָר דער דאָזיקער געדאַנק?...
וויאָזוי די מיסע איז, נאָר זינע טאַלמירדיק האָבן דעם גאַנצן ווינטער
נאָך כאנעקע געשפילט אין קאָרטן מיט א סאך מער היץ און מיט נאָך
א גרעסערן אַזאַרט, ווי כאנעקע. מע האָט פארשפילט די אָנבאַסנס
מיט די מיטאַנס, מע האָט פארשפילט ווי ווער ס'האָט געהאַט א
מעזומענעם גראָשן, און אז ס'איז ניט געווען קיין געלט, און שפילן
האָט זיך געוואָלט, האָט מען געזוכט קאַלערלי וועגן צו קריגן געלט.
ווער עס האָט זיך דערגריבלט צו רעב מייער באלעס פּוּשקע און
דורכ א שטרויעלע מיט וואָס ארויסגעקראָגן פון דאָרטן איינציקווייז
די פּאַרוויינטע גראָשנס, וואָס די מאמע האָט אהין אריינגעוואָרפן אלע
פּרייטיק פּאַרנאכט פאַר ליכט-בענטשן; ווער עס האָט זיך אַן אייזע
געגעבן דורכ א שליכעס אין מאַרק עפעס אַראָפּכאַפּן א פּאַר גראָשנס
„קאַמיסיע“, און ווער עס האָט זיך פּאַשעט דעביוועט צום טאַטנס
בניטעלע אָדער צו דער מאמעס קעשענע בא דער נאַכט, ווען אלע
שלאָפן, און ארויסגעטרייטלט פון דאָרט וויפל עס האָט זיך געלאָזט.
און דאָס אַלצדינגן איז געטאָן געוואָרן מיט די גרעסטע פּאַרדימ און
מיט דער גרעסטער רייזקע. און דאָס אַלצדינגן איז אוועק אפּ קאָרטן-
שפּיל אין לאַמער-אַלעפּ!

די פּראַגע איז נאָר געווען: ווען און ווי? און וויאָזוי שפּילט מען,
אז דער רעבע זאָל ניט געוויירע ווערן? דערהפּאַר האָבן שוין געזאָהנט
די כאַוויירימ פון דער עלטערער קיטע: אזעלכע יונגעלעך, ווי עליע

* אכאס דאָס, לעהאַמיס—דער בוכשטעבלעכער טיטש: קומט אימ טויט-שטראָפּ.

קיילעס, א באַסנ־באַכער, א געלער, מיט א זילבערנעם זייגער, און
 בערל דער אלמאָנעס, גלאַט א באַכער מיט גראַבע ליפּן און מיט מאָר־
 נע געזונטע ציינ, וואָס אַקאַגענ ברעכנ אינז. עס האָט שוין דעמלט
 זיכ געשיט אימ א בערל — און ער אליין איז שולדיק אינ דעם:
 ווייל ער רייכערט ציגענערנ. אזוי האָט בערל אליין געזאָגט אפּ זיכ.
 „א סימענ האָט איר, — האָט ער געטיינעט, — אָט הייבט איר אָן
 צו רייכערנ ציגענערנ, וועט זיכ באַ אייב אויב אָנהייבט אויסשיטנ
 בערלעכ.“... און ער האָט אויסגעלערנט אפּ א טשיקאוועס א סאכ באַ
 וויירימ „רייכערנ ציגענערנ.“ אונ ייט נאָר רייכערנ האָט ער זיי אויס־
 געלערנט — ער האָט זיי באוויזן א וועג, וויאזוי מע קריגט זייט
 מאטעריאל אפּ צו רייכערנ... דאָס הייסט, בעסער געזאָגט — ער האָט
 זיי אויסגעלערנט גאווענענ. פארשטייט זיכ, אז פאר זינ אויסלערנענ
 האָט בערל באקומענ באצאָלט — טאקע מיט „טיטונ“ און מיט פא־
 פיראָס־פאפיר.

און בערל האָט זיכ געהאט זינ סיטעמ: דער, וואָס האָט אימ
 געפאָלגט און געבראכט טיטונ מיט פאפיראָס־פאפיר — דער איז
 געווענ א וויל יינגל, א כאווער. און ווער ס'האָט מוירע געהאט אָדער
 ניט געקאָנט גאנווענענ — דער האָט באַ אימ געהייסנ „א קוואטש
 און א לעמעשקע“ און איז ארויס פונ כאווערשאפט, און אז ס'איז
 אימ אָפגעגלאָטט, האָט ער נאָכ געכאפט געשלאָגט אויב, טאקע פונ אימ
 אליין, פונ בערלענ, הייסט עס. פארקריגנ זיכ מיט בערלענ אָדער
 באקלאָגנ זיכ אפּ אימ — איז געווענ אומגעלעכ, וואָרעמ דאָס וואָלט
 געהייסנ ארויסגעבנ זיכ אליין — און דערופּ זינענ געווענ ווינציק
 הערנ. דעריבער האָט מענ געטאָן אלצדינג, וואָס בערל דער אלמאָנעס
 האָט געהייסנ, און מע איז געזונקענ מיט אימ וואָס וויטער אלצ
 טיפער און טיפער אינ אָפגרונט ארבינ, און גאָט ווייסט, ווהינ כעור
 דע וואָלט מיט אימ פארנאנגענ, ווענ בערל דער אלמאָנעס זאָל ניט
 געווענ האָבנ זינ וויסטן סאָפּ פונ זיכ אליין אפּ אזא מינ אויפנ, וואָס
 קיינעם וואָלט דאָס גאָר אינ קאָפּ ניט אינגעפאלנ און וואָס זינע
 כאוויירימ פונ כיידער זינענ נאָכ געווענ אזוי יונג און אומשולדיק,
 אז זיי האָבנ נאָכ רעכט ניט פארשמאנענ, וואָס דאָרט האָט זיכ
 אָפגעטאָן. זיי ווייסנ נאָר, אז ס'איז געווענ א מיסע איינמאָל אינ א
 פרנטיק, האָט מענ געכאפט דעם באַכער אפּ יענער זיט באַד, ווי ער

הָאָט אַרויסגעקאלופעט א שטיקל גלאָז פֿון א טאפּלי און אַרײַנגעקוקט
מיט איינ אױג אינווייניק אַרײַן צו די װײַבער, װי זײ באַדן זיב...
װײַװײ, װאָס ס'האָט זיב דעמלט אָפּגעטאָג אינ שמעטל! זײַן
מאמע, די אלמאָנע, האָט געכאלעשט, און אימ האָט מענ אָפּגענומענ
פֿון כײַדער און נײַט אַרײַנגעלאָזט אינ בעסמערדעש אַרײַן, און קײַן
ײַנגל, אַבײַ נאָר א טאטנס א קינד, האָט נײַט געװאנט מער צו באַגעד
געגענ זיב מיט דעם „מומער לעהאכײַס“. אזױ האָט מענ אימ נאָכ
דעם א נאָמענ געגעבן. און בײַכײַ צו פֿארענטפּערן אפּאָנעם דעם
דאָזיקן נאָמענ, האָט זיב בערל דער אלמאָנעס אינ א צײַט אַרױם, זײַן
מאמע די אלמאָנע האָט שױן דעמלט נײַט געלעבט, אָפּגעשמאדט און
פֿארפּאלג געװאָרן.

13. פייגעלע אשמעדיי

שקאַצײַם װערן באלטשוװעס. — א רועב, נײַט קײַן מױרל. —
א מאכשױפּע, װאָס קײַצלט.

פֿונדעסטװענג דאָרפּ מענ נײַט מײַנענ, אז דער יעיצעהאַרע האָט
אינגאנצן אױסגעפֿירט און אז דער יעיצערטאָױ איז אלעמאָל געװען
הײַנטערשטעליק. מע דאַרפּ נײַט פֿאַרגעסן, אז ס'איז געװען א רעשכױר
דעש עלעל אינ דער װעלט, מיט טשװוערטעג, מיט א ראָשעשאָנע,
יאָנקיפּער, און גלאַט טפֿילעס, טאַנײַסימ און סײַגופּימ, װאָס ערלעכע
ײַדן האָבן צוגעטראַכט. נײַט קוקנדיק אפּ די קלײַנע גײַװעלעכ, אפּ
די קאָרטן און אפּ די אַנדערע ײַנגלשע אװײַרעס, קאָגן מענ זאָגן גאַנצ
זיכערלעכ, אז דער מיטלסטער פֿון די ברידער, שאָלעם נאָכעם װער
װיקס, איז געװען בעמעס פֿרום, מױרע געהאַט פֿאַר גאָט און געגעבן
זיב נײַט אײַן מאָל דאָס װאָרט, אז ער װעט עלטער װערן, װעט ער
זיב פֿאַרבעסערן, און װעט אײַמירצאַשעם זײַן גוט און פֿרום, אזױ װי
די באַבע מײַנדי האָט געהײַסן, און אזױ װי דער רעבע האָט געהײַסן,
און אזױ װי אלע גוטעפֿרומע לײַט הײַסן.
אָפּטמאָל האָט זיב געטראָפּן, אז ער האָט געװײַנט באַם דאװנען,
זיב געשלאָגן אלכעט און דערוױטערט זיב פֿון די עלטערע ברידער און

פון אלע יענע כאוויירימ־שקאָצִימ, וואָס ריידן אָן שלעכטס טאָן. און
אנ עמעסער באלטשוועניק איז ער געוואָרן, אז ס'איז געקומען די
ציט פון טשווע־טעג, פון יאָמימ־נויראָן.

זיבן גוט. און פרום איז ביכלאל זייער גוט און אָנגענעם. נאָר
ווער עס האָט אמאָל געפרווט זיבן א באלטשוועניק — דער וועט
מוידע זיבן, אז קיין בעסערע זאך קאָן שוין נאָר אפ דער וועלט ניט
זיבן. א באלטשווע איז א מענטש, וואָס בעט זיך איבער מיט גאָט,
נעמט איין דעם יעיצעהאָרע און באהעפט זיך מיט דער שכינע. באַר
רעכנט נאָר: וואָס קאָן זיבן בעסער פון דעם, אז מע בעט זיך איבער?
און וואָס קאָן זיבן זיסער פון ניצאָכנ? און וואָס קאָן זיבן ליבער פון
דער שכינע? א באלטשווע פילט זיך גאנץ, און שטארק, און רייני,
און פריש, און נייגעבוירן, און קאָן קוקן איטלעכע גלייב איך די אויגן
אריין. ס'איז גוט, אויסגעצייכנט גוט צו זיבן א באלטשווע!

שוין אז דער כוידעש עלעל איז ארינגערטאָט און עס האָט זיך
געלאָזט הערן דער ערשטער בלאָז פונעם שויפער, האָט זיך דעם
העלד פון דער דאָזיקער אווטאָבאָגראַפיע אויסגעוויזן, אז ער זעט
לינג דעם יעיצעהאָרע א געבונדענעם, זיך וואלנערן אפ דער ערד
און זיך בעטן ראכמימ, מע זאָל אימ אזוי שטארק ניט טרעטן מיט די
פיס. און ווער שמועסט ראָשעשאָנע! און ווער שמועסט יאָנקיפער!
דאָס ליבן פונעם שווערן טאָנעס, דאָס הונגערדיק זיבן און דאָס וועלן
א טרונק ביז צום שטארבן און אינהאלטן זיך גלייב מיט אלע גרוי־
כע, — דאָס אלע האָט איך זיך אזוי פיל זיסקייט, אז דאָס קאָן אָפשאַצן
נאָר דער, וואָס איז אליין א פרומער אָדער געווען אמאָל פרום.
אך, ווי גוט ס'איז צו זיבן א באלטשווע!

איז אָבער דער יעיצעהאָרע — ניט געדאכט זאָל ער ווערן! מישט
זיך אריין דער שאָטן האמעקאטרעג און מאכט קאליע אינגאנצן. דאָס
מאָל האָט זיך דער שאָטן האמעקאטרעג באוויזן אינעם געשטאלט פון
א דאָרפיש מייזל מיט געטרעמלטע האָר און מיט גרינע אויגן. פונ־
וואנען האָט זיך גענומען דאָס מייזל — וועט איר האַרען.

אפ אלע יאָמימ־נויראָן, אזוי איז געווען א מינהעג פון קאדמוינימ,
זיבען זיך צונויפגעפאָרן פיל די ארומיקע דערפער אינעם קליינעם
שטעטל וואָראָנקע דאָרפֿי־דיג (יושוונגאָעס) אָדער „יאָנטעוויקעס“
ווי זיי האָבן דאָרט געהייסן. יעדער באלעבאָס האָט זיך געהאט זיבן

יאַנטעוויניק מיט זיין יאַנטעוויניטשקע. נאָכעם וועוויקס יאַנטעוויניק איז געווען א ווייטער קאַרעו מיטן נאָמען „ליפשיץ דער הילבאָקער“, א פרומער יוד מיט א בריווטן שטערן, א שטערן פון א באל-מויעב, כאַטש בעעמעס איז ער געווען ניט אזא גרויסער כאַכעם. און א ווייב האָט ער געהאט אויב א פרומע, וואָס האָט ליב געהאט דאווענען און שמעקן טאבעקע. קיין קינדער האָבן זיי ניט געהאט, נאָר א דינסט-מיידל א יעסוימע און א ווייטע קרויווע, און געהייסן האָט זי פייגל. כא די קונדייסים האָט זי געהאט אן אנדער נאָמען — „פייגעלע אשמעדי“, דערפאר וואָס דאָס איז געווען א ברענ, א רועב, ניט קיין מיידל, געהאט אין זיך יונגלשע גענוג, ליב געהאט שטיפן מיט יונגל-לעב, אז קיינער זאָל ניט זען, דערציילן זיי מיטעס און זינגען ליד-לעב, צום מיינסטן — גויישע.

אוינמאָל — ס'איז געווען כאלעמויער סוכעס, א ווארעמע א ליב-טיקע נאכט, — האָט זי זיך צוגעגאנוועט צום געלעגער, ווו די יונגלעך זינגען געשלאָפן (צוליב די יאַנטעוויניקעס די קרויווימ האָט מען די קינדער אויסגעלייגט שלאָפן אין הויפ אפ דער ערד), און האָט זיך אוועקגעזעצט א האלב נאקעטע, גענומען זיך צעפלעכטן די האָר און ביים מיסע דערציילן מאָדנע מיטעס. דאָס זינגען ניט געווען די מיטעס, וואָס שאַלעמס כאווער, שמוליק דעם דאווס, פלעגט דערציילן. דאָס זינגען געווען מיטעס פון שיידימ, רוכעס און לייזימ, וואָס טוען אָפּ שפיצלעך אלערליי: קערן איבער די מאַלבושימ אפ דער לינזעד זיט, שטעלן איבער דאָס מעבל, בלעטערן איבער די ספאָרימ, ברעכט דאָס געפעס, שלעפן ארויס די טעפלעך פונעם אויוונ, און נאָך אזעלכע מיטעס „אשר לא יעשו“. * און פון מעכאשפיימ האָט זי גענומען דער-ציילן, פון מעכאשפיימ און מאכשייפעס, וואזוי א מאכשייפע, אז זי וויל נאָר, קאָן זי פארמוטשען הונדערט מענטשן נאָר מיט איר קיצלען אליינ...

— קיצלענע? וואָס הייסט דאָס מיט איר קיצלענע?
 — קיצלענע ווייסט איר ניט וואָס הייסט? אָט וועל איך אַיך ווייזן, וואזוי א מאכשייפע קיצלט.
 און פייגעלע אשמעדי האָט זיך אַ לאַז געגעבן מיט די צעפאטלטע

* אשער לוי יעאסו — ניט דערלאַזבארע. — ר ע ד .

האָר באַווײַזן, וויאָזוי אַ מאַכשייפּע קיצלמ. פּרױער האָבן די יִנגלעך געלאַכט; דערנאָך האָבן זיי גענומען זיך אָפּשלאָגן פּונ איר, זיך באַרענ. כּעוורע האָבן זיך רעכט אינגעפּלאַנטערט איר אין די צעפּאַטלעך האָר, איר אינגעמיילט קלעפּ מיט קולעקעס, מיט בוכענצעס, ווי נאָט האָט געבאַטן. פייגעלע האָט זיך קלוימערשט באשיצט, נאָר ס'איז געווען צו זען, און די קלעפּ זינגען איר אינגענעמען... זי האָט צוגענומען די קלעפּ און געוואָלט נאָכ... דאָס פּאַנעם האָט איר געפּלאַמט. די אויגן (העלדרינע אויגן, ווי בא א קאצ) האָבן געגלאַנצט. אקעגן דער שיינ פּונ דער לעוואָנע האָט זי אויסגעזען, ווי אַן עמעסע מאַכשייפּע! נאָר ערגער פּונ אלץ איז געווען דאָס, וואָס די דאָזיקע מאַכשייפּע איז זיי ניט נאָר בייגעקומען אלעמען, נאָר זי האָט זיי יעדן איינציקווייזן אַרומגענומען, צוגעקוועטשט צום האַרצן און געקושט, געקושט גלײַב אין די ליפּן אַרײַן!..

אַ גליק, וואָס דאָס איז געווען פאַר הוישינגעראַכע, איידער דאָס קוויטל איז נאָך אָפּגעכאַסמעט, און מע קאָן נאָך אויסבעטן באַם די ביינעשעלויילעם ער זאָל דאָס דאָזיקע ניט ווילנדיקע קושן זיך מיט א נעקיווע ניט פאַרעכענען פאַר א צו גרויסע אווירע, וואָרעם נאָט איז אַן איידעם, און דאָס איז געווען ניט בעמייזד, נאָר בעשוויגען... פּונואַנען האָט זיך גענומען אָט די פייגעלע אשמעדן? וואָס פאַר א באשעפעניש איז דאָס געווען: א רוען? א שער? א גילגל? אָרער דער שאָטן האַמעקאַטרעג האָט זיך פאַרשטעלט אינעם געשטאַלט פּונ א נעקיווע, ביכדיי צו ברענגען אומשולדיקע קינדער צו אזא אווירער — זיך קושן קעגן זייער אייגענעם ראָצן מיט א מוידל?..

14. דער לעצ

א „דאָמאָניק“ וואָס טוט אָפּ מיטן יום. — געכאַפּט דעם לעצ. —
 מע מאַכט באַסענע אַן אויסגעלאָזענע מויד און זי ווערט א
 אישע צנוע.

ווער פייגעלע אשמעדן איז געווען — האָט זיך גיב ארויסבאַ וויזן, און אפּ אזא ווונדערלעכע אויפן, און ס'איז קעדן צו דערציילן. דעם זעלבן ווינטער — אַרומ כאַנעקע איז דאָס געווען — קימט צו פּאַרן אָט דער ליפּשיץ פּונ הלבאָקע מיט א נעם, און בא אימ אין

שטוב האָט זיך פארנארעט א לעצ, א „דאָכאָוויק“, וואָס מאַכט אימ אומגליקלעכ!.. טכילעס האָט דער „לעצ“, — אזוי דערציילט ליפֿ-שיץ, — געמאכט פון זיי נאָר כוויזעק: אלע נאכט האָט ער איבער-געבליעטערט די געמאָרעס, צערויסן די סידורים מיט די כומאָשוי, איבערגעקערט די טעלער אינ שאַפּע, צעבראַכט די טעפּ, ארענ-געוואָרפן אינ פּאָמעניצע דאָס טפּילנזעקל, דעם געמאָלטן מיזדעכ, און מוישע מאַנטעפּיאָרענ אויסגעדרייט מיטן פּאָנעם צו דער וואַנט — און מע זאָל דאָס הערן, מע זאָל זאָגן, אפּילע א שאַרף פון עמעצנ! שפעטער האָט דער לעצ אָנגעהויבן אויסליידיקן און איבערקערן זיי אלע קעשענעס, ארויסגאנווענען דאָס קליינגעלט פון טישקעססל, צי-גענומען און פארטאכטאַרעט ערגעץ דעם ווייבס פערל — א ריינער אומגליק!.. איז ער, הייסט עס, איצטער געקומען צו זיין קאַרעו, צו נאָכעם וועוויקס, פרעגט אַן אייזע, וואָס טוט מען? צי זאָל ער מעלדן אינ סטאַנ? * צי זאָל ער פּאַרן קיין טאַלנע צום רעבנ? צי זאָל ער זיך נאָר ארויסקלעבן פון הוּבאַקע?

אויסגעהערט די מיסע, האָט אימ נאָכעם וועוויקס מער ניט א פרעג געטאָן: „און וווּ שלאָפט דאָס דינסטמיידל? און וואָזוי איז זי מיט דער באלעבאַסטע?“... ליפּשיץ האָט זיך אזש געפונען באליידיקט: ערשטנס, איז פּייגל זייערע אַן אַרעמע קרויווע, וואָס זיין ווייב וויל זי באַסענע מאַכן, געבן נאָדאן, און ס'איז איר באַ זיי גוט, ווי די וועלט; און צווייטנס, שלאָפט זי ווי א געהאַרגעטע ערגעץ ווייט איב וווּ, אינ קיב, באַ דער פאַרשלאָסענער טיר!

— האָט זי ניט עפעס באַקאַנטע אינ דאָרפ?.. — האָט אימ נאָר כעם ווידער אַ פרעג געגעבן, און ליפּשיץ איז שוין נאָר אינ קאַס געוואָרן און צעשרינג זיך:

— פּונוואַנען האָבן זיך גענומען צו איר באַקאַנטע אינ אַ דאָרפ פון סאַמע גוויק? צי עפּשער מיינסטו, אז דער לעצ — דאָס איז פּייגל?..

— כאַסוועכאַליע, — האָט אימ נאָכעם וועוויקס געענטפערט און גוט אויסגעלאַכט זיך פון זיין נאַרישן קאַרעו, געפרוּווט אימ איבער-

* סטאַן — געווען אזא אדמוניסטראטיווער איינס, ווי, לעמאַשל, איצט אַ ראַיאָן. — ר. ע. ד.

צינג, אז קיין לייצימ און קיין „דאָמאָוויקעס“ זינען ביכלאל ניטאָ.
ליפשיצ האָט אָבער ניט געוואָלט הערן אפילו. ער האָט געשוואָרן, צו
זאָל אזוי דערלעבן שויער-של-מאַשינע, ווי ער האָט אליין געהערט
באנאכט אַ סאָפען אַפּוּן אַ מינ לעבעדיק באשעפעניש, אַ קראצן פּוּן
נעגל, און אפּ מאָרגן האָט מען געזען אינ קיב עפעס מעשווע מאָרנע
סימאָנימ פּוּן הינערשע פּיסלעך אפּן אויסגעשאַטענעם זאמך, וואָס אפּ
דער ערד.

דערזענ, מיט וועמען ער האָט צו טאָן, האָט נאָכעם וועוויקס אַ
דריי גענעבן, ווי מע זאָגט, דעם דישל צוריק: עס קאָן זייער זיין, אז
דער לעצ איז אַ לעצ. נאָר וואָס דענ? ער וואָלט אַ באלן געווען זיין
דערביי... אויב ער זויג, לאָז ער מיטנעמען אימ, נאָכעמען, צו זיך אינ
דאָרפ אַרביין — ער וויל אליין זען מיט זינע אויגן... און וויבאלד אז
שוינ יאָ פאָרן, זאָל שוינ מיטפאָרן אויב זיין יונגערער ברודער, ניסל
וועוויקס אָדער „ניסל ראַבינאָוויטש“.

— מיין ניסל, — האָט נאָכעם געגעבן צו פאַרשטיין, — איז אַ
יונגערמאַן אַ כּוואַט, אַ מענטש, וואָס פּילט זיך, קיין אינאָרע, אינ
קויעכ. ער האָט שוינ אמאָל אויסגעפאַטשט אַ סטאַנאָוואַי פּרויסטאון,
איז צו גאָט אַ האָפענונג, אז ער וועט קענען גרויזער זיין אַ לעצ אויב...
פאָרן מיר?

— מיטן גרעסטן קאוועד! — האָט זיך ליפשיצ אָנגעכאַפּט מיט
ביידע הענט, און אלע דריי האָבן זיך גוט אָנגעפעלצט מיט וואַרעמע
יענאָטענע פעלצן, זיך אַרבינגעזעצט אינ אַ ברייטן שליסטן און זינען
אוועק צו ליפשיצן אינ דאָרפ אַרביין, קיין הלוּבאָקע.

געקומען אינ דאָרפ שוינ פאַרנאַכטלעך, האָט מען די ליבע געסט
זייער שיינ אופגענומען, געקאָכט פּוּן זייערמוועגן אַ מילכיגע וועטשער
רע, און מע האָט געשמיעסט די גאַנצע צייט פּוּן דעם לעצ, וואָס האָט
זיך באַ זיי פאַרנאַדעט.

שפעטער, ביים פּייגל האָט דערלאַנגט צום טיש, האָט נאָכעם
געמאַכט אַ גאַנצ ברייטן שמועס וועגן דעם, אז ער און זייער גאַנצע
מישפּאַכע, די ראַבינאָוויטשעס, הייסט עס, האָבן פּוּן געבוירן אַ
מאָדנע האַרטן שלאָפּ, כאָטש נעם און טראָג זיי אַרויס מיט די בעטלעך
כאָטש שיסט אינ זיי מיט האַרמאַטן! נאָר פּונדעסטוועגן האָבן זיי
פאַר אַ דיבעק, פאַר אַ לעצ און פאַר אַ „דאָמאָוויק“ קיין מורע ניט,

כאַמט זיי פירן מיט זיך געלט, וואָרעם זיי זינען ניט קיין נאַראַנימ?
דאָס געלט האלטן זיי באַ זיך קומט אַנגענייט, מעכילע, אינ די אונ-
טערשטע בעגאַדימ, וועלכע זיי טוען קיינמאַל ניט אויס, און זיי גלייבן
גלאַט ניט אין היבוקים, לייצימו און „דאָמאָוויקעס“, מעכאשפּימ און
נאָך אזעלכע זאַכן — ווייס איך וואָס! דאָס האָבן סאַנימ אויסגעטראַכט
און נאַראַנימ גלייבן זיי!..

דערפֿון האָט זיי ליפּשיצ געענטפערט ביטמימעס, אז ס'וואָלט געווען
א גרויסער יוישער, אז דער לעצ זאָל זיך א נעם טאַן צו זיי היינטיקע
נאַכט, זיי זאָלן וויסן, מיט וואָס מע עסט דאָס. און אָט אזוי האָט מען
דעם אָונט פאַרבראַכט אלץ אין אזעלכע שמועסן, געהויסן דערלאַנג-
גען וויינ, און ביידע ברידער האָבן זיך געמאַכט קלוימערשט, ווי מע
איז שוין שיקערלעך, און מע האָט זיך געלייגט שלאָפֿן, אויסגעלאָשן
די ליכט, און די געסט האָבן זיך גיך געלאָזט הערן מיט אַ כראָפֿען,
איינער העכער פֿונעם אנדערן — א גאַנצער קאַנצערט.

ארום האַלבע נאַכט האָט זיך דערהערט א געשריי, מיט א געשלען,
מיט מאָדנע קוילעס, אפּ יודיש און אפּ גוויש, אזוי אז די ליפּשיצעס
האָבן זיך אָפּגעכאַפּט אינ איינ ציטערניש, אָנגעצונדן פֿיער, און
פאַר זייערע אויגן האָט זיך באַווויזן אזא מינ בילד: באַ נאָכעמען אינ
די הענט איז געלעגן פייגעלע אשמערדי א געבונדענע און געריסן זיך
מיט אלע קויכעס, און ניסל (געווען א יוד א גוואַר) האָט זיך געראַנגלט
מיט כוועדאָר דעם וואָלאַסטנאָי שרייבער פֿונ דאָרפ, וואָס האָט אימ
צעבויסן און צעבלוטטיקט די הענט, נאָר ניסל האָט אימ געפאַקט, געד-
בונדן ווי א באַראַן, — און אז ס'איז געוואָרן טאַג, האָט מען זיי
ביידן, פייגל די מויד און כוועדאָר דעם שרייבער, אָפּגעפירט אין וואָ-
לאַסט אַרײַן. דאָרט האָט מען געשטעלט צוויי עמער בראָנפֿן און מע
איז געקומען צו אזא מינ ספראַווע: אזוי ווי כוועדאָר איז אליין דער
וואָלאַסטנאָי שרייבער, זאָל ער זיך מוידע זײַן און אָפּגעבן אלצדינג,
וואָס ער האָט דורכ דער מויד באַ די ליפּשיצעס אוועקגעלאַקנט. וועט
מען אימ נאָר מעקענעם פּסאַק זײַן, דאָס הייסט, פֿונ דער גרינג אָפּ-
שמייסן, און מע וועט מאַכן אַ שווינג. און צו דער מויד האָט מען זיך
גענומען מיט גוטע רייד, אז איבערהעבן זי אין גווישע הענט וויל
מען ניט בעשמויפֿן, כאַמט זי איז אַן אשמערדי א הולטיקע און
ערנער פֿונ א מעשומיידעס... מע פּאָדערט פֿונ איר נאָר, זי זאָל אויס-

זאָגן, ווי די פערל און די איבעריקע זאכן זינען, און מע גיט א טקי
אסקאפ, אז מע נעמט זי צו אינ שטאָט אריין און מע גיט איר א
כאָסן, טאקע שוין און טאקע באלד און אפן שענסטן אויפן, מיט
קלעזמער און מיט כאסענע-קליידער און מיט א כופע-זועטשערע, ווי
אן ערלעכער, א קאָשערער ייִדישער טאָכטער — קיינ פויגל וועט ניט
וויסן פון דער גאנצער מיסע, קיינ האָן וועט ניט קרייען!

און אזוי איז דאָס טאקע געווען. א כאָסן האָט מען איר געגעבן
א יונג מיט ביינער, מוישע הערש האָט ער געהייסן, א דאמסקי
שניידער. די ראבינאָוויטשעס זינען געווען די מעכטאָנים און די
אונטערפירער. אפ דער כאסענע איז געווען די גאנצע שטאָט און אייך
„נאטשאלסטווע“. מע האָט אויסגעטרונקען אָן א שיר פלעשער מיט
וויינ און מיט ביר, און ניסל ראבינאָוויטש מיטן סטאנאָוואָ פריסטאוּ
האָבן ביידע אזוי געטאנצט, אז מע האָט באדארפט גיין קוקן אפ
כירושימ.

נאָך דער כאסענע איז פייגעלע געוואָרן ניט צו דערקענען. פרומ
ווי א רעבעצן, ניט געקוקט קיינ מאנצבל גלייב איז די אויגן אריין,
און מיט נאָכעם וועוויקס יונגלעך איז זי גלייב ווי קיינמאָל ניט גע-
ווען באקאנט. און אז מע האָט באדארפט אינ שטאָט עמעצן מאכט א
נעדאָווע, נעמען א פאטשיילע און גיין איבער די הויזער, איז זי גע-
ווען פון די ערשטע. אז מע שמועסט א קאָשערע יודענע, א גאבעטע,
איז דאָך ניט שנייב! נאָר איינס צום אנדערן געהער זיך ניט אָן: איר
מיידלשער נאָמען „פייגעלע אשמערני“ איז איר פארבליבן אפ אייביק.
וועגן דעם האָבן שוין געוואָרנט נאָכעם וועוויקס קונדייסימ, און מער
פון אלע דער מיטלסטער און דער גרעסטער קונדעס, דער שרייבער
פון די דאָזיקע געשיכטעס.

15. די מישפאָכע

דרג ברידער — דרג פארשיידענע טיפן. א „דיעלאָ“ מיט
„קאזא“. — דער פעטער פייניג טאנצט אפ לייכטער.

דער פאָטער פונעם העלד פון די דאָזיקע באשרייבונגען, נאָכעם
וועוויקס, האָט געהאט נאָך צוויי ברידער: פייניע וועוויקס און ניסל
וועוויקס — דער, וואָס איז אויבן דערמאָנט. און אן אנטיק איז דאס,

וואָס יעדער פון די דריי ברודער איז זיך געווען א טיפ פאר זיך און
 קיין ברעקל ניט גערקאנטן איינס אין דאָס אנדערע. דער עלטערער,
 נאָכעם וועוויקס, איז געווען, ווי מיר ווייסן שוין, א מוישמאש פון א
 כאָסיד און א מאַסקל, א פילאָזאָפ און א שיינער דאוונער, א לאַמירן
 און א כאַרעני, און בעטעווע א מענטש א שטילער, א פארבאָרגענער און
 א גרויסער באל-מאַרעשכוירע. דער אַטדערער, פיניע וועוויקס, — דער
 איז געווען שוין גאָר א גרויסער יעריי-שאַמאַיִם, מיט גאָר א לאַנג
 טאלעסקאָט, א שיינער ייִד, איך מיינ טאָקע א שיינער אפּן פּאַנעם,
 מיט א שיינער באָרד, שיינע שמייכלדיקע אויגן, און בעטעווע זייער
 א לעבעדיקער, א מענטש, וואָס קאָהאַלט זיך, א קאָבלעפל, א בעריע
 א מויעל, כאָלילע ניט צוליב געלט, נאָר לעשעם מיצווע. מיט איינ
 וואָרט, דאָס איז געווען א ייִד פון הרהא, שטענדיק פארטראַגן איך
 פרעמדע געשעפטן, לאָדענישן, דולענישן, פארלאָזענישן, אויסגלויב-
 כענישן, אלמאַנעס, יעסוימיס און גלאַט אָרעמעלעכט, הינט ווי איז
 עפעס גאָבעס איך בעסערערעש, איך קלויז, איך כעוורע קאדושע, איך
 כעוורע מיישניעס, איך כעוורע טיילימ? איך האָב מוירע, אז דאָס איז
 באַ אימ געווען טייערער פון אַן אייגענעם מאַרק אָדער א יאָריד.
 רעבעגעלט האָט דאָס אימ אויך געקאָסט גענוג. נאָר וויבאלד ס'איז
 א מיצווע, וואָס מאַכט דאָס אויס? אדעראַבע, וואָס מער עס קאָסט
 רעבעגעלט, אלץ גרעסער איז די מיצווע, און באַקלאַנג זיך דערפּן טאָר
 מען ניט, וואָרעם דעמלט איז שוין די מיצווע אויס מיצווע. יענעם
 געשעפטן, דאָרט ווי עס שמעקט מיט קאָהאַל און מיט א טויווע פאר
 א ייִדן, זינע בילכער פון אייגענע געשעפטן. אוועקוואַרפּן לעמאַשל,
 א מאַרק אָדער א יאָריד און לויפּן אפּ א בריס — פון דעם שמועסט
 מען ניט. דערפּן איז מען דאָך עפעס אַ מויעל באַ ייִדן. אָדער כאַ-
 סענע מאַכט אַן אָרעמע יעסוימע און טאַנצן מיט די אָרעמע מעכור
 טאַנימ א גאַנצע נאַכט — דאָס איז דאָך אוואַדע א גרויסע מיצווע,
 וואָס ניט אָפט קומט עס צו דער האַנט.

היידנדיק פון טאַנצן, איז שווער זיך איינצוהאַלטן און ניט באַוונד-
 דערן, פּונאוואַנע האָט זיך גענומען צו אָט אזא ייִדן א יעריי-שאַמאַיִם,
 ער זאָל קאָנען טאַנצן, און נאָך אזוי שיינ טאַנצן? ווי האָט ער זיך דאָס
 געלערנט, לעמאַשל? און ווער איז געווען זינג רעבע יענע יאָרן? טאַנצן
 א „כאַסיד“, א „קאַזאַק“ און א „פּאַניע“ — פון דעם איז אָפּגערעדט.

— שטיל זאל זיך! רעב פיניע וועוויקס וועט טאנצן א כאָסיד!
 — צערוקט זיך, אוילעם! רעב פיניע וועוויקס וועט גיין א קאָזאק!
 אָדער:
 — וויבער, אפ א זיט! רעב פיניע וועוויקס וועט אונדז ווייזן
 א פאָניע!

און דער גאנצער אוילעם צערוקט זיך, מאכט א ווארע, און דער
 פעטער פיניע „טאנצט אַ כאָסיד“, „גיט א קאָזאק“, אָדער ער „ווייזט
 א פאָניע“. און דער אוילעם שטייט אפ קעפּ, „עין לא ראתה“.*
 וואָס אָרעמער עס איז געווען די כאסענע, אלץ גרעסער איז געווען
 די סימכע. דאָס הייסט, וואָס די מעכטאָנימ זינען געווען גרעסערע
 אָרעמעלעך, אלץ מער האָט דאָרט דער פעטער פיניע געמאנצט און
 באווייזן אזעלכע קונצן, וואָס מאַקע „עין לא ראתה“ — און טאַקע
 נאָך לעשעם מיצווע, ביכדיי צו מעסאמייעכ זיין כאָסידקאלע. מע האָט
 באדארפט אפ כידושים גיין זען פיניע וועוויקס, ווי ער טאנצט „אפ
 ליכטער“ מיט ברענענדיקע ליכט, אָדער „אפ א שפיגל“, און אזוי
 גרינג, אזוי גראציע, ווי דער גרעסטער פון די הינטיקע טענצער פון
 דער וועלט. אזא מיין טאנצן וואָלט מען הינטיקע ציטן געקאָנט
 ווייזן אפ בילעטן און מאַכן א סאך געלט. די קאַפּטע אראָפּגע-
 וואָרפן, דעם טאלעסקאָטן ארויסגעצויגן, די ארבל פארקאטשעט, די
 הויזן בעמילע אריינגעשטעקט אין די שטיוול, און די פיס קוימדיקייט
 וואָס זיי באַרירן די ערד, און דער קאַפּ איז פאַרוואָרפן ארום, די
 אויגן צו, אפּן פּאַנעם זעט מען היספּילעס מיט היסרוימעמעס, ווי בע-
 שאם דאוונען. און די קלעזמער שפּילן א יידישע זאך, און דער אוי-
 לעם פלעסקעט, און די ראָד ווערט אלעמאָן גרעסער און גרעסער,
 און דער טענצער, אויסמינדנדיק די ליכטער מיט די ברענענדיקע ליכט,
 גיט אריין וואָס ווייטער אין אלץ מער היספּילעס און אין אלץ מער
 היסרוימעמעס האנעפעש — ניין, דאָס איז ניט געווען קיין טאנצן!
 איך וואָלט געוואָנט, אז דאָס איז געווען גיכער א מיין אווידעס הא-
 בירע, א ריינע גאָטסדינסט, און איך שטעל זיך אָפּ און פרעג נאָך א
 מאָל די אייגענע קאשע: פּונדאנען האָט זיך גענומען צו אָט אזא
 ייִדן א יעריי-שאַמאַיך, ער זאָל דערגרייכט אזוי ווייט אין דער קונסט

* אומגעזעענעס. — ר. ע. ד.

פון טאנצנ? ווו האָט ער זיך עם אויסגעלערנט? און ווער האָט גע-
 קאָנט זיין דער רעכע זינער?
 פארערט זיך וועגן טענצ, האָבן מיר דערווייל פארנעסן דעם דריטן
 ברודער, ניסל וועוויקס, פון וועלכן מיר וועלן זאָגן עטלעכע ווערטער
 אינעם ווייטערדיקן קאפיטל.

16. דער פעטער ניסל און די מומע האָדל

דער פעטער ניסל „הוליעט“—א כאַשעוּ בא „נאטשאלסטווע“—
 א זונג א צאָרע. — זיך פארשטעלט פאר א משונאָוויק, אַז-
 געארבעט א כאַסענע, אוועק קיין אמעריקע. — א ניצע פון
 א פאָעט.

אויב די צוויי עלטערע ברידער, נאָכעם און פיניע וועוויקס, זינען
 געווען כסדימ, איז דער דריטער, דער יונגסטער ברודער, ניסל ווע-
 וויקס, אָדער ווי ער האָט זיך שוין די לעצטע צייט גערופן בא זיין
 פאמיליענ־נאָמען, ניסל ראבינאָוויטש, געווען שוין גאָר א וועלטלעכער,
 געטראַגן זיך ווי א שטשאַנגעל: הינטן אין דער קאפאָטע א שפאלט, —
 דאָס האָט געהייסן יענע יאָרן מיסע פראנט, אָדער מיסע דייטש, —
 לאקירטע שטיוועלעטן מיט שפראַנציקעס און שטארק־שטארק אונטער-
 געבוּגענע פייסעס. און געהאלטן האָט ער זיך דעמאָקראטיש, דעהינע:
 אין בעסערערעש האָט ער געהאט, ווי אלע פאָרנעמסטע באלעבאטימ,
 אן אָרט אין מיזרעכ, גאָר געזעסן איז ער אפ דער לעזשאנקע אין
 פאָליש, געהאלטן א כומעש מיטן „ביאור“* און דערצוילט, דאפּקע
 פארן פראָסטן אוילעם, מיסעס פון רעב מוישעלע ווינשטיין, פון
 מאַנטעפּיאָרענ און פון ראָטשילדן אויב. דערצו האָט ער געהאט א
 באַסאָווע שטימע, געקאָנט שוין זינגען, ליב געהאט א סאך לאַב
 און געקאָנט מאַכן לאַכנדיק יענעם. מיינסטנס האָבן פון אימ געלאַכט

* „ביאור“ — דאָס איז א פּוירעש צום טאנאכ, צוזאמענגעשטעלט פון
 נעם יודיש־דעטשישן בורזשואזן פּילאָזאָפּ מוישע מענדלסאָן אין סאָפּ פונעם
 XVIII יאָרהונדערט. — ר ע ד

וויבער און מיידלעך — די זינען מאמעש צעגאנגען פאר געלעכטער
אז ער האָט נאָר געוואָלט. מיט וואָס ער האָט זיי גענומען — איז
שווער צו וויסן. נאָר ס'איז געווען גענוג, ער זאָל זיי זאָגן איין
וואָרט — און די געלעכטערן זינען שוין געגאנגען ביזן הימל.

הינט וואָס פאר א „הוליאַק“ איז דאָס געווען! אָן אימ א כאסענע
איז געווען א לעווינע, ניט קיין כאסענע. ניסל וועוויקס, אָדער ניסל
ראבינאוויטש, האָט געקאָנט מעכניע מייסימ זיין, א גאנצע וועלט
מאכט ריידעוודיק, לאכנדיק און טאנצנדיק. דער כילעק צווישן אימ
און צווישן פעטער פיניע איז געווען, וואָס דער פעטער פיניע האָט
געקאָנט טאנצן, און דער פעטער ניסל האָט געקאָנט מאכט טאנצן
אנדערע. אלע און אלע האָבן מיט אימ אפ א סימכע מיטגעטרונקען,
מיטגעזונגען און מיטגעטאנצט. דער ערשטער איז געווען דער סטאנאָ-
וואָ פריסטאוו. מיט אימ האָט ער זיך געביטן מיט די היטלעך —
און ס'איז געווען ליהודים.

ביכלאל איז ניסל ראבינאוויטש געווען מיט נאטשאלסטווע אויס-
געבונדן, און האָט געפירט דאָס שטעטל בעיאדראָמע, גלייב ווי ער
וואָלט אליין געווען א נאטשאלניק, א טשינאוויניק. דערצו האָט ער
געהאט א „פה קרוש“,* גערעדט רוסיש, ווי אן עכטער פאָניע:
„מעזשדו פראָטשימ, וואשא מילאָסט, פאזוואָלטי וואמ פאקוריט גא
נאש שטשאָט אי שטאָבי ניעבילאָ ניקאָיב קאקאו!“... (זינט זשע
מויכל, אינ איינוועגס פארייכערט אונדזערן א פאפיראָס, און אָן שום
טערעצ!). ניט נאָר יודן — גוים האָבן פאר אימ געהאט דערעכערעצ
„כאָדימ דאָ ניסעליא“; ווין אי דילאָ סקאזשע אי טשאַרקא הורילקא
בורע“ (לאָמיר גיין צו ניסלען: אי אייסעק וועט ער אונדז זאָגן, אי א
גלעזל באַנפן וועט זיין).

קאָהאַלן זיך האָט ער נאָך מער לייב געהאט ווי דער פעטער פיניע.
שטענדיק האָט ער זיך מיט עמעצן אָדער פאר עמעצן געלאָרן, און אימ
האָט זיך אויסגעמאָלט, אז ער ווייסט אלע זאקאָנעס. א קלייניקייט —
א יוד רעדט אזוי גוט רוסיש, אז ס'איז נאָרניט צו דערקענען, אז דאָס
רעדט א יוד, און דערצו איז ער אזוי אויסגעבונדן מיט נאטשאלסטווע,
פאטשט דעם סטארקסטע, ווי א הונט, שיקערט מיטן סטארשינא א

* „פע קאדווש“ — א הייליק מויל. — ר ע ד

גאַנצע נאַכט טאַקע באַ זיכ אינ שענק, אינ מיטן סטאַנאָוווי פּריסטאָוו
קושט ער זיכ, ווי מיט אַ ברודער! ..

נאָר אפּ וויפל דער פעטער ניסל איז געווענ אַ כאַשעוו אינ שטאָט,
אפּ אזוי פיל איז ער ניט געווענ קיין כאַשעוו באַ זינ אייגנ ווייב,
באַ דער מומע האָדל (אלע גרויסע מענטשן זינענ באַ זייערע ווייכער
גאַרנישט!). די מומע האָדל איז געווענ אַ ווייבעלע אַ קליינס אונ אַ
שוואַרצס, נאָר דאָס דאָזיקע קליינע ווייבעלע האָט געהאַלטנ איר גרויסנ
מאנ אינ דער מוירע — איימעס מאָוועס!

עס איז געווענ צו באַווינדערנ, ווי אָט דער גרויסער הויכער פעטער
ניסל, דער כאַשעוו באַ נאַטשאַלסטווע, וואָס רעדט אזוי גוט רוסיש אונ
דער שטענדיק פּריילעכער אונ אויסגעפּוצטער קאַוואַליער אונ אָנגע-
לייגטער גאַסט באַ ווייבער, איז אַ באלנ געווענ צו כאַפּן פונ זינ
אייגנ קליינגעוואַקסנ ווייבעלע אָדער מיט אַ קישעלע איבערנ קאַפּ,
אָדער מיט אַ נאַסן בעזעמ איבער דער אויסגעפּוצטער קאַפּאַטע! צום
מיינסטן האָט זי ליב געהאַט בעזעמענ דאַפּקע יאַנטעוו, אונ דאַפּקע
סימכעס-טוירע, אונ דאַפּקע פאַרנ גאַנצנ אוילעמ אינ די אויגנ: „לאַז
מענ וויסנ, וואָס פאַר אַ מאַנ זינ ווייב האָט!“ ... ער אָבער האָט דאָס
אָנגענומענ פאַר אַ קאַטאַוועס, זיכ פאַרשלאָסנ מיט אלע יודנ אינ
זאָל, אופגעפּנט פלעשער מיט בראַנפּן, אופגעשלאָגנ אלע פעסלעכ מיט
געזייערטע אונערקעס אינ קעלער, ארויסגענומענ אלע טעפּ אונ טעפּ-
לעכ פונעמ אויוונ — געמאַכט אַ כורבנ, אַ פּאַגראָמ אינ שטוב, אונ
אָפּגעקענקט נאָכדעמ דערפאַר פונ דער מומע האָדל דרע וואָכנ קעסיי-
דער. ס'איז אָבער געווענ קערע — מע האָט זיכ גוט אָנגע-
הוילעט!

שענער פונ אלצדינג איז געווענ דאָס, וואָס דער פעטער ניסל
האָט אָנ דער מומע האָדל ניט געטאָנ פונ דאַנענ אהינ. ער האָט זי
געהאַלטנ פאַר אַ גרויסנ באַרדאַאס; ניט מער, פלעגט ער אפּ איר
מעלאַמעד זכום זינ, זי איז פונ קאַרסונ, אַ שטאָט אזעלכער אינ
קעווער גובערניע, אונ די קאַרסונער זינענ אלע „ספּילשלווע“ ... צו
דערצו איז דאָ נאָר איינ רעפּוע, — האָט ער געזאָגט: — פּערל. אז
נאָט זאָל אימ העלפּן, ער זאָל איר קאַנענ קויפּן גרויסע פּערל, וואָלט
איר כאַראַקטער, זאָגט ער, זיכ אינגאַנצנ איבערגעביטנ. „איכ ווייס
נאָכ אַ בעסערע רעפּוע“, — האָט אימ דער עלטערער ברודער נאָכעמ

געפרוויט עפענענ די אויגנ אונ האָט אימ אריינגערוימט א סאָך אפֿן
אויער, פֿונ וועלכנ דער פעטער ניסל איז געוואָרנ אונ אופגעצייטער
טער:

— זאָל גאָט היטנ! זאָל דער אויבערשטער שווימער אומאצל זינ!
— פֿאַלג מיכ, ניסל! טו ווי איכ זאָג דיר, וועט דיר זינ אונ גוט
אונ אז וויל!..

אינ וואָס די דאָזיקע אייצע איז באשטאנענ, האָט זיכ ארויסגע-
וויזנ ערשט העטהעט שפעטער, אינ א צייט ארום. דעם דאָזיקנ סאָך
האָט די מומע האָדל אליינ צעפויקט איבער דער גאנצער שטאָט דער-
מיט, וואָס זי האָט געטאדלט אונ געשימפט, געשמירט אונ געשאַלטנ
די גאנצע מישפּאַכע פֿונ איר מאנ: „מישפּאַכטערע“ — קיינ אנדער
נאָמענ האָבנ בא איר די ראבינאָוויטשעס ניט געהאט. „שאַפֿאָג א ווייב
איז בא זיי א וואַכעדיקער גאננ... נאָר ס'וועט זיי פֿרוער אָפּדארנ די
הענט, איידער זיי וועלנ זיכ צורירנ“...

דאָס גאנצע שטעטל האָט געוויסט פֿונעם סאָך, אז ניסל ראבינאָ-
וויטש האָט נעבעכ אָפּגעשנימענע יאָרנ פֿונ זינ ווייב, כאָמיש אפֿילע בא
דער וועלט איז ער א טאקעפֿ אונ בא נאטשאַלטמווע א גאנצער קאָכ-
לעפל. האלעוויי וואָלט ער ניט געווענ אזא טאקעפֿ! וואָרעם דאָס, וואָס
ער איז געווענ א טאקעפֿ, האָט אימ, אייננטלעכ, אָפּגעקוילעט אונ סאָפֿ-
קאָלסאָפֿ אומגליקלעכ געמאכט אימ מיט די קינדער אונ קינדס־קינדער
אפֿ אויביקע יאָרנ. וועגנ דעם ווערט דערציילט א מניסע, וואָס שמעקט
אויסגעטראכט צו זינ, נאָך איכ גיב זי איבער, ווי איכ האָב זי געהערט.
אינ א קליינ שטעטל, ניט ווייט פֿונ וואָרענאָקע, דאכט זיכ, אינ
בערעזאנ, האָבנ גווינ געמאכט א פֿריגאָוואָך אפֿ א יוד, אז מע זאָל
אימ ארויסטרייבנ. וואָס טוט מענ? איז מענ געקומענ צו לויפֿנ צו
ניסל וועוויקס, אָדער צו ניסל ראבינאָוויטש: סטייטש, אזא כאָשעו
בא נאטשאַלטמווע, וואָס רעדט אזוי גוט רוסיש אונ קושט זיכ מיט
סטאנאָוואַי פֿרויסטאווע!... דער פעטער ניסל האָט זיכ א וואָרע געגעבנ
צום פֿריסטאווע — ער קאָנ דאָ גאָרנישט העלפֿנ: דאָס ווענדט זיכ נאָך
אינעם „ספראוויניק“. אונ דער ספראוויניק איז, ערשטנס, א נייער
מענטש אונ, צווייטנס, א גרויסער האָמאָן! וואָס־זשע טוט מענ
ווינטער? ווי לאָזט מענ דאָס „ראזאָרנ“ א יוד אונ מאכנ א טעל פֿונ
א גאנצער מישפּאַכע? „ווארט נאָך אויס א ביסל, בודיעט דעלאָ וו

שליאפע" — „ס'וועט זיין רעכט!" — אזוי האָט געזאָגט דער פעטער
ניסל און האָט אָפגעטאָן גאָר א קלייניקע: ער האָט געקראָגן א גאנץ
צע אונטער, וואָס א טשינאוניק טראָגט, האָט זיך פארשטעלט פאר
א „ספראוויק", געכאפט א פאָטשט און איז ארענגעפאָרן אין דאָרפ
ארענ מיט א גלאַק, און האָט געשיקט רופן צו זיך דעם סטארשינא
מיט דער גאנצער „הראָמאדע", און האָט זיך צעשרינגן אפ זיי: „קאק
ווי סמיעטע, טאקיע-סיאקוע?" און געמיפעט מיטן פוס, ווי אן
עמעסער ספראוויק, אז ס'איז ניט „פאָ זאקאָנו", און האָט צעריסן
דעם פריגאוואָר אפ שטיקלעך און אָנגעזאָגט זיי, אז טאָמער דערוועג
זיי זיך קלאָגן אפ אים צום גובערנאטער, זאָלן זיי וויסן, אז ער, דער
נעטר ספראוויק הייסט עס, איז טאקע דעם גובערנאטערס אן אינגער
נער פעטער פון דער מאמעס צאד, און זיין ווייב געהערט זיך אָן א
שטיקל קרויווע מיטן „מיניסטער וונוטרעניכ אי וויעשניכ דעל"!
ווער עס האָט געמאכערט — ווייסט מען ניט. נאָר די געשיכטע
מוטן צעריסענעם פריגאוואָר און די מיטעס מיטן גובערנאטער און
מיטן „מיניסטער וונוטרעניכ אי וויעשניכ דעל" זינען ארום. ווי
בוימל אפן וואסער. און ס'איז געוואָרן א „דיעלאַק", און מע האָט אים
מעכילע אַנגעזעצט און געמישפעט, און דער שפיץ איז געווען, אז
דער בראווער פעטער ניסל האָט געבעטן געמוזט ווערן א בויריעב,
פאָשעט, הייסט עס, נעמען און אנטלויפן. עס האָט זיך אים אַנגעד
געבן — ער איז אנטלאָפן, האָט זיך פריער אָפגעוואלנערט א שטיקל
ציטט אין אָדעס, זיך געמאכט א נעעם פאס מיט א נעעם נאָמען און
איז אוועק קיין אמעריקע, אזש קיין קאנאדע, די ערשטע ציטט גוט
אויסגערופן געוואָרן, נאָר איז א פאָר יאָר ארום האָבן אָנגעהויבן גיין
פון אים „לעטערס", אז ער „מאכט א לעבן". שפעטער האָט ער אריי
בערגעצויגן אהין זיין נאנצע מישפאָכע, וועלכע האָט אויך געשריבן
בריוו, אז זיי „מאכט א לעבן". נאָכדעם זינען אָנגעקומען פון זיי
אלעמען שיינע „פיקטורס" — גראפן, עמעסדיקע סראָרעס! נאָר
וויאזוי מע „מאכט א לעבן" און וויאזוי איז ביכלאל דאָס לעבן איז
אמעריקע — דאָס האָט מען ניט געקאָנט פון זיי ארויסבאקומען
בעשומיפן.

ערשט העטהעט, איז א יאָר עטלעכע און דרייסיק ארום, אינעם
יאָר 6—1905, איז דער ציטט, ווען דער, וואָס שרייבט די דאָזיקע

ביאָגראַפיע, האָט אליינ באדארפט אַריבערוואַנדערן איבערן יאָמ און איז געקומען בעשפּאַלעם קיין אמעריקע, האָט ער זיך אינטערעסירט צו באַקומען גענויע יעד'עס וועגן זיין פעטער. איז ער געווערע געוואָרן, אז דער פעטער ניסן איז שוין אַ שוויכנאַפּער, נאָר ער האָט איבערגע' לאָזט אַ שיינעם נאָמען און אַ שיינ פאַרמעגן, זינע קינדער און זיין אייניקל זינען דאָס, וואָס מע רופט. אינ אמעריקע: אַלרײַט.

דאָס בילד פונעם פעטער ניסל וואָלט אָבער ניט געווען אינגאנצען, ווען מיר זאָלן דורכלאָזן נאָך איינ שטרייב: אינ דעם דאָזיקן מענטשן איז עפּשער פאַרלוירן געגאנגען אַ פּאָעזי: ער האָט ליב געהאט זינגען ייִדישע לידער, אייגענע. אינ דער צײַט, וואָס ער איז געזעסן אינ טפּיסע, האָט ער באשאפן אַ ליד אפּ זיך אליינ, אינ ייִדיש, נאָכטן אלעפּבוים, און אַ שיינע מעלאָדיע דערצו — אַ מעלאָדיע, וואָס איז זיך צעגאנגען אינ אלע אייזוורימ. וויפּל טאַלאַנטן זינען באַ אונדז אָט אזוי פאַרלוירן געגאנגען, וואָס מע ווייסט פונ זיי נאָרניט! ..

17. פיניעלע שימעלעס פאָרט קיין אָדעס

שימעלע רעדט מער אפּ גוויש. — דערצײלט גרויסקענט פונ עפּראָסינ. — קליבט זיך אַריבער קיין אָדעס. — זינ זיך פיניעלע האָט אַן אָפּעראַציע — אַן אַרבעטל אינ אויער. — דער אָפּשייד-וואַרעמעס.

דעם העלד פונ דער דאָזיקער ביאָגראַפיע האָט זיך אויסגעוויזן, ווי עס ווייזט זיך אויס מיסטאמע יעדן ייִדישן ינגל, אז זיין שטעטל — דאָס איז דער מיטלפונקט פונ דער וועלט, דער סאמע נאָפּל פונ דער ערד, און זינע יידן — דאָס זינען די אויסדערוויילטסטע באַ גאָט, וואָס צוליב זיי איז באשאפן געוואָרן די דאָזיקע וועלט, און, פאַר" שטייט זיך, אז אינ דער שפיצ פונ די אויסדערוויילטע שטייען וועד וויקס קינדער, די ראַבינאָוויטשעס, און דער ראַשווערישן און דער סאמע שפּיגל, דער סאמע צימעס פונ די ראַבינאָוויטשעס — דאָס איז געוויס זיין טאמע, נאָכעם וועוויקס. וואָרעם ווער זיצט אינ בעסמעד' רעש אויבנאָגן אינ מיזרעכזוואנט, דער צווייטער פונעם ראָון, באַמ כאַמע אָנקוידעש? צו וועמען קומט מען צום אלעם ערשטן גוט-יאָגן

טעוו בעטן און צו וועמען קלייבט מען זיך צונויף אלע שאבעס צו נאכט אפ מעלאוועמאלקע און מע טרינקט און מע זינגט און מע טאנצט און מע הוליעט ביזן וויסן טאג אריבע? ניין, ניטאָ קיין שער-נערס פון זיין מישפּאַכע. ניטאָ קיין רייכערס פון זייער שטוב. ניטאָ קיין גרעסערער פון זיין טאטן. ניטאָ קיין פּרוּמערער פון זיין פעטער פיניע. ניטאָ קיין פּריילעכערער פון זיין פעטער ניסל. און קוקנדיק אפ זיין הויכע טאטן, נאָכעם וועוויקס, אונטער א שאבעס אָדער א יאָנטעוו, אינ דער שיינער זינדענער קאפּאַטע מיטן ברייטן גארטל און מיט דער נאפּאַלעאַנקע אפּן קאָפּ; אָדער אפ זיין נידעריטשקער מאמע, כאיע עסטער נאָכעם וועוויקס, ביים זי הויכט אופ אירע איידעלע וויסע הענט ארופ בא ליכט-בענטשן איבער די גרויסע, הויכע, געבלאָד-זענע זילבערנע לייכטער; אָדער אפ דער הויכער טשעפּקער באָבע מינדי. ווי זי רעדט זיך אויס מיט גאָט, ווי מיט א גאנצ-נאָענטן שמעלעקע, אָדער אפּן פעטער ניסל דעם גוואר, ווי ער האקט רוסיש ווי אן עכטער פּאָניע, — האָט זיך שלאָעם נאָכעם וועוויקס הארץ אלעמאָל אָנגעפילט מיט פּרייד און מיט גאדלעס קעגן אנדערע קינדער, און ער האָט געדאנקט גאָט, וואָס ער האָט געהאט דאָס גליק צו געבוירן ווערן אין דער דאָזיקער מישפּאַכע, אונטער דער דאָזיקער גילדענער פּאָנ, ווי ער האָט זיך געפילט גליקלעך, ווי א פּרינץ, און זיכער, ווי אין א פעס-טונג, ווי אין א קייזערלעכע פּאלאצ.

און אָט האָבן זיך פּלוצעם די זילנ פון דער פעסטונג געגעבן א שאַקל, דער פּאלאצ האָט גענומען איינבויען זיך אפ אומצופאלן, און דער גאנצער קישעפּ פונעם גליקלעכע שטעטל איז מיטאמאָל פאר-שווונדן געוואָרן. דער יונגער פּרינץ איז געווירע געוואָרן, און ניט דאָ איז דער נאָפּל פון דער ערד, אז ס'איז פאראן אפ דער וועלט א סאכ, א סאכ גרעסערע שטעט פון וואָראָנקע, און אז עס געפינען זיך אפ דער וועלט א סאכ, א סאכ רייכערע ייִדן פון די ראבינאָוויטשעס. און געד-ווירע געוואָרן איז ער אָט דאָס אלצהיינג פון זיין נייעם כאווער, פיי-ניעלע שימעלעס, פון וועלכען מיר דערציילן דאָ אין קורצע.

אויסער וועוויקס קינדער, די ראבינאָוויטשעס, איז געווען אין וואָראָנקע נאָך א ייִד א באַלעבאָס, פון די נעגידים, מיטן נאָמען שימעלע. דאָס איז געווען א געפּאקט ייִדל מיט א קיילעכיק בעכל און מיט א סימפּאטיש שמיכלענדיק פּאָנעם, דאָס מויל א ביסל אפ א

זײַט. ער איז געווען ניט אזא גוויר, ווי א פארלעבער: „א קערבל איז בא אימ געווען א מאמוער“. וויפל ס'איז געווען, האָט מען פאר- לעבט, און אז ס'איז ניט געווען, האָט מען געבאָרגט און געלעבט און וויטער געלעבט א גוטן טאָג.

אינ שטאָט האָט מען אימ געהאלטן פאר א שטיקל אפיקורעס, ווייל ער האָט געטראַגן א „הענטקאלנער“ און א ביסל שוינ צו א קני- לעכיק בערדל, שטארק צוגעפוצט; דערפאר האָט ער אָבער געהאט אן אָפענע האנט אפ געבן א נעדאָווע, און אינ מיטן דער וואָך, אז ס'האָט זיך אימ פארהלוסט, האָט ער פארופן געסט, געמאכט א סודע פון דער ברייטער האנט — כאי געלעבט!

מער פון אלע האבינאָוויטשעס האָט ער ליב געהאט דעם פעטער ניסל, געטראַגן, גלייב ווי ער, א צעשפאלטענע קאפאָטע און שטארק אונטערגעהאקטע פייעס, און ליב געהאט, ווי דער שפאלער זיידע, ריינד מיט א יודן אפ גוי'ש: „ע, ווי סוקינע דעט! וואָס באלעבע- טשעט איר דוואָרימ בעטיילימ? פאָרא באָגו מאָליטסא!“ א האנט- שריפט האָט ער געהאט א זעלטענע — א „קאסוועראבע“, דערפאר ווייל ער איז געווען א „ליוואק“ (געשריבן מיט דער לינקער האנט, און אלע ליוואקעס שרייבן אויסגעצייכנט שיינ — דאָס איז דאָך יאָדוע). אינ דער היימ איז ער אלעמאָל געווען א גאסט נאָר אפ יאָנ- טעוו. אָפגעיאַנטעווט, איז ער ערגעץ אוועקגעפאָרן, מע ווייסט ניט ווהינ, און געקומען אפן אנדערן יאָנטעוו און אָנגעבראכט אהיימ אזוי פיל מאטאָנעס, אז דאָס גאנצע שטעטל איז געגאנגען באַדאָראָם און גערעדט פון שימעלעס מאטאָנעס א לאנגע צייט נאָכדעם.

איינמאָל אונטער א פייסעכ איז ער געקומען פון ערגעץ צו פאָרן און ארויסגעלאָזט א קלאנג, אז ער פאָרט ארויס פון וואָראָנקע, ווי- הינ? אָ, ווייט! זייער ווייט! אזש קיין אָדעס! „סקאָטינעס, האָט ער געזאָגט, זיצן אָט דאָ, אינ אזא העק, טשאָרט וואס פאָבערי! איר זאָלט זיך אינ אָדעס, וואָלט איר געוויסט, פאָ קראני מיר, וואָס הייסט א שטאָט! איר זאָלט א קוק טאָן בא עפראָסינ א קאָנטאָר מיט סלור זשישמשעס, טשאָרט וואס פאָבערי! וויפל גאָלד דאָרט וואלגערט זיך איבער אינ איין טאָג, מענט איר זיך עס ווינטשן פארמאָגן אלע מיט מיר איניינעם!“...

דער אוילעם, פארשטייט זיך, האָט שימעלען אויסגעהערט מיט

אָפּענע מײַלער, זיך געכירעשט אפּ עפּראָסיס קאָנטאַר, און אפּן געלט, וואָס דאָרטן וואַלגערט זיך איבער א טאָג; נאָר אונטער די אויגן האָט מען געמאַכט כּוויזעק סײַ פּונ שײַמעלען, סײַ פּונ עפּראָסיס קאָנטאַר. און מער פּונ אלעמען האָט כּוויזעק געמאַכט שמועל עליע דער נײַער ראָוו און כאַזן, וואָס איז נאָרוואָס אראָפּגעקומען פּונ באַרױשפּאַלי, א יונג גערמאַן א קלוגער און א גרויסער שײַגעצ, און אזעס־מעכוצעפּ פּאַנעם. ער האָט געזאָגט: „שפּײַט איך איך פּאַנעם, אָט דעם שײַמעלען! ערשטנס, פּאַרט ער גאָרניט ארויס; וועהאַשױניס, איז ניט קײן אָדעס, נאָר א ביסל געענטער, קײן רושישטשעוו, און ניט ווייל די היגע מענטשן זײַנען סקאָטינעס, נאָר פּאַשעט, ווייל ער איז א באַלכווין, די האָר זײַנען ניט זײַנע — כאַכאַכאַ!“

נאָר וויאָזוי די מיטע איז, צי אָדעס, צי רושישטשעוו, צי ווייל די וואָראַנקאווער מענטשן זײַנען סקאָטינעס, צי ער איז א באַלכווין, די האָר זײַנען ניט זײַנע, — שײַמעלע האָט ניט געמאַכט קײן לײַזאַר נעם: ער האָט באַלד נאָך פּײַסעך גענומען אויספּאַרקױפּן דאָס באַלע באַטישקײט פּאַר העלפט געלט, א סאַך זאַכנ האָט ער צעגעבן אומױסט, אויסגעקליידט די מײַדלעך אזוי ווי די קאלעס, און פּאַר די יונגלעך באַשטעלט באַ יוסראַעל דעם שניידער קורצע ווייטיקלעך, ווי עס פּאַסט פּאַר אזא גרויסער שטאָט, ווי אָדעס, און ביכדיי די שטעטל זאָל נאָך מער קאַכנ, האָט שײַמעלע באַפּוילן הענין, זײַנ וועב, זי זאָל מאַכ א סודע — מילכיגע וואַרעניקעס, טשאַרט איכפּאַבערי — פּאַר דער גאַנצער שטאָט! פּאַרשטייט זיך, אז געקומען אפּ דער סימכע זײַנען אלע, די גאַנצע שטאָט, און דער ערשטער איז געווען דאַפּקע שמועל עליע דער נײַער ראָוו און כאַזן, וואָס האָט אונטער די אויגן אזוי כּוויזעק געמאַכט פּונ שײַמעלען, געמאַכט פּונ איך נאָר אויסצודרייען; דערפּאַר האָט ער אָבער איך די אויגן איך אזוי געכאַנפּעט, אז עס האָט פּאַשעט גע־שלאָגן צו דער גאַל!

איניינעם מיט די גרויסע זײַנען געקומען צו דער סודע, וואָס שײַמעלע האָט געמאַכט, אויב קלײַנוואַרג. נאָר אָנשטאַט דעם, זיי זאָלן זיצן איך שטוב גלייך מיט אלע, זײַנען זיי בעסער געווען איך דרויסן באַ די בױדן, זען, ווי מע פּאַקט זיך איך וועג ארייַן. און שאַלעם נאָר כעם וועוויקס האָט זיך מיט דעם יונגסטן פּונ שײַמעלעס קינדער, מיט פּײַנעלען, א יונגל מיט א פּאַרזאָרגט פענעמל און מיט גרויסע באַנכע־

וואסע אויגנ, פארקליבנ אינ איינער פון די בידן, ארופגעקאכט נאנצ
אויבנאָן, זיכ באזעצט און געשמועסט פון דער ווייטער נעסיע, וואָס
זיי שטייט פאָר.

פיניעלע שימעלעס איז געווען אינ יענער צייט דער סאמע נער
ענטסטער כאווער פון שאַלעם נאָכעם וועוויס — און אימ האָט
שאַלעם ליב געהאט דערפאר, וואָס ער ווייסט אלצדינג, וואָס אפ דער
וועלט טוט זיכ. וואָרעם אכוצ וואָס פיניעלע האָט זיכ אָנגעהערט א
כאכ מיטעס פון גרויסע שטעט פון זינ טאטנ, שימעלען, איז ער
אליינ אויב געווען אינ דער גרויסער שטאָט, אינ פערעיאסלעוו, איבער
א מיטע מיט אן ארבעסל.

פיניעלע האָט, שפילנדיק, געפרוּווט ארזינליינג איינמאָל אן אר-
בעסל אינ איינ אויער און ארויסנעמען דאָס פונעם אטרערנ אויער.
פארשטייט זיכ, אז דאָס ארבעסל האָט זיכ אינגעשפארט, ניט געוואָלט
ארויס ניט פון דעם אויער און ניט פונעם אנדערן אויער, און עס
האָט בעסער אָנגעהויבן וואקסן בא אימ אינווייניק און ארויסגערופן אזא
קאָפּווייטיק, אז דער קונדעס האָט געמוזט אויסזאָגן דעם גאנצן עמעס
מיטן ארבעסל. האָט ער פרעגער באקומען א רעכטע פאָרציע שמיצ —
„א ינגלעלע זאָל ניט לייגן קיין ארבעסלעכ אינ אויערל ארזינ“, און
דערנאָך האָט מען מיט דרעטלעכ און מיט שפּיזלעכ און מיט „סיר-
ניקלעכ“ געפאָרקעט אימ אזוי לאנג אינ אויער, ביז מע האָט אימ
געמוזט אָפּירן אינ דער גרויסער שטאָט ארזינ, קיין פערעיאסלעוו,
אפ אן אָפּעראציע.

פון דער דאָזיקער נעסיע אינ דער גרויסער שטאָט ארזינ האָט
פיניעלע נאָכדעם געהאט צו דערציילן און צו דערציילן גאנצע פעק,
און ער איז ניט ווילנדיק אויסגעוואקסן בא זינע כאוויירימ אינ די
אויגנ מיט א גאנצן קאָפּ העכער. א קלייניקייט — א ינגל איז אליינ
געווען אינ פערעיאסלעוו און אליינ געזען מיט זינע אויגענע אויגנ אָן
א שיר היזער מיט בלעכ גערעקט, מיט „פעשעכאָדנ“ (טראָטוארנ)
אפ אלע גאסן, וויסע קלויסטערס מיט גרינע קאָלפאקעס און מיט גאָל-
דענע צאָקמימ, געמויערטע קלייטן, קאווענעס און דיניעס לאַנצע בערג,
עפל און בארנ אָן א שיר און אָן א צאָל, וואָס וואלגערנ זיכ אפ דער
הוילער ערד, און סאָלדאטן, וואָס „מארשטירנ“ אינ די גאסן, און
נאָך קערוימע אזעלכע כידושימ וועניפלאָעס!

פון דעמלט אָג זינען פיניעלע שימעלעס און שאַלעם נאַכעם וועוויקס געוואָרן כאווער, געפעש אכאס, און פאר קיינעם איז שימעלעס אָפּפאַרן פון וואָראַנקע ניט געווען אזא קלאַפּ, ווי פאר שאַלעמען! אכוצ וואָס ער האָט מעקאנע געווען פיניעלען, וואָס יענער פּאַרט און ער ניט, איז אימ שווער געווען זיך צעשיידן מיט זיין כאווער, וועלכע ער האָט ליב געקראָגן ניט ווינציקער ווי זינע פּרונער דערמאָנטע כאווייריכ.

בא זייער לעצטן זעעניש, פארן געזעגענען זיך, האָט דער גליקלעך כער פיניעלע שימעלעס, פינטשיק אויסגעקליידט און אן אויסגער צוואַנגענער, ארבינגעלויגט די הענט אין די קעשענעס און גענומען מאכען כויעקס פון וואָראַנקע. „וואָס איז וואָראַנקע? א העק, א גרוב, א דאָרפ, ערגער פון א דאָרפ! און די מענטשן? — קאפּצאָנימ, דאָלפּאָנימ, אַנימ וועעווינימ! וואָס איז אָדעס פאַרמאָנט איינ עפּראָסי, נאָר רעלע, פאַרמאָנג דאָס ניט אלע וואָראַנקעווער יודן שוין מיט די נעגיר דימ אינינעם“...

דערנאָך האָט פיניעלע גענומען צו דערציילן גרויסקייט פון זיך און פון זייער מישפּאַכע, וואַזווי זיי וועלן דאָס באַלד געבן א פּאָר ארויס מיט די בירדן, אז ס'וועט אויף גיין א רויב! און וואַזווי זיי וועלן זיך עס א ביסל אָנפאַרן! און דערנאָך, וואָס עס וועט זיך טאָגן, אָז זיי וועלן דאָס געבן א פּאָר ארבינג קיין אָדעס! אלע גרויסע לביט וועלן זיי ארויסקומען אקעגן מיט א ברייטן שאַלעם-אלייכעם און מיט פרישע קוילעטשן און מיט געבראַמענע קאמשיקעס און מיט גוטן ווישניק, און עפּראָסי וועט אויב זיין דאָרטן...

— ווער איז דאָס דער עפּראָסי? — פרעגט אימ שאַלעם.

— עפּראָסי, ווייסטו ניט? — ענטפּערט אימ פיניעלע ווי א גרויסער. — עפּראָסי דאָס איז אונדזערער א קאָרעו פון דער מאַמעס צאד, א גוויר, אן אדיר, א מיליאָנשטיק! איב האָב דאָך דיר געזאָגט שוין, אז וואָס דער איינ עפּראָסי פאַרמאָנט איז איינ קעשענע, נארעלע, פאַרמאָנג דאָס ניט אלע היגע יודן מיט די נעגידים אינינעם. קאָנסט פאַרשטיינ, ווי רייכ ער איז, אז פּאַרן פּאַרט ער ארויס מיט זעקס פערד, „נאשפיצ“ און איינער א רייטער פליט אפּצופּרונער. אָנגער טאָג גייט ער פון קאָפּ ביז די פיס איז זיך און איז סאַמעט, און

צוויי טולופעס האָט ער: איינער איז א יענאָטענער און דער אנדערער איז פון פּויעמ, און עסן עסט ער אינדערוואָכן נאָר קוילעטש און נאָר געבראָטענע קאטשקעס און פארטרינקט מיטן בעסטן ווישניק...

— און וואָס וועט איר דאָרטן טאָן? — פּרעגט יאִים שאַלעם און שלינגט די סלינע פון די געבראָטענע קאטשקעס מיטן גוטן ווישניק.

— וואָס הייסט, וואָס? — ענטפּערט אים פיניעלע אזוי פּראָסט און ערנסט. — וואָס טוען אלע יוֹדן אין אָדעס? וואָס טוֹט עפּראָסי? עפּראָסי האָט אייגענע אמבארעס מיט ווייצ, מיטן טאטע וועט האָבן אמבארעס מיט ווייצ. עפּראָסי האָט א קאָנטאָר מיט מענטשן, מיטן טאטע וועט האָבן א קאָנטאָר מיט מענטשן. און געלט — געלט וועט זיך אונדז שיטן אין די קעשענעס פּולע זעק! דו שפּילסט זיך מיט אָדעס? און פיניעלע האָט גענומען דערצוילן די גרויסקייטן פון עפּראָסי און די שיינקייט פון דער שטאָט אָדעס מיט אירע דריבעמאזשנע מויערן. „נארעלע, אונדזער, שטאָט איז אקעגן אָדעס, ווּאָזוי זאָל איך דיר זאָגן? — ווי, לעמאַשעל, א פּליג קעגן א קלויסטער, אָדער ווי א מורעשקע קעגן א העלפּאנד!“

איר וואָלט געמעגט שווערן, אז ער איז דאָרטן אליין געווען און געזען אלצדינג מיט זינע אייגענע אויגן. זיך כאַווער האָט אים גערקוט אין מויל ארבעט און געשלונגען מיט דאָרשט איטלעכס וואָרט און שטארק, שטארק מעקאנע געווען! איין זאך נאָר איז אים געווען א ביסל קאָשע, און ער האָט זיך ניט געפּוילט עס א פּרעג טאָן באַ זיין כאַווער פיניעלע: וויבאלד אָדעס איז יאָ אזא טייערע שטאָט, און עפּראָסי דער מיליאָנשטיק איז זייערער א קאָרעו, וואָס זשע האָבן זיי געשווינגן ביז אהער? פארוואָס זינען זיי פּרוער ניט ארויסגעפאָרן אהינצוצו? ... דערופּ האָט פיניעלע אָפּגעענטפּערט, נאָר קיין סאך ניט געטראכט:

— נארעלע! א קאָרעו, מיינסטו, טאקע א נאָענטער קאָרעו — א פעטער? צי א געשוועסטערקינד? צי א מעכטונג? עס הייבט זיך נאָר ניט אָן! א ווייטער קאָרעו! אפּילע ניט קיין שיינע-שעבעשלישי. זיי זינען נאָר בידע, דאָס הייסט עפּראָסי און מיטן טאטע, פון איין שטאָט, פון מעזשירעטשקע מיטן מאמעס מאמע איז פון מעזשירעטשקע און עפּראָסיס טאטע, זאָגט מען, איז אויך געווען א מעזשירעטשקער...

מע קאן ניט זאגן, אז פיניעלעם ענטפער זאל זיין א טערעז מאספיק אפ דער פראגע, וואָס שאַלעם האָט אים אוועקגעשטעלט. נאָר די צייט איז זיך גענאָגען, און די צוויי כאַוויירימ האָבן זיך אזוי פאַרעדט וועגן אָדעס און עפּראָסיס ייִכעס פּונ מעזשירעמטשקע און וועגן נאָך זאכן, אז זיי האָבן זיך נאָר ניט אומגעקוקט, ווי דער פּרימאָרגן איז אוועק. דער אוילעם האָט שוין דערוועל לאַנג אָפּגע- געסן די וואַרעניקעס, געווען עפעס מאָדנע אַופּגערוימט, רויטלעך און פאַרשוויצט, און מע איז שוין געשטאַנען באַ די בויגן און גענומען געזעגענען זיך זייער פּרינטלעך מיט שימעלען און מיט זיין מישפּאַכע, קושן זיך און ווינטשעווען אַלדעס גוטס. מער פּונ אַלעמען האָט זיך געקושט שמועל עליע דער ראָוו און כאַזן, געהאַלטן עפעס מאָדנע די אויבערשטע ליפּ, ווי זי וואָלט וועלן לאַכן, און צוגעווינטשעוועט די אָפּפּאַרנדיקע, ס'זאל זיין אַ מאַזלדיקער שאַ, און געבעטן שימעל לען, ער זאל זיין אזוי גוט און לאָזן געריסן גאַנץ אָדעס, און עפּאַך- סיג — „לעמאַנאַשעם ניט פאַרגעסן עפּראָסיגן לאָזן געריסן נאָר פּרינטלעך!“

— פּראָשטשאַוואַיטע, — האָט זיך שימעלע פּריילעך אָפּגעזעענט צום לעצטן מאָל שוין פּונ בויגן אַרויס מיטן גאַנצן שימעל. — פּראָ- שטשאַוואַיטע! נע פּאַמינאַיטע ליכאַמ! און לאָז אַיך גאָט העלפּן, איר זאָלט זיך אַרויסקאַראַטשקען פּונ דער דאָזיקער בלאַטע בומהייראָ בעיאַמינו. הינדא!

— הינדא! האָט אים נאָכגעזאָגט אויך פיניעלע, א שטייענדיקער איגן בויגן, האַלטנדיק ביידע הענט איגן די קעשענעס, ווי א גרויכער, און קוקנדיק אפ זיין כאַווער שאַלעם מיט ליבשאפט און מיט גאַר- לעס, — און די בויגן האָבן זיך גערירט.

און אז די בויגן זינען אוועק, איבערלאָזנדיק נאָך זיך א רייע פּונ פּערד און א גאַנצע וואַנט פּונ שטויב, האָט זיך שמועל עליע געכאַפט מיט ביידע הענט באַ די זיטן און האָט אזוי געלאַכט, זיך אזוי געקאַטשעט, גלויב ווי צען טויזנט שיידימ וואָלטן אים געקיצלט באַ די פּיאַטעס: „כאַ-כאַ! קיין אָדעס פּאַרט. ער! צו עפּראָסיגן, כאַ-כאַ!!!“

איגן דער מינוט האָט זיך דער פאַלשער שמועל עליע געקויפט א

סוינע, א דאמ סוינע! דאָס איז געווען שאלעם נאָכעם וועוויקס: אימ
 איז ניט געווען צום לאבן, אדער האבע, אימ האָט זיך געוואָלט וויינען,
 ערשטנס, פארלוירן א כאווער — פיניעלען. צווייטנס, די קינע: יענער
 פאָרט אוועק. און ווהיני? אזוי ווייט! אויף קיינ אָדעס! און וועאל-
 קולאָם — און דאָס איז דער איקער, — וואָס דאָס אמאָליקע שיינע
 ביינעוודיקע שטעטל וואָראָנקע איז עפעס ווי קלענער געוואָרן, קלענער
 און נידעריקער און טונקעלער, און עס האָט מיטאמאָל אָנגעוואָרן דעם
 גאנצן קיין, מיטן גאנצן גלאנצ און מיטן גאנצן קישעפ. און עס
 האָט אימ פארקלעמט בא דער נעשאַמע און ער איז, א באטריבטער, א
 פארביטערטער, מיט א צעווייטיקט הארץ, אוועק אינ ביידער ארבעט...
 ג. ב. אינ א צייט ארום, עס זיינען אוועק יאָרן און יאָרן, האָט
 זיך ארויסבאוויזן, אז שמועל עליע דער כאזן האָט ניט אומזיסט אזוי
 געלאכט: שימעלע איז אריבערגעפאָרן מיט זיין געזינדל ניט קיין
 אָדעס, נאָר קיין רושישטשעוו, א קליין שטעטל אינ קוועער נובערניע,
 גאָרניט אזוי שטארק ווייט. פֿון וואָראָנקע. צו וואָס האָט אימ געטויגט
 דער אָנשטעל פֿון אָדעס און פֿון עפראָסינ — דארפ, מען פרעגט בא
 זיינע קינדער, וואָדעם שימעלע איז שוין לאַנג אפ דער וועלט ניטאָ.

18. משנה מקום—משנה מזל*

עס האלט בא פארלאָזן קאסרילעווקע. — הערסל מיט דער סינ
 מיט אַן דעמו שומעפ א ספאָדעק. — דער באַבע מיטן טאכריבימ.

פֿונוואנען דאָס האָט זיך גענומען — קאָן דער פארפאסער פֿון די
 דאָזיקע באשרייבונגען ניט זאָגן. נאָר שימעלע האָט געמאכט דעם
 ערשטן פעטשאטעק. טייקעפ נאָכ זיין ארויספֿאָרן האָבן די איבעריקע
 וואָראָנקעווער באלעבאטימ אויב גענומען שמועסן פֿון „משנה מקום—
 משנה מזל“ און פֿון איבערפעקלען זיך אינ אנדערע גרעסערע שטעט:
 ווער קיין באָרישפאָלי, ווער קיין רושישטשעוו, ווער קיין וואסילקאָוו
 און ווער נאָכ ווייטער.

* „מעשאנע מאָקעם—מעשאנע מאזל“: א ניו אָרט — א ניו מאזל (בוב-
 שטעבלעכ: „אז מע בנט דאָס אָרט, בנט מען דאָס מאזל“). — ר ע ד.

אויב אפ נאָכעם וועוויקס האָבן זינע קינדער געהערט דערצוילן בעסאָדסוידעם, אז ער קלעבט זיך אריבער אינגיכט צוריק קיין פער רעיאַסלעוו, אינ דער גרויסער שטאָט, פונוואַנען ער איז אמאָל אריי בעהגעפאָרן אהער, קיין וואַראַנסקע, ביים די קינדער זינענע נאָך גע- וועגן גאָר קליינישטיקע, און אויסגעלאָזט האָט מען דעם סאָך מיט די ווערטער: „משנה מקום — משנה מזל...”

בא די קינדער האָט דאָס פערעיאַסלעוו אויסגעזען מוירעדיק גרויס און פול מיט כיינ און פול מיטן סאָך. „פערעיאַסלעוו איז א מאַקעמ- פארנאָסע, — אזוי האָבן צווישן זיך געשמעסט די גרויסע, און קליינעוואָהן האָבן זיך צוגעהאַרט צו די שמועסן, נאָך ווינציק פאר- שטאנען, נאָר געפילט האָבן זיי, אז דאָס פערעיאַסלעוו איז עפעס א גוטע זאך, האָבן זיי געקליבן טינעג און צו גלעכער צייט האָט זיי באַטן געטאָגן זיך שוידן מיטן קליינעם שטעטלעך, ווו זיי האָבן פאר- בראַכט זייערע בעסטע קינדערשע יאָרן, די סאמע גאָלדענע צייט פון זייער יוגנט.

„וואָס וועט זיין, — האָט זיך דער קליינער שאַלעם געטראַכט, — מיט דעם וואַראַנסקאווער אלטן בעסמערדעש, אז אלע יודן וועלן זיך צעפאָרן? ווער וועט זיצן אפ זייערע ערטער אינ מיזרעכ-זייט? און דער באַרוי, וואָס אפ יענער זייט בעסמערדעש, וואָס וועט זיין מיט אימ? און מיט די יידישע קלייטן? און מיטן אויעער? ... ניט שוויי- זשע וועט פארלוירן גיין אזא גוטס, וואָס ליגט אָנגענערייט פון יודנס וועגן טיפ אינ דער ערד אזוי פיל יאָרן? ניט שווייזשע וועט דאָס אלצדינג אונטערגיין!“

וויפל מע האָט זיך ניט געהיט פאר די קינדער ניט צו ריידן אינ שטוב פון „אזעלכע זאכן“, האָבן זיי דאָך געכאפט ווערטער: „משנה מקום — משנה מזל“ ... „פארנאָסע איז געשאַפן“ ... פארוואָס אז מע איז מעשאנע דעם מאַקעם, איז מען מעשאנע דעם מאַזל? און וואָס איז, אייגנטלעך, אזעלכעם „פארנאָסע“ און וויאזוי „שלאָגט“ מען זי? — דאָס האָבן קליינעוואָהן נאָך ניט אקוראט פארשטאנען. נאָר לויט דער מינע, וואָס די גרעסערע האָבן בשאט-מיטע געמאכט, האבן די קלענערע זיך אָנגעשטויסן, אז עפעס טוט זיך, עפעס קומט פאָר...

שטענדיק א שטילער, א רויקער, א באל-מארעשכוירע, איז נאָכעט וועוויקס געוואָרן נאָכ מער שטיל און נאָכ מער מאָרעשכוירעדיק. טאָמערד אן אינגעבוויגענער, איז ער געוואָרן נאָכ מער אינגעבוויגן. אפן הויכן ווייסן שטערן האָבן זיך אויסגעלייגט נאָכ א מאָל אזוי פיל קנייטשן, ווי פּרױער. אינצוויינען פלעגט ער זיך פארשליסן מיטן זינגערן ברודער, מיטן פעטער ניסל, רייכערן א פאפיראָס נאָכ א פאפיראָס און עפעס נאָר געסוידעט זיך און נאָר געשטיקט זיך... מע האָט דעם לעצטן ווינטער אופגעהערט בא די ראבינאָוויטשעס פראווען מעלאוועמאלקעס פאר דער גאנצער שטאָט. דעם לעצטן סימבאס-טוירע און שמינדיצערעס האָט מען אפילע נאָכ געהוילעט, דער פערטער ניסל האָט אפילע זיך נאָכ געביטן מיטן סטאנאָוואָי מיט די היטלען און קלוימערשט געטאנצט מיט אימ אפן דאך אויב, — נאָר ס'איז שוין געווען ניט דאָס הוילען און ניט דאָס טאנצען, וואָס פרוי ער, אפילע די מומע האָרט איז געוואָרן געלאסן, פארלוירן א סאך פון איר גיפט... עפעס איז די גאנצע מישפאָכע געווען ווי צעשרויפן, נאָר איינ באָבע מינדי האָט זיך נאָכ געהאלטן שטאַלץ, ווי א דעמב. די אייגענע ריינקייט און טשעפקעייט, וואָס פּרױער די אייגענע ציכטיקייט און זויבערטייט, וואָס אלעמאָל. נאָר די שאבעס-אויבסטן זינגען געווען, דאכט זיך, שוין ניט די, וואָס טאָמערד. די עפעלעך א ביסל צוגעפרוירן און צוגעלעגערט און א ביסלעך ווי אונטערהגע-פּוילט, די ניסלעך פּיפּעדיק, און אינ די פינגן האָבן זיך פארפלאָדעט ווערעמ... געדאוונט און געבענטשט האָט די באָבע מינדי, ווי פּרױער, געשמאק און הויב אפ א קאָל, ווי א מאנצבל, פון איר גרויסן ציב-טיקן קאַרבנמינע ארויס, און אויסגעשמועכט זיך מיטן ריבוינעשעל-וילעם. נאָר ס'איז שוין געווען ניט דאָס האוונען און ניט דאָס אויסשמועסן זיך מיט גאָט. עפעס האָט זיך געטאָן אין דער מישפאָכע, עפעס איז פאַרגעקומען בא די ראבינאָוויטשעס א מינ סאָר.

אזוי האָט זיך עס געצויגן א גאנצ ווינטער, ביז עס האָט פּלוצעט אויסגעוועצט דער בלאָטער, דער עמעס איז ארויס ווי א בוימל אפן וואסער, און די גאנצע שטאָט איז געוויירע געוואָרן פונעם סאָר, אז נאָכעט וועוויקס שוטעפ פון דער פאסעסיע, א יוד אן אָנגעפעלצטער מיט א רויטער נאָז (הערשף האָט ער געהייסן, נאָר וויב ער האָט ניט

געגענט ארויסריידן קיין שין, נאָר אַ סײַ, האָט מען אים אַ נאָמען
געגעבן, „הערסל מיט דער סינ“, האָט זײַן שוטעפּ נאָכעמען בעדיל־
אדאל געשטעלט, פּאָשעט באַאנוועט, און כּוצלאָזע האָט ער אים נאָכ
שטילערהײט אויסגעדונגען פּונ דער פּאָסעסיע! איז געוואָרן אַ
וויצאקו אין שטאָט: „סטײטש, רעב נאָכעם, וואָס שווינגט איר אים?
פּארוואָס נעמט איר אים ניט צום ראָוו, צו מענטשנ?“ נאָר אז סײַז
געקומען צום דאָוו און צו מענטשן, האָט דער דאָזיקער הערסל מיט
דער סינ זיך אויסגעלאַכט און ארויסגערעדט זיך עפעס מוירעדיק גראָב
און דאָפּקע מיט דער סינ, ווי זײַן שטייגער איז), און סײַז נאָר אַ
ביזווען דאָס פּאַרן מויל צו ברענגען...

— א יונגאטש קאָן! — האָט דער פעטער ניסל געטיינעט, גע-
מאַכט מיט די הענט און גערייכערט מוירעדיק גראָבע פּאַפּיראַסן, און
ער האָט זיך געשוואָרן, אז זײַן נאָמען וועט ניט הייסן ניסל, אויב
ער וועט אָט דעם שייגעצ, דעם הולטיי, דעם גראָבן יונג מיט דער סינ
ניט אריינפּאַקן אין אָסטראָג ארעין, ווינציקסטן אפּ פינפּ און צוואַנציק
יאָר!

— וואָסער פּאַקן? וואָסער אָסטראָג? וואָסערע פינפּ און צוואַנציק
יאָר? — אזוי האָט אים דער עלטערער ברודער, נאָכעם, אָפּגעקילט
מיט אַ ביטערן שמייכל און אויך פּאַרייכערט אַ גראָבן פּאַפּיראַסן —
מע האָט מיר אָנגעטאָגן אַ ספּאַדעק, און מע מוז איצטער פּאַרן צוריק
קיין פּערעיאַסלעוו. משנה מקום — משנה מזל...

דאָס זײַנען געווען קלאָרע דיבורים, וואָס כּעוורע האָבן פּאַרשטאַ-
נען, כאָטש אײַן זאך איז זײַר נאָכ געווען אַ ביסל ניט אזוי פּאַרשטענד־
לעך: פּונ וואָסער אַ „ספּאַדעק“ האָט זיך דאָ גערעדט? צוגײַן צום
טאַטן און פּרעגן — דערפּ האָט קײנער ניט געוואַנט. צופּיל דערעכ־
ערעצ האָט מען געהאַט פּאַר אַ טאַטן, מע זאָל צוגײַן צו אים פּרעגן:
„טאַטע, וואָס פּאַר אַ ספּאַדעק האָט מען דיר אָנגעטאָגן?“ די קינדער
האָבן נאָר געזען, אז דער טאַטע צאַנקט, גײט אײַנגעבויגן. יעדער
זיפּצ און יעדער קרעכצ רײסט אויס אַ שטיק האַרצ.

— איר וועט דאָ בלײַבן איבערן זומער לערנען — אַן אווירע
אין מיטן זמאַן אייב אָפּצורײסן, און אײַמירצאַשעם אפּ סוקעס וועט
מען שיקן נאָכ אייב א פּור, וועט איר קומען צו פּאַרן.

אזוי האָט נאָכעם וועוויקס געגעבן צו וויסן די קינדער אײַנמאַל

אינ א זומערדיקן טאָג, און צו זייער שטוב זינען צוגעפאָרן צוויי
 בוידן, פונקט אזוי ווי דעמאָלט צו שימעלען, און מע האָט זיך גענוי
 מען פאקט אין וועג און געזעגענען זיך מיט דער שטאָט. ס'איז אָבער
 געווען ניט האָט פאקט זיך און ניט דאָס געזעגענען זיך און ניט די
 פריילעכע ווארעניקעס, וואָס בא שימעלען. עפעס האָט זיך א באזונדער
 טרויער אויסגעגאָסן אפ אלעמען און א מאָרעשכוירע איז געלעגן
 אפ אלע פענעמער. די גאנצע שטאָט האָט מיטגעפילט די ראכניגאוויי
 טשעס. זאָל זיין גאָט העלפן; משנה מקום — משנה מזל; נעכעך א
 ראכמאָנעס! — אזוי האָט מען געשמועסט הינטער די אויגן, און די
 קינדער האָבן נאָך ווינציק וואָס פארשטאנען, פארוואָס און אפ וועמען
 איז עס אזא ראכמאָנעס... אויב שוין יאָ א ראכמאָנעס, איז עס געווען
 אפ דער באָבע מיטרי, וואָס האָט אפ די עלטערע יאָרן באדארפט
 זיינופליינגן איר קאסטן, זיך פאקט אין וועג ארבעט. יונגווארג האָבן
 דערווייל געהאט א געלעגנהייט כאפן א קוק, וואָס בא דער באָבע
 אין קאסטן טוט זיך: אויסער די זינדענע אויסגעפרעסטע טיכלעך,
 וואָס זינען געלעגן אויסגעלייגט צווישן די בלעטער פון קאַרבנמינ
 כע, אויסער די יאָנטעוודיקע זינדענע מאלבושימ און סאמעטענע
 רעזעוואַלקעס, עפעס מאָרנע גענויט, מיט קורציונקע ארבעלעך אין פיי
 ענע עקלעך — אויסער דעם גוטס און האָב, איז דאָרט געלעגן ווייטער
 ווייט אין א ווינקעלע זייער א סאך ווייטשטאָפ. דאָס איז געווען דער
 אלטערס טאכריכים, וואָס זינען געלעגן בא איר צוגעגרייט פון ווייט
 איך ווען אָן אפ איבער הונדערט יאָר, טאָמער וועט זי שטארבן, זאָל
 זי ניט דארפן אָנקומען צו א קינד... דאָס האָבן געוויסט אלע; פונד
 דעסטוועגן האָבן כעוורע געהאט א הארצ א פרעג צו טאָן בא דער
 באָבע: „צו וואָס באדארפ זי האָבן אזוי פיל ווייטע מאטעריע?“...
 דער פרעגער איז געווען ניט קיינ אנדערער, נאָר דער קלענסטער פון
 אלע אין וואָס און דער גרעסטער פון אלע אין שקאָצערין, דער שרייב
 בער פון די דאָזיקע זיכרוינעס. ער האָט דערפאר באקומען פון דער
 באָבע א שיינ ביסל מוסער, און זי האָט אים נאָך צוגעזאָגט צושטעלן
 א בענקעלע פארן טאטן. זי קליבט זיך שוין פון לאנג, האָט זי גע
 זאָגט, אז דעם קליינעם „לעצ“. זי ווייסט, זאָגט זי, גאנץ גוט, אז
 ער מאכט איר נאָך הינטער די פלייצעס, וויאזוי זי דאוונט און ווי
 אזוי זי בענטשט (און דאָס איז דאפקע געווען אן עמעס). זי וועט

דאָס שוין אלצדינג דערציילן, אלצדינג! זי וועט זיך שוין קילן דאָס הארץ! ... צום סאָפּ האָט זיך אויסגעלאָזט, אז ווער-וואָס? די באַבע האָט אפילע ניט אָנגעהויבן צו דערציילן. אדעראַבע, פאַרן אוועקפאַרן, אז ס'איז געקומען צום געזעגענען זיך, האָט זי זיך צעקושט מיט יעדן קינד באַזונדער, ווי נאָר א מאמע קאָן זיך קושן, און געוויינט, ווי נאָר א מאמע קאָן וויינען. און שפעטער, אז מע האָט שוין באַדאַרפט טאַקע זעצן זיך פאַרן, האָט זי צום לעצטן מאָל זיך אָפגערופן צו די קינדער: — זיט זשע געזונט, קינדערלעך! גאָט זאָל העלפן, איר זאָלט דערלעבן אלע צו גיין נאָך מיין לעוויגע...
אזא מיין ווינטשעוואַניע!

19. דער אוילעם צעקריכט זיך

שמועל'עליע שפּילט אין שאַב. — דער אוילעם קומט זיך געזען געגען. — וויינער מיט פאַרווייניגע אויגן פּיסקלען זיך. — מע דאַרף זיך פון איינע, מע זאָל ניט לאַכן.

דער טאָג פון נאָכעם וועוויקס אוועקפאַרן איז געווען פאַר דער שטאָט א טישעבאָוו און פאַר די קינדער — סימכאס-טויע: א קליין ניקיט אזא יאָנטעו! ערשטנס, לערנט מען ניט. ווער וועט דאָס גיין אין אזא טאָג אין כּיידער ארבייט? און צווייטנס, איז גלאַט לעבעדיק — מע קלייבט זיך, מע פאַקט זיך, מע רוקט שאפעס, עס קלינגען גלעזער, גאָפּל-מעסער, עס קומען בוידן, און עסן עסט מען ווי ערעו פייסעב, בעכיפּאָנדיק! היינט די פאָר גראַשנס, וואָס מע וועט באַקומען „אטיזנע“ (אָפּפאַר-געלט)? דערווייל זעט מען עס נאָך ניט. דערווייל קומען נאָך באלעבאטימ זיך געזעגענען. דאָס הייסט, זיי קומען, מע זאָל זיי זאָגן „זיט געזונט“, וועלן זיי זאָגן „פאַרט געזונט“ אין אָנוויינישן דערביי אָן א שיר גוטע זאכן, ווי געזונט און האַצלאַכע און מאַזל און אַלדאָס, גוטס.

פריער פון אלע איז געקומען שמועל'עליע דער ראָוו און כאַזן. שמועל'עליע איז אן אָפּטער איינגייער צו די ראַבינאָוויטשעס. ער קומט אלע טאָג. ווי אן ערלעכער יוד לאָזט ניט דורך דאוונען, אזוי

לאָזט ער ניט דורך קיין שאַך שפּילן מיט רעב נאָכעמעג. שפּילן א שאַך איז בא אימ א פארגעניגן. געווינען בא רעב נאָכעמעג א שאַך איז בא אימ א גליק. א מאָדנע טעווע. בא דעם שמועל עליענ: פאר-שפּילט ער — שרייט ער, געווינט ער — שרייט ער. נאָר געווינען געווינט ער זעלטן. מערסטנמיל פארשפּילט ער. און אז ער פארשפּילט, שרייט ער, אז ער האָט געהאט א טאָעס, אז ער איז געגאנגען ניט מיט דעם ציגל, וואָס ער האָט געוואָלט, און אז ער זאָל געווען גיין אנדערש, וואָלט דער אנדערער פארשפּילט!...

בא אזא שפּיל, אז ס'איז געזעסן דער פעטער ניסל, האָט ער ניט געקאָנט לידן. האָט ער געפרעגט שמועל עליענ: „וואָס שרייט איר?“ דער טאטע נאָכעם איז אָבער ניט געווען אזא מענטש. ער האָט דרוק אויסגעהערט שמועל עליענ, ווי ער קאָכט זיך, פאוואָלינקע געשמייכלט זיך אין באָרד אריין און געשפּילט ווילטער. די מאמע כאיע עס טער איז געווען אויסער זיך: „איך אזא ציט, א שאַ פארן אוועקפאָר, זעצט מען זיך אוועק שפּילן אין שאַכ?“

— דאָס לעצטע מאָל, כאַיע-עסטער, געזונט זאָלט איר זיין! איר פאָרט אוועק, דער אוילעם צעקריכט זיך, קיינער בלעכט ניט, מיט וועמען וועל איך שפּילן אין שאַכ!

אזוי בעט זיך שמועל-עליע דער כאזן און פארשארט דאָס וויטל ארום, נעמט זיך צו דער אַרבעט און הייבט שוין אָן צו קאָכן זיך און צו שרייען, אז ניט אזוי איז ער געגאנגען, ווי ער האָט געוואָלט, און נאָכעם שמייכלט און לאָזט אימ גיין אנדערש.

דאָס שפּילן גייט אָבער בא זיי ניט ווי אלעמאָל. עס קומען אלע מינוט צו גיין נייע מענטשן זיך געזעגענען. ימע קאָן ניט זיין אזוי גראָב און מע מוז איבערזיסן אין מיטן שפּילן, אז עס קומט צו גיין אזא ייד א שאַכ, ווי רעב איזיק. ער מעג טאקע האָבן א צינג בערדל און דאוונען אפ א דיין קעלכל, איז ער אָבער א ליבאוויטשער כאָסיד און זייער אן ערלעכער ייד. צו, אשטויזער, באלד נאָך אימ איז גע-קומען דאָן. דאָן איז א יונגערמאן מיט וויסע האָר, דאָס הייסט געל, נאָר געל ווי פלאַס. ער איז בעטעווע א שווינגער, רעדט ניט מיט קיינעם. נאָר איצט, אז רעב נאָכעם פאָרט ארויס פון וואָראַנקע, האָט זיך דאָן צערעדט. ער וואָלט אפילע געווען, זאָגט ער, א באלן אויך ארויס-פאָרן, ער זאָל האָבן ווהיין. כאפט דאָס דער רועל! ער וואָלט א באלן

געווען פארקויפן זיין געשעפט, ער זאל האָבן וועמען. כאפט דאָס דער רועב!.. שמועל עליע קוקט אפ אים, ווי א גאזלען, און דאָן הערט ניט אופ צו שיטן מיט ווערטער. א מענטש האָט זיך צערערט! און שווינג ווערט ער ערשט דעמלט, ווען עס קומען צו גיין אנהערע זיך געזעגענען. און קומען קומט די גאנצע שטאָט, איינס נאָכס אנדערע. פריער יודן, דערנאָך וויבער. אלע אראָפגעלאָזט די נעז, אלע פאר-זאָרט. אנדערע פארוויינט. איינ יודענע האָט געבראכט צו טראָגן די קינדער מאָנפאסיע-קאָנפעקטן. א יודענע א צידקאָנים!..

שטארק פארוויינט זינען די צוויי וויבער, וואָס האָבן כאסענע געהאט בא די ראבינאוויטשעס אין שטוב. דאָס זינען „פרומע די מויד“ מיטן בלינדן אויגל און „פייגעלע אשמערד“ די צוויי האָבן אזוי שטארק געווישט די אויגן און געשניצט די נעז און געמאכט אזעלכע מאָדנע פיסקעס, אז ישאָלעם, דער קליינער „לעצ“, האָט זיך ניט געקאָנט אינהאלטן און האָט זיי בייגן טאקע דאָ אפן אָרט, הינט טער זייערע פלייצעס, קונציק נאָכגעמאכט מיט די זעלכע פיסקעס און מיטן זעלכע שניצן די נאָז, און בעווערע קליינווארג האָבן אלעמאָל אויסגעשאָסן א הילכיקן געלעכטער. האָט זיך אָנגעהויבן א כאסענע: „וואָס איז דער געלענדער?“ די טאמע כאיע עסמער, א יודענע ביכלאל א בייזע, און דערצו נאָכ פארצאָרנט און פארטאראראמט פונעם אוועקפאָרן, האָט אוועקגעוואָרפן אלע ארבעט און אויסגעלאָזט איר צעווייטיקט הארצ צו די קינדער. זי האָט נאָר געוואָלט דערהיין דעם סייכל: „וואָס איז דער געלענדער? און וואָס איז די געדולע?“... איז פרומע די מויד איר געקומען צו הילף. און געזאָגט, אז זי וועט גיין שווערן בא א „רייניקט“, אז דאָס שטאמט פון אָט דעם קליינעם וועוויק, דעם סאמאָוואָלעצ, דעם זוילעוועסיוועניק, דעם אייוואן פאפערילע, דעם ימאכשמויניק, דעם אויסווארפלינג, דעם קאָלבוניק... דאָס האָט זי געמיינט ניט קיינעם, נאָר דעם מעכאבער פון דעם דאָ-זיקן בוב, וואָס איז געשטאנען ביים מייסע א געבעכל, נאָט די נע-שאַמע שולדיק. עס קאָן זיין, אז ער וואָלט געכאפט א רעכטע „אָטויד נע“ פון דער מאמען, ווען עס מייסט זיך ניט ארעין די אלטע באָר בע מינדי און לייזט אים ניט אויס פון מעזומענע פעטש. דערזען, אז מיט איר אייניקל האלט עס שמאָל, האָט זיך די באָבע מינדי אָנגע-רופן צום גאנצן אוילעם:

— קינדערלעך! באַ אונדז איז א מינהעג פון קאדמוינימ, אז איי דער מע געזענגט זיך פארן אוועקפאַרן, בארארפ מען זיך צוזעצן כאַטש אפ איינ מינוט...

די באַכע מינדי האָט זיך אוועקגעזעצט אפ דער פאריאָסעמטער קאנאפע, וואָס צום איבערפירן איז זי געווען צו אלט און פארקויפן זי איז ניט געווען וועמען, און דער גאנצער אוילעמ האָט זיך אוועקגעזעצט נאָך איר, און ס'איז געוואָרן א וויילע שטיף, כאַטש א פליג דורכצופליען. דערנאָך איז געקומען דער לעצטער אקט, דער סאמע שווערסטער — דאָס געזעגענע זיך און דאָס קושן זיך. און דאנקען גאָט — מע איז דאָס אויך איבערגעקומען. די בוידן זינגען גרויט, נאָכאמאָל „זינט געזונט!“ און נאָכאמאָל „פאָרט געזונט!“ און ווידער אַמאָל א ווישעניש פון אויגן און שניצען פון געט, און פיסקעס, פיס-קעס! גוואַלד, ריבוינעשעלויילעם! קיי האַלט זיך איינ און מאַכ ניט נאָך די וויבער, ווי זיי קרימען זיך, ציטערן מיט די גוידערס און מאַכן פיסקעס!.. זיי לאָזן אפילע ניט געזעגענע זיך, ווי עס געהער צו זיין.

עס ווערט מיטאמאָל שטארק אומעטיק אפן הארצן. א ראַכמאַנעס אפן טאטן, א ראַכמאַנעס אפ דער מאמען, א ראַכמאַנעס אפ דער באַ-בע מינדי. אָט טראַגט מען איר אלטן מיט איינ געקאוועטן קאסטן; דאָרטן ליגן אירע טאכריכים... עס טוט א צופ, א נעם אָן בא דער נעשאַמע. עס גלויסט זיך א וויינ טאָג. און ביפראט, אז מע זעט, אז אזא מענטש, ווי דער פעטער ניסל, ווישט אויך די אויגן, אז קיינער זעט ניט... דער פעטער ניסל זאָל וויינען? ווי קומט עס?... דער טא-טע רופט צו די כעוורע איינצימווייז, נעמט ארויס פון בייטעלע צו זילבערנע מאטבייעס, די מאמע אויך. און די באַכע מינדי האָט נאָך פון פריער אַנגעגרייט איטלעכע באזונדער איינ א פאפירל קלוינגעלע — אכאס-לעאכאס * וועט דאָס זיין א דעכטע מאטבייע! גאָט זאָל העלפן, די בוידן זאָלן שוין רירן. אָט האָבן זיי געריט... די רעדער קוקלען זיך. דער אוילעמ האָט זיך געגעבן מיטאמאָל א שטופ: „פאָרט געזונט! זינט מאַצליעכ!“ פון דער בויד ארויס קומט זיך אומ די באַ-בע מינדי, גלויב ווי זי וואָלט וועלן נאָכאמאָל, צום לעצטן. מאָל, געבן

* איינס צו איינס. — רעד.

א קוק אפ דעם אָרט, וואָס זי האָט פארלאָזט אפ שטענדיק, אפ איי-
ביס... עם נעמט זיכ ווידער אָן אן אומעט און דאָס געפיל פון ראכ-
מאַנעס כאפט זיכ אופ נאָכאמאָל בא זיי אפ א ווילע און ווערט פאר-
לאָשן — עם ווילט זיכ איבערצווילן דאָס ביסל מינצ...

פונעם גאנצן טאראראם מיטן גאנצן הארמידער האָט זיכ סאָפ-
קאָלסאָפ אויסגעלאָזט א שטיל-שווינגעניש. די בוידן זינגען אוועק, אי-
בערגעלאָזט נאָכ זיכ א געדריכטן שטויב, א ריישכ פון סמאָלע און א
מאָדנע פוסטקייט. דער אוילעם האָט גענומען ביסלעכווייז, איינציק-
ווייז, ווי פארשעמט, זיכ צעגיינ, דער אהער, דער אהינ, עפעס גלייב ווי
אָפגעשמיסענע. דער פעטער ניסל — יענער איז גאָר אנטרונגען גע-
וואָרן. געבליבן שפעטער פון אלע איז שמועל עליע דער כאונז. ער איז
נאָכ לאנג, לאנג געשטאנען און נאָכגעקוקט די אָפגעפאָרענע, פאר-
שטעלט מיט דער האנט די אויגן פון דער זון, וואָס האָט בעעמעס
גאָרניט אזוי שטארק געבראָטן און גאָרניט אזוי שטארק געשיינט.
דערנאָכ האָט ער מיט א ביטער שמויכעלע א זאָג געגעבן צו זיכ
אליינ: „דער אוילעם צעקריכט זיכ, אזוי ווי ווערעמ“...
און ער האָט אויסגעשפינגן.

20. גערגעלע גאנעו

מוישע דער שויכעט — א צאדיק. — גערגעלע — א באַכער מיט
א צעשפאָלטענער לויפ. — די קונסט פון גאנזענע עפל. — גע-
פאקט בא דער פושקע שאבעק. — דעם רעכנס טויט.

דאָס דארפ מען פארשטיינ, אז איבערגעלאָזט האָט מען קליינווארג
אינ שטעטל עפעס ניט גלאַט אזוי אפ העפקער. דער פאָטער האָט פאר
זיי געזוכט א מעלאמער מיט א מאַדריכ, אן אפעטראָפעס, איינניעם,
דאָס הייסט: די קינדער זאָלן בא אימ אי לערנען, אי עסן קעסט, און
דער רעבע זאָל אפ זיי האשגאָכע געבן. און עם איז אימ אָפגעראָטן
ארום און ארום. דער רעבע מיטן אפעטראָפעס, מיטן באלמאשיגע,
וואָס ער האָט געפונען פאר זינגע קינדער, איז געווען אן אויסגע-
שפילטער, א געראָטענער, טאקע דעם אלטן וואָראַנסעווער שויכעטס
א זון, מוישע דער שויכעט.

דאָס איז געווען א זיידענער יונגערמאן, א צאצקע, א מופלעג בע-
 טורע און א שיינער באל-טאנאכ, און גלאט א דימענט פון א מענטשן.
 דער כיסאָרן איז אָבער געווען, וואָס אָט דער רעכע איז געווען ניט
 קיין געזונטער און בעטעווע שוין צו א גוטער, צו א ווייכער, גענאנגענע
 מיט זינע טאלמירימ אפ א ניעמ דערעכ — ניט מיט שמיץ, נאָר
 מיט גוטע, ווייכע, ווארעמע רייד, צו וועלכע די קינדער זינענ גאָר-
 ניט געוויינט געוואָרן, און דעריבער טאקע האָבן זיי אָפגענארט דעם
 רעכט פון קאָפּ ביו די פיס, מעכילע, געפירט אימ אינ באָד אריינ ניט
 געדאוונט און ניט געלערנט, און שפעטער צו, אז מוישע דער שויד
 בעט איז שוין גאָר גוט קראנק געוואָרן, באקומענ די „דאָר“ און
 אוועקגעלייגט זיכ, האָבן כעווע אָנגעהויבן ארומצוגיין פוסטעפאס,
 שלאָנגן ביידעקעס, זיכ כאווערן מיט גערגעלע גאנעו, א ינגל א יאָ-
 סעמ און א באָרוועסער, מיט מאמוערשע אויגן, מיט א צעשפאָלטענער
 ליפ — א רעכטער באָסיאק! זינ עמעסער נאָמען איז געווען גערשט,
 נאָר דאָס האָט אימ זינ מאמע, סאָרע-פייגע די קעכ, זאָגט ער, אזוי
 פארצויגן, און דעם נאָמען „נאנעפ“ האָט אימ שוין צוגעלייגט, זאָגט
 ער, זיין שטיפ-טאטע, וויסעפ מיוער דער העקער, כאָטש ער האָט
 נאָכ דעמלט, זאָגט ער, בא קיינעם קיין זאכ ניט אוועקגעגאנוועט.
 מע זאָל אימ ניט געווען, זאָגט ער, א נאָמען געבן גאנעו, וואָלט ער
 עפשער קיין גאנעו קיינמאָל ניט געוואָרן. איצט וועט ער שוין
 זאָגט ער, זיי אפצולאָכעס, ווערן א גאנעו — האלעוויי עס זאָל נאָר
 זינ וואָס צו גאנווענען!

אזוי האָט זיכ גערגעלע גאנעו בארימט גאנצ ערנסט מיט א מיי-
 נע פון א גרויסן פאר שאָלעם נאָכעם וועוויקס, וואָס איז געווען
 איבעראשט פונם ינגל מיט די קלוגע אויגן און מיט דער צעשפאָל-
 טענער ליפ. זייער באקאנטשאפט האָבן זיי געשלאָסן טאקע בא מוישע
 דעם שויכעט אינ כוידער. א גאנצע וואָכ איז מוישע דער שויכעט
 געווען א מעלאמער, נאָר דאָנערשטיק איז ער געווען א שויכעט, און
 אלע וויבלעכ, און אלע מיידלעכ האָבן זיכ דעם דאָנערשטיקדיקן טאָג
 דאָ צונגיפגעאמלט מיט זייערע אויפעס, גענדו און קאטשקעס. צווישן
 זיי איז געווען איינער א באָכערל מיט א צעשפאָלטענער ליפ — דאָס
 איז געווען גערגעלע — אויכ מיט אן אָפ, וואָס די מאמע די קעכ
 האָט דורכ אימ געשיקט צום שויכעט קוילן אפ שאבעס. זיצנדיק

צווישן די וויבלעכ און ווארטנדיק אפן שויכעט, האָט דערווייַל אָט דער גערגעלע געוויילט דעם אוילעם, דאָס הייסט, ער האָט גע- מאכט אזעלכע מעשונע אָנשטעלן, אזעלכע מאָדנע פּיסקעס און אזעלכע מעשונענע האווינעס, אז וויפל ס'איז געווען וויבלעכ און מיידלעכ, האָבן אימ אַלע געשאַלטן מיט טויטע קלאַלעס: „גאנעוו“, און „מעשור מעד“, און „כאַליערע“, און וואָס איז דער קאַרט, און געלאַכט ביים מעסע צום טויט! „אַט דער איז פון מינע לַבּט!“ — האָט זיכ געזאָגט שאַלעם נאָכעם וועוויקס און איז געוואָרן מיט אימ כאווער. פאַרשטייט זיכ, בעסאָד, אז קיינער זאָל ניט וויסן, וואָרעם א, טאַטנס א קינד“ וואָלט געקאָנט האָבן א מיַעסן פּסאָס פאַר אזא כאווערן זיכ מיט א קעכנס א יונגל און א גאנעוו דערצו.

עס איז אָבער געווען א באַזונדער מינ זיסקייט אינ דעם כאַ- ווערן זיכ דאָפּקע מיט אזא יונגל, מיט וועלכע מע קאָן זיכ באַ- געגענען נאָר פאַרנאכטלעכ, ביין מינכע לעמירעוו, ריידי א פּאָר ווער- טער, מאַכט א פּאָר קונצט, זיכ לאָזן לויפן ביידע אַראָפּ באַרג, אויב- דוימע. עס איז געווען א באַזונדער פאַרנעניגן ארייַנרוקן אימ אינ האַנט אריין, אז קיינער זעט ניט, אַמאָל א נאָראַש, אַמאָל א צוקער- קע און אַמאָל גלאַט א שטיקל ברויט — גערגעלע האָט אַלץ גענומען בעסימבע-דראַכע, כאַלילע ניט ווי א נעדאַווע, און ניט געזאָגט קיין דאַנק אפּילע, נאָר צוגענומען מיט ביידע הענט, ווי א כויוו, וואָס קומט אימ, און געהייסן זיכ ברענגען מאָרגן נאָכאַמאָל, געגעבן אייַצעס, וויאזוי מע זאָל פון זיינעטוועגן „קרייגן“, דאָס הייסט, מעכילע, גאנווענענע. ניט אפּן גראָבן ארט כאַלילע, נאָר איידל. לעמאַשל, דער אייגענער גער- געלע האָט אויסגעלערנט זיינע כאווייריט און האַפּקע אינ א נאָר סרצער צייט, וויאזוי מע קאָן קרייגן אומזיסט עפּל אינ מאַרק, אָדער באַרג. מע מיינט ניט פון פרעמדע גערטנער, כאַלילע. וואָרעם וואָס פאַר א טאַטנס א קינד וועט זיכ עס אינשטעלן אריבערקריכן, ווי א נוי, איבער א פּלווט, ארייַנשפּרינגען אינ א פרעמדן גאָרטן, ווי עס געפינט זיכ א שוימער, וואָס קאָן ברעכן אַ ביין, און א הונט אפּ א קייט, וואָס קאָן דוירעס זיין א מענטשן? קרייגן אומזיסט עפּל, וויפל מע וויל, האָט זיי גערגעלע גאנעוו אויסגעלערנט נאָר שפּילנדיק זיכ, און אפּילע ניט אויווער צו זיין אפּ לאוּ פון „לוי סיגנויפּ“ * וויאזוי

* זאָלכע ניט גאנווענענע. — ר. ע. ד.

איז דאָס מעגלעכ? אָט וועט איר האָרכנ — און זאָגט איר, אויב דאָס הייסט גענאנוועט.

זומער־לעבן. נאָרוואַס אופגעקומען עפֿל און באַרנ. שוין פאר־ נאכטלעכ. וויבער זיצן נאָכ, אויסגעלייגט מיט זייער סכּוירע אפֿ די טישלעכ, אָדער גאָר אפֿ דער ערד, ריינ פונעם גערעטעניש, וואָס היינטיקס יאָר איז אפֿ אויבסמט, פונ דעכ, וואָס קיין רעגל גייט ניט, און אז עס גייט ניט קיין רעגן, איז א שטויב, און אז ס'איז א שטויב, איז דאָ א סאכ פֿליי... די מאנען פונ די וויבער זינען אינ בעסמערדעש, כאפֿן ארענ א מינכער־ערעו. דעמלט איז די בעסטע צייט. דעמלט לאָזן זיכ וויסעכעוורעניקעס אפֿ דער ארבעט — צו קרינג אומזיסט עפֿל. כעוורע גייען באָרוועס און אלע אָנגעוואפֿנט מיט שטעקלעכ, און אפֿ די שטעקלעכ טשוועקלעכ, אויסגעבויגן ווי האַטש־ קעלעכ, און מע לאָזט זיכ לויפֿן — דאָס ווערט אָנגערופֿן „פּאָטשט". איינער איז דאָס פֿערד, און די איבעריקע זינען פארשויןדלעכ, וואָס האלטן אימ באַם צוימל, טרעבן אימ, הוקען אונטער און פֿיפֿן און שרענ: „פּאָשאָל!" און אקוראט אז עס קומט צו דער קופֿע עפעלעכ אָדער באַרעלעכ, טוט גערגעלע א קאָמאנדע: „פּאלקי דאָלאָי!" — טוען כעוורע א שאַר מיט. די האַטשקעוואטע שטעקעלעכ, און מאַכ־ מעס דער שטויב איז פונעם לויפֿן זייער גרויס, באַמערקט מען ניט, ווי עס קאטשען זיכ עטלעכע אָנגעכאפטע עפעלעכ אָדער באַרעלעכ. אָפֿגעלאָפֿן א ביסל, ציט זיכ גערגעלע אויס, און נאָכ אימ — די וויסעכעוורעניקעס אפֿ דער ערד און מע נעמט זיכ צום „רויב", צו די אָנגעכאפטע עפעלעכ. מע שטופֿט ווער אינ די קעשענעס, ווער גלעב אינ מויל ארענ — כאי געלעבט! ס'איז ניט אזוי זיס די גניווע, ס'איז ניט אזוי אָנגעלייגט די עפעלעכ, ווי ס'איז גלאַט פֿריילעכ!

גערגעלע איז איבערהויפֿט א פֿריילעכער יונג, כאַטש ווער עס האָט גאָט אינ האַרצן, דער לייגט אינ אימ ארענ, וויפֿל ער וויל. אַן אָרעם יונגל און א יאָסעם — ווער וועט זיכ פאר אימ אָנעמען? און דערצו נאָכ א גאנעוו! נאָטע דער שאַמעס אינ בעסמערדעש האָט אימ געכאַפֿט איינמאָל מיט א פרעמדן סידער, און רו־דע־באַסיע, וואָס באַקט בייגל און בלינעס, האָט באַ אימ אויסגעטרויסלֿט א האַלבן קאָרזש פונ בוזעם — אזעלכע איז א מיצווע צו ברעכנ די ביינער! דערצו האָט ער א מויל — סאַקאַנעס געפּאַשעס! אפֿ אלעמען האָט ער אַיב אַן

אנדער ביסארן, און אפ יעדן — א צונעמעניש, און וויבֿ אַלײן איז ער העפקער און איינצושטעלן האָט ער ניט וואָס, האָט ער ליבֿ אײַט־לעבן באַזונדער אונטערשטעלן זײַן באַרוועסן פּױס, ווי א קאָטשערע, אזוי אז יענער זאָל זיך אויסציען, ווי לאַנג ער איז — מעג עס זײַן דער ראָוו אַלײן, די רעבעצן אָדער די שױבעטקע — פּױצ אינ דער ערד ארײַן! דאָס איז דעם קלײנעם שאַלעמען שטאַרק געפּעלן, און מיט דער צײַט האָט ער אײַם אזוי ליב געקראָגן, אז ער האָט אײַם גע־טראָגן גאַנצע שטיקער ברויט פּױן דער שױבעטקעס טיש אײַן קעשענע, מעכילע בײַנײווע, און אמאָל טאַקע אוועקגעלאַקנט פּױן דער צױסער־פּישקע א שטיקל צױסער אױכ. ער האָט ליב געהאַט צױסער. מער פּױן אַלץ האָט אָבער געהעלע ליב געהאַט א ציגאַר־טױטן, אױסגעגאַנגען נאָך א פּאַפּיראַסל! נאָך וווּ קריגט מען אזאַ זאַך, אז דער רעבע איז קראַנק און רױכערט ניט, און דער טאַטע איז ניטאַ? האָט אײַם גע־געלע געגױבן אַן אײַצע, ער זאָל זיך אָפּטער א ביסל ארײַנכאַפּן צום פעטער ניסלען — יענער רױכערט דאָך „פּערווע דױבעק“!

דאָס איז געווען א ווײלע אײַצע. דער פעטער ניסל האָט געהאַט א ברייטע האַנט. די פּישקע טױטן איז בא אײַם געשטאַנען אָפּן, פּראַנק און פּרײַ אפּן געױמס, אונטערן שפּיגל. אהינ האָט זיך דער קלײנער שאַלעם אָנגעהויבן אָפּטלעך ארײַנכאַפּן, ארײַנשטעקן די יאַד, אָנעמען א פּולע זשעמניע דױבעק און — ארײַן אינ די הױז־קעשענעס. באַדאַרף זיך טרעפּן, מײַסע סאַטן, אז די מומע האָרל־דערזעט דאָס (און דאַפּקע זי דאַרף דערזען, ניט קײן אנדערער!). דאָ האָט זיך אראָפּגעלאָזט דער הימל אפּ דער ערד! עק וועלט! ס'איז נאָך ניט גע־ווען אזאַ שטראָפּ, וואָס דער קלײנער פּאַרברעכער זאָל דאָס ניט האָבן פּאַרהײַנט. ארבע מיתות בית דינ! * עס האָט זיך אײַם אױסגעהאַכט, אז וואָס שטרענגער און וואָס גיכער דער פּסאַק זאָל שױן זײַן, וואָלט געווען בעסער. האָט גאָט געטאָן א נעס. עס האָט זיך געטראָפּן א גליק, וואָס איז געווען, אײַגנטלעך, אַן אומגליק, א גרויסער אומגליק: מע איז געקומען צו לױפּן פּלוצעם צום פעטער ניסלען, אז ער זאָל

(* „אַרבע מױסױס בעסױב“ — פּיר מױנים טױפֿ־שטראָפּ (לױטן כּױמעש איז פּאַר געױסע פּאַרברעכן געקומען טױפֿ־שטראָפּ, און עס זײַנען אָנגע־וויזן פּיר מױנים טױפֿ־שטראָפּ, ווי הײַנטיגע, פּאַרברענע אױ.)) — ר ע ד.

גיג זואס ניכער, זוארעם מוישע דער שויכעט. איז פארכיב, די גאנצ:
שטאָט איז דאָרט, ער גויסעסט שוין...

דאָס איז געווען פארן קליינעם פארברעכער א גנער קלאפ, עפ-
שער נאָכ א גרעסערער פויגעם ערשטן. קיין דעבנ האָבן די טאלמידים
אזוי ניט ליב געהאט, ווי אָט דעם רעבנ. האָס איז געווען עפעס א
מאלעכ, ניט קיין רעבע! ערשט דעמלט, ווען כעוורע גויסיי האמיטע
האָבן אימ, אן איבערגעדעקטן מיט שווארצן, געגעבן א כאפ אפ די
פלייצעס און א טראָג אוועק אפן הייליגן אָרט, און די גאנצע שטאָט
איז נאָכגעגאנגען נאָכ דער לעווינע, האָבן נאָכעם וועוויקס קינדער
זיב דערמאָנט, וואָס פאר א בריליאנטענער רעבע דאָס איז געווען,
און ווי ווייט זיי האָבן ניט געוויסט אימ צו שאנעווען — און א
קוואל פון טרערן האָט זיב אופגעפנט בא זיי. נאָכ אן אייגענעם ברור
דער באהאפטט מען ניט אזוי וויינען, ווי די האָבן געוויינט נאָכ זייער
יונגן רעבנ, מוישע דעם שויכעט.

מער פון אלע און ווארעמער פון אלע האָט געוויינט שאַלעם. דער
האָט זיב געפילט קעגן אימ א פארזינדיקטער, א כויטע גאָמער.
ערשטנס, האָט אימ דער רעבע געהאלטן פארן כעסטן און פארן ער-
לעכסטן, צום סאָפ האָט ער זעלטן געוויסט דאָנערשטיק דאָס ליינענע.
ער האָט זיב נאָר געמאכט, אז ער ווייסט, געשאַקלט זיב און געזונגען און
געדרייט מיט דער האנט — אָפגענארט, אָפגענארט, אָפגענארט! הינט
וויפל מאל האָט ער איבערגעהיפט העכער האלב דאוונען! און טאקע
גלאט ניט געדאוונט ניט קיין מינכע, ניט קיין מילדעו, נאָר ארומ
געלאָפן מיט גערנעלע גאנעו, גערייצט דעם גאלעכס הינט דורכ די
גראטעס, אָדער געגאנוועט עפעלעכ אינ מארק. דאָ, אפ דער וועלט,
האָט דער רעבע ניט געוויסט, ער וואָלט זיב עס גאָר אפ אימ ניט גע-
גלייבט. אָבער דאָרט, אפ יענער וועלט, ווי ער ווייסט שוין אלעס
אלעס, אלעס?...

21. מײער-וועלוול באלעגאָלע מיט זײנע „סוסימ“

דער פעטער ניכל — מיט וויסעכעוורעניקעס א וויסעכעוורע-
ניק. — מײער-וועלוולס בויד מיט די דריי סוסימו: „מודיק“,
„מענצער“ און די „יאכסנטע“. — דער באלעגאָלע דערצײלט
זײַנ בײַגראַפיע.

סאָפּ זומער (אינ דרויסן איז נאָכ געווען רעכט וואַרעם, נאָר גע-
שמעקט האָט שוין מיט רעשכױדעש עלעל) איז אָנגעקומען א בויד
מיט דריי פּערד פון דער גרויסער שטאָט, פון פּערעיאַסלעוו. צוגעפּאָרן
צום פעטער ניכלס שטוב, האָט דער באלעגאָלע, א באַריידעוודיקער
ינג מיטן נאָמען מײער-וועלוול, זיך צעשפּיליעט און אַרויסבאַקומען
ערגעצ פון א וויטער קעשענע א בריוול, געשריבן פון נאָכעם וועוויקס
צו זײַן ברודער ניכל ראַבינאָוויטש. אינ בריוול איז געשטאַנען, אז מע
לשיקט נאָכ די קינדער, ערשטנס, א פּור, צווייטנס, דריי פּאָר שטיווער-
לעב, און, דריטנס, עסנוואַרן: קיכלעכ, האַרטע אייער און באַרן—ראָס
איז „צײדאָ לאַרערעכ“ אפּ צוויי טעג. און כּוּצאַזע עקסטרע פון דער
באָבע מינדי א וואַרעמע קאָלדע מיט אן אלטן שאַל אפּ אַנצוהילג
די קינדער, טאָמער ווערט כּאָלילע קאַלט, אָדער עס גייט א רעגן. דעם
באלעגאָלע האָט מען אָנגעזאָגט, אז ער זאָל לעמאַנאַשעם אופּזעצן די
קינדער אפּן אַנדערן טאָג אינדערפּרי כּאַלד נאָכן דאווענען, און אז נעכט
טיקן זאָל ער מיט זיי אינ באַרישפּאַלי, וועלן זיי קאָנען קומען, אי-
מירצאַשעם, אפּן אַנדערן טאָג ארום מינכע-צײַט אַהײַם, קײַן פּערע-
יאַסלעוו.

ווי נעמט מען פּאַר אפּ צו באַשרײַבן די סימכע פון נאָכעם ווע-
וויקס קינדער, אז מע האָט זיי איבערגעגעבן דעם אינהאַלט פון דעם
דאָזיקן בריוו טאַקע אינינעם מיט דריי פּאָר שטיוועלעכ? אפּ וואָס
זאָל מען זיך פּרױער פּרױען: אפּ די גײע שטיוועלעכ? אָדער אפּ דעם,
וואָס מע וועט צוויי טעג נאָכאַנאַנד פּאָרן אינ א בויד מיט דריי פּערד,
צײַל אפּ דעם, וואָס מע וועט איבערמאַרגן אפּדערנאַכט שוין זײַן אינ דער
גרויסער שטאָט, אינ פּערעיאַסלעוו?

— קומט אַהער, שקאַצימ, אכברושימ, ווייסעכעוורעניקעס, זעצט
אינ אַקאַרשט אוועקעט און מעסט אָן אָט די שטיוועלעכ! — אזוי

האָט געקאָמאנדעוועט דער פעטער ניסל, געשענקט אלע דריי צו שנעל,
וועמען אינ נאָז ארענ און וועמען אינ אָן אווער.

דער פעטער ניסל האָט ליב געהאט קינדער: אייגענע, פרעמדע —
אלציינס, און דעריבער איז באקומען פון אימ א שנעל געווענ ניט
קיינ שטראַפ, נאָר א פארגעניגן, עס האָט געמענט אפילע שמארצן
דערנאָך א האלבע שאַ קעסיידער. פון דעם, וואָס מע האָט ליב, איז
א פאטש אויב א מאטאָנע. און ליב האָבן אימ די קינדער געהאט
דערפאר שוין אליין, וואָס ער איז געווען קימאט דער איינציקער אינ
דער מישפּאָכע, וואָס האָט קיינמאָל קיינעם ניט געשטראַפט, קיינ מור
סער ניט געזאָגט און ניט אכטונג געגעבן, ווי אנדערע, מע זאָל לער-
נען אָדער דאוונען. אדעראבע, מיט קינדער קונדליסימ איז ער אליין
אויב געווען א קונדעס, ליב געהאט אַ לאַכ צו טאָן או א שטיפ
טאָן, אינניעם מיט זיי ארבייטלעך א רעכטע פּאַרציע שמעקטאבעקע
אינ נאָז ארענ און אלטן יודן, וואָס איז אנשלאָפּן געוואָרן, זיצנדיק
אינ בעסמערדעש, און ווינטשעווען אימ נאָכדעם „צו געזונט“, אז יענער
האָט זיך אפגעכאפט מיט א ניסערײ און א הוסטערײ. און ווער שמור
עכט סימבאס-טוירע — דעמלט איז ער געווען מער וויסערעכעוורעניק
פון אלע וויסערעכעוורעניקעס; ער אליין האָט אָנגעטרונקען גדאליע
דעם שיקער מיט בראַנפּ און געהאַלפּן די קינדער, זיי זאָלן בינדן
גדאליען הענט און פיס, ווי א באראן, פארשליסן אימ אינ קאמער און
דאָרטן צוקרעמפעווען זיבן האנט דורכ א לאנג שטריק צימ סוואלעק
מיט א גלאַק, אזוי אז ער וועט זיך אויסניכטערן און וועט וועלן אפ-
שטיין, זאָל ער ניט ווילנדיק אָנהייבן קלינגען, ווי אפ א סרייפע, און
די גאנצע שטאָט זאָל זיך צונויפלויפן מיט א ליארעם און געפילדער:
„ווער ברענט?“

פון דעם איז צו פארשטיין, ווי שווער ס'איז געווען מיט אזא
פעטער זיך צו שוידן! באמ געזעגענע זיך האָט ער די כעוורע גע-
טרייסט מיט ווערטער און מיט א זעץ אינ די פלייצעס: „נישקאָשע,
ניטשעוואָ, מירן זיך נאָך זען! איך וועל דאָ אויב לאנג ניט פארבלעבן!“
אזוי ווי דאָס הארץ האָט אימ געזאָגט — ווי דער לעזער ווייסט שוין
פון די פרויערדיקע באשריבונגען.

אָנגעטאָן די ניע שטיוועלעך און געפילט זיך אינ זיי מעכטידיק
נוט, ווי אויסגעוואַקסן, האָבן כעוורע קוידעמקאָל באקאָנט זיך מיט

דער בויד, מיט אלע דרײַ פּערדלעך און מיטן באַלענגאַלע, וואָס וועט זיי פּירן פּונדאנען אין דער גרויסער שטאָט ארײַן.

די בויד — א בויד ווי אלע בוידן, אויבן מיט א גרויען געלאטעטן דעקטוכ, גוט אויסגעבעט מיט היי און מיט ראַגאַזשעס, דאכט זיך, ווייך, דארף זי א טינעג צו זיצן. דעם „טינעג“ זינען כעוורע גע- וווירע געוואָרן נאָכדעם, אפּן אנדערן טאָג פּונ דער נעסיע, אז זיי האָבן שוין ניט געפּילט איינ ביינ א נאנצן. דאָס איז די בויד. און די פּערדלעך — זיי פּארדינען באשריבן צו ווערן כאָטש אין קורצע ווערטער, נאָר יעדעס פּערדל באזונדער, וואָרעם די דרײַ פּערדלעך (בא מייער-וועלוול באַלענגאַלע האָבן זיי געהייסן „סוסימ“) האָבן זיך אזוי אָנגעקערט איינס מיט דאָס אנדערע, אזוי ווי עס קערט זיך אָן, לעמאַש, א שטרויענער דאך מיט א פּידיע-האבען. דאָס איז געווען א יודישע „טראַיקע“.

מיר הייבן אָן פּונעם מיטלסטן, פּונעם „קארענאָי“. באַ מייער- וועלוול דעם באַלענגאַלע האָט ער געהייסן מיטן נאָמען „מודריק“. פּארוואָס מודריק? ווייסט מען ניט. עפּשער דערפּאר, ווייל מודריק נעמט זיך פּונעם וואָרט „מודרי“, און „מודרי“ איז די טינעש כאַ- כעם, כאָטש קיינ גרויסער כאַכעם, דארף מען זאָגן דעם עמעס, איז דער דאָזיקער מודריק ניט געווען. ער איז נאָר געווען אָנגעשטאַפּט מיט יאָרן — דאָס יאָ. דאָס האָט מען געקאָנט ארויסזען פּונ זיין אלטער מאָרדע מיט די רינענדיקע אויגן און פּונ זיין אויסגעטריפּעטן עק און פּונ די הויכע ביינער, וואָס האָבן ארויסגעטראַרטשעט פּונ זיין אמאָליקן ברייטן הינטן. און פּונדעסטוועגן, ניט קוקנדיק אפּ זיין עלטער, איז דער גאנצער וואָגן מיט דער גאנצער מאסע געלעגן קימאט נאָר אפּ אימ, מאכעם יענע, די צוויי „פּריסטיאזשע“, האָבן זיך נאָר גע- מאכט ווי זיי שלעפּן.

די דאָזיקע צוויי „סוסימ“ האָבן אויך געהאט נעמען. איינעם האָט מען גערופּן מיטן נאָמען „טענצער“, ווייל דער גאנג זינער איז געווען מיט א טענצל. ער האָט געהאלטן אין איינ טאנצן. אלע פיר פּיס האָבן באַ אימ געטאנצט, נאָר יעדער פּוש האָט געטאנצט באזונ- דער. זיי האָבן זיך ניט אופּגערעט. און דערפּאר איז פּונ זיין טאנצן קיינ גוטס ניט ארויסגעקומען. ער האָט נאָר געשטערט מודריקן — איז איינס; און ווידער האָט ער אזוי געטרייסלט דעם וואָגן, אז

ס'האָט אַרויסגעטרייסלט די נעשאַמע. מאָלט איבך, מייער־וועלוול האָט זיך מיט אימ אָפּגערעכנט: „וועסט באַ מיר טאַנצן!“ — האָט ער אימ געזאָגט און אינגעטעטישט אמאָל מיט דער בייטש און אמאָל מיטן שטעקל פונ דער בייטש. דעם גאַנצן וועג האָט ער אימ געהאַלטן אין איינשלאָנג, געלערנט מיט אימ באַלעק. דאָס האָט אָבער ווינציק וואָס געהאַלפּן. טענצער איז ניט גיספּאַעל געוואָרן און ניט אופּגעדערט צו טאַנצן. אדעראַבע, אז מע האָט אימ גוט דערלאָנגט, איז נאָך געווען ערגער; ער האָט אָפּגעענטפּערט מיט ביידע הינטערשטע פיס, ווי איינער רעדט: „אז דו ווילסט, נא דיר!“... אינ וויקס איז ער געווען אַ קליינער, אַ סאך קלענער פונ מורדיקן, נאָר אַ מאָרדע האָט ער געהאַט אַ סאך אַ קלוגערע פונ מורדיקן, נאָר קיינ ערעכ ניט. ס'איז מעגלעך, אז מייער־וועלוול האָט ניט מעגאָזעם געווען דערמיט, וואָס ער האָט זיך באַרימט, אַז טענצער איז געווען אמאָל נאָר פונ די „געהויבענע סוסימ“, נאָר ווייל ער איז פונ אַ גוט אויג געכאַפט געוואָרן אפּ די האַלאַימ און מע האָט מיט אימ גאָרנישט געקאָנט מאַכן, איז ער אַרבינגעפאַלן צו אימ אין די הענט אַרבינג און ער לערנט מיט אימ פונ דעמלט אָן באַלעק.

דערפאַר האָט מייער־וועלוול דעם דריטן סוס געלאָזט צו רן, זעלטן, פונ יויצע וועגן, דערלאָנגט אַ שמיצל. געווען איז דאָס אַ שקאַפע, אַ נידעריקע און אַ גראָבע, מיט מאַכנאַטע פיס, און געהייסן האָט זי באַ אימ די „יאַכסנטע“, דערפאַר וואָס זי קומט אַרויס פונ אַ גרויסן יוכעס: זי איז געווען אמאָל, — אזוי האָט דערציילט מייער־וועלוול, פאָרנדיק איז ווען, — אַ גאַלעכס אַ פּערד. ווי קומט זי צו אימ? איז דערינען אַ גאַנצע מיסע, וואָס מע קאָן זי ניט איבערדערציילן מיט אַלע פּיטשטשווקעס: ערשטנס, איז דאָס שוין זייער לאַנג — ווי קאָן מען זיך אָנגעדענקענען? און, צווייטנס, האָט זיך די מיסע נאָך דעמלט באַ מייער־וועלוולען ניט געקלעפט אַקוראַט. עס גערענקט זיך נאָר, אז די „יאַכסנטע“ איז געווען, ווי מייער־וועלוול דערציילט מיט אַ שמיכל, אַ געגאַנוועטע. דאָס הייסט, ניט ער, כאַלילע, האָט זי געגאַנוועט; געגאַנוועט האָבן אנדערע, נאָר ער האָט זי אוועקגעקויפט. בעכאַצי כינאַם, און ביים ער האָט זי געקויפט, האָט ער ניט אָנגעהויבן צו וויסן, ער זאָל אזוי ניט וויסן פונ קיינ צאָר און פונ קיינ דאַלעס, אז זי איז אַ געגאַנוועטע, וואָרעם ווען ער זאָל וויסן.

אז זי איז א געמאנוועטע, און נאָכ באַ אַ נאלעכ דערצו, וואָלט ער זיכ ניט צוגערירט צו איר, מען זאָל אים אָפּגילטן! ניט מאכעם ער איז אזא צאדיק אין א פּעלצ און האָט מוירע זיכ צורירן צו א גענאנד וועט פּערד. וואָס גייט אים אָן, אז יענער איז א גאנעווע? ביסטו א גאנעווע, וועט מען דיכ שמייסן אפּ יענער וועלט, נאָר ער וואָלט זי ניט געקויפט איבער אַן אנדער זאכ. ער האָט פּינט פּאַליציע, אזוי ווי כאזער. ער וויל ניט האָבן קיין שום „דאטשיניעניעס“ מיט פּאַליציע! וועהאַרענע, ער האָט אַמאָל געהאט אפּ זיכ א פּעקל, אַן אומגליק, א בילבל. סאָנימ באַלענגאַלעס האָבן אים אונטערגעשטעלט א פּיטל, יאנקל בולגאַטש, א רועכ אין זיין קוטשמע!...

און דאָ גייט אוועק באַ מייַער־וועלען א זיטיקע מיסע, און נאָכ א מיסע, און נאָכ א מיסע, און פּונ די אלע מיסעס האָט מען גע־קאָנט שטאַרק כּוּישער זיין, און מייַער־וועלען האָט שטאַרק „דאט־שיניעניעס“ מיט פּערד־גאַנאָווי און מיט פּאַליציע...

דערפאַר האָט ער אָבער געהאַט אַ מיַלע — ער איז געווען, ווי מיר האָבן זשוינ אויבן געזאָגט, א באַרידער־דיקער און האָט מיט זינע זיין מאָס רייד זייער גוט אונטערגעהאַלטן די יונגע פאַרשינדלעכ דעם גאַנצן וועג פּונ וואַראַנקע קיין באַרישפּאַלי און פּונ באַרישפּאַלי קיין פּערעיאַסלעוו—דאָס מויל האָט זיכ אים ניט צוגעמאַכט אפּ קיין מיר גוט אפּילע. אלצדינג זינען די קינדער פּונ אים געווירע געוואָרן, פּונ זינט ער איז געווען א יונגל א שמיסער באַ יאנקל בולגאַטש, און דערנאָכ, וואווי ער האָט באַסענע געהאַט און אליין געוואָרן פאַר זיכ א באַלענגאַלע, האָט אים יאנקל בולגאַטש גערוידעפט, געגראָבן, נאָר ער האָט אים אין דער ערד! און פּונ זיין ווייב האָט ער דערציילט, ווי אזוי זי איז געווען א מאָל א מוירל, און דאַפּקע א שיינע, א קראַ סאוויצע! און וויאזוי ער איז געווען נאָכ איר די קאַפּאַרע! שיר־שיר ניט אינגענומען א מיסע־מעשוונע — אזא קראַסאוויצע איז דאָס געווען! הינט, ווען ער ווערט צוריק א באַכער, וואָלט ער אפּילע ניט געוואָלט קוקן אפּ איר, נאָר דעמילט איז ער נאָכ געווען א „יאט“...

דאָס וואָרט „יאט“ האָבן כּעוורע ניט רעכט פאַרשטאַנען; נאָר אז מייַער־וועלען האָט ענומען דערציילן אין זיין ווייטערדיקער ביאַגראַ פּיע, וויאזוי זיין ווייב האָט אים קאַהנער א יאָר נאָכ דער באַסענע גע־באָרן א יאטל, און שפּעטער מיט א יאָר נאָכ א יאטל, און נאָכ א

יאטל, און נאָכ א יאטל — האָבן זיך כעוורע אָנגעשטויסן, וואָס דאָס איז.

געענדיקט דערצייילן זיין אייגענע געשיכטע, איז מייער-וועלוול באַ לענגאַלע אריבער צו דער געשיכטע פון יאנקל בולנאטש און פון אַנדערע באַלענגאַלעס, אַנטערפונ אַלעמען בא די נעמען און באַקאנט גע- מאכט, וויפֿל און וואָסערע פּערד יענער האָט, ווער עס האָט פּערד, טאַקע „סוסימ“, און ווער עס האָט „פּגירעס, נעוויילעס, פעל“.

פונג באַלענגאַלעס איז מייער-וועלוול אריבער אפּ פּערד-הענדלער און אפּ צינגערס און אפּ גאַנאָוים און אפּ „נעוויילעס“. דער כילעס פונג א גאַנעו ביו א נאָווי איז דער, — אזוי האָט מייער-וועלוול גע- געבן צו פּאַרשטיין, — וואָס דער גאַנעו פירט ארויס דעם סוס פונג שטאַל, און דער „נאָווי“ — דער טרעפט און וויזט אָן, ווו דער סוס געפינט זיך. דעריבער מוז מען מיט די נעוויילעס שלאָנג בלאַט נאָכ מער, ווי מיט די גאַנאָוים... ניין, די קינדער וועלן דאָס אין צוויי יאָר ניט געוויירע ווערן, וואָס זיי זינגען געוויירע געוואָרן פונג מייער-וועלוול באַלענגאַלע אין די צוויי טעג פונג זייער נעסע.

אצינד אַז מיר זינגען שוין באַקאנט מיטן באַלענגאַלע, מיט זיין בויד און מיט זינע דריי סוסימ, מעגן מיר זיך אומקערן אפּ א קור- צע וויילע צוריק קיין וואָראַנקע און דערצייילן, וויאָזוי דער העלד פונג דער האַזיקער באַגראַפיע האָט זיך אָפּגעזעענט מיט זיין שטעטעלע, איידער ער האָט דאָס פּאַרלאָזן אפּ שטענדיק.

22. זיי געזונט, וואָראַנקע

דער העלד געזענגט זיך אָפּ מיט זיין שטעטעלע. — ער מרוינט וועגן אויזער. — ער איז גרויס אוועקצושענקען גערגעלען זינע אלע שייך. — א נאָרישער אינצידענט מיט „פרומע די מויד“.

וויפֿל דאָס שטעטל האָט זיך ניט צוגעגעסן, וויפֿל די מענטשן זינגען ניט נימעס געוואָרן, און וויפֿל פיניעלע שימעלעס האָט אין זיין צייט ניט געמאַכט עס צו קליינגעלט, האָט וואָראַנקע פּאַרן אוועק פּאַר פונג נאָכעם וועוויקס קינדער אין דער גרויסער שטאָט ארבע- צוריק באַקומען באַ זיי אין די אויגן דעם אמאָליקן כיינ מיטן אמאָליקן

גלאנצ, און עס האָט בעמעם הארצעדיק באנג געטאָגן מיט דעם זיב צעשיידן.

גלעב ווי מיט עפעס אַ לעבעדיקער זאך, גלעב ווי מיט אַ ליבן און געד-
טרבע כאווער — אזוי האָט זיך שאַלעם נאָכעם וועוויקס געזעננט
מיטן שטעטל, אָנגעהויבן פון דעם הויפּ מיטן גאָרטן און מיט אייט-
לעכס בוימעלע, וואָס האָבן שוין איצטער געהערט צו אַן אנדערן, און
אויסגעלאָזט מיטן באַד, וואָס אפּ יענער זיבט בעסמערדעש, און מיט
דער „לעוואַדע“, וואָס אפּ יענער זיבט שטאָט, — די ערטער, ווי ער
האָט פארבראכט מיט זינע בעסטע כאוויירי, רעבענענדיק פון דעם
ערשטן, פון שמוליק דעם יאָסעם, ביזן לעצטן — ביז געהעלע גאנעו.
גאנצ באזונדער האָט ער זיך אָפגעשטעלט אפּ יענעם אָרט, ווי
עס איז געלעגן, ווערליגן שמוליק האָט געוויסט קימאט פאר געוויס, באַ-
האַלטן דער אויצער. ווי אַ פארקישעפטער איז ער געשטאנען איינער
אליין אין אַ הייליקער שטילקייט, און אַ גאנצע ריי מאכשאַוועס האָבן
זיך דורכגעטראָגן אין זינן קאָפּ: ווי קאָגן זיבן איצטער שמוליק? צי
וועט ער זיך אמאָל באַגעגענען מיט שמוליק? און וואָס וועט זיבן,
אויב זיי וועלן זיך באַגעגענען? — אז זיי וועלן זיך באַגעגענען ערגעץ-
ווי, איז דאָס גרשטע וועלן זיי מיסטאמע ביידע יקומען צו פאָרן
אהער אפּ אַ קורצע צייט, ביידע אייניגעם באַקונג נאָכאמאָל די
אַלטע ערטער, ווי זיי האָבן אייניגעם פארבראכט זייערע בעסטע
ינגלשע יאָרן. און דערנאָך וועלן זיי זיך אַ נעם טאָג צום אוי-
צער אפּ אלע קיילימ: פרנער וועט איינער פאסטן טאגייסימ, דערנאָך
דער אנדערער, און אז זיי וועלן פארטיק ווערן מיט די טאגייסימ און
מיטן טיילימ זאָגן, וועלן זיי נעמען זוכן דעם אויצער, און אז זיי וועלן
געפינען דעם אויצער, וועלן זיי זיך מיט איינע צעטיילן אפּ דער האַלב,
כײַלעק קעכילעק — און אכ! ס'ארא יאָנטעו דאָס וועט זיבן! דעם
גרעסטן כײַלעק, פארשטייט זיך, וועט באַקומען דער טאטע, נאָכעם
וועוויקס. דערנאָך דער פעטער ניסל — אויב אַ היפשן כײַלעק. דער-
נאָך דער פעטער פיניע און די איבעריקע קרוויימ פון דער מישפּאַכע.
נאָר אַ קרויסער טײַל פונעם אויצער וועט אריינפאלן טאקע דאָ גופע,
צו די וואַראַנקעווער יודן. מױשע דעם שויבעטס וויב, די אַלמאַנע
נעבעכ — איר דארפּ מען געבן אזוי פיל, אז זי זאָל ניט ריידן פון
כאסענע האָבן נאָכאמאָל און זאָל פארשפּאַרן זיך שלעפּן קיין כוואס-

טעוו צו אירע אַרעמע קרוויימ, וואָס האָבן אליין קוים א טאָג איי
בערצולעבן. די צוויי גאבעטעס, „פרומע די מויד“ און „פייגעלע
אשמעדע“, כאָטש זיי האָבן דאָס ניט פארדינט, וועלן אויב פונדעסט
וועגן באקומען אזוי פיל, וואָס זייערע מאנען האָבן עס אפילע איו
כאַלעם ניט געזען. די אלטע רודע-באסיע, וואָס באקט בייגל, בלינעס
און קאַרזשעס און האלט אויס מיט אירע געשוואַלענע הענט א
גאנצע מיטשפאָכע וואָלט שוין געמעגט אפּ דער עלטער, נישקאַשע,
זיכ א יבסל אָפרוען. און מיינעכ דער שאמעס, און גראַליע דער שיי
קער — פארוואָס זאָל מען זיי דורכלאָזן? צי, אשטייגער, שמועל
עליע דער כאַזן קלאַנט זיכ, און ס'איז אימ דאָ ענג, ער האָט א קאָל
און וואָלט געקאָנט זינגען א סאכ בעסער פון די גרעסטע כאַזאָנימ
אין דער וועלט, ווען ער זאָל האָבן נאָטן, — באדארפט מען זען, און
ער זאָל האָבן נאָטן. בלעבט איבער איצטער נאָר איינ גערגעלע גאנעוו.
וואָס טוט מען מיט דעם יונג, אז ער זאָל ווערן אויס גאנעוו? קויר
דעם דארפ-מען זען, אז זיין מאמע זאָל ווערן אויס קעכט, און זיין
שטיפ-טאטן דעם העקער באדארפט מען קויפן א שטוב אן אייגענע,
און געלט באדארפט מען אימ אַנשיטן פילע קעשענעס און זאָגן אימ
בעפירערש, אז דאָס איז ניט צוליב אימ, נאָר צוליב זיין שטיפזון
גערגעלע, — ער זאָל אימ אופהערן צו שלאָגן און צו רופן גאנעוו.
בא די געדאנקען וואקסט אויס גערגעלע גאנעוו! א באַרוועסער,
ווי אלעמאָל, און אן אָפגעריסענער.

— ווי קומסטו אהער?

— און דו?...

זיי צעריידן זיכ און לאָזן זיכ גליי. שאַלעם איז אימ מוידע, אז ער
פאָרט אוועק. גערגעלע ווייסט עס. ער האָט שוין געהערט און געזען
אפילע די בויד מיט די דריי פערד,

— געזענ? וואָס זאָנסטו אפ זיי?

— אפ וועמענ?

— אפ די פערד.

— וואָס זאָל איכ זאָגן? פערד...

— און די בויד ווי געפעלט דיר?

— א בויד...

גערגעלע איז ניט אופגעלייגט, ניט גוט געלוינט. זינט כאווער וויל
אימ מאכט פריילעכער.

— דו ווייסט איך האָב נאָרוואָס פון דיר געטראַכט, ביסטו
אַנגעקומענ אקוראט אינמיטן...

— טאקע? וואָס האָסטו געטראַכט, אשטייגער?

— איך האָב געטראַכט... איך האָב דיך איך זינענ געהאט כאמ
אויצער...

— בא וואָסער אויצער?

שאַלעמענ ווערט שלעכט: זאָל ער אימ זאָגן, צי זאָל ער אימ ניט
זאָגן? גערגעלע פרעגט נאָכאמאָל: „וואָסער אויצער?“ עס העלפט ניט—
מע מוז אימ זאָגן אונ ער דערציילט אויס וועגנ אויצער. גערגעלע
ווערט נענערדיק: „ווי זשע געפינט ער זיך, דער אויצער?“ זינט כא-
ווער ווערט נאָכ ערגער: זאָל ער אימ זאָגן, צי זאָל ער אימ ניט זאָגן?
איך גערגעלעס אויגן צינדט זיך אָן א פייערל: „וואָס האָסטו מוירע
זאָגן — איך וועל אימ אויסכאַפן“... שאַלעם האָט שוינג כאַראַטע,
וואָס ער האָט גאָר אָנגעהויבן, אונ ער רעדט צו אימ מיט דעם אויגעד-
נעם טאָג, ווי פיניעלע שימעלעס האָט מיט אימ אמאָל גערעדט —
פון אויבן אַראָפּ.

— נארעלע, אונ אז איך וועל דיר אפילע זאָגן ווי, וועסטו אויך
אהינט ניט קאָנענ צוקומענ, וואָרעם מע דארפ דעחצו קאָנענ קאָבאַלע —
איז אוינס; אונ, צווייטנס, באַדארפ מען פאַסטן פערציק טאָגייסימ אונ
אפן איינ-אונ-פערציקסטן טאָג...

— אונ אפן איינ-אונ-פערציקסטן טאָג ביסטו א שויטע! —
שלאָגט אימ איבער גערגעלע אונ כאפט א קוק אַראָפּ אפ זינט כאווערס
שטיוועלעכ. אפאָנעם, זיי זינענ אימ געפעלן.

— נייע?

זינט כאווער ווערט ווי פארשעמט: שפאָנגל-נייע שטיוועלעכ איך דער
ציט, ווענ גערגעלע איז א באַרוועסער! אונ ער רופט זיך אָן צו גער-
געלענ:

— אויב דו ווילסט, קומ מיט מיר צום פעטער ניסלענ, וועל איך
דיר עפעס שענקענ...

— עפעס שענקענ? פארוואָס ניט?... — גערגעלע איז גאנצ צע-
פירדן, אונ ביידע מאכט זיי גיכע טריט. געקומענ אהיימ צום פעטער

ניסלענ, טרעפנ זיי דאָרט א גאנצע כאַליאַסטרע פּרײַנט אונ גוטע פּרײַנט, וואָס האָבן דערהערט, אז א פּור איז געקומענ צו פּאַרנ נאָכ נאָכעם וועוויקס קינדער, זינענ זיי דאָס געקומענ זיב געזעגענענ אונ לאָזן גריסן זייערע טאטע-מאמע גאָר פּרײַנטלעכ...

צווישן דער כאַליאַסטרע האָבן זיב געפונענ אויב די צוויי גאבע-טעם, „פרומע די מויד“ אונ „פייגעלע אשמעדע“, דערוועלע אליינ, אָן זייערע מאנענ. שפעטער א ביסל וועלן קומענ די מאנענ אויב זיב צו גע-זעגענענ אונ צו לאָזן געריסן. אלע קוקן אפּ די קינדער מיט רעס-פעקט — מענטשן פּאַרנ אינ ו א גרויסער שטאַט, קיין פּערעיאסלעוו! מע רעדט שוין צו זיי גאָר מיט אַן אנדער לאָשן. מע גיט זיי אוי-צעס, ווואַזוי זיי זאָלן פּאַרנ אונ וווּ זיי זאָלן זיב אָפּשטעלן אינ באַרישפּאַלי. דער פעטער ניסל שענקט זיי צו שנעל, ווי זיבן שטייטער אינ, אונ פּרעגט די שקאַצים, אויב זיי וועלן ואמאָל צושרעבן א בריוו? — א שילע א ביסל! זיי וועלן שרעבן אלע וואָב, צוויי מאָל א וואָב, אלע טאָג!... שמועל עליע דער כאונ בעט, זיי זאָלן איבער-געבן פונ אימ גאָר א באַזונדערנ גערום דעם טאטנ אונ זאָגן, אז זינט יענער איז ארויסגעפּאַרנ פונראנענ, האָט ער, שמועל עליע, נאָכ איינ שאַב אפּילע ניט געשפּילט, וואָרעם וואָראַנקע איז א פּוסטקע! די מומע האָרל איז מיטאמאָל געוואָרנ גוט, כאַטש לייג זי צו א מא-קע. זי האָט געזאָגט, אז זי פארשטייט ניט, ווואַזוי שיקט מענ דאָס ארויס קינדער הונגעריקע? אונ וואָס איז דאָס פאר א שפּיז אינ ווענ אפּ צוויי מעסלעס קיבלעכ, הארטע אויער אונ באַרנ? די קינדער וועלן דאָכ אויסגיין פונ הונגער! אונ זי האָט גענומענ פאקט אינ וועג אריין, וואָס זי האָט געקאָנט: שמאלצ אינ א קליין טעפעלע, א סלאָזיקל פארצוקערטן אינגעמאכצ, אפּאָנעם פונ פאראיאָרנ זומער, אונ פאָר-ווידלע, נאָר אזא זייערע, וואָס מע קאָן דערזענ קראַקע מיט לעמבע-ריק!

אינ דער צייט, וואָס די מומע האָרל האָט געפאקט אינ וועג אריין אונ די קינדער זינענ געווענ פארנומענ מיטן געזעגענענ זיב, האָט זיב דערוועל אָפּגעשפּילט א קליינע טראגעדיע צווישן „פרומע די מויד“ אונ גערעלע קאנעוו. פרומע האָט דערזענ גערעלענ, האָט זי א קוק געגעבן אפּ אימ מיטן בלינדן אויגל אונ א שרענ קיטאַן בא פייגעלע אשמעדע: „וואָס טוט דאָ דער גאנעוו?“... האָט גערגעלע מיט

געווארט, ביז יענע וועט ענטפערן, און האָט פֿון זיין זיט א פרעג
געגעבן: „וואָס טוט דאָ די בלינדע?“... עס וואָלט געקאָנט ארויס
דערפֿון א מועסער סקאנדאל, ווען שאַלעם נעמט ניט זיין כאווער
גערגעלע פֿאַר א האנט און פירט אימ ניט ארויס אין הויפֿ ארענ (אינ)
אזא טאָג מעג מען אלצדינג, אפֿילע כאווערן זיך מיט גערגעלע גא-
נעו).

— איך האָב געזאָגט, איבֿל דיר עפעס שענקען א זאך. נא!...
און שאַלעם נאָכעם וועוויקס, צעפֿרידן פֿון זיין פֿילאנטראָפֿיע,
שטרעקט אויס זיין כאווער גערגעלע גאנעו זינע אלטע שטיוועלעך,
ארויסגענומען פֿון אונטער דער פֿאַלע. גערגעלע, אפּאַנעם, האָט זיך
געריכט אפֿ אן אַנדער מיט מאטאָנע, ניט אפֿ א פֿאַר אלטע שטיווער
לעך און דערצו איז ער געווען צעקאָכט פֿונעם אינצידענט מיט דער
בלינדער פרומע און ניט צעפֿרידן מיט דעם, וואָס זיין כאווער האָט
פֿון אימ פֿאַרלייקנט דאָס אָרט פֿונעם אויצער, און גלאַט ניט אופּגע-
ליינט דעם טאָג, האָט ער די שטיוועלעך בא זיין כאווער צוגענומען,
נאָך ער האָט זיי באַלד געגעבן א שמעס אוועק פֿון זיך מיט קאס,
אינ ער איז א באַרוועסער אוועק פֿון הויפֿ, זיך געלאָזט לויפֿן — און
איז פֿאַרשוונדן געוואָרן.

א נאָרישער אינצידענט — נאָך וויפֿל געזונט האָט ער געקאָסט!
גערגעלעס אנטרונען ווערן האָט פֿאַרביטערט זיין כאווערס געזעגער-
נען זיך מיטן שמעטעלע און אָפּגעסאמט אימ די גאַנצע זיסקייט פֿון
דער ערשמער גרויסער, שיינער, וויטער נעסע. וויפֿל ער האָט ניט
געוואָלט נאָכדעם אָפּטרייבן פֿון זיך דאָס טרויעריקע בילד פֿון זיין
באליידיקטן כאווער, איז עס דאפּקע געקראָכן אימ אין פּאַנעם אריין.
נעשטאנען פֿאַר די אויגן אינ גענאָנט דאָס האַרץ: „האָסט באַליידיקט,
באליידיקט דיין אָרעמען כאווער!“...

ארויסגעפֿאַרן פֿון מאַרק, געפּאַטערט די קלייטן, די היזלעך, דעם
בעסוילעם און, לעהאַוויל, דעם גווישן „צווייטער“ און אריבערגע-
פֿאַרן דאָס בריקל און געלאָזט הינטער זיך שוין די לעוואדע אויב—
אויס וואָראַנקע! דעמלט האָט דער העלד פֿון דער דאָזיקער בּאַגראַפֿיע
מיטאַמאָל דערפֿילט עפעס א מאַדנע ענגשאפט אין האַלדז, אינ א
וואַרעם געפֿיל פֿון ראַכמאַנעס צום קליינעם שמעטעלע האָט אימ דורכ-

גענומען דורכ און דורכ, גלעב ווי דאס שטעטעלע וואָלט געבליבן א יאָסעמ... דאָס דאָזיקע געפיל אינײנעם מיטן פארדראָם פון גער- געלעס אנטרונען ווערן האָבן ווייב געמאכט זיין הארץ און באנעצט זײנע אויגן. אָפגעקערעוועט דעם קאָפ אפ א זײט, ביכדיי זײנע ברײדער זאָלן עס נײט באַמערקן, האָט ער אָפגעווישט א טרער און האָט שטיי- לערהײט זיב אָפגעזעגנט דאָס לעצטע מאָל מיטן שטעטעלע: „זײ געד- זײטט וואָראָנקע, זײ געזונט!“...

23. די נעסיע

די ריזע באַ מייער-וועלוול באלעגאַלע אין בויד. — פילאַזאָ- פישע געדאַנקען. — די ערשטע סטאַנציע אין וועג—באַרויש פּאַלי. — „נעזיקע“ באלעבאַטימ פון דער אכסאַניע. — א נאַכ- מלעגער אפ דער ערד. — דער העלד געזעגנט זיב אפ שטענדיק מיט וואָראָנקע.

נאָר דער, וואָס איז אליין אויסגעוואַקסן אין א קליין שטעטל אין איז דאָס ערשטע מאָל אפ זײַן לעבן ארויסגעפאַרן פון קליינעם שטעטל אפ גאָטס וועלט, יענער וועט פארשטיין און וועט מיטפילן דעם גליק מיט דעם פארנעניגן מיט דעם דאכוועס-האַנעפעש, וואָס קליינעווארג האָט געפילט פון דער דאָזיקער ערשטער אָנגעלייגטער געד- סיע. די ערשטע צײט האָט מען זיב אין בויד נאָר קיין אָרט נײט געד- קענט געפײען. האָט מען זיב אָנגעלייגט, ווי דער טאַטע צומ סיידע- אפ דעם העסעבעט, אָדער מע האָט אריינגעלייגט די הענט אין די קעשענעס און אויסגעצויגן זיב אין דער לענג, אָדער מע האָט זיב נאָר אויפגעשטעלט, אָנגעהאַלטן זיב מיט די הענט אין די רייפן פונעם בערל. דאָס האָט שוין מייער-וועלוול, דער באלעגאַלע נײט געוואָלט לעהן און כאָטש ער האָט געשלאָסן מיט כעוורע בלאַט און א גאַנצן וועג דערציילט זיי באלעגאַלע-מיסעס, פונדעסטוועגן האָט דאָס אים נײט געשאַדט מאַפטיעכ צו זײַן, אז טאַמער וועלן זיי אים ארויסרייסן א שטיקל בויד, וועט ער זיי ארויסרייסן די קישקעס. מייער-וועלוול האָט דאָס אָפגעזאָגט, אַ שמיצ געגעבן די „סוסימ“ און געפאַרן וויטער.

ווער עס גערענקט דעם טאם פֿון פֿאַרן דאָס ערשטע מאָל, רעדן
ווייסט, וויאָזוי דער וועג לויפט, וויאָזוי די ערד ווערט פארשוונדן פֿון
אונטער די רעדער, פֿון אונטער די פֿיס פֿון די פּערד, וויאָזוי אלץ
שוועבט פֿאר די אויגן, וויאָזוי סע שמעקט א פֿארשפעטיקט גרעזל,
אַדער א פֿארטשעפעטע צווינג פֿון אַן עלנטן בוים, וויאָזוי די פֿרוישע
לופט כאַפט זיך אַרײַן דורך דער נאָז און דורך דעם האַלדז אינווייניג
אַרײַן און גלעט, גלעט—א מעכניע! און עס הייבט אַנכ, און עס זינגט
זיך אַנכ—ס'איז אַנכ גוט אָן אַן עק און אָן אַ שיר! דורכגעלאָזט אלע
היזער מיטן בריקל, מיט דער לעוואַדע, מיטן בעסוילעם, פֿליט איר
וויטער און וויטער, און איר דערזעט הויכע „לעבעדיקע מייסימ“,
וואָס דרייען מיט די הענט אַרױף און אַראָפּ, אַרױף און אַראָפּ, עס
נעמט אַזש אָן א פֿאַכעד. צום סאָפּ, אַז מע קומט צו נאָענט, זעט מען,
אַז ס'איז נאָר ווינטמילן, נאָר אָט באַלד ווערן זיי אויך פֿאַר-
שוונדן, און איר זעט מער ניט נאָר הימל און פֿעלד, פֿעלד און הימל,
און עס גלױסט זיך אַנכ אַראָפּשפּרינגען פֿון וואָגן, אַדער בעסער אַרויס-
פֿליען פֿון וואָגן און אַרײַטשווימען אין דער דאָזיקער בלויקעט, וואָס
האָט ניט קיין אָנהייב און האָט ניט קיין סאָפּ. א פֿאַרוויגטער פֿונגלעך
ראַנקען, הייבט זיך אַנכ אָן צו דרעמלען. נאָר אָט שניידט זיך אויס
פֿאַר די אויגן עפעס א גרויסע פֿור מיט א פֿאַר גרויסע אַקסן מיט
גרויסע הערנער, און א גוי, א באַהוועסער, מיט א גרויס הימל, גייט
צו פֿוס, און מייער-וועלוול גריסט זיך מיטן גוי האַלב אפּ גויש און
האַלב אפּ ייִדיש. דער גוי ווייסט ניט, וואָס דער יוד זאָגט צו אימ,
צי גוטס, צי שלעכטס, שטייט ער א ווילע א פֿאַרטומלטער, דער-
נאָך טוט ער א מאַכ מיטן קאָפּ און א מורקע אונטער דער נאָז א
דאַנק און פֿאַרט וויטער, און כעוורע קליינוואַרג שיסן אויס מיט א
געלעכטער. מייער-וועלוול, וואָס האָט אפּילע קיין שמייכל ניט גע-
טאָן, דרייט אויס דעם קאָפּ צו זינע יונגע פֿאַרשויןדלעכ: „וואָס פֿאַר
א געלעכטער אפּ אַנכ, מאַמזירימ?״ א שיינעמייסע, נאָר א קורצע—
ער פרעגט נאָר, וואָס פֿאַר א געלעכטער!... און אזוי גייט עס וויי-
טער דעם נאַנצן טאָג, דעם ערשטן טאָג פֿון דער דאָזיקער גליקלעכער
נעסיע אינ סאָפּ זומער.

די לעצטע טעג פֿון זומער — ווי שיינ זיי זינענ! די פֿעלדער

נאקעט, ערטערונג צעאקערט, דאָס ברויט שוין לאנג אראָפגענומען, נאָך ווידערנידערוו וואָרפט זיך דורכ אַ בלימל, א זאנג, א קוויטל, איז די גוישע גערטענער לינג נאָך די קאווענעס און ארבוועס, וואָס דארפן פארטיק ווערן, אייב לאנגע טיקוועס, וואָס נעמען זיך אָן מיט זאפט, און די הויכע סאַנישניקעס, וואָס האָבן זיך אויסגעצויגן מיט שטאַלץ, באוויזן זייערע געלע ריכע קוטשמעס. און די נאנצע וועלט איז נאָך פול מיט פליגעלעך און מורעשקעס, וואָס זשומען און הורען, מיט היישעריקלעך, וואָס שפרינגען, מיט פערכלעך און פלי- מערלעך, וואָס טראָגן זיך און ווינגן זיך יאָנטעוודיק אינדערלופטן, און דער רייע פון פערלד פארטראַגט איז נאָך ארען, און די וועלט ארום און אריב זעט אויס אזוי גרויס, און דער הימל אויבן אזוי קיילעכיק...

— קריכט אראָפּ, מאמוזירימ, מיר זינען שוין אין באַרישפּאַלי. דאָ נעכטיקן מיר אונטער, און „מירטשעמאַרגן“ פאָרן מיר ווינטער. באַרישפּאַלי — א נייע שטאָט. בעסער וועט זיין, אז מיר וועלן זאָגן — א ניי דאָרפ, א גרויס דאָרפ. היינטיגע די זעלבע, וואָס איז וואָראַנקע, מענטשן אויב די אייגענע, נאָך געזער אנדערע. א צופאַל, אָדער ס'איז טאָע אזוי, נאָך די כעורע זינען טעווען איבעראשט פון דעם, וואָס דער באלעבאָס פון דער סטאנציע, די באלעבאָסטע און זייערע פיר דערוואקסענע טעכטער — אלע זינען זיי געווען מיט לאנגע נעז, און טאָמער איז קארג, האָט די דינסט נאָך א לענגערע נאָז פון זיי אלע. דערהערט פונעם באלעבאָלע, ווער די פארשוידלעך זינען, האָט דער לאנגאָזיקער באלעבאָס זיי אויפגענומען מיט קאָך ווער, זיי אָפגעגעבען שאַלעמאלייכעם, געהייסן דער לאנגאָזיקער דינסט, זי זאָל שטעלן דעם סאמאָוואַר, א ווונק געגעבן צו דער לאנג- נאָזיקער באלעבאָסטע, זי זאָל דערלאנגען פארבייסן, און א קאָמאנדי- ווע געגעבן צו די לאנגעזיקע טעכטער, זיי זאָלן אַנטאָן די שיך — זיי זינען געגאנגען באַרוועס.

מיט די דאָזיקע באַרוועסע מיידלעך זינען די יונגע ריזנערע לעוואָרן א ביסל שפעטער נאנצ היימיש. מיט גרויס נעגערדיקייט האָבן די מיידלעך זיך אויסגעפרעגט באַ די יונגלעך, פונטואנען און ווהיגן זיי פאָרן, און ווואַזוי זיי הייסן, און ווואַזוי געפעלט זיי באַ- רישפּאַלי — אלצדינג האָבן זיי געוואָלט וויסן, אפילע וויפל יעדער

איז אלט. דערנאָך האָבן אלע איינינעם, די יונגלעך מיט די מיידלעך, פארזוכט פון דער זויערער פאָווידלע, וואָס די מומע האָדל האָט מיטגעשען, און די געלעכטערן זינען געלאנגען ביז אין הימל ארבעט.

דערנאָך האָט מען גענומען שפילן „קוציאבע“ אָדער אין „זשמורקעס“—א שפיל, וואָס מע פאחבינדט איינעם די אויגן אין מע לאַזט אים, ער זאָל כאפן וועמען ער וויל. די מיידלעך האָבן זיך שטארק צעהיצט, און אז ס'איז זיי געדאַמט צו כאפן עמעצן פון די יונגלעך, האָבן זיי אים אזוי שטארק געקוועטשט צו דער ברוסט, אז ס'איז יענעם שיר די נעשאַמע ניט ארויס...

כאנאכט האָט מען די געסט באַלייגט אפ דער ערד, מיט היי אויסגעבעט, און ביכרדי זיי זאָלן זיך ניט געפינען באַליידיקט, האָט זיי די לאנגנאַזיקע באַלעבאַסטע באוויזן, אז אינעם צווייטן ווינקל פונעם זעלבן כוידער ליגן אירע טעכטער אויך אפ דער ערד „און וואקסן פונדעסטוועגן, קייג אינאַרע, גאנצ נישקאַשעדיק“, האָט זי צוגעלייגט און אויסגעשניצט די לאנגע נאָז. כעוורע וואָלטן דעם דאָר זיך געלענדער אָנגענומען מיט פארגעניגן, ווען זיי זאָלן זיך ניט שער מען פאר די מיידלעך אויסצוטאָגן. און די מיידלעך האָבן זיך דאָפ קע ניט געשעמט און האָבן גאנצ גרינג אראַפגעוואָרפן פון זיך די קאַפּטלעך; געבליבן באַרוועסע און אין איינע קליידלעך, מיט נאקער טע העלדער, האָבן זיי צעלאָזט די האָר און מאָדנע איבערגעקוקט זיך, געוואָרפן אפ די יונגלעך מיט די אויגן און געלאכט, געלאכט, געלאכט! — לאַז זיך שטייל! — האָט אויסגעקאַמאנדעוועט דער באַלעבאַס און האָט אויסגעלאָשן דעם הענגלאָמפ. עס האָט זיך אָבער אין דער פינצטער נאָך געהערט א פארשטיקטער געלעכטער פון ביידע צדאדימ און א שאַדך פון היי. אָבער ניט לאַנג, וואָרעם ס'איז געקומען דער געזונטער יונגער אומשולדיקער שלאַפ און האָט צוגעשלאָסן די געד זונטע יונגע אומשולדיקע אויגן.

די „בראַכעס“ פן אינדערפרי, וואָס דער באַלעבאַס האָט געזונגען מיטן געוויסן ניגון, האָבן אָנגעזאָגט די קינדער, אז ס'איז שוין טאָג און אז מע דארף פאַרן קייג פערעיאסלעוו. דאָס לעצטע וואָרט האָט ווי א ברי געגעבן און אָנגעפילט דאָס הארץ מיט סימכע און מוֹ, טינגען. מייערדוועלוול באַלעגאַלע האָט צונויפגעלייגט דעם טאלעט

און טפילן, און דאָס פּאָנעם האָט אים געשניטן, ווי בא א צאָרליק.
דערנאָך איז ער אוועק שפּאַנען די „סוסים“. דאָרט האָט ער זיך
אויסגעטשניעט מיט „מורדיקן“, מיט „טענצערן“ און מיט דער
„יאכסנטע“ אפ זיך קאָשן, אינגעטוילט יעדן באזונדער, נאָר דעם
גרעסטן כוילעק האָט באקומען טענצער, דערפאר, ער זאָל ניט
טאַנצן דעמלט, ווען מע שפּילט ניט...

די זון האָט אראָפּגעשניטן, און דער גאַנצער הויפּ איז געווען ווי
אינגעטונקען אין גינגאָלד, און בריליאַנטן האָבן געפינקלט און גע-
שפּילט זיך אומעטום — בריליאַנטן, דימענטן! אפילו די קופּע מיסט,
וואָס האָט זיך אָנגעזאַמלט דורכן גאַנצן זומער, און עפּשער דורכ צוויי
זומערן, איז געווען מיט גאָלד באדעקט. און ווער שמועסט, דער האָט
מיט די הינער, וואָס האָבן זיך דאָ געפּאַרעט אפ דער קופּע, — די
האָבן אויסגעזען ביזן לעצטן פּעדערל „זאב טהור“* זייער קוואַקען
האָט געגלעט. זייער שאַרן מיט די פּיסלעך האָט געהאַט דעם זיבעטן
כיינ. און אז דער געלער האָט איז ארום אפ דער קופּע און האָט צו-
געמאַכט די אויגלעך און האָט אויסגעצויגן דעם לאַנגן, שיינעם
קאָפּלשמוינעדיקן „קואַריקו“ אפ זיך כאַזאַנישן שטייגער, האָט זיך
דערפּילט די שיינקייט פון דער וועלט.

— קריכט אין וואַגן אריין, מאמוירימ. מיר האָבן נאָך א טאַג
צו פּאַרן! — האָט מייער-וועלוול זיי צוגעטריבן, באַצאָלט פאַר היי
און האָבער און געזעגנט זיך מיט די באַלעבאטימ פון דער סטאַנציע.
כעוורע האָבן זיך אויך גאַנצ פּינג אָפּגעזעגנט מיט דער לאַנגגעזיכער
מישפּאַכע, אריין אין בויד אריין. און א ניע פּרישקייט, א ניע זיס-
קייט, א ניע ראכועס האָט זיי אונטערגעכאַפט און ארוםגענומען פון
אלע זייטן, באַלד נאָך דעם ווי דער וואַגן האָט טרויסלענדיק זיך
ארויסגעקאַמטשעט פון באַרישפּאַלי און ארויסגעפּאַרן ווידער אפ דער
ברייטער וועלט פון פּעלדער און גערטנער, פון זאַמד און פון וואַלד
און פון הימל און וויטער הימל. עס האָט שוין אָנגעהויבן צו ווערן
א ביסל צו פּיל הימל. עס האָט שוין אָנגעהויבן א ביסל צועסן זיך —
ניט אזוי דער הימל, ווי דאָס פּאַרן, און ניט אזוי דאָס פּאַרן, ווי דער

(* „זאָהאו טאַהויר“ — רייז גאָלד. — ר ע ד.)

באלעגאָלע מייַער־וועלוול מיט זינע מיסעס. און אנעוו האָט אָנ־
 געהויבן פּויקן אין קאָפּ, שווינדלענ אין די אויגן און שטעכנ אין די
 זייטן פונעם טרייסלענ, וואָס האָט געטרייסלט, און פונעם וואַרפּ, וואָס
 האָט געוואַרפּן. טער־טער־טער־טער! עס האָט אויסגעוויזן, אז ס'וועט
 אייביק אזוי טערקענ, עס וועט גאָר קיינמאָל ניט אופהערן, און עס
 האָט זיך אָנגעהויבן וועלן אַראָפּקריכן, און עס האָט זיך אָנגעהויבן
 בענקענ נאָך דער ערד, בענקענ אהיימ, בענקענ נאָכן שטעטל, נאָך
 וואַראַנקע. און דער העלד פון דער דאָזיקער ביאָגראַפיע האָט זיך
 פאַרשלאָנג אין א ווינקלעלע באַ מייַער־וועלוולענ אינ בויד, אָפּגע־
 זיפצט פון דער גרינג און מיט האַרצ געזעגנט זיך מיט דעם נאָכא־
 מאָל און נאָכאמאָל און געשעפטשעט שטילערהייט, זינע ברירער
 זאָלן זיט הערן:

— זי געזונט, וואַראַנקע! זי געזונט, זי געזונט!..

24. אין דער נייער היים

פּערעיאַסלעוו א קראַב. — א קאַלט באַגעגעניש. — דאָס זילבער
 איז פאַרעזצט, פאַרנאָסע געשלאָנג. — דער טאַטע איז פאַרזאָרגט.

נאָך צוויי טעג טרייסלענ זיך און העצקענ זיך, וואַרפּן זיך אין
 קאַטשענ זיך, און אָנגעגעסן זיך מיט שטויב, און אָנגעהערט זיך מיט
 באלעגאַלע־מ־סעס, האָבן די יונגע ריזנדער אָפּן צווייטן טאָג פאַר־
 נאַכט דערפילט, אז זיי זינענ שוין אַט־אַט אינדערהיימ. נאָך אַ ביי־
 סעלע, און עס האָבן זיך אין דער פינצטערער. נאַכט אָנגעהויבן באַ־
 וויזן קליינע פּייערלעך — סימאָני פון א שטאָט. דערנאָך האָבן
 די רעדער גענומען קלאַפּן איבער שטיינער, און די בויד האָט גע־
 טראַסקעט נאָך ערגער ווי פּויער. דאָס איז שוין געווען די עמעסע
 שטאָט, די גרויסע שטאָט פּערעיאַסלעוו, מיט א ראַש און מיט אַ
 האַרמיהדער האָט זיך מייַער־וועלוולס בויד צוגעקאַטשעט צו א פינצטערן
 הויפּ, וווּ ס'איז געהאַנגען איבערן טויער א פאַרויכערטע לאַמטערנע
 מיט אַ בעזעמל פון היי — א סימען פון אַן אינפּאַָרהייז.

אז זייערע עלטערנס פאַרנאָסע איז איצט אַן אינפּאַָרהייז —

דאָס איז פאר די קינדער געווען א סורפריז און א באליידיקונג. סטייטש, זייער טאטע נאָכעם וועט אפנעמען געסט? זייער מאמע כאיערעסער וועט קאָכן פאר זיי ווארעמעס? זייער באָבע מינדי וועט זיי באדינען? קיינ שטארקערן אראָפּפאל, קיינ גרעסערן ביזויען האָבן זיי זיך ניט געקענט פאַרשטעלן. און דער טרוימער שאַלעם, וואָס האָט שטענדיק געכאַלעמט פון בעסערע צייטן, וואָס האָט זיך ארומגע- טראָגן מיט זיין אויצער, האָט דערנאָך אין דער שטיל געטרויערט, גע- וויינט אין דער פּאָהבאָדלעניש און שטארק געבענקט צוריק צום ליבן קליינעם וואָראַנקע. ער האָט ניט פארשטאנען, פארוואָס האָבן די גרויסע געהאט געזאָגט: מעשאנע מאָקוימ — מעשאנע מאָזל? א שיינער „מעשאנע מאָקוימ — מעשאנע מאָזל“ — ניטאָ וואָס צו ריידן!...

— קריכט ארום, מאמוירימ, מיר זינען שוין געקומען! — אזוי האָט מייעררוועלוול אָנגעזאָגט די פסורע, נאָך דעם ווי ער האָט מיט א לאנג „טפּררוו“ זיך אָפּגעשטעלט באַמ גאנעם פונעם אינפּאַר- הויז.

צעבראַכענע, צעלאָמעטע און הונגעריקע, האָבן כעזרע גענומען איינציקווייז ארויסקריכן פון בויד און אייסגלייכ זיך די ביינער. זיך האָט זיך געעפנט די שטוב-טיר, און עס האָבן זיך אָנגעהויבן באַווייזן אָפּן פינצטערן גאנעם פיגורן, איינע נאָך דער אנדערער, וואָס מע האָט זיי אין דער פינצטערניש פון דער נאכט געקאָנט דערקענען נאָר נאָכן קאַל. די ערשטע פיגור איז געווען א הויכע און א ברויטע. דאָס איז געווען די באָבע מינדי. זי האָט אויסגעצוהאָלן דעם אלטן קאַפּ און א זאָן געגעבן: „אַ! געלויבט ביסטו גאָט, זיי זינען שוין געקומען.“ די צווייטע פיגור איז געווען א קליינימשקע, א זשווארע. דאָס איז געווען די מאמע כאיערעסער. זי האָט ווי ין פרעג געגעבן עמעצן א דריטן: „שוין געקומען?“ — „שוין געקומען!“ — האָט איר אָפּגעענטפערט מיט פרויד א דריטע פיגור, א לאנגע און יא דינע. דאָס איז געווען דער טאטע, דעם נאָכעם וועוויקס, איצט שוין דעם נאָכעם ראבינאוויטש (אין דער גרויסער שטאָט האָט מען דעם זיידן וועוויק געגעבן דעמיסיע).

א באגעגעניש איז דאָס געווען ניט אזא, ווי די קינדער האָבן גע-

ווארט. מע האָט זיך אפילע צעקוּשט, נאָר קאלטלעך. דערנאָך האָט מען זיי א פרעג געגעבן: „ס'מאכט איר?" וואָס קאָן מען ענטפערן דערפֿ? — „גאַרנישט"... די ערשטע איז געווען די באַבע מינדי, וואָס האָט זיך דערמאָנט, אז די קינדער קאָנען וועלן עסן. „איר זינט הונגעריק?" נאָך א מינ הונגעריק! „איר'ט עפעס עסן?" נאָך א מינ עסן! „מינכע-מינרעו געדאוונט?" נאָך א מינ דאוונען!...

די מאמע האָט זיך א וואָרפ געגעבן אין קיך מאכען עפעס עסן, און דער טאטע האָט דערווייל פארהערט די קינדער, ווי זיי האלפן איך לערנען, אָ, זיי האלטן ווייל! נאָר וואָס דרייט מען זיי א מויעב, אז עס ווילט זיך נאָר באטראכטן די ניעע היים, די ניעע שטוב?

און זיי בויגן דעם קאָפּ אפּ אַלע זיטן און קוקן זיך ארום, ווי זיי זינען אין דער וועלט. זיי דערזען פאר זיך א גרויסע, נאָר א סומנע, א נארישעוואטע שטוב מיט א סאך כאדאָרימלעך, איבערגע-צוימט מיט דינע ברעטלעך. דאָס זינען כאדאָרימ פאר אַרבימ, אונגאַר-כימ—ניט איינער. אין מיטן שטוב איז א זאל. אין זאל האָבן כעוורע דערקענט דאָס גאנצע וואָרדאָנקעווער מעבל: דעם קיילעכיקן רויטן טיש אפּ דריי לאַפּעס, די אלטע פאנירטע רויטע קאנאפע מיטן אויסגעטריי-פעטן געזעס, דעם קיילעכיקן פאנירטן רויטן שפיגל מיט די צוויי אויס-געשניצטע הענט פון אויבן, ווי וואו קויהאנימ צימ דוכענען און די גלעזערנע שאפע, פונדאנען עס האָבן ארויסגעקוקט נאָר די פייסעכ-דיקע פילפארביקע טעלער, דאָס זילבערנע כאנעקעלעמפל מיטן אלטן זילבערנעם האָרדעס-כעכער, וואָס איז געמאכט געוואָרן ווי אַן עפל אפּ א גרויסער צווינג מיט בלעטלעך. די אלע איבעריקע זילבערנע גע-גילטע קויסעס, בעכער, בעכערלעך, גאָפלען, מעסערס און לעפל איז דאָס גאנצע זילבער — איז ניט געווען שוין מער. ווי איז דאָס אהנגעקומענע? ערשט העט שפעטער, אין א צייט ארום, זינען זיי געוורען געוואָרן, אז טאטע-מאמע האָבן עס איינינעם מיט דער מאמעס פערל און צירונג פארזעצט בא א פערעיאסלעווער נאָגיד און ניט געקאָנט שוין מער אויסקויפן קיינמאָל.

— גייט, וואשט אייך! — זאָגט די באַבע מינדי נאָכדעם ווי די מאמע כאיע-עסטער האָט געבראכט צו טראָגן פון קיך עפעס ניט אזא געהויבענע וועטשערע: צוגעווארעמטע קאשע מיט פאסאליעס,

און דאָס האַרפּ מען עסן מיט ברויט, און דאָס ברויט איז אלטגע
באקן! די מאמע אליין שנידט דאָס מיט אַ מעסער און טיילט אים
יעדן זיין כילעק — דאָס איז באַ זיי קיינמאָל ניט געווען אַ קאפּ
צאָנישער מינהעג!.. און דער טאטע זיצט באַ דער זיט און הערט
ניט אופ צו עקזאמענירן, וווּ האלט מען אין טאנאכ. דער טאטע זעט
אויס צעפרידן. די קינדער האלטן וועט און ווער שמועסט, דער
מיטלסטער, שאַלעם, דער איז קלאָר באלפע, קאָן זאָגן גאנצע קאד
פּיטלעכ יעשנע אפּ אויסווייניק, ווי אַ וואַסער.

— נו, גענוג שוין, לאָזן זיי גיין שלאָפּן! — זאָגט די מאמע און
נעמט צו דאָס איבערנעבליבענע ברויט פון טיש און פאַרשליסט דאָס
אין שאַפע. דאָס איז אויב ניט געווען באַ זיי דאָרטן אין וואַראַנקע.
דאָס איז גאָר אַ מיסער מינהעג!..

עס איז שווער צו זאָגן: צי וועל דער ווען איז געווען אַ לאַנגער,
א שווערער און מע איז געווען צעבראַכן אפּ שטיק־שטיקלעכ, אָדער
עפּשער דערפאַר, וואָס דאָס באַגעגעניש איז געווען עפעס ניט איר
בעריק פּרזינטלעך און די אויפנאמע קאפּצאָניש — נאָר די נייע היים,
וואָס כעוורע האָבן וועגן איר אזויפיל געכאַלעמט, האָט ניט געפּוֹר
נען באַ זיי אין די אויגן יענעם ביינ, וואָס זיי האָבן געמיינט און גע־
וואַלט. צופיל האָבן זיי, אפּאַנעם, געווארט פון דעם, — דעריבער
האָבן זיי זיך געפילט ווי אַפּגעשמיסענע און זינען געווען צעפּרידן,
אז מע האָט זיי געהייסן לייענען קרישמע און גיין שלאָפּן.

לינגדיק דערנאָך אפּ שטרויענע זעק, אויסגעבעט אפּ דער עיר,
אלע קינדער איננינעם, אין אַ גרויסן פינצטערן כוידער אָן שום
מעבל — אַ מיין דורכגאנג־כוידער פון זאל אין קיך ארעין, — האָט
דער העלד פון דער דאָזיקער בּאַגראַפיע לאנג ניט געקאָנט אַן־
שלאָפּן ווערן. אין זיין קאָפּ האָבן זיך געבאַמבלט אלערליי מאַכשאַוועס
און געדאַנקען מיט קאַשעס, קאַשעס און קאַשעס: פאַרוואָס איז דאָ
אזוי פינצטער און אומעטיק? פאַרוואָס זינען דאָ אלע אזוי זאַר
זאָרגט? וואָס איז דאָס ווייט דער ומאַמע, וואָס זי איז געוואָרן אזוי
קאַרג? וואָס איז דאָס מיטן טאטן, וואָס ער איז געוואָרן אזוי אַנג־
געבוינג, סומלעוואטע און אזוי שטאַרק פאַרעלטערט, אז עס קלעמט
דאָס האַרץ, קוקנדיק אפּ זיין געליגעקנייטשט פּאַנעם? ניט שוין זשע

איז דאס אלצדינג נאָר צוליב דעם, וואָס מע האָט געזאָגט אין וואָר
ראַנקע, אז די פּאַרנאָסע איז געשלאָגן? ניט שוין זשע איז אָט דאָס
דער „מעשאַנע מאָקוימ — מעשאַנע מאָזל“? וואָס טוט מען דערצו?
דערצו איז — דער אויצער. אכ, ווען ער ברענגט מיט זיך כאָטש א
קליינעם כוילעק פון יענעם אויצער, וואָס ליגט באַהאַלטן אין וואָר
ראַנקע!...

דערמאָנט זיך אינעם אויצער, קומט אימ אפּן זינען זיין כאַווער
שמוליק דער יאָסעם מיט זינע ווונדערלעכע ומשעס וועגן שיינע אוי-
רעס פון גאָלד און זילבער, דימענט און בריליאַנט, וואָס געפינען
זיך אין גאַנצן האַטאַכט, און וועגן יענעם אויצער, וואָס געפינט
זיך אפּ יענער זיט וואָראַנקעווער בעסמערעש נאָך פון כמעלניצקיס
ציטט... און עס באַלעמען זיך אימ אויצערס, גאָלד און זילבער, די
מענט און בריליאַנט. און זיין כאַווער שמוליק קומט אימ צו באַר-
לעם, דער ליבער שמוליק מיט זיין כיינעוויק פאַנעם, מיט זינע
גלאַטעריקע, מיט פעטן אָנגעשמירטע האָר. און עס מאַלט זיך אימ
אויס, אז ער הערט זיין ווייב הייזעריק קאָל, ווי ער רעדט צו אימ זיך
פריינטלעך, ווי אן אלטער, און ווי ער טרייט אימ מיט גוטע ווער-
טער: „זאָרג ניט, שאַלעמאַני טייערער, אָט האָסטו פון מיר א מאַר-
טאַנע — א שטיין פון יענע צוויי שטיינער; קלעב דיר אויס וועלכע
דו ווילסט — דעם שטיין, וואָס הייסט „יאָשפע“, אָדער דעם שטיין,
וואָס הייסט „קאַדקויד“... שאַלעם איז אין פאַרלעגנהייט. ער ווילסט
ניט, ער האָט פאַרגעסן, וועלכער שטיין איז בעסער — דער שטיין,
וואָס הייסט „יאָשפע“, אָדער דער שטיין, וואָס הייסט „קאַדקויד“?
און אזוי ווי ער טראַכט דאָ אזוי, שפּרינגט אונטער גערגעלע גאַנעוו,
כאַפט אויס ביידע שטיינער און ווערט מיט זיי פאַרשווונדן. און פיר
ניעלע שימעלעס — פּונדאָנען האָט ער זיך גענומען אהער? —
האַלט די הענט אין די קעשענעס און קאַטשעט זיך פאַר געלעכטער.
„פיניעלע, וואָס לאַכסטו?“ — „פונדען מומע האָדל מיט איר פאָר-
ווילע — כאַראַכאַ!“...

שטייט אפּ כעווע פלעצל! זע נאָר, ס'איז זיי גאָר ניט צו
דערוועקן! מע דאַחפּ ארויסטראַגן דעם העקערעש! מע דאַחפּ קאַכט
וואַרעמעס! און זיי שלאָפּן — א זיסער שלאָפּן אפּ זיי! — קלאַנג
זיך די מאַמע כאַיערעסטרע, א קלייניטשקע, א זשוואַווע, א פאַרפאַר-

לעטע, א פארטאראדאמטע פון דער ארבעט אין שטוב און אין קיב —
איין מענטש אליין.

— איר־גנו, דאוונענ! — העלפט איר אונטער די באַבע מינדי,
האלט א קאַרבנמינכע אין האנט און מישט א בלעטל נאָכ א בלעטל
און זאָגט מיט קאוואָנע, טאָר ניט מאפסיק זיין.

— נאָכ דאוונענ וועט איר זיך דורכגיין צו דער מישפּאָכע
אַפּגעבן אלעמען שאַלעמאַלכעם, און אין כידער וועט איר שוין
אַנהייבן גיין, אימירצאשעם, נאָכ יאָנטעוו.

אזוי לייגט צו דער טאטע ווייכער פון אלע. ער גייט אָנגעטאָגן
אין עפעס וואַס אַמאָרנע, כאַלאַטל, אפּ קעצ אונטערגעשלאָנגן, כאַטש ס'איז
נאָכ וואַרעם אין דרויסן, און אַן אינגעהוויקערטער, א פּאַרזאָרנטער,
פּאַרציט ער זיך מיט א שטאַרקן פּאַפּיראַס און זיפּצט אזוי טיפּ,
אַז עס ריכטט אויס א שטיק האַרץ. עפעס דאַכט זיך אויס, אַז ער
איז גאָר קלענער געוואָרן. עלטער און וואַלענער... און עס ווילט זיך
לויפּן פון שטוב אַרויס וואָס גיכער, לויפּן אין דרויסן אַרויס, אָנ-
קונן די שטאָט, זיך באַקענען מיט דער מישפּאָכע.

25. די גרויסע שטאָט

מע גייט באַקענען זיך מיט דער מישפּאָכע. — די מומע באַנע
מיט אירע קינדער. — עליע און איורעמל פּאַרהערן דעם העלד,
ווי ער האַלט אין מאַנאָ. — באַו פּעטער פיניע פּאַרהערט מען
איז אין שרנפּן.

אַפּ וויפּל די שטאָט האָט באַנאַכט אויסגעוויזן וויסט און פינצ-
טער, אפּ אזויפּיל האָט זי אינדערפרי געשינט און געבלישטשעט און
געפּונען כּיין און ליבטזעליקייט אין די אויגן פּונ די וואַראַנקעווער
יינגלעך, די קליינשטעטלדיקע קינדער, וואָס האָבן געכאַפּט היספּלעס
פּונ אייטלעכעם ברעקל באַווענדער. זיי האָבן נאָכ קיינמאָל אפּ זייער
לעבן ניט געזען, אַז גאַסן זאָלן זיין אזוי ברייט און לאַנג און האָבן
פּונ ביידע זייטן הילצערנע „פעשעכאַרנ“ (טראַטאַרנ); אַז שטיבער
זאָלן זיין געדעקט מיט בלעך; אַז פענצטער זאָלן זיין פּונ דרויסן

מיט געפארבטע גרינע, בלויע און רויטע לאָדנ; אז קלייטנ זאָלנ זיין געמויערטע פון ציגל און האָבנ אינזערנע טירנ. הינט דער מאַרק, די קלויסטערס און, לעהאוודל, די באַטעמערראַשימ מיט די שולן, און אפילע די מענטשן — אלע און אלץ איז אזוי גרויס און אזוי שיינ און אזוי ריינ און אזוי יאָנטעוודיק־פריילעכ! ניין, פיניעלע שימעלעס האָט ניט מעגאזעס געווען, אז ער האָט דערציילט „וונדירימ“ פון דער דאָזיקער גרויסער שטאָט! אזוי ווי אפ רעדלעכ האָבנ זיך געגליטשט זייערע פיס איבער די הילצערנע „פעשעכאָדנ“, גייענדיק מיטן טאטן צו דער מישפּאָכע זיך באַקענען און אָפּגעבן ישאַלעם. און נאָר ווונל דאָ איז געווען דער טאטע, האָבנ זיי פאַר דערעכערעצ ניט געקאָנט זיך אָפּשטעלן אפּ יעדן טריט און באוונדערן די כידוד שימ וועניפּלאַעס, וואָס זייערע אויגן האָבנ דערוען. ווי דער שטייגער איז, איז אפצופריער געגאנגען דער טאטע, און די קינדער האָבנ זיך נאָכגעשלעפט נאָך אים, פון הינטן.

אריינגעטראַטן אין א גרויסן הויפּ און דורכגעשפּאַנט דורכ א גרויסן גלעזערנעם ליכטיקן קאָרידאָר, איז מען אריינגעקומען אין א רייכער פריזישער שטוב מיט געוועקסלטע פּאָדלאָגעס, ווייכע קאנאָ פעס און שטולן, הויכע ביז דער סטעליע שפיגלען, געשניצטע שאַ פעס, גלעזערנע קאנעליאברעס אפּ דער סטעליע, מעשענע העסעס זיך די ווענט — און עמעסער „פּאלאצ“, א „דירעמעלעכע“!

דאָס איז געווען דער מומע כאנעס שטוב — א מאָדנע שטוב. א שטוב אָן א טאטן (די מומע כאנע איז אן אלמאָנע). די קינדער האָבנ ניט געהערט זייער מאמע, ניט זייער רעבן, ניט קיינעם. א קליינע אנארכיע. איטלעכער האָט זיך געטאָן, וואָס ער האָט געוואָלט. און אלע צווישן זיי האָבנ געהאלטן אין איין קרוגן זיך, געלעבן איינע דאָס אנדערע צונעמענישן, און געלאכט האָט מען הילכיק, אין גערעדט האָבנ אלע אייניגעם, און געטומלט אזוי שטארק, אז דער קאָפּ האָט זיך אייך געדרייט.

די מומע כאנע אליין — א יודענע א הויכע, א גרויסארטיקע עס וואָלט איר אָנגעשטאַנען צו זיין א גראַנד־דאמע, פון די, וואָס שמעקן טאבעקע פון א גאָלד־פּושקעלע, אפּ וועלכען ס'שטייט אויסגעדי מאָלט א פרינץ פון די אמאָליקע פרינצן, מיט א גרוי צעפל און מיט

זינדענע זאָקן. די מומע כאַנע איז געווען, וויבט אויס, אמאָל א יעד פאסטוואַר. דאָס איז צו זענען נאָך די מעכטער: זעלטענע-זעלטענע שיינהייטן.

ווי נאָר קלויטוואַרג! זינען ארינגעקומען, אזוי איז געוואָרן א טומל, א געשריי און א געפילדער:

— אָט דאָס זינען זיי? אָט דאָס איז ער, דער באלטאנאכ? אנו, קומ נאָר אהער, שעמ זיכ ניט! זעט נאָר, ווי ער שעמט זיכ עס א ביסל, כא-כא-כא!

דער טאטע האָט זיכ, אפאָנעם, ניט געקאָנט איננהאלטן פונ צו געבן זיכ א באַרוימ מיט זינע זון, אז ער איז א גוטער באלטאנאכ, האָט מען אים געקרוינט דאָ טאקע באלד אפן אָרט מיטן נאָמען: „באלטאנאכ“.

— גיס אָן דעם באלטאנאכ א גלעזל טיי און גיב אים אן עפל מיט א באַר. לאָז ער פארוכנען, דער באלטאנאכ, אונדזערע פערעיאס-לעווער אויבסטן.

— שאַט, ווייסט איר וואָס? לאָז מען ארינרופן אהערצו עליען מיט אורעמלען, וועלן זיי אים פארהערן. — און מע האָט ארינגע-רופן עליען מיט אורעמלען.

עליע און אורעמל זינען שוין היפשע באַכערים מיט פנינע בערד-לעב און קערן זיכ אָן צו דער מומע כאַנעס מישפאָכע פונ איר מאַנס צאָר. זיצן א הויפ קעגן א הויפ. זייער פאָטער, יונגע-יאַנקל, איז אן אָפגעקומענער נאָגיד, לאָרט זיכ קאָל-יאָמאָו מיט „קאזנא“, טראָגט אן אוירונגל אין לינקע אויער, א שיינע קבלעביקע באַרד, קוקט ניט אפ קיינעם, רעדט ניט מיט קיינעם, און שטענדיק שמייכלט ער מיט אזא מינע, ווי איינער רעדט: „וואָס האָב איך מיט אַיך צו שמועסן, אז איר זיט אלע בעהיימעס?“

די ארינגעקומענע באַכערים האָבן גלייכ, אָן צערעמאָניעס, א נעם געגעבן דאָס וואָראַנקעווער באַכערל צום עקזאמען, אים פאָר-הערט אין טאנאכ אפ אויסווייניק פונ איינע על ביון אטרען. און מע דארף מוידע זינען, אז דאָס וואָראַנקעווער באַכערל האָט דעם עקזאמינען אויסגעהאלטן נאָר-נאָר גלענצנדיק. ער האָט ניט נאָר געטראָפן אים לעכס וואָרט, ווו עס שטייט, אין וואָסער א קאפיטל, אין וואָסער

פאָסעק, נאָכ אפילע געזאָגט, ווי ס'געפינענ זיכ אלע איבעריקע ווערן
טער פונעם זעלבנ שוירעש. דער טאטע האָט געוואָלט, נעקליבנ טייער
נעג, מאמעש געוואָרנ ברייטער ווי לענגער. דאָס פאָנעם זינס האָט
אימ געשינט. די קנייטשנ, וואָס אפנ שטערנ, האָבנ זיכ אויסגער
גלייבט, און אליינ האָט ער זיכ עפעס ווי אויסגעגלייבט, געוואָרנ נאָר
אנ אנדער מענטש.

— אז ס'איז יאָ אזוי, לאָז מען געבן דעם באל־טאנאכ נאָכ אן
עפל און נאָכ א באר און נאָכ ניס, און קאָנפעקטנ, קאָנפעקטנ! —
האָבנ דער מומע כאנעם טעכטער די יעפאסטויארס געקאָמאנדעוועט,
און דער נאָמען „באל־טאנאכ" איז אימ פארבליבנ אפ א לאנגע צייט
ניט נאָר אינ דער מיישפאָכע — מע האָט אימ שוין דערנאָכ אינ בעס
מערדעש, צווישנ יונגלעכ קונדייסים, אנדערש ניט גערופן, ווי „דער
וואָראָנקעווער באל־טאנאכ". אויב די גרויסע, ווער עס האָט נאָר גע-
האט נאָט אינ הארצנ, דער האָט אימ געכאפט פאר אן אויער „זאָג
נאָר, דו קליינער באל־טאנאכ, וווּ שטייט ערעצ אָט דער און דער
פאָסעק?"

דעם באל־טאנאכ איז שטארק געפעלט געוואָרנ דער מומע כאנעם
שטוב מיט דער מומע כאנעם קינדער, פיניע מיט מאַכענ, צוויי יונג-
לעב שקאָצים, מיט וועלכע ער איז ניכ געוואָרנ כאווער. עס האָט זיכ
אימ אויסגעוויזנ, אז קיין שענערע און קיין רייכערע שטוב, ווי דער
מומע כאנעם, איז ניט נאָר אינ פערעיאסלעוו, נאָר אפ דער גאנצער
וועלט ניטאָ. וואָרעם וווּ האָט איר געזענ, אז עפל זאָל מען שלעפנ פונ
א פאם, ניסלעכ פונ א זאק און קאָנפעקטנ פונ א טאָרבע?...

גאנצ אנדערש האָט אויסגעזענ דעם פעטער פיניעס שטוב. א
שטוב א ייִדישע, מיט א סוקע, מיט א סאכ ספאָרימ, גאנצ שאס.* א
זילבערנ כאנעקע־לעמפל, א לאנגע וואקסענע האוודאָלע. נאָר ווי קומט
עס צו דער מומע כאנע? א פרומע שטוב. אלע זינענ דאָרטנ פרומ.
אזוי ווי דער פעטער פיניע, אזוי זינענ זינע קינדער... די זיג אינ
לאנגע קאפאָטקעלעכ ביז צו דער ערד, מיט ארבעקאנפעסנ לאנגע ביז
די קניעס. די טעכטער — צניעסדיק אָנגערוקט די פאטשיילעס איבערנ

(* יאס — אלע בענדער (מעסיכטעס) פונ טאלמוד. — ר ע ד.)

פאָגעמ, יוקט ניט קיינ פרעמדן גלעב איז די אויגן ארענ, נאָר אז
מע דערזעט א פרעמדן, ווערט מען רויט, ווי א צוויק, און מע לאבט
אפ קרעדיט. די מומע טעמע, א יידענע א פרומע מיט וויסע ברעמענ,
און בא דער זינט איר מאמע — צוויי טראָפנס וואסער די מומע טע-
מע, גארניט צו דערקענענ, ווער ס'איז א מאמע, ווער ס'איז א טאָכ-
טער, ווען די מאמע זאָל ניט טרויסלענ מיטן קאָפּ: ניין, ניין.

האָ, באמ פֿעטער פיניענ, האָט דער טאטע נאָכעמ שוין ניט בא-
רימט זיכ מיט זינן באל־טאנאכ. איז דער דאָזיקער שטוב האלט מען
ניט פונ טאנאכ. ווער לערנט טאנאכ? טאנאכ לערנענ אפיקאָרסימ.
דערפאר האָט ער זיכ ניט געקאָנט אינהאלטן פונ באַרימענ זיכ מיט
זינע הינדערס קסאוו. זינע הינדער, האָט ער געוואָנט, שרעכט, אז עם
לאָזט זיכ אויס די וועלט.

— אָט דער קליינער, האָט ער א ווייז געגעבן אפן באל־טא-
נאכ, — האָט א הענטל, א קאסוועראבע!

— אנו, וויזט נאָר אהער א טינט און פענ! — האָט דער פער-
טער פיניע א שאפ געגעבן און האָט פארקאטשעט די ארבל פונ ביי-
דע הענט, גלעב ווי ער אליין באַדארפ עפעס טאָן אן ארבעט. —
א טינט און פענ זאָל מיר באשאפן ווערן, וועלן מיר אימ פארהערן
שרעבן, אָט דעם „קאסוועראבע“. אָבער גיכ און באַלד!

דעם פעטער פיניעס באַפעל איז געווען א באַפעל פונ א שטרענג
גענעראל, און אלע הינדער, די יונגעלעכ מיט די מיידלעכ, האָבן זיכ
א וואָרפ געגעבן איז אלע ווינקעלעכ נאָכ א טינט און פענ.

— א שטיקל פאפיר! — האָט אויסגעקאמאנדעוועט ווידער דער
גענעראל. ס'איז אָבער ניט געווען איז ערנעצ קיינ איבעריק שטיקל
פאפיר.

— שאט! ווייסט איר וואָס? לאָז ער אָנשרעבן אָט דאָ אפּ מיין
סידערל.

אפ דער דאָזיקער האמצאָע איז געפאלן דעם פעטער פיניעס יאָ-
נערער זון, איצל, א משיקאווע באַכערל מיט א שפיעכיק קעפל און
מיט א לאנג נעזל.

— נעם שרעב! — האָט דער טאטע באפוילן צו זינ „באל־טא-
נאכ“.

— וואָס זאָל איך שרעבן?

— שרעב, וואָס דו ווילסט.

אינגעטונקען די פענ, האָט דער באלטאנאכ, אָדער דער „קאס-
יועראבע“, א ביסל א טראכט געגעבן, ניט געהאט וואָס צו שרעבן,
כאָטש בו זיך אָן אַ מיטעל! דעם פעטער פיניעס הויזגעזינד האָט שוין
מיסטאמע איבערגעטראכט, אז דער „קאסעוועראבע“ קאָן שרעבן נאָר
דעמלט, ווען מע זעט ניט. נאָר דאָ איז אים געקומען אפּן זינקאַרן
דאָס, וואָס קימאט אפּ יעדן ייִדישן סייפער פלעגט יענע יאָרן שטיין
געשריבן, אונ שאַלעם האָט פארקאטשעט דעם ארבל, געגעבן א דריי
מיט דער האנט, אינגעטונקען נאָכאמאָל די פענ און אינ עטלעכע מי-
נוט ארום איז געווען אָנגעשריבן אַט וואָזוי:

„אעפּ“ שאַסרו חכמים לכתוב על הספר, אלא משום סימן בעלמא
מותר“.

אפּ ייִדיש וועט דאָס הייסן אזוי לויט ווי:

„כאָטש אפּילע אפּ א סייפער שרעבן טאָר מען ניט, נאָר צוליב
א סימען מעג מען“.

דאָס איז געווען א מינ האקדאָמע, נאָך וועלכער עס קומט זיי
האָזיקע באקאנטע אופשריפט:

„זה הסודר שייך. למו שייך? למו שייך שייך. פאָרט למו שייך?
למו שקנה. מי קנה? מי שקנה קנה. פאָרט מי קנה? מי שנתן מעות.
מי נתן מעות? מי שנתן נתן. פאָרט מי נתן? מי שהוא נגיד. מי נגיד?
מי שהוא נגיד נגיד. פאָרט מי נגיד? הנגיד ה'ה הבחור המפורסם
מוהר"ר יצחק בהרב הנגיד המפורסם מוהר"ר פינחס ראבינאָוויטש
ב"ק פּערעיאסלעוו“

איבערזעצט אפּ ייִדיש וועט דאָס אויסקומען אזוי:

„דאָס דאָזיקע סידערל געהערט. צו וועמען געהערט דאָס סידערל?
צו וועמען עס געהערט — געהערט דאָס. פאָרט צו וועמען? צו דעם,
וואָס האָט געקויפט. ווער האָט דאָס געקויפט? ווער עס האָט געקויפט —
האָט דאָס געקויפט. פאָרט ווער האָט דאָס געקויפט? ווער עס האָט גע-
געבן געלט. ווער האָט געגעבן געלט? ווער עס האָט געגעבן — האָט גע-
געבן. פאָרט ווער האָט געגעבן? ווער ס'איז א נאָגיד. ווער איז א נאָ-
גיד? ווער עס איז א נאָגיד — איז א נאָגיד. פאָרט ווער איז א נאָגיד?

א נאָגיד איז דער באַרימטער באַכער יצחק דער זון פונעם באַרימטן
נאָגיד פֿינכאָס ראַבינאָוויטש אין דער שטאָט פּערעיאַסלעוו.

עס איז שווער צו באַשרייבן, וואָס פאַר אַ פּוראָר דאָס האָט גע-
מאַכט, הענט מיצאָד האַלאָשן און הענט מיצאָד האַקסאָוו! אַז דעריקער —
דאָס קסאָוו! דער קאַסוועראַבע האָט זיך שוין גוט געפּלעסעט, און דער טא-
טע זינער זאָל כּאַלילע ניט פאַרשעמט ווערן. ער האָט אָנגעשטרענגט אלע
קויכעס. ער האָט געשוויצט ווי אַ ביבער. ער האָט אויסגעקליבן דאָס
סאַמע שענסטע און סאַמע קלענסטע פּערל־קסאָוו, וואָס מע דאַרף אָנ-
טאָן דערצו אַ שפּאַקטיוו, מע זאָל דערזען די אויסעסלעכ. ער האָט אָנ-
געווענדט דערצו דעם גאַנצן קויעכ פּונ קאַליגראַפיע, וואָס ער האָט
אַרויסגעפירט בעיערושע פּונ זיין וואָראַנקעווער רעכנרעב זאָרעכל, וועל-
כער האָט באַשאַפן אין יענעם שטעטלע, קאָן מען זאָגן, אַ גאַנצן דאָר
פּונ קאַליגראַפּי, וואָס זינען זיך צעקראַכן איבער דער וועלט און וואָס
צייכענען זיך אויס קימאַט אלע מיט זייער שיינ־שרייבן אַד האַיאָמ
האַזע.

26. ביינ־האַזמאַנימ

אַרנאָלד פּונ די פּידוואָרקעס. — גייע כאַוויירימ. — גאַרמוזע
דער מעלאַמעד אַ באַלקוירע. — די וואָראַנקעווער וויסעבעיערע
ניקעס באַווייזן, וואָס זיי קענען.

ביינ־האַזמאַנימ — ווער וועט דאָס פאַרשטיין? וואַקאַציע, קאַניקור
לעס — דאָס זינען אלע ווערטער פּונ זעלבן באַגריפּ. זיי זאָגן אָבער
ניט דאָס, וואָס דאָס וואָרט „ביינ־האַזמאַנימ“ זאָגט דעם ייִדישן ייִנגל.
דאָס קינד, וואָס קומט פּונ דער שול, אָדער פּונ גימנאַזיע, אפּ ווא-
קאַציע אַהיימ, האָט זיך גענוג אָנגעשפּילט דאָרטן ווי מע לערנט, גע-
נוג אָנגעטאַנצט און אָנגעהוילעט, גענוג אָנגעלאָפּן זיך און גענוג אָנגע-
שטיפּט זיך מיט די כאַוויירימ דורכּן יאָר, — עס קאָן זיין מער גע-
שטיפּט, ווי געלערנט. דאָס ייִדישע כּיידער־ייִנגל — דער האָט געבעט
דאָס גאַנצע יאָר געהאַרעוועט, געזעסן ביז שפּעט אין דער נאַכט און
געלערנט — געלערנט, געלערנט און געלערנט, און מיטאַמאָל — ביינ־
האַזמאַנימ! אָנדערהאַלבן כאַדאַשימ דורכאַמאָד, פּונ כּאַצי עלעל ביז

סאָפּ טישרע, וועט מען ניט גיין אין ביהדער — וואָס קען זיין א
גרעסערער יאנטעוו? דערצו גייען נאָך די יאָנטויוויים אויב! יאָמיב נוי
ראָמ! סוקעס! סימכאסטוירע! און דאָס אלצדינג איניינעם גענומען —
אפ א ניי אָרט, אין דער גרויסער שטאָט, אין פּערעיאסלעוו!

קוידעמקאָל באדארפּ מען אָנקוקן די שטאָט. כעוורע האָבן זי נאָך
קימאט גאָרניט געזען. אכוצ ווי בא דער מומע כאנען אין כאמ פּע-
טער פיניען און אכוצ ווי אין גרויסן בעסמערדעש, אין אלטן בעס-
מערדעש און אין דער קאלטער שול, דאָרט וווּ צאליע דער כאזן
דאוונט, זינען די וואָראָנקעווער קינדער קימאט אין ערגעץ ניט גע-
ווען. נאָך פאראן גענוג גאסן און גענוג ערטער. פאראן די „אלטיצע“,
און פאראן די „טרובלע“ (טובכנ אזעלכע), און פאראן די לאנגע
בריק. וווּ זינען די „פידוואָרקעס“, וואָס אפ יענער זייט בריק?

די „פידוואָרקעס“ — דאָס איז א באזונדער מיין שטאָט, וואָס גע-
הערט פונדעסטוועגן צו פּערעיאסלעוו. „ארנאָלד פון די פידוואָרקעס“
שמאמט פון דאָרט. ארנאָלד קומט אָפט אריין צו נאָכעם ראַכינגאָוויטשן
א ביסל פאחברענגען, ריינד פונעם האמבאמ און פון „בוזרי“ און פון
באָרעכ שפינאָזע און פון מוישע מענדעלסאָן און פון נאָך אזעלכע גרוי-
סע מענטשן, וועלכע שאַלעמ האָט ניט געקאָנט זיך אָנגעדענקען, כוצ
איינעם מיטן נאָמען דרעפּער, — דער האָט זיך איינגעפונדעוועט בא
אימ אין זיקאָרני: דרעפּער... „ארנאָלד איז שטארק געלערנט, —
זאָגט אפ אימ דער טאטע נאָכעם, וואָס האלט פון אימ אן אוילעם
אומלוע, — ארנאָלד זאָל ניט זיין קיין ייד, וואָלט ער געקאָנט זיין א
פּראָקוראָר“, פארוואָס עפעס א פּראָקוראָר? און פארוואָס זאָל א ייד
ניט קאָנען זיין? — דאָס האָט נאָך שאַלעם ניט געקאָנט פארשטיין.
פינ אַנטיסעמיטיזם האָט ער געוויסט נאָר איין זאך: הינט. דורכ זיין
אייגענעם דערפארן. אין וואָראָנקע האָבן שקאָצימלעך אָנגערייצט אים
אימ הינט, וואָס האָבן אימ אוועקגעלייגט און צעביסן, איבערנעלאָזט א
סימען ביו צו היינטיקן טאָג.

אָט דעם „ארנאָלד פון די פידוואָרקעס“ האָט דער העלד פון דער
דאָזיקער ביאָגראַפיע א סאך צו פארהאנקען אין זיין שפּעטערדיקן
שטודירן, און מיר וועלן זיך דעריבער מיט אימ שפּעטער נאָך באגע-
גענען. דערווייל איז ביינדהאזמאנים און ערעוו יאָנטעוו. צייט צו שליכט
באקאנטשאפט מיט נייע כאוויירימ און גלאט יאָנגלעך.

פון די באַשעווע וואָלעכאטישע יונגלעך פארנעמען דעם אויבנאָן מוישל יוצבאָקוויטדערס. א באַכערל א געלס, אן אויסגעוואָאָנס, מיט אן אלפאָאָווע קאָפּאָטקעלע, און א גארלען א יונג, וואָס ס'שטייט אימניט אָן מיט זיך אליין צו ריידיגן — און ער איז געדי רעכט. ערשטנס, האָט זיין טאטע יוצבאָקוויטדער אן אייגענע שטוב מיט א וויססן גאנעק. היינט איז דאָ בא דעם יוצבאָקוויטדער זייגערס איז שטוב און זייגערלעך אָן א צאָל און אָן א שיר, אז עס קומט זיך נער 12, און די זייגערס הייבן אָן שלאָנג, קאָן מען פארטויבט ווערן. אליין איז יוצבאָקוויטדער א ייד, וואָס לאָדט זיך מיט דער גאנצער וועלט און האָט אויגן פון א גאזלען. אלע יונגלעך פון בעסמערדערש צו טערן פאר זיין קוק.

דער צווייטער נאָך מוישעלען גייט זיאמע קארעקט — א יונגל פון די גאָר גרויסע שקאַצים, א ביסל א סוטלעוואטער, ניט מיט יעדן איז ער א מעכונט און ניט יעדער איז מיט אימ א מעכונט, וואָרעם זיין טאטע איז א גאָלעך מיט אן אונטערגעשאַרענער באָרד, אן אדוואָקאט איז פעטערבורג און טראָגט מאָדנע ברילן אפ דער נאָז, וואָס מע רופט זיי „פענצנע“. אָט דער זיאמע האָט אויסגעלערנט די גאנצע שטאָט קינדער שווימען, באָדן זיך, גליטשן זיך אפן איין און נאָך א סאך זאכן, וואָס ניט אלע יידישע קינדער קענען עס.

נאָך זיאמען גייט יוסראַעל בענדיצקים זונדל, א בלייכער און א ציטעריקער, כאַימל רודערמאן — א מעלאמערס א יונגל מיט גראָבע פיסקעס, אדורעמל וואָלאַטיושקין — א שוואַרצער, ווי אן אראפ, די מער פערטס און די ליפסקים — אָפגעפּוצטע באַנימלעך מיט אויסגעוועקסלטע שטיוועלעך. מיט די האָט מען באדארפט האָבן א זכיע צו ריידיגן, וואָרעם רעם ווער פארמאָגט אזעלכע אויבאָקוועקסלטע שטיוועלעך אינדער וואָכן? נאָך זיי גייען די קאָנאווערלעך — קינדער מאַזיקים, וואָס האָבן צו טאָן מיט הינט, מוטשען קעצ.

מיט די אלע וויל שאַלעם זיך ניט כאַווערן. ער האָט בעסער ליב זיך כאַווערן מיט אזעלכע יונגלעך, ווי מאַטל סריבנע, א באַכערל מיט לאַנגע פייעלעך, וואָס שפּילט אפן פידל, אָדער עליע ראָדים — א יונגל א ברען, וואָס האַלט איין איין לאַכן, און נאָך אזעלכע. מיט זיי דאוונט ער איין בעסמערדערש, קוקט מען איין איין מאַכער ארטיג, מאַכט מען איינינעם „שטוקעס“: מע קרימט איבער רעפּאָעל דעם שאַ

מעם, ווי ער קוקט מיטן אויגל און זינגט: „אכצנ איגלדיג אום קויהענל!“
 וואָווע קארעצקין, ווי ער פּיפט מיט דער נאָז. בעני קאנאווער, ווי
 ער עסט טאבעקע. יוצקאָק וויגדערנ, ווי ער מאכט מיט די פּלויצעס.
 שאַלעם ווילענסקין, ווי ער גלעט זיך דאָס בערדל און קאכיקעט מיט
 דער נאָז. ס'איז דאָ, באַרעכאשעם, וועמען נאָכצומאכט. ס'איז גענוג
 גארמיזע דער מעלאמער, וויאזוי ער לייענט אינ דער טוירע. אימ האָט
 שאַלעם נאָכעם ראבינאָוויטשעס געשטודירט צוויי שאבאָסימ קעסיידער,
 וויאזוי גארמיזע דער מעלאמער צעשאַקלט זיך אפ איינ פּוס, דערנאָך
 פארקרימט ער דאָס געשטופלטע פּאָנעם, שטעלט ארויס די געלע צייג,
 ציט אויס דעם לאַנגן האַלדז, טוט א פיר מיט דער שפיציכיקער נאָז
 אינדערלופטן ארום און אראָפּ און לאָזט ארויס מיט א מעשוונע
 מאַדנע גאַרגל־שטימע, „ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב
 ואת המות ואת הרע...“ מע קאָן שטארבן פאר געלעכטער! אלע די,
 וואָס האָבן געהערט שאַלעמען נאָכמאכט גארמיזען, ווי ער לייענט, האָבן
 געשוואָרן, אז ס'איז גארמיזע מיט די ביינער! נאָך גארמיזע אליין,
 אז ער איז געווירע געוואָרן, אז ער מאכט אימ נאָך, איז ער געווען
 ניט צעפּירט. ער האָט זיך ניט געפּוילט און איז אוועק צו נאָכעם האַר
 בינאָוויטשן אהיימ און האָט אימ דערציילט די גאנצע מיסע, אז ער,
 גארמיזע, האָט געהערט זאָגן, אז בא רעב נאָכעמען איז דאָ א יונגל,
 וואָס מאכט אימ נאָך, וויאזוי ער לייענט אינ דער טוירע. דאָס האָט
 אָנגעמאכט א שטיקל האַרמידער. נאָכעם האָט אימ צוגעזאָגט, אז ער
 וועט מאכט א „ספּראַווקע“, לאָזן נאָך די קינדער קומען אהיימ. די
 קינדער זינגען געקומען אהיימ, און מע האָט זיך צו זיי א נעם גע-
 געבן. דער טאטע האָט געטראָפּן, אז דאָס דארף זיין שאַלעמס ארבעט.
 — קומ נאָך אהער, שאַלעם. זאָג מיר, וויאזוי מאכסטו דאָס נאָך
 גארמיזע דעם מעלאמער, ווי ער לייענט אינ דער טוירע?

— וויאזוי איך מאכ אימ נאָך? אָט וויאזוי.

און שאַלעם האָט זיך ניט געפּוילט און האָט זיך צעשאַקלט אפ
 איינ פּוס, פארקרימט דאָס פּאָנעם, ווי גארמיזע, ארויסגעשטעלט די
 צייג, אויסגעצויגן דעם האַלדז, א פיר געגעבן מיט דער נאָז אינ דער
 לופט ארום און אראָפּ און אָנגעהויבן אפ א מעשוונע מאַדנע גאַרגל־
 שטימע: „ראה נתתי לפניך היום את החיים...“

שאַלעם האָט נאָך קיינמאָל ניט געזען דעם טאטן אזוי לאַכן, ווי

ער האָט געלאַכט אין יענעם טאָג. ער האָט גאָרניט געקאָנט קומען צו זיך. און אז ער האָט זיך אויסגעלאַכט און אויסגעהוסט און אויסגעווישט די אויגן, האָט ער זיך אָנגערופֿן צו אלע קינדער:

— זעט איר, וואָס ביינדהאזמאנימ מאַכט? מע גייט ארום פּוסטעד פאס, עס ליגט אין זינען דער רועב ווייסט וואָס, נאָכמאכט גארמיזע דעם מעלאַמער, ווי ער לייענט אין דער טוירע (דאָ האָט דער טאטן) ניט געקאָנט איינהאַלטן זיך און האָט באהאַלטן דאָס לאַכנדיקע פּאָר נעם אין דער פּאַטשיילע). אימירצאשעם, באַלד נאָכ סוקעס, נעם זיך צו צו אַיב א רעבן, און איר'ט אָטהייבן גיין אין כּוידער אַרענ. אויס ביינדהאזמאנימ!

וויבאלד אז לאַ אויס ביינדהאזמאנימ, באַדאַרפֿ מען דאָך טאַקע געבן א רעב אונטער, ווי עס געהער צו זיך!

און כּעוורע האָבן אָנגעהויבן אויסנוצן זייער פּרעהיט אפֿן סאַמע ברויטסטן אויפֿן, זיך באַקאַנט מיט ווי ערגעץ א זלידנע א יונגל, ניט איבערענקליבן, מיט יעדן געשלאָסן כאַווערשאַפֿט, געהוליעט ווי די רעד קרוטן, איידער מע גיט זיי אָפֿ אין דער דינסט. די וואָרדאַנקעווער יונגל לעב האָבן באַוויזן די פּערעיאַסלעווער יונגלעך, אז כּאָטש זיי זינען פֿון א קליין שטעטל, פֿונדעסטוועגן ווייסן זיי א סאַכ זאַכע אַזעלכע, וואָס די פּערעיאַסלעווער יונגלעך ווייסן זיי ניט, לעמאַש, זיי ווייסן ניט, אז צו יעדן נאָמען קאָן מען צוזעצן א גראַם, נעמט וואָס פֿאַר א נאָמען איר ווילט. אשטייגער: „מאַטל“ — מאַטל־קאַפּאַטל, דרומענ־דראַטל, יויסעפֿ־סאַטל, ערעצ־קנאַטל. „לייבל“ — לייבל־קאַפּייבל, דרומענ־דרייבל. יויסעפֿ־סייבל, ערעצ־קנייבל, „יאַנקל“ — יאַנקל־קאַפּאַנקל, דרומענ־דראַנקל, יויסעפֿ־סאַנקל, ערעצ־קנאַנקל. אזוי איטלעכע, אפֿ וואָס פֿאַר א נאָמען איר ווילט.

הינט ווייסן ניט די שטאַטישע קינדער פֿון טאַשראַק־לאָשן, דאָס הייסט, פֿון רייזן פֿאַרקערט, צום ביישפּיל „טאָ וטספּאַכ א שטאַפֿ“ — הייסט דאָס אָט כאַפּסטו א פּאַטש“. „אַן ריד א נויפֿ“ — „נאַ דיר א פּינג“. מיט צוועמאַכטע אויגן האָט שאַלעם געקאָנט אוועקריידן אפֿ דעם לאָשן א שאַ קעסיידער. ס'איז דאָך א מעכניע געפּאַשעס — מע קאָן אזוי אוועקריידן פֿון זועמען איר ווילט, יענעם איז די אויגן, און יענער זאָל ניט ווייסן, זוער ס'האַט אים געשלייערט. הינט וואָס זינען דאָס פֿאַר יונגלעך, די פּערעיאַסלעווער, אז זיי לאָזן דורך א גאַלעך

פארבינגויני, גלעב ווי א גלעבט מענטשן, און זאָגן אימ קיינ וואָרט אפֿ -
לע? ניין, די וואָראַנקעווער יונגלעך זענען ניט אזעלכע נארָאָנימ. זיי
וועלן ניט דורכלאָזן קיינ גאלעב גלאט אזוי. אלע יונגלעך, וויפל זיי
זאָלן ניט זענן, וועלן זיי זיך אויסשטעלן דעם גאלעב פֿון הינטן און
וועלן זינגען אפֿ א קאָל מיט א ניגון: „גאלעב־צאָפֿ, א רועט אינ רענ
קאָפֿ! מיר אַ ברויט, דיר א טויט! מיר א וואָגן, דיר באַגראָבן! מיר א
שליטן, דיר באַשיטן!“ די פֿערעיאַסלעווער יונגלעך זאָגן, אז דאָ, אינ
פֿערעיאַסלעוו, וואָר מען פֿאר א גאלעב אזעלכעס ניט זינגען, וואָרעמ
מע קאָן כאַפֿן א מיַעסן פֿסאָק. נאָט נאָך א נעבֿ! וואָר מוירע
האָבן פֿאר א גאלעב! ס'איז ניט גוט, אז א גאלעב גייט איבער דעם
וועג — דאָס יאָ. אָבער מוירע האָבן? — פֿערעיאַסלעוו איז טאָקע א
גרויסע שטאָט און א שיינע — וואָס איז דאָ צו ריינדן? — דאָרט, אינ
וואָראַנקע, איז אָבער געווען פֿריילעכער אז ס'איז געקומען ביינדהאָר
מאנימ. אזוי האָבן זיך געטראַכט די וואָראַנקעווער קינדער און האָבן
געוואָלט פֿונדעסטוועגן, אז אָט די טעג פֿון ביינדהאָמאנימ דאָ אינ פֿע־
רעיאַסלעוו זאָלן זיך נאָך ציען און ציען.

27. מעלאַמדימ און לערערס

רעב ארנ כאַדראָווער — א מעלאַמעד א באל־מעגאָזעם. — א
גאנצע סעריע מעלאַמדימ. — מאָניש דער מעלאַמעד מיטן „בינדל“.
— די טאלמדימ כאַפֿן א קערטל אינ ביינדר.

די טעג פֿון ביינדהאָמאנימ זענען נאָך נייט אוועקגעגאנגען, די
יאַנטווייניג זענען נאָך געווען פֿאַרויס, און נאָכעס ראַבינאָוויטש האָט
שוין געפֿירט אונטערהאַנדלונגען וועגן א מעלאַמעד פֿאר די קינדער.
מעלאַמדימ זענען געווען עטלעכע. ערשטנס, טאָקע דער אויבן דערמאָנ־
טער גארמזע, וואָס לייענט אזוי ישיינ אינ דער טוירע. נאָך אימ איז
געגאָנגען רעב ארנ כאַדראָווער, זייער א ווילער מעלאַמעד, נאָר א
מאָדנער באל־מעגאָזעם. ער האָט ליב צו דערציילן מיסעס פֿאר זענע
טאלמדימ, מעשונע־ווילדע מיסעס פֿון פֿארצייטן. לעמאָשל, א מיסע
פֿון זענן זיידן, וואָס איז געווען א גוואַר און האָט ניט מוירע געהאַט

פאר קיינעם. איינמאָל איז דער זיידע זינער געפאָרן ווינטער באַנאָכט פארביי אַ וואַלד, זינען אַרויסגעלאָפֿן פֿון וואַלד צוועלפֿ הונגעריקע וועלפֿ — און דאוויי לויפֿן נאָכן שליטן. אז זינ זיידע כאַפֿט זיכ ניט אַראָפֿ, נעמט די וועלפֿ, שטעקט זיי אַרײַן די האַנט אין מויל אַרײַן און קערט זיי איבער אלע צוועלפֿ אפֿ דער לײַנקער זײַט!

און נאָכ אַ מיטע פֿון זײַן זיידן. ווײַזווי ער האָט איינמאָל אָפֿגע־ראַטעוועט די גאַנצע שטאָט פֿון אַן אומגליק. גוײַם האָבן זיכ צוגעפֿינע־קליבן איינמאָל אין אַ זונטיק אפֿ אַ יאָר, האָבן זיכ גוט אָנגעשײַר קערט און דאוויי שלאָנג יודן. איז זיכ מעיאַשעו זײַן זיידע, ער האָט געהאַלטן סאַמע אין מיטן דאוונען, — וואַרפֿט ער אַראָפֿ פֿון זיכ דעם טאַלעס און טפֿילן, קליבט אויס דעם גרעסטן פֿון אלע גוײַם, איינאָן פֿאַפֿערליע האָט מען אימ גערופֿן, און נעמט אימ אָן מיט ביידע הענט פֿאַר די פֿיס, און דאוויי שלאָנג מיט איינאָנען איבער די גוײַשע קעפֿ. האָבן די גוײַם אָנגעהויבן פֿאַלן, זינען זיי געפֿאַלן אזוי ווי פֿליגן. און אז ער האָט אויבאַגעלייגט אלע גוײַם ביזן איינעם, האָט ער איינאָנען אָפֿגעלאָזט און געזאָגט צו איימ: „אַצינד קאַנטו גײַן אַהײַם, און איב וועל גײַן דאוונען“...

אכז, וואָס זײַן זיידע איז געווען אַ גוואַר, איז ער נאָכ געווען אַ צעטראַגענע ברײַע, זאָל גאָט שוײַמער אומאַצל זײַן! ער, אז ער פֿלעגט זיכ פֿאַרטראַכטן, — אזוי דערצײלט רעב אַרן כאַדאַראָווער אפֿ זײַן זיידן, — איז געווען מיט סאַקאַנעס געפֿאַשעס! איינמאָל איז ער אַרומ־געגאַנגען איבער דער שטוב אַ פֿאַרטראַכטער, אַרומגעגאַנגען, אַרומגע־גאַנגען און אַרומגעגאַנגען. ער טוט אַ קוק — ער שטײט אפֿן טיש!... אָט אזא מינ מעלאַמעד איז דאָס געווען רעב אַרן כאַדאַראָווער. נאָכ אימ זײַנען געגאַנגען נאָכ אַ גאַנצע סעריע מעלאַמדימ, ווי רעב יעד שוע דער מעלאַמעד. מײַער־הערש דער מעלאַמעד, יאַקיר־סימכע דער מעלאַמעד, און דער קוידענגאווער מעלאַמעד, און מענדל דער גראָבער. האָט אָבער יעדער פֿון זיי געהאַט זײַן כּיסאַרן: האָט ער געקענט לער־נען — איז ער ניט געווען קײַן באַלטאַנאַכ; איז ער געווען אַ באַלטאַ־נאַכ — האָט ער ניט געקענט לערנען. פֿון אלע מעלאַמדימ וואָלט מענדל דער גראָבער געווען דער בעסטער מעלאַמעד, ער זאָל ניט האָבן דעם כּיסאַרן, וואָס ער שלאָגט זיכ. קינדער, אז מע דערמאָנט זיי דעם נאָ־מען „מענדל דער גראָבער“, ציטערן זיי. מאָלט אײַכ, מאָניש דעל־מע־

לאמער שלאָגט זיך אויך, נאָר מיט אַ גאַנג. יענער, מענדל דער גראַץ
בער, קאָג האַרגענעג אפּ טויט. דערפאַר אָבער וויאָזוי לערנט ער! איי-
נעם פּונ די צוויי האָט נאָכעם צוגעזאָגט די קינדער, אז ער וועט אימ-
ירצאשעם דינגען.

זענען זיי שוין באַוואָרנט, הייסט עס, מיט אַ מעלאַמער. איצט
בלויבט איבער שרעבן. וווּ וועלן די קינדער לערנען שרעבן? וואָס אָנ-
באלאנגט ייִדיש, האָבן זיי באַמ וואָרנאָנקעווער רעב זאָרעכלעג שוין
אויסגעלערנט זיך שרעבן. וואָס טוט מען אָבער מיט רוסיש? האָט אפּ-
לע אַ גוטער פרענט, אַרנאָלד פּונ די פּירוואָרקעס, וואָס איז שוין דער
מאָנט געוואָרן אויבן, געגעבן אַן אייצע, מע זאָל די קינדער אוועקפירן
גלייב איז דער „יעווריסקע אַוטשילישטשע“, וועט קאָסטן וואָלוו און
סוועט זיין גוט. האָט דערהערט די באַבע מינדי און האָט געשוואָרן,
אַז קאָלזמאַן זי לעבט, וועלן אירע אייניקלעך זיין ייִדן — און עס האָט
ניט געהאַלפּן קיין שמאַריןסראַעל. איז געוואָרן אַ רייד וועגן לערערס.
נועכ בוסעל איז אַ גוטער לערער, איז ער אַ באַלעגאַלעס אַן איידעם.
איצי דער שרעבער, וואָס לערנט בריוונשטעלער, האָט אַ שיינע האַנט,
איז ער שוואַכ אינ „פּאַשנ“. אווראָמ דער שרעבער, טאַקע איצים אַ
ברודער, איז שוואַכ אינ ביידע זאַכן. וואָס טוט מען? איז געבליבן מאַ-
ניש דער מאַלאַמער. דאָס איז אַ ייִד מיט אלע מינלעס: ער איז אַ באַל-
טאַנאַכ, קען דיקדעק, פאַרשטייט אַ בלאַט געמאַרע און שרעבט רוסיש,
אַז עס פּאָזט זיך אויס די וועלט! עמעס, ער ווייסט ניט וואָס ער
שרעבט, און אז ער שרעבט איז דאָס ניט אלפּי גראַמאַטיקע—מאַכט
ניט אויס. די קינדער זענען נאָך צו יונג. זיי וואָלן קענען גראַמאַטיקע.
פּאָזן זיי פּריער קענען דיקדעק—דאָס איז בילכער. אַי וואָס מאַניש דער
מעלאַמער שלאָגט זיך? פּאָזן די קינדער נאָר וועלן לערנען, וועט מען
זיי ניט שלאָגן. שלאָגט דען אַ העבע אַומזיסט? וועהאַרניע: די קינדער
האַבן דאָס אַרויסגעווען דערנאָכדעם בעכוש. מאַניש האָט פּינטן וועהאַט,
ווי אַנדערע מעלאַמדימ, ושאָנג אַדער שמעסן. ער האָט געהאַט אינעם
גראַבן פינגער פּונ דער רעכטער האַנט אַ ביינדל. מיטן דאָזיקן ביינדל,
אַז ער האָט אַיך דערלאַנגט אינ זינט אַרניין, אַדער הינטן אינ דער
פּלייצע, אַדער אַרניינגעוועטשט אַיך אינ שלייפּ אַרניין, האָט איר געקאָנט
דערוועגן דעם עלטער-זיידן פּונ יענער וועלט. אָט אַזאַ ביינדל איז דאָס
געווען! ושאַלעם האָט זיך געפּלייסט, ווי ווייט מעגלעך, אז ער זאָל דאָס

ראָזיקע „ביינרל“ אויסמינדן. און ס'וואָלט אימ עפּשער געדאָטן, וויבֿל
 ער איז געווען פון די, וואָס האָבן דאָנערשטיק די געמאָרע געוויסט
 אָדער געמאכט זיך, אז זיי ווייסן. פון טאנאכ איז דאָך אָפּגערעדט.
 כאָטש שרעבן איז ער אויך געווען נישקאָשעדיק. דערפאר אָבער, אז
 ס'איז געקומען צו שקאָצערט — דאָ האָט ער שוין געמוזט פארזוכן
 דעם טאמ פונעם „ביינרל“, וואָס ליגט אימ נאָך אדאָיאָם אין זיקאָרנ.
 נאָר ניט דאָס איז געווען דער כּיסאָרנ, וואָס נאָכעם ראַבינאָוויטש איז
 ניט געווען צעפרידן מיטן מעלאמעד מאָניש. דער כּיסאָרנ איז געווען
 וואָס ס'האָט זיך ארויסבאוויזן, אז מאָניש הייבט ניט אָן צו וויסן
 וואָס דיקדעק איז. אז מע האָט אימ א פרעג געקענט: „רעב מאָניש,
 פארדוואָס לערנט איר ניט מיט די קינדער קיין דיקדעק?“ האָט ער גע-
 ענטפּרעט: „ווייס איך וואָס, דיקדעק, דיקדעק, שמיגדעק בלע“! * —
 און האָט זיך נאָך אויסגעלאכט אויך. דאָס האָט נאָכעמען שרעקלעך
 פארדראָסן, אז ס'איז געקומען צום צווייטן זמאן, האָט ער די קינדער
 פון מאָניש אָפּגענומען און אוועקגעגעבן צו אן אנדער מעלאמעד.
 יענער איז שוין געווען א „מעדאקדעק“. געוויסט דעם „מסלול“ אפ-
 אויסווייניק. האָט ער אָבער געהאט אן אנדער כּיסאָרנ — ער האָט ליב-
 געהאט זיך קאָהאָלן. אלע טאָג האָט ער געהאט צו טאָגן אז ניט א כא-
 סענע, איז א בריס, אז ניט קיין בריס איז א פיריען האכען, א באר-
 מיצווע, א געט, אָדער גלאט א פארלאָזעניש, א בוירערעס, אן אויט-
 גלעכעניש. נאָר פאר וועמען ס'איז א כּיסאָרנ און פאר וועמען א מני-
 לע. פאר די קינדער איז דער רעבע געווען א מאַלעך פון גאָט און דער
 כּידער — א גאנידן. מע האָט געקאָנט שפּילן אין וואָס פאר א שפּיל
 איר ווילט, אפּילע אין קאָרטן — ניט אין די וואָרלאָנער ל"א-קאָרטן!
 פע! נאָר טאקע אין עמעסע קאָרטן. און געשפּילט האָט מען אין „טרי-
 ליסטויק“, אָדער אין „סטארשי קאָזיר“ — א שפּיל, וואָס די ארעס-
 טאנטן שפּילן אין די טורמעס. די קאָרטן אליין זינען אויך געווען
 „ארעסטאנטסקע“ קאָרטן — שווארצע, פעטע, אָנגעשוואָלענע. פון
 דעסטוועגן האָט מען פארשפּילט אלע אָנבליסנס מיט אלע מיטטאָגס, און

* „בלאז“ — ראָשעמיווועס פון ווערמער, וואָס באַשטימט אפ א פרעם-
 דער שפראך. — רעד.

ווי עס איז געווען ערנעצ א פאך גראַשנס, זינענ זיי אריב איז די קאַרטנ.

דאָס גאנצע געלט האָבן אָפגעווינגען די עלטערע באַכערים, אזעל-כע, ווי, לעמאַשל, זיאמע קארעצקי, א טשיקאווע באַכערל, וואָס איז דערמאָנט אויבן. ער האָט אַרופגעפירט זינע יונגע כאוויירימ אפ אלע גוטע זאכן. זיין פּרינציפ איז באשטאנען אין דריי קלאָלימ: (1) טאמע-מאמע ניט פאַלגן; (2) דעמ רעבן פינט האָבן; (3) פאר גאָט קיין מויר-רע ניט האָבן.

א מילע האָבן געהאט די גרויסע באַכערימלעך, אז זיי האָבן אָפגעווינגען דאָס געלט בא די קליינע, האָבן זיי זיך נאָך גערייצט און גע-מאכט כוויזעק. עמעסע קאַרטנ-שפילער טוען דאָס ניט... פונדעקסמווענג דארפ מען ניט מיינען, אז זיי איז דאָס גרינג אָנגעקומען. זיי אליין זינען אויך אויסקלעשטאנען גענוג יצאָרעס. ערשטנס, האָט מען געמוזט אונטערקויפן די רעבעצן, זי זאָל ניט דערציילן דעם רעבן, אז מע שפילט אין קאַרטנ. און צווייטנס, האָט דער רעבע געהאט א זון פּינול, נאָר גערופן האָט מען אים, „ליפ“, מאכמעס ער האָט געהאט א גראָבע ליפ. וואָס מען וואדארהפּט אָט די ליפ קייכלען וואן כאנפענען און אונטערשמירן אמאָל מיט אן אָנכייסן, אמאָל מיט א גאשרי, מערסטנ-טײל מיט ניסלעך. די „ליפ“ האָט ליב געהאט קנאקן ניסלעך. אָנקוקן, ווי די „ליפ“ קנאקט ניסלעך, האָט געשלאָגן צו דער גאל. ביפראט נאָך פאר פרעמדע געלט. נאָר וואָס זאָל מען טאָן? אז די „ליפ“ וועט דער-ציילן דעם רעבן, אז די קינדער שפילן אין קאַרטנ, וועט זיין בעסער? פון די אלע מעלאמדימ און לערערס און פון די אלע לערנעכצן האָט נאָכעם ראבינאָוויטש געהאט ווייניק נאכעס. אלע שאבעס האָט ער די קינדער פארהערט און, זיפצנדיק, געשאַקלט מיטן קאַפּ. מער פון אלע קינדער האָט ער געטראָגן אפן קאַפּ דעם מיטלסטן, דעם „באלי-טאנאכ“. ער האָט, אפּאָנעם, געווארט פון אים א סאך מער. „וואָס וועט זיין? — האָט ער געפרעגט, — וואָס וועט זיין דער טאכלעס? אָט-אַט, אָקערשט ווי מע זעט ניט, ווערסטו בארמיצווע, און דו וועסט אפילע קיין צוויי ווערטער ניט קאָנען זאָגן!“.. און ער האָט גענומען זיבן א רעכטן געמאָרע-מלאמער, און ער האָט אים געפאקט.

28. דער געמאָרע-מעלאמעד

מוישע־דאָוויד רודערמאן — א געמאָרע־מעלאמעד. — זינט זיך
שימענ האלט באמ שמארן זיך. — די שטאַט ראטעוועט אימ
ארויס פון מאַנכאטיר. — דער פעטער פונע קאַכט זיך.

דאָס איז געווען א רעבע א ליטוואק, מיטן נאָמען מוישע־דאָוויד
רודערמאן, א יוד א יאדישעווער, אן אינגעוויקערטער, מיט טעדיכטע
שווארצע ברעמען, א גרויסער לאמדן, א שיינער באל־טאנאכ און א
מעדאקדעק—מיט אלע מילעס. און דערצו נאָכ א פרומער, אן עמעסער
יעריש־שאַמאָימ. גייט ריכט זיך, אז אפ דעם יודן וועט אויך זיין א
פנאמ, און נאָכ וואָסער א פנאמ! דער פנאמ איז געווען דער, וואָס דעם
דאָזיקן מעלאמעדס זיך לערנט אין דער „אוינע־דע“ איז דער גאנצער
שטאַט זינען דעמלט געווען מער ניט ווי צוויי באַכער־ימ, וואָס האָבן
געלערנט אין דער „אוינע־דע“: מוישע־דאָוויד רודערמאן זיך, שימען
רודערמאן, א באַכער, וואָס סע האָט זיך פרי אָנגעהויבן אויסשיטן בא
אימ א שווארצ בערדל, און טאמארקין, דעם אדוואָקאטס זונדל, כאַימ
טאמארקין, א באַכערל א קורצס און א גראָבס, מיט קליינע אויגעלעכ
און מיט אן אויסגעבויענער נאָז, געטראַגן דאָס העמדל איבער די
הויזן, ווי א שייגעצל, געשפילט מיט די נוישע שקאָצימלעכ איז
„מאטש“, קיינמאָל ניט געגאנגען אין שול ארביין, אכוצ יאָנטיפער,
און שפילערהייט קערייכערט גראָבע „ציגער־רין“.

דאָס זינען געווען די פּאָנערן, אזוי צו זאָגן, די ערשטע שוועלבע
לעב פון דער האסקאלע אין דער שטאַט פּערעיאסלעוו, די איינציקע
צוויי יודישע קינדער צווישן עטלעכע הונדערט שקאָצימלעכ. די שקאָד
צימלעכ האָבן טכילעס געקוקט אפ די צוויי „זשידעניאטעס“, ווי אפ ביי
דושימ, ווי אפ קינדער פון אן אנדער וועלט. דערנאָכ האָבן זיי אוועק
געלייגט די „זשידעניאטעס“ אפ דער ערד אין מיטן הויפ פון דער „אר
יעודע“ און אָנגעשמירט זיי די ליפּן מיט כאזער. דערנאָכ איז מען
געוואָרן כאווער, געשלאָסן ברודערשאפט, גאָר געפּעש אכאס. גוישע
שקאָצימלעכ זינען נאָכ דעמלט — אוי וויי! — געווען רייך פון מענטשן
האס, ניט געוויכט פון קיינ יוד־העצעס, און דער גיפּט פון אַנטי־סעמ־
טיזם האָט זיי נאָכ ניט אָנגערירט. קוימ האָט מען דעם „זשיד־יאָנאָק“

אדוועקגעלייגט, אָנגעשמירט די ליפּן מיט כאָזער און דורכגעבראַכט די ביינער, איז כאָטש ער איז א „הערשקאַ“, פונדעסטוועגן איז ער א כעורעמאן גלייב מיט אלע...

דאָס אָפּגעבט נאָכעם וועוויקס קינדער צו מווישעדראָוויד דירערמאן איז ניט אָפּגעלאָפּן גלאט. דער פעטער פיניע, אז ער איז געווינע גע- וואָרן, אז זיין ברודער נאָכעם האָט אָפּגעגעבט די קינדער צו אזא מע- לאַמער, וואָס האָט א זון אינ דער „אויעזדנע“, האָט ער געארבעט מיט- סימ. ער האָט געטיינעט, אז פון דער „אויעזדנע“ איז איינ טריט צו שמאד. פארוואָס?

— אָט אזוי: אז מירן לעבן וועלן מיר זען...

און קאכאווע. עס איז, אפאָנעם באשערט געווען, אז דער פעטער פיר ניע זאָל איצטיקס מאַל זיין א נאָווי. און אזוי איז געווען די מיסע: איינמאָל אינ א שאבעס איז ארויס א קלאנג אינ שטאָט, אז די צוויי יודישע יונגעלעך, וואָס לערנען זיך אינ דער „אויעזדנע“, שימען דירערמאן און כאַימ טאמארקין, האַלטן באמ שמארן זיך! פארשטייט זיך, אז קיינער האָט ניט געוואָלט גלייבן: „ווייס איך וואָס? ווער? ווער מען? וואָס א שטאָט קאָן אויסטראַכטן?“ נאָר אז מע קלינגט איז א כאַגע שטעלט אייך פאָר, אז ס'איז דעם זעלכט טאָג שאבעס פלוצעמגער וואָרן א געלויב, ווי אפ א סרויפע. די נאנצע שטאָט איז געלאָפּן צום מאָנאסטיר. „וואָס איז די מיסע?“— „די מיסע איז א שיינע מיסע, נאָר א קורצע; איר ווילט זען א שיינס? לייט, זינט מויכל, צום מאָנאסטיר, וועט איר אָנהוקן, ווי די צוויי כעורע-ליבט פון דער „אויעזדנע“ האָבן זיך ארויפגעקליבן גאנץ הויב אפן שפיץ קלויסטער, שטיי- ען דאָרטן אָן היטלען און פרעסן ברויט, מיט כאָזער באשמירט, בעפארעהעסיע, אלע זאָלן זען!“...

די בעהאַלע איז געווען אזוי גרויס, אז ס'איז קיינעם ניט אינגער פאלן צו פרעגן: ווי איז דאָס מעגלעך צו זען פון אונטן ארום, אפ אזא הויכן מאָנאסטיר, מיט וואָס דאָס ברויט איז באשמירט: מיט כאָזער? מיט פוטער? אָדער מיט האָניק?... די נאנצע שטאָט איז געאנגען כאַד דאָראַמ. די וועלט האָט זיך געוויגט: „מיינע, אפ טאמארקיןס זונדל איז כאָטש קיין כידעש ניט — זיין פאָטער, דער אלטער טאמארקין, איז אליין א טרויפניאק, א יוד א „זאקאָניק“, א שרעכער פון „פראַשע- ניטעס“, און זיין זונדל כאַימ איז געווען, זאָנט מען, א גוי נאָך בא דער

מאמען אין בויכ. אָבער מוישע-דאָוויד רודערמאן! א ייד א יערווישע!
מאיַם און א מעלאַמער! דער בעסטער מעלאַמער אין שטאָט! ווי קאָן
מען עס דערלאָזן אזא זאכ?

לאָזט זיך אויס, אז ס'זינען דאָ יידן, וואָס האָבן געוויסט פּריןער,
אז ס'וועט אזוי זיין. פּונדאָנען האָבן זיי-דאָס געוויסט? זיי האָבן דאָס
פּאַרשטאַנען מיטן סייכל, אז מע טאָר ניט גיין מיט א קינד צופיל מיט
סטיחדעס. „מימאָנעפּשעכ—האָט איר אוועקגעגעבן אַבערע קינדער אין
דער „אוישדנע“, דאָס הייסט, איר זינט מאַסקימ זיי זאָלן זיין גוים,
דאַרפּט איר ניט פּאָדערן פון זיי, אז זיי זאָלן טראָגן אַרבעקאַנפּעסן;
און אז עס האָט זיך געמאַכט, זיי האָבן דורכגעלאָזט א מינכע, באַ-
דאַרפּ מען אָפּווישן די ליפּן און ניט צעברעכן אפּ זיי קיין שטעקן און
ניט שלאָגן, ווי מע שלאָגט א הונט“...

אזוי האָבן געטונעט בעקאוועדע באלעבאטימ, און מע האָט צונויפ-
גענומען מענטשן און מע האָט זיך אן אייצע געהאַלטן, וואָס טוט
מען? וויאזוי ראַטעוועט מען אַרויס צוויי יידישע קינדער פון דער
שמאַד? מע האָט אינגעלייגט די וועלט, געוועקט זכּוּס-אָוועס, אופּגערו-
דערט „נאַטשאַלסמווע“... פאַרשטייט זיך, אז ומער פון אלע האָט געאַר-
בעט דער פעטער פיניע. דער האָט פאַרקאַטשעט די אַרבל, צעלאָזט די
שיווע באָרד, אַרומגעלאָפּן דעם גאַנצן טאָג א פאַרשוויצטער, ניט גע-
געסן, ניט געטרונקען — ביזן, דאַנקען גאָט, ס'איז אָפּגעאַלאָטן. מע
האָט די צוויי כעוורע-לייט אַרויסגענומען פון מאָנאַסטיר.

דער שפיץ איז געווען: איינער פון זיי, כאַיַם טאַמאַרקען—דער
האָט זיך טאַקע געשמאַרט שפּעטער מיט עטלעכע יאָר. און שימען רוי-
דערמאַן האָט מען אוועקגעשיקט קיין זשיטאָמיר, אַרבינגעכען דעם פּי-
נעם באַכער אין דער ראַבינער-שול, אפּ „קאַזיאָנע שטשאַט“, און ער
האָט מיט גאָטס הילף ניט נאָר געענדיקט אפּ ראַבינער, נאָר טאַקע
געווען נאָכדעם ראַבינער, און דאַפקע ניט ווייט פון פּערעיאַסלעוו —
אין לובען.

— נו? ווער איז געווען גערעכט? איינער וועסטו שוין דינע קינדער,

צו גאָט א האָפּענונג, אָפּנעמען פון דאָזיקן מעלאַמער?

אזוי האָט דער פעטער פיניע געזאָגט צו זיין ברודער נאָכעם, צע-
פּרידן פון אלע זינטן: ערשטנס, וואָס ס'איז אימ געראַטן אַרויסצונע-
מען צוויי יידישע קינדער פון דער שמאַד; צווייטנס, וואָס זיין ברוד-

דערס קינדער וועלן שוין ניט לערנען בא א מעלאמער, וואָס קען דיקי דעק און האָט א זון אין דער „אויעזדנע“; און דריטנס, וואָס זינע ווערטער זינען מעקויעם געוואָרן, אז א ייִדיש קינד לערנט אין די שקאַלעס, איז ער מוכן אומעזומען צו דער שמאד....

האָט אָבער דער פעטער פיניע איצטיקס מאָל געהאט א ביטערן טאָעם: זיין ברודער נאָכעם האָט זיך פאראקשנט און האָט בעשמויפן ניט געוואָלט אָפּנעמען זינע קינדער פון אזא גוטן מעלאמער.

— וואָס האָב איך צו אימ? ניט גענוג יענער האָט געהאט אזויפיל אנמאס נעפעש מיט אזא ביזויען, זאָל מען לאָזן א ייִדן א מעלאמער אין מיטן זמאן אָן ברויט?

דער פעטער פיניע האָט אויסגעהערט דעם ברודער מיט א ביטער שמייכלעך, ווי איינער רעדט: „האלעוויי זאָל איך ליגן זאָגן, נאָר דו פירסט די קינדער אפ א גוטן דערעכ“... דערנאָך איז ער אפגעשטאנען, געגעבן א קוש די מעזוזע און איז אוועק א ברויגעזער.

29 דער אמאָליקער „כידער“

א בילד פונעם אמאָליקן „כידער“ — די טאלמירדימ העלפן דעם רעבן און דער רעבעצן בא דער ארבעט. — דער רעבע מאכט בראָכע. — זיין מוסער זאָגן ברענגט צו נייע זינד.

מע האָט די קינדער פון דעם פארפלעקטן, נאָר געראָטענעם מעלאד מער רודערמאן ניט אָפּגענומען. אדעראכע, זיי זינען בא אימ פאדיר בליבן אויב אפן אנדערן זמאן און אפן דריטן זמאן — און אלע זינען געווען צעפרידן: דער רעבע פון זינע טאלמירדימ, די טאלמירדימ פון זייער רעבן און דער טאמע — פון די טאלמירדימ מיטן רעבן.

מער פון אלעמען זינען געווען צעפרידן די טאלמירדימ. קאָט האָט זיי צוגעשיקט א רעבן, וואָס שלאָגט זיך ניט, לעגאמרע ניט. ער ווייסט גאָרניט, וואָס הייסט שלאָגן זיך. ס'דן אמאָל, אז א יונגל האָט שוין שטארק דעקומשעט, אָדער ניט געוואָלט דאוונען, אָדער ער האָט גע- האט אזא פארשטאָפּטן קאָפּ, כאָטש „פלעקער טעסען“, — דעמלט איז שוין דער רעבע רודערמאן ארויס פון די קיילימ, אוועקגעלייגט דעם

באָכער אפּן בענקל, אראָפּגענומען די פּליסענע ווייכע יארמעלקע פּונעם קאַפּ, פּונ דער גרינג אָפּגעפיצקעט — און גי!

נאָכ א מילע האָט געהאט רודערמאן דער מעלאַמער — ער האָט געהאַלט א „זשאָרנע“, אזא מאַשין אפּ צו „רײסן“ גרויפּן. די מאַשין האָט געהאט א ראָד מיט א הענטל, און פּונ אויבן איז געלעגן מיטן פּאַנעם אראָפּ א זאַק מיט רעטשקע. פּונם דרייען די ראָד האָבן זיך די רעטשקע פּאוואָלינקע געשאַטן אין קעסטל אריין, פּונעם קעסטל זינען זיי פּאוואָלינקע געפאלן אפּן שטיין, דער שטיין האָט זי פּאוואָלינקע געריבן, אָפּגעשוילט די שאַלעכצ און געמאַכט פּונ די רעטשקע — גרויפּן. אַט דאָס האָט געהייסן א „זשאָרנע“.

פּאַרשטייט זיך, אז דער גאַנצער אַנטיק פּונ דער „זשאָרנע“ איז געלעגן אינעם דרייען. וואָס מער מע דרייט, מער שיטן זיך די גרויפּן. און באַלאַנימ אפּ דרייען זינען געווען א סאַך, קימאַט אלע טאַלמידים. יעדער וויל קומען צו הילף דעם רעבן מוישע־דאָוויד, וואָס קאָן ניט לעבן פּונ מעלאַמדעס אליין און מוז נעבעך אָנקומען צו זיטיקע פּאַרנאָד סעס: ער רײסט גרויפּן, זי באַקט לעקעכ. באַמ לעקעכ באַקן, מיינט איר, איז שוין גאָר ניטאָ וואָס צו טאָן? ס'איז א סאַך דאָ וואָס צו טאָן! און דאָ קאָנען אויך די קינדער צוהעלפּן. ניט אזוי באַמ באַקן, ווי באַמ „אויספּאַטשן“. קאָרענעם האָניק־לעקעכ באַדאַרפּ מען פּאַטשן, לאַנג פּאַטשן, מיט ביידע הענט, ביז ער ציט זיך, ווי א האָניק־טייג קאָן זיך צינען. און ווער נאָך קאָן אזוי פּאַטשן, ווי א כּיידער־זינגל? באַלאַנימ פּאַטשערס צווישן די כּיידער־זינגלעך זינען דאָ אזוי פיל, אז מע שלאַנגט זיך אַזש פּאַרן פּאַטשן. יעדער וויל פּרונער.

דער לעזער באַדאַרפּ זיך ניט ווּנגדערן, וואָס איז דאָס פּאַר אַן אַזער דע—טאַלמידים זאָלן „רײסן“ גרויפּן. „פּאַטשן“ לעקעכער! לעמע באַ די וואָרנעווער מעלאַמדים האָבן זיי געטאָן א סאַך גרעכערע ארבעט? לעמאַשל, באַמ רעבן רעב זאָרעכלען און באַ אַנדערע מעלאַמדים האָבן נאָכעם וועוויקס קינדער גאַנצ פּינג געשמירט די ערד אפּ שאַכעס, פּאַר לעכוויזן ארויסגעטראָגן די פּאַמעניצע, איינציקוויזן געבראַכט צו טראָגן וואַסער פּונעם גווישן ברונעם. און אלפי גוירלגעניאַנטשעט זיך מיטן קינד אויך. פּונ גיין מיט אַן אָפּ צום שוויכעט שמועסט מען ניט. עס איז געווען אַ קאָווער פּאַר די קינדער העלפּן דער רעבעצן אָפּפּליקן דאָס אָפּ. אַבי אַן ארבעט, אַבי ניט געלערנט. ערגער פּונ אלע ארבעט איז

געווען דאָס לערנען, דאָס לערנען אין כּיידער. דאָ וועט, דאכט מיר, זיין דאָס אָרט אָפצומאָלן דעם כּיידער, ווי ער האָט אויסגעזען אין יענע צייטן, ביכריי די קומענדיקע דוירעס, וואָס וועלן זיך אינטערעסירן מיטן אמאָליקן יידישן לעבן אין דער גליקלעכער „טשערטא“, זאָלן עס האָבן פאר די אויגן.

א קליין נויש שטובל אפ הינערשע פיסלעך, מיט שטרוי געדעקט, אמאָל א ביסעלע אינגעכויגן אפ א זנט, אונ אמאָל אָן א דאכ, ווי אָן א היטל. איין פענצטערל, אונ אז א סאכ — איז צוויי. די ארויס-געזעטע טאפלי איז אָדער פארקלעפט מיט א פאפיר, אָדער פאר-שטעקט מיט א קאָפּנישעלע. די ערד איז א „געוואלדעוועטע“, כאר שמירט מיט ליימ, אונ אפ שאבעס אונ יאָנטעו—באשאַטן מיט זאמד. א גרויסן טייל פונעם כּיידער פארנעמט דער אויוון מיטן אפנאויוון אונ מיט דער „לעזשאנקע“. אפ דער לעזשאנקע שלאָפט דער רעכע, אונ אפן אויוון — זינע קינדער. בא דער וואנט שטייט א בעט — דער רעכעצנס בעט — מיט א סאכ קישנס צוקאָפּנס אונ קלייניטשקע קיר שעלעך קימאט ביז דער סטעליע. דאָרטן אפן בעט, אפ א ווייסן לייב לעך, לייגט אמאָל א בלאַט לאָקשן, אמאָל קיכלעך אונ בייגל (אויב די רעכעצנ פארנעמט זיך מיט בעקערין), אונ א מאָל א קינד (אויב ס'איז געפערלעך קראנק). אונטערן אויוון א „פאָרפיטשניק“ (איז דער לייטע רופט מען עס „קאטוכ“). דאָרט האָדעוועט מען אויפעס, געוויינלעך אפ פארנאָסע. בא דער קרומער מעזבערעסער וואנט—א שאפע אפ האלטן ברויט, קריגלעך אונ טעפלעך. אפ דער שאפע — דאָס איינערנע געפעט, א זיפ, א דערקאטש, א ריבזיז, אונ קעדוימע אזעלכע קיילימ. פונ פאָרנט, סאמע נעבן ארענגאנג, קאָטשערעס מיט לאָפעטעס אונ א גרויסע פאָמעניצע טאָמעד פול, אונ א צעבער א היילצערנער, וואָס דינט, אפ וואסער האלטן, אונ א האנטעך, וואָס איז טאָמעד נאס, אפ די הענט אָפצוויישן. אונ אין מיטן שטוב א לאנגער טיש מיט צוויי לאנגע בענק. — דאָס איז, אייגנטלעך, דער כּיידער, די שול, ווו דער רעכע שטודירט מיט זינע טאלמידים. אלע סיי דער רעכע סיי די טאלי-מידים שרייען. דער רעכעצנס קינדער, וואָס שפילן זיך אפן אויוון, שרייען. די רעכעצנ, וואָס פאָרעט זיך בא דער „קיכ“, שרייט אפ אירע קינדער, לעמט זיי שרייען. די אויפעס, וואָס אונטערן פאָרפיטשניק, קוואָקען: דאָס האָט די קאצ, אראָפגעשפרונגען פונ דער לעזשאנקע, א

שטיילניקע, א רויקע, א גלאטינקע, זיך ארבייטענדיג אונטערן פאָד-
פייטשניק און ספּאַלְאָשעט די אויפּעם, — ניט געדאכט זאָל זי ווערן!

אַט אזוי האָט אויסגעזען דער אמאָליקער וואָראָנקעווער כּיידער.
ניט פיל שענער האָט אויסגעזען דער כּיידער אין דער גרויסער שטאָט.
אין פּערעיאַסלעוו. דער פּערעיאַסלעווער רעבע האָט, גלייב ווי דער
וואָראָנקעווער, געקנעלט מיט זינע טאלמידים, זיצנדיק ווינטער אין וואַ-
טאָוון כּאלאט מיט א פליסענער יארמעלקע, און זומער — אין אַן
אדעקאטפּעס, אין א העמד מיט ברייטע ארבל. ווינטער נאָכן שלאָפּ
האָט ער געטרונקען אַנשטאָט טיי, „ליפּאָווע צווייט“, און זומער — קאלט
וואסער פון א הילצערן קווערטל, דורסגעזיט דורכ אײנעם פון די בריי-
טע ארבל פונעם העמד, געמאט דערופּ פּרײַער מיט גרויס קאוואָנע א
בראָבע, „שהכל וטהיה בחברו“, און אלע טאלמידים האָבן אים געענט-
פּערט, „אַמיינ“. טאָמער האָט א ינגל געבראכט עפעס א פירע, האָט
דער רעבע געמאכט „בורא פרי העצ“ און די טאלמידים האָבן געענט-
פּערט „אַמיינ“. טאָמער האָט א ינגל געבראכט א גרינע אווערקע,
האָט דער רעבע אָפּגעשיילט די אווערקע, געמאכט אפ איר „בורא פרי
האדמה“, און די טאלמידים האָבן געענטפּערט „אַמיינ“.

ס'איז אלצײַנג געווען קעדני, אבי ניט לערנען. צו שטארק האָט זיך
צוגעגעסן דאָס לערנען. א נאנצן טאָג געלערנט. ווינטער באנאכט גע-
לערנט. אופגעשטאנען פארטאָג און געלערנט. אפילע שאכעס באטאָג
אויב געלערנט. און טאָמער ניט געלערנט, איז כאָטש אזוי געזעסן שא-
דעם באטאָג אין כּיידער און אויסגעהערט דעם רעבנס מוסער.

דעם רעבנס מוסער — דאָס איז געווען א ריכע פּאנטאזיע פון
„טויזנט איינ נאכט“. פונעם רעבנס מוסער האָט מען זיך געזען מיט
יענער וועלט, געפילט דעם טאם פון „כיבעט האקיווער“, זיך צוגע-
הערט, ווי דער מאלעכאדוימע קומט צו מיט שטילע טריט, עפנט אײַך
אופ דעם בויך, נעמט ארויס די קישקעס און טוט אײַך א שמיץ מיט
זיי איבערן פּאַנעם: „רשע, מה שמכ — שייגעצ, וויאזוי רופט מען
דיכ?“... און נאָכדעם, ווי צוויי מאלעכאבאָלע נעמען אײַך און ווארפן
אײַך „קאפּאקאל“, ווי א מיאטיש, פון איינ עק וועלט ביזן אנדערן. און
טאָמער האָט איר איינ מאָל געזאָגט א לינג, הענגט מען אײַך אופ פאר
דער צונג אפ א פלעקל, אפ איר הענגט, ווי א יאטקע-פלייש, און טאָמער

האָט איר פארגעסן אמאָל אָפּגיטן נעגל־וואסער, שמעלנ זיכ אוועק צוויי מעכאבאָליז און רעסן איינ מיט אפצווענגעס די נעגל פון די פֿינגער. און טאָמער האָט איר אמאָל פרייטיק זיכ געשניטן די נעגל און אומד גערן אראָפּגעלאָזט א נאָגל אפּ דער ערד, לאָזט מען איינ אראָפּ אפּ דער וועלט און מע הייסט איינ גיין זוכן דעם נאָגל.

דאָס איז פאר קליינע אווירעלעכ. הינט ווי איז שוין פאר גרויסע אווירעס? לעמאָשל, פאר היפערן אינ דאוונענ? פאר דורכלאָזן א מינ כע? פאר ניט ליינענ קרישמע? פאר א שלעכטער מאכשאָווע? פאר הירדוריס און כאָלומעס? — ניטאָ קיין ראכמאָנעס דאָרטן, ניטאָ! טשוווע, טפילע און צדאָקע — דאָס איז נאָר דאָ, אפּ דער וועלט. אפּ יענער וועלט איז שוין שפעט, פארפאלן! דאָרט זינט איר שוין מיט אלע רעשאַזן גלויב. דאָרט גייט איר שוין גלויב אינ אייביקן פֿינע, אינ זודיקן קעסל אריין, אינ גענעם, שקאָצים, אינ גענעם! ...

אזוי לאָזט אויס דער רעבע זינן מוסער שאבעס באטאָג, און די קינדער הערן צו מיט קאָפּ און וויינען, האָבן כאַראַטע, שלאָגן זיכ אל־כעט, גיבן זיכ דאָס וואָרט שוין זינן גוט און פֿרום. נאָר קוים איז דער רעבע אופגעשטאנען פון טיש און די קינדער נאָכ אימ, אזוי איז פאר געסן געוואָרן דער גאנצער מוסער; די יענע וועלט מיטן גענעם מיט אלע מאלעכאבאָלע זינען פארשוונדן געוואָרן, ווי א שאָטן, וואָס גייט איבער, ווי אַ כאָלעם, וואָס פליט אוועק, און כעוורע האָבן זיכ אומגעקערט צו זייערע זינד און צו זייערע שולדן: געהיפערט באמ דאוונען, דורכגעלאָזט א מינכעלע, ניט געליינעט קיין קרישמע. ווער מיר נעגל־וואסער? וואָס מיר דאוונענ? אז אינ דרויסן שניט די זינ, און די שאָטנס דראפּען זיכ אפּ די ווענט, ווינקענע צו איינ, רופּן איינ: אינ דרויסן ארויס, יינגעלע, אינ דרויסן! דאָרט איז גוט! דאָרט איז וויל! איינ שפרונג א רעכטער — און דו ביסט באמ בריקל. נאָכ א שפרונג — און דו ביסט אפּ יענער זינט בריקל, וווּ עס לויפט א טיכל, וווּ עס זשומעט א וואסערל, וווּ עס גרינט אַ גרעזעלע, וווּ עס געלט א בלומעלע, וווּ עס פליט א פייגעלע, וווּ עס טאנצט א היישעריקל. און דאָס גרינע־געלע פעלד כעט זיכ בא איינ, איר זאָלט איינ א וואָרפ טאָג אפּ דער ווייכער שמעקנדיקער ערד ווי איר שטייט און גייט. און דאָ קומט אַן דער טאטע, אָדער די מאמע, אָדער אַן עלטערער ברוד

דער, אָדער אַ שוועסטער: — „האַסטו שוין געדאוונט? אינ כוידער
ארבנ, שקאַצ אײנער, אינ כוידער ארבינ!“...

30. די בארמיווע

דער בארמיווע נעמט אויס. — א גאלערויע טיפן פערעיאסלעווער
באלעבאטימ. — א מאמעס טרערנ.

ארבינטראכטנדיק זיכ אינעם לערנענ אינ יענעם מינ „כוידער“, בא
יענע מינימ מעלאמדימ, וואָס זינענ באשריבנ אינ די פריערדיקע קאָד
פיטלעכ, האָבנדיק פאר זיכ די רעבעצנ, וואָס מע דארפ איר העלפנ,
טאטע-מאמע, שוועסטער אונ כוידער, וואָס מע דארפ זיי פאַלגנ א
גאנג, אונ קאַלערליי מינימ שקאַצערני, פונ באָדנ זיכ זומער אינ טיב
כיונ שפילנ ווינטער אינ קאַרטנ אונ אינ קנעפּלעכ, הינט גלאט דאָס
אומלויפנ אונ אומשפאצירנ איבער דער שטאָט, — איז שווער צו
פארשטיינ, פונוואנענ האָט זיכ גענומענ בא די קינדער דאָס, וואָס
זיי האָבנ געקענט? מע דארפ ניט פארזעסנ דאָס אויב, אז דעם רעכנ האָט
מענ גענארט, דעם טאטנ האָט מענ גענארט, אונ אפילע דעם ראָוו, צו
וועלכנ מע האָט געפירט די קינדער פארהערנ, האָט מענ אויב אָפנע-
נארט. הינט ווי האָט זיכ גענומענ מאטעריאל אפ אָפצונארנ א גאנצע
שטאָט מיט יידנ, וואָס זינענ זיכ צונויפגעקומענ אפ דער בארמיווע
צו נאָכעם ראבינאָוויטשעס זונדל? דער העלר פונ דער דאָזיקער ביאָ-
גראפיע געדענקט פאר קלאָר, אז ער האָט ניט אָנטעהויבנ צו זויסנ פונ
דעם, וואָס מע האָט אימ אויסגעשטעלט, ער זאָל זאָגנ אפ זינ יאָנ-
טעוו—אונ דאָכ האָט געקלונגענ די שטאָט מיט זינ בארמיווע. טאטעס
האָבנ מעקאנע געווענ, מאמעס האָבנ זיכ געוונטשנ אזעלכע קינדער.
ס'איז געווענ אן עמעסער יאָנטעוו, א גרויסארטיקער יאָנטעוו.
אונ אינ אימ האָבנ זיכ באשעפטיקט א סאכ הענט אונטער דער קאָד
מאנדע פונ דער באָבע מינדי, וואָס האָט אויסגעזענ אינ איר שאבעסדיקנ
אַנטאָג, מיטנ שטערניטיכל, ווי אן עמעסער קאָמאנדיר. זי האָט גע-
קאָמאנדעוועט, וועמענ מע זאָל רופנ אונ וועמענ ניט, ווער ס'זאָל זיצנ
אויבנאָג אונ ווער ניט, וואָסערע טעלער מע זאָל שטעלנ, וואָסערע

בראנפנס און וואָסערע וויינען מע זאָל טרינקענע. מיט אלעמען האָט זי זיך איבערגעקריגט, אפּ אלעמען זיך אָנגעבייזערט, ניט געשאנעוועט אפּילע דעם באַרמיצווע-העלד אליינ, ער זאָל זיך האַלטן ווי אַ מענטש, ניט האָבן קיין טעווע ביסן די נעגל פֿאַטש צווישן מענטשן, ניט לאַכן אליינ און ניט מאַכן לאַכנדיק די איבעריקע קינדער, קורצ — ניט זיין קיין יומאכשמויניק.

— נאָט האָט ראַכמאַנעס געהאַט, האָסט דערלעכט די באַרמיצווע, איז שוין ציט, זאָלסט ווערן א שטיקל מענטש! — האָט זי אינגע-טוינעט מיט אים, באַשפּינג די פינגער און אויסגעלעט אים דאָס לעצטע טע רעשט פּונ די פייעלעכ, וואָס זי האָט קוים „אַפּגעווייעוועט“ באַ איר זונ; נאָכעם ראַבינאוויטש האָט שוין לאַנג כיישעק געהאַט זיי נאָר אינגאַנצן אָפּשערן, האָט די באַכע מינדי ניט דערלאָזט.

— אז איך וועל שטאַרבן און מינע אויגן וועלן עס ניט זען, — האָט זי אים געזאָגט, — וועסטו דעמלט מאַכן דינע קינדער פאַר גוים. און איצט, קאַלומאַן איך לעב נאָך, וויל איך זען אפּ זייער פּאָנעם כאַטש א סיימען פּונ יודישקייט.

אכוצ דעם גרויסן אוילעם, וואָס מע האָט צונויפגערופּן גלייב פּונ שול אפּ באַרמיצווע, איז זיך צונויפגעקומען די גאַנצע מישפּאַכע. פאַר-שטייט זיך, אז דער רעבע מוישע דאָוויר רודערמאַן, אין דער שאַפּעס-דיקער געווענטענער קאַפּאָטע, מיטן אָפּגעבליאקעוועטן פּלייסן היטל, ווי אַ לאַטקע אפּן קאַפּ, איז אויב געווען „בתוך הבאים“*. ער האָט זיך אָבער געהאַלטן זייער קליינ און פּוטדערווייט. פּונ דער מיסע אָן מיטן זונ, וואָס האָט זיך געוואָלט שמאַרן, איז ער געוואָרן באַ זיך שטאַרק אַראָפּגעפּאַלן. ער האָט זיך קיימאַט גאָרניט צוהערירט ניט צום קידעש, ניט צום פאַרבלייסן, געזעסן פאַרוקט אין אַ ווינקעלע, אַנגעבוונגן אין דרייען, און שטילערהייט געהוסט אין די ברייטע אַרבל פּונ דער שאַבעסדיקער געווענטענער קאַפּאָטע.

נאָר אָט איז געקומען די כיינוט פּונעם עקזאַמען. דאָס באַרמיצווע-באַכערל האָט זיך באַדאַרפט אוועקשטעלן און אַרויסבאווייזן דעם אוילעם, וואָס ער קען, — האָט מיטאַמאָל דער רעבע רודערמאַן אפּ-געכאַפט זיך; זיין פּלייצע האָט מיטאַמאָל אויסגעגלעכט זיך; די גע-דיכטע שוואַרצע ברעמען האָבן זיך אפּגעהויבן און זינע אויגן

* בעסויב האַבאַזי — צווישן די געקומענע. — ר. ע. ד.

הָאָבֵן זִיב אַינגעגעסן, אַינגעזויגן אינעם טאַלמיד, און זײַן גראָבער פֿינגער האָט מיט אַ קוועטש, ווי דאָס שטעקעלע פֿונעם דיריזשאָר, אונטערגעזאָגט דעם טאַלמיד די אויסגעשטעלטע ווערמער.

און דער טאַלמיד, דער באַרמיווע הייסט עס, איז טיילעס שיר ניט אומגעפֿאלן פֿאַר שרעק, געפֿילט אַ מאָדנע טרוקנע מיט אַ מויל איז אַ שווינדל איז די אויגן. עס האָט זיב אימ אויסגעראַכט, אז ער גייט אַפֿ אַיז, אָט-אַט צעשפֿאַלט זיב דאָס אַיז, און טראַכ — ער טוט אַ פֿאַל מיטן גאַנצן אוילעם. נאָר וואָס וויטערוויטער איז ער, אונטער דעם רעבנס קוק און אונטער דעם רעבנס קוועטש מיטן גראָבן פֿינגער, געוואָרן באַ זיב שטאַרקער און שטאַרקער, און ער האָט אָנגע-הויבן שפּאַנען, ווי אַפֿ אַן אַיזערנער ברוי, און ער האָט דערפֿילט אַ וואַרעמקייט איז אַלע אייווירי, און עס איז אוועק באַ אימ ווי אַ מויל מער.

האַלטנדיק איז מיטן דער אַרבעט און דרייענדיק מיטן פֿינגער נאָכן רעבנס גראָבן פֿינגער, האָט דער באַרמיווע פֿונדעסטוועגן גוט געקוקט אַפֿן אוילעם, געזען דעם אויסדרוק פֿון אַלע פענעמער, ניט דורכגעלאָזט קיינעם. אָט איז יוצאָק וויגדער, וואָס רירט מיט די פֿלי-צעס און קוקט מיט די גאַזלאַנישע אויגן. אָט איז דער אַלטער יעשיע סריבנע — מע זאָגט, ער איז שוין אַ בענ-מיוע, אַלט הונדערט יאָר. די צונג איז באַ אימ אַ מויל ווי אַ גלעקל, מאַכעס קיין ציין האָט עס שוין ניט. אָט איז זײַן זון בערקע, שוין גענוג אַלט, די אויגן האַלט ער צו און דעם קאָפֿ אַפֿ דער זײַט. אָט איז אָשער ניידיס, וואָס אַלע רופן אימ דער „פעטער אָשער“ — טאַקע אַ פעטער, אַ ברייטער, אַ גראָבער. די זעהנע קאַפּאַטע אַפֿ אימ שפּאַלט זיב און אַליין איז ער גרוי ווי אַ טויב. און אָט איז יאָסי פֿרוכשטיין מיט די גרויסע אַרײַן געשטעלטע ציין, מיט די גלאַנצענדיקע ברוילן און מיטן שימערן בערדל — אַן אַפיקורעס אַ יוד, וואָס שפֿילט מיט נאָכעם ראַבינאָוויטשן איז שאָב און ליינעט אַזעלכע ביכלעך, ווי „מסרי פֿאַרזי“, „שבילי עולם“ און נאָך אַזעלכע זאַכן. נעבן יאָסינ שטייט זײַן יונגערער ברודער, מיכל פֿרוכשטיין, אַ יונגער מאַן אַ כאַכעם, אַ מאַזער, וואָס לייקנט אַפֿ אַלץ דינג, הייסט דער שיקסע פֿאַרלעשן דאָס ליכט אומ שאַבעס און האַלט שטאַרק פֿון אַזעלכע יאָרן, ווי מוישע בערנער און בעני קאַנאווער, וואָס אַלע ווייסן, אז איז דער יוגנט האָבן זײַ אַמאָל פֿאַרקוקט איז אַ זײַט, ביים

דער שערער האָט זיי צורעכט געמאכט די בערדלעכ... יוסראָעל בענדיצידי
 איז אויב געווען בעסויב האַבאָים. אמאָל האָט מען אים גערופן יוס-
 ראָעל דער קלעזמער, נאָר איצט האָט ער שוין געהאט אן אייגענע
 שטוב, א שטאָט אין מיזרעכ, א באָרד האָט ער זיך צעקעמט א ברייטע,
 א שוואַרצע, א גלענצנדיקע, און כאַטש ער זאָגט זיך ניט אָפּ איצט
 אויב פון צו שפּילן אפּ א געהויבענער באַסענע, נאָר פונדעסטוועג וועט
 אים קיינער ניט רופן קלעזמער, אפּילע הינטער די אויגן. און ער
 איז טאקע א שיינער יוד, פירט זיך מיטע באַלעבאָס. אז ער לאַכט,
 לאַכט ער מיט אלע ציינ, קליינע, שיטערע, ווייסע ציינ. אפּילע רעפּאָעל
 דעם שאַמעס מיטן אויגל האָט דער באַרמיצווע ניט דורכגעלאָזט. רע-
 פּאָעל איז געשטאנען האַלב אינגעכויגן און אינגאנצן אריינגעטאָגן אין
 דעם, וואָס דער באַרמיצווע האָט געדארשנט, און עס האָט זיך אויס-
 געוויזן נאָך זיין דארטן פּאָנעם און אויסגעבויגענער נאָז, אז אַט-אַט
 טוט ער א פּאטש מיט דער האַנט איבערן טיש און רופט אויס מיט
 זיין שאַבעסדיקן נוסעכ:

„צעהען גילדיון אומ קויהענ!“...

אלעמען און אלע האָט דער באַרמיצווע באַמערקט. און אלע
 פענעמער האָבן אויסגעזען יאָנטעוודיק. נאָר יאָנטעוודיקער פון אלע איז
 געווען דעם פעטער פיניעס פּאָנעם. געזעסן גאנצ אויבנאָגן, נעכט באַר-
 מיצוועס פּאָטער, אין זיין שאַבעסדיקער זינדענער קאפּאָטע. מיט א
 ברייטן זינדענעם גארטל, מיט א בלוין סאַמעטן היטל אפּן קאָפּ, האָט
 דער פעטער פיניע געקוקט אפּן באַרמיצווע פון אונטן ארום, געשמייכלט
 זיך אין אַ באָרד ארעין, ווי איינער רעדט: „מיינע, קענען קען ער, דער
 יומאכשמויניק—דאָס זעט מען... נאָר צו דאוונט ער אָבער אלע טאָג? צו
 היט ער אָפּ נעגל-וואסער? צו ליינעט ער קרישמע פּארן שלאָפּ? צו
 טראָגט ער ניט אומ שאַבעס?—דאָס איז באַ מיר א גרויסער סאָפּעק.
 הערפּאר איז אָבער דער פּאָטער פּונעם באַרמיצווע געווען — אים
 ניט אין פּאָנעם אַריינגעקוקן. עס איז געווען צו זען, אז קיין מער
 גליקלעכער מענטש, ווי ער, איז אפּ דער וועלט נישטאָ. דעם קאָפּ האָט
 ער געהאַלטן ארום, די ליפּן האָבן זיך אים געירט, נאָכגעאנגענע טריט
 באַ טריט דעם זון, געקוקט אפּן אוילעם, אפּן ברודער פיניע, אפּן
 רעכט רוזערמאַן, אפּן באַרמיצווע אליין און אפּ דער מאַמע פּונעם
 באַרמיצווע.

און די מאמע, ווי יקלייניטשקע כאיערעסטר, איז געשטאנען גאָר אומבאמערקט, מיט דערעכערעצ, בא דער זיט, צווישן די איבעריקע וויי- בער, איז דער שאבעסדיקער זינדערער פאַטשיילע, א פארגאפטע, שטיי- לערהייט, זיפצנדיק, זיב אויסגעקנאקט אלע פינגער, און צוויי בלי- שטשענדיקע טרערן, ווי צוויי בריליאנטן, האָבן זיב געקניקלט און אָפ- געשינט קעגן דער זון אפ איר גליקלעכ, יונג, ווייס, נאָר שוין גע- קנייטשט פאַנעם.

וואָס זינען דאָס געווען פאר טרעהן? טרערן פון פרייד? פון טי- נען? פון נארלעס? פון דער שלעכטער צייט? אָדער עפּשער האָט א מא- מעס הארץ אינגערווייט איר א סאָר אפּן אויער, אז אָט דאָס באר- מיצווער-באַכערל, וואָס קלינגט איצט אזוי שוין, וועט אינגליכן, נאָר אינ- זיכן, זאָגן קאדיש נאָך איר נעשאַמע? ...

ווער ווייסט, וואָס א מאמע קאָג וויינען?

31. „דער באַכער“

זינג ברודער הערשל ווערט א כאַסן. — דאָס פארהערעניש
מוט א סופלער. — א מפייל-זעקל, א זויגער און א קאלע.

— אצינד ביסטו שוין, מיט גאָטס הילף, א באַכער. אויס יונגל, אויס שייגעצ, אויס קונדעס. צייט ווערן א מענטש און אן ערלעכער ייד, וואָרעם די צייט שטייט ניט: אָטדאָט, אָקערשט ווי מע זעט ניט, ווערסטו א כאַסן...

דאָס איז געווען דאָס ביסל מוסער, וואָס מע האָט ארבינגערעדט דעם בארמיצווע אפּ מאָרגן נאָך דעם פייערלעכען שאבעס, און דער רע- בע האָט אים געהאַלפּן אָנטאָן די טפילן. ער האָט אים אינגעקערעם- פּעוועט דעם „שעל-יאד“ אפּ דער לינקער האנט, אז די פינגער האָבן זיב אָנגעגאַסן און געוואָרן בלוי, און דער גרויסער „שעל-ראַש“ האָט זיב אלע מינוט אראָפּגערוקט צווישן די אויגן, אָדער אראָפּגע- פּאַחן א ביסל אפּ א זיט, יעדנפאלס שמארק כיישעק קעעהאט אראָפּגליטשן זיב אראָפּ. דעם בארמיצווע האָט געקאָסט מי אינצוהאלטן גלייכגעוויכט, ניט געקאָנט זיב, א ריר טאָג פריי

און אפילע א קוק צו טאָג אפ די וויסעכעוורעניקעס, וואָס האָבן מיט נענערקייט ארומגערינגלט דעם באַרמיצווע, זענ, ווי ער דאוונט צום ערשטן מאָל אין טפילנ. און מע דארפ דעם עמעס זאָגן, או ווען ניט זיי, אָט די וויסעכעוורעניקעס, וואָלט דער באַרמיצווע איצטיקס מאָל געדאוונט מיט האַרץ, מיט קאוואָנע און מיט ליבשאפט. עס איז אימ געפעלנ די צערעמאָניע פון טפילנ לייגן; עס איז אימ געפעלנ די טיטש פון די ווערטער „וארשתיב“; עס איז אימ געפעלנ דער מע-כעדיקער יוכטנדייעכ פון די פרישע, נאָרוואָס אויסגעמאכטע רעד צועס; עס איז אימ געפעלנ, וואָס מע זאָגט אימ, אז ער איז שוין א באַכער; עס איז אימ געפעלנ, וואָס מע איז אימ מעצארעפ צו א מיר ניען. די מאשמאָעס, אז ער איז שוין א יוד גלייב מיט אלע יודן, א מענטש גלייב מיט אלע מענטשן. אפילע רעפאָעל דער שאמעס מיטן אויגל קוקט אפ אימ שוין גאָר אנדערש, מיט פארבאָרגענעם דערעכ-ערעצ. פון די באוויירימי שמועסט מען ניט, אז זיי זינען אימ מע-קאנע, וואָרעם ער געדענקט, אז ער אליין האָט אמאָל מעקאנע געווען זיין עלטערן ברודער הערשל צו זיין באַרמיצווע. און ניט אזוי אפ דער באַרמיצווע, ווי אפ דעם, וואָס באַלד נאָכ דער באַרמיצווע איז זיין ברודער געוואָרן א באַסן, און די קאלע האָט אימ געשענקט אן אויסגענייט טפילנדיקעל, און דער מעכונטן — א זילבערנעם זייגער. ביידע פאקטן, דאָס הייסט, וויאזוי דער ברודער הערשל איז א באַסן געוואָרן און וואָס איז געוואָרן פונעם מעכונטן מאטאָנע, פונעם זיין גער, דארפן באַשריבן ווערן כאַטש אין קורצן.

הערשל איז געווען א באַרמיצווע-ינגל א ציקאווער, א שיינער, און א טשעפסקע באַכערל, דאָס הייסט, ער האָט ליב געהאט גיין ריין אָנגעד-טאָג; נאָר קיין קאָפ צום לערנען האָט ער ניט געהאט, און קיין גרויסער וועלער איז ער אויב ניט געווען. פונדעסטוועגן א טאטנס א קינד, נאָ-כעם ראבינאוויטשעס א זונדל — מע האָט אימ גערעדט די פינסטע שידוכים, און ס'איז געקומען צו פאָרן א שיינער יוד מיט א שוואַרצער באַרד — א מעכונטן פון וואַסילקאָוו, ניט אליין, נאָר מיט א פארהער-רער, א יונגערמאנטישויק מיט א געל בערדל, א געראָטענער, א קענער, א באַל-טאנאכ און א באַל-אַשנאווידעש, נאָר א ביסל א נודניק, אן אינגעגעסענער, האָט ליב ארשנקריכן יענעם אין די ביינער. צום אַלעט ערשטן האָט דער פארהערער גענומען ארויסבאוויזן פאר די מעכר

טאָנימ, וואָס ער קען. צוליב דעם האָט ער זיך א נעם געגעבן צום
 כאָסנס רעבן, אריינגעלאָזט זיך מיט אימ אינ א לאַנגן דיספּוט וועגן
 דיקדעק. וואָס דער רעבע האָט געזאָגט, האָט ער געזאָגט פארקערט.
 דערנאָך האָט ער א כאפ געגעבן דעם רעבן, דער רעבע זאָל אימ זאָגן,
 פארוואָס שטייט אינ „קהלת“, „זכּוּכּי מוֹת יבּאיש“, מיט א לאָשן יאָ-
 כּיד, און ניט „יבּאישו“, מיט א לאָשן ראבּימ? דערופּ האָט אימ דער
 רעבע געענטפּערט: לעמאי שטייט אינ קויהעלעם טאקע „וזכּור את
 בּוֹרְאִיך“, מיט א לאָשן ראבּימ, ניט „וזכּר את וּבּוֹרְאִיך“, מיט א לאָשן יאָ-
 כּיד? דערנאָך האָט ער א כאפ געטאָן דעם רעבן גאָר מינאַצאד: זאָגט
 נאָר, איך בעט אײַך, וווּ „שטייט“, ויתחלכו מגוי אל גוֹי? דער רעבע איז
 געוואָרן א ביסל מעטושטעש, א ביסל פארשעמט, און געענטפּערט: „דאָס
 איז פונעם דאוונען: הודו לה' קראו בשמו“... דער יונגערמאן האָט זיך
 ניט באַרויִקט: „און וווּ שטייט „הודו לה' קראו בשמו“? דער רעבע
 איז געוואָרן נאָך מער מעטושטעש און האָט געענטפּערט: „דאָס דארפ
 זײַן מיסטאמע אינ טיילימ ערגעצ“... דאָ האָט דער געלער יונגערמאן
 אויסגעבראָכן א געלעכטער: „האָט קײַן פאריבל ניט, רעבע, דאָס שטייט
 ניט אינ טיילימ ערגעצ, דאָס שטייט איינ מאָל אינ טיילימ, און איינ
 מאָל, ניט דאָ געדאכט, ניט פאר אײַך געדאכט, ניט פאר קײַן שױם
 יִדְנ געדאכט, אינ דברי הימים.*

פארג רעבן איז דאָס געווען א טויטקלאַפּ, טראָפּנס שווייס זײַנען
 אימ ארויסגעטראָטן אפּן פּאָנעם. ער איז געווען א געהארגעטער. „דער
 יונגערמאן איז א דרייער!“ — אזוי האָט ער געזאָגט צו די קינדער
 און געווישט זיך דעם שווייס מיט דער פּאָלע. — „טאָמער טוט ער
 א פארהער דעם כאָסן, איז דער כאָסן א פארפאלענער, און דער שױ-
 דעך אויס שידעך“... און אזוי ווי אינ דעם שידעך איז געווען פאריג-
 טערעסירט אויב ער, דער רעבע טאקע, דאָס הייסט, ניט אזוי אינעם
 שידעך, ווי אינעם שאטכאָנעסחגעלט, איז ער געפאלן אפּ אן איינע און
 האָט אריינגערוימט א סאָך אפּן אויער דעם כאָסנס ברודערל, שאַלעמען,
 אז ער זאָל זיך פאהקלײַבן הינטער דער ברייטער פאנירטער קאנאפע,
 און אפּ דער קאנאפע האָט ער אוועקגעזעצט דעם כאָסן. דערנאָך האָבן

(* „קויהעלעס“, „דיוורויִהאיאָמיס“ — איינזלעע ווערק, וואָס גײַען
 ארייַן אינ טאנאכ. — רעד.)

זיב די מעכטאָנימ אויסגעזעצט ארום דעם האַלב־קעלעכיקן פּאַנירטג טיש מיט די לאַפּעס, און דער געלער יונגערמאַנטשיק האָט א נעם גער געבן דעם כאָסן אפּן צימבל. אינ דער זעלבער צייט האָט דעם כאָסן מאמע געגרייט צום טיש, געשמעלט לעקעב און בראָנפּן, געווענ, אפּאָ- נעם זיבער, אז דער עקזאַמען וועט אָפּלויפּן גלאַט. „אנו, זאָג נאָר, באַכערל, וווּ שטייט“, לפּיד בוז לעשתות שאַנג נכונ למועדי רגל? — „אינ איעוו!“ * — האָט זיב געלאָזט הערן פּונ אונטער דער פּאַנירטער קאַנאַפּע ארויס. „אינ איעוו!“ — האָט דער כאָסן גער זאָגט, ווי א מאַזיק, הויב אפּן קאָל. „עמעס, אינ איעוו, אצינד ווייס- טו ניט, וווּ געפינט זיב ערגעץ אינ טאַנאַכ, נאָכ א וואָרט פּונעם שווי- רעש „לעשתות? — פרענט ווינטער דער געלער פּאַרהערער. „ביומ ההוא אבדו עשתונותיו“, אינ טיילימ!“ — פּישטשעט דער סופּלער פּונ אונטער דער קאַנאַפּע, און דער כאָסן זאָגט אימ נאָכ וואָרט אינ וואָרט. „זינען מיר מיטן טאַנאַכ, הייסט דאָס, אזוי גרויס ווי פּאַר- טיק, — זאָגט דער פּאַרהערער און וואַרפט מיט די אויגן אפּן טיש, וווּ די קליינע כאיע-עסטער פּאַרעט זיב באַמ לעקעב און אינ- געמאַכט. — אצינד וועלן מיר זיב ארענטאָן א ביסל אינ דיקערק ארענ. וואָס פּאַר א פּועל איז „אבדו? וואָס פּאַר א בנינ? וואָס פּאַר א גופּ? וואָס פּאַר א מספר? און וואָס פּאַר א מינ?“ האָט דער קליינער שאַלעם ארויסגעקוויטשעט שטילערהייט פּונ אונטער דער קאַנאַפּע ארויס, און דער כאָסן האָט אימ נאָכגעזאָגט איטלעכס וואָרט: „אב- דו“ איז א פּועל עומד, א בנינ קל, א גופּ נסתל, א מספר רבימ און א זמן עבר** און עס וועט זינן: אמתיו, אבדת, אבדת, אבד, אבדנו, אבדתמ, אבדתנ“...

„גענוג, קענוג, גענוג!“ — האָט אויסגערופּן דער פּאַרהערער צער פּרידן, געריבן די הענט און געקוקט אפּן געגרייטן טיש, און, אויס- געדרייט זיב צום שנינענדיקן מעכטן פּונ קאלעס צאד, האָט ער א זאָג געגעבן: — „אינב קומט מאַזטאָוו. איז זעט דאָך, דער יונג איז קלאָר אומעטומ ווי א זואסער. וועלן מיר גיין, הייסט עס, צוביסנ? ...

* „איעוו“ — א ווערק, וואָס גייט ארענ אינ טאַנאַכ. — ר ע ד.
 ** אלץ מערמיניקס פּונ דער העברייזשער גראַמאַטיק (דקדוק). — ר ע ד.

צ'י עס האָבן געוויסט פֿינ דעם אָנשטעל טאַטע־מאַמע אויב, אָדער
דאָס האָבן אָפּגעארבעט נאָר דער רעבע מיטן כאָסן אַלײַנ? איז
עפּשער האָט דער פּאַרהערער אויב געוויסט פּונעם פּאַקוס? — דאָס
איז שווער צו זאָגן. יעדנפאַלס, ביידע צוּאַרדײַם זײַנען געווען צער
פּרידן, ביידע האָבן זיך באַלײַע נײַט אָפּגענאַרט...

אצינד גייען מיר אריבער צו דער געשיכטע מיטן זייגער. פארר
שטייט זיך, אז באלד נאָכן פּאַרהערן איז די מאַמע געפּאַרן אָנ-
קוגן די קאַלע. די קאַלע איז איר געפּעלן — זי איז א קלוגע; האָט
מען געפּראוועט א קנאַסמאַל, געשריבן טנאָמי און געבראַכן טעלער,
און דער מעכוטן האָט געקויפט דעם כאָסן א מאַטאַנע — א זילבער-
נעם זייגער. וויפּל ס'איז פּאַראַן מינוטן אין א שאַ, אַזוי פּיל מאַל
האָט דער כאָסן געקוקט אפּן זייגער. א מיצווע האָט מען פּאַרדינט
אין דעם כאָסן, אז מע האָט אים געפּרענט, ווי האַלט דער זייגער.
און דער כאָסן האָט געהיט דעם זייגער, ווי דאָס שוואַרצאַפּל פּונעם
אויגן. פּאַרן שלאָפּן גיין האָט ער פּאַרן זייגער קיין אָרט נײַט גע-
קאַנט געפּינען. שאַבעס, פּאַרן גיין אין שול אריבן, איז ער אויסגע-
ווען מיטן זייגער אין אלע שופּלאָדן און אין אלע קאַמאַדן; ער
האָט אלץ געציטערט, מע זאָל באַלײַע נײַט אוועקאַנווענען דעם
זייגער...

וואוּהי האַיז, איינמאַל פּאַרגלויבט זיך דעם כאָסן, א טשעפּקע
באַכערל, אויספּוצן דעם קאַסטיומ. געטראָגן האָט מען דעמלֶט גוטן
טריקאָ מיט א וואָרסע, און אזא טריקאָ האָט א טעווע — ער נעמט
אפ זיך פּלעקן און שטויב גאַנצע פּורן. א שטעקל האָט דער כאָסן
געטראָגן א יאַמשעווע, וואָס בויגט זיך. האָט ער דעם קאַסטיומ
אופּגעהאַנגען אין דרויסן אפּן גאַנצע און מיט דעם יאַמשעווע שטעקל
גענומען אויסקלאָפּן דעם שטויב פּונם קאַסטיומ, אָבער גוט, וויפּל
ס'איז נאָר געווען קויעב, און אז אין קעשענע פּונם קאַסטיומ ליגט
דער זייגער — האָט ער אקוראַט פּאַרגעסן. זעלבסטפּאַרשטענדלעך,
אז פּונם זייגער איז געוואָרן א כּורבן, א פּראָשעק פּונם שטיקלעך
זילבער, פּאַרצעלען און גלאָז און א סאַך קליינע רעדעלעך. און דער
כאַסן האָט אופּגעהויבן זײַן קאַל און האָט זיך צעוויינט. עס האָט נײַט
געחאַלפּן קיין שום טרייסטן מיט קיין שום צוואַנגעכצן, אז מע וועט
אײַם קויפּן אַן אַנדער זייגער — עס האָט אויסגעריסן א שטיק האַרצ!

דער בארמיצווען שאלעמ האָט געקוקט אפּ זיך אויך, ווי אפּ אָט
 אזא מיין באַכער. זיין אידעאל איז געווען אין יענער צייט דרין
 זאכנ: א טפילן-זעקל, ווי בא' זיין ברודער הערשל, א זייגער און א
 קאלע. די קאלע האָט זיך איך פּאָרגעשטעלט ניט אטרערש, ווי אינעם
 געשטאלט פון א באַסמאלקע, איינע פון יענע יעפּיפּינעס, וואָס זיין
 כאווער שמוליק דער יאָסעם פלעגט זיך אַנדערצייַלן פון זיי. זי איז
 היינט געווען אזוי קלאָר, אז ער האָט זי אָפּט געזען אין באַלעם, און
 איינמאָל, באלד נאָך דער באַרמיצווען, האָט ער זי דערזען אפּ דער
 וואָך און — ער האָט זיך פאַרליבט אין איר, ווי עס ווערט באַ-
 שריבן אָט דאָ באלד אין אַ באַזונדער קאפיטל.

32. די ערשטע ליבע

ראַזע בערנער די שולאַמיס פון „שור האַשירומ. — כאַנז פּרוכ״
 שטייג — א געפערלעכער קאַנקורענט. — סקריפּענדיקע שטייג״
 לעטז און פּראַנציוויש. — פּידל־שפּילן. — זיסע קאלוויטעס.

ווען זיי זאָלן ניט געווען זיך באַגעגענען דערנאָך אין לעבן א
 סאך מאָל, וואָלט דער העלד פון דער דאָזיקער ביאָגראַפיע זיכער גע-
 מיינט, אז די, וועלכע האָט איך צו פּערצן יאָר געפלעפט, איז געווען
 א דימיען, א פּאַנטאזיע, א באַלעם. געהייסן האָט זי ראָזע, און ער
 האָט זי קיינמאָל ניט געזען, זי זאָל גיין אליין. שטענדיק מיט א
 כאַליאַסטרע „קאוואַליערנ״, די פּיננסטע יודישע באַכערומ, די ריכ-
 סטע יונגע לייט פון שטאָט, און אמאָל אויך קריסטן, אָפּיצערנ. א
 רוסישער אָפּיצער זאָל שפּאַצירן מיט א יודיש מיידל — דאָס אליין
 איז געווען אזא סענסאַציע, וואָס די שטאָט האָט מיט דעם גע-
 קאכט. און ניט א יעדעס מיידל וואָלט זיך דאָס דערלויבט און ניט
 א יעדן מיידל וואָלט דאָס די שטאָט מויכל געווען. נאָר ראָזע —
 זי מעג עס, איר קאָנ מען דאָס מויכל זיין, וואָרעם זי איז ראָזע,
 וואָרעם זי איז די איינציקע אין שטאָט, וואָס שפּילט פּיאנע, די
 איינציקע אין שטאָט, וואָס רעדט פּראַנציוויש, און רעדט הויב, איז
 לאַבט הויב — א קלייניקייט — ראָזע? און דערצו איז זי אַטאַטנס

א קינד אויב. איר פאטער איז איינער פון די ריכטסטע און פאָר-
 נעמסטע יודן אין שטאָט, א יוד אן אריסטאָקראַט. אין דער יוגנט,
 זאָגט מען, איז ער געווען א גאָלדעכ. איצט איז ער שוין אלט און
 גרוי, האָט ער זיך פאַרלאָזט א באַרד, טראָגט ברילן, האָט קישעלעכ
 אונטער די אויגן. די אייגענע קישעלעכ אונטער די אויגן האָט גע-
 יאדשנט פון אימ זיך טעכטערל ראָזע, און זיי פאסן זיך איר אזוי
 צו אירע שיינע בלויע אויגן, און צו אירע זינדענע אויסגעבויענע
 ברעמען, און צו איר יודיש-גריכיש געזל, און צו איר קלאַר-זויעס
 געזיכט, און צו איר קליינער, נאָר מאיעסטעטיש גרויסארטיקער פיר-
 גור, וועלכע האָט געפּלעפט דאָס הארץ פונעם ציקאָווע פּאָרנאָלעמטן
 כידער-יונגל, שאַלעם נאָכעם וועוויקס, וואָס האָט זיך דורכ אייך קוק
 פון אירע שיינע שולאַמיס-אויגן פאַרליבט אין דער דאָזיקער שולאַמיס
 מיטן הייליקן פּענער פון אן אומשולדיק באַרמיצווע-יונגל.

יא, שולאַמיס. נאָר די שולאַמיס, וואָס איז „שיר האַשיריכו“,
 פאַרמאָגט אזעלכע שיינע געטלעכע אויגן. נאָר די שולאַמיס, וואָס
 איז „שיר האַשיריכו“, קאָן אזוי זיס-ליבלעכ און שטרענג טיפ אַרבע-
 דרינגענ אייך אין דער נעשאַמע אַרבעט, ווען זי קוקט אפּ אַיך. און א
 קוק געגעבן האָט זי אפּ שאַלעמען, קאָן איך אייך אַרעווי זיין, מער
 ניט אז אייך מאַל, און אז א סאך — איז צוויי מאַל. אויך דאָס —
 פאַרבנגייענדיק איז גאס שאבעס באַטאָג מיט א גאַנצע כאַליאַסט-
 רע „קאוואַליערן“, צווישן וועלכע ס'איז געווען איינער א גליקלעכער
 מיטן נאָמען כאַימ פּרוכשטיין. כאַימ איז יאָסי פּרוכשטיינס א זונדל,
 א בעניאָכיד, א קורצפּיסיקער, זייער א קורצפּיסיקער, נאָר מיט א
 לאַנגער נאָז, און אפּ דער נאָז — רויטע וויינפּערלעכ, און ציין
 גרויסע, מוירעדיק גרויסע. נאָר אָנגעטאָגן איז ער, ווי דער גרעסטער
 פּראַנט. שטיוולעטן לאַקירטע און סקריפּנדיקע אפּ הויכע, זייער הויכע
 אָפּצאָסן — ביכריי ער זאָל אויסווען העכער. א זשילעט א ווייסער, ווי
 געפּאַלענער שניי. די האָר פאַרקעמט מיט א שרונט אקוראַט אין מיטן
 און שטענדיק אָנגעשמירט מיט שמעקנדיקע פאַרפּומען, וואָס קאָזן
 זיך הערן אפּ א מיץ. אָט דאָס איז געווען דער גליקלעכסטער פון
 אלע ראָזעס קאוואַליערן, און אימ האָט די שטאָט געקרוינט פאַר איר
 כאַסן, דערפאַר געקרוינט, ווייל ער איז יאָסי פּרוכשטיינס זון און יאָסי

פרוכשטיין איז א נאָגיד, און א נאָגיד מיט א נאָגיד זינען גלויבע
 מעכטאָנימ. און אויסער דעם, איז ער דער איינציקער באַכער אין
 פּערעיאַסלעוו, וואָס רעדט פּראַנציוויש; ער רעדט פּראַנציוויש און זי
 רעדט פּראַנציוויש — קאָן דען זינג נאָך מער גלויב ווי דער דאָזיקער
 שידעכ? און נאָך א זאך: זי שפּילט פּיאַנע און ער שפּילט פּידל, אין
 אז די ביידע שפּילן, מען מען פּאַרזעצן וואָס מען האָט און מען קאָן,
 שטייג א גאַנצע נאַכט אונטערן פּענצטער און האָרען. שאַלעם איז גער
 שטאַנען ניט איינמאָל באַ ראָזען אונטערן אָפּענעם פּענצטער זומער
 פּאַרנאַכט אין דרויסן און צוגעהערט זיך צו די זיסע הימלשע טענער,
 וואָס די שיינע ראָזע האָט מיט אירע שיינע פינגער ארויסגעצויגן פון
 רער גרויסער, שוואַרצער, גלאַנצדיקער פּיאַנע מיט די ווייסע בייגערלעך,
 און צו די זיסע הימלשע געזאַנגען, וואָס דער קורצפּיסיקער כאַימ
 פּרוכשטיין האָט ארויסגעריסן פון די דינע סטרונעס פון זיין קליינ
 בייכיק פּידעלע — און אכ! וואָס ער האָט איבערגעלעבט אין די טיי
 נוטן! ער האָט געשעפט טינגע און געערגערט זיך, געבענטשט און
 געשאַלטן צו גלויבער צייט. געשעפט טינגע פון דער שיינער זעלטער
 נער הימלשער מוזיק, און געערגערט זיך, וואָס ניט ער שפּילט דאָס
 מיט ראָזען, נאָר אַן אנדערער. געבענטשט האָט ער די הענט, וואָס
 ציען ארויס אזעלכע זיסע הימלשע טענער, מיט אזעלכע זיסע מאַ
 לאַבימשע געזאַנגען פון טויטע אינסטרומענטן, און געשאַלטן דעם
 טאָג, וואָס ער איז געבוירן געוואָרן באַ נאָכעם ראַבינאָוויטש, ניט באַ
 יאַסי פּרוכשטיין, און וואָס כאַימ פּרוכשטיין איז א נאָגידס א זון,
 און ער, שאַלעם, איז נעבעך אפּ גרויסע צאָרעס! ניט נאָר ער קאָן
 ניט אויספירן באַ זיין טאַטע־מאַמע לאַקירטע שטייוולעטן מיט
 סקריפּעס און אפּ הויכע אָפּצאַסן — זינע שטייוועלעך, וואָס ער
 טראָגט, זינען אָפּגעפּאַרן, די אָפּצאַסן אויסגעדרייט, די פּאַדעשוועס
 אָפּגעריבן. און אז ער זאָל זאָגן, ער וויל לאַקירטע שטייוולעטן, וועט
 מען אים פרעגן: אפּ וואָס? און אז ער זאָל זאָגן, אז ער וויל, זינע
 שטייוועלעך זאָלן סקריפען, וועט ער קריגן פעטש...

אכ, ווי גוט עס וואַלט געווען, ווען ער האָט אַן אויער! אַט אַ
 יענעם אויער, וואָס זינג וואַראַנקעווער כאַווער שמוליק דער יאַסעם
 פּלעגט אים דערציילן וועגן דעם אזוי פיל שיינע מיטעס. נאָר בלאַ-

טע! ס'איז ניטאָ קיין אויצער. דאָס הייסט, ס'איז דאָ, נאָר ס'איז שווער אימ צו געפינען — ער ליגט זייער טיפ פארבאָרגן. און אז מע געפינט אימ שוין — אנטלויפט ער און באהאלט זיך נאָך טיפער... און דער אומגליקלעכער שאַלעם האָט פארשאַלטן דעם טאָג, לעמע ער איז געבוירן געוואָרן בא די מעיוכאָסימ, בא די ראבינאָד וויטשעס, ניט בא די פרוכשטיינס. און ער האָט פנינט געקראָגן מער פון אַלעמען אָט דעם קורצפייסיקן כאַימ פרוכשטיין מיט דער גרוי סער נאָץ, מיט די רויטע ווינמפערלעכ, פנינט געקראָגן טאכלייסיגע — דערפאר, וואָס גאָט האָט אימ, דעם קורצפייסיקן כאַימ, גע- בענטשט מיט אלע דרין גוטע זאכען: מיט סקרויפנדיקע שטיווילעטן, מיט ריידן פראנצויזיש און מיט שפילן פידל.

און דער אומגליקלעכער שאַלעם האָט זיך דאָס וואָרט געגעבן און געשוואָרן זיך בא דער לעוואָנע און בא די שטערן דאָ איז הרויסן, און בא די זיסע הימלשע טענער און בא די זיסע מאלאָכימשע גע- זאנגען, וואָס גיסן זיך פון דאָרטן, פון אינווייניק, אז פון הינט אָן און ווייטער וועט ער זיך אויסלערנען שפילן אפן פידל, אזוי ווי דער גליקלעכער כאַימ פרוכשטיין, אז ער וועט מיט זיין פידל- שפילן פארשטעקן אין גארטל צען אזעלכע, ווי כאַימ פרוכשטיין, און ריידן פראנצויזיש וועט ער זיך אויסלערנען אזוי ווי כאַימ פרוכשטיין, און ער וועט מיט גאָטס הילף זיך אויסגלייכן מיט כאַימ פרוכשטיין, און ער וועט אימ נאָך עפשער אריבעריאָגן, — און דעמלט ערשט וועט ער קומען צו איר, צו האָזען, גלייב אהויב, און ער וועט איר זאָגן מיטן לאַשן פון שיר האַשירימ: „שויב שויב האַשולמית — קער זיך אויס צו מיר, שולאמיס, מיטן פאָנעם אפ אייני וויילע און הער זיך אַיני, וויאזוי איך שפיל אפן פידל!“ און ער וועט געבן א פיר מיטן סמיטשיק איבער די דינסטע סטרונעס, און שולאמיס-דאָזע וועט דאָס דעהערן, וועט זי שטוינען, און זי וועט אימפרעגן: „פונטואנענע?“ — וועט ער איר ענטפערן: „פון זיך אלייני.“ און כאַימ פרוכשטיין וועט שטיין פון דער זייט און וועט גאפן און וועט אימ, שאַלעמען, מעקאנע זיין — וועט ער צוגיין און וועט וועלן זאָגן ראָזען עפעס אפ פראנצויזיש, וועט שאַלעם זיך ארענמישן אין מיטן, אימ איר בערהאקן און וועט צו אימ זאָגן אויך אפ פראנצויזיש; „הייט זיך, רעב כאַימ, מיט אייער לאַשן, וואָרעם איך פארשטיי איםלעכס וואָרט“.

וועט ער נאָכ מער גאפן, און שולאַמיס־ראָזע וועט א פרעג טאָג באַ
שאַלעמענ: „דו רעדסט פראַנצויזיש אויב? פּונוואַנענ?“ — וועט
איר שאַלעם זאָגן: פּונ זיב אַליינ. דעמלֶט וועט שולאַמיס־ראָזע אַפֿ-
שטייג, וועט נעמען שאַלעמען פאַר א האַנט און וועט אים זאָגן:
„קומ.“ וועלן זיי גיין אין צווייען, ער מיט ראָזע, אפּן שפּאַציר אין
בער די פּערעיאַסלעווער „פּעשעכאַדנ“ און וועלן ריידן ביידע אפּ
פראַנצויזיש, און די גאַנצע כאַליאַסטרע קאוואַליערן, און דער קורצ־
פּיסקער כאַיִם פּרוכשטייג בעסוויכעם, וועלן זיי נאָכגיין פּונ הינטן,
און די גאַנצע שטאָט וועט טיטלען מיט די פינגער: „ווער איז דאָס
גליקלעכע פּאַרל?“ וועט מען זיי ענטפּערן: „איר ווייסט ניט, ווער
דאָס איז? דאָס איז דאָך ראָזע מיט איר אויסדערוויילטן!“ „ווער זשע
איז איר אויסדערוויילטער?“ „איר אויסדערוויילטער — דאָס איז
דאָך דער וואָראַנקעווער באל־טאַנאַכ און קאסוועראַבע שאַלעם נאָך
כעם וועוויקס, שאַלעם ראַבינאָוויטש“... און שאַלעם הערט דאָס
אַלצדינג, נאָר ער מאַכט זיב, ווי ער הערט ניט, און ער גייט וויי-
טער און ווייטער, האַנט באַ האַנט מיט דער שיינער ראָזע, אין ער
זעט אירע שיינע בלויע אויגן, ווי זיי קוקן אפּ אים און לאַכט. און
ער פּילט איר קלייג וואַרעם הענטל אין זיין האַנט, און ער הערט,
ווי דאָס האַרץ באַ אים קלאַפט: טיק־טאַק, טיק־טאַק. און די שטיווער
לעב אונטער אים האָבן ווי פּונ זיב אַלייג אַנגעהויבן צו ריידן: „סקריפֿ-
סקריפֿ, סקריפֿ-סקריפֿ“. און דאָס איז שוין א ווונדער פאַר אים אַלייג.
מיילע, פּידל שפּילן און פראַנצויזיש ריידן—דאָס האָט ער זיב אויס-
געלערנט. אזוי לאַנג געהאַרעוועט, ביז ער קען אָבער די שטיוועלעכ—
פּונוואַנען האָבן זיי געכאַפט דעם סקריפֿ? אויב פּונ זיב אַלייג?
אָדער עפּשער ווייזט זיב אים אויס? און ער קוועטשט־קוועטשט מיט
ביידע פּיס, שטאַרק־שטאַרק, און ער כאַפט א שטורכ פּונ זיין על־
טערן ברודער, מיט וועלכען ער שלאָפט אין אייג בעט: „וואָס דריי-
געסטו מיט די פּיס, ווי אַ לאַשעקל?“ און ער כאַפט זיב אופּ —
ניט שוין זשע איז דאָס געווען נאָר אַ כאַלעם?... און ער הערט ניט
אופּ צו טראַכטן פּונ דעם דאָזיקן כאַלעם. און ער הערט ניט אופּ
צו כאַלעמען אפּ דער וואָר. און עס גיסן זיב צונויפּ באַ אים דער
כאַלעם מיט דער וואָר, די פּאַנטאזיע מיט דער ווירקלעכקייט... און
עס ציט זיב אזוי, ער ווייסט ניט וויפּל צייט, ביז עס קומט אַ גאַס־

קיינ פערעיאפלעו, א שרעקלעכער גאסט, אן אונטערנאנג, אן עפידעמיע. ווי אן אוראנאן וואלגערט ער אומ אלצדינג מיטן פאָנעם אראָפּ און מאכט אַ איבערקערעניש, אַ כורבנ אין אַ סאך הייער, און אויך באַ נאָכעם ראַבינאָוויטשן אין שטוב, און עס ווערט זאָר שווערן די שיינע שולאמיס־ראָזע און זינן ליבע צו דער שיינער ייִד לאַמיס־ראָזע, ווי אַ כאַלעם, ווי אַ פּאנטאזיע, ווי אַ נעכטיקער טאָג... דער גאסט — דאָס איז געווען די כאַליערע.

33. די כאַליערע

די עפידעמיע. — די רעבערס. — די באַנע מינדי קאמאנדע וועט. — זי רינט קוואַרימ, זוכט זכוס־אָוועס, ארבעט מיט די דאָקטוירימ, — דער מאמעס טויט. — דער פעטער פינגע לאָזט ניט וויינען — ס'איז שאַבעס.

אָנגעהויבן האָט זיך עס טכילעס זומער, באַלד נאָך פייסעכ, אזוי ווי אפּ קאטאָוועסן, נאָר שפּעטער צו, ארום נאָך שוועס, אז ס'זינען אופגעקומען אויבסטן און גרינע אגרעסן זינען געוואָרן וואַללול, בער כאַצי כינאָם, האָט זיך עס צעשפילט שוין אפּ דער עמעסן, און עס האָבן זיך אָנגעהויבן לאָזן הערן אלץ אָפטער און אָפטער די ווערטער: „אונטערנאנג“, עפידעמיע“ און „כאַליערע“: כאַמ וואָרט „כאַליער־רע“, אז ס'איז אַרויסגערעדט געוואָרן, איז דאָס אנדערש ניט אַרויסגערעדט געוואָרן נאָר מיט אַ שפּץ אויס דערביי, און ס'איז געפאלן אַ מוירע, אַ פאכער אפּ דער שטאָט.

פאַרשטייט זיך, אז דער פאכער איז געפאלן נאָר אפּ די גרויסע, אפּ די עלטערע. פאַר קליינזאהן איז דאָס, אדער אַלע, געווען אַ שטיקל יאָנטעוון. מע האָט אָנגעהויבן אכטונג געבן אפּ זייער עסן און אפּ זייער טרינקען, טאַפּן זיי אלע אינדערפרי און אפּדערנאכט באַ די קעפלעכ, זיך געהייסן באוויזן די צונג, און סאָפּקאָלסאָפּ צעלאָזט די כאַדאָרימ, ביז נאָט וועט העלפּן, דער אונטערנאנג וועט אויפֿק אַהי, פּונטואַנען ער איז געקומען. דער אונטערנאנג האָט אָבער ניט

אזוי גיכ געוואָלט אוועק, און די כּאָלירע האָט געבושעוועט אפּ וואָס די וועלט שטייט.

די שטאַט האָט אָבער אויכ ניט געשוויגן, געטאָגן אַלצדינג, און קוידעמקאָל זיכ א נעם געגעבן צום „רעבנ“. (גיכ און געשווינד איז באַשאַפן געוואָרן א כעוורע „רעבערס“. זייער אַוואָדע איז געווען — קוימ איז עמעצן געוואָרן „ניט ! גוט“, איז מען געקומען צו אימ, אוועקגעלייגט און „געריבנ“. א סאכ מענטשן האָט מען טאקע מיט אָט דעם רעבנ אָפּגעראטעוועט. צווישן די כעוורע „רעבערס“ האָבן זיכ פארשריבן די רעכסטע באַלעבאטימ פונ שטאַט. די שטאַט גופע איז אינגעטיילט געוואָרן אין „אומשאַטקעס“, אפ יעדן „אומשאַס-טאָק“ — באַזונדערע רעבערס. דער העלד פונ דער ביאָגראַפיע האָט אפ זיי געקוקט מיט גרויס דערעכערעצ און מיט פארווונדערונג, ווי אפ עמעסע העלדן, גיבורים. עס איז געווען צו זען, אז זיי האָבן קיין ברעקל מוירע ליט, ניט פאַר דער כּאָלירע, ניט פארן טויט. איינס דאָס אנדערע האָבן זיי זיכ געשטארקט, גערעדט מיט א שמייכל, געטרונגען לעכאָימ און געווינטשעוועט, „דער אויבערשטער זאָל ראכמאַנעס האָבן און די עפידעמיע זאָל געשטילט ווערן“...

פארשטייט זיכ, אז די ראבינאָוויטשעס זענען אויכ געווען צווישן די „רעבערס“. יעדן אפדערנאכט, געקומען פונ זיין אומשאַטקע, האָט נאָכעם ראבינאָוויטש געהאט צו דערציילן נעס און נעס: וויפל מאָל איז וועמען מע האָט הינטזיך טאָג „געריבנ“, וועמען מע האָט אָפּגעריבן און וועמען ניט. אלע זענען געשטאנען ארום אימ און געקוקט מיט דער רעכערעצ און אויסגעהערט מיט נייגעריקייט און מיט שרעק די דאָזיקע נעס. די קלייניטשקע כאיערעסטער האָט געבראַכט די פינגער, און, קוקנדיק אפ איר כאַליאַסטרע קינדער, האָט זי א זאָג געגעבן פארביי-ענדיק: „ער זאָל כאָטש ניט פארשלעפּן, כּאָלירע, די כּאָלירע איז שטוב ארענ“. דערופ האָט איר נאָכעם אָפּגעענטפערט מיט א שמייכל, אז „די כּאָלירע איז ניט אזא קרענק, וואָס מע פארשלעפּט זי; וועמען ס'איז באַשערט, טרעפט זי אינדערהיים“...

אפאַנעם... אז דער קלייניטשקער כאיערעסטער איז עס באַשערט גע-ווען. איינמאָל, איז א שיינעם פרימאָרגן, איז זי אפגעשטאנען. און האָט דערציילט פאר דער שוויגער, פאר דער באַבע מינדי, וואָס פאר א מאַנדער כּאָלעם עס האָט זיכ איר געכאַלעמט. ס'האָט זיכ איר געכאַ-

לעמט, אז ס'איז פריטיק צו נאכט און זי בענטשט ליכט. פלוצעם קומט צו גיין פרומע-סאָרע סריבניטשקע, די, וואָס איז ערשט יענע וואָך גע- שטאַרבן פון דער עפידעמיע, און נעמט און טוט א בלאָז-פרופּו-און פארלעשט איר די בענטש-ליכט... אויסגעהערט דעם מאָדנעם כאַלעם, האָט די באַבע מינדי זיך אויסגעלאַכט און, געוויינלעך „אויסגעלייגט“ איר צו גוטן, נאָר געזעג האָט מען, אז באַ ביידע וויבער איז געלעגט א שרעק אפּן פּאַנעם. דערנאָך האָט זיך די מאמע כאיערעסטער צוגעלייגט זיך געהייסן דערלאנגען א שפיגל, א קוק געטאָן איך שפיגל ארעט און א זאָג געגעבן צו דער באַבע מינדי: „שוויגער, ס'איז שלעכט! טוט א קוק אפּ מינע נעגל“... אוואדע האָט זי די שוויגער אויסגעלאַכט און אויסגעבאַטלט אלע בייזע וויסטע כאַלומעס אפּ די סאַנימס קעפּ, און שטיינערהייט האָט זי צעשיקט די עלטערע קיטער, ווי זאָלן אופזוכן און אראַפברענגען דעם טאטן, וואָס איז געווען דעמלט פארנומען אין זיין „אויטשאַסטאָק“ מיט „ריכט“. און ניט געווארט אפּן טאטן, האָט די באַ- מינדי פאַרוקט גרויסע „טשאַוונעס“ און טעפּ מיט וואסער אין אויוון ארעט און אליין דערווייל גענומען דאטעוועגן די קראַנקע. זי האָט געמאָג אַלצדינג, וואָס איך א מענטשנס קויעכ איז צו טאָן, און האָט ניט פאַרנעסן אויב צו שיקן נאָכן דאָקטער קאזאטשקאָווסקי, דער בעסטער דאָקטער אין שטאָט. ער איז א קריסט, א דיקער, מיט א רויט פאַנעם. אפּ אימ, אפּ דעם קאזאטשקאָווסקי דעם דאָקטער, זאָגן יודן מעשווינימ, אז ער איז אזוי געזונט, אז ער וועט אַמאָל שטאהבן גייענדיק. און כאַטש דער דאָקטער קאזאטשקאָווסקי איז טאקע דער בעסטער דאָקטער, פונ- דעסטוועגן האָט די באַבע מינדי אראַפגעבראַכט אויב יאַנקל דעם רויפע — ער איז א יוד און מע קאָן זיך מיט אימ בעסער דורכשמועסן. יאַנקל דער רויפע איז טאקע מער ניט ווי א רויפע, נאָר א טענדעווער רענדע (אזא מיין הענגקאלנער) טראָגט ער, ווי א דאָקטער, און שרייבט רעצעפטן, ווי א דאָקטער, און לייענט לאטיין, ווי א דאָקטער, און געלט נעמט ער אויב, ווי א דאָקטער, דאָס הייסט, אז מע גיט אימ אין האנט ארעט א מאטבייע, נעמט ער צו די מאטבייע, קלוימערשט, ווי איבער- נוואַלד, און טאפט אין קעשענע די מאטבייע, און טרעפט אלעמאָל וויפּל דאָרטן אַז. א סימען — טאָמער איז ווינציקלעך, הייסט ער זיך געבן אן אנדער מאטבייע, נאָר איידל, מיט א שמייכל און מיט א גלעט די לאנגע האָר און מיט א צורעכט מאכט די בריילן.

מיט אימ, מיט יאנקל דעם רויפע, האָט זיך די באַבע מינדי פאר-
 שלאָסן באַ זיך אין אַלמערל, פרויער ארויסגעטריבן די קליינע קינדער
 אין דרויסן ארויס, אונג האָט זיך דאָרט מיט אימ לאנג געשושקעט, ביז
 דער טאטע איז געקומען. אונג אז דער טאטע איז געקומען ניט טויט
 ניט לעבעדיק, איז די באַבע מינדי אָנגעפאלן אפּ אימ, גענעבן אימ א
 מיטעסן פּסאק, אונג ס'איז געווען, א קאָמעדיע צו זען, ווי דער טאטע
 פארענטפערט זיך פאר איר... אכ! ווער עס האָט ניט געזען איז יענע טעג
 די באַבע מינדי, דער האָט קיינ שיינס ניט געזען. א יודענע א קאָמאני-
 דיר! א יודענע א פּעלדמארשאָל! די זידענע טונקלגרינע פאטשיילע מיט
 די זילבערנע עפל אויסגעמאָלט, וואָס אפּן קאָפּ, פארבונדן מיט בידע
 עקן אהינטער, די ארכל פונ דעם וואָלענעם שאַקאָלאַד-פּאָרטיקן קלייד
 פארקאשערט ארום, דער שווארצער ריפּסענער פארטעכ אפּן קלייד אונג
 די ריינ אויסגעוואשענע הענט האָבן צוגעגעבן איר אלט געקנייטשט
 שטרענג פּאָנעם אונג אויסזען — גלייב ווי זי וואָלט געטאראממעוועט
 אפּ א באַסענע, ניט ארום א געפערלעכ קראנקער שונד, וואָס ליגט אפּ
 כאַלירע אונג וואָס באַרעט זיך מיטן טויט. עס האָט אויסגעזען, אז ניט
 די מאמע כאיערעסער באַרעט זיך מיטן טויט, נאָר זי, די באַבע מינדי,
 באַרעט זיך פאר איר, פירט א מילכקאָמע מיטן מאלכאמאָוועם, וואָס לאָזט
 זיך שוין הערן מיט זיינע שווארצע פליגלען. ער לאָזט זיך הערן, נאָר
 זען זעט מען אימ נאָך ניט. די קינדער ווייסן נאָך ניט, וואָס דאָ טוט
 זיך, נאָר זיי פילן מיט זייער אינסטינקט, אז דאָ קומט עפעס פאָר א
 גרויסע זאך, וואָס איז נאָך א סאָך פאר זיי. אפּ דער באַבע מינדיס
 פּאָנעם לייענען זיי: „דער טויט וויל צונעמען באַ די קינד-
 דער זייער מאמע, נאָר איך וועל עס מיטן אויבערשטנס
 הילפנישט דערלאָזן“... אונג אז זי זאָגט, זי וועט ניט דערלאָזן,
 קאָן מען איר גלייבן, דער באַבע מינדי מוז מען גלייבן! איינמאָל,
 ביים דער דאָקטער קאזאטשקאָווסקי איז געווען באַ דער קראנקער,
 וועלכע האָט שוין געהאלטן, אפּאָנעם, זייער שמאָל — דאָס האָט מען
 געקאָנט זען נאָכן דאָקטערס רויט פּאָנעם, וואָס איז געוואָרן נאָך רוי-
 טער, — האָט די באַבע מינדי צונויפגערופּן אלע קינדער, האָט זיי
 אויסגעשטעלט אין דער ריי איינציקווייז, פונעם עלטסטן (א באַלעבעסל
 שויג מיט א בערדל) ביזן קלענסטן (א מידעלע פונ קוים א יאָר), אונג
 אז דער דאָקטער קאזאטשקאָווסקי איז ארויסגעגאנגען פונ דער קראַנ-

קערס כוידער, איז זי אימ געפאלן פאר די פיס, געקושט אינ די הענט און צוגעפירט אימ צו דער כאליאסטערע: „נא זע, פאָרעצ-לעבנ, וויפל ווערעמ, וויפל יעסוימימ די קראנקע לאָזט איבער, טאָמער, כאָלילע, די שאַ זאָל ניט זיין! טאקע א יוישער, האָב ראכמאָנעס, פאָרעצ-לעבנ, אפ די דאָזיקע ווערעמ, אפ די אומשולדיקע שעפעלעכ!.. מיר דאכט, אז אפילע א שטיין האָט דאָס געקאָנט רירן. עס האָט גערירט אפילע דעם דאָקטער קאזאטשקאָווסקי. ער האָט צענומען מיט די הענט: „וואָס קאָן ער טאָן?״ ער טוט אלצדינג, וואָס ער קאָן. אָט וועמען מע בא- דארפ בעטן!.. און ער האָט א ווייני געגעבן מיטן פינגער ארום: צו גאָט, הייסט עס... נאָר א דאנק פאר דער אייזע, פאָרעצ-לעבנ! צו גאָט באדארפ זי אימ ניט פאָר א מיוליצי-יוישער! צו גאָט ווייסט זי שוין אליין דעם וועג. זי איז שוין געווען אינ שול. זי האָט זיך שוין פאר- זאָרגט מיט א טיילמזאָגער אפ א גאנצן מעסלעס. זי איז שוין געווען אפן הייליקן אָרט אויב, געריסן קוואַרימ, געוועקט זכוס-אָוועס. אזא מאמע, ווי איר נאָכעמס ווייב, באדארפ ניט לאָזן איר זיין אן אלמען און די קינדער יעסוימימ! אזא צאדייקעס, ווי כאיע-עסטער, טאָר ניט שטארבן! „ניין, גאָטעניו, דו ביסט א גוטער גאָט, דו וועסט דאָס נישט טאָן!“

עס האָט אָבער ניט געהאָלפן קיין זאכ. גאָט איז טאקע א גוטער גאָט, נאָר די קלייניטשקע כאיע-עסטער איז שוין מער ניט אופגער- שטאנען. זי איז געשטארבן. שאבעס אינדערפרי איז דאָס געוועזן, דעמלט, ווען יודן זינגען נאָכ אינ שול.

געשטארבן? — פאר בעוורע קליינוואהל איז דאָס געווען נאָכן רעבנס טויט (מוישע דעם שויכעטס) דער צווייטער טויט, וואָס זיי האָבן מער געפילט ווי פארשטאנען — און עס האָט זיי ווי געטאָן שטארק-שטארק! עמעס, זייער מאמע איז ניט געווען אזא ווייכע, אזא צוגעלאָזטע, ווי אנדערע מאמעס. עמעס, מע פלעגט כאפן פון איר אָפטע פעטש, סטוסאקעס און בוכענצעס— „קינדער זאָלן ניט זיין קיין נאשערס און ניט וועלן נאָכ! קינדער זאָלן ניט האָבן קיין טעווע זיך פלאָנטערן פאר די פיס! קינדער זאָלן ניט ליב האָבן שטשירען די צייג, ראהאָטשען זיכ!“ דאָס האָט באדארפט הייסן, אז קינדער זאָלן ניט לאָבן און קינדער האָבן דאפקע יאָ געלאכט, וואָרעם ווי קאָן מען ניט לאָבן, אז עס לאַכט זיך? אזא געלעכטער האָט זיי געקאָסט

טבער. זיי האָבן באַצאָלט מיט אָנגערױסענע אויערן און מיט אָפּגע־
לאַפּענע באַקן פּונ דער מאַמעס קלױנע, נאָר שטאַרקע הענטלעך, וואָס
לאָזן זיך פּילנ... איצט אָבער האָבן דאָס קלױנוואַרג פּאַרגעסן די
פּעטש מיט די קולאַקעס מיט די סטוסאַקעס, און דערמאָנט זיך בער־
סער, ווי די מאַמע פּלעגט ארױפּלױנגן די האַנט אין קעשענע זוכן פּאַר
יעדער קינד א גראָשן; ווי די מאַמע פּלעגט זיי אײנגעבן אלע רעש־
כודעש ווערעמקרויט מיט האָניק; ווי די מאַמע פּלעגט ניט אָפּטרעטן
פּונ בעט, אז א קינד האָט זיך אוועקגעלױנגט; ווי דער מאַמעס קלױנ
הענטל האָט געמאַפט באַמ קאַפּ, געהאַלטן באַמ דױפּעק, געגלעט די
בעקלעך; ווי די מאַמע האָט גענייט אלע ערשױיאָנטעוּן מאלבושױם־
לעך פּאַר די קינדער; ווי די מאַמע פּלעגט אלע ערשױשאַבעס צוואַנג
די קעפלעך; ווי די מאַמע האָט געלאַכט פּייסעך באַמ סידער, אז
קינדער האָבן זיך אָנגעשיקערט פּונעם ארבעקױסעס־זױנג; און נאָך
און נאָך זאכן האָבן די קינדער דערמאָנט זיך, געלענגט יעדער באַזונד־
דער אײנגעגראָבן מיט די פּענעמער אין די קישנס און צענאַנגענע
געוואָרן פּאַר געוויינ... אָבער נאָך גרעסער און שטאַרקער איז געוואָרן
דער געוויינ, אז זיי האָבן דערהערט דעם טאַטן וויינען — א טאַטע
זאָל נאָר וויינען! — און אז זיי האָבן דערהערט, ווי די באַבע מינדי
יאַמערט און קלאָנט און לױענט מיט א נינג, ווי פּונ א טכינע,
טינעט זיך אױס מיטן ריבױגעשעלױלעם: „פּאַרוואָס האָט ער ניט
צוגענומען בעסער זי, די באַבע מינדי, אידער אזא יונג צוונגעלע,
א מאַמע פּונ, קיין אײנאַרע, אזוי פּיל ווערעמ?“ דאָס פּאַרגלױכע
אירס די קינדער צו ווערעם רופּט ארויס באַ די קינדער אין דער
דאָזיקער טרויעריקער מינוט ניט ווילנדיק א שמיכל: וואָס עפּעס
גראַד ווערעמ? נאָר פּלוצעם עפּנט זיך די טיר און זיי א וויכער רינסט
זיך ארױפּ אין שטוב ארױפּ דער פּעטער פיניע מיט זינע צוויי זיך
גלייך פּונ אלטן בעסמערעש — דאָרטן דאוונט דער פּעטער פיניע —
מיט א ברױטן „גוט שאַבעס“. דערזענ, ווי דער אױלעם וויינט און
קלאָנט און יאַמערט — אז ער צעשרײט זיך ניט אפּ א קאָל אין
צעבױערט זיך אפּן טאַטן און אפּ דער באַבע מינדי: „וואָס איז
דאָס? אױם שאַבעס וויינט איר? רעשאָמ! גאַלאַנימ, וואָס טוט איר
עס? איר זינט מעשונע? צי כאַסערדייע? צי איר האָט פּאַרגעסן, אז
מיר האָבן היינט שאַבעס, און שאַבעס טאָר מען ניט וויינען?! נאָכעם,

וואָס טוסטו? מע טאָר ניט — ס'איז שאבעס! וואָס ס'זאָל ניט זיין — איז שאבעס בילכער!"... און אליין האָט זיך דער פעטער שוין אָפגעקערעוועט אפ א זיט, קלוימערשט אויסגעשניצט די נאָז, מעכילע, נאָר איז איינוועגס געמאפט א קוק מיט איין אויג אהין, ווי די מאמע ליגט איבערגעדעקט מיטן שווארצן. האָט ער אויסגעווישט אפ גיב די אויגן, מע זאָל ניט זען, אז ער וויינט, כאָטש איז קאָל גופע האָבן זיך געלאָזט הערן טרערן, און גערעדט האָט ער שוין א יבוסל ווייכער:

— פאָלג מיך, נאָכעם! גענוג! דו נעמסט אפ זיך צו פיל... נו, גענוג שוין! מע טאָר ניט — ס'איז שאב...

דער פעטער פיניע האָט ניט געקאָנט ארויסריידן דאָס וואָרט „שאבעס“, וואָרעם די טרערן, וואָס ער האָט די גאנצע ציט געשלאָגן גען, האָבן זיך אימ אוועקגעשטעלט איז האַלדו פאָפערדיק. האָט ער ניט געקאָנט מער באהערשן זיך, איז ער צוגעפאלן צום טיש אפ דער לינקער האנט, ווי מע פאלט „תחנון“, און האָט זיך צעוויינט, ווי א קליין קינד, און אויסגערופן אפ א דינ קאָל: „כאייעסטער! כאיעסטער!“...

34. די שיווע-זיצערס

דער טאטע קוקט אריין אין סיופער אינעווי. — מע רעדט אימ שידוכים. — די קינדער וועט מען אָפשיכט קיין באַסלעין צום זיידן מוישע-יאָסי.

קיינמאָל האָט דער העלד פון די באשריבונגען אזוי ניט געבענקט נאָכן אויצער, וואָס זיין כאווער שמוליק האָט אימ אמאָל דערציילט, ווי איז דער ציט, ווען ער און דער טאטע און אלע זינען ברידער און שוועסטער זינען געזעסן אין די זאָקן אפ דער ערד „שיווע“ נאָך דער מאמען.

„ווען איך האָב איצט אן אויצער, — האָט ער געטראכט, — אָט יענעם אויצער, וואָס ליגט דאָרט אינעם קליינעם שטעטעלע באהאלטן, כאָטש ניט אינגאנצן, כאָטש א טייל פון יענעם אויצער, — אכ, ווי

וואָלט עס מיר איצט צונוצ געקומען! ... די באַבע מינדי וואָלט אופגע-
הערט צו וויינען און צו קלאַנג און צו אויסטיינען זיכ מיטן ריבוינער
שעלויִלעם, אימ פירהאלטן, אז ער האָט ניט גוט געטאָג, וואָס ער האָט
צוגענומען פריער די שנור ניט זי, די שוויגער... דער טאטע וואָלט
אופגעהערט צו זיפצן און קרעכצן און צו טיינען, צו וואָס לעבט ער
אפ דער וועלט און וואָס איז ער אָן כאיערעסטרענ? און אויב זיי,
די קינדער, וווּ וואָלט זיי איצט געווענ? געוויס ערגעץ מיט אלע
יונגלעך באַם טייכ, געשווומען, געכאפט פישלעך, אָדער גלאַט געלאָפּן
אין דער וועלט ארבעט — אזא זון! אזא היץ! וואָלוו! וויינשן, וויינשן
פערלעך, בעכאַצ־כינאַם, און גרינע אונערקעלעך, נאָך מיט די שפיצ־
נאָרלען, לאָזן זיכ שוין הערן אָט באלד וועלן אופקומען אויב דיניעס
געלע, שמעקנדיקע, און ארבוזעס רויטע ווי פֿיער, הירזשענדיקע ווי
זאמד, זיסע ווי צוקער, — אַב, אַב, אַב אויצער! אַב, אַב אויצער!... און
די געדאנקען הייבן אימ אױף און טראָגן אימ אוועק אין אַן אנדער
וועלט, אין אַ וועלט פון פּאַנטאַזיעס און כאַלוימעס, זיסע, גוטע כאַ-
לוימעס. און עס שטעלט זיכ אימ פּאָר, אז ער האָט אימ שוין, דעם
אויצער — פּלוצעם האָט ער זיכ אימ אַנטפּלעקט מיט אלע זיינע
טייערע זאכן, סגולעס און שטיינער, אז ער האָט שוין דאָס גאָלד און
זילבער, און די האַלבע אימפּעריאַלן, און די דימענטן און בריליאַנטן,
און אַז דער טאטע איז איבעראַשט! „פּונדאָנען האָט זיכ, שאַלעם,
פּלוצעם גענומען צו דיר אזא גוטס?“ „איך קאָן דיר ניט זאָגן, טאטע,
פּונדאָנען, וואָרעם קוים זאָגן איך דיר פּונדאָנען, הייבט זיכ עס אױפּ
און עס ווערט פּאַרשוויגנדן“... און שאַלעם פּילט זיכ אפּן זיבעטן הימל,
וואָס ס'איז אימ געראָטן ארויסציען דעם טאטן פון דער נויט, און
עס טוט אימ נאָר באַנג, האַרצעדיק באַנג, וואָס די מאמע געבעט איז
ניטאָ דערבני. „ניט באַשערט! — זאָגט די באַבע מינדי. — אלע אירע
יונגע יאָרן איז זי געבעט אָפּגעקומען אפּ דער וועלט צוליב די קינדער,
און איצט, אַז ס'איז געקומען צום לעבן, זיינען אויסגעגאַנגען די
יאָרן!“...

נאָר אָט דערהערט זיכ אַ זיפּצ פּונעם טאטן: „גוואַלד, וואָס טוט
מען? וואָס הייבט מען אָן צו טאָגן? — און דער קליינער באַלכאַלוי-
מעס קערט זיכ אױם פון יענער גליקלעכער וועלט פון פּאַנטאַזיעס און
כאַלוימעס צוריק אהער, אין דער דאָזיקער וויסטער וועלט פון זאָרג

און טרערן, ווו מענטשן ריידן פון מעל אפ באקן כאלע, פון געלט אפ גיין אין מארק, פון ארכימ, וואָס ווילן ניט פאָרן, פֿון פארנאָסע, וואָס איז „געשלאָנג“, — און די אלע רייד ווערן צוגעדעקט מיטן טאטנס קרעכצ און מיטן טאטנס זיפצ: „גוואלד, וואָס טוט מען? וואָס הייבט מען אָן צו טאָן?“...

— וואָס הייסט, וואָס טוט מען? — פאלט אפ אימ אָן דער פעטער פיניע שוין אפן לעצטן טאָג שיווע. — וועסט טאָן דאָס, וואָס אלע יודן טוען — וועסט אימירצאשעמ כאסענע האָבן...

כאסענע האָבן?.. דער טאטע וועט כאסענע האָבן? מיר וועלן האָבן א ניע מאמע? וויאזוי וועט זי זיין?.. — אזעלכע געהאנקענ קריכן איז קאָפ אריין. די קינדער קוקן אפן טאטן, וואָס וועט דער טאטע זאָגן?.. דער טאטע וויל ניט הערן, ניט זען. ער זאָגט:

— כאסענע האָבן? איך זאָל כאסענע האָבן? נאָך אזא כאיע-עסטערן זאָל איך גיין כאסענע האָבן? און דאָס זאָגסטו דו, אן אייז גענער ברודער? ווער נאָך האָט זי אזוי געקענט, ווי דו?..

עס שטיקן אימ די טרערן. ער קאָן ניט ריידן מער. דער פעטער פיניע ווישט אָפ די ליפן, מאכט א שווייג.

— צייט מינכע דאווענען, — זאָגט דער פעטער פיניע, און אלע שיוועזיצערס, דער טאטע מיט די קינדער, שטייען אופ פֿון דער ערד, שטעלן זיך דאווענען מינכע, און אלע קינדער, זעקס באָנים, צווישן זיי איינער א באַלעבעל שוין מיט א געל בערדל, עליע הייסט ער, טוען א קלאַפ אָפ דעם קאדיש—א מעכניע צו הערן! די מישפּאַכע קוקט מיט גאָלעס אפ די „קאדישים“, פרעמדע וויבער זינגען מעקאנע: „מיט אזעלכע קאדישים נישט אָנקומען גלייך איז גאנידן אריין — איז שוין עק וועלט“... דאָס זאָגט א שטיקל קרויווע, בליומע רופט מען זי, א ראַבעטיני יידענע, האָט א מאַן, איז ער א שטומער. זי האָט אוועקגעוואָרפן איר מאַן מיט אירע קינדער און איז געקומען העלפן עפעס — איז שטוב, איז קיב אָדער בא די קינדער. די קינדער קאָנען זיך ניט באַקלאָנג, אז מע האָט אָן זיי פאַרזעסן. אדעהאבע, זינט די מאַ איז געשטאַרבן, זינגען זיי געוואָרן באַ אלעמען כאַשעווער — יעסויר מימ! עס זינגען געווען מאַמענטן, וואָס דאָס שיוועזיצן איז באַ זיי געווען גאָר א גאנצער יאָנטעווער. ערשטנס (און דאָס איז דער איקער פֿון אלע איקרים), מע גייט ניט אין כידער. און צווייטנס, מע גיט

זיי זיסע טיי מיט בולקע, וואָס זיי זינען דערצו גאַרניט געווינט געוואָרן, און מע טאפט זיי בא די קעפלעך און בא די בעכלעך און מע פרעגט זיי נאָך אפ זייערע מאַגנס. זיי האָבן שוין גאָר באקומען „מאַגנס!“ הינט וואָס איז ווערט גלאט זיצן אלע מיטן טאטן אפ איין קאָלדע, זען, ווי דער טאטע קוקט אריין מיט זיין גרויסן געד קנייטשטן שטערן אינ סייפער „איעוו“ אריין, הערן, ווי יודן און וויבער קומען צו גיין, אלע מאָל נעע פארשווינען, מענאכעם אָוול זיין, ריידן עפעס אלע אזעלכע מאַדנע דיבורים, קומען אריין אָן א „גוטמאָרגן“, גייען אוועק אָן א „זיט געזונט“, בלינדלעך עפעס אזוי מאַדנע מיט די אויגן און מורמלען עפעס אונטער דער נאָז: „מיי... מיי... ציווי וועיערושאַלאַימ!“...

פארן קליינעם וויסכעוורעניק, פאר שאַלעמען, זינען אָט די וויר זיסט א גאנצער אויצער פון טיפן און בילדער, וואָס איינס צום אנדערן זינען ניט גלייב און וואָס בעטן זיך אפן פאפיר. דער ערשטער קומט דער פעטער פיניע. ניט אליין, נאָר מיט זינע צוויי אויבן דערמאָנטע זיין מיט די לאנגע קאפאָטעס—יִסְרָאֵל און איצֵל. דער פעטער פיניע פארקאטשעט די ארבל און רעדט. די זיין שווינגן. דער פעטער פיניע רעדט פון א דיין—ווען, אייגנטלעך, עס דארפן זיך ענדיקן די זיבן טען שיווע: אינדערפרי צו אפדערנאכט? ער שטייט אופ, זאָגט צו, אז ער וועט נאָך א קוק טאָן בא זיך אינ א פאָר ספאָרימ, וועט ער וויסן אקוראט. דערווייל געזענגט ער זיך ניט, זאָגט עפעס אפ דער גיב איך ניינעם מיט ביידע זיין „ציווי וועיערושאַלאַימ“ און אוועק. נאָך אימ קומט די מומע כאנע מיט אירע טעכטער, הייהן אופ א קוויטשערין אפן טאטן: גענוג שוין, גענוג! ער זאָל אופהערן וויינען אפ דער מאמען, וואָרעם ער וועט זי לעבעדיק ניט מאכט! פארן אוועקגיין זאָגט זי, אז מע קען דערשטיקט ווערן, טוט א שמעק טאבעקע פון א קליין זילבערן פושקעלע און מאכט א גוואלד, מע זאָל עפענען כאָטיש איין פענצטער, וואָרעם מע וועט דאָ דערוואָרגן ווערן צו אלדי גוטע יאָר!.. דערנאָך קומט די מומע טעמע, א יודענע אָן ציין, שאַקלט א ביסל מיטן קאָפּ, דאָס פאָנעם לאַכט, און די אויגן וויינען. זי רעדט אויס דאָס הארץ, דערציילט א נישט: אז מירן אלע שטארבן... דאָס איז מיישאַכע. דערנאָך קומען פרעמדע. אלערליי פארשויר זען, אזעלכע, וואָס גלייבן שטארק אינ גאָט און אינ יענער וועלט, און

אזעלכע, וואָס האַלטן ווינציק וואָס פֿון גאָט און פֿון יענער וועלט.
לעמאַש, אַרנאָלד פֿון די פֿירוואָרקעס — דער מאַכט כּוויזעק פֿון אלץ-
דינג. „לית דינ ולית דינג.“ סע שטייט, זאָגט ער, בעפֿירעש גער-
שריבנ: „ומותר האדם מן הבהמה אינ“ — „קיינ כּילעק ניט צווישן
א מענטש, און, לעהאווֿרל, א בעהימע“... א שרעק, וואָס דער אַרנאָלד
רעדט זיב אָן! „על ה' ועל משיחו!“** און אלצדינג קומט אויס באַ
אימ אזוי קלעכיק, אזוי געשליפֿן! ער איז דער איינציקער, וואָס גייט
אוועק מיט א „זי געזונט“. א מענטש, וואָס גלויבט ניט אין קיינ
זאך, איז דאָך ניט שטעק — קערט צו וויסן, וואָס זועט זיין מיט
אזא אַרנאָלד, ווען ער נעמט און טוט א שטארבֿאוועק? „מיכ מעגט
איר נעמען באַלד נאָך מיין טויט און פֿארברענען אפֿן פֿערד און דאָס
אש צעשפֿרייטן אפֿ אלע זיבן יאָר — ארט מיכ אויב ניט!“...
אזוי זאָגט אַרנאָלד און כאַפט א מינעס פֿסאק פֿון דער באַנע מינדיג:
„לאָזן שוין, זאָגט זי, איבערע סאָנימ ריינדן פֿאַר אַיב!“ און אַרנאָלד —
ס'זאָל אימ רירן! ער לאַכט זיב אויס, גייט אוועק, און עס קומט אָן
יאָסי פֿרוכשטייג מיט די גרויסע צייג און בייזערט זיב אפֿן טאטן,
לעמט ער וויינט אזוי. „ער האָט זיב אפֿ אימ, זאָגט ער, אזעלכעס ניט
גערעכט“... דאָדי יוצאָקוויגערס זאָגט אויב דאָס אייגענע. ער
שווערט באַ זיין הייליקע נעמאַנעס, אז ווען באַ אימ טרעפט זיב אזאָני-
אומגליק, וואָלט ער, כאַכא, אַרענגעוואָרפֿן אימ מיער באַלנעס־פּוּש-
קע.... אז דאָדי גייט אוועק, ווערט א געלעכטער, וואָרעם אלע ווייסן,
אז דאָדי יוצאָקוויגערס האָט א ווייב, הייסט זי פּייגע־פּערל — איז
דאָס א פּייגע־פּערל פֿון גאָט!.. דאָנקען האַשעמיס־באָרעכ, וואָס מע
קאָן שוין באַטש געבן א לאַכ... דער טאטע קוקט נאָך אלץ אַרען אינ
סיפּער „איעוו“, נאָך ער וויינט שוין ניט אזוי שטאַרק, ווי ער האָט
געוויינט די ערשטע טעג. און ער בייזערט זיב שוין ניט אפֿן פעטער
פּייגע, לעמט ער וואַרפט אַרען א וואָרט וועגן כאַסענע האַבנ. ער

* „לעט דינ וועלעס דאָיען“ — „נימאָ קיינ גערעכט און קיינ ריכ־
מער“ — ר ע ד.

** „אל האַשעמי וועאל מעשיבו“ — אפֿ גאָט און אפֿ זיין מאַשאַכ.“ —

זיפצט נאָר אונ קרעכצט נאָר, אונ פרעגט: „וואָס טוט מען מיט די קינדער? מיט די קינדער וואָס טוט מען?“

— מיט די קינדער וואָס טוט מען?—ענטפערט אימ דער פעטער פיניע אונ גלעט זיך די באָרד — די עלטערע וועלן זיך לערנען, ווי זיי האָבן געלערנט; אונ די קלענערע וועפטו אָפשיקן צו זייער זיידן קיין באַסלעוו.

דאָס מיינט ער דעם זיידן מוישע־יאָסי מיט דער באַבע גיטל פון דער מאמעס צאד, וועלכע די קינדער האָבן קינמאָל ניט געזען, נאָר געהערט דערציילן, אז ערנעצ ווייט, אינ א שטאָט, וואָס הייסט באַסלעוו, האָבן זיי א זיידן מיט א באַבען, וואָס זענען, זאָגט מען, נאנצ רייכ, אָנגעשטאָפט מיט געלט. אהינ, הייסט עס, וויל מען זיי אוועקשיקן? זעט איר, דאָס איז דאָס פלאַן! ערשטנס, דאָס פאָרן — דאָס אליינ וואָס איז ווערט? צווייטנס, זען א ניע שטאָט. היינט באקענען זיך מיט א זיידן אונ מיט א באַבען, וואָס מע האָט זיי קינמאָל ניט געזען — דאָס איז בא אונ גאָרניט? עס בלעבט איבער נאָר וויינ זאכן: וועמען רעכנט דאָס דער פעטער פיניע צווישן די „עלטערע“ אונ וועמען צווישן די „קלענערע“? ס'איז נאָר קיין סאָך פֿעק ניט, אז א יונגל, וואָס איז שוין בארמיצווע, ער מען זיך האלטן מיט א קאָפּ נידעריקער פון א הונט, באדארפ גערעכנט ווערן צווישן די „עלטערע“. — אונ דאָס האָט דעם בארמיצווע־באָכערל אזוי ווייט פארינטערעסירט, אז ער האָט שוין קימאט אָנגעהויבן צו פארגעסן אָן דער מאמען, נאָך וועלכער ער זאָגט אלע אינדערפרי אונ פארנאכט קאדיש, אָן דעם טאטן, וואָס הערט ניט אופ צו זיפצן אונ צו קרעכען, אָן דעם אויצער, נאָך וועלכען עס בענקט זיך אימ אזוי שטארק. אימ האָט געצויגן איצט צו עפעס אנדערש — צו דער געסע, צו דער ניער גרויסער שטאָט — קיין באַסלעוו, צום זיידן מוישע־יאָסי מיט דער באַבע גיטל פון דער מאמעס צאד, וואָס, מע זאָגט, זיי זענען אזוי רייכ! אזוי רייכ!...

35. באמ דניעפער

די נעסע קיין באַסלעוו. — שימענ-וואַלף באלעגאַלע א שוויגער. —
מע ווארט אפן פאראם. — דער באלעגאַלע כאפט א מינכע באמ
ברעג טויב. — עס דאוונט זיב געשמאק.

איינמאָל — סאָפּ זומער, פאר יאָמיט-נויראָימ איז דאָס געווען —
איז צוגעפאָרן! צום גאניק א בויד, און מע האָט אופגעזעצט די קלענער-
רע קינדער, פיר יונגעלעך און צוויי מיידלעך, — שאַלעם דאָס באר-
מיצווע באַכערל איז געווען צווישן זיי, — מיטגעגעבן צו צוויי
זעמדלעך, עסנווארג אפ א פאָר טעג און א בריוו צום זיידן מוישער
יאָסי און דער באַבע גיטל און אָנגעזאָגט זיי א מאָל צוואנציק, זיי
זאָלן זיין געהיט באמ אריבערפאָרן מיטן פאראָם איבערן דניעפער.
פאָרן איבערן דניעפער — און נאָכ מיט א פאראָם דערצו! קיין-
נער פֿון זיי האָט קיין פאראָם קיינמאָל ניט געזען און ווייסט גאָר
ניט, מיט וואָס מע עסט עס. נאָר מע איז זיב מעשאער, אז עס דארפ
זיין ניט שלעכט, און מע פארגעסט, אז די מאמע איז געשטארבן, און
מע פארגעסט אלצדינג, און מע קלערט נאָר וועגן דער נעסע, וועגן
דניעפער, וועגן פאראָם. נאָר מע דערמאָנט זיי, אז די מאמע איז גע-
שטארבן. ס'איז דאָ א באַבע מינדי, וואָס זאָגט זיי אָן נאָכאמאָל און
נאָכאמאָל, זיי זאָלן ניט פארגעסן און כאַלילע ניט דורכלאָזן זאָגן
קאדיש נאָכ דער מאמע, און זי גלעט זיי מיט קאלטע גליטשיקע
פינגער, און זי קושט זיי אינ די בעקלעך, און זי געזעגנט זיב מיט זיי
אפ שטענדיק, אפ אייביק, וואָרעם גאָט ווייסט, אויב זי וועט נאָכ
זויכע זיין מיט זיי זיב צו זען נאָכאמאָל... און אזוי ווי דאָס הארץ
האָט איר געזאָגט: אז די קינדער זינען געקומען נאָכדעם צוריק אהיים
פון באַסלעוו, איז שוין די באַבע מינדי געווען דאָרט, וווּ די מאמע
זייערע — א קיווער נעבן א קיווער, — און דער טאטע האָט גע-
זאָגט קאדיש נאָכ זיין מאמע אייניגעם מיט די קינדער נאָכ זייער
מאמע. דאָס איז געווען א יאָר פון קאדישימו, דאָס יאָר פון כאַלילע
רע—אָן א שיר קאדיש-וואָגערס! א גאנצע שול האָט געזאָגט קאדיש.
דער כילעק פון א מענטשן ביז א מענטשן! אפ וויפל מייער-
וועלוויל דער באלעגאַלע, וואָס האָט געפירט די קינדער פון וואָראַנקע

קיין פערעיאסלעוו איז געווען א מענשט א לעבעדיקער, אפ אזוי פיל
 איז שימענזוואָלף דער זאלענאָלע, וואָס האָט געפירט די קינדער
 פון פערעיאסלעוו קיין באַסלעוו, געווען א פארזאָרגטער, א פארשלאָד
 פענער און א שווינגער — גאָט זאָל היטן! כאָטש טעמעט איז אימ
 פלעקער, כאָטש שויסט איז אימ מיט האַרמאטן, וועט ער אייב קיין
 וואָרט ניט ארויסלאָזן פונעם מויל, אכוצי: „קריכט איז וואָנג“, אָדער:
 „ארויסט פונעם וואָנג“. די קינדער זינען אויסגעגאנגען צו וויסן: ווען
 וועט שוין זיין דער הניעפער? ווען וועט מען אימ אריבערפאָרן מיטן
 פאראַם? און וואָס הייסט עס, „פאראַם“? נאָר גייט טוט עפעס — אז
 א יוד רעדט ניט! זיצט ווי א נאפודעלע אפ דער קעלניע, שמייסט די
 פעהרדלעכ, סמאָצעט זיי צו מיט די גראָבע ליפן, און פון ציט צו
 ציט הערט מען נאָר די איינציקע ווערטער: „ננאָ, כאַליערע, א כאַד
 לייערע אפ אייכל“ אָדער: „ננאָ, פעגירעס, א פעגירע אפ אייכל“ און
 אז ניט, שעפטשעט ער עפעס מיט די ליפן צו זיב אליין און זינגט
 עפעס שטיל אפ א דינ קעלכל. דאָס זאָגט ער טיילי אפ אויסווייניק.
 און אזוי ווי מענטשן זינען פאראן אַלערליי, פארשידענע כאַד
 ראקטערן, אזוי זינען, לעהאוורל, פערד אויב פאראן אַלערליי סאַרטן.
 די פערד פון שימענזוואָלף דעם זאלענאָלע זינען שטארק געראַטן
 איז זייער זאלעבאָס: זיי זינען שלעפּעריק און האָבן א טעווע — זיי
 ניסן. א גאנצען זוען ניסן זיי. ניסן און פאַרשקען און שמייסן מיט די
 עקן און שלעפּן זיב, און שלעפּן זיב. עס דאכט זיב אויס, אז מע
 שלעפּט זיב שוין אזוי — מע האָט שוין קימאט פארגעסן פון ווען אָנ.
 און גאָט ווייסט, אויב מע וועט זיב אַמאָל דערשלעפּן ערנעצ צו א
 יושעוו. הימל און עהד און זאמר. זאמר אָנ א שיר. און טאַמער איז
 קארן, שטעלן זיב די פערדלעכ נאָר אַנידער איז מיטדרינען, שימענז
 וואָלף קריכט אראָפּ פון וואָנג, לאָזט אויס אפ זיין די קעלכל מיט
 א ניגן אויסגעצויגן: „אשר-י כל- הוסי בו“... דערנאָכ טוט ער א
 זאָג צו די קינדער: „ארויסט פון וואָנג!“ די קינדער קריכן ארויס פון
 בויד. וואָס וועט דאָ זיין? גאַרנישט! אזוי ווי עס איז זאמדיק, איז פאר
 די פערד צופיל מאסע, וועט מען גיין א ביסל צופוס. מוילע, אויב אָנ
 אן אומגליק, צופוס איז צופוס. אדעראַבע, צופוס איז נאָכ פרוילעכער.
 נישמעך — דאָס זינגסטע יעסוימעלע, אַ יאָר אַלט, וויל ניט בלעבן
 אליין איז וואָנג. וויינט עס, מוז מען דאָס טראָגן אפ די הענט —

איז שוין ניט אזוי פויגלדיק. א גליק, וואָס דאָס ציט זיך ניט אזוי לאנג. באַלד ווערט הער וועג ווידער א וועג, און שומענ-וואָלפּ דער באלענאַלע טוט א זאָג צו די קינדער: „קריכט איך וואָגנ.“ קלעטערט מען ארום צוריק איך בויך אריין און מע גלעכט זיך אויס די ביינער ביז עס קומט ווידער צו א טיפּן זומפיקן זאמד, איז ווידער: „ארויסט פון וואָגנ“, און ווידער: „קריכט איך וואָגנ.“

נאָר שאט! וואָס גלאַנצט דאָס עפעס דאָרטן פון דער וועלט? וואָס בלישטשעט עס אזוי ווי גלאַז און שניט אָפּ אפּ דער זון מיט א זילבערנעם קאָליר, און שפּילט און שעמעריט איך די אויגן? אָט דאָס זאָל זיך דער דניעפּער?! כעווערע זיצן קוים איבן איך וואָגנ. און דער וואָגנ, ווי אפּ צולאָכעס, גייט פּאָולאָיע, וואָרעם איידער מע קומט צו צום דניעפּער מאַדארפּ מען דורכמאכט נאָך א זאמד און נאָך א זאמד, געל און געדיכט און טיפּ, טיפּ ביז די קניעס. פּאָולאָיע, טרייט בא טרייט, שלעפּט זיך די פּערדלעך, קוים וואָס זיי רייסן ארויס די פּיס פון זאמד. טיפּ שנעידן די רעדער, און דער וואָגנ קרעכצט, און נעענד טער און נעענטער באווייזט ער זיך, דער דניעפּער, איך זיך גלאַנצער ברייטקייט און שיינקייט. יאָ, דאָס-איז ער, דער דניעפּער. ער גלאַנצט, שיינט אָפּ אָפּ דער זון און שמויבלט צו די יונגע אַרביי, וואָס זינען געקומען צו איך דאָס ערשטע מאָל מעקאַבל פּאַנעם זיך דעם אלטן זאָגן. „שאַלעמאַלייכעם, וואָס מאכסטו זיידע?“

א הויכער, גרינער, ערטערווייז פּאָנעלעטער אָטשערעט באַם ברעג טיכ, צעפּאַזט מיט די לאַנגע, שאַרפע שפּיציקע בלעטער, וואָס שפּיגל לען זיך אָפּ איך וואסער, גיט איך צו, דעם אלטן, א באַזונדערן כּיינ. ס'איז שטייל.

לאַנג און ברייט האָט ער זיך צעוואָרפּן, ווי א יאמ, אהיך און אהער. און דאָס וואסער לויפט ערגעץ, לויפט, נאָר שטייל. ווהיינ? ס'א סאָר. דער בלויער הימל קוקט אראָפּ פון אויבן און שפּיגלט זיך אָפּ איך וואסער איינינעם מיט דער זון, וואָס האַלט נאָך ניט באַם אונטערגיינ. רייך דער הימל. רייך דאָס וואסער. רייך דאָס זאמד. רייך די לופט. און שטייל... ברייט... פּרררר! דאָס איז ארויסגעפּלויגן פון אָטשערעט ארויס מיט א געשרוי א פויגל. דורכגעשניטן, ווי א פּיץ די רייען שטיילע לופט, פּאַזט ער זיך מיט א זיגזאג שוועבן וועטרווייט, נאָר ער האָט באַלד כאַראַטע, קערט זיך אומ צוריק מיט א זיגזאג און ווערט פּאַרשווינדן

ווידער צוריק אינעם געלגרינעם אַטשערעט. עס נעמט אָן א כײַשעק, ווי אַט דער פּױגל, אַרויספּלױענ פּונ וואָגנ אַרויס, זיב לאָזן פּלױענ אויבן אױבערן וואַסער, אָדער, ווייניקסטנס, זיב אויסטאַגן נאַקעט און אַרבינד שפּרינגען אין וואַסער אַרעב, זיב פּאַלױאַסקען און שווימען, שווימען און שווימען...

— אַרויסט פּונ וואָגנ! — טוט שימענזוואָלפּ א קאַמאַנדעווע אויס, קריכט אַליין אױב אַרויס פּונ וואָגנ, פאַרשטעקט די בײַטש אין גאַרטל, טראָגט צו בײַדע הענט צום מױל, פאַרײַסט דעם קאַפּ אַרופּ און לאָזט אַרויס א מאָדנע פאַרדומפּטן קאַל, ווי פּונ א צעבראַכענער פּאַס:

— פאַראַדאַ-אַדאַמ! פאַראַדאַ-אַדאַמ!

די מאַשמאַקעס, אַז דער פאַראַמ איז א לעבעדיקע זאַכ, וואָס געפּינט זיב ערנעצ דאָרט אפּ יענער זײַט, און מע באַדאַחפּ אימ אַרויסרופּן. כעזר רע קלייטוואַהן, אַרויסגעקראַכן פּונ וואָגנ און אויסגעגליכט זיב די פאַר זעסענע, פאַרגלױווערטע אײוורים, שטעלן זיב אוועק העלפּן דעם באַלעז גאַלע אַרויסרופּן דעם פאַראַמ, גלייב מיט אימ צוגעטראָגן די הענט צום מױל, פאַריסן די קעפּ אַרופּ און אויסגעשרינגן מיט א קוויטש:

— פאַראַדאַ-אַדאַמ! פאַראַדאַ-אַדאַמ!

און עס פאַלט אָן אפּ זיי א געלעכטער — זיי ווייסן ניט וואָס. עס לאַכט זיב זיי אָן א שום, וואָרעם". עס לאַכט זיב זיי, ווייל ס'איז זיי גוט, ווייל זיי זינען יונג און געזונט און זיי געפּינען זיב באַם דניעפּער, און זיי פּאַרן באַלד אפּן דניעפּער מיטן פאַראַמ — ווער איז צו זיי גלייבכ?...

נאָר אַט הייבט אָן צו געזעגענען זיב די זון מיטן טאַג. מיט אירע לעצטע, נאָר שאַרפע, גינגאַלדענע שטראַלן שפּיגלט זי זיב אָפּ אינעם זיכערנעם וואַסער פּונ דניעפּער — און מע הערט אופּ צו לאַכען. עס לאַכט זיב ניט ומער. צו שטייל איז אַט דאָ, באַם ברעגל פּונעם דניעפּער. א הייליקע שטיילקייט. און עפּעס קילבלעכ איז געוואָרן, און דאָס וואַסער שמעקט מיט א מאָדנעם רייעב, און עס זשומעט, עס מורמלט, עס לויפט... און דערצו האָט שימענזוואָלפּ דער באַלענאַלע אַרומגעבונדן די קאַפּאַטע מיט א פאַטשיילע, אַרײַנגעשטעקט די בײַטש און אוועקגעד שטעלט זיב מיטן פּאַנעם צו מיזרעכ, צוגעמאַכט די אויגן, מיטע ער לעכער יוד, צעשאַקלט זיב און אפּ זיב די קעלכל גענומען דאוור גען מינכע. שימענזוואָלפּס מינכע דאָ. אין דרויסן, אונטער דעם פאַר-

פארבטן הימל, באמ ברעג פונעם אלטן, שיינעם, שמעקנדיקן דניעפער
האָט זיך צונויפגעגאָסן מיטן זשומען און מיטן מורמלען פונעם וואסער
און ארויסגערופן בא די פרוילעכע יונגע וואָיאזשערן א נייע שטימונג.
עס פארגלוסט זיך זיי אויך דאוונען מינכע. דאָס איז געווען בא זיי,
מע קאָן זאָגן, די ערשטע פריוויליקע, ניט געצווונגענע מינכע, אָט אָ
דאָ אונטערן הוילן הימל. עס האָט זיך זיי קיינמאָל אזוי ניט געוואָלט
דאוונען, ווי אצינד, אינג דעם פארנאכט, אונטער דעם הימל, אפן ברעג
פון אָט דעם דניעפער. דורכגעלאָזט די „קטורת“, — נישקאָשע, אינג
וועג קען מען זיך באגיין אָן „קטורת“, — האָבן זיי אָנגעהויבן גלייב
פון „אשרי יושבי ביתך“—פּינטשיק, מיט א ניגן, און אוועקגעשטעלט
זיך אלע פיר שמינעסרע מיטן פאָנעם צו מיוזעק, צוגעמאכט די אויגן
און צעשאַקלט זיך, ווי דער באלעגאָלע... דאָ, אינג דעם פארנאכט, אונטער
דעם הימל, אפן ברעג פונעם דניעפער. און עס דאוונט זיך אזוי גוט,
אזוי זיס, אזוי געשמאק, ווי נאָך קיינמאָל ניט פּרִיער!

36. אפן פאר אָמ

אן אומגעריכטע באגעגעניש אפן פאר אָב. — אויסעווי — א קלייב
גאָיעציל, א מעשומער. — זיי האָבן זיך דערקענט. — צעגויען זיך
אָן ווערער.

די קליינע וואָיאזשערנייעסוימי זינען נאָך ניט אויסגעשטאנען
שמוינעסרע, אז זיי האָבן דערזען פונדערווייטן, אפן גלאַנצ פון
דניעפער, פּרִיער א שווארצן קנויל, וואָס באקומט אפן שניג פון דער
פארגייענדיקער זון אלעמאָל אנדערע פארבן. דער דאָזיקער קנויל וואקסט
ווערט אלעמאָל גרעסער און גרעסער, טוקט זיך, פארגייט און באווייזט
זיך ווידעראמאָל. דערנאָך האָבן זיי דערהערט א מאָדנעם גערויש און
א גערודער, א קינקלען זיך פון רעדלעך און א קרעכץ פון א שטריק.
האָבן זיי געמאכט געקיצער מיט דער מינכע, אפדערגיב אויסגעשטאָר-
נען שמוינעסרע און צוגעלאָפן צום ברעג. דערזען א גראָבן קאנאט,
וואָס ציט זיך איבער דער ברייט פונעם דניעפער, צוגעקערמפעוועט צו א
קלאַץ פון דער זייט וואסער. און דער קנויל איז געוואָקסן און איז

אויסגעוואקסן אין א מינ הילצערנע מעגושעמדיקע ברוע, א לינ בא-
שעפעניש אינעם געשטאלט פון א שטוב, וואָס רירט זיך און שווימט
אפן וואסער.

אויבן, אפן דוקן פון דעם באשעפעניש, געפינט זיך עפעס א מינ
רעדל, וואָס דרייט זיך, און מיטן קויעך פון אַט דעם רעדל רירט זיך
אַט דאָס מעגושעמדיקע באשעפעניש איבערן וואסער, פאמעלעכע, נאָר
זיכער, און אלץ נענטער און נענטער צום ברעג, ביז מע קאָן שוין
זען דאָס באשעפעניש פון דער נאָענט און כאטראכטן עס פון אלע זייטן,
אז דאָס איז ניט קיין באשעפעניש, ניט קיין געבעדיקע זאך, נאָר אזא
מינ שיפ, א בארקע, אָדער א בערלינע, און אפ דער בערלינע שטייען
פורן, פערד און מענטשן — און אַט אַ דאָס איז געווען, איינגטלעך,
דער „פאראָמ“, וואָס כעווערע האָבן אפ אימ אזוי לאנג ארויסגעקוקט,
און אַט אפ דעם פאראָמ וועלט זיי דאָס איצטער זיך לאָזן פאָרן, ארי-
בערפאָרן דעם דניעפער.

איצט איז שוין א ביסל גרינגער אפן הארצן. איצט קען מען שוין
א ביסל צוועגן זיך אפן זאמד און צווארטן, ביז דער פאראָמ וועט צו-
גיין און זיך אָפּשטעלן. וואָרעם ניט אזוי גיב גייט א פאראָמ. ער
גייט זייער, זייער פאואָלינקע, קוימקוים וואָס ער רירט זיך. די זון
גייט שוין א סאך גיכער פון אימ. אַט איז זי נאָר וואָס געווען איז
עק הימל, און אַט גידערט זי, ווי בארג-אראָפּ, זעצט זיך און זינקט
און ווערט פארשווונדן אפ יענער זייט טיך, לאָזט איבער נאָך זיך
א בריוטן רויטן פלעק. דאָס ווינטעלע ווערט קילער און קילער. די קינד-
דער האָבן זיך דערווייל אוועקגעזעצט אין זאמד. דער עלטערער האָט
דאָס קלייניטשקע, וואָס איז א יאָר אלט, אפ די הענט גענומען; דאָס
אויפגעלע איז געשלאָפן.

דער פאראָמ האָט זיך אָפּגעשטעלט. די מענטשן מיט די פורן מיט
די פערד זינען פאמעלעכע, איינציקווייז און שטיל, אָנווערטער, אראָפּ
פונעם פאראָמ איז שימענ-וואָלפ דער באלעגאלע איז ארום אפן פאראָמ,
אויב קיין איינציק וואָרט ניט ארויסגעלאָזט, נלעב ווי אלע וואָלטן זיך
אָנגערעדט, אז ס'איז „אָסער לעדאבער“. פריער האָט ער ארוםגעפירט
דעם וואָנגן מיט די פערדלעך, אפילע ניט אויסגעשאַלטן זיי, ווי זיי
שטייגער איז, מיט דער כאַליערע. דערנאָך האָט ער וואַ מאַך געגעבן מיט
דער האנט צו זינע יונגע פארשווינדלעך, זיי זאָלן אויך ארום אפן פא-

ראָמ. נאָכ א מינוט — און דער פאראַמ, מיטן ווילן פון איין מענטש, וואָס האָט זיך אָנגעלענט מיטן גאנצן קויעכ איבערן גראָבן קאנאט, איז אוועק זיך וועג גאנצ שטיל, אזוי שטיל, אז קימאט מע הערט נאָר ניט ווי ער גייט. עס דאכט זיך אױס, אז ניט דער פאראַמ גייט אהינ, נאָר, פארקערט, דער טיכ, דער דניעפער גייט צוריק, טרעט אָפּ, מאכט א „כאו בשלום“, שטייט אױס שמוינערע. און ערשט דאָ זעט מען, ווי גרויס דער דניעפער איז, ווי ברייט און ווי שייג, גרויסארטיק שייג. מע פאָרט, מע פאָרט און מע פאָרט — און מע איז נאָכ ווייט פונעם צווייטן ברעג.

די זון איז שוין לאנג אונטערגעטאנען אפּ יענער זייט טיכ, און די לעוואָנע איז ארויס, פריער א רויטע, דערנאָכ איז זי געוואָרן ווייס, א העל-ווייסע, א זילבערנע לעוואָנע. איינציקווייז, ווי שאבעס-ליכטלעך, האָבן זיך אָנגעצונדן די שטערן אינעם טיפן הימל, און דער דניעפער האָט איין אָונט באקומען אַן אנדער פאָנעם מיט אַן אנדער פארב, מיט אַן אנדער געשטאלט, גלייב ווי ער וואָלט זיך איינגעהילט אין א טונקל מאַלבעש. און א נבע, פרישע, שטילע קילקייט האָט ער ארויס-געגעבן פון זיך, א גלאטע, גרינע שטילקייט, עס האָט זיך געטראכט טויזנטער, טויזנטער מאכשאַוועס: פון דער נאכט, פונעם הימל, פון די שטערן, וואָס האָבן זיך אָפגעשפיגלט אינעם וואסער פונעם רויקן דניעפער. די דאָזיקע שטערן זינען דאָך יעדעס שטערנדל א נעשאַמע פון א מענטשנ... און פונעם קויעכ פון דעם פאראַמ האָט זיך גער-טראכט, ווי אזוי איין מענטש, סאכאקל איין גאָיעצ טרעבט איך, ער לענט זיך אָן מיט איין האנט אפּן קאנאט, ציט דעם קאנאט, דרייט זיך דאָס רעדל — און דער פאראַמ גייט.

שאַלעם איז א באַלן אָנצוקוקן דעם גאָיעצ אין דער נאָענט, ווי זי אזוי ער ארבעט באַם קאנאט און טרעבט דעם פאראַמ. יאונ ער גייט צו נאָענט צימ גאָיעצ, צימ פאראַמשטיק. נאָכ נאָר א יונגער גאָיעצ איז א גרויער סוויטקע, גרויסע שטיוואָלעס און מיט א קוטשמע אפּן קאָפּ, הערט ניט אופּ מיטן גאנצן קויעכ זיך אָנצושפארן אפּן מוידער-דיק גראָבן קאנאט. שאַלעם קוקט זיך אַינ אינעם דאָזיקן פאראַמ-שטישיק דעם גאָיעצ, זוי ער ארבעט דאָס אפּאלע קייליך, מאכט מיט דער פלייצע ארום און אראָפּ, ארום און אראָפּ, אזש די ביינער

טרישטשענ! „אייסעוו, — טראכט זיך שאלעמ בא זיך אינ הארצנ — אייסעוו!.. דאָס קאָנ נאָר א גוי, ניט קיינ ייִד. ווי קומט א ייִד צו אזא גראַבער ארבעט? „ואת אחיך תעבוד“ — אונ דענ ברודער וועסטו דינען, — שטייט אינ כומעש. גאנצ גוט, וואָס איך בין יאנקעווים אכ אייניקל, ניט אייסעווים...”

אונ עם טוט אימ וויי דאָס הארצ פונדעסטווענג אפן דאָזיקן יונגן גאָיעצ, אפן דאָזיקן אייסעווים אייניקל: נאָך צו א יונגער פאראַמ שמשיק, צו א יונגער אייסעוו... אונ ער קוקט זיך אענ אינ אימ אינ פאָנעם א ביסל נעענטער—אונ... ער שפּרינגט אָפ צוריק! עם האָט זיך אימ אויסגעדאכט, אז ער איז ווימ קענטלעכ. קענטלעכע אוינג!.. אונ שאלעמ פוילט זיך ניט, גייט צו נאָכאמאָל, שוינ גאָר נאָענט, צומ גאָיעצ: ס'איז גאָרניט קיינ גאָיעצ — ס'איז נאָך גאָר א יונגער שייִ געצ, מיט א מוירעדיק פארשווארצט, פארנרעכט פאָנעם, מיט מוירער דיקע פארשווארצטע פארנרעכטע הענט. אוינג — ייִדישע, אונ הענט גווישע... אונ ער דערמאָנט זיך אינעם פאָסעק: „והידימ ידי עשו“ — אייסעווים הענט... גאָר לעמב איז ער אימ אזוי קענטלעכ? וווּ האָט ער אימ געזענ?..

אונ ער הייבט זיך אָן צו גראַבן אינ זינע זיכרוינעם, אונ עם קומט אימ אפן זינען איינער פונ זינע וואָראַנקעווער כאוויירימ, בערל דער אלמאָנעם, א שווארצער באַכער מיט מעגושעמדיק גרויסע צייג. ניט שוינ זשע איז דאָס ער? גוי, עם קאָנ ניט זינג! עם דאכט זיך אימ גאָר אויס!.. גאָר ריבוינעשעלוינעם! ס'איז דאָך פאָרט ער!.. דאָס גאָיעצל, דערזענ, אז מע קוקט זיך אינ אימ ארענ, האָט נאָך מער אָנערקוט דאָס היטל, גאָר מינאצאד געכאפט א קוק אפ דעם, וואָס באטראכט אימ אזוי געשמאק. זייערע אוינג האָבן זיך באגענגט אינ דער פינצטערניש פונ דער נאכט אונ — זיי האָבן זיך דערקענט... די דאָזיקע אומגעריכטע באגעגעניש רופט ארויס א שלאָל מיט געד דאנקענ: בערל א גוי? א ייִד א גוי?.. אונ ער דערמאָנט זיך, אז מע האָט נאָך דעמלט געהאט געזאָגט, אז בערל האָט זיך געשמאדט... ניט אומזיסט האָט מען דעמלט געזאָגט אפ ווימ, אז ער איז א „מומער לעהאכים“... צוגיינ צו אימ, לאָזן זיך דערקענען, אויספרענג זיך בא אימ — דערלאָזט אימ עפעס ניט, שאלעמען. עם פילט זיך א פרעמד־ קיט, א דערווייטערטקיט, א קעלט אונ צו גלייכער צייט — א ראכ־

מאָנעם. אַ ראַכמאָנעס אפּ אַ יִדן, וואָס איז לעוואָרן אַ גוי. צוליב וואָס?
 צוליב דעם, ער זאָל אָנטאָן אַ גרויסע סוויטקע, אַ גרויס מאַכנאטע היטל
 און יוערן אַ העלפּער באַם פאַראַמשטשיק, אַ באַטראַק? .. און דער „באַט-
 ראַק“ — גאַרנישט! ער זאָל אפּילע אַ דיר טאָן זיך. אפּאָנעם, ער קאָן ניט
 קוקן זיין כאַווער איין די אויגן אַרײַנג... ער קוקט אַראָפּ, איין וואַסער
 אַרײַנג, גלײַכ ווי מע זעט עפעס דאַרטן. בערל דער גאַנצע האָט זיך נאָך
 מער אַינגעהיילט איין ודער סוויטקע, נאָך מער אָטגערוקט דאָס היטל, באַ-
 שפּיגט ביידע הענט און אַ נעם געגעבן זיך צו דער אַרבעט נאָך מיט
 מער פּרישקײט, אָנגעלעגט זיך מיט אלע קוויכעס אפּן מוירעדיק גראָבן
 קאַנאַט. דער קאַנאַט האָט געקורעכצט, די רעדלעך האָבן זיך גע-
 קלעט. דער פאַראַם האָט זיך געגליטשט אַלץ ווייטער און ווייטער —
 מע איז געקומען צו פאַרן.

— קריכט איין וואָגן! — האָט דער שווינגנדיקער באַלענגאַלע
 אויסגעקאַמאַנדעוועט נאָך דעם, ווי ער האָט זיך אַרויסגעקעקלעט מיטן
 וואָגן פּונ פאַראַם, געגעבן אַ שמײס די פּערדלעך, מעכאַבער געווען זיי
 מיט די ווערטער „כאָליערע“ און „פּגירעס“ — וואוּן איז אוועק, איבער-
 געלאָזט הינטער זיך דעם דניעפּער מיטן פאַראַם, מיטן באַטראַק פּונעם
 פאַראַמשטשיק, וואָס איז געבען געווען אַמאָל אַ יִדיש קינד, יאַנקעוו
 אָווינזש אַן אייניקל. און הינט וואָס? נעבעל! נעבעל!..

37. איין באַסלעוו אפּ דער „טאַרהאָוויצע“

אַנגעקומען קיין באַסלעוו גלײַכ אפּן יאַרד. — זיי ווויסן נישט,
 יאָסער מוישע-יאָסי איז זייער זיידע. — אַ יִד מיט אַ מאלעס-
 קאַטן נעמט זיך אונטער ברענגען די קינדער צום זיידן.

עס איז שוין געווען גרויסער טאָג, און די קליינע וואָיאזשערן
 יעסוימיט זינען אַרײַנגעפאַרן מידע, הונגעריקע און שלעפעריקע איין
 דער שטאָט באַסלעוו. פּונ יענער זײַט וואַלד האָט זיך אַהפּגעהויבן די
 זון, אַ קלאָרע, אַ בריליאַנטענע, אַ וואַרעמע זון. צום אלעם ערשטן
 זינען זיי דורכגעפאַרן פאַרביי אַ מוירעדיק גרויסן בעסוילעם, מיט
 אזוי פיל אַינגעבויענע, האַלב אַינגעפאלענע שטיבלעך און אַלטע

מאציוועס מיט אָפגעריכענע אויסעם „ת. נ. צ. ב. ה.“, אז לויט דעם
 ריכטן בעסוילעם האָט מען געקאָנט מיינען, אז די שטאָט איז מי
 יווידיע וואָס פאר א קראַכ! פונעם בעסוילעם איז מען אריין גלויב איז
 דער „טאָרהאָוויצע“ — א מאַרק אָדער א מינ יאָרד אזעלכער, ווי אלץ
 איז אויסגעמישט איינינעם: גוים, פערד, בעהיימעס, און כאַזירימ,
 און ציגנער, און וועגן, און רעדער, און כאַמוטעס, און יודן פון
 קאָלאַמינימ: יודן מיט פעלכלעך, יודן מיט היטלען, יודן מיט
 „קראַסנע“ סכורע, יודן מיט בולקעס, מיט אייערבייגל, מיט קיכלעך,
 מיט עפּליקוואַס און מיט וואָס איר ווילט. הינט וועבער! וועבער מיט
 קאַשיקעס, וועבער מיט עפעלעך, און וועבער מיט אויפעס, און
 וועבער מיט געפּרעגלטע פיש, און גלאַט וועבער. און דאָס אלץ רעדט
 און קוויטשעט און גראַנערט. און די פערד מיט די בעהיימעס מיט די
 כאַזירימ העלפן אונטער. און די בעטלערס זינגען און שפּילן אפּ דער
 לירע — מע קאָן טויב ווערן. און א שטויב שטייט אזעלכער, וואָס
 מע זעט קוים איינס דאָס אנדערע. און רייכעס אזעלכע, אז מע קאָן
 דערשטיקט ווערן.

כעורע זינגען געקומען אין א גוטער צייט — אין א מאַרק־טאָג.
 דער באלעגאָלע האָט זיך קוים דורכגעשלאָגן מיט זיין בויך דורכן יאָרד,
 אָנגעווינטשעוועט דער שטאָט מיטן יאָרד אכצן כאַליערעס, ווי זיין
 שטייגער איז, ביז ער האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אין דער רעכטער שטאָט
 אריין, וואָס כאַפט שטארק דעם אַנבליק פונעם בעסוילעם — די זעלבע
 אינגעפאלענע שטיבלעך־מאציוועס, צווישן וועלכע עס וואַרפן זיך
 דורכ ווי ניט ווי א פּאָר נייע היזלעך אויך, וואָס זענען אויס פרעמד,
 ווי נעגידישע מעכטאָנים, אינגעלאַדן אפּ אַן אַרעמער כאַסענע, —
 און דאָרט האָט זיך ערשט אָנגעהויבן דער עמעסער טומל: שימעני
 וואָלף דער באלעגאָלע האָט געוויסט, אז מע האָט אימ באַשטעלט, ער
 זאָל אָפּפירן זינע יונגע פארשויןדלעך קיין באַסלעוו צו זייערן א
 זיידן מיט א באַבע. מע האָט אימ אפּילע געהאט אָנגעשרופן דעם נאָמען
 פון דעם זיידן מיט דער באַבע, גאָר ער האָט שוין פאָרגעסן. ווייסט
 זיי דער שוואַרצער יאָר! שימעני־וואָלף האָט זיך געשווירן, אז דעם
 נאָמען וועג האָט ער זיי געדענקט, ווי איר זעט אימ א יודן, און ווי
 גאָר ער איז אַריינגעפאָרן אינעם דאָזיקן יאָרד, אזוי זינגען זייערע

נעמען ארויסגעפלונג בא אימ פונעם קאפ — א כאליערע!.. (אפ וועמען — זאגט ער ניט).

דערוועלע קומט צו א ייד, און נאָכ א ייד, און נאָכ א ייד, און נאָכ צוויי יידן, און דרבי יידן, און וויבער פון קאלאמינימ, וויבער מיט קאָ-שיקעס און וויבער אָנ קאָשיקעס, און עס ווערט א הארמידער מיט א ריידערט, — אלע ריידן זיי איינינעם און מע הערצוילט איינס דאָס אנ-דערע כידושימ: אז עפעס קינדער האָט אובאלעגאלע געבראכט צו פירן. — פונדאנען?

— פון יענער זיט דניעפער.

— פון רושישטשעוו?

— וואָס עפעס רושישטשעוו? פארוואָס ניט קאניעוו?

— ניט פון רושישטשעוו, ניט פון קאניעוו, נאָר פון פערעיאסלעוו!

— ווהיני?

— איר זעט דאָס ווהיני — ניט קיין יעהופעצ, קיין באַסלעוו האָט

ער זיי געבראכט צו פירן.

— צו וועמען?

— הערסטו, מע זאָל וויסן צו וועמען, וואָלט דאָכ גוט געווען!

צו א זיידן, זאָגט ער, צו זייערן א זיידן.

— וואָסער זיידן?

— הערסטו, מע זאָל וויסן, צו וואָסער זיידן, וואָלט דאָכ גוט

געווען!..

— שאט! ווייסט איר וואָס? לאָז מען א פרעג טאָן בא די קינדער,

וויאזוי הייסט דער זיידע זייערער; זיי קערן וויסן.

— פונדאנען זאָלן זיי וויסן?

— פארוואָס זאָלן זיי ניט וויסן?..

בזו עס רוקט זיב ארויס איינער א ייד, וואָס פארקויפט בייגל, מיט

א צעשפאָלטענעם האשעק אפן קאשקעט. מיט ביידע עלטבונינגס שטופט

ער פאנאנדער דעם אוילעם:

— לאָזט מיכ! איכ וועל זיי פרעגן. קינדער! וויאזוי דופט מען

אבער זיידן?

די קינדער זינען פונעם הארמידער מיטן געשרוי שוין נאָר צע-

טומלט, נאָר פונדעסטוועגן דערמאָנען זיי זיב, אז ער הייסט מוישע-

יאָסי. יאָ, מוישע-יאָסי הייסט ער.

— געוויס מוישע-יאָסי?

— מוישע-יאָסי, געוויס!..

ווייסט מען שוין, הייסט עס, אז דער זיידע זייערער הייסט מוישע-יאָסי. בלעבט איבער איין זאך: וואָסער מוישע-יאָסי? פּאָהאָנ אַזוי פיל מוישע-יאָסיס. פּאָראַנ מוישע-יאָסי דער סטאַליער, מוישע-יאָסי דער בלעכער, מוישע-יאָסי לייעדוואָסיעס און מוישע-יאָסי דעם האַ-מאַרניקס. נאָר פּרעגט זיי עפעס גרינגערס.

— שאַ, ווייסט איר וואָס? וואַזוי רופט מען אַינער טאַטנ?

דאָס זאָגט שוין אַן אַנדער ייד, ניט יענער פּונ די בייגל, נאָר א ייד מיט א טאַלעסקאָטנ, ווייזט אַוויס, א בעסמערעשייד. די קינדער זאָגן, אז זייער טאַטנ רופט מען נאָכעם. דערהערט יאָזא זאך, שטופט דער ייד מיטן טאַלעסקאָטנ אוועק אַלע אַנדערע יידן און נעמט די קינדער נאָר אפּ און עמעסן „דאָפּראָס“:

— אַינער טאַטנ, זאָגט ער, רופט מען נאָכעם? הייסט ער ניט

ראַבינאַוויטש?

— ראַבינאַוויטש.

— און אַינער מאַמע האָט געהייסן כאַיע-עסטער?

— כאַיע-עסטער.

— איז זי געשטאַרבן?

— געשטאַרבן.

— פּונ דער כאַליערע?

— פּונ דער כאַליערע.

— אָט אַזוי זשע רעדט!

דער ייד מיטן טאַלעסקאָטנ דרייט זיך אַוויס צום גאַנצן אוילעם.

דאָס פּאַנעם שניגט אים.

— אויב אַזוי, פּרעגט מיך, איך וועל אַיך זאָגן אַקוראַט! זייער

זיידע איז מוישע-יאָסי דעם האַמאַרניקס, זייער באַבע איז ניטל מוישע-

יאָסי דעם האַמאַרניקס, זייער זיידע, מוישע-יאָסי הייסט עס, ווייסט

שוין, אז זיין טאַכטער כאַיע-עסטער איז געשטאַרבן פּונ דער כאַליערע,

ניט דאָ געהאַכט, און זייער באַבע, גיטל-יאָסיס, ווייסט נאָך ניט. מע

וויל איר ניט אָנזאָגן די פּסורע: אַן וואַלטע יידענע, א קאַליקע נעבעכ...
דער ייד מיטן טאַלעסקאָטנ דרייט זיך אַוויס צו די קינדער מיטן
זעלבן שניגענדיקן פּאַנעם:

— קריכט אראָפּ, קינדער, פונ וואָגנ, וועט מען אייב ווייזן, ווי
אײנער זיידע זיצט. צופאָרן אהיב קאָן מען ניט — צו א שמאָל געפיל.
סיידן פונ יענער זיט? וועט מען אָבער ניט קאָנען אויסקערעווען זיב
מיטן וואָגנ. ווי מיינסטו מאָטל, מע וועט קאָנען?..

דאָס איז געזאָגט געוואָרן צו א יונגערמאן מיט אן אויסגעבויענער
נאָז, וואָס הייסט מאָטל. מאָטל פאחוקט דאָס היטל ארופּ:

— פארוואָס זאָל מען ניט קאָנען?

— פארוואָס? פאר שאבעס? האָסט פארגעסן, אז הערשקע איציי-
ליאבעס בויט א שטאל פונ יענער זיט?

מאָטל טוט זיב ניט קיין ריר און פרעגט זויטער:

— ואון אז ער בויט א שטאל פונ יענער זיט, איז וואָס?

— וואָס הייסט איז וואָס? האָט ער אָנגעפירט געהילצ?

— אָנגעפירט געהילצ? לאָז אימ וויל באקומען!..

— וואָס איז צו ריידן מיט א שטיק האָלצ?..

און וואָס מער מאָטל איז רויק, היצט זיב יענער אלץ מער, ביז ער
גייט ארויס פונ די קיילימ, טוט א שפני אפּ מאָטלען, רופט אימ אָן
מיטן נאָמען „שויטע בען פיקהאָלצ“. ער נעמט די קינדער פאר א
האנט: „קומט, קומט מיט מיר — איב וועל אייב צופירן. מע דארפ
ניין צופוס“. און דער יוד מיטן טאלעסקאָטן און מיטן שניענדיקן
פאָנעם לאָזט זיב מיט די יונגע וואָיאזשערניעסוימי פונעם יאָרד
ארויס צופוס צו זייער זיידן מוישע-יאָסי און צו זייער באָבע ניטל.

38. א שיינער באַרוכאנע

די געלויבטע באָבע גיטל — דער זיידע מוישע-יאָסי מיט דער
בולבעוואטער נאָז און געדיכטע ברעמען. — דער פעטער איציי
און די מומע סאָסי.

די פערעיאסלעווער יעסוימי האָבן געהאט דאָס רעכט פאָרשטעלן
זיב דעם זיידן מוישע-יאָסי שטוב — א מינ פאלאצ. דער זיידע מוי-
שע-יאָסי אליין האָט זיב זיי פאָרגעשטעלט א פאטרואַרכ אינ א זיידע-
נער זשופעצע. א קלייניקייט — מע זאָגט, זיי זענען אזוי רייב, אזוי

רוב! צום סאָפּ האָט זיי דער בעסמערערש-יוד מיטן שנינענדיקן פּאָנעם
 צוגעפירט צו אַ נאנצ געוויינלעכ שטיבל, עמעס, מיט אַ גלעזערנעם
 גאנעק, אונט האָט זיי אַ זאָג געגעבן: „אַט אַ דאָ זיצט אַינער זיידע,
 מוישע-יאָסי האַמאָרניקס“. אלייג איז דער יוד נעלעם געוואָרן. ער האָט
 ניט געוואָלט זיין דערבן. די קינדער האָבן דורכגעשפּאַצירט דעם גלע-
 זערנעם גאנעק, געעפנט די טיר און דערזען פאַר זיך אַקוראַט אַקעגן
 דער טיר, אפּ אַ הילצערן בעט, זיצן אַ מענטשן גיט קיינ מענטשן, אַ
 באשעפעניש ניט קיינ באשעפעניש, אינעם געשטאַלט פּונ אַ נעקיווע,
 אַן פּיס, מיט עפעס מאָדנע אויסגעדרייטע הענט. די ערשטע מינוט
 האָבן זיי געוואָלט גיין צוריק. נאָר דאָס באשעפעניש האָט זיך שטאַרק
 אינגעקוקט אינ זיי מיט אירע גלאַנצנדיקע רויטע אויגן און האָט מיט
 אַ זייער איינגענעמען קאָל אַ פּרעג געטאָן וואַ זיי: „ווער זינט איר,
 קינדער?“ עפעס אייגנס, נאָענטס האָט זיך געלאָזט הערן אינ דעם
 קאָל, און די קינדער האָבן איר אַ זאָג געגעבן: „אַ גוט מאָרגן. מיר
 זינען פּונ פּערעיאַסלעוו“...

דערהערט דאָס וואָרט „פּערעיאַסלעוו“ און דערזען אַ נאנצ רעמל
 מיט קינדער, צווישן זיי אַ מיידעלע נאָך קיינ יאָר ניט אַלט, האָט די
 אַלטע באַרד אַרומגעכאַפט די גאַנצע טראַגעדיע, און זי האָט פּאַרבראַכט
 מיט אירע אויסגעהרייטע הענט און אויסגעשריגן: אפּ אַ קאָל:
 — ווי, אַ ווייטעק איז מיר! ווי, אַ דונער איז מיר! מיטן כאַיער
 עסטער איז געשטאַרבן! — און גענומען זיך שלאָגן מיט די הענט
 אינ קאָפּ. — מוישע-יאָסי! מוישע-יאָסי! וווּ ביסטו? אַהער גי!
 מוישע-יאָסי!

אפּ איר געשריי איז געקומען צו ליפּט פּונ אַ זיטיק אַלקערל און
 אַלטער, אַ נידעריקער, אינ טאַלעס-און טפּילן, מיט אַ מעשוונע מעגל
 שעמדיק פּאָנעם, מיט אַ ברייטער בולבעוואַטער נאָז, מיט מוירעדיקע
 גרויסע געדיכטע ברעמען, אָנגעטאָן אינ שמאַטעס און אינ שקראַ-
 בעס. — „אַט דאָס איז דער זיידע מוישע-יאָסי? אַט דער איז דאָס
 אזוי רעכ? אזוי רעכ?“...

דאָס ערשטע, וואָס דער זיידע מוישע-יאָסי האָט געטאָן — ער האָט
 גענומען שרייען אפּ די קינדער, ביזערן זיך און מאַכן אפּ זיי מיט די
 הענט. און מאַכעם ער האָט געהאַלטן אינ מיטן דאוונען און ניט
 געטאַרט אפּאָנעם מאַפּסיק זיין, האָט ער גערעדט צו זיי אפּ לאַשני-

קוידעש: „אי-אָנו, דאָצקימ! גאָלפֿאַנימ!“... און צו דער אלטער האָט ער געזאָגט אפֿ לאָשנֿקוידעש, און דאָס קאָל האָט געציטערט: „אי-אָנו, ידעתי... בתי... ה' נתנ וה' לקח *!“

דאָס האָט באַדארפט הייסן, אז ער ווייסט, אז זיין טאָכטער איז געשטאָרבן, און דער נאָט, וואָס האָט געגעבן, דער אייגענער גאָט האָט גענומען... האָט דאָס אָבער די אלטע ווינציק וואָס באַרוקט, און זי האָט ניט אופֿגעהערט צו וויינען און צו קלאָנגן און צו שלאָנגן זיכן מיט די הענט אין קאָפּ און צו שרייען: „כאיע־עסטער! מיטן כאיע־עסטער איז געשטאָרבן!“ — ביז עס זינען זיך צונויפגעלאָפֿן נאָך מענטשן, עפעס איינער וא יוד מיט אזעלכע לאַנגע פֿיעס, וואָס די קינדער האָבן אזעלכע אין פֿערעיאַסלעוו ניט באַגענט. דאָס איז געווען זייער מאַד־מעס איינציקער ברודער, דער פעטער איצי. נאָכן פעטער איצי איז אַרבינגעלאָפֿן א יודענע מיט א פֿארפֿלאַמט פֿאַנעם, מיט פֿארקאָמטשע טע אַחבל און מיט א פֿאַלפֿאַניק פֿונ קיב. דאָס איז געווען זיין ווייב — די מומע סאָסי. און מיט איר איז אַרבינגעקומען א מיידעלע מיט רויטע בעקלעך און מיט קליינע ליפֿעלעך — זייערע א באַסיעכדיקע, א שיינדיקע, נאָר א שעמעוודיקע, מיטן נאָמען כאַוועליבע. און אכוצ זיי זינען זיך צונויפגעלאָפֿן נאָך יודן און וויבער, נאָענטע שכינימ, און אלע מיטאמאָל האָבן גענומען ריידן, טרייסטן די באַבע ניטל מיט וועהטער: אז וויבאלד די טאָכטער איז שוין טויט, הינט וואָס וועט העלפֿן דער געוויינלעך? און דאָס, וואָס די ערד דעקט צו, איז דאָך פֿאַר־פֿאַלן. און די יוטגע געסט האָט מען אכוצ גענומען זאָגן מוסער, אז מע קומט ניט אַרבינג, אָט אזוי, הוּלֿאַמ אפֿ דער קאַרֿאַכקע, און מע זאָגט ניט אָן יענעם גלויבֿ אַזא פֿסורע... כאַמש גאָט איז יודייע דעם עמעס, אז די קינדער האָבן, אייגנטלעך, גאָרניט אָנגעהויבן צו „זאָגן“.

דערווייל האָט דער זיידע מוישע־יאָסי אויסגעטאָגן דעם טאלעס־און טפֿילן און האָט פֿון זיין זיט גענומען פֿירהאלטן די אייניקלעך, לעמט זיי זינען ניט אַרבינגעקומען פֿרײַער צו אימ. זיי זאָלן זיין באַלדערעכ־ערעצ, וואָלטן זיי באַדארפט זיך זען פֿרײַער מיט אימ, פֿאוואָלינקע איבערזיין, וואָלט ער, דער זיידע הייסט עס, פֿאוואָלינקע איבערנע־

* „יבאדאמי... בימי... האשעמ נאסאנ וועהאשעמ לאקאב“ — איב האב געוואס... די טאָכטער... גאָט האָט געגעבן, גאָט האָט צוגענומען. — רעד.

דערט מיט דער באַבע, זי צוגעגרייט ביסלעכווייז, ניט אזוי הענדומד
פענדומ! אזוי טוען פּערעאַדאָמס, ניט קיין מענטשנ...

דאָס האָט שוין, אפּאָנעם, די באַבע גיטל ניט געקאָנט אַריבער
טראָגן, און ווי ווייט דער בראַך איז ניט געווען פאַר איר גרויס, איז
זי אָנגעפּאלן אפּן זיידן:

— אַלטער דורין! וואָס האָסטו צו די קינדער נעבעכ? וואָס זענען
זיי שולדיק? פּונדוואַנען זאָלן זיי דיר וויסן, אז דו לינסט דאָרט ערגעץ
אפּ די פעלצן און דאוונסט? א שיינער באַרוכאבע! קומט אהער, קינד-
דערלעכ, צו מיר, וויאזוי רופט מען אייך?

און איינציקווייז האָט זי צוגערופּן צו זיך די קינדער, און איינציק-
ווייז האָט זי זיי אויסגעפּרעגט בא די נעמען, געגלעט און געקושט און
באנעצט מיט אירע געוואלצענע טרערן, באוויינט שוין ניט איר טאַכ-
טער, נאָר די קליינע עלנטע יעסוימיילעך נעבעכ... זי האָט זיך גע-
שוואָרן, אז זי האָט קימאט געוואָסט, אזוי זיבער, ווי עס איז הינט טאָג
אפּ דער גאנצער וועלט, אז איר מאיע-עסטער איז געשטאַרבן, וואָרעם
ס'איז שוין עטלעכע נעכט, אז זי קומט צו איר צו באַלעם און פרעגט
זיך נאָך אפּ אירע קינדער, זי זאָל איר זאָגן, ווי געפּעלן איר אירע
קינדער?..

— לאָז מען זיי געבן עפעס עסן. מויע-יאָסי, וואָס שטייסט,
ווי א נעכטיקער, זעסט דאָך, אַלטער דורין, אז די קינדער זענען נעבעכ
פאַרשמאכט, אויסגעהונגערט און ניט געשלאָפּן א גאנצע נאכט. ווינד
איז מיר — אבי ער זאָגט זיי מוסער! א שיינער זיידע! א שיינער
באַרוכאבע!..

39. צווישן פעלצן

דעם זיידנס בוכהאלטעריע. — זינג מוסער-זאָגן, זינגע ספּאָרימ
און זינג צדאָקע — וואָס וועט זינג, אז מאַשינע וועט קומען. —
דעם זיידנס עקסטאז.

דאָס ערשטע, וואָס דער זיידע מויע-יאָסי האָט פּירגענומען פאַר
זינגע אייניקלעך, אז זיי האָבן אָפּגעראוונט און אָפּגעגעסן, — ער
האָט זיי פאַרהערט.

פאַרגעקומען איז דער עקזאמען טאקע בא אימ, איז זינג כּיידער

מעיוכער, וווהיני קיינ בענאדאָמ האָט ניט געטאָרט אריינצומענן. ניט געטאָרט און ניט געקאָנט, וואָרעם ס'איז ניט געווען וווּ. דאָס איז געווען אַ כּיידערל עטוואָס גרעסער פּונ אַ שטונ, וווּ מע האַלט אויפּעס. אינ דער דאָזיקער שטונ האָט זיך געפּונען, ערשטנס, דער זיידע. דערנאָך זינע ספּאָרוי, גאנץ שאַס און פּאַסקימ און קאבאַלע־ספּאָרוי, וואו כּוצ לאָזע זינען דאָרטן געווען מאַשקאַנעס: זילבערנע לעפל, טעצלעכ, האָדעסלעכ און לעמפלעכ, קופּערנע פּאנען, סאַמאָוואַרן, ייִדישע קאַפּאַטעס, גווישע קארעלן, סוויטקעס און פעלצן, אָן אַ שיר פעלצן!

דאָס איז געווען אַ מינ לאָמבארד, געפּירט פּונ דער באַבע ניטל שוין פּונ יאָרן לאַנג. זיצנדיק אַ געליימטע איג בעט, האָט זי געפּירט דאָס געשעפט בעיאד ראָמאָ, געהאַלטן דאָס ביסל משׁומענן באַ זיך אונטער די קישנס, ניט צוגעלאָזט צו דער קאַסע קיינעם. נאָר אפּ די מאַשקאַנעס האָט געוועלטיקט דער זיידע. צונעמען אַ מאַשקן און ארויסגעבן אַ מאַשקן — דאָס איז געווען זיין ארבעט. אָנגעדענקען זיך, צו וועמען וואָסער מאַשקן עס געהערט — האָט מען באַדארפט האָבן אַ קאָפּ פּונ אַ מיניסטער. עס קאָן זיין, אז דער זיידע מוישער יאָסי האָט טאַקע געהאַט אפּ זיך אַ קאָפּ פּונ אַ מיניסטער, האָט ער זיך אָבער ניט געוואָלט פּארלאָזן אפּ זיין מיניסטערשן קאָפּ אליין. אַ קאַשע, וואָס סע מאַכט זיך! איז ער געפּאַלן אפּ אַ האַמאַצע: אפּ יעדן מאַשקן האָט ער צוגענויט מיט אַ נאָדל־פּאַדעם — און דאַפּקע אליין — אַ שטיקל פּאַפּיר, און אפּ יעדן שטיקל פּאַפּיר האָט ער געשריבן מיט זיין האַנט: „זעה קאַפּאַטע שייך ולבעריל“, אָדער: „זעה הפּעלצ שייך להערל אייוואַן“ אָדער „זעה קארעלן שייך להערלית יאווראַכע“. און ס'האָט זיך געמאַכט אַמאָל, אז בערל איז געקומען צו גיין אויסקויפּן די קאַפּאַטע און מע האָט אים ארויסגעגעבן אַן אַנדערנס אַ קאַפּאַטע, וואָס יענער הייסט אויך בערל? — איז דאָ אַן אייצע: מע טראָגט ארויס ביידע בערלס קאַפּאַטעס, און מע הייסט אים, ער זאָל דערקער נען. אַ ייד וועט דאָך ניט גיין זאָגן אפּ אַ פרעמדער קאַפּאַטע, אַז ס'איז זינע. זעט איר, מיט אַ גוי, אַז סע מאַכט זיך אזא זאַך, איז שוין ניט אזוי גוט. איז דערצו אויך דאָ אַ האַמאַצע (א ייד אַ לאַמירן ניט זיך אַן אייצע): מע הייסט אייוואַנען, ער זאָל זיך מאַטרעכ זיין זאָגן עפעס אַ סימען אפּ זיין פעלצ. יעדער אייוואַן קאָן אזוי גוט זיין

פעלצ, אז עפעס א סימענ מוז ער אפ אימ האַבן. פונדעסטוועגן, ניט קוקנדיק אפ די אלע האמצאָעס, זינען גאנצ אַפּטלעך אַרויס מינעס מאכלויקעסן צווישן דער באַכע מיטן זיידן. די באַכע האָט אלץ גע- טינעט צום זיידן:

— איך פרעג דיך, אַלטער דורין וואָס דו ביסט, אז דו האַלט שוין יאָ באַ שרייבן און שרייבסט שוין יאָ, „זה הקאפּטע שייב לבע- ריל“, — וואָס וועט דיך אַרן, אז דו וועסט שוין צושרייבן נאָך איין וואָרט — „בעריל זאָיקע“? אָדער אז דו שרייבסט שוין יאָ, „זה הפּעלצ שייך להערל איוואנ“, — שרייב שוין אינגאנצן דעם נאָמען זינעם: איוואנ זאָדו“. אָדער: „זע הקארעלן שייב להערלית יאוואדאָכע די קורנאָסע“...

איז אָבער דער זיידע מוישע-יאָסי — ס'זאָל אימ צו קיין כאַרפע ניט זיין אפּ יענער וועלט — געווען אַ מוירעדיקער אקשן. אָט דאָסער ווייל זי וויל אזוי, וויל ער ניט, און ער איז געווען ניט אינגאנצן אַן אָר גערעכט: אַ יודענע אַ קאליקע, ליגט אין בעט — און פאַרדינט זיך אזוי צו קאָמאנדעווען מיט אַ מאַן, אימ רופּן „אַלטער דורין“ פאַר די אייניקלעך אין די אויגן! ער איז דאָך עפעס ניט קיין אַביזווער — רעב מוישע-יאָסי דעם האַמאָרניקס! אַ יוד, וואָס זיצט יאָמיט וועללעך אַל האַטוירע וועאל האַווידע. אָדער ער לערנט, אָדער ער דאוונט. הינט פאַסט ער אַלע טאַניסימ און אַלע מאָנטיק און דאָנערשטיק, און קיין שטיקל פּלויש קומט גלאַט ניט אַרין צו אימ אין מויל אַרין אַ גאַנצע וואָך, כּוּצ שאַבעס און יאָנטעוון. אין שויל קומט ער פּרונער פאַר אַלעמען און גייט אַרויס שפּעטער פּונ אַלעמען. מאַכט קידעש דעמלע, ווען אַלע יודן שלאָפּן שוין, — וואָרטשעט זי טאַקע, די באַכע גיטל, און בייזערט זיך. מוילע, פאַר זיך אַרט זי שוין ניט — זי איז שוין געווינט געוואָחט צו הונגערן. אָבער אפּ די קינדער נעכעך, אפּ די יעסוימי, איז אַ ראַכמאַנעס!

פּונ אַלע קינדער די יעסוימי האָט דער זיידע מוישע-יאָסי ליב געקראָגן נאָר איינעם — שאַלעמען. טאַקע אַ שקאַץ, אַ ינגל אַ ברען, דערפאַר אָבער אַ גוט קעפל. פּונ אימ וואָלט געקאָנט זיין אַ ליבט, ער זאָל נאָר אַ ביסל וועלן זיצן מער מיטן זיידן אין זיין בייזער מעיוכער צווישן די פעלצן, און ניט האַבן קיין טעווע לויפּן מיט די באַסלעווער

ינגלעכ צום „ראָס“, זען ווי ומע כאפט פיש, אָדער אינ וואַלד ארענ
טרייסלענ בארלעכ, אָדער נאָכ אזעלכע קונדעסערניענ.

— דינ טאטע זאָל זינ א מענטש, — אזוי האָט דער זידע מיט
אימ אינגעטינעט — דינ טאטע זאָל ניט זינ אָנגעשמעקט מיט
טאנאכ און מיטן דיקדעק און מיט מוישע דעסעווער* און מיט די
איבעריקע אפיקאָרישע גענג, וואָלט ער דיכ אלפי ווישער באדארפט
איבערלאָזן דאָ בא מיר כאָטש אפ עטלעכע זמאנימ, וואָלט איכ דיכ
מיט גאָטס הילפ געמאכט פֿאר אַן ערלעכנ יודן. עס וואָלט פֿון דיה
ארויס דער עמעסער וואָסיד מיטן עמעסן באַלקאבאַלע מיטן עמעסן
ברענ. און אזוי וואָס וועט פֿון דיר זינ? א גאָרנישט מיט א נישט,
א פֿוסטעפֿאסניק, א שייגעצל, א קנאקער, א פינפער, א יומאכשמויניק,
א דער רועכ זויסט וואָס, א הולטט, א ראַשע מערושע, א שמאדאלניק,
א מעכאלעשאבעסניק, א טרויפניאק, — א פושע באלקי ישראל!..***)
— מוישע יאָסי! טאָמער וואָלט געווענ גענוג מוטשענ א קינד?
„לאָנג לעבנ זאָל די באָבע גיטל!“ — טראכט זיכ דער אויכאָד
לייזער פֿונעם זיידנס הענט, אפ וועמענ עס ווארטנ שוין באַסלעווער
ינגלעכ קונדסיים אינ דרויסן.

פֿונדעסטווענ זינענ געווענ מינוטן, וואָס דער זידע מוישע יאָסי
איז אימ געווענ אויב צום הארצן, ליב און טייער. איינמאָל האָט ער
אימ געטראָפֿן זיצן מיטן טאלעסזאָל אונטער דער האנט בא דער
באָבע אינ בעט. ער האָט זי עפעס זייער שטארק געכאנפעט, גערעדט
שטילערהייט, געדונגענ זיכ און געבעטן בא איר נאָכ געלט, און זי
האָט ניט געוואָלט געבן מער. דאָס האָט ערוויכגעדונגענ ניט פֿאר זיכ —
פֿאר צוואַקע, פֿאר זינע אָרעמע כסידים, וואָס אינ קלויז, און זי
האָט געטינעט איינס: „מע דארפֿ ניט. זי האָט אירע אייגענע יעסויד
מימ — אפ זיי איז מער ראַכמאַנעס“...

נאָכ איינ מאָל האָט ער געטראָפֿן דעם זיידן זיצן בא זיכ אינ
כידער מעיכעד, אָנגעטאָן אינ טאלעס און טפילנ, דעם קאָפֿ פֿאר

* מוישע דעסעווער — מוישע מענדלסאָן. א באקאנטער יודיש-דיטשער
שער בירגעלעכער פּילאָזאָפֿ פֿון סאָפֿ IIIVX יאָרהונדערט. דער פּאָטער פֿון
דער האַסקאַלע באַוועגונג. — ר ע ד.
** א זינדיקער קעגנ יודישן גאָט. — ר ע ד.

וואָרפּן, די אויגן צוגעמאכט, עפעס גאַרנישט בהאי עלמא, * איז אז ער האָט זיך אױפגעכאַפּט, האָבן באַ אימ די אויגן געשניטן און געלויבטן, און זיין מעגושעמדיק פּאַנעם האָט אויסגעזען שוין ניט אזוי מעגושעמדיק. „די שכינע האָט אפּ אימ גערוט“... און ער האָט גערעדט ווי צו זיך אליין, און מיט אַ שמויכל אפּ די מוירעדיק גרויסע געדיכטע וואַנצעס:

— ערוימ וועט נישט לאַנג געוועלטיקן... די יעשוע איז נאָענט, נאָענט, נאָענט!.. קומ אהער, מיין קינד, זיצ אַ ביסל, וועלן מיר שמועסן פונעם קעז, פון מאַשןעכטן — וואָס וועט זיין, אז מאַשןעכט וועט קומען... און דער זיידע מוישע יאָסי האָט גענומען דערציילן פאר זיין אייניקל, וואָס וועט זיין, אז מאַשןעכט וועט קומען, מיט אזא היסלבוועס, מיט אַזוי פיל היץ און מיט אזעלכע פלאמענדיקע פאַרבן, אז דעם איר ניקל האָט זיך ניט געוואָלט אַפטרעטן פון זיידן, און ניט ווילנדיק איז אימ געקומען אפּן זינען זיין ערשטער און זיין בעסטער כאווער שמוליק. דער כילעק צווישן די צוויי איז געווען דער, וואָס שמוליק האָט גערעדט פון אויצרעס, מעכאשפּים, פרינצן און פרינצעססן — אַלץ פון אזעלכע זאכן, וואָס זינען שניעב צו דער וועלט; און דער זיידע מוישע יאָסי האָט מעוואַטל געווען די וועלט לענאמרע און האָט זיך אריבערגעד טראָגן אינגאַנצן איינינעם מיטן אייניקל, וואָס האָט אימ אויסגעהערט מיט דער גרעסטער שפּאַנונג, אהיין, אפּ יענער וועלט, דאָרטן, צווישן סאַמע צאדיקים און מאַלאַכים און סראַפּים און קרוויים, ניט ווייט שוין פונעם קיסיי האקאָווער, גאַרזגאַר נאָענט שוין טאַקע צו אימ אליין, צום מעלעכ מאַלכיי האמלאַכים האקאָדוויש באַרוכ הו... דאָרטן זינען געווען דער שויראַבאַר מיטן לעוויאַסן, און דער טיערסטער בוימל, וואָס הייסט „אַפּאַרסמוינ“, און דער טיערסטער וויינ דער „יאַזן מער שומער“, און צאדיקים זיצן און לערנען און האָבן האַנאַע פון דער שכינע און פונעם „אור הגנוז“, פון יענער ליכטיקייט, וואָס ביים נאָט האָט באשאפּן די וועלט, האָט ער געזען, אז די מענטשן זיין נען ניט ראַע צו אזא ליכטיקייט, האָט ער עס איבערגעלאָזט אפּ „לע- תיד לבוא“... * און האקאָדוויש באַרוכ הו אליין, ביכווידו אוועאצמוי, שטייט און באדינט זיי, די צאדיקים, ווי א טאַטע. און פון אויבן, פונעם

* „בעהאי אלמע“ — פון דער וועלט. — ר ע ד.

** אפּ דער היינטער צוקונפט. — ר ע ד.

הימל, לאָזט זיך אראָפּ פונקט אפּן זעלבן אָרט, וווּ דאָס אמאָליקע בעס־
 מיקדעש איז געשטאַנען, א ניי בעסמיקדעש, פון סאַמע נינגאָלד און פון
 די טייערסטע שטיינען, דימענט און בריליאַנטן, און די קויהענימ
 דוכענען, און די נעוויימ זינגען, און דאָוויד האמעלעכ קומט ארויס אקעגן
 מיט א פידל און זינגט, „רננו צדיקים“, * בוי! בוי!..
 דאָ הייבט אָן דער זיידע מוישע יאָסי זינגען אפּ א קאָל, צוקנאַקן
 מיט די פינגער, און די אויגן פאַרגלאַצט ער ארויפ, דאָס פאַנעם לויכט
 אימ, און אליין איז ער נישט, „כעהאי עלמא“: ער איז דאָרטן ערגעץ
 ווייט, ווייט, אפּ יענער וועלט, אפּ יענער וועלט!..

40. יאַמי ניראַים

דער באַסלעווער טיטל „ראָס“ — דער באַסלעווער וואַלד. — די
 באַסלעווער אלטע קלויז, — די באַבע גימל שלאָגט מיט די אויגן
 ניקלעכ קאַפּאַרעס. — דער זיידע בענטשט זיי ערעווי יאַקויפּער
 און זינגט אויגן זינגען נאַם.

עס איז שווער צו זאָגן, וווּ איז געווען מער לעבן, מער פאַעזיע —
 באַם טיטל ראָס, אָדער אינ באַסלעווער וואַלד, אָדער אינ דער אלטער
 קלויז? עס איז שווער צו זאָגן, וואָס פון די דרע האָט געהאַט אינ זיך
 א גרעסערן יעיצערהאַרע? באַם „ראָס“ — דאָרט איז א לעבן, דאָרט
 איז פריילעכ! דאָרט טרינקען אָן באַלעגאַלעס זייערע פּעך; דאָרט שעפּן
 וואַסערפירערס וואַסער אינ זייערע פּעסלעכ; דאָרט שטייען זויבלעכ און
 מיידלעכ, באַרוועסע, מיט דויטע פּולקעס, און וואַשן גרעט, קלאַפּן און
 שפּריצן מיטן פּראַטש, אויף פּונקען פּליען; דאָרט באַרדן זיך, פּאַליאַשקען
 זיך, לערנען זיך שווימען און כאַפּן פּישלעכ ינגלעכ אָן א שיר, טוען
 זיך אויס צווישן די שטיינער, שפּרינגען אינ טיטל ארבעט — און אלע
 שרעיען, אלע פּילדערן: „זע, ווי איך שווימ! זע, ווי איך ליג אפּן רוקן!
 זע בעסער, ווי איך גיי טריטוואַסער! זע, ווי איך טוק זיך! זע, ווי איך
 מאַך בולבעס!“... אלע ריידן, אלע באַווייזן קונצן, אלע קענען. די פּערע-

* ראַנענו צאדיקים — זינגט צאדיקים. — ד ע ד.

יאסלעווער יעסוימימ זינען זיי שרעקלעך מעקאנע. איינער פונ די כעווער גייט צו א נאקעטער, ווי די מאמע האָט אימ געהאט. אוורעמל רופט מען אימ. א באַכערל שווארצ ווי א טאָטער, אוינג באַנקעוואטע, א פאָד נעמ ווי א לאַקשנ־ברעט, א נעזל, ווי א פאסאָלי. „וויאזוי רופט מען דיכ?“ — שאַלעם. „שווימען קאָנסטו?“ — ניין. „וואָס זשע שטיימטו? קומ אהער, וועל איך דיכ אויסלערנען“... איר פאָרשטייט? ניט לערנען, נאָר אויסלערנען! — דאָס איז נאָר אנדערע ווערטער.

ניט ווינציקער פאָעזיע איז אין וואַלד. דער באַסלעווער וואַלד איז ריכט אין באַרלעך. די באַרלעך זינען אפילע האַרט ווי שטיינדלעך און זויער — עסיק! נאָר פאָרט באַרלעך. און קאָסטן נאָרניט. איר קאָנט רייסן, וויפל איר ווילט — העפקער! מע באַדארפֿן נאָר קאָנען דערלאַנגען. וואַלד־באַרלעך וואַקסן הויב. מוז מען אַרופקלעטערן אַרופ אפּן בוים און טרייסלען דעם בוים מיט אלע קויכעס, אַניט וועלן די באַרלעך ניט פאַלן. אויסער באַרלעך זינען אין באַסלעווער וואַלד פאַראַן ניסלעך אויך. האָזענע ניסלעך. זיי ווערן שפּעט פאַרטיק און זינען באַוואַקסן מיט אַ מינ שאַלעכצ — ביטער גאַל. און קיין יאָדערן זינען אין די ניס־לעך ניטאָ. זיי וועלן ערשט אַמאָל זיין. נאָר עס מאַכט ניט אויס. פאָרט ניס. מע קאָן אַנלייגן פולע קעשענעס. דאָס, וואָס מע רייסט אַליין — איז אַנגעלייגט. און רייסן באַרלעך און טרייסלען ניס באַדארפֿן מען קאָנען. אוורעמל קאָן. אוורעמל איז אפּ אלצדינג אַ כוואַט. איז אַ גוטער בעטעווע, אַ מעזענטאָן, אַ מענטש אָן אַ גאַל. איין ביסאַרן נאָר וואָס ער איז אַ קאַפּצנס אַ ינגאַל. זיין מאַמע איז אַן אַרעמע אַלמאַנע און אַ קעכנ באַ די יאַמפּאָלסקים. געוויירע געוואָרן דערפּון איז דער פעטער איצי און האָט עס באַלד אָפּגעטראָגן דער באַבע גיטל אין אויער אַרײַן. האָט די באַבע גיטל צוגערופּן דעם אייניקל שאַלעם צו איר בעט, אימ געשענקט אַ באַר פּון אונטער דעם קישן און אָנגעזאָגט עטלעכע מאָל, אז ער זאָל ניט דערוועגן מער באַגענענען זיך און זײַן באַקאַנט מיט אזעלכע יונג־לעך, ווי אוורעמל, לואָרעם טאַמער דערווייט זיך דער זיידע מוישע יאַסי, אז זײַנע אייניקלעך באַגענענען זיך מיט אזעלכע יונגלעך, וועט זיך טאָן כּוּישעכ!..

זיי איז גרינג צו זאָגן „ניט באַגענענען זיך“ — אז מיט דעם אוור־רעמלען מוז מען זיך באַגענענען כאַטש צוויי מאָל אַ טאָג, אינדערפרי

און אפדערנאכט — באמ קאדיש זאָגן. אורעמל איז אויב א יאָסעמ. ער זאָגט קאדיש נאָך זיבן טאטן אין דער אלטער קלויז. אב, וויפל קאדישימי דאָרטן איז! און אלע זאָגן קאדיש אין מיזרעכ!.. מוישע-יאָסי דעם האמארניקס אייניקלעכ, אז זיי זינען געקומען מיטן זיידן דאָס ערשטע מאָל אין דער אלטער קלויז, האָט זיי דער זיידע צוגעפירט גלויב צום שאמעס און האָט אים אָנגעזאָגט מיטן הארבן וואָרט, אז ער וויל, אז זייער אָרט אפ זאָגן קאדיש זאָל זיבן נעבן אָמער, וואָרעמ. דאָס זינען „טאטנס קינדער“... דער שאמעס, א זאָקן מיט אן אויסגעבויגענעם רוקן און מיט אלטע טראכאָמעדיקע אויגן, וואָס זעען אויס ווי ארום געליאמעוועט מיט רויטן, האָט אויסגעהערט דעם זיידן מיט דערעכער ערעצ, ניט געענטפערט קיין וואָרט, אריינגעכאפט אין נאָז א רעכטן שמעק טאבעקע, גיב אָפגעטרייסלט די פינגער און אונטערגעטראָגן דעם זיידן אויב דאָס פושקעלע, א קלאפ געגעבן מיטן נאָגל איבערן דעקל און מעכאבעד געווען אים מיט א שמעק טאבעקע אָן ווערטער. דאָס האָט באדארפט הייסן: „גוט, וואָס איר האָט מיר געזאָגט, אז דאָס זינען טאטנס קינדער, זינען זיי שוין, זיבן זיכער, בא מיר דאָס שווארצאפל פונעם אויג, וואָס איז שניעכ“...

די באַסלעווער אלטע קלויז האָט געהאט אין זיבן אזא קויעב, אז די פערעיאסלעווער יעסוימי, ווי מע האָט זיי דאָרט גערופן, האָבן זיבן צוגעבונדן צו איר, גלויב ווי זיי וואָלטן דאָרט געבוירן און אופֿ געצויגן געוואָרן. אלצדינג האָט בא זיי אויסגעזען מוירעדיק גרויס און שיינ און הייליק. אפֿ אלצדינג איז געלעגן א באזונדער כסימע פֿון אלטער שיינקייט, פֿון פֿארגאנגענער גרויסקייט, פֿון פֿארציטיקער הייליקייט — א שטיק בעסאמיקדעש.

נאָר אויב די באַסלעווער אלטע קלויז האָט אויסגעזען בא די פֿער רעיאסלעווער יעסוימי אין אלע טעג פֿון א גאנצ יאָר ווי א שטיק בעסאמיקדעש, איז זי צו יאָמימ נויאָימ, צו ראָשעשאָנע און יאָנקיפֿער, געוואָרן פֿאר זיי טאקע א גאנצער בעסאמיקדעש. זיי האָבן נאָך קיינ־מאָל אזוי פֿיל יודן ניט געזען און האָבן נאָך קיימאָל אזא דאוונען ניט געהערט. דאָס איז געווען א מישמאש פֿון אלערליי מינימ כסידים און כאבאדניקעס, וואָס האָבן באמ דאוונען איינגעלייגט די וועלט, געפֿאטשט מיט די הענט, געקנאקט מיט די פינגער, און געזונגען מאָר־

נע ניגונימ, געברומט און געבאמקעט און מיטאמאָל פארנאנגענ זיב און פאררוויקעט זיב אפ עטלעכע מינוט, און ווידער גענומענ זיב זינגענ און ברומענ און באמקענ און קנאקנ מיט די פינגער. פאר די פערעיאסלעווער יעסוימי און אזא מינ דאוונענ געווענ א נעס, א גאנצער ספעקטאקל. נאָר שענער פון אלץ איז געווענ דאָס, וואָס דער זיידע מוישע-יאָסי האָט מיט זינ דאוונענ איבערגעשטיגנ אלע דאוונער פון דער אלטער קלויז. ער איז געווענ ניט קיין כאבארניק, נאָר גלאט א מאָדנער כאָסיד מיט אייגענע גענג, אייגענע מינהאָנימ און אייגענע מעשוואַסנ. ער האָט זיב פארגונענ בלעבנ אינ קלויז שאבעס און יאָני טעוו לאנג-לאַנג נאָכ אלעמענ. דער פעטער איצי, וואָס האָט געווינט אינ דער אנדערער האלבער שטוב, האָט שוין געהאלטנ אינ עסנ, פון אויוונ האָט זיב געלאָזט הערנ א רייעכ פון געפילטע פיש און יאָנטעווי דיקע מנכאָלימ, עס האָט געקלעמט דאָס הארץ און אזש דערלאנגט ביונ לעפעלע, — און דער זיידע האָט נאָכ אלץ געדאוונט, געזונגענ און געבאמקעט. די באָבע גיטל האָט עטלעכע מאָל בישטיקע אונטער- גערוקט די אייניקלעכ, כאיערעסטערס קינדער, צו שטיקלעכ לעקעכ — זאָל זיי ניט איבערכאלעשנ דאָס האָרץ, און א זאָג געגעבנ צו זיי מיט א געלעכטער: „איר וועט שוין געדענקענ, ווענ איר האָט זיב ארענגע- כאפט צווישנ מעשוואַימ“.

דער פעטער איצי דערווייל האָט שוין אָפגעגעסנ און אָפגעבענטשט, ארענגעשטעקט דעם קאָפ פון דער אנדערער האלבער שטוב: „ניטאָ דער טאטע? כא-כא!“ לוידי ער האָט אָפגעגעסנ, לאכט ער נאָכ!... קוימ מיט צאָרעס, גאָט האָט ראכמאָנעס געהאט — דער זיידע איז שוין דאָ! ארענגעפלוונג, שלעפנדיק די רעזוולוקע מיט די ארבל אפ דער ערד, איז ער מיט א ברייטנ גוט-יאָנטעוו, און גלייכ צום קידעש מאכנ, אָבער מיט אזעלכע קוילעס, אז די גאנצע גאס האָט געמוזט הערנ.

— צוליב די קינדער, צוליב די יעסוימי נעבעכ, וואָלסטו, דאכט זיב, געמענט אמאָל פארבויגנ דינע מעשוגענע שטיק און מאכנ עס בעקיצער, — האָט אימ די באָבע פירגעהאלטנ. נאָר ס'איז געווענ ארויסגעוואָרפנ. ער האָט ניט געהערט. ער איז נאָכ אלץ געווענ פאר- דוויקעט און ארענגעטאָנ אינ די אוילעמעס עליונימ, מיט איינ האנט געגעסנ, מיט דער אנדערער געמישט אן אלטנ סיפער, און, שאַקלענ-

דיק זיך פון דער גרינג, ארבינגעקוקט אהין מיט אויגן אויג, מיטן אנט
דערנ אויגן געכאפט א קוק אפ די אייניקלעך און געוויפצט, שטארק
געוויפצט. דאס זיפצט איז געווען טאקע אפ די אייניקלעך די יעסוימימ,
וואס זייערע נעשעמעס לינג איז גאשמעס, האבן איז זינגען די אכילע
גיבן נאך דעם יעיצעהארע מיט אלע זינגע טייעס... נאכן עסן האט
ער זיי דאס פירגעהאלטן, געזאגט א היפש ביסל מוסער, געזען, ס'זאל
זיי אויספאלן באקאמ דער פרישער קוילעטש מיט די געפילטע פיש.
מיטן זיסן פאסטערנאקצימעס מיט די אלע איבעריקע יאנטעוודיקע
מיטקאלימ, וואס די באבע גיטל האט, ליגנדיק אין בעט א געליימטע,
נאך מיט איר סיכל געקאנט צוגרייטן אפן בעסטן אויפן.

דאס איז געווען ראשעשאנע. ערעו יאנקיפער איז געווען נאך
שענער. דער ערעו יאנקיפער האט זיך אויסגעפינט אין באסלעוו באמ
זיידן מוישע-יאסין מיט צוויי זעלטענע צערעמאניעס, וואס האבן גע-
מאכט אפ די יעסוימימ א באזונדערן אינדרוק. די ערשטע צערעמאניע
איז געווען דאס שלאגן קאפארעס מיט א נאכט פריער פאר ערעו
יאנקיפער. שלאגן קאפארעס האבן זיי געשלאגן אינדעהיימ אויב,
נאך דא, אין באסלעוו, איז געווען אן אנדער מיט קאפארעס שלאגן.
די באבע גיטל האט גענומען די דאזיקע מיצווען אפ זיך. זי, הייסט
עס, האט געשלאגן מיט איר כאיע-עסטערס יעסוימימ קאפארעס.
זיצנדיק א געליימטע אין בעט, האט זי צוגערופן די גאנצע כאליאסטערע
צו זיך, געגעבן יעדן זיין קאפארע, די ינגלעך צו הענער און די מייד-
לעך צו הינער, געעפנט איר גרויסן סידער און אגענוויזן מיט אירע
אויסגעדרייטע פינגער אפן „בניי אדאם". די עלטערע האבן דעם
„בניי אדאם" געזאגט אליין, און מיט די קלענערע, מיט די מיידלעך,
האט די באבע געזאגט דעם „בניי אדאם" ווארט בא ווארט און הויב
אפ א קאל און מיט א נינג: „בניי אדאם, יושבי חושך וצלמות! אסירי
עני ויברזל!" און געוויינט ביים מיטען אזוי, זוי מע קאגן וויי-
נען נאך סידן אפ א טויטן. און ווער שמועסט, אז ס'איז געקומען
צו דער יונגסטער פון די יעסוימימלעך, צום מיידלעך, וואס איז אלט
קוימ א יאָר, האט די באבע שיר געכאלעשט פאר געוויינט! אפ איר
קוקנדיק, האבן זיך די קינדער אויך צעוויינט און אפ זיי קוקנדיק —
אויך די עלטערע, און ס'איז געווארן א געוויינט מיט סאקאנעס געפא-

שעם. אינ יענעם ביעטרנ שאבעס, ביים די מאמע זייערע איז געלעגן מיט שווארצן איבערגעדעקט אפ דער ערד, האָבן די יעסוימימ קיין צענטכילעק אפילע ניט געוויינט, ווי אצינד, בא דער באָבעס „בניי אַדאָם“.

די צווייטע צערעמאָניע איז געווען אפּ מאָרגן, ערעו זאָנקיפער, נאָכן קומען פון דער אלטער קלויז, וווּ כעוורע האָבן באקומען לעקעכ פונעם גאבע ריישוין פולע קעשענעס. דער זיידע מוישע־יאָסי האָט נאָך נעכטן אָנגעזאָגט, באַרד נאָכן קאפּאַרעס שלאָגן, אז די קינדער זאָלן נאָכן דאווענן אינדערפרי לעמאנאשעם קומען צו אימ זיב בענטשן. מאָדנע יאָנטעוודיק אָנגעטאָג און יאָנטעוודיק געשטימט איז געווען דער זיידע מוישע־יאָסי. אפּ דער אלטער צעהאקטער אטלאסענער קאָ פאָטע האָט ער געטראַגן אַ מאָדנעם מינ טיזליק פון אַ מאָדנעם מינ הארטן שרײַענדיקן שטאָפּ, וואָס מע קריגט שוין ניט הינטקיע ציטטן אין ערגעץ, מע זאָל וועלן באצאָלן דערפאר מי יודייע וויפל. אפּן קאָפּ האָט ער געטראַגן אַ שטרימל מיט אַ סאכ עקן, און אפּן אָפּענעם האַלדן — אַ ברייטן קלאָרוויסן קאַלנער מיט צוויי שפיצן. אפּ דער קאפּאָטע — אַ בלינדאָרטל אַ ברייטן מיט לאנגע קאטעסן מיט באַמבע־לעב. די מוירעדיקע ברייטע וואָנצעס מיט די מוירעדיק געדיכטע ברע־מען האָבן איצטיקס מאָל אויסגעזען ניט אזוי בייז, ווי אלעמאָל, און דאָס גאנצע פּאָנעם האָט אויסגעזען באַ אימ איצטיקס מאָל ווייב, מוילכדיק ווייב, און גאָר פרינטלעכ.

— קומט אהער, קינדער, וועל איך איך זיב בענטשן! — האָט ער יאָנטעוודיק ברייט ארײַנגערופן די יעסוימימ צו זיב אין זײַנע עננן פינצטערן כײדער מיט די פעלצן, ארופגעלייגט אפּ יעדן פון זיי בײדע הענט מיט די ברייטע ארבל פון זײַנע אטלאסענער קאפּאָטע, צוגעמאכט די אויגן, פאריסן דעם קאָפּ ארופ און געזאָגט, און געזאָגט, און גע־זאָגט עפעס שטילערהייט, און שטארק געזיפצט און געקרעכצט. און אז ער האָט אָפּגעזאָגט, האָבן די יעסוימימ אימ אַ קוק געגעבן. אינ פּאָנעם, האָבן זיי דערזען זײַנע אויגן לויכטן, נאָך זיי זײַנען רויט, די ברעמען נאָס און די וואָנצעס נאָס, און די באַרד נאָס — נאָס פון טרערן.

41. סוקעס

א בעשטפעסדיקע סוקע. — דער זיידע דאוונט, און די קינדער
וולגן יסג. — סומבאכטורע אין דער זיידע זיב בעסאמויעב מיט
דער שכינע.

דאָס ערשטע פלעקל פון דעם זיידן מוישע־יאָסיס סוקען איז
ארבינגעשלאָגן געוואָרן, פארשטייט זיך, מאַצע־יאָנקופער, טייקעפּ נאָכט
אַפּפּאַסטן זיב. געבויט האָט די סוקע דער פעטער איצי, און די יעסויר
מיט האָבן אימ אונטערגעהאַלפּן. נאָך געקאָמאנדעוועט האָט דער זיידע,
געגעבן אייצעס, ווי אן אויבער־ארכיטעקטער: „דאָס אהער!“ „דאָס
אהינ!“ „דאָס וועט ארבינ!“ „דאָס וועט ניט גיין!“ נאָכ מער קונצ —
וואָס דער זיידע מיטט פעטער ריידן צווישן זיב ניט קיין וואָרט.
ברויגעז. די באָבע האָט דערפון יעסוירימ: א בעניאָכיד, דער איינציקער
קאדיש איבער הונדערט און צוואנציק יאָר, און רעדט ניט מיטט
טאטן — ווי האָט מען געהערט אזא רעציקע?...

אינ דער בעשטפעסדיקער סוקע זינען געשטאנען גרייט צוויי
טישן, פארן זיידן באזונדער און פארן פעטער באזונדער. אפּ יעדן
טיש איז געווען צוגעגרייט באזונדער ווייב אפּ קידעש, באזונדערע
כאלע, באזונדערע ליכטער מיט ליכט. די מומע סאָסי האָט זיב גע־
בענטשט ליכט בא איר טיש, און די באָבע גיטל האָט מען ארויסגע־
טראָגן מיטן בעטל, זי זאָל בענטשן ליכט בא איר טיש. דערנאָך איז
געקומען צו גיין דער פעטער איצי פונעם קלויז און געמוזט ווארטן,
ביז דער זיידע וועט אמאָל דערמאָנען זיב קומען און מאכט דעם
ערשטן קידעש. מע קאָן דאָך ניט זען אזוי גראָב קעגן א טאטן —
קיבער אָו! אלע ווילע איז דער פעטער איצי ארויסגעאנגען פון
שטוב און ארבינגעקוקט אין סוקע ארבינ, און אלעמאָל מיט אן אנדער
אויסרייד: „ניטאָ נאָכ? ...“, „הינטיקס יאָר שפעטער ווי אלע יאָר בא
די כסירימ!“ „המ... אָט באלד גייען אויס די ליכט און מע וועט
דארפן עסן אין דער פינצטער“... אפּן פעטער איצי האָבן די קינדער
דערלעבט א געקאָמע: א הארטער יוד, אָן א נעשאָמע — לאָז ער אויב
וויסן, וואָס הייסט זיין הונגעריק!...

נאָך אָט איז געקומען דער זיידע מיטן טיזליק, אָפּגעגעבן דעם

ברייטנ גוט־יאַנטעו, ארויסקאַקראָנג רעב יאנקעו עמדינס סידער, א קורצער סידער, נאָר א גראַבער, א געפאקטער, און אוועקגעזעצט זיך זאָגן די „אושפּיזיג“, און האָט געזאָגט און געזאָגט, און געזאָגט און געזאָגט... און פון קיך האָבן, ווי אפּ צעלאַכעס, זיך געלאָזט הערן די פּיש מיט זייער געפּעפּערטן געפּילעכצ, און די פּרישע צוגעברוינטע כאלעס האָבן זיך גערוייעט: „אונדז, אז איר'ט אינטונקענ איך דער הייסער פּיש־ווייך, וועט איר פּילן דעם עמעסן טאמ גאנדיגן"... און דער זיידע, מווישע־יאָסי דעם האמארניקס, טוט וויכ זינס: ער זאָגט! די ליכט איך סוקע לעשן זיך — און ער זאָגט! די קינדער כאלעשן עסן, גייען אויס שלאָפּן — און ער זאָגט! מיטאמאָל האָט דער זיידע זיך געגעבן אַ כאַפּ אויפ, צוגעלאָפּן צום טיש און געגעבן אַ לייגל אוועק דעם יאָנטעוודיקן קידעש, איז געוואָרן אַ ליכט איך די אויגן נאָך אימ — דער פעטער איזי באַ זיין טיש. נאָכן פעטער איזי — באַיע עסטערס יעסוימיט, איינציקווייז, און די באַכע גיטל ביים מיסע האָט געלאָזט אַ טרער — האַקיער, עס האָט נאָך לאַנג גענומען, ביז מע האָט דערלעבט אינטונקענ די האַמויע איך האָניק און דערזענ זיך מיטן שטיקל פּיש און דערפּילן דעם פעפּער אפּן שפיץ צונג...

דאָס איז געווען די ערשטע טעג סוקעס. די אנדרע טעג סוקעס איז געווען נאָך ערגער. אזוי אז סימכאסטוירע אפּ דער נאכט האָט שוין דער פעטער איזי ניט געקאָנט אויסהאלטן. ער האָט ארבינגערופּן די פּערע־יאָסלעווער יעסוימיט צו זיך און האָט זיי געזאָגט:

— קינדער, איר ווילט זען אַ שיינע זאכ? טאָ גייט זיך דורכ איך קלויז ארבינג, וועט איר עפעס אַנקוקן...

לאַנג בעטן האָט מען זיי ניט געדארפּט. מע האָט זיך גענומען פאַר די הענט און מע איז אוועק. איך גאס איז געווען כווישע־פּינצטער. אלע יודן זינען געזעסן איך די היזער און געגעסן. אלע שולן זינען שוין געווען געשלאָסן און שטאַק־פּינצטער. נאָר איך דער אלטער קלויז האָט זיך נאָך געליכט. שטיל האָבן כעוורע אפּגעעפּנט אַ שטיקל מיר, ארבינגעקוקט און דערזענ אזעלכעס, וואָס זיי האָבן ניט געגלייבט זיך ערע אויגן. איך דער גאנצער קלויז איז געווען מער ניט ווי איינ מענטש — דער זיידע מווישע יאָסי, איך א טאלעס, מיט רעב יאנקעו עמדינס סידער איך איינ האנט און מיט אַ סיפּער־טוירע איך דער

אנדערער האנט. צוגעטויליעט די סייפערטווירע צום הארצן, איז ער ארומגעגאנגען ארום באלעמער, מיט פאוואָליעדיקע טריט, געוואָנט אַס אַ קאָל ווי אַ כאַונ, די האַקאָפּעס: „עוורד דלוימ הושיע נאָ!“...

אפ די קינדער איז אָנגעפאלן אַ פאכער מיט אַ געלעכטער אינייר-נעם און זיי האָבן זיך גענומען באַ די הענט און זיך געלאָזן לויפן אין איינ אַטעם צוריק אהיים.

— נו? וואָס'ט איר געזען? איאָ, אַ שיינס?..

מיט די ווערטער האָט זיי באַגעגנט דער פעטער איצי, און ביים מיסע האָט ער געלאכט, נאָר די אויגן האָבן געטרערט. און די קינדער האָבן געוואָרפן אַן אומכיין ניט אפן זיידן — ניין, נאָר אפן פעטער איצי.

דערפאר אָבער האָט זיך אפּ מאָרנן, סימכאסטווירע, די דעקאָראַציע אינגאנצן איבערגעביטן. דעם זיידן מוישען יאָסין איז געווען ניט צו דערקענען. די קינדער געדענקען נאָך פונ דער אלטער היים, פונ וואָראָנ-קע, וואָס פאר אַ סימכע ס'איז געווען, און ס'איז געקומען סימכאס-טווירע. דאָס האַנצע שטעטל איז געווען שיקער-לאָט. פונעם דאָן ביזן פריסטעוון, לעהאוודל, האָבן אלע געטרונקען בראַנפן, געהויליעט, געטאנצט און געמאכט אזעלכע אַנשטעלן, וואָס מע האָט באַדארפט שטארבן פונ געלעכטער.

אויב איז דעם האַלב-גוישן פערעיאַסלעוו איז סימכאסטווירע גער-ווען סימכאסטווירעדיק. אפילע אזא יוד, ווי דער פעטער פיניע, איז געווען שיקער-לאָט און געטאנצט אַ קאָזאק. מע האָט באַדארפט גיין אַפּ כירושים קוקן, ווי אַ יוד אַ סאָסיר מיט אַ לאַנג טאלעסקאָטן טאנצט אַ קאָזאק! פונ דאָדי קאהאנאָוון שמועסט מען ניט. דאָדי, און ער האָט זיך אָנגעשיקערט, האָט ער געזידלט די גוטע פריינט, אויסגעוואָרפן זיי וואָס איז דער קאָרט, קלוימערשט איז גוטן מוט, קושנדיק. מע האָט זיך ארענגערעיסן צו יענעם איז שטוב מיט אַ גוט-יאָנטעוון, ארויסגער-שלעפט פונ אויוון וואָס ס'איז געווען, פונ קעלער ארויסגעטראַגן די זויערע אונערקעס, און בראַנפן האָט זיך געגאַסן אזוי ווי וואסער. נאָר וואָס פאר אַ ווערט האָבן יענע אלע סימכאסטווירעס געהאט אקעגן דעם סימכאסטווירע, וואָס די פערעיאַסלעווער יעסוימימ האָבן ביגעוויינט דאָ, איז דער יודישער שטאַט באַסלעוו? די היזער, די גאסן, די שטיי-

נער פון די גאסן — אלץ, אלץ האָט געזונגען, געפליעסקעט, געטאנצט און געפרייט זיך. ניט נאָר עלטערע יודן, — יונגלעך זינגען געווען שוין קער, געוואלנערט זיך פון די פיס. מע דארף ניט מער ווי דער פעטער איצוי. א יוד א שטילער, א ווילדער באלמאָרעשכוירע, — איז ער אויך געווען בענילופט, פארלייגט די פייעס אפ יענער זינט אויער, פארקאָר-טשעט די פאָלעס און געגאנגען א דיטש! נאָר דאָס אלץ איז געווען א גאָרנישט אקעגן דעם, וואָס עס האָט ארויסגעוויזן אינ יענעם טאָג דער זיידע מוישע יאָסי. אויסגעטרונקען האָט ער עפעס סאכאקל איינ גלעזל בראָנפן מיט א האלב גלעזל וויינ, נאָך שיקער איז ער געווען, ווי אכציק שימורים מיטאמאָל קאָנען ניט זיין אזוי שיקער, און ארויסבא-ווייזן אזעלכע גוורעס, אז די גאנצע שטאָט האָט מיט אים געקלונגען:

— וואָס זאָגט איר צו מוישע יאָסי דעם האמארניקס!

— גייט, וועט איר זען, וואָס מוישע יאָסי דעם האמארניקס טוט!

און מוישע יאָסי דעם האמארניקס האָט ניט געטאָן גאָרנישט. ער איז נאָר ארומגעגאנגען אינ די גאסן און געטאנצט. און נאָך וויאָזוי געטאנצט! געטאנצט און געשפרונגען, געפליעסקעט און געזונגען. און ניט אליין האָט ער געטאנצט: נאָר אינ צווייען — מיט דער „שכינע“, מיט האקאָדוויש באָרוך הו... צענומען א פאטשיילע און געהאלטן בא איינ עק — באם אנדערן עק האָט באדארפט האלטן די „שכינע“ — און געהרייט זיך, ווי מע דרייט זיך מיט א קאלע, געמאכט פארשיידענע טריט, אהינ און צוריק, רעכטס און לינקס, און ווידער אהינ און צוריק, און ווידער רעכטס און לינקס, און אזוי קעסיידער, דעם קאָפּ פאריסן ארום, די אויגן געהאלטן צו, אפן פאָנעם אויסגעגאָסן א גליקלעך שמויכל, צוגעקנאקט זיך מיט די פינגער, געהעפעט און געזונגען אלע-מאָל שטארקער און שטארקער:

מוישע סאָמאך בעסימכאסטוירע —

לאמטעדרידאמ, האי-דא!

סיסו וועסימכו בעסימכאסטוירע —

לאמטעדרידאמ, דאָמ-דאמ-דאמ!

האי-דא, דרידא-דא!

טויראם מוישע, הא!..

וואָס ווייטער, איז דער אוילעם געוואָרן אלץ גרעסער און לענגער.

וויפל יִנגלעכ ס'זינענ געווענ אינ שטאָט, זינענ זיי ארויס אינ גאס
 מעקאבל פֿאָנעמ זינ מוישע יאָסי דעמ האמארניקס, זענ, ווי ער טאנצט
 אונ דרייט זיכ, זינגט אונ פליעסקעט. יִנגלעכ שקאָצימ האָבנ אימ
 געמאכט א הורא, געהאָלפנ אימ זינגענ זינ סימכאסטוירעדיקנ ניגנ, אונ
 די פענעמער פונ זינע פערעיאסלעווער אייניקלעכ האָבנ געפלאמט פאר
 בושע. אונ ער, דער זיידע מוישע יאָסי, זאָל דאָס אפ עמעצנ אפילע
 א קוק טאָנ! ער טוט זיכ זינס: ער גייט מיט זינ געליבטער שכינע
 א פרוילעכס. איינ עק פאטשילע האלט ער, דעמ אנדערנ האלט האי
 קאָדווש באָרוכ הו, אונ ער שמיכלט אונ קנאקט מיט די פינגער, טאנצט
 אונ העפעט אונ זינגט שטארקער אונ שטארקער:

מוישע סאָמאכ בעסימכאסטוירע —
 לאמטעדרידאמ, האידא!
 סיסו זועסימכו בעסימכאסטוירע —
 לאמטעדרידאמ, דאמדאמדאמ!
 האידא, דרידאדא!
 טויראס מוישע, הא ..!

42. אויס יאָנטעוו—צוריק אהיימ

אינטרוגעס אונ פליאָטקעס צווישנ דער מוישאָכע. — די קינדער
 ווערנ אויס מעינכאָסיכ אינ באַלעוו. — עס ציט זיי צורוק
 אהיימ.

שווער אפנ הארצנ, אומעטיק אפ דער נעשאָמע אונ שטארק-שטארפ
 וואַכעדיק איז געוואָרנ די קינדער אפ מאָרגנ נאָכ יאָנטעוו, אז מע האָט
 גענומענ צעוואלגערנ די סוקע. אָנ א טראָפנ ראכמאָנעס האָט דער
 פעטער איצי (א מענטש אָנ א הארצ!) קוידעמקאָל ארומוגעריוסנ די
 ווענט, אראָפגעריסנ דעמ סכאכ, צענומענ די ברעטער, מיט אַן אומגע-
 הייערער רעציכע ארויסגעשילעפט די צוועקעס (וואָס האָט ערגעהאט צו
 די צוועקעס?), נאָר די פיר סטויפעס האָט ער געלאָזט שטיינ, — דאָס
 איז געווענ א סאכ ערגער. וואָרעמ די פיר הוילע סטויפעס האָבנ גע-
 זאָנט איידעס אפנ כורבנ, געקלאָנט אונ באַקלאָנט זיכ: „זעט, ייִדישע

קינדער, וואָס פֿון א ייִדישער סוקע קאָג ווערן! "... די ייִדן, וואָס ערשט
געבט זינען זיי געווען שיקער-לאָט, געטאנצט און געפליעסקעט און
געמאכט זיך נאָריש ווי קינדער, זינען מיטאמאָל געוואָרן אלע נויכטער,
סטאטעטשנע און קימאט זיך געשעמט קוקן איינס דאָס אנדערע איז
די אויגן אַרביי. א מאָדער אומעט האָט אַרומגענומען די שטאָט, א
זעלטענע מאַרעשכויִרע האָט זיך אָנגערוקט אפּ באַסלעוו.

און אומעטיקער און טרויעריקער פֿון אלע זינען געוואָרן די קיני
דער, די פֿערעיאַסלעווער יעסוימימ. וואָרעם קאַלומאן די קינדער זינען
נאָך געווען געסט, האָבן זיי זיך געפילט ניט שלעכט איז דעם באַסלעוו,
נאָר וואָס ווייטער, האָבן זיי אָנגעהויבן אלץ מער געוויירע ווערן, אז זיי
זינען דאָ איבעריק. דער זיידע מוישע-יאָסי און זיך געזעסן בעיעכידעס
איז טאלעס און טפילן אפּ די פעלצן, אָדער געדראַונט, אָדער געלענדט,
אָדער געבאמקעט, צוגעקנאקט מיט די פינגער, אָדער געזופצט און
שטילערהייט גערעדט מיט גאָט, אָדער דערציילט פֿאַר די קינדער זינע
שיינע מיטעס פֿון אמאָל, אָדער געזאָגט מוסער, פֿאַרוואָס זיי זינען
ניט פֿרום, ווילן ניט גאָט דינען, פֿאַרלענגערן דערמיט דעם קעז, דורכ
זיי קומט ניט מאַשעכ און דורכ זיי ליידן געבעך ייִדן איז גענעם און
טויזנטער-טויזנטער געשאַמעס קאָנען ניט געלעטערט זוערנ... דאָס
אַלצדינג האָבן די קינדער שוין געהערט וויפֿל מאָל איז ביידער פֿון
זייער רעבן, איז דער היים פֿון דער באַבע מינדי און פֿון גלאַט ייִדן,
וואָס האָבן ליב זאָגן מוסער און סטראַשען מיטן גענעם, און דאָס אַלץ-
דינג האָט זיך זיי שוין לאַנג צוגעגעסן. זיי איז געווען א סאכ מער
אינטערעסאנט צו זען די פֿאַליטיקע, וואָס האָט זיך אָפּגעשפּילט בא
זייער זיידן מוישע-יאָסי מיט דער באַבע גיטל איז שטוב.

טאָג ווי נאכט זינען דאָרטן געווען אינטריגעס מיט סוידעס, מיט
שושקערניען, מיט רעכילעסן. דער פעטער איצי מיט דער מומע סאָסי
האָבן געהאַלטן איז איינ קלאָנג זיך אפּ דער באַבע גיטל, אז ס'איז
שווער בא איר א גראַשן ארויסבאקומען פֿון אונטער די קישנס, און
אַפֿן זיידן, אז ער איז שוין צו פֿרום, אזוי פֿרום, אז ער איז שוין
אויוערבאָטל... „שוין צו אַלט“ — האָבן זיי געטינעט שטילערהייט,
מאָדנע דערבײַ געשמייכלט און צונויפגענומען די ליפֿן... און די באַבע
גיטל האָט זיך באַקלאָנגט אפּ איר שנוד און אפּ איר בעניאָכיד, אז זיי

גיבנ איך ניט אָפּ קיין קאָווער, ווי אַ מאמע, און אז זיי קוקן שוין ארויס — זי ווייסט עס נאנצ גוט, — זי זאָל צומאכטן מיט אַן אויג: אפּ דער יערושע, אפּ דער יערושע קוקן זיי ארויס!.. זיי אפצולאָכעס וועט זי אָבער נאָך לעבן און לעבן, כאָטש דער טויט און טויזנט מאָל מער ניכע, וואָרעמ וואָס טויג איר דאָס לעבן, מישטיינס געזאָגט, א קאליקע, באַנדאָבן אזא טאָכטער, אזא כאיע־עסטער, אַ מאמע פון אזויפיל קינדער, ווינד איז איר און ווי!.. מיט די אויסגעדרייטע עלנר בויגנס קוועטשט זי ארויס א טרער פון אירע קאליע אויגן, רופט צו די קינדער, שאַרט מיט די אויסגעדרייטע הענט אונטער די קישנס, און נעמט ארויס און שענקט זיי איטלעכע באַזונדער אַ פּאַר גראָשן. דערזעט דאָס די קליינע כאַווע־ליבע מיט די רויטע בעקלעכ און מיט די קליינע ליפעלעכ און טראָגט עס אָפּ באַלד צו דער מומע סאָסי. און די מומע סאָסי גיט עס באַלד איבער דעם פעטער איציג און ביידע שושקען זיי זיב, ואו פאר אירע אייגענע קינדער זשאַלעוועט מען אַ קאָפעקע, און די פּרעמדע קינדער צעטיילט מען מאיאָנטקעס גאנצע!.. און די קינדער הערן דאָס, און עס גייט זיי ניט אַבן. עס שלאָגט זיי צו דער גאל.

וואָס ווייטער — אלץ ערגער. די קינדער פילן, אז זיי זענען דאָ איבעריק, זיי זענען, ווי מע קוקט אפּ זיי, ביים זיי עסן, זיי הערן הינדער די פלייצעס, אז מע דערט פון זייערע „אפעטיטלעכ“. עס שטעלט זיב, זיי שוין דער ביסן איג האַלדן. עס איז זיי שוין דאָרט אַלצרינג נימעס און טרייבן. זיי קוקן שוין ארויס אפּ אַ בריוול פונעם טאטן, ווי אפּ מאַשעכע, — ווען זעלנ זיי שוין פאַרן אהוימ?..

דער גוטער גאָט האָט זיי געהאַלפּן, דאָס גוטע בריוול איז שוין דאָ: דורכ אַ פּערעיאַסלעווער באַלעגאַלע אָנגעקומען מיט אַ צושריפט, אז מיטן דאָזיקן באַלעגאַלע טאקע — ער הייסט נויט — זאָלן די קינדער זיב אופּזעצן און פאַרן אהוימ. לאָזט זיב אויס, אז דער באַלעגאַלע איז טאקע אַ באַלעגאַלע מיט אַ בויך און מיט סוסימ, זיי עט געהער צו זיב, און הייסן הייסט ער טאקע נויט, כאָטש ער אליין זאָגט אפּ זיב, אז ער הייסט רעב נויט; האָט ער אָבער אַ ביספאַרן — ער איז אַ הייזעריקער און האָט אַ פלייב. וואָלט דאָס אויב ניט אויס־געמאַכט, הייזעריק איז ער, זאָגט ער, געוואָרן פון סימכאסטורע, הינטריקן סימכאסטורע האָט ער געטרונקען בראַנפן, דאָס הייסט,

בראָנפן טרײַנקט ער אלעמאָל, נאָר צוליב סימכאסטוריע האָט ער גע-
מאכט גאָר גאָר א היפשע קויסע! א סוואַרע, אז מע האָט אימ אָפּגע-
מינטערט... אונ דאָס, וואָס ער האָט א פליכ אפּן קאָפּ, איז איבער
דעם, וואָס קינהוויז פלעגט ער זיכ ניט לאָזן ניט צוואַנג, ניט קעמענ.
געווענ איז אקשנ. האָט מען אימ מיט גוואלד געמוזט ריכטן די האָר
איינציקוויז. נאָר די אלע זאכנ, זאָג איכ נאָכאמאָל, האָבנ זיכ מיט
דער נעסיע גאָרניט אנגעקערט. געשאדט האָט צו דער נעסיע אן אן
דער זאכ: כאָטש נויכ איז געשיקט געוואָרן פונ פערעיאסלעוו קיין
באָסלעוו ספעציעל, ער זאָל ברענגען צו פירן פונ דאָרטן נאָכעם ראבי-
נאָוויטשעס קינדער, פונדעסטוועג האָט ער ניט געקאָנט ביישטיין
דעם ניסווען — טאָמער וועט אימ גאָט צושיקן אפ צוריקוועגס כאָטש
א פאָר פארשויןדלעכ, וועט דאָס זיין ווי געפונען. האָט ער זיכ ארומ
געדרייט אינ מארק מיט דער בייטש א טאָג אונ צוויי אונ דריי, די
פערדלעכ האָבנ געכראָמקעט דעם האָבער — אונ פארשויןדלעכ ניט א
לעק! די קינדער איז דאָס ווארטן געווען, „על אפּמ ועל המתמ“*!
אונ אָט זאָגט מען זיי אָן די גוטע פסורע — זיי פאָרן! א סימענ:
נויכ האָט שוין אפילע ארויסגעקאטשעט דעם וואָנג אונ שמירט שוין
די רעדער. „איצט מעגנ שוין קומען קאָל מאלכוי מיזרעכ אומברעוו —
פארפאלן! איצט מעג מען אימ אָנשיטן אָט אָ די בויר מיט גאָלד, ער
זאָל בליבן אן איבעריקע שאָ אינ באָסלעוו, מעג די שטאָט פארברענט
ווערן אָדער אינגעזונקען ווערן! אז איר קענט ניט רעב נויכענ!“... די
קינדער כאפּן זיכ אריין אינ שטוב אריין. זיי קליבן זיכ אינ וועג אריין,
געזעגענענ זיכ אָפּ מיט די באָסלעווער כאוויירימ, מיט דער אלטער
קלויז אונ מיטן געלן קלייזל אונ מיטן ראָס אונ מיטן זיידן אונ מיט
דער באָבע. דער זיידע מוישעיאָסו בייס מצעס זאָגט זיי מוסער,
פארשטייט זיכ, אונ הייסט זיי זיין ערלעכע יודן אונ די באָבע גיטל
ווישט די אויגן מיט אירע אויסגעדרייטע הענט. נאָר פונעם פעטער איר
צי מיט דער מומע סאָסי הערן זיי א קאלטן „פאָרט געזונט“. די צוויי
וואָלטן דאפּקע געווען צופרידן, וואָס די „פרעמדע“ קינדער פאָרן
אוועק, — איז זיי פארשטערט געווען די סימכע, וואָס ניט אלע פאָרן
זיי אוועק. עס פאָרן נאָר די יונגלעכ. די צוויי מוידלעכ זינגען געבליבן

* דאָ באַטייט עס: קעגן זייער ווילן, ניט אויסצוהאלטן. — ר. ע. ד.

אינ באסלעווי. וואָס איז די מיסע? א פראָסטע מיסע. די באָבע גיטל
האָט געזאָגט: זי וועט זיי ניט לאָזן. זי וויל ניט, איר כאיערעסטערס
קינדער זאָלן ארזנפאלן צו א שטיפמאמע.
טענעט דער פעטער איצי מיט א שמייכעלע, גלעט זיכ די פייעם
און קוקט אפ די קישנס, וון עס ליגט דער באָבעס פארמעגנ:
— נו, אונ אן די ינגלעכ פאלן ארזנ צו א שטיפמאמע, איז גוט?
כע־כע!

— וואָס גלייכסטו ינגלעכ צו מיידלעכ? וואָס האָרכט א ינגל א
שטיפמאמע? א ינגל גייט אוועק אפ א גאנצן טאָג אינ כיידער ארזנ.
און א מיידל וואָס? א מיידל בלייבט אינדעהיימ ניאנטשענ דער
שטיפמאמעס קינדער.

דער פעטער איצי איז מיט דעם נאָכ אלץ ניט באפרידיקט. ער גלעט
זיכ די פייעם, קוקט אפ די קישנס און רעדט טיפ דיפלאַמאטיש, קוימ
וואָס מע שטויסט זיכ:
— און ווי וואָלט געווען, לעמאָשל, ווען אלע קינדער זאָלן זיין
מיידלעכ? כע־כע!

— וואָלט איכ אלע מיידלעכ, — ענטפערט אימ די באָבע, — גע־
לאָזט בא זיכ.
דער פעטער איצי רעדט ווייטער, נאָר אָן א שמייכעלע, און אלץ
פארשטעלט:

— ווו וואָסטו ענומען געלט, לעמאָשל, אפ אויסצוהאלטן אזוי
פיל מיידלעכ? (שוין אָן א כע־כע).

— גאָט וואָלט מיר געהאָלפן, — ענטפערט די באָבע רויק. — אָמ
האָט דאָך מיר גאָט געהאָלפן אויסהאָדעווען אזא קאדיש, ווי דו, וואָס
קוקט ארויס אפ מיין יערושע, האָט מוירע, עס וועט אימ ניט קלעקן...
— איצי! — רופט אימ די מומע סאָסי פון איר כיידערל. —

איצי! קומ אהער, איכ דארפ דיר עפעס זאָגן!..

די קינדער קוועלן אָן פון דער באָבע גיטל. וואָס זי האָט אזוי קונד
ציק אָפגעשניטן דעם פעטער איצי, און זינען זיכ מעכענע, וואָס זיי
פאָרן שוין צוריק אהוימ.

א ביסל איז זיי נאָר ארזנ אינ נאָן דאָס וואָרט, „שטיפמאמע“, וואָס
זיי האָבן דאָ דערהערט צום ערשטן מאל. זיי וועלן הייסט עס, האָבן

א שטיפמאמע? וואָס איז דאָס אזוינס, „שטיפמאמע“? און מיט וואָס איז א שטיפמאמע אזוי ביטער, וואָס די באַבע ניטל האָט שוין באַ- ציטנס אפ זיי ראכמאָנעס? .. ס'איז קעדט, כלעבט, אָנצוקוקן די שטיפ- מאמע. ס'איז קעדט שוין צו פאָרן אהיימ.
אהיימ! אהיימ! אהיימ!

43. א מינעלאַשן פון א שטיפמאמע

א שטיפמאמע. קלאַלעס נאָכן אלעפבוים. — דאָס ערשטע ווערק —
א לעקסיקאָן פון קלאַלעס.

וואָס האָבן זיך מענטשן אָנגעכאפט „שטיפמאמע“? וועדליק די קינדער האָבן זיך אָנגעהערט „שטיפמאמע“ און „שטיפמאמע“, האָבן זיי געמעגט מיינען, אז א שטיפמאמע איז טאקע בעמעס מיט הער- נער. אז אפ יעדן טריט און אפ יעדן שריט האָט מען זיי געסטראשעט מיט דער שטיפמאמע: „ווארט אויס, שקאָצים, אָט וועט דער טאטע ארויספאָרן אפ דער וועלט און וועט אייך ברענגען א שטיפמאמע, וועט איר ווייסן, וואָס פאָר א גאָט מיר האָבן!“... וואָס דארפט איר מער, — טאָמער ווארעמט די זון ניט אזוי פויגלדיק, זאָגט מען: „די זון ווא- רעמט, ווי א שטיפמאמע“... עס מוז דאָך עפעס זיין אין דעם. א וועלט איז דען מעשוגע?

מיטאמאָל איז דער טאטע נעלעם געוואָרן. ס'איז אוועק א וואָך, און א וואָך, און נאָך א וואָך. ווו איז אהיטגעקומען דער טאטע? מע זאָגט ניט! עלטערע ריידן צווישן זיך, נאָר שטילערהייט, די קינדער זאָלן ניט הערן, און מער אפן ווונק. נאָר איינ מאָל האָט אייך ביידער דער רעבע זיך ארויסגעכאפט מיט א וואָרט. ער האָט א פרעג געגעבן בא די קינדער: „נישטאָ נאָך דער טאטע פון בערדיטשעוו?“ צו דער דאָ זיקער דיפלאָמאטישער פראגע האָט די רעבעצן צוגעזעצט פון איר זינט נאָך מער דיפלאָמאטיש: „וואָס זשע? אזוי גרינג קומט עס אָן אן אלמען אראָפצוברענגען א שטיפמאמע פאר די יעסוימיז?“... ווייסן מיר שוין, הייסט עס, אז דער טאטע איז אייך בערדיטשעוו, און אז ער זוכט א שטיפמאמע צו זינע קינדער. וואָס זשע, פרעגט זיך, באדארף

מען זיך דאָ באהאלטן? וואָס איז דאָ דער סאָד? וועהאַרע: אז ער האָט באדארפט קומען אהיים מיט דער סכּוירע פון בערדיטשעוו, האָט ער פּרױער צוגעשיקט א „שטאפעט“, אז נאָט האָט אים מעזאקע געווען זיין גלעכע, וואָס איז א מעציע אין אלע אויפאנימ, הענ איז יוכעס, הענ איז געלט, אונ אז ער וועט אינגיכט, אימירצאשעמ, קומען מיט דער מעציע, אונ ער בעט, מע זאָל איר ניט זאָגן אזוי גיב, וויפּל. קינדער ער האָט — צו וואָס זאָל זי דאָס וויסן מיטאמאָל? מיט דער צייט וועט זי דאָס אליין געווירע זוערן. סטרויסע זינגען ניט אלע קינדער כאל אפ איר: די עלטערע זינגען דאָכ עלטערע, אונ די צוויי מיידלעך — די זינגען דאָכ בלאַ ווייער באַכענ. ער וואשט זיך ניט אָפּ די הענט באַלילע פון זיי. קינדער זינגען קינדער. נאָר בא אָט אזעלכע בירטערע אָכסטאַמטעלסטוועס איז געזינטער, אז מע פארלייקנט א ביסל קינדער אפ א קורצע צייט. „יותר איז לחודש רק היים ושלום*.“ האשעמיסבאַרעכ זאָל העלפּן, מע זאָל זיך זען זיך אינגיכט בעשאַלעמ. מימעני“...

דער דאָזיקער בריוו וואָלט געמאכט א גוטן אַנדרוק, ווען ניט דער קנייטש מיט די קינדער. ערגער פון אלץ איז דאָס געווען פאר די קינדער גופע. עמעס, זיי האָבן געפילט, אז דער טאטע האָט זיי ליב, אז זיי זינגען אים טיער אַטלעכס קינד באזונדער, נאָר וואָס זיי זינגען אפ א זויילע געוואָרן א מיין קאָנטראַבאנדע־סכּוירע — דאָס האָט זיי א ביסל א פּאַרקע געגעבן אונ ארויסגערופּן מאָדנע מאכשאַוועס אונ געדאנקען. אָבער ניט אפ לאַנג, וואָרעמ אָט איז מען געקומען צו זיי איז ביידער ארעב אונ מע האָט זיי אָנגעזאָגט א פסורע: „דער טאטע איז געקומען אונ געבראכט צו פירן פון בארדיטשעוו א שטיפּמאמע.“ „מאזלמאָוו! — האָט זיך ארענגעמישט די רעבעצן. — איר זאָלט דער לעבן אָנזאָגן בעסערע פסורעס!“... אונ דער רעבע האָט אָפּגעלאָזט די קינדער אהיים פאר דעם צייט.

געקומען אהיים, האָבן די קינדער געטראָפּן די גאנצע מישאַפּאָע: דעם פעטער פיניע מיט זינגע זינג, די מומע כאנע מיט אירע טעכטער, אלע ארום טיש. מע האָט געטרונקען טיי, קלוימערשט געגעסן לעזעב

* „יוסער איין לעכאדעש ראק כאים וועשאַלעם“ — מער קיין גיטס איז נישט — אויסער, אז מע לעכט אונ מע איז געזונט. — ר ע ד.

און אינגעמאכצ, און גערויכערט פאפיראָסן, און גערעדט פּוּסְטע רייד, וואָס אַ וואָרט צו אַ וואָרט האָט זיך ניט געקלעפּט, וואָרעם קיינער האָט ניט געהערט, וואָס דער אנדערער זאָגט. יעדער איז געווען אריינגעטראָגן אין זײַנע אייגענע געדאַנקען, און אלע אייניגעמ האָבן גע־האַלטן אין איינ קוקן אפּ דער שטיפּמאַמע און אין איינ באַטראַכטן און אָפּשאַצן די מעציע, וואָס דער טאַטע האָט איינגעהאַנדלט אין באַרדיר טשעוו — און דאַכט זיך, מע איז געווען צעפּרינגט מיטן אָנקוק. אַ יעדענע אַ בעקאוועדע, ניט קיין נאַרישע, און דערויקער — אַ ליבלעכע, אַ צוגעלאָזטע, אַ גוטע, אַ מענטש אָן אַ גאַל! היינט וואָס האָבן זיי דאָ געפּילדערט, געמאַכט אָנשטעלן — „שטיפּמאַמע“?..

ערשט העט שפּעטער, אין אַ וואָך אַרום אָדער אין צוויי, האָט זיך די שטיפּמאַמע אַרויסגעוויזן מיט איר היציקן טעמפּעראַמענט און קוידעמקאַל אַרויס מיט איר שפּראַך, מיט איר עמעס באַרדיטשעווער שטיפּמאַמע־לאָשן, אַ שפּראַך אַ גלאַטע, אַ ריכע, אַ בלומענדיקע. אפּ איטלעכס וואָרט אַ קלאָלע, און צום גראַם, און דאַפּקע אין גוטן מוט. לעמאַשל: עסן — עסן זאָלן דיך ווערעם! טרינקען — טרינקען זאָלן דיך פּיאַווקעס! שרייען — שרייען זאָלסטו אפּ די ציינ! פאַרנייען — נייען זאָל מען אייב טאַכריכימ! גיין — גיין זאָלסטו אין דער ערד! שטייג — שטייג זאָלסטו פּראַוועם! זיצן — זיצן זאָלט איר אין געהאַקטע ווונדן! ליגן — ליגן זאָלט איר אין דער ערד! ריידן — ריידן זאָלט איר פּונ היצ! שווינגן — אַנשווינגן זאָלט איר ווערן אפּ אייביק! זאָגן — געזאָגט זאָל אייב ווערן אַלדאָס בייז! האָבן — האָבן זאָלסטו מאַקעס בעכוירעס! ניט האָבן — ניט האָבן זאָלסטו קיין גוטס ציט דו לעבסט! טראָגן — טראָגן זאָל דיך דער רועק אפּ די פּלייצעס! אַרײַנטראָגן — אַרײַנטראָגן זאָל מען דיך אַ קראַנקן! אַרויסטראָגן — אַרויסטראָגן זאָל מען דיך אפּ די הענט! אַוועקטראָגן — אַוועקטראָגן זאָל מען דיך אפּן בעסוילעם! צי, אַשטויגער, לעמאַשל, נעמט אזאַ אומשולדיק וואָרט, ווי שרייבן — איז שרייבן זאָל מען דיר רעצעפּטן! פאַרשרייבן — פאַרשרייבן זאָלסטו ווערן צום טויט! אָפּשרייבן — אָפּשרייבן זאָל מען דיך פּונ קאַראַכעס! אַרײַנטשרייבן — אַ מעשהגענעם אויסמעקן און דיך אַרײַנטשרייבן!.. און אַמאָל איז זי געווען אַפּגעלייגט און אַ וואָרט האָט זיך איר אַרײַנגעכאַפּט אין מויל אַרײַן — האָט זיך עס

נערדייט און געפלאַכטן און געגאַסן זיב און געצויגן זיב, ווי אַ גוטער
 בויםל, גאָר אָן אַן אָפּשטעל, און אין איינ אָטעם, ווי בא א גוטן
 כאזן אין „עשרת בני המן“*. „ס'זאָל דיב אָנכאַפּן, ריבוינעשעלויולעם,
 א שטעכעניש און א ברעמעניש, א ריבסעניש און א ביסעניש, א
 טריקעניש, א פארטריקעניש, אן אויסטריקעניש, יאן וואַנטריקעניש,
 א דארעניש, א פארדארעניש, אן אינדארעניש, א שרימפעניש, אן
 אינשרימפעניש, ליבער גאָט! האַרציקער פּאָטער, געטרייער!“...

דער העלד פון דער דאָזיקער ביאָגראַפיע איז זיב מוידע, אז א
 היפש ביסל קלאָלעס און שלאָגווערטער פון זינע שפעטערדיקע ווערק
 האָט ער גענאָשט פון דער שטייפמאמע און פון איר מינעלאָשן. גאָב
 גאָר-גאָר אין די יונגע יאָרן, ער האָט גאָב גאָרניט געוואָסט, וואָס
 שרייבן באַטייט, און האָט גאָב גאָר אפילע ניט געכאַלעמט, אז ער וועט
 אמאָל זיב א שרייבער, האָט זיב אימ, אלס קוריאָן, פארוואָלט פאר-
 שרייבן אלע קלאָלעס, וואָס ער האָט זיב אָנגעהערט פון זיב שטייפ-
 מאמע, צונויפזאמלען זיי אינניעם, מאכט א מינ ווערטער-ביכל. האָט
 ער זיב ניט געפּוילט, געזאמלט און געזאמלט, און אז ער האָט זיי אָן-
 געזאמלט א היפש ביסל, האָט ער זיי גענומען סאָרטירן נאָכן אלעפ-
 בייז, אָפּגעשוויצט א פאָר גוטע נעכט און צונויפגעשטעלט א גאנצ
 פינעם לעקסיקאָן, אלפי אלעפּביוו, וועלכער עם ווערט דאָ געגעבן נאָר
 אפּן זיקאַרן:

- א—אומגליק, אזעספּאָנעם, אידוואָט, אייזל, איפעש, אינגעגעסענע
 ברוע, אָני וועווענע, אָפּגעריסענער נאר, אקשן, אשמערני.
- ב—באַלדוואַ, באַד-יונג, באַטלען, ביטלשניידער, בלינדער-האַץ, בער-
 דער, בענעם, בעטלער, בערנטרייבער, באַלענגאַלע, באַשעפעניש.
- ג—גוי, גוילעם, גארלען, גאָלען, גאנעוו, געשלייערטע האַנז.
- ד—דאָנאָשטיש, דאָווערהאכער, האַלעס, דערקאטש.
- ה—האַלעדראַנציס, האַצמאכ, האַצעקלאָץ, הולטני, הינטשלענגער,
 הינקעדיקער שניידער, האָמאָן, העפּקער-יונג.
- ו—וואַנצ, וויסטע קאליקע, וועווריק, ווערעמיקער, וויצידקאָסכאַ.

* „אסערעס בני האָמאָן“ — צענ זיב האָמאָנס. ביים מע ליוענט פו-
 ריב די מעגילע, כאַפּט דער באלקוירע זויערע געמען אין איינ אָטעם.—ר עה.

ז—זאאיקע, זאק פאָלאָווע, זויערע קיסלוצע, זומערפוינגל, זויער, זויעפלייש.

ט—טאָטער, טאַרבע, טויגעניכצ, טיפעש, טערקישער פעפער, טער רעב, טרויפע קישקע.

י—יאטקעהונט, יונגאטש, יורקע, ימאכשמויניק, יאמקאָטער.
כ—כאליפוסניק, כאפער, כויועק, כאזער, כאַמדיאנקל, כאַכעמ באַלבלע, כאַליערע.

ל—לאָבוס, לאכאזניק, לאָרער, לויצלעכ, לאמטערנישיסער, ליגנער, לאמערוואָוויק, לוידיקויער.

מ—מאלפע, מאמעטליווע באַכער, מאַנדריש, מאניד, מעלאמעד, מע-שומער.

נ—נאריש פאָנעמ, נאפודעלע, נאשער, נודניק, ניכפעניק.

ס—סאוולע, סוואָלאָטש, סווישטשונ, סמארקאטש.

ע—עויענ, עקדיש.

פ—פאסקודניאק, פאציארע, פארטאטש, פארכ, פוסטעפאסניק, פור פיק, פיפערנאָטער, פלעצל, פעטעלעלע, פעמפיק, פערעאָדאָמ, פריטשעפע.

פ—פאָנפאטש, פאלשער מענטש, פארשלעפטע קרענק, פויליאק, פיפער, פליאסקעדרינע, פלאַכט, פלאָקנשיסער, פערדאטש, פרעסער.

צ—צוואק, צאדיק אינ פעלצ, צורעמעלוכע, ציילעמדיקאָפ, צעבראָ-כענער שארבנ, צאראאס.

ק—קאזווענ, קאטאָרוזשניק, קאָבלעפל, קאָלבוניק, קאליקע, קעלעוור שעבעקלאָווימ, קארטאָפּלשלינגער, קאָרטנשפילער, קאפעלושמאכער, קאפצנ, קוימענקערער, קישקע אָנ א דנאָ, קלעק, קריכער, קאשקעשעס.

ר—רויטער, רעצויעב, רעכילעסניק, רעטעכ, ראָשע-מערושע.

ש—שארלאטאנ, שאבעס-גוי, שויטע בענ פיקהאָלצ, שוסטער, שויר געצ, שליאטענטש, שיקסע, שלאנג, שלימאזל, שמאטע, שמאדיקאָפ, שמינדערבעגעצ שמענדריק, שנויצ מיט ברויט, שקראב. *

דאָס איז געווענ, קאָנ מענ זאָנג, דאָס ערשטע ווערק, וואָס דער קומענדיקער שאַלעמדילייכעמ האָט פארפאסט, און א נאָמענ געגעבנ

* דער אלעפביוו גויש דאָ ניט ווי בא שאַלעמ אלויעמענ: בא אימ איז ער געווענ לויש דעמ העברוישג אויסלויג, בא אונדו לויש דעמ יודיש. ר ע ד.

הָאָט ער עס: „א מינעלֶאָשן פונ א שטיפמאמע“... מיט דעם ווערן
הָאָט זיך געטרָאָפֿן אַ מיטע, וואָס הָאָט זיך געקאָנט פארענדיקן מיט
נאָר א מיטער קאטאסטראָפֿע.

מאכמעס עס הָאָט געמוזט זיין אויסגעשטעלט שטרענג נאָכן אלעפֿ-
ביז, הָאָט דער פארפאסער שטארק געשוויצט, עטלעכע מאָל איבערגע-
שריבן דאָס ווערטער־בוך. הָאָט דער טאטע, אפאָנעם, באמערקט, אז
דער כעוורעמאנ-ארבעט עפעס זייער געשמאק, איז ער אונטערגענאנגענ
איינ מאָל באנאכט פונ הינטן, אריינגעקוקט אינווייניק אונט א נעם
געגעבן צו זיך דעם קסאוויאד און איבערגעלייענט פונ אלעם ביז סאָפֿ.
און לוידיא, וואָס ער הָאָט עס אליין געלייענט, הָאָט ער עס נאָך
דורכגעלייענט פאר דער שטיפמאמע. און עס איז געשעען א נעם:
ס'איז שווער צו וויסן, צי ווייל ס'איז גראד געווען אין א גוטער מינוט,
זענן זיי איז געווען אופגעלייגט, צי ווייל זיי הָאָט זיך געשעמט צו
זיין אין קאס, — נאָר ס'איז אָנגעפאלן אפ איר א מאָדנער בייזער
געלעכטער. יענע הָאָט אזוי געלאכט, אזש געקוויטשעט. מע הָאָט גע-
מיינט, אז זיי וועט דעם שלאק באקומען! מער פונ אלץ זינען איר
געפעלן די ווערטער „פופיק“ און „קאשקעשעס“. „פופיק“ הָאָט בא איר
געהייסן טאקע דער העלד פונ דער דאָזיקער באשרייבונג, און „קשקשת“
(קאשקעט) — מיט דעם נאָמען הָאָט זיי געקרוינט אן עלטער באַכערל
דערפאר, וואָס ער הָאָט געטרָאָגן א נייעם קאשקעט.
נו, גייט זיט א נאָווי, אז ס'זעט זיך ענדיקן נאָר מיט א געלעב-
טער! אוואדע הָאָט דער מעכאבער פונעם לעקסיקאָן בא זיך אין
הארץ געבענטשט גוימל, וואָס ס'הָאָט זיך אזוי גוט אויסגעלאָזט.

44. אפן בענקעלע באמ טויער

דער „אינפאר“ — דאָס פארפֿן אַרכיט. — ווידער כאלוימעס
וועגן אויער.

ווייסט איר, וואָס הייסט אן „אינפאר“? — אן אינפאר איז ניט
קיין אכסאניע און ניט קיין הָאָטעל, נאָר עפעס אזעלכעס, וואָס געפינט
זיך צווישן די דאָזיקע צוויי מינימ, אָדער — ביידע מינימ איננינעם. די
אכסאניע, אָדער דער טיפֿ הָאָטעל, וואָס נאָכעם ראַבינאָוויטש הָאָט גע-

האלטן אין דער שטאָט פּערעיאַסלעוו און געלעבט דערפון, איז געווען דער עמעסער „אינפאָר“. א גרויסער הויפּ מיט גרויסע שטאלן פאר פּערד און וואָגנס און גרויסע כאדאָרימ מיט בעטלעך פאר די אַרכימ. מיינסטנס זינען די כאדאָרימ געשטאנען צו עטלעכע בעטלעך, און דער אוורעך, וואָס איז פאַרפאַרן, האָט נאָר אָפּגעדונגען א בעטל, ניט קיין כּיידער. ס'דען א נאָגיד, און אָפּגעפּוצטער, א מעיוכעס. אזעלכע זינען אָבער געווען זעלטן, און די האָבן געהייסן „פעטע“ אַרכימ. דאָס האָבן אַרכימ זינען געווען „בעטלעך“. די האָבן ניט באדארפט באזונדער קיין סאַמאָווארן מיט קיין באדינערס. איין סאַמאָוואר א גרויסער איז ארבינגעטראַנג געוואָרן אין „זאל“, און יעדער פונ די „בעטל-אַרכימ“ האָט זיך געהאַט זיין טשיניק מיט זיין ביסל טיי — גיסט אַיב, יידישע קינדער, און טרינקט אַיב וויפּל אַיבער האַרץ גע- לוסט!..

א מעכניע געווען אָנצוקוקן אינדערפרי אָדער אפּדערנאכט בא ראבינאָוויטשן אין אינפאָר. א גאַנצ בינטל ייִדן ארום טיש, מע טרינקט און מע רעדט אלע אינינעם און מע גרענערט און מע רייכערט — דעם רויב כאָטש שנעל מיט א מעסער! און ריינד רעדט מען פונ וואָס איר ווילט. דער רעדט פונעם יאָריד — א יאָריד-מענטש. דער רעדט פונ ווייץ — א ייִד, וואָס האַנדלט מיט ברױט. דער רעדט פונ דאָקטוירימ — א ייִד א קראַנקער, וואָס הוסט, און דער רעדט נאָר פונ כאַזאַנימ — א ייִד, וואָס האָט ליב געגינע, — און מיט אים עפעס! און יענער זיצט זיך אין א ווינקל, שאַקלט זיך און דאוונט דערוויילע פּינ פאַרנט מיט א קאָל פונ א נעקיווע. און דער באלעבאָס אליין, רעב נאָכעם ראבינאָוויטש, א ייִד א כאָלוש, ווי אַיב איז שוין באקאנט, מיט א קעצן באלאטל, מיט א קיילעכיק יאַרמלקעלע אפּן קאָפּ און מיט א גראָבן פאַפּיראַס, זיצט צווישן די אַרכימ אויבנאָן, ווי א מוילעך, און הערט זיי אויס אלעמען אין איין צייט, אָבער נאָר מיט איין אויער, ווייל מיטן אנדערן אויער הערט ער זיך צו, עפשער ניט ווילנד דיק, צו דער שטיפּמאמעס מינעלאָשן, וואָס גיסט זיך אזוי ווי בויםל און ציט זיך אזוי ווי האָניק. דאָס רעכנט זי זיך מיט אירע שטיפּיקי דער אפּן נייכערן האַרצן, טיילט זיי אויס בראָכעס יעדן באזונדער מיט דער פּולער האַנט. דערלאנגט דעם א זעץ אין זייט ארביי, דעם

א סטוסאק אינ האלדאוננאקט, אונ יענעם איז זי מאכעבעד מיטן רעכטן פוס אינ בוים ארענ. זי וויל, אז איינער זאל גיין פארוויגן איר דאס קינד, אז דער אנדערער זאל גיין אינ מארק ארענ איר העלפן טראָגן דעם קויש, אונ אז דער דריטער זאל גיין גלאט אינ דער ערד ארענ... אונ די קינדער פאלגן, טוען אלץ, וואָס מע הייסט זיי, וואָרעם די ציט איז שלעכט, פארנאָסע איז געשלאָגן, אינ כיידער גייט מען נאָר א האלכט טאָג, דעם אנדערן האלכט טאָג העלפט מען אויס דעם טאטן ווי ווייט מע קאָן. ווער אינ שטוב ארום די אַרכים, אונ ווער אינ דרויסן אפן בענקעלע כאַם טויער — צו פארופן די דורכפאָרנדיקע באלענגאַלעס: „אהער פארפאָרט, אהער!“

אווואדע איז אינ דרויסן אפן בענקעלע כאַם טויער שוין בעסער, ווי אויסצושטיין דעם הורהא, מיטן גענעם, מיטן גאַלעס-שטייפמאמע אינווייניק אינ שטוב. דאָס זיצן כאַם טויער אפן בענקעלע איז נאָר קיין ארבעט ניט. דאָס איז א שפילכל, א פארגעניגן. ווער שמועסט זי מער, אז די באלענגאַלעס פליען מיט א הוק, מיט א פינף אונ מיט א קנאק. דאָס פאָרן זיי פונעם פאראכאָד מיט פארשויהלעכע, ווילן איר בעריאָגן איינס דאָס אנדערע, הייבן זיי אופ אזא שטויב, אז מע זעט ניט ארויס די פאסאזירן, וואָס פאר א פאָנעם זיי האָבן. נאָר אז אינ וואָגן געפינען זיכ פאסאזירן — דאָס זעט מען. אונ אלע יונגלעך מיט אלע מעשאָרסימ פונ די אינטפאָר-הייער טוען זיכ א לאַז אקעגן דעם באלענגאַלע מיט א פריילעכע געפילדער: „אהער, פעטער! אהער פארפאָרט!“ אונ דער באלענגאַלע ענטפערט זיי אָפ מיט דער בייט, פליט דורכ פאָרביי אונ ווערט פארשווונדן אינעם געדיכטן שטויב, לאַזט איבער די יונגלעך אונ די מעשאָרסימ מיט א נאָז.

דאָס איז אָבער נאָר זומער-ציט, ביים נאוויגאַציע, ווען דער דניעפער גייט. ווינטער, אז דער דניעפער שטעלט זיכ אוועק, לעבט דער אינטפאָר פונ אן אנדער סאָרט אַרכים. ווינטער פאָרן ארענ גרויסע בוכטעס, אָדער בוידן, געפאָקט מיט א מינ סכורע, וואָס איז איינ געוויקלט אינ צינאווקעס אונ שטינקט מיט טאראנ. דאָס זינען שיינ ניט קיין אַרכים אפ צו עסן שאבאָסימ אונ פארנעמען בעטלעך. זיי זינען ניט קליין צו ליגן אלע איינינעם אפ דער ערד, אָדער אינ הויפ בא די וואָגנס, אונ זיי גיבן צו לייזן נאָר פאר היי אונ האָכער. זינ אזעלכע פארשויענע האָט מען ווינציק נאכעס, אונ פארנאָסע — נאָכ

ווינציקער. הינט דאָס זיצן אליין אפּן בענקעלע באַם טויער אפּן פּראָסט איז אויב עפעס ניט אזוי זיס.

דער העלד פּונ די דאָזיקע באַשריבונגען געדענקט גאַנצ גוט יענע צייט, ווען ער איז געזעסן אפּן בענקעלע באַם טויער. זומער איז דער גרעסטער היץ געבראַטן זיך אפּ דער זון, און ווינטער אפּ דער קעלט געפּוירט, ווי אַ הונט, אינגעהילט איז אַ צעריסן פעלצל מיט אזעלכע שטיוועלעך, וואָס האָבן זיך געבעטן צום שוסטער. און ער האָט גע- קלאַפט אַ פּוס אָן אַ פּוס און אַרויסגעקוקט, טאָמער וועט זיך באַווייזן אַ באַלענגאַלע, אָדער אַ בוכטע מיט אָרכים, וועט ער אופשטיין, זיך לאָזן אַקעגן: „אהער פּאַרט! פּאַרפּאַרט אהער!“ זינען אָבער באַלענגאַלעס, ווי אפּצולאָכעס, דורכגעפּלויגן פּאַרביי און זינען גאָר פּאַרפּאַרן איז אַ צווייטן, אַ ריכערן אינפּאַר, טאַקע אַקעגן, צו רווין יאַסנעגראַדסקי. דאָרט זינען, זאָגט מען, פּאַראַן כאַדאַרימ גרויסע, מיט ווייכע כענק- לעך, מיט שפּיגלען, מיט נאָך און נאָך זאַכן, וואָס די ראַבינאָוויטשעס פּאַרמעגן דאָס ניט. דערפּאַר איז דאָרט טאָמער פּול געפּאַקט מיט פעטע אָרכים, און באַ זיי, באַ די ראַבינאָוויטשעס איז אינפּאַר, איז פּוּסט, כאַטש הינט צו פּאַרטרייבן. און דאָס פּאַחדריסט שאַלעמען זייער שטאַרק — אפּ וועמען? אפּ גאָט! פּאַרוואָס האָט גאָט ניט גע- מאַכט אזוי, אז ער זאָל בעסער געבוירן ווערן באַ רווין יאַסנעגראַדסקי, איידער באַ גאָכעם ראַבינאָוויטשן פּאַר אַ זון?..

און רווין יאַסנעגראַדסקי ווערט באַ אימ אַ סימבאָל פּונ מאַזל. פּונ אַשירעס און פּונ אַלדאָס גוטס. און אַ סאַך אָרכים ווערט באַ אימ אַ אידעאָל, אַ צווייטער „אוייער“, פּונ וועלכען ער האָט געכאַלעמט אַמאָל, איז שמוליקס צייטן. און עס שטעלט זיך אימ פּאַר איז יערן פּורץ, וואָס פּאַרט דורכ פּאַרביי, אז דאָס פּאַרט אַ באַלענגאַלע מיט בע- קאָוועדע פּאַרשוינען, פעטע אָרכים איז בערענע פעלצן. עס פּאַרט דורכ דער באַלענגאַלע אַקוראַט נעבן זייער אינפּאַר, און איידער שאַלעם באַווייזט אַרויסצורייידן דאָס וואָרט „אהער“, האָט דער באַלענגאַלע שוין אַליין אָפּגעשטעלט די פּערדלעך: „טפּרררו!“ — און עס קריכן אַרויס פּונ דאָרטן איינס נאָך דאָס אַנדערע די בעקאָוועדע פּאַרשוינען איז זייערע בערענע פעלצן, און מע טראָגט אַראָפּ נאָך זיי געלע לעדערנע טשעמאָדאַנעס, אָנגעפּאַקט מיט קאַלטווו, יעדער טשעמאָדאַן וועגט אַ

פוד! און זיי מארשירן ארבען אין שטוב ארבען, און זיי הייסן זיך געבן
 איטלעכע באזונדער א נומער, און בעטן, מע זאל זיי דערלאנגען סא-
 מאווארן, און הייסן קאכן ווארעמעס און וועטשערע. און עס קומט
 ארבען צו זיי דער טאטע אין דער יארמעלעקע, מיט א שמויכלענדיק
 פאָנעם, און שמעקט זיי אָפּ אַ ברייטן שאַלעם-אלייכעם און פרעגט
 זיי, צי רעכענען זיי דאָ שאבעס האַלטן? צעלאכט זיי זיך און זאָגט:
 „וואָס עפעס איינ שאבעס? פאָרוואָס ניט דרען שאבאָסימ?“ און לאָזט
 לאָזט זיך אויס, אז דאָס זינגען גאָר סאָסרימ, וואָס זינגען געקומען
 קויפן ווייץ, און באַ קויפן ווייץ וועט דער טאטע קאָנען כאַפּן אַ שיינ
 פארדינסטל, קאָמיסיע, און טאקע פאָרוואָס ניט אָפּלעקן אַ ביינדל?..
 אין דעם קומט אָן די שטיפּמאמע, ארוּפּגעכאַפּט אַפּ זיך די שאבעס-
 דיקע זינדענע פאטשיילע; דאָס פאָנעם פלאַקערט איר פאר פרייד, און
 זי קוקט מיט איינ אויג אַפּ די פעטע אָרכימ און טוט אַ פרעג שטילער-
 הייט: „ווער האָט דאָס זיי געבראַכט צו פירן?“ „ס'איך האָב זיי פא-
 רפּן, איכ!“ — ענטפערט איר שאַלעם מיט גאַדלעס און איז גליקלעך,
 מיטן לינג, וואָס ער האָט דאָ נאָרוואָס אָפּגעטאַקט. גליקלעך, וואָס אויב
 באַ זיי וועט אמאָל זיין אַ גוטער טאָג, כאַטש איינ טאָג אַ גוטער. און
 אַ שאבעס אויב אַ גוטער — אכ! וואָס פאר אַ פריילעכער שאבעס באַ
 זיי וועט זיין! און פאָרוואָס עפעס נאָר איינ שאבעס! פאָרוואָס ניט
 אלע דרען שאבאָסימ? דאָס אלצדינג וואָלט געווען זייער גוט, עס זאל
 ניט זיין קיינ דימיען, קיינ כאַלעם. די דאָזיקע פעטע אָרכימ אין די
 בערענע פעלצן מיט די געלע טשעמאָדאַנעס זינגען טאקע צוגעפאָרן
 און טאקע אָפּגעשטעלט זיך, נאָר ניט באַ זייער איינפאָר — אקוראַט
 אקעגן האָבן זיי זיך אָפּגעשטעלט, באַ ריוונ יאַסענראַדסקיס איינ
 פאָר.... „אכ! וואָסערע שלעכטע, שלעכטע אָרכימ! וואָס וואָלט זיי גע-
 ארט, זיי זאלן בעסער געווען פארפאָרן צו אונדז?“ — טראכט זיך
 דער שטענדיקער באַלדימיען און קומט ארבען אין שטוב אַ דורכגע-
 פריירענער דורכ און דורכ, און טרעפט דעם טאַטן אינעם קעצענעם
 כאַלאַטל, איינגעבוינג אין דרענען איבער אַ סיפּער, און די שטיפּמאמע
 גלייט, ווי אַפּ פאָקן: „נישט געקומען קיינער? וואָס וועט זי טאָגן מיטן
 ברויט, וואָס זי האָט אָנגעבאַקן, און מיט די פיש, וואָס זי האָט אָנגע-
 קאָכט? כאַטש נעם וואַרפּ זיי ארויס פאר די הינט! צי איר מיינט
 עפּשער, אז ס'וועט זיין פון אייערטווענגן? — ווענדט זי זיך צו די

שטיפקינדער, — איר זינט גאָר נעבעכ קראַנק צו עסן אַלטגעבאָמ
 ברויט! ס'וועט זיך אייך אוואַדע שטעלן פּאַפּעריק אין האַלדז, אָרער
 איבער מאַגן וועט עס כּאָלילע ניט פּאַרדויען! א קלייניקייט, אַזעלכע
 איבערגעוואַשענע קינדערלעך, א גאַנצע כאַליאַסטערע, קיינ איבערלעב, און
 אַלע אזוי איירל געפּאַצקעט! מע האָט זיי גאָרניט געקאָנט איבערלאָזן,
 ווי די מיידלעך איך באַסלעו באַמ זיידן מיט דער באַבע, זיי זאָלן בעסער
 דאָרטן קרענקען, איידער נעמען זיי אהער, נעמען זאָל אייך דער רוע, זיי
 זאָלן העלפּן עסן, עסן זאָלן אייך וועדעם און טאַמשיען איבער לייב
 לעבעדיקערהייט, ס'זאָלן פּאַלן פּונ אייך שטיקער, ווי סעפּאַלט פּונ מיר,
 אז עס קומט דער ווינטער, קומען זאָל אפּ אייך אן אויסדארעניש מיט
 אן איבערדארעניש מיט אן איבערדארעניש!..."

דאָ גייט אוועק א באַקאַנטער מינעלאַשן, און שאַלעם דער באַל-
 כאַלוימעס פּאַרגעסט, אז ס'איז אייך קאַלט, און ער לויפט ארויס צו
 ריק אפּ דער קעלט, צוריק צום טויער אפּן בענקעלע. דאָרט איז בעסער.
 דאָרט קאָן מען כאַטש זיצן רויק און כּאָלעמען וועגן דעם, טאַמער
 וועט גאָט פּאַרט צושיקן עפעס פעטע אַרכימי מיט בערענע פעלצן, מיט
 געלע לערערנע טשעמאַדאַנעס, וואָס וועלן זיך עפּשער פּאַרט אַפּשטעלן
 בא זיי אין איינפּאַר, ניט אקעגן, בא ראוון יאסנעגראדסקי?.. קאָט, אז
 ער וויל, קאָן ער!

45. דער קאַלעקטער

זאַקסישע און ברוינשוויגער לאַטערוי-צעמלען. — גרויסע האַ-
 פענונגען, גישיקע געווינסן. — ער שרייבט א ראַמאָן אפּן
 שניט פּונ מאַפּוס „אהבת ציון“

צו באַוווּנדערען, וואָס פּאַר א שטאַרקער מענטש אָט דער שוואַכער
 יוד, דער שטילער און פּאַרטראַכטער נאָכעם ראַבינאוויטש, האָט באַ-
 דאַרפּט צו זיין, אז ער האָט געקאָנט אַריבערטראַגן דעם גאַלעס פּונ
 דער שטיפּמאַמע, אויסהערן איר מינעלאַשן מיט אירע בראַכעס, צווען,
 ווי זי פּיניקט זינע וקינדער, און ניט אַרויסטרעטן מיט א וואָרט
 אפּילע. וואָס דער מענטש האָט אַריבערגעטראַגן אינווייניק בא זיך אין

הארצות — קאָן מען ניט וויסן. ארויסבאוויזן האָט ער עס אָבער קיינ-
 מאָל ניט און ארויסגעזאָגט האָט ער עס קיינעם ניט. אונד דערפאר,
 אפאָנעם, האָט זי געלייגט אפּ אים קאָוועד, געערט, רעספעקטירט, ניט
 באגאנגענ זיב קעגן אים אזוי גראָב, ווי צו זינע קינדער, לעמאַשׁ,
 און געשעצט אים אזוי הויב, ווי ס'איז נאָר מעגלעכ געווען פאר אזא
 יודענע, וואָס האָט. אליינ אויב קיינ האָניק ניט געלעקט, נעבעכ גוט
 אויסגערסן געוואָרן, געהאָרעוועט, ווי אַן אָקס, אפּן אזא גרויסער שטוב
 מיט אַ כאַליאַסטער קינדער, אייגענע און פרעמדע.

און עפּשער האָט זיב איר רעספעקט גענומען דערפון, וואָס זי
 האָט געזען, מיט וואָס פאר אַ קאָוועד מע האַלט איר מאַן אין שטאַט,
 כאַטש אלע ווויסן, אז ער איז ווייט פון אַ נאָגיד, פארדינט קוים
 דאָס שטיקל ברויט. קיינ נאָרישע יודענע, ווי געזאָגט, איז זי ניט גע-
 ווען, נאָר אַ פאַרביטערטע נעשאַמע, ניט קיינ אויסגעהאלטענע בעשאַם
 קאס און בעטווע אַן אָפּנטלעכער מענטש: וואָס אפּ דער לינג, דאָס
 אפּ דער צונג. דערפאר, וואָס דער טאטע האָט איר קיינמאָל ניט גע-
 שטערט אין איר מיניעלאַשן, האָט זי אים ניט געשטערט אין זינע
 זאכע — ארענקונג אין אַ בוכ, שפּילן אַ שאַכ אָדער אזוי פאַרברענגענ
 מיט אַ מענטשן. און די מענטשן, מיט וועלכע דער טאטע האָט פאַר-
 בראַכט, זינען געווען לויטער מאַסקוילימ, אויפגעקלערטע יונגעלעך
 און גלאַט „קאַפּמענטשן“, מע קאָן זאָגן, די סמעטענע פון דער דער
 מלטיקער שטאַט-אינטעליגענצ. דאָס איז געווען אַ גאנצ בינטל מאַס-
 קילימ, וואָס פארדינען אויסגערעכנט צו ווערן באַ די נעמען און
 אָפּגעמאָלט צו ווערן, ווי זיי שטייען און גייען מיט זייער גאַנצער
 פיגור.

דער ערשטער באַדארפּ באַשריבן ווערן דער „קאַלעקטער“, אַ יוד
 אַ באַל-באַסאַר, אַ שווערער יוד, נאָר אַ „קאַפּמענטש“ און — ווי מע
 האָט אונטערגעשמועסט — אַ שטיקל אפּיקוירעס, כאַטש ער האָט גע-
 טראָגן אַ לאַנגע קאַפּאָטע און געדיכטע פייעס. נאָכעם האַבינאָוויטש
 האָט געזאָגט אפּ אים, אז דער יוד איז „אַמוק“ * און אז ער „ווייסט
 אַ שלאָל“. גאַנצע טעג האָבן זיי געקאָנט אוועקזיצן אינצווייען און
 ריידן און ריידן אָן אַ שיר. פוננאָנען האָט זיב גענומען באַ זיי אזוי

* „אַמוק“ — אַ טיפּער. — ר. ע. ד.

פיל רייד? אָפּטמאָל פּלענט דער קאָלעקטער קומען מיט א ביכל, אָפּט
מאָל נעמען א ביכל. בא דער שטיפמאמע האָט ער געהאט א צונער
מעניש: „דער קאָלטון“ — דערפאר, וואָס ער האָט געהאט א קאָלטון
נעוואטע באָרד. נאָך איז שטאָט האָט ער געהייסן „דער קאָלעקטער“.
געהאנדלט מיט צעטלעך, זאקסישע און ברויגשוונגער צעטלעך. גע
טראָגן האָט ער שווארצע ברוילן (געהאט קאליע אויגן), זומער און ווינט
טער איז ער געגאנגען איז טיפע קאלאָשן. קיין שטיוול ניט, נאָך
קאלאָשן, — ווייסע זאָקן און קאלאָשן. א גרויסער עוויגע, נאָך א
מירערדיקער באלביטאָכט. געווען זיכער, אז זינע קונדן מוזן אמאָל
אויסנעמען דאָס גרויסע געווינס, און דורכ דעם וועט ער שוין אליין
אויב געהאָלפן ווערן, און געווינען, האָט ער געזאָגט, וועט ניט קיין
אנדערער, נאָך נאָכעם ראַבינאָוויטש. ער איז אימ מאַפטיעכ, וואָרומ
קינער באַדארפן ניט אזוי נייטיק דעם גרויסן געווינס, — האָט ער
געזאָגט מיט א טאם, — ווי רעכ נאָכעם ראַבינאָוויטש... עס קאָן זיין,
אז דאָס אייננע האָט ער מאַפטיעכ געווען אויב זינע אנדערע קונדן.
ער האָט זיי געהאט א טאם, קימאט די גאנצע שטאָט יודן האָבן גע
שפּילט לאָטעריי. נאָך נאָכעם ראַבינאָוויטש האָט איז אימ געגלייבט,
ווי איז א רעבן, און גלייב מיט אימ ארויסגעקוקט אפן גרויסן געווינס,
ווי אפ מאַשועכט, געזיפצט און געבענקט און געווארט, אז אָטאָט קומט
דער קאָלעקטער מיט דער גוטער פּסורע: „מאָלמאָו, רעכ נאָכעם, איר
האָט געווינען די 25 טויזנט“...

דער העלד פון דער באַשרייבונג געדענקט, אז אלעמאָל, ווען ס'האָט
געהאלטן בא דער לעצטער ציונג פונעם לעצטן קלאס, האָט דער טאטע
ניט געקאָנט איינזיצן אפ איין אָרט, געזיפצט מער ווי אלעמאָל, שטארק
געגענעצט און געצויגן זיך, ווי איז א פיבער. גלייב מיטן טאטן האָט
אויב שאָלעם געפיבערט און ארויסגעקוקט אפן גליקלעכע טאָג, עפּשער
נאָך מער ווי דער טאטע. ער איז געווען זיכער, אז ניט קיינער, נאָך
זיין טאטע, איז דער קאנדידאט אפן גרויסן געווינס. דאָ האָט זיך
איבערגעכאָוערט ווידעראמאָל דער אויער פון זיין כאָווער שמוליק.
ער האָט געטראכט וועגן דעם גאנצע טעג. ער האָט געקענט אויסווייניק
די נומערן פונעם טאטנס צעטלעך. ער האָט זיי געזען אין כאָלעם. ער
האָט זיך נאָך ניט געקאָנט פאַרשטעלן, אז גאָט זאָל זיין אזא שלעכטער.
וואָס וועט אימ ארן, דעם ריבוינעשעוילעם, אז ס'וועט ארויס דעם

טאטנס נומער? דאָס איז דאָך שוין בא גאָט אויז גרינג, וואָס גרינגער קאָן שוין גאָר ניט זיין....

שאַלעם, זיצנדיק אין דרויסן אפּן בענקעלע באַם טויער, דערזעט פּונוויטנ דעם קאַלעקטער, ווי ער שפּרייזט מיט די טיפּע קאַלאָשן גלעב צו זיי, — לויפט ער אָנזאָגן דעם טאטנ א פּסורע: „ער גייט!“ — „ווער?“ „דער קאַלעקטער.“ — „און אז דער קאַלעקטער, איז וואָס?“ — וואָס הייסט? הינט איז דאָך דער לעצטער טאָג פּונ דער ציונגל!“...

אזוי זאָגט שאַלעם צום טאטנ, און ער באַמערקט, ווי דעם טאטנס געל געקנייטשט פּאָנעם איז בלאַס געוואָרן. איז זינע פּאָרזאָרגטע אויגן האָט זיך באוויזן א פּינערל און איז באלד פּאַרלאָשן געוואָרן.

דער קאַלעקטער קומט אַרײַן א פּאַרסאַפּעטער — ער האָט אַן אַסטמע („בא אימ בלעבט עם“, זאָגט די שטיפּמאַמע). מוז ער ברייַער איבערכאַפּן דעם אָטעם און זאָגט א גוט־מאָרגן. דער טאַטע פּרעגט ניט בא אימ גאָרנישט. ס'זאָל עפעס זיין, וואָלט ער דאָך אליין געזיגט... יענער זעצט זיך אוועק, פּאַרשאַרט דאָס היטל, ווישט זיך מיט דער פּאַלע דעם פּאַרשוויצטן שטערן און דערציילט א ניש, אז ס'איז היים מיט סאַקאָנעס נעפּאָשעם! מאַמעש עם ברענט!... א פּויע. ביידע שווינגן, דערנאָך היינט ער אופּ די פּאַטשיילע, א פּאַרסמאַלצע וועטע, א רויטע, מיט גרינע פּליאַמעס און שמעקט מיט הערינג. דאָרט ליגן בא אימ אלע לאַטערייִ צעטלען. ער נעמט אַרויס מיט ציטערנ־דיקע באוואַקסענע הענט א גרויסן בויגן פּאַפּיר מיט א סאַכ ציפּערן פּונ אויבן ביז אַראָפּ, זוכט און זוכט מיט די שוואַרצע בריילן. שאַט! ער האָט געפּונען! ער שטעלט אָן די שוואַרצע בריילן אפּן טאטנ:

— אייער נומער, רעב נאָכעם, איז, דאַכט זיך, אויב איך האָב קיין טאָעס ניט, זעכצן טויזנט דריי הונדערט פיר און אכציק?

— איך פּאַרשטיי ניט, וואָס איר פּרעגט בא מיר, — ענטפּערט אימ דער טאַטע מיט א שמויכל. — מיר דאַכט, אז איר האָט א גוטן זיקאַרן: איר ווייכט אלעמענס נומערן אפּ אויסווייניק.

— אפּ אויסווייניק, זאָגט איר? סע קאָן זיין. האַקלאַל, זעכצן טויזנט, זאָגט איר, דריי הונדערט מיט פיר און אכציק. ער קוקט דורכ די שוואַרצע בריילן און טאַפּט מיט די פינגער

אינעם ציפערדיקן פאפיר, שאַלעם פילט, אז אַטראַט שפּרינגט אים אַרויס דאָס האַרץ. נו? לאָמיר שוין הערן!... נאָר דער קאַלעקטער האָט ציט. ער רעדט זיך פּאַוואָליע:

— אַבער נומער, רעב נאָכעם, האָט געווונען... יא, ער האָט געווונען...

שאַלעם זעט, ווי אפּן טאַטנעס פּאַנעם פּליט חורבן א געל כּמאַרע־לע אונ ווערט פּאַרשוונדן, אונ אַליין גלּוסט זיך אויסשרענען מיט א קוויטש: קוקריקו! — נאָר ער האַלט זיך אַיב אונ שלינגט אַימלעכס וואָרט, וואָס גייט אַרויס פּונעם קאַלעקטערס מויל.

— געווונען... אָבער א קליין געווונען. נאָר א קליין געווונען! עס וועט זיך אָנעמען, אַחר נכיון! * פעט אונ קאָל האַהויצאַעס, אזוי גרויס... אזוי גרויס...

דער קליינער כּאַלעשט שיר!

— אזוי גרויס, ווי אכט רובל מיט זעכציק. קומט פונ אייך אפּאָר־נעם, אויב אייך בין מיך ניט טויע, צוועלפּ מיט פּופּציק, אונ פונ פּרוער, אויב, איר געדענקט, דריי מיט אכציק. האָבן מיר, הייסט עס, א קליימעלען פונ זעכצן מיט דרעסיק? נימצע, אז איר בלעבט מיר שולדיק אפּ לעהאַכע אזוי גרויס אפּאַנעם ווי זיכט מיט זיבעציק. האָ? איז עס אזוי, צי ניינ? אצינד ווילט איר דאָך מיסטאַמע א נע צעטל? וועל אייך אַיב געבן. נעמט, רעב נאָכעם, קלעבט אייך אויס א נומער. הינטסיקס מאָל אימירצאַשעם וועט איר שוין געוויס געווונען. דאָס איז אזוי זיכער, הערט איר, ווי מיר האָבן הינטט יוים גימל * אפּ דער גאַנצער וועלט! שוין? האָט איר שוין אויסגעקליבן? וואָס פאַר א נומער? אכט טויזנט זעקס הונדערט דרעיצן? לאָז גאָט געבן מיט גליק, איז א גוטער שאַ זאָל זיין!.. וואָס קוקסטו זיך אזוי אייב, — זאָגט ער צו שאַלעמען, — דו קונדאס איינער? (א קוועטש דעם „אס“) ווי האַלסטו אינעם „שירי תּפּאַרת“, דו שיינאַצ איינער? (א קוועטש דעם „אצ“).

דער „שיריתפּאַרת“ פונ נאַפּטאַליע הערצ ווינזל — דאָס איז א

* „אכאַר ניקאיען“ — נאָכן אַפּרעכעניען. — ר ע ד.

** דריטער מאָג, דינסטיק. — ר ע ד.

ביכל, וואָס דער קאַלעקטער האָט געהאט געבראכט צו טראָגן דעם שוין גאצ, ער זאָל לייענען, מיט נאָכ ביכלעך פון אַדאָם האקויענ לעבנזאָגן און פון קאלמאן שולמאן און פון רעב יצחק בער לעווינזאָגן. און דער שיינאצ (שאַלעם) האָט זיי געשלונגען, זיצנדיק אין דרויסן אפן בענקלעך באַט טויער. און דער טאטע האָט אָנגעקוואַלן וואָס זיין זון לייענט שוין אזעלכע ביכלעך, און געפרעגט באַ אימ, צי פאָר שטייט ער כאַטש וואָס ער לייענט? שעמט זיך שאַלעם זאָגן, אז ער פארשטייט, וואָרעם ווי אזוי רעהט מען דאָס מיט א טאטע? ענטפערט פאָר אימ דער קאלעקטער, אז ער פארשטייט זייער גוט, דער „שיינאצ“, פארוואָס זאָל ער ניט פארשטיין? זעט איר, מאפו און סמאָלענסקיין איז פאָר אימ נאָכ א ביסל פרי, פאָר אזא וועווריק, נאָכ צו פרי! — אזוי לאַזט אויס דער קאלעקטער, און מעהאיטלעך, ווייל דער קאַלעקטער האָט געזאָגט, אז ס'איז נאָכ צו פרי, האָט דער וועווריק באקומען ערשט רעכט כיישעק צו אָט די דאָזיקע ביכלעך, און ער האָט ביניווינע זיך צוגעמאפט צו מאפון און צו סמאָלענסקינען און א נאש וועגעבן בעסאָד, אז קיינער זאָל ניט זען, א ביסל מאפו און א ביסל סמאָלענסקיין.

דאָס ערשטע, וואָס איז אימ געקומען צו דער האנט, איז געווען דער ערשטער יידישער דאָמאג „אהבת ציון“* פון אווראָם מאפו. מאפוס „אהבת ציון“ האָט ער איינגעשלונגען אין איינן שאבעס, פינף אָנהייב ביזן סאָפ, לינגדיק אפן בוידעם און ברענענדיק ווי א שטרוי ענער דאכ. ער האָט געוויינט מיט ביטערע טרערן אפן אומגליקלעכען אמנוין, געוויינט און געבליפעט! און האָט זיך שטערבלעך פארליבט אין דער שיינער געטלעכער טאָמאָר, גלייב מיט דעם העלד פון דעם דאָמאן, מיט אמנוינען. אויב ניט מער נאָכ פון אמנוינען, געזען זי איז כאַלעם און גערעדט מיט איר אפ שיראשירימ־שפראכ. ארומ גענומען זי און געהאלדוט זי און געקושט זי...

אפ מאָרגן איז דער פארליבטער שאַלעם א נאנצן טאָג ארומגע-

* „אהאואס ציון“ — דער ערשטער דאָמאג אפ העברייזש, וועלכער האָט אין זיין צייט געהאט א גרויסע ווירקונג אפ די לאַשקוידעשליכע יעדן. — רעד.

נאנגען ווי א שאַטן, מיט א מוירעדיקן קאָפּווייטעק, פּאַרלױרן דעם אפּעטיט צום עסן אָבער טאקע לאַכלױטן, — וואָס ס'איז געווען פּאַר דער שטיפּמאמע א רעטעניש: „געפּינגערט א בער איז וואַלד! נישט אנדערש!“ — אזוי האָט די שטיפּמאמע געזאָגט און גענומען נאָך קוקן און נאָכפּאַרשן, וואָס איז די מיסע, וואָס דער באַכער האָט אופּגעהערט צו עסן?...

דער סאָפּ פונעם „אהבת ציון“ איז געווען אַט וואָס פּאַר א סאָפּ. פון די אַרבימ, וואָס האָבן זיך אָפּגעשטעלט באַ זיי איז איינפּאַר, זינגען אריינגעפּאלן אימ אָפּטמאַל עטלעכע גראַשנס פּאַר פּאַלנג א גאנג. אַט די גראַשנס האָט שאַלעם אויסגעגעבן אפּ פּאַפּיר, צונויפּגענייט דאָס פּאַפּיר איז א ביכל, צעווירעט אלע בלעטלעך פון ביידע זייטן, און האָט זיך אוועקגעזעצט צו דער ארבעט — שרייבן א ראָמאַן אפּט שניט פון מאפּוס „אהבת ציון“, אן אייגענעם ראָמאַן, נאָכגעגאנגען מאפּוס פּיס־טרויט, מיטן לאָשן און מיטן סטיל און מיטן גאנצן פּלאַן, נאָר אונטער אן אנדער נאָמען: ניט „אהבת ציון“, נאָר „בת ציון“, און די העלדן האָבן ניט געהייסן ניט אמנוני און ניט טאָמאַר, נאָר שלוימע און שולאַמיס. און אזוי ווי באַטאָן איז ניט געווען קיין סאָב ציט צו שרייבן — א האַלבן טאָג דאַרפּ מען לייגן אין כּוידער אַאָן א האַלבן טאָג העלפּן אין איינפּאַר, — לאַכייג האָט ער געמיינט אויסנוצן דערצו אויך די נאכט, אוועקגעזעצט זיך באַ א לאָמפּ און געשריבן מיט קליינע אויסעסלעך און געשריבן און געשריבן ביז... ביז די שטיפּמאמע האָט דערהערט, סע סקריפּעט עפעס, און דערזען, אז עס ליבט זיך, האָט זי זיך ניט געפּוילט און איז אראָפּ פון בעט א באַרוועסע, זיך אונטערהגעגאטוועט און דערזען דעם כּעוויר רעמאַן זיצן און שרייבן. האָט זי אויפּגעהויבן אזא גוואַלד, אז די גאַנצע שטוב האָט זיך אופּגעכאַפּט אין איינ שרעק, געמיינט, אז סע ברענט. דער גאַנצער גוואַלד איז אָבער געווען נאָר איבערן קע־ראַסינ, וואָס איז אויסגעברענט. „נאָן וועלן זיי ברענען, ברענען און סאַרפענען זאָלט איר, ליבער נאָט! א מיסע מעשונע! א כּאַליערע! א סרייפּע! א מאַנייפּע!“...

אואַרע האָט דער טאַטע דעם ניט געענדיקטן ראָמאַן „בת ציון“ צו גענומען צו זיך, אייניגעם מיטן גענאנוועטן „אהבת ציון“, און דער

מעכאבער פון דעם „בת-ציון“ האָט שוין געווארט אפ א רעכטנ פסאק. צום סאָפּ לאָזט זיך אויס. אז דער טאטע האָט דעם „בת-ציון“ כאוויזן, צום אלעם ערשטן, דעם קאָלעקטער, האָט דער קאָלעקטער זיך גאָרניט געקאָנט אָנזוקוקן אינעם קסאוו און אינעם לאָשן און אין דער מעליצע! און ער האָט געשענקט דעם „קונראם“ אזא קניפּ אין באק, אז ס'איז געבליבן שטיין א בלויער סימענ.

— איר ווייסט גאָרניט, רעב נאָכעם, וואָס פאר א פיירע דאָס איז! שמראָפּ מיך גאָט, אויב איר ווייסט! פון אימ וועט עפעס אויס-וואקסן! אָט וועט איר זען, וואָס פון אימ וועט אויסוואקסן!... קימ נאָר אהער, דו שייגאצ איינער, לאָמ איך דיר שענקען כאָטש נאָך א רעכטנ קניפּ אין דינע רויטע פאַמפעשקעס, א רועכ אין דינע פאַרנט און מיטן ארענ!

46. די געראַטענע איידעם

דער „מיראַנאָ סודיא“, א גוי, זאגט מוסער די יודן. — לייזער יאָסל און מאגיראַוו, — צאצקעוואטע איידעם. — טויזנט בלאט געמאַרע אויסווייניק.

נאָכן „קאָלעקטער“ זינענ אָפּטע ארענגייערס צו נאָכעם ראבוי נאָוויטשן געווען די „געראַטענע איידעם“, די עמעסע זינענע יונג געליבט, די צאצקעס, די אינטעליזענע פון שטאָט. אייטלעכע שטאָט מיט אירע האסאָנעס און מיט אירע מאָרעס. אין פערעיאסלעוו איז געווען אַזוי יענער צינט אַ מאָדע — איידעם. בי די האָרטיקע באלעבאטימ איז דאָס געווען אַ מיג ספּאָרט, וואָס בי האָט זיך דערופ אויסגעבראכט, זיך געלאָזט קאָסטן געלט, אבוי צו קרייגן אַ רעכטן איידעם. באצויגען האָט מען די סכורע מיינסטנס פון דער פרעמד. זעלטן ווער עס האָט אַ שידעכ געטאָגן אינדערהייב. ס'דן אַזעלכער, וואָס האָט ניט צו באצאָלן. ווער אָבער עס האָט גע-קאָנט און געוואָלט געבן טאראן, דער האָט זיך געבראכט צו פירן פון דער ליטע אָדער פּוילן און איידעם אַ צאצקע, יעדער נאָך זיין גוסט, נאָך זיין פּאסאָג, נאָך זיין האסאָגע און נאָך זיין פארמעגן.

לעמאָשיל, דער פעטער פייניע האָט זיך געהראַכט און איידעם
דאָסע ניט פון ווייט, פון לובען, א יונגעראַמאן א בעטמירער, א
רוכניעס, וואָס האָט ניט געוואָסט קיין צוראָס מאַטבייע. די מומע
כאָנע פאר אור שיינער מאַכטער האָט אראָפּגעטראַכט און איידעם פון
יאַנאַטיי, א פאַרשייט, און מע האָט געמעגט אים אָנקוקן און בילעטן
ניט קיין איבעריקער כאָסעם און ניט קיין גרויסער לאַמדי, דערפאַר
א פאַרשייט! שאַבעס נאָך דער כאַסענע, און מע האָט געפירט דאָס
פאַר אַין שול און פון שול, האָבן יודן און ווייבער געשמופּט זיך
קאָפּ אפּ קאָפּ, אַנטגעקוקט זיך און באַוווּנדערט און געשאַצט, ווער
פון די צוויי איז שענער? און האַפּטע הויך און א קאָל. אייניקע האָבן
געזאָגט, און זי איז שענער, אַנדערע האָבן גערונגען, און ער איז
שענער. דער „ער“ מיט דער „זי“ האָבן דאָס ביידע געהערט, זיך
פאַרויטלט און דערפון געוואָרן נאָך שענער. מער האָבן די עלטערן
ניט געדאַרפט, אבי זיי האָבן אויסגענומען, זייער יסבירע איז געפעלן,
און די שטאַט רעדט פון זיי. וואָס נאָך האַרפּ מען האָבן צו פאַפּוליאַ-
ריטעט? אַפּטמאָל האָט זיך געמאַכט, און מע האָט זיך געשלאָגן פאַר
איידעם. דאָס הייסט, מע וויינט ניט, כאָלילע, זיך געשלאָגן מיט
שטעקנס. געשלאָגן הייסט — מעכטאָנימ האָבן זיך געקרוינט און
געוויילט, ווער עס האָט אַ שענערן איידעם. מעכטענעסמעס האָבן זיך
געשטעלט פּונג, און עס איז טאַקע דערנאָנטען אַמאָל צו פעטיש אויב,
און דאָסאַנאַוואָס דער „מיראַוואָי סודיא“, א גוי אַ כאָרוץ, וואָס
פאַרשטייט יידיש, האָט זיי געזאָגט מוסער... פאַרט א גוי! ווי קאָן
א גוי פאַרשטיין דער יטענע פון פירג און איידעם שאַבעס און שול
אַרײַן, אַוועקגעצן אים און זינע גינע בענאָדירט פון קאָפּ ביז פיס
זאַנצ אַוויכטאָן און מוירעכ, אפּ דער אויסשטעלונג, אים אָפּגעבן
מאַפּטער, און ער זאָל אַרופּגיין אפּ דער בימע און אָפּקלינגען א
האַפּטיערעלע, און ס'זאָל קטאַקן, און די ווייבער פון עזרעסאַנאַוואָס
זאָלן זיך שטופּן דורבן די פענצערלעך: „ווי איז ער? ווי? ..“ ניין,
דאָס וועט א גוי קיינמאָל ניט פאַרשטיין, ער מען זיך דער גרעסטער
כאַכעם אין דער וועלט!

מערסטנטיילס אָבער איז דער האָזיקער אַחטיקל געווען אַזאַ מיין,
וואָס ווערט גיך אָפּגענוצט, טוט א גלאַנצ און גערט וואָכעדיק, ווי

יעדער מיין סבוירע, וואָס הייבט אָן ווערן אלט אָדער נייט ארויס פֿון דער מאָדע. אַ יאָר, צוויי יאָר — אונדזער געוועזענער איידעם, די צאצאָע, דער געכטיקער פֿרינץ, ווערט אַ ייד גלייב מיט אלע יידן, עס הייבט זיך אים אָן אויסשיטן אַ בעהרל, אונדזער צו זען, ווי ער הייבט אָן צו טראָגן אַפֿ זיך דעם אָל פֿון פֿאַרנאָסע. אַ ראַכמאַנעס צו קוקן, וויאָזוי דער געוועזענער איידעם, דער געכטיקער פֿרינץ, וואָס איז, דאָרט זיך, ערשט פֿאַראַכט אָנגן שאַכעס געשטאַנען אין בעסמער־רעש וואָס מיזערעכט אַפֿ דער אויסשטעלונג, האָט אָפּגעטראָגן מעכילע דעם אויבאָג אַ גענעם איידעם אַ צאצאָע, אַ גענעם פֿרינץ, אונדזער קוקט אַפֿ אים אונדזער אַיז אים מעקאָנע, אונדזער זינג וונד וויבאָל, וואָס איז ערשט אָט דאָס נייט לאָנג געווען אַ קעניג, שטופֿט זיך מיט אלע וויבער גלייב צו ערעם נאָשימ אהיך, צום פֿענצטערל: „ווי איז ער? ווי? ... וואָס אזוי אים אַלצודינג אַפֿ דער וועלט. מיר וואָלטן דאָ באַ־דאַרפט זאָגן: „דורך הוֹלכ דורך באַ“* אונדזער עס וואָלט געווען אַ ווישער אַרענצולאָזן זיך אַ ביסל אין לעבנס־פֿילאָזאָפֿיע, נאָר מיר האַלטן באַ־די געראַטענע איידעם, גייען מיר דעריבער אונדזער וועג.

צוויי וועלכע געוואָרענע איידעםס זינגען געווען, קאָן מען זאָגן, אַן אויסנאַם פֿונעם קלאַל וויידעםס, אונדזער זי זינגען דעריבער פֿאַר־בליבן אין דער שטאָט פֿערעיאַסלעוו מיטן גאַנצן גלאַנץ אַפֿ אַ לאַנגער, לאַנגער צייט נאָך זייער באַסענע, ניט אָפּגעבליאָקעוועט, ווי אלע אַנדערע איידעםס, אונדזער ניט אַרויס אַזוי גיך פֿונדזער מאָדע. וויינער האָט געהייסן לייזער־יאַסל, דער אַנדערער — מאַגיהאַוו. דעם ערשטן האָט אַראָפּגעבראַכט פֿונד קאַכטן אַ נאָגיד אַ לעדער־הענדלער, וואָס האָט געהאַט ניט קיין איבעריק שיינע מאַכטער אונד האָט אָבער געקאָנט רעכט באַצאָלן. דעם אַנדערן האָט אויסגעשריבן פֿונד דער ליטע ערגעץ אַ טאָגיד אַ ליוועראַנט, וואָס שטעלט צו פֿערד אַיג, „קאַזנאָ“, אים געגעבן ביידע זאַכן: אַי אַ שיינע טאַכטער, אַ געוונטע שטיק, אַי היפּשליעכ נאַחאָן, אַכצו מאַטאַגעם אונד קעסט אונד וואָס אַויר ווילט. אונד אַז מע האָט זיי אַראָפּגעבראַכט, האָט געקלונגען די שטאָט, מאַמעש געגאַנגען זען „באַַהאַרמ“! : מאַסענעס זינגען געווען אַזעלכע, וואָס ליגן אַר־

* „דורך הוֹלכ דורך באַ“ — אַיג דאָר גיבט אַזעל אַיג דער אַי־דערער קומט. — ר. ע. ד.

איצ'מ איג טאמ אונ זינענ א לאנגע צייט ניט פארגעסן געוואָרן. מע האָט גערעהט פונ זיי נאָכדעם איג שמאָט אונ אויסער דער שטאָט איג איג אנדערע שטעט ארומ אונ ארומ איג דער גאנצער סווייווע. א קלייניקייט, וואָס די צוויי כאסענעס האָבן אָפגעקאָסט I.. אויב די טעכטער זינענ געווען גליקלעך אָדער ניט — האָס איג זיב א בא-זונדערע זאכ. אפ וויפל אונדז (איג באוויסט, האָט אויגע פונ זיי זיב געגעט מיט איר מאג שוין דער נאָכדעם, ואז זי האָט געהאט פונ איג א מאטאָנע — עטלעכע קינדערלעך, — אונ זי איג אוועק קייג אמע ריקע... די אנדערע — דער מאג אויפער אויג, האכט זיב, אָדער א מעלאמד, אָדער א שארביג, אָדער ביידע זאכ איגניעם, פאר זיכער איג שווער צו זאָגן, נאָר אז ער איג אג אָרעמאג — דאָס איג געוויס. מיר רייגן אָבער ניט פונ איצט. מיר רייגן פונ דעם, וואָס איג געווען אמאָל, מיר רייגן פונ דעמלט! דעמלט זינענ די פאָטער אונ מוטער, די שווער אונ שוויגער, הייסט עס, געווען אפגן זיבעטן הימל! אויגע פאר דער אנדערער האָבן זיב די שוויגערס בארימט מיט די „מעצעס“, וואָס זיי האָבן אינגעהאנדלט. אויגע האָט זיב ארויסגעדרעט פאר די וויבער, אז זי האָט געבראכט א פאָרויבעסל איג שול ארביג, האָט די אנדערע זיב אויסגעהריקט נאָכ שארפער, אז זי האָט ארביגעבראכט א סייפערטוירעלע איג אָרנקוידעשל ארביג (צוליבן פאָרויבעסל מיטן סייפערטוירעלע איג שוין דער אָרנקוידעשל געוואָרן בא איר „אָרנקוידעשל“...).

אונ בארימען זיב האָבן זיי געמענט. זיי האָבן געהאט מיט וואָס. לייזער-יאָסל איג געווען א וואָלוי: א יונגערמאנטשיק, וואָס האָט גע-קענט — וואוי האָט מען געשמעסט — טויזנט בלאַט געמאָרע באל-פען, 1000 — ניט קייג 1999! פונ טאטאכ שמועסט מען ניט. הינט א באל-לאַשנקוידעש, אונ א באַלמייליג, אונ א קאסוועראבע, אונ א ברעג, א לעז, א פארשלעפטע קרענק... בעסאָד האָט מען אפילע איג-טערגעשמעסט, אז ער איג א ביסל „געכאפט“: פארקנייטשט דאָס האונגען, האלט ניט פונ טאניסימ, טראַנט דאָס נאָזטיכל וצומ שא. בעס, שרעקט זיב ניגן איבער פאר א נעקיווע—אונ נאָכ אוועלעכ זאכן האָט מען געקאָנט האַרביג באמ פעטער פיניע אויג שטוב, לעמאָשל. דאָס איג אָבער אלצדיגן געווען באַטל אקעגן די טויזנט בלאַט געמאָרע אויסוויניג.

דער צווייטער איידעם, מאגיאָוואָ, איז אויך געווען אַ אילוי, אויב טויזנט בלאַט געמאַרע אויסווייניק—1000, ניט קיין 999 — און אויב אַ באַלאַטאָנאָ און אַ באַלדיקדעס און אַ באַל-לאַשקוידעס און אַ שיינער באַלאַראַבאָנע, נאָר שוין ניט קיין-לעצ און ניט קיין פארשלאַפּטע קרנעק, ווי לייזער-יאָסל. אדעראַבע, שוין אַ ביסל צו אַ באַרענ, צו אַ טיפער פארהריוטער מויעכ. אַלצדינג, וואָס איר זאָלט ניט זאָגן, איז פונקט קאפּויר. אַ שטיק אַקשן — אַ „ליטוואַק“! פארשטייט זיך, אַז טאָבעמ האַבן צווייטש האָט ניט דורכגעלאָזט אַזאַ טייערע געלעגנהייט, אַז די דאָזיקע געראַטענע איידעם זאָלן פארהערן זיין קליינעם באַל-טאָנאָ און זען, ווי דער ימאַכשמויניק שאַלעם שרעבט לאַשקוידעס. ביידע איידעם האָבן געפונען, און דער ימאַכשמויניק איז טאָקע אַ ימאַכשמויניק, און מע טאָר אים ניט לאָזן גיין לעיכער. מע האַרש זען פאַר אים עפעס אַ „טאַכלעס“, מאַכן דאָס קינד פאַר אַ „מענטשן“. אינער פאַרן אַטערן האָבן זיי אים אָפּגעלויבט אַין טאָן אַריין, געזאָגט, אַז „מע קאָן נאָר ניט וויסן, הערט איר, וואָס פונ דעם ימאַכשמויניק קאָן אַמאָל זיין...“ און דער קאַלעקטער מיט די שוואַרצע ברילן, וואָס רייבט זיך אַרום יונגעלעכט, האָט אויב צוגעבאַמקעט, אַז ער זאָגט שוין לאַנג, אַז מע קאָן נאָר ניט וויסן, וואָס פונ דעם „שיינאַצ“ (אַ קוועטש אַפּ דעם „אַצ“) קאָן אַמאָל זיין... און דער ימאַכשמויניק, אָדער דער שיינאַצ, וואָס איז געשאַטאַנען דערחיין, האָט דאָס אַלצדינג געהערט, און די טעשאַמע האָט אים געצאַפּלט, און דאָס האַרצ איז אים געוואַקסן, און דער קאַפּ האָט זיך אים געדרייט, ווי באַ אויגעם, וואָס קלעמערט אַפּ אַ טאַנצ הויכן לייטער, און מענטשן שטייען אַרום אים און זען, ווי ער קלעמערט גוט, און גיסן אים אַוונטער היצ און מאַכן אים קוואַזש. אַ קלייני-כעט, אַזעלכע מענטשן לויבן אים, זאָגן, אַז „מע וווייסט ניט, וואָס פונ אים קאָן אַמאָל זיין!“... און דער טאַטע — שמועסט מען ניט. יענער איז געווען אַפּן זיבעטן הימל! יעדער זיפּצ פונדעסמוענג האָט ארויסגעדיסן אַ שטיק האַרצ. דאָס זיפּצן האָט באַדאַרפט זאָגן: „איי ווייס אַליין, אַז מע קאָן נאָר ניט וויסן, וואָס פונ דעם ימאַכשמויניק קאָן אַמאָל זיין; נאָר ניט מיר אַג אַייצע, יודישע קינדער, וואָס טוט מען מיט אים? וואָזוי מאַכט מען אים פאַר אַ „מענטשן?“ אַדע-האַבע, ניט עפעס אַג אַייצע...“

אונג עס האָט זיך געפונען איינער, וואָס האָט אים געטעבן און
 איינע, און שארפע, און ראדיקאלע, נאָר און וועסטע איינע — אונג אים
 האָט דער טאטע געפאַלעט. האָט אים געווען איינער פון די גרעסטע
 פערעיאסלעווער אינטעליגענטן מיטן נאָמען „ארנאָלד“, א יונגערמאן
 א פילאָזאָפ פון הינטער דער שטאָט, פון די אזוי גרופענע „פירוואָרד-
 קעס“. אים שענקען מיר און באזונדער טאפּיטל.

47. ארנאָלד פון די פירוואָרקעס

די פאַרשטאַט פון פערעיאסלעוו. — ארנאָלד און אפוקורעס. —
 יעצנאס מיצראיכו א לעגענדע. — וואָס דרעפער זאָגט אפן ראט
 באטן. — ראבינער-שול און גימנאזיע.

קימאט יעדע שטאָט פון דער געבענמשטער „מישערטא“ האָט
 זיך איר פאַרשטאַט, איר „בלאָבאָדקע“, וואָס איר באפעלקערונג בא-
 שטייט מער פון גוי'ן איידער פון יודן און די יודן, וואָס זיצן דאָ,
 זענען ניט די יודן, וואָס אינעם שטאָט. און אנטדער טיפ יודן. זיי זענען
 אויס מער דאָרפיש, זענען ניט אזוי פייפיק, ווי די שטאָט-יודן, א ביסל
 פארגרעכט, טראָגן גרויסע שטיוול. שמעקן מיט פעלצ. אָנשטאַט
 „גענוג“ זאָגן זיי „האָדו“. לאַכטן לאַכטן זיי הויב אונג מיט א קאָמעצ:
 כאַרע! אונג די „רייש“ — ריידן זיי ארויס הארט, ווי צווי רייש,
 אָדער נאָך מער. „הרעבע! דער פערער מאַרדכע האָט אונג געהרופן
 אפן ברדיס“...

אינ דער געגנט פון פערעיאסלעוו געפינט זיך אזא מיין סלאָבאָד-
 קע, וואָס איז אָפגעטוילט פון דער שטאָט מיט א היילצערנעם בריק
 און מיט א טיבל, אונג רופט רופט זיך עס מיטן נאָמען אפן יודיש:
 „די פירוואָרקעס“. דאָס איז אן ערטל מיט אן אונדער אויסזען, מיט
 אן אנטדער אוממאָספערע. אהינ גייט מען זיך דורכ אַמאָל, און מע האָט
 צייט, כאפן פרישע לופט, וועלע דאָרטן זענען דאָ סענדער, האָרט
 וואקסט טראָז. אהינ גייען שאפציהן שאפעס באטאָג ינגלעך און
 מיינלעך. דאָס הייסט, ניט כאַלילע ינגלעך מיט מיינלעך איניג

נעם — יוגלעך באזונדער און מיינלעך באזונדער. נאָר ס'איז שוין בעמילע, אז מע באשעפֿט זיך איבער דעם ברויך גייענדיק, שטעלט מען זיך אָפֿ, כאפט מען א קוק, ווארפט מען זיך דורכ מיט א וואָרט. אמאָל טוט מען זיך א שוואַר אויך, א דיראַקט איינס דאָס אנדערע מיטן עלטבוניג, און דער באַכער מיטן מיינל ווערן רויטלעך, יונגע הערץ-לעך קלאפֿן... פֿון עטלעכע מאָל אזוי באגעגענען זיך אפֿ די „פֿידוואָרד-קעס“ הייבט מען אָן זיך איבערשריבן בעסאָר-סידעס מיט בריוולעך, און עס פֿיקט זיך אויס אמאָל א דאָמאָן. מיט וואָס אָט אזא דאָמאָן עטריקט זיך — דאָס וועלט מיר האָבן א געלעגנהייט זען ווייטער. דערשיינט האלטן מיר נאָך בא „ארהאַלדן פֿון די פֿידוואָרדקעס“, און אָט מיט אים ווילן מיר זיך האָס באקענען.

דאָרט, אפֿ די „פֿידוואָרדקעס“ האָט נאָכעם ראבינאָוויטש געהאט א באקאנטן אונד א גוטן פֿרענט מיטן נאָמען „בעניאָמינ-קאלמען פֿון די פֿידוואָרדקעס“. אמאָל, שוין גאנצ לאנג, האָט בעניאָמינ-קאלמען פֿון די פֿידוואָרדקעס געהאנדלט טווע בעשוטפעס מיט נאָכעם ראבינאָוויטש, אויגיניעם, גענוועזען בארקעס און בערלינגעס קיין קעניגסבערג; און קיין דאנציק. די לעצטע צייט איז ער א ביסל אראָפֿ, אָנגעוויירן דעם גלאנצ, געהאנדלט קלייב, געמאגען הארט סא די ווענט. נאָר די גוטפֿרענטשאפט פֿון די געוועזענע שוטפֿיט איז פֿארהבליבן די זעלבע, וואָס אמאָל. ער איז אָפט ארבינגעקומען א ביסל זיצן און שמועסן. געשמועסט האָט, אויגנמלעך, בעניאָמינ-קאלמען. ער האָט לויב געהאט רייזן צומיינסטס — דערצוילן מיטעס פֿון זיין יונגערן ברודער ארנאָלד „מיין ארנאָלד! וווּ האָט איר נאָך אזא קאָפּמענטש ווי מיין ארנאָלד? אזא קענער, ווי מיין ארנאָלד? אזא ערלעבן מאן, ווי מיין ארנאָלד? וואָס ווייסט איר, וואָס פֿאר און ארנאָלד האָט איז! שוין אָיינמאָל און ארנאָלד!“... און אזוי ווייטער.

ניט נאָר דער ברודער בעניאָמינ-קאלמען — אלע האָבן גערעדט פֿון ארנאָלד, „ארנאָלד פֿון די פֿידוואָרדקעס“ איז געווען א מינ הערד אינ שמואס. ערשטנס, א באיאָרטער באַכער, אָדער און אלמען, און עפֿשער א גאָרוש, נאָר ס'זייסט — אָן א ווייב. א ייד אָן א ווייב איז דאָס גלאַט א זעלטהייט. אכוצ דעם איז ער א נאָטאָריזם. א ייד א נאָטאָריזם — דאָס איז האָב שוין אוואַדע א זעלטהייט! איר האָט

עפעס א סאך געזעגן יודישע נאטארויסן בא אונדז? דאס הייסט, ער איז נאך דערווייל ניט קיינ נאטארויס, נאך ער וועט זיין א נאטארויס. וואָרעם ער שטודירט אפּ נאטארויס. ער שטודירט שוין פונ לאנג. ער הארפּ נאך אָפּגעבן „עקזאמענט“, אזוי ווערט ער באַלד א נאטארויס. ס'הייבט ער וועט ניט אָפּגעבן דעם „עקזאמענט“. נאך פאָר- וואָס זאָל ער ניט אָפּגעבן? „ער וועט געוויס אָפּגעבן, — אזוי זאָגט בעניאַמינקאלמענ, — אונד ער וועט געוויס זיין נאטארויס, ס'איז נאך ניטאָ וואָס צו ריינדן איר שפּילט זיך מיט מיט מיט ארנאָלדן?“

וואָס א נאטארויס איז — דאָס ווייסן אלע, אונד שאַלעם אויב, פאראנ אינ פערעיאסלעוו א נאטארויס, איז ער א גוי אונד הייסט נאך וואָס. וואָס ווייסט דער נאטארויס. נאך וואָס הייסט „אָפּגעבן עקזא- מענט“ — דאָס ווייסט ער שוין גיט. וואָס הארפּ ער אָפּגעבן אונד וועט מען דארפּ ער אָפּגעבן, אונד ווי אזוי גיט מען דאָס אָפּ „עקזאמענט“ — דאָס זעלבע פונ די זאכן, וואָס מען ווערט פונ זיי אונד זע רעדט זיי נאך, נאך ווע זאָל פארשטיין, וואָס דאָס איז — דאָס גיט. לעמאַשל, אפּ ארנאָלדן פונ די פּירוואַרקעס זאָגט מען, אונד ער שרייבט אינ די גאזעטן. אונד אז די גאזעט שטאָט ס'יז יודן ס'יז קריסטן, האָבן מוירע פאר איי, ער זאָל זיי גיט באשרייבן אינ „קוועליאָנינג“. פארשטייט ניט שאַלעם, ערשטנס, וואָס האָבן זיי מוירע? אונד צווייטנס, ווער אונד געווען דער „קוועליאָנינג“ ער הערט אלע זאָגן, — זאָגט ער נאך, אז אלע ציטערן פאר ארנאָלדן, פאר זיין מויל אונד פאר זיין פען, ווי פארן מאַכאמאָוועס. אויסבאהאלטן זיך פאר איי איז אונגעלעך, אונד אונטערקויפּן איי — פארמאָגט קיינער ניט אזוי פיל געלט. „זיי וועלן זיך דערשפּילן! — אזוי פלעגט בעני- יאַמינקאלמענ זאָגן מיט א שמייכלעך. — לאָז מיט ארנאָלד נאך וועלן זיך פאצקען די הענט, אונד באשרייבן ער זיי אונד „קוועליאָנינג“ פונ קאָפּ ביז די פייס וואָלעמען, לאָזט גיט איבער איינעם ניט הייבן באשרייבענעם! איר שפּילט זיך מיט מיט ארנאָלדן?“

שענער פונ אלע איז דאָס — אונד זייער באַהאקטערטיש, — וואָס ארנאָלד איז געזעסן מיט זיין ברודער בעניאַמינקאלמענ אפּ די פּירוואַרקעס אונטער איי דאך יאַמי וועשאָנימ בארויגעזע, ניט אויב-

גערעדט א וואָרט צווישן זיך, נאָך איינער פֿאַרן אנדערן האָבן זיי זיך געקאָזט די פינגער שנערן! „מינן אַרנאָלד...“ „מינן בעניאָמינ־קאַ...“ מען... קיינער, ניט אפּ די פּירוואָרקעס, ניט איינ שטאַט, האָט געזען אַמאָל גיין די ברודער וביידע אינגוועם, אָדער געהערט אויסריידן זיי א וואָרט, אַפּילע יאָר איינ טיש ניט געזעסן. אַרנאָלד האָט זיך געהאַט באַ בעניאָמינ־קאַלמענען אינן שטוב ווען ביי־הערל, פּול מיט ביכער אינן ספּאַרימ בון דער סטעליע, אונ געלעבט זיך גאַנץ אליין — א מינ פּאַרוש. מאָרנע ברודער! א מאָרנער מענטש אָט דער אַרנאָלד!

אונ דער איז דאָס געווען פונ די אָפּטע אַרבעטטייער צו נאָכעם ראַבינאוויטשן. זען אַרבעטטיג איז אָבער געווען ניט ווי דאָס אַרבעטטיג פונ די איבעריקע מאַסקילימ. ער איז אַרבעטקומען ניט גלאַט פּלאַפּ־לעג, ריידין דוואָרימ בעטיילימ, נאָך אָדער מיט אַ בוכ, וואָס קיינער האָט דאָס נאָך ניט געזען, אָדער מיט אַ פּלאַט, „קויעווליאַטיג“, אָדער מיט אַ טינע צו דער שטאַט אונ צו אירע רעד־פּירער. שוואַלעמ האָט פאַר איימ געהאַט מער רעספּעקט ווי פאַר אלע אונטערע. ער איז ניט אָפּגעטראַטן פונ אימ, נעקוקט אימ גלייב אינ מויל אַרענ אונ איינ געהערט זיך, ווי אַרנאָלד פונ די פּירוואָרקעס רעדט. אָט דאָס איז דער אַרנאָלד, וואָס וועט אָפּגעבן דעם „עקזאַמענט“ אונ וועט זען אַ נאָ-טאַרום? אָט דאָס איז דער אַרנאָלד, וואָס שרעבט אינ „קויעווליאַטיג“ זיך, נאָך ער וויל זיך ניט פּאַצענען די הענט? צו וואָס דאַרפּ מען זיך פּאַצענען די הענט, און מען שרעבט אינ „קויעווליאַטיג“? און ער קאָזט קיינ איינ ניט וואָרפּ פונ אַרנאָלד. דער אַרנאָלד איז אימ געפּעלן. זייער אַ סימפּאַטישער, אַן אינגענומענער פּאַרשייט. ניט קיינ גרוי־סער, אַ דאָרינקער, וואָר אַ פעסטער, ווי פונ שטאַל אויסגעגאָסן. א געל בערדעלע, אונ דאַפּקע גוט אונטערגעשאַרן, קיינ סימען פונ קיינ פּייעס. אַ קורצ רעקעלע, אַ דינן שטעקעלע, אונ אַ צינגעלע — שאַרפּ ווי אַ גאַלמעסער! פעך אינ שוועב! רעדט „ער ד' זעל משיחו!“ לאַכט אָפּ פונ די ססידים, מאַכט אַ טעל פונ די „פּאַטאַטיקער“, „ערלעב דאַרפּ מען זען — וואָס טוויג מיר פּרומקעט? אייך בינ אייך מוויב־איינער פּרומקעט, זייט בעסער ערלעב!“ — אונ זען שאַרפּער גיפּט־קער געלעכטער הילכט אָפּ וועט־וועט!

וונדרערט זיך שאלעם, וואזוי שטעלט זיך אונז א ייד אזוי צו ריינד אונז אזעלכעס צו זאגן? אפאנעם, אז ער מעג. ארנאלד פון די פידווארקעס מעג אלצדיט, ווארעם ער הייסט ארנאלד און איז א נאטארליש, האט הייסט, יער וועט זיך א נאטארליש.

מאכט זיך אמאל, אז דער פעטער פיניע זיצט אויך דערביי אונז הערט ווי ארנאלד פון די פידווארקעס דארשנט, לאטשעט ער זיך פון אלעלכטער און זאגט: „ארנאלד! אוי, ארנאלד, ארנאלד!“ דער פראט דערפון אפאנעם דארפ זיין: „ווי טראגט אפ זיך די ערד אזא ראשע, ווי דו ביסט?“... פונדעסמיינג האלט אפילע דער פעטער פיניע אויב פון ארנאלד. איבער זיין ערלעכקייט. זיין ערלעכקייט האט א שעם איך שטאמ. א מעשונע נער ערלעכער! א מענטש, וואס האט פאר קיינעם קיינ מורע ניט, זאגט אלעמען דעם דיינעם עמעס -- אזוי גלייב ווי די אויגן, אונז דערקלער -- ער לאכט זיך אויס פונד די נווריס, שפילט אפ געלט! נו, זאגט שוין איר אליין, וואזוי האלט מען ניט פון אזא מענטש? האלט אבער ארנאלד ניט פון אונז, ניט פון קיינעם לעמאש, פינעם פעטער פיניע איז ער אויב ניט גיט פאלע. מאלע א שיינער ייד מיט א שיינער בארד, נאר ארנאלד האלט ניט פונעם פעטער פיניע. ער האלט פון זיך ברודער נאכמען א סאך מער. דערפאר, זאגט ער, וואס נאכעם ראבינאטויטש איז א ייד זאג א מאסקע און ניט קיין פארנארישטער באסיד; איך קאן מען זאגן, וואס מע וויל, ריינד ניט נאר אפן רעכט, אפילע אפ מוישע האביינז. שאלעם אליין האט געהערט ארנאלד זאגן דעם מאט, אז ער, ארנאלד פון די פידווארקעס, גלייבט ניט איך יעצעס מוצהאן! ס'איז א „לעגענדע“, האט ער געזאגט. די גאנצע מיסע איז א „לעגענדע“. שאלעם האט אפגעשאצט דאס ווארט, „לעגענדע“, אז עס נעמט זיך מיטאומע פונעם ווארט „ליגנז“. א „לעגענדע“ הייסט, אפאנעם, א קליין ליגנז. נאך גוט, וואס גיט קיינ גרויסער ליגנז... הערט א שיינס: אינמאל איז ארנאלד פון די פידווארקעס געקומען צו ליפן מיט א לראבן בוך: „נאט זעט, וואס דרעפער זאגט אפ אבער ראמבאם. *

* ראמבאם -- ראשעשייוועס: רעב מוישע בעג מאימא (,מאימאניד". איינער פון די געזעטע יודישע מיטלאלטערלעכע דענקער. זיין וועק, מורה

דער ראמבאמ איז געווען הויפּדראָקטער באַמ טערקישן סולטאַן
הרביצן יאָר. האָט ער זיך צוליב דעם געשמאדט. הרביצן יאָר געווען
א טערקן אויפער רמב"מ, איבער „מורה נבוכים" — וואָס וועט איר
הינט זאָגן? ...

ואַ גליק, וואָס הער פּעטער פיניע ואיז דעחבני נים געווען! ווי-ווי,
וואָס וואָלט געווען, אישטייגער, ווען דער פּעטער פיניע זיצט דעחבני? ..
פאַר וואָס דעם כעוועמאן וואָס זיך, אפּאַנעם, שאַלעם פּאַטער
באדימט מיט זיין זונט שרעכעכצן, און מיט אים, אפּאַנעם, זיך און
אייצע געהאַלטן, וואָס טוט מען מיטן קינד, וויאזוי מאכט מען אים
פאַר א „מענטשן"? שאַלעם איז אַנטקומען אפּ די דאָזיקע רייד פון
ארתאָאָרן:

— די שרעכעכצן זינען ביזן אַיך אייך. וויאָס. נעמט וואָרפּט זיי
ארויס אפּן מייסט. אַזעלכע שרעכעכצן זינען נים ווערט האָס פּאַפּיר.
און דעם קליינעם, אַזוי איר ווילט אים מאַכן פאַר אַ מענטשן, נעמט
און גיט אים אַוועק איין דער „אוישדנע". פּונ דער „אוישדנע" זיך
נען פאַר אים דערנאָך אַלע וועגן אָפּן: ווילט איר און ראַבינער-שול —
איז אירן ראַבינער-שול. ווילט איר אירן גימנאַזיע — איז אירן גימ-
נאַזיע...

מיט שאַלעם אַרשנאָקומען איז דער ישׂמועס איבערנעריסן געוואָרן.
און האַטאָם אַרנאָאָרן קרוטיק איבער זינען „שרעכעכצן" איז געווען
פאַרן יונגן שריפטשטעלער עפעס גיט אַזוי פּוינטליך, איר און אַרט
האַט מען זיי אַוועקגעגעבן עפעס גיט אַזאָ בעקאָוועדיקס (אפּן מייסט),
פּונדעסמוועטן איז שאַלעם געוואָרן וואָס דעם אַרנאָאָרן פּונ די פּיר-
וואָרעס דער גרעסטער גוטער פּריינט — נאָר פאַרן וואָרט „גימנאַ-
זיע", וואָס האָט געקלונגען איין זינען אויערן ווי די ישׂענסטע מוזיק
און געהאַט דעם זיבעטן כּיין באַ אים איין די וואָרט. גיט אַזוי נאָך
דאָס וואָרט גימנאַזיע, וואָס ער האָט נאָך, אייננאַלעך, גיט געוואָסן,
מיט וואָס מע עסט דאָס, ווי דאָס וואָס ער וועט זיין א „גימנאַזיסט!"
א קלייניקייט א גימנאַזיסט? א גימנאַזיסט האָט ער געוואָסן, געקענט,

נבוכים" („וועגווייזער פּונ די פּאַרבלאָדזשעטע") האָט געהאַט א קאַלאָסאַלע
וויקונג אפּ דער אַנטוויקלונג פונעם ברושואַזן פּרינציפּעל און דער יידישער
סוויצע. — ר. ע. ד.

געזעענ מיט זינע אויגן. דאָס איז געווען דער איינציקער יודישער
 גימנאזיסט אין פּערעיאַסלעוו. איז נישט קיין גימנאזיסט, נאָר א „גימנז
 זיסטל“ מיט לויטע זילבערנע קנעפלעך אונג מיט א זילבערנער צאצקע
 אפּן וקאַשקועטל. אונג געהויבן האָט ער אויב שאַלעם, נאָר גערופּן האָט
 מען אים סאַלאַמאָן — א יוגל גלעב מיט ואלע יוגלעך, נאָר פּאַרט
 נישט וועב, פּאַרט א „גימנאזיסטל“, נאָר אונג אונדער מיט באשעפעניש,
 ווי מיר וועלן דאָס באַר ארויסזען. דעררויף האַלטן מיר נאָך בא
 דער אייזע, וואָס ארנאָלד פונ די פּירואַרקעס האָט אופגעלעבן. ער
 האָט מיט זיין אידיי ארעטנעלאָזט א גריף, אונג פונ דעמלעט זיין האַבן
 די ווערטער „קלאסן“, „עקזאַמענעט“, „ראבינער-שול“, „גימנאזיע“,
 „דאָקטער“ זיך באזעצט בא די ראבינאָוויטשעס וואו שטוב. פונ וואָס
 מע זאָל נישט רייך, איז מען ארום אפּ איינס פונ די אויבן דערמאָנטע
 ווערטער. איטלעכער האָט געהאט וואָס צו דערציילן א שיינס: וויאָזוי
 אן אָרעמבאָכער פונ דער יעשווע האָט זיך אוועקגעלאָזט א באַהוועסער
 קויג זשיטאָמיר אין דער ראבינער-שול... וויאָזוי א מעלאַמעדס א יוגל,
 א ליטוואַק, איז פּאַרפאלג געוואָרן אפּ ועטלעכע יאָר, געמיינט, ער וואָ
 איז אמעריקע. צום סאָפּ לאָזט זיך אויס, אז ער האָט אָפּגעעבן
 „עקזאַמענעט“ אפּ אלע אבט קלאסן גימנאזיע אונג אייזט שטודירט ער,
 זאָלן מען, אפּ דאָקטער. דאָס קאָן נאָר א ליטוואַק!

— שאט! וואָס דארפט איר א סאכ? אמער נעמט אונדזער יאנקל
 דעם רויפּעס זונדל. וויפל מיינט איר, גייט אים אָפּעט צו ווערן א
 דאָקטער?

— פאָלג מיך א נאנג! עס דארפּ נאָך אוועקגיין א יאָר מיט א
 מיטוואָך ביזן יאנקל דעם רויפּעס זונדל וועט א מאָל זיין א דאָקטער...
 יאנקל דעם רויפּעס זונדל — דאָס איז דער גימנאזיסט, אָדער
 „גימנאזיסטל סאַלאַמאָן“, וואָס איז דערמאָנט בא אונדז אויבן, אונ
 פונ אים גייען מיר דערציילן איין קומענדיגן קאפיטל.

48. גימנאזיסטל סאלאמאן

יאנקל העמ דאקטערס זונדל א גימנאזיסטל, — ער איז אים
שרעקלעכ מעקאנע. — דער ווייניקעלער „ווישנאהא בערענא“ —
ווימאראזיק פונ ראינגעס. — „צערקאוונע קאשער לעפיוסעכ“.

עס זינענ געווען איין פערעוואסלעזן עטלעכע דאקטוירים, איין
יעדער מיט זיין ציונעמשיש: דער גראַבער דאָקטער, דער האַרבאָמיר
דאָקטער, דער שוואַרצער דאָקטער. די אלע דאָקטוירים זינענ געווען
קריסטן, און נאָר איין דאָקטער ואיז געווען א יוד, אי דאָס — ניט
קיין גאנצער דאָקטער, א האַלבער דאָקטער — יאנקל דער רויפע.
געהאָלטן האָט ער זיך אָבער, ווי א גאנצער דאָקטער. געטראָגן א
טענדערענדע, פאדערונג א רעצעפט און אָנגערופן אימ דאָפּע
הויב און דאָפּע אפ לאַטין:

— איר וועט מויכל זיין אינעמען אלע צוויי שאַ אן עסלעפל
„קאלי ברעמאלי“, און אלע דריי שאַ א וויילעפעלע „גאטרי כראַ“
מאטרי, וועט אייך מאַרגן ווערן בעסער. און אז סלועט ניט ווערן
בעסער, וועט אייך ווערן ערגער, וועט איר מיך רופן, וועל איך קומען
נאָכאמאָל...

די שטאַט האָט ליב געהאָט יאנקל דעם רויפע א סאך בעסער, ווי
אלע דאָקטוירים. דעפאד, וואָס מיט יאנקל דעם רויפע קאָנ מען זיך
דורכשמועסן, געוויירע ווערן, פונוואנען נעמט זיך דאָס, וואָס סע
שפארט אונטערן לעפעלע? און וואָס איז דער סיכל, אז מע האָט א
רעכאטיז און א פויס, וואָל מען טרינקען טראָגן? וואָס פאר א שייכעס
האָט א מאָגן מיט א פויס? — און נאָך אונזעלע זאכען. הינט האָט
ער אייך א מילע — ער דינט זיך ניט. ער נעמט. וויפל מע גיט
אויס. קוקט גאָר אויףע גיט. ער שארט נאָר מיט די פינגער עטלעכע
מינוט און טרעפט שוין אין הער פינצטער, וואָס פאר א מאטבייע
מע האָט אים ארענגערקוט. אויב ס'איז אן אָפגעריבענער דרייער,
וואָס האָט ניט קיין שום ווערט, גיט ער אייך אַפ צוריק און זאָגט,
אז מע האָרט גאָרניט. ווערט אייך איבער דער טעוע, גיט איר איך
שוין אן אנדער מאטבייע.

און נאָך א מילע האָט ער: ער לאָזט זיך רירן און האָט אויך

אלייב ליב רויזנ. רויזנ, דער ציילן מיטעם, און צומייסטן — פון זינע קיטער, וואָסערע גערקומענע קינדער ער האָט. איינער, דער על-טערער, שאָלעם הייסט ער — סאַלאָמאָן — איז ער שוין א גימנאז-זיסט. ער וועט, אימיחצאשעם, ענדיקן די גימנאזיע און וועט אריין אינע אוניווערסיטעט און וועט ארויס פון דאָרט א ריקומער, א פאר-טיקער ריקומער. טאקע א גאנצער ריקומער!

— כ'וואָלט שוין גערן, וס'וואָל שוין זיין יאָנטעו! — זאָגט יאנקל דער רויפע מיט א זיפּ. — אימיחצאשעם, ואו יאָנטעו קומט ער צו פאָרן, מיטן סאַלאָמאָן, וועט איר זען א גימנאזיסט!..
שאָלעם וואָלט שוין אויב גערן, ס'וואָל שוין זיין יאָנטעו, און ער זאָל אַנקומן דאָס גימנאזיסטל, וואָס פאר א פאָנטעם האָט דאָס א גימנאזיסטל.

קייט דערלעבט יאָנטעו, פייסעכ. אָט דאָ וועט ער שוין זען, וואָס הייסט א גימנאזיסטל.

יאנקל דער רויפע איז ניט אזא גרויסער האוונער, וואָס זאָל לויפן יאָנטעו אינע שול ארטיג. ער איז דאָס געפּעס א ריקומער! טאקע נאָר א האלבער דאָקטער, און דאָס א ריקומער, פונדעסטוועגן צוליבן זונדל, דעם גימנאזיסטל, איז ער שוין אויב געקומען אינע שול ארטיג. אן אויבגעוואָונגענער, אן אָנגעפאָמארעטער און א גליקלעכער. ער זיצט אינע שפיגלכאנק, אקוראט אקעגן מיזרעכ. געבן אימ שטייט זיין זונדל שאָלעם, אָדער סאַלאָמאָן, אָנגעטאָג און אן מינדירל מיט זיין בערנע קנעפלעכ פון אויבן ביז אראָפּ, מיט א מאָדנע היטלע אפּן קאָפּ, א היטלע מיט א צאצקע. אינע די הענט האלט ער אן קליינע סי דערל און האוונט, ווי אן געוויינלעכער מענטש און אלע באַלעבאטימ און אלע קינדער לאָזן ניט אראָפּ קייט אויב פונעם גימנאזיסטל מיט די זילבערנע קנעפלעכ. דאכט זיב, א מענטש גלייב מיט אלע מענטשן, א ינגל גלייב מיט אלע ינגלעכ — און פאָרט ניט גלייב: אן גימנאז-זיסטל! און עס רייסט זיב ארויס א טיפּער זיפּע פון הארטיג.

אָפּגעהאוונט, כאפט זיב יאנקל דער רויפע נאָכ טיט אונגעווייניג פון שול. וועמען ער דארף נאָכ זאָגן א גוט-יאָנטעו, ווער עס דארף אימ זאָגן א גוט-יאָנטעו, און דערקער וועט דאָס ווערן א שמועס מיטאמע פון זיין זונדל. דעם גימנאזיסטל. און קאכאווע.

— אָט וואָס איז ער, אבער גימנאזיסטל, רעב יאנקל? נא דיר אָפּ
שאַלעם.

אוי מע שטעקט אימ אָפּ שאַלעם פון אלע זיטן. דאכט זיב, א
ינגל—אוי יודן מיט בערד גיבן אימ שאַלעם-אלייבעם! אנטרע
שטעלן זיב אָפּ א ביסל שמועסן מיט יאנקל דעם רויפע טאקע פון זיין
זונדל. ווי לערנט ער? אוי וואָס לערנט ער? און וואָס וועט זיין, אז
ער וועט שוין אויסלערנען? צו וואָס וועט ער זיב דערלערנען?..

— צו וואָס וועט ער זיב דערלערנען?—זאָגט יאנקל דער רויפע
מיט א וועלעכטערל. — ער וועט זיב שוין דערלערנען, כע-כע-כע. ער
וועט שוין זיין א דאָקטער. טאקע א וואונדער דאָקטער, כע-כע-כע.

יאנקל דעם רויפעס זונדל וועט זיין א דאָקטער? א גאנצער דאָק-
טער?! — וואָס-וואָס, נאָר מיט פארנאָסע וועט ער שוין זיין כ-כ-
וואָרנט... אפילע גרויסע, אלטע יודן ווינדערן זיב, כאָמש מע פאר-
שטייט ניט, און זיי אליין פארשטייען ניט, ווער שטערט זיי, לעמאָשל,
אז זייערע קינדער זאָלן זיין דאָקטוירימ? סיינער שטערט זיי ניט. נאָר
אז זייערע מאמעס האָבן זיי גיט געוואָלט ומאכט פאר דאָקטוירימ
וויאָל זיי ניט, ואז זייערע קינדער זאָלן זיין דאָקטוירימ טרייסטן זיי
זיב דערמייט, וואָס זייערע קינדער וועלן זיין יודן. אזי וואָס — פאר-
נאָסע? עט! „מאן דיהיב חיי יהיב מזונתי.“ דער פשוט איז: ווער עס
גיט לעבן, דער וועט נאָכטן צום לעבן, און גליק איז בא גאָט... אָט האָט
וויי פויגל-שטיין ניט געענדיקט אפּ דאָקטער און איז פונדעסוועגן—
כוז זיין שאָרן אפּ אונדז א לעמען געזאָגט געוואָרן כאָמש האַלבל!..

— איז וויפּל, זאָגט איר, רעב יאנקל, דארפן ער נאָכ לערנען, אי-
ער דאָס, אבער גימנאזיסטל? — פרעגט אימ די יודן, קוקנדיק פון
אויבן ארצאָפּ.

— מען סאָלאָמאָן? — זאָגט יאנקל דער רויפע און גלעט זיב
דאָס בעהרדל און ומאנעט אונטער אפּ איין פּוס. — נאָ! ער דארפן נאָכ
לאנג-לאַנג שטודירן! — און ער רעכנט אויס אפּ די פיינגער, וויפּל
יאָר ער דארפן נאָכ שטודירן אין גימנאזיע, וויפּל יאָר אין אוניווער-
סיטעט, און דערנאָכ ארבעטן אין שפיטאַל אָדער נאָר ארבייטן אין א
„וואַיענע האַספיטאַל“, ווערן „וואַיענע דאָקטער“, דאָס הייסט, קימאט
אליין אָפּיער, מיט פאלעטן, כע-כע-כע...

אונ ס'איז ניטאָ קיין מער גליקלעכער מענטש אפ דער וועלט, האכט זיך, ווי יאנקל דער רויפע, — א קליין יודעלע מיט אן אייג-געפאלענער נאָז, נאָך מיט געקרייזלע, שטארק אָנטעפאָמאדעטע האָר אונ מיט א טענדעווערענדע, ווי אונ עמעסער דאָקטער. אונ ס'איז ניטאָ קיין מער גליקלעכער אפ דער וועלט, ווי אָט האָס גימנאזיסטל מיט די רויטע בעקלעך אונ מיט די זילבערנע קנעפּלעך אונ מיט מאָדענע היטעלע מיט דער צאצקע. ביידע גייען זיי פּיג שול, אַרום-געריןגלט פּונ א סאך באלעבאטימ. יעדן רעכט זיך ארום יאנקל דעם רויפע. יונגלעך רעכט זיך ארום זיגן גימנאזיסטל, ווילן זיגן וואָס געענטער. עס דאכט זיך אויס, אז ער איז נאָר עפעס אן אנדער מיט כאשעפעניש. וער ש מע קוט גאָר א נדער ש...

ניין, שאַלעם האָט טאָך אפ זיגן לעבן קיינעם אזוי ניט מעסאנע געווען, ווי אָט דעם גליקלעכע גימנאזיסטל. „פארוואָס איז ער ניט אפ זיגן אָרט? פארוואָס איז ער בעסער ניט יאנקל דעם רויפעס זונ? ער הייסט דאָך אויך שאַלעם... האכט זיך, וואָס וואָלט גאָט געארט, אז נאָכעם ראבינאָוויטש וואָל זיגן יאנקל דער רויפע, אונ יאנקל דער רויפע, וואָל זיגן גאָכעם ראבינאָוויטש?“... ער האָט אויך געזען נאָך-דעם איגן סאַלעם. ער האָט פּונ אויך געבאָלעמט אפ דער וואָר. ער איז אויך ניט ארויסגעקראַכן פּונ קאָפּ אפ א מינוט. ער איז געוואָרן בא אויך א מעשונאם, א „אידוייפיקס“, דער צווייטער כאימ פּרוכ-שטייג... ער האָט אויך מעקאנע געווען, שטארק מעקאנע געווען! צווייג צו אויך אונ ריידן האָט ער ניט געהאט קיין מוט. ווואָזוי רעדט מען האָס מיט א גימנאזיסטל?.. ווואָזוי טרעט מען צו צו א ינגל, וואָס הייסט הייסטן ער שאַלעם אונ רופט רופט מען אויך סאַלאַמאָנ?.. נאָר פאָרנעשטעלט האָט ער זיך איג דער פאנטאזיע, אז ער איז אליין א גימנאזיסטל, אונ הייסט שוין אליין אויך ניט שאַלעם, נאָר סאַלאַ-מאָ, אונ אז ער וואַקנט אן וואַנדירל מיט זילבערנע קנעפּלעך אונ א צאצקע אפּן היטעלע, אונ אלע יונגלעך זינען אויך מעקאנע, אונ אלע יעדן בירעשן זיך: „אָט האָס איז גאָכעם ראבינאָוויטשעס זונדל, דאָס גימנאזיסטל?.. אָט דער האָט אמאָל געהייסן שאַלעם?“...

מע קאָן זיך פאָרשטעלן, וואָס פאָר א גערולע, וואָס פאָר א יאָנטעו ס'איז געוואָרן בא שאַלעמען איג הארצן יענעם טאָג, אז דער

מאמע האָט אימ געגעבן צו וויסן, אז מאָרגן, אימירצאשעם, הייבט
ער זאָגן גיין איין די קלאַס. ער איז שוין געווען, זאָגט ער, באַמ
העקטער, אונטעגעבען א, „פּראָשעניע“, דערזויגל אינ, „פּרוּאַטאָוו-
מעלנע“.

— אינ זעקס יאָבן וועטו ענדיקט די „פּרוּאַטאָוו-מעלנע“, וועסט
ארענ אימירצאשעם, אינ דער „אויעזדנע“ אונ פונ דאָרטן, אז נאָט
וועט וועלן, אינ גימנאזיע, אונ פונ דאָרטן נאָכ. וועטער... באַ נאָט אינ
אלץ מעגלעכ, אבי זאָלסט נאָר וועלן זיך צוסטארענ א ביסל.

שאַלעם האָט שיר ניט אַרויסגעלאָזט קיין קוויטש, — ער זאָל זיך
ניט שעמען פארן טאטן. א שילע, אויב ער וועט זיך צוסטארענ! ער
האָט נאָר ניט געווסט אקוראט, וואָס איז „אויעזדנע“, ווער איז דער
דעקטער אינ וואָס הייסט „פּרוּאַטאָוו-מעלנע“? ער האָט גוט נע-
דעקט, וואָס אַרנאָלד האָט געזאָגט, אַרנאָלד פונ די פּירדוואַרקעס. אונ
פאר די אויגן איז אויב געקומען יאנקל דעם דויפעס גימנאזיסל מיט
די זילבערנע קנעפלעכ אינ מיטן מאָדנעם הימעלע מיט דער צאצ-
קע, — אונ האָס האַרצ, איז אויב געוואָרן פול, אונ דער קאָפּ האָט זיך
אימ געהרייט, אונ וטרערן, טרערן פונ פרייר האָבן זיך אויב געשטעלט
אינ די אויגן. נאָר ער איז געבליבן שטיין ווי א סטאטיק, א נעבעל,
וואָס קאָן קיין צוויי ניט ציילן. דער סטאטיק האָט נאָכער אַרויסגע-
קוקט אפ דער מינוט, ווען ער וועט קענען בלעבן אליין, וועט ער זיך
שוין דאַסן אַזשעווענ: ער וועט שענקען זיך אליין צוויי פעטש אינ די
באקן, אָדער אינ ביידע ליטקעס, אָדער נאָר געבן זיך א וואָרפ אפ
דער ערד אונ אויב ער האָלענ זיך דריי מאָל הינ אונ צוריק, אָדער
אויבקשפרינגען אפ איין פום וויטרוועט אונ אויסרוקן מיט א
גיגן:

סאָלאָמאָן! סאָלאָמאָן!

גימנאזיסל סאָלאָמאָן!..

— אונ דערזויגל גיי, זי מויכל, פארוועגן האָס קינד, דערנאָכ
וועסטו זיך זעצן העלפן האקן דאָזינקעס...
דאָס, פארשטייט זיך, זאָגט די שטייפמאמע. אונ ביכרדי דעם לעזער
זאָל ניט זיין קיין קאשע, וואָס איז פאר דאָזינקעס, וואָס מע דארפ
זיי האקן, באַדארפ מען אימ דאָ געבן צו וויסן, אז ווייל פונעם איינ-

פאָר אַליין קאָגל מען ניט לעבן, האָט נאָכעם ראַבינאַוויטש געעפנט
א קעלער, א ווינקעלער, און אופגעהאנגען א שילד:
„פּראָדאזשאַ ראַזניכ ווייַ יוזשנאַהאַ בערעגאַ“.

ער אַליין טאַקע האָט געמאַכט די ווינגען פון געהאַקטע ראַזניקעס
אונטער אַלערליי געמען, פון וועלכע עס געדענקט זיך, „ווימאַרזיק“,
„בערעס“, „מאדערא“ און נאָך א סאָרט רויטער ווינג מיטן נאָמען
„צערקאָוונע קאָשער לעפייסעכ“. דעם סאָרט ווינג האָבן די קינדער
ליב געהאַט מער פון אלע ווינגען — וויכער דעם, וואָס דער „צער-
קאָוונע קאָשער לעפייסעכ“ איז געווען זיך און גערעכט. זינג זיסקיט
האָט זיך גענומען פון אזא מיג סיראַפ, וואָס מע האָט אין אים
אַרבעטמאַן, און זינג טערפּקייט האָט געשטאַמט פון די קערלעך פון
די ראַזניקעס. און פונדאָרט האָט זיך גענומען זינג רויטקייט —
האָט דער טאַטע געהאַלטן בעסער... אלעמאָל, ווען מע האָט די קינדער
געשיקט אין קעלער נאָך א קוואַרט ווינג, האָבן זיי זיך צוגעכאַפט
צום „צערקאָוונע קאָשער לעפייסעכ“ און אויסגעזשליאַקעט צוויי מאָל
אזוי פיל — און פונדעסטוועגן האָט זיך געצויגן פונעם ווינג דאָס
שטיקל ברויט נאָך נישטאָשעריק, מער פון אלע אַנדערע פאַרנאַסעס.

49. די „פענסיע“

דער טאַטע שמאָל און אַנג פאַרן „קלאַסיק“ — דער העלד
באַקומט א סטופענדיק — א ראש אין שטאַט — די כאלויעס
וועגן אויפער הויבן אַן מעקויעם צו ווערן.

ניט אזוי גיב טוט זיך עס, ווי סע רערט זיך. האָט אַרבעטערעם
אין דער „אויפערנע“ איז ניט אָנגעקומען אזוי גרינג און ניט אָפּגע-
לאָפּט גלאַט. דער ערשטער שטייג אין וועג איז געווען דער פעטער
פּויע. ער האָט געהאַבעט מיטן: „סטעטיש“, נעמען קינדער און מאַכן
זיי פאַר גווימל! — האָט ער געטינגעט, זיך שטאַרק געערגערט, און
האָט זיך ניט באַרויקט, ביז ער האָט ניט גענומען סאַם ברודער דאָס
וואָרט, אז ער וועט כאַטש ניט לאָזן זינגען קינדער שרעבן אים שא-
בעס. דעם טעג האָט טאַקע נאָכעם ראַבינאַוויטש אויסגענומען מיטן

דירעקטער (סמאָרטלע) פֿונ דער „אויעוודנע“ בעפֿירערש, אז שאַבעס באַדארפֿן זינען, ראַבינאָוויטשעס, קינדער זינען פֿרען. נאָך אַ טונג האָט ראַבינאָוויטש אויסגענומען מיטן דירעקטער (דאָס איז געווען אַ ציט, וואָס יודג האָבן דיקטירט טנאָים), אז זינען קינדער זאָלן ניט זינען אין קלאַס, ווען דער גאלעכ ניט אָפֿ זינען שטונדע—און אויסגעפֿירט האָט ראַבינאָוויטש.

די צווייטע שוועריקייט פֿאַר די קינדער איז געווען די שפּראַך. זיי האָבן באַמ אַרבעטערעטן אין קלאַס פֿאַרשטאַנען אזוי ווינציק רוסיש, און אלע האָבן פֿון זיי געמאַכט כּוויזעק — סײַ דער לערער, סײַ די כאַווייִ־רימ. עס האָט זיך אויסגעוויזן, און די בענק לאַבן. און דאָס האָט דעם ציקאוונ שאַלעמען פֿאַרדראָסן. ער איז געוויינט געווען אָפּצולאָבן פֿון דער גאַנצער וועלט, צום סאָפֿ לאַכט מען נאָך פֿון אימל. און די כאַ־וויירימ, די שקאַצימלעך, האָבן אויך ניט געשוויגן. קוים האָט זיך געענדיקט דאָס לערנען אין קלאַס, און די יודישע קינדער, די „זשיר דעניאַטעס“, האָבן זיך באַוויזן אין הויפֿ, אזוי האָט מען זיי, ביים כּילאָס קווייראָמ, אוועקגעלייגט אַפֿ דער ערד, און דאַפּעט אין גוטן מוט, צוגעהאַלטן די הענט מיט די פֿיס, און גוט אָנגעשמירט זיי די יודישע פּיסקעס מיט גווישן כאַווער... געקומען דערנאָך אַהוימ מיט באַטריבטע הערצער, האָבן זיי מירע געהאַט צו דערציילן דעם עמעס, מע זאָל זיי ניט אָפּנעמען פֿון די קלאַסן. די שטיפּמאַמע האָט אזוי אויך גע־קאָכט און געהאַבן אַפֿ די „קלאַסניקעס“ (אזוי האָבן געהייסן באַ איר די קינדער נאָכן אַרבעט אין דער „אויעוודנע“). און זיביל שאַלעם איז געווען מער מאַסמיר פֿון אלע, האָט זי איימ גערוידעפּט מער פֿון אלע־מען. האָט זיך אָבער געטראָפֿן אַ מניסע און מע האָט איר אָפּגעהאַקט די פּליגל, איז זי געוואָרן שטיל. „וכך היה מעשה“*.

איינמאָל, איז אַ שיינעם פֿרימאָרגן, האָט שאַלעם געלערנט, אַרומ־געשפּאַנט איבער דער שטובֿ און אַנגעמאַנערט דעם „אוראָק“ אַפֿ אויסווייניק, און דער טאַטע איז געשטאַנען אין טאַלעס און טפּילן און האָט געדאוונט. און די שטיפּמאַמע האָט זיך געטאַן איר אַרבעט: זי האָט געיאָדעט דעם טאַטן, אַפּגעוואָרפֿן איימ די אלטע אווירע, וואָס ער האָט אַמאָל פֿאַרלייקנט פֿון איר די עלטערע און די קלענערע

* וועקאָב האָט מניסע — און די מניסע איז געווען אַזא. — ר ע ד.

קינדער, די מיידלעכ, זיך הורכגעשמועסט וועגן דעם, וואָס פאר אַ
גוטן אפּעטיט, קיין אינפּאַרע, זינע קינדער האָבן צום עסן און וואָסער
דע גוטע מאַנגס זיי פארמאַגן. ניט פארגעסן אַנדערן אויב די „מיש-
פּאַכטערע“ זינע... דאָס אלצדינג האָט דעם טאטן ניט גערירט. ער
איז געשטאנען מיטן פּאַנעם צו דער וואנט און האָט געהאוונט, גלעב
ווי ניט אימ מיינט מען. נאָר אַט האָט זי זיך צעלאָזט מיט איר מיט-
נעלאָשן אפּ שאַלעמען, לעמט ער גייט ארום און לערנט.

— ער מיינט, דער שיינער קלאַסניק, און כריין איז זיין פעטער און
אז ער איז שוין א גאנצער פּאַרעץ און איז שוין פּאַטער פונ אַלע-
דינג, אכוצ עסן! די סאך מעישאַרסימ, וואָס מע האָט דאָ, מיט די
דינסטן! נישקאַשע, עם מעג דיר נאָך אַנשטייג, דו שיינער קלאַסניק
מיט די אויסגעהויטע שטיוועלעך, זיך מאַטרעכ זיין ארבייטראַנג דעם
אורעכ דעם סאמאָוואר, עם וועט כאַלילע ניט אַפּפאלג פונ דיר קיין
האָר אפילע, און צום אפּעטיט וועט דאָס דיר ניט שאַטן, און צום
שידעך אוואַרע ניט...

דער „קלאַסניק“ איז שוין גרייט געווען אוועקלייגן דעם „אוראַק“
און לאָזן זיך איך קיב ארבייט נאָכן סאמאָוואר, — אז עם טוט זיך ניט
א וואָרפ דער טאטע און כאַפט אימ „ניט אָן פאר א האנט און צע-
לאָזט זיך ניט מיט אימפעט אפּ לאַשנקוידעש (ניט געוואַלט אין האור-
נען מאַפּסיק זיין):

— איראַנרפּע—ווי! בעשומיפּן! מע דארף ניט! איך הייס
ניט! איך וויל ניט! — האָט ער אויסגעלאָזט אפּ יודיש און איז אַנגער-
פאלן ואפּ דער שטיפּמאמע מיט א פינער, עפּשער דאָס ערשטע מאָל,
זינט זי איז זיין ווייב. אז זי זאָל זיך ניט דערוועגן מער שאַפּן מיט
אימ פונ האנען אהיין! מיט אלע קינדער קאָגן זי זיך שאַפּן, נאָר ניט
מיט שאַלעמען! שאַלעם איז ניט גלעב צו אנדערע! שאַלעם באַדארף
לערנען!

— אוינמאָל פאר אלע מאָל! אַט אזוי וויל איך, און אַט אזוי איז
דאָס, און אַט אזוי וועט דאָס זיין!

צי דערפאר, וואָס יעדער דעספּאָט, יעדער שאַקלפּראָניעס, אז ער
דעהערט א הויב וואָרט, דערשרעקט ער זיך און ווערט אנשווינגן,
אָדער דערפאר, וואָס דאָס איז געווען דעם טאטן ערשטער ווידער-

שטאנדר, זינט זיי קענען זיך און פירן אזא זיס לעבן, — נאָר ס'איז געשען א נעס: די שטיפמאמע האָט צוגעביסן די צונג און איז אנשווינג געוואָרן, ווי א קעצעלע, פון דעמלט אָן איז זי צו שאַלעמען געוואָרן נאָר אַן אנדער מענטש. דאָס הייסט, שטעכדווערטלעך און קלאַלעס האָט זי ניט געזשאַלעוועט, אלע מינוט אימ אופגעוואָפּן די „קלאַסן“, גע- געבן אַנצוהערענישן בעדערעך גוזמע, אז עס גייט אוועק א פּוּד פּאָר פיר א וואָך און דרבי פלעשער טינט א טאָג, און זי פלעגט פּאַרנעסן מיט א קיוון אַנצוגויסן דאָס לעמפל אפּ באַטאַכט, אַנצוגרייטן אַנבליסן, און נאָך אזעלכע זאַכן. דערפאַר אָבער שאַפּן זיך האָט זי מיט אימ מער ניט געשאפּט. ס'ידן אזוי, אינ גוטן מוט, אז ער האָט געוואַלט פּאַלגן א גלאַנג, אָדער א קוק טאָן צום סאַמאָוואַר, אָדער פּאַרווינג דאָס קינד — מאַכטויסע.

— שאַלעם? — זאָגט צו אימ די שטיפמאמע ווייך און מיט א נינג, ווי מע רעדט אין באַרדיטשעוו, — וואָס איז דאָס, וואָס דו, אז דו טוּסט נאָר א קוק צום סאַמאָוואַר, אזוי הייבט ער אָן זידן? אָדער:

— שאַלעם? וואָס געדויערט בא ריר א שפרונג אין מאַרק הינ און צוריק? א האַלבע מינוט! קיין האַלבע מינוט אויב ניט!...

און דערצו האָט אימ צוגעשפּילט די האַצלאַכע אויב א ביסל. אז עס הייבט אָן גיין א מענטשן, גייט עס. איינמאָל אינ קלאַס האָט דער „סמאָטריטעל“ פּוּן דער „אויעדנע“, א גאַנצ ווילער נוי, אַנגענומען שאַלעמען באַמ אויער און געהייסן, אז דער טאַטע זאָל קומען צו אימ צו גיין אין קאַטעגאָריע. ער דאַרפּ אימ עפעס זאָגן. דערהערט, אז דער „אָרן דער דירעקטאָר“ רופּט אימ, האָט זיך נאָכעם ראַבינאָוויטש ניט געלאָזט לאַנג כּעמ, אַנגעטאָן די שאַבעסדיקע קאַפּאַטע, נאָך שטאַר- קער אונטערגעקאַטשעט די אונטערגעקאַטשעטע פּייעס און איז אוועק צום דירעקטער הערן, וואָס וועט ער זאָגן. לאָזט זיך אויס אזא גע- שיכטע: אזוי ווי זיין זוג שאַלעם לערנט זיך אויסגעצייכנט גוט, וואַלט ער, איינגעלעב, „פּאָ זאַקאָנו“, באַדאַרפּט אימ צונעמען אפּ „קאַזיאַנע שטשאַט“. נאָר אזוי ווי ער איז א ייד, קאָן ער אימ שענקען א פּענסיע (ראַכט זיך, אויב ניט הונדערט צוואַנציק רובל א יאָר, אָדער הונדערט צוואַנציק רובל א האַלב יאָר.

דאָס האָט אָנגעמאכט אַ מאָדנעם האַש און אַ טומל אין שטאָט.
איינער נאָכאַן אַנדערן איז מען געקומען געווירע ווערן, צי ס'איז
עמס.

— וואָס זשע, א לינג?

— פענסיע?

— פענסיע.

— נאזנאטשעט פון קאזנא?

— ניט פון קאזנא, נאָר פון „נאַראָדנע פּראָסוועשטישעניע“.

אַ מענטש, וואָס קענער זיך אָן מיט „נאַראָדנע פּראָסוועשטישע-
ניע“ — אַ קאמפּאָזיט אַ ביסל?!.. פאַרנאכט קלייבט זיך צונויף די מיר
שפּאַכע — אַנקוקן, וואָס פאַר אַ פּאַנעם ער האָט, „דער באַל-האַפּעני-
סיע“?.. אב! ווער עס האָט ניט געזען דעמלט דעם טאַטן, ווי ער
האָט געשיינט און געלויבטן, דער האָט גאָר קיינ גליקלעכע מענטשן
אַפּ זינגן לעבן ניט געזען! אפּילע די שטיפּמאַמע, וואָס האָט זיך מער
סאַמייעך געווען גלייב מיט אלעמען אונטן איז דעם האָזיקן טאָג געווען
מאָדנע גוט, מעכאַבעד געווען די מישפּאַכע מיט טוי און מיט איינ-
געמאַכט, האָט באַקומען כיינ אין די אויגן פון באַל-האַפּעניסיע, וואָס
האָט איר פאַרנעסן און מויבל געווען אַלעדינג. „וואָס איז געווען —
איז געווען“... איצט איז ער אַ העלד. אלע קוקן אַפּ אים אלע ריידן
פון אים. אלע לאַכן און פּרייען זיך. דער מומע כאַנעס קינדער, וואָס
האָבן ליב טרייבן מיט אים קאמפּאָזיט, פּרענג אים: „וואָס רעכנט ער
צו טאָן מיט אזוי פיל געלט?“ גלייב ווי זיי ווייסן ניט, און פונעם
געלט וועט ער ניט זען אַ גראָשן איינ די אויגן, גלייב ווי זיי ווייסן
ניט, און דאָס געלט וועט צונוצ קומען דעם טאַטן אין געשעפט אַרבעט,
אין ווינקעלער „יוזשאַהאַ בערעגא“...

שאַט! אָט איז ער אויך דאָ — דער גראָבער קאַלעקטער מיט די
שוואַרצע ברייט און מיט די טיפּע קאַלאַשן. ער וויל נאָר אַ קוק טאָן
מיט זינע בלינדע אויגן דעם קונדאם (א קוועטש אפּן „אַס“) און געבן
אים, דעם שיינאַצ (א קוועטש אפּן „אַצ“), אַ קניפּ אין בעקל, אַרויס-
רייסן אַ שטיק פּלייש! אויב די „אייירעמס“, לייזער-ייאַסל און מאַני-
דאָן, זינגען אַרבייטקומען צום טאַטן אָפּגעבן אַ מאַזלטאָון און
אַ ביסל זיצן און שמועסן פון האַסקאַלע און פון ליכטיקייט, פון פּראָ-

גרעם און פון ציוויליזאציע... און טאָב זיי איז געקומען ארנאָלד פון
 די פֿידוואָרקעס און האָט אַ ביסל פארשטערט שאַלעמען די סימכע.
 ערשטנס, האָט ער באַוווּזן די יודן, און זיי זינען בעהיימעס, זיי
 ווייסן ניט, וואָס זיי רייזן. די פענסיע איז ניט קיין פענסיע, נאָר
 אַ סטיפּענדיע. פענסיע איז פענסיע, און סטיפּענדיע איז סטיפּענדיע...
 וועהאַשוניס, איז שאַלעם ניט דער איינציקער — ס'איז דאָ נאָך אַיז
 נער אין דער אויעזדנע, וואָס האָט באַקומען אַ סטיפּענדיע. אויב אפּ
 הונדערט און צוואַנציק רובל, און דאָס איז געווען שאַלעמס ניער
 באַווער פון אויעזדנע. עליע האָט ער געהייסן. טאָר וועגן אימ שפּע
 טער. דערווייל איז דער העלד פון דער האַזיקער באַשריכונג געווען
 אפּן זיבעטן הימל. ער האָט אַרויסגעזען בעכוש, און זינען אַמאָליקע
 כאַלוימעס וועגן זיין באַווער שמוליקס, „אויצער“ הייבן אָן פּאָוואָ-
 לינקע מעקויעם צו ווערן... און זיין פּאַנטאָזיע טאַפּט אימ אפּ אפּ
 אירע פּלינגלען און פּאַרטראַגט אימ וויטרווייט, איז אוילעם האַדימען
 ארעין און ער זעט זיך אַרומגערינגלט מיט זינען באַוווּירימ, וואָס קוקן
 אפּ אימ מיט שטראַלנדיקע אויגן און זינען אימ מעקאנע. און דעם
 טאַטן זעט ער, נאָך גאָר אַ יונגערהאַנטשיק עפעס. וווּ איז אַהינגע-
 קומען דער אויסגעבויענער רוקן? די טיפּע קנייטשן אפּן שטערנ? דאָס
 געלע פּאַרזאָרגטע פּאַנעם? נאָר אַן אַנדער מענטש געוואָרן! און ער
 זיפּצט שוין נאָר ניט מער. און די גאַנצע מישפּאַכע — שטעלט זיך
 אימ פּאַר — דינגלט אימ אַרומ, גיט אימ אָפּ גרויס קאָוועד, אימ און
 זיין זון שאַלעמען, דעם אויסדערוויילטן, דעם גליקלעכע, וואָס פון אימ
 ווייסן הינט אַלע, אפּילע „קאַזנאַ“ און אפּילע די „טאַראַדנע פּראַס-
 וועסטשעניע“ — אַלע, אַלע, עפּשער טאַקע ביזן קייסער — ווער
 ווייסט?...

50. כאווער עליע

עלע דאָזיס. — די ערשטע באקאנטשאפט אפ א סרויפע. —
שמועס וועג קאָסמאָגראַפיע מיט פּעטער פיניץ. — דער העלד
איז מעכאלעל שאבעס בעפארהעסיג. — ער ווערט געקרוינט מיט
נאָמע „פּיסאַטעל“.

א פאָנעם א ווייס, א קיילעכיקס, א ביסל א געשטופלט. האָר שטיי-
ענדיקע, הארטע, שווארצע, געדיכטע, שטענדיקע — א גאַנצע גרווע.
אוינג לאכנדיקע, צייג געזונטע, ווייסע. פינגער קורצע. א געלעכטער
א הילכיקער, א שויסנדיקער. א טעמפּעראמענט א פייערדיקער, — אָט
דאָס איז דער פאָרטעט פונ שאַלעמס כאווער עליע, פונעם ערשטן
קלאַס אינעווערנע ביזנ סאַפּ.

זייער ערשטע באקאנטשאפט איז געשלאָסן געוואָרן באנאכט אפ
א סרויפע.

א בריופע — דאָס איז א ספעקטאַקל, אן אומזיסטע פאָרשטעלונג,
א העכסט אינטערעסאַנטע פּאַרזאָמלונג פון אלערליי טיפן יודן און
זושכער, אן אָפּשפּיגלונג פון אלערליי סצענעס, טרויעריקע און פרוי-
לעכע — מע האָפּ ניט קיין טעאטער. די נאכט איז שטיל, דער הימל
איז טיפ, די שטערנ פינקלענ. וווּ ניט וווּ לאָזט זיך הערן דאָס בילד
פון אַ הונט. און דאָס שטיבל ברענט זיך ווי א ליכטל, רויק, פאמע-
לעכ. ס'האָט ציט. פון אלע גאַסן ציען זיך מענטשן. פרויער שלעפע-
ריק, דערנאָך לעבעדיקער און האמעטנער. פרויער איינציקווייז, דער-
נאָך מאכנעסווייז, און יודישע קינדער — א גאַנצע כאַליאַסטרע. יודן
מיט ארבעקאנפעסן ווארפן זיך אינ פּיער ארעב ראטעווע, זושכער
קוויטשען, קליינע קינדער וויינען, באַכעריו זאָגן ווערטלעכ, אונטערגע-
וואקסענע מיידלעך לאכן. ראבינאָוויטשעס קינדער זינען אויך דאָ. פּלוצ-
צעם דערהערט שאַלעם עמעצנס קאָל, א קאָל פון א יונגל, און גלייב
צו אימ אפּן אויער.

— זיי פאָרן!

— ווער?

— די „פּאַזיטארנע קאָמאַנדע“. קומ, וועלן מיר העלפּן לעשן.

און ביידע יוגלעך נעמען זיך פאר די הענט און מע לאָזט זיך

לויפן איבערן גאנצן מארק צו באגעגענען די „פאָזשארנע קאָמאנדע“.
לויפנדיק, ווערט שאַלעם געווירע, אז דעם כאווער רופט מען עליע
און אז ער איז דאָדי דעם שרעכערס א יינגל, און עליע ווערט געוויר-
רע, אז זיין כאווער הייסט שאַלעם און אז ער איז נאָכעם ראבינאָד-
וויטשעס א יינגל.

זייער צווייטע באגעגעניש איז פאָרגעקומען א ביסל שפעטער, שוין
דאפקע באטאָג, אויב איז גאס און אויב אפּ און אומזיסטער פאָרשטער
לונג. עפעס א שווארצער מיט ווייסע ציין וויזנט א מאלפע, און די
גאנצע שטאָט מיט יינגלעך לויפן אויב נאָכ. דאָס איז איינס פון די
כידושימ, וואָס מע זעט זעלטן אין פערעיאסלעוו. אָדער מע פירט
ארום א בער מיט אויסגעברענטע אויגן, וואָס טאנצט אפּ א שטעקע.
אָדער א וואנקא רוטמישעו מיט רויטע הויזן, וואָס מאכט אַנשטעלען.
אָדער א ציגיינער וויזנט א מאלפע. דער ציגיינער מיט דער מאלפע
האָבן איין פאָנעם, גלייב ווי איין מאמע וואָלט זיי געהאט. ביידע
האָבן אלציינע געקנייטשטע באוואקסענע פענעמער, אלציינע
אויסגעקראַכענע קעפּ, און קוקן ביידע מיט אלציינע ראכטמאָנעסדיקע
אויגן. אַן ציען אויס די באוואקסענע כרודיקע הארע הענט, מע זאָל
זיי עפעס געבן. און ריידן רעדט דער ציגיינער מיט אזא מאָדנע
קאָל און אפּ אזא מאָדנע שפראכ, שאַקלט מיטן קאָפּ און מאכט
אזא מאָדנע גרימאסע דערביי, אז מע מוז לאַכנ: „דאי, באַרינ!
כאַראַש אָבעזשיאנ! אמערוקאנסקו!“... און כעוורע שיסן אויס א גע-
לעכטער.

די האָזיקע צוויי באגעגענישן זינען שוין גאנץ גענוג, אז אזעלכע
צוויי יינגלעך, שקאַצים, ווי שאַלעם נאָכעם האבינאָוויטשעס און עליע
דאָדי דעם שרעכערס, זאָלן ווערן באוויירט. דארפּ נאָכ נאָט פירן
אזוי, אז זיי טרעפן זיך ביידע אין איין קלאס אין דער אויערהגע, א
באנק געבן א באַנק, און אקוראט דעמלט, ווען דער לערער האַלט אַפּ
זיין ערשטע לעקציע פארן גאנצן קלאס. דערוועט שאַלעם זיין נעמע
כאווער עליע, ווי ער ציט אויס די האנט, שאַקלט מיטן קאָפּ, מאכט
דעם ציגיינערס גרימאסע: „דאי, באַרינ! כאַראַש אָבעזשיאנ! אמערו-
קאנסקו!“ — זיט א בעריע, האַלט זיך איין און צעלאכט זיך ניט.
אווואדע באקומען ביידע באוויירט א מיַעסן פּסאק, בלעבל ביידיע אי-

בער „אָן ווארעמעס“, און זייער פרינטישאפט ווערט געשלאָסן אפ שטענדיק, אפ אייביק.

פון דעמלט אָן ווערן זיי נעפעשאכאס, איינ זעל, איינ געשאַמע וווּ איינער, דאָרט איז דער צווייטער. ביידע איינינעם לערנען, און לערנען גוט. מע האָט זיך דאָס וואָרט געגעבן, אז מע זאָל זיין די ערשטע, די בעסטע טאלמירימ אינ קלאס. און מע האָט אויסגעפירט. מע איז געגאנגען פון קלאס צו קלאס די ערשטע בעסטע טאלמירימ, אָבער אויב ודי ערשטע גרעסטע שקאַציימ אינ שטאַט. וואָס די צוויי האָבן זיך דערלויבט אָפצוטאָן אינ שטאַט, האָבן דאָס אנדערע יינגלעך ניט געוואנט. די בעסטע יינגלעך, פענסיאָנערן, סטיפענדיאַטן, א קלוי-ניקט? היינט זייער קעגען רוסישע גראמאטיקע! היינט געאָגראפיע! ווער נאָך ווייסט אזוי ווי זיי? פארזאָס איז די ערד קינלעכיק? ווער דרייט זיך ארום וועמען — די ערד ארום דער זון, צי די זון ארום דער ערד? און פונדאנען נעמט זיך א ווינט? און וואָס איז פריער — דער דונער, אָדער דער בליץ? און פונדאנען נעמט זיך א רעגן?

פון אלע לערנעכען, וואָס. מע לערנט אינ די קלאסן, געפעלט שאַד לעמס טאטן נאָך געאָגראפיע. מאכעס פון געאָגראפיע ווערט מען געבילדעט, אופגעקלערט. כעזשבענען איז אויב א גוטע זאך. מאטעמא-טיקע שאפט אויס דעם מויעכ. אָבער ניט מער. אָט איז יאָסו פרויך שטיינ א פראָסטער ייד, ניט געלערנט אינ ערגעץ, פונדעסטוועגן גיט אימ די שווערסטע „זאדאטשע“, וועט ער זי איינ מאכן אפן קאַפ. צי, אשטייגער, נעמט דעם קאַלעקטער. וווּ האָט ער שטודירט? ערגעץ אינ דער יעשווע. נו, קען ער ניט, מיינט איר, קיין אלגעברע? פון לייזער יאָסלען שמועסט מען ניט, און ארנאָלד פון די פיהוואָרקעס — פון יענעם איז אָפגערעדט. ארנאָלד איז דאָך גרייט אָפגעבן „עקזאמענט“. ניין, זאָגט איינ. וואָס איר ווילט, געאָגראפיע איז ניט מאטעמאטיקע. געאָגראפיע דארף מען לערנען. געאָגראפיע דארף מען קענען. און שאַלעם קען געאָגראפיע. זיין פאָטער האָט ליב מיט אימ וצו פארברענן גען נאָך וועגן געאָגראפיע. און איז צופרידן, און איז גליקלעך, אז עס זיצט דערביי א דריטער.

א קאָמעדיע איז, אז דער פעטער פיניען זיצט דערביי. דער פעטער פיניען גלעט די באָרד, שמייכלט, מאכט כויעק פון דעם קליינעם פיי

לְאָזאַפּ, ווי ער צעשפּרױט זיך עס א ביסל מיט זײַן געאַגראַפיע. א יונגל א שניקע האָט א האַזע צו זאָגן פאר אן עלטערן יידן, פאר א פעטער, אז די ערד דרױט זיך, ניט די זון. אי, עס שטייט בעפּיידעש: „שמש בגבעון דום?“, „דו, זון, איג גיווויג, בלעב שטייג?\" בלעבט א קאשע... „צי, אשטייגער, דו זאָנסט, און דער דונער קומט פּרױער פארג בליצ. אי, מיר זעען פּרױער דעם בליצ און ערשט נאָכדעם קומט דער דונער?\" — פּרעגט באַ אימ דער פעטער פיניע אפ א טשיקאד וועס און קאמשעט זיך פאר געלעכטער. „צי דו זאָנסט, אז די ערד איז א קאדור, קינלעכיק, הױסט דאָס, ווי אן עפל. מיט וואָס וועסטו מיר דאָס פּאָווינע?\" ענטפערט אימ שאַלעם: „אויב איר ווילט זיך כאַטריעך זײַן, פעטער, שטייט אויפ, זײַט מויכל, מאַרגן גאנץ פרי און טוט א קוק אפּן שפיץ מאָנאטיר, ביים די זון גייט אָפ, וועט איר זען, ווי דער שפיץ קלױסטער ווערט באַלייכט פּרױער פונ אלעדרינג...\" „אואדע האָב איך מער ניט וואָס צו טאָן, נאָר אוששטייג דיר קאָיאָר און קוקן אפּן שפיץ קלױסטער צוליב דיין געאַגראַפיע—בארכא-כא!\"... „ניי, דער פעטער פיניע איז ניט צופּרידן ניט מיט דער געאַגראַפיע, ניט מיט די קלאַסן, און ניט מיט דעם, וואָס זײַן נאָכדעם זון איז א כאַווער מיט דאָדי דעם שרײַבערס יונגל. ער וועט אימ ארופּירן ווער וויים אפּ וואָסערע דראַכים... דער פעטער פיניע האָט געהערט אפּ זיי ניט אזוינע שיינע זאכען. ער האָט געהערט, אז די יונגלעך גייען שאַבעס שפּאצירן אפּ די פּידוואַרקעס, און אז זיי טראָגן טיכלעך אומ שאַבעס, און אז זיי ריינגן—ריינגן זיי צווישן זיך אפּ רוסיש ניט אפּ יודיש.

אויבוי — ס'איז נעכעך אלעדרינג געווען עמעס, קוידעש קאדאָ-שימ! נאָך מער: זיי גייען אלע שאַבעס אפּ די פּידוואַרקעס, אָבער ניט שפּאצירן, ווי מיר וועלן וויטער זען... זיי טראָגן ניט נאָר טיכלעך אומ שאַבעס, נאָר קלױנעלעט אפּ צו קויפּן באַרלעך, און ריינגן אזעלכע זאכען — אכ! ווען דער פעטער פיניע זאָל נאָר וויסן, וויאזוי מע רעדט!... דער פעטער פיניע זאָל נאָר וויסן, וויאזוי די צוויי באַ-כערוימלעך שיפּן זיך אפּ א שופּל, פּאָרקלעבן זיך איג צווייען העט ווייט אפּ יענער זײַט טיכלעך. דאָרט אפּן גרינעם גראָן לייענט מען ביכע-לעך (רוסיש) און מע זינגט לידלעך (גוישע) און מע באַלעמט אפּ דער-

וואָר, מע בױט אינױנעם לױפֿט־שלעסער, וואָס וועט זײַן אַמאָל, אז
 מע וועט ענדיקן די איינזידנע? ווױניג וועט מען פֿאַרזײ אפּ וואָס
 וועט מען שטודירן? וואָס וועט מען זײַן? און דער עכעס מוז דאָ געוואָגט
 ווערן, עס האָט געהערשט אזוי צו זאָגן, אַ ווױנישע שטימונג, און קײן
 ייִדישער אינהאַלט איז אין די דאָזיקע זיסע (כאַלױמעס) ניט געווען,
 וואָרעם דער כאַווער עליע איז געוואָקסן אין אַ שטוב, וואָס איז געווען
 זױט פֿון ייִדישקײט, באַטש — איינס צום אנדערן געהער זיך ניט
 אָן — פֿעטש פֿאַר ניט וועלן דאווענען האָט עליע געכאַפט פֿון זײַן טאַטן
 ניט ווױנדיקער, ווי אלע אנדערע יונגעלעך פֿון זײַערע טאַטעס. איך האָב
 מירע, אז אלע טאַטעס זײַנען אזוי. איר קאַנט נאָך הײַנט אויך באַנע־
 גענען אזױנע טאַטעס, וואָס אליינ טוען זײַן קאָל דאָוואָר אָסור און
 ווײַל, אז זײַערע קינדער זאָלן זײַן גוט און פֿרום, ניט אין זײַ געראַטן...

ניט וועלן דאווענען — דאָס איז געווען באַ כעורע יונגוואַרן און
 אַלטע קרענק נאָך פֿון כײַדער. היפּערן אין האַוונען איז געווען אַ
 וואָכעדיקער גאַנג. און פֿון זײַט זײַ וזײַנען ארעט אין די „קלאַסן“,
 האָבן זײַ דאָס דאווענען גאָר אינמאַצן פֿאַרבוּגן. דער טאַטע האָט דאָס
 געוויסט, נאָר געמאַכט זיך קעלעיאָדע. וואָבן זיך אָבער געפֿונען אַזעל־
 כע, וואָס האָבן נאָסגעקוקט און געפֿנט דעם טאַטן די אויגן, ער זאָל
 זען, ווי זײַנע קינדער גײַען ביכלעכווייז אַראָפּ פֿון הערעכהאַיאָשער —
 און דאָס האָט געפֿירט דערצו, אז די קינדער זאָלן נאָך מער ניט
 וועלן דאווענען און זאָלן אין דעם ניט וועלן דאווענען פֿילן אַ מיט
 גײַסטיקן פֿאַרגעניגן. ניט אומזיסט האָט דער רעכע געגעבן צו פֿאַר־
 שטייגן זײַנע טאַלמײַדן, די קלײנע באַלאַווירעניקעס, דעם סײַכל פֿון
 אַן אווירע, אז די אווירע אליינ איז ניט אזוי מירעדיק, ווי די
 טײַווע פֿון טאַג אַן אזױירע... שאַלעם געדענקט נאָך אַדאיעם
 דעם טאַם פֿון דער ערשטער אווירע, פֿון „בילעל־שאַבעס“. אזוי איז
 געווען די מײַסע:

שאַבעס באַטאָן, ייִדן האָבן אָפּגעגעסן וואַרעמעס און געהאַלטן
 אין רעכטן שלאַפּ. אין גאָס איז נאָך ניטאָ קײן מעשוּגענער הונט.
 שטיף און רוק, באַטש צו זיך אַויס. די זון באַקט, ווי אין דעם מיר
 בער. די ווענט פֿון די געפֿאַרבטע הייזער און די הילצערנע פֿאַלסגס
 פֿון די הויפּן בעטן זיך, מע זאָל עפּעס אפּ זײַ אָנצײכענען, אָג־

שרינבן. שאלעמ האלט די הענט אינ די קעשענעס. דאָרט ליגט בא
 אימ א קרנדל פון די קרנדלעכ, וואָס ווערנ באנוצט אינ קלאס צו
 הער מאטעמאטיקע. ער קוקט זיכ ארום אפ אלע זיטן — ניטאָ קיין
 מענטש. די לאָדנ זינענ פארהאקט. אונ דער יעיצעהאָרע רערט אימ
 אָנ: „מאָל!“... וואָס זאָל ער מאָלן? נעמט ער אפדערגיכ אונ טוט
 א מאָל אויס וואָס באוואוסטע לידל, וואָס קינדער זינגענ אונ מאָלן
 בייה מיסע:

טאָטשקא, טאָטשקא, זאפראמאיא,
 מינוס, ראָזשיצא קרוואיא,
 רוטשקא, רוטשקא, אי קרוזשאק,
 נאָזשקא, נאָזשקא, אי פופאק...*

פארטיק א מענטשל מיט א קילעכיק פאָנעם, מיט הענטלעכ אונ
 מיט פיסלעכ אונ מיט א כויל, וואָס לאכט... דער מאָלער איז צעפרידנ
 מיטן בילד, עס פעלט נאָר אן אופשריפט. שאלעמ קוקט זיכ ארום
 אפ אלע זיטן — ניטאָ קיין מענטש. די לאָדנ זינענ פארהאקט אונ
 דער יעיצעהאָרע רערט אימ אָנ: „שרינבן!“... וואָס זאָל ער שרינבן?
 נעמט ער אונ שטעלט אוועק פון אונטן, אונטערנ בילד, מיט שיינע
 קילעכיקע אויסיעס אפ רוסיש, צום גראמ:

קטאָ פיסאל — נייע זנאיו,
 א יא, דוראק, מישיטאיו...**

אונ איידער ער באווייזט איבערצוליינענע, וואָס ער האָט דאָ
 אָנגעשריבן, דערהפילט ער ווי עמעצנס צוויי פינגער האלטן אימ באמ
 לינקט אויער, אָבער שטארק!....

איכ מיין, און קיינעם פון די לעזער זועט ניט אינפאלן צו
 טרעפן, ווער האָט דאָס געקאָנט זינג אָט דער, וואָס האָט געפאקט
 דעם העלד פון דער ביאָגראפיע מיט דער דאָזיקער מינעסער אווירע
 פון בילעל שאבעס בעפארהעסיע? פארשטייט זיכ, און ניט קיין אַנ-

* א פונקט, א פונקט, אונ א קאמא,
 א פאסיקל א גלויבס. א פענעמל א קרוכס,
 א הענטל, א הענטל, אונ א קילעכל,
 א פיסל, א פיסל אונ א בויבל.
 ** ווער ס'האָט געשריבן — הויס איכ ניט.
 נאָר איכ, שווימע, ליינע דאָס.

דערער, נאָר דער פעטער פיניע! נראָד ער באהארפּ הינט פּרױער פּוג אלעמען אוּפּשטיי פּונ שלאַפּ און פּרױער פּונ אלעמען גייט מיט א ווייזט גוט־שאַבעס זאָגן! וואָס ווײַטער איז געווען — איז איבעריק צו דערציילן. יעדער קאָנ זיך פּאַרשטעלן, אז עס האָט נײַט געהאַלפּן קיינ זאך, קיינ בעטן זיך, קיינ טרערן — דער פעטער פיניע האָט זײַעם באַכער, אג אויסגעשמירטן איז קרנד, אָפּגעפירט גלײַכ אהיים און איבערגעגעבן אימ אפּן טאַטנס הענט. נאָר דאָס איז געווען גאַרניט אַקעגן דעם, וואָס איז געשען נאָכדעם, אז די גאַנצע שטאַט איז נע־ווירע געוואָרן פּונ דער מניסע, און ס'איז דערגאַנגען צו דער נאָ טשאַלסטווע פּונ דער אויערדע. עס האָט געהאַלטן דערביי, אז מע זאָל דאָס באַכערל „אויסשליסן“. דער טאַטע האָט געוויינט מיט טרערן און האָט געבעטן געמוזט גיין צום אָדל צום דירעקטער (סמאָט־ריטעל), בעטן פאַר זײַן זון האַכמי, און נאָר צו פאַרדאַנקען דאָס, וואָס ער איז געווען איינער פּונ די בעסטע טאַלמידים אין קלאַס, א סטיפּענדײַאט, האָט מען אפּ אימ געלייגט קאָווער, האַכמאַנעס געהאַט אפּן טאַטן און ניט אויסגעשלאָסן. דערפאַר האָבן די לערערס גע־בענטשט דעם טאַלמיד מיט אַ נײַעם נאָמען. אז זיי האָבן אימ באַ־דאַרפט ארויסרופּן אין קלאַס צו דער ברעט, האָבן זיי ניט געזאָגט, ווי ביז אהער: ראַבינאָוויטש! זיי האָבן אימ ארויסגערופּן אָדער „כודאָוּש־ניק" (מאָלער), אָדער „פּיסאַטעל" (שריפּטשטעלער) און צעצויגן האָט מען דאָס וואָרט אפּ דריי קלאַפּטער די לענג:

— פּי—סא—טעל!...

אָט דער נאָמען איז אימ פּאַרבלײבן אפּ לאַנג, שוין ביזן סאָפּ.

51. צווישן כאַזאַנימ און קלעזמאַרים

א מניסע מיט א ייִדיש ביכל, וואָס רופּט ארויס געלעכטער. — כאַזאַנימ טוט א „קאַלאָראַטור". — יעשוע־העשל דער קלעזמער מיט זײַן כּאַליאַסטרע. — דער יעצער־האַרע פּונ פּידל.

צו „שרימבערײַ" האָט דער העלד פּונ דער ריאָזיקער בּאַגראַפּיע גע־האַט א גייגונג פּונ טאַמער אָן. זײַן אידעאַל איז געווען צו זײַן א מע־כאַכער, א שרימבער, ניט נאָר מיטן קרינדל אפּ די ווענט, נאָר טאַקע

בעמעס א שרײַבער, א פארפאסער פֿונ א כּוּכּ. אפּ אימ האָט נעוועס
געזאָגט נאָך זײַנ אלטער פּרײַנט דער קאַלעקטער, אז ער וועט אמאָל
זײַנ א שרײַפּטשטעלער אין וועט שרײַבן העברײַיש, אויז ווי צעדער-
בוים, נאָטלאָבער, יוהל"ס* . אונ נאָך א סאך אַנדערע גרוילימ. האָט
אַבער ארנאָלד פֿונ די פּיהוואַרקעס געדרונגען פארקערט: אז אויב אָט
דער כּעוורעמאן וועט אמאָל שרײַבן, וועט ער שוין כּעסער זײַנ א רר
סישער שרײַבער, ניט קײַן העברײַישער. אינ, "המליצ", האָט ער גע-
זאָגט, זײַנען פּאראג אָן אימ גענוג דילעטאנטן, אינגאָראַנטן, מעלאמד
דימ און באַטלאָנימ! ניט צעדערבוים, ניט גאָטלאָבער, ניט יוהל"ס, נאָר
טורגעניעו אונ גאָנאָל, פּושקײַן און לערמאַנטאָוו — אָט ווער עס באַ-
דארפּ אימ שטייג פּאַר די אויגן!...

מיט איינעם וואָרט, אָדער העברײַיש אָדער רוסיש. אז דער, כּשור
רעמאנ" וועט אמאָל שרײַבן יודיש — דאָס איז קײַנעם אפּ די גע-
דאַנקען ניט געקומען, וואָרעם יודיש איז דען אויב א שפּראַכ? דאָס
הייסט, רײַדן האָט מען קײַן אַנדער שפּראַכ ניט גערעדט אויסער
יודיש, נאָר אז מע קאָן שרײַבן אפּ יודיש — ווער האָט דאָס גע-
וויסט? „זשאַרגאָן“, „איוורעטיטיש" — דאָס איז א מעכל פּאַר ווער-
כּער. א יוד האָט זיך געשעמט צו האַלטן א יודיש ביכל אינ די הענט—
מע וועט זאָגן: א גראָבער יונג!...

פונדעסטוועגן געדענקט זיך א מעסע נאָך פֿונ קינדווען. נאָך אינ
יענעם פּארוואַרפענעם קלײַנעם שטעטלע, אינ וואָרגאָנע, האָט א
יודיש ביכל, אונ דאפּקע אפּ „זשאַרגאָן" געשריבן, קעחאט דעם גרעסטן
דערפּאָלג. וואָס דאָס איז געווען פּאַר א ביכל — קאָן זיך דער העלד
פֿונ דער בּיאָגראַפּיע ניט דערמאָנען. ער געדענקט נאָר, אז ס'איז גע-
ווען א ביכעלע א קלײַנטשיקס, א האַרינקס, מיט געלע, פּאַרסמאלצע-
וועטע, צעפּאלענע און אָפּנערײַסענע בלעטלעך, אָן טעוועלעך, און אפּי-
לע אָן א פּאָדערבלעטל. שאבעסצונאכט, אלע באלעבאטימ פֿונ שטאָט
האָבן זיך צונויפּגעקליבן באַ רעב נאָכעם וועוויקס אפּ, „מעלאוועמאל-
קע". די מאמע איז פּאַרנומען אינ קיך מיטן „וואַלשישן באַחשטיש",
און דער אוילעם האַלט זיך אונטער דעחוועל. רעב נאָכעם לײַענט א

* א העברײַישער דיכטער יעהודע קײַב לעווינ (ראַשעטוועקס,
יוהל"ס. — ר. ע. ד.)

מיטע־זיכל. דער טאטע לייענט, און דער אוילעם זיצט ארום טיש, רייכערט פאפירקאסן און מע קאטשעט זיך, מע האלט זיך בא די זנט: פאר געלעכטער, און מע אונטערהערעכט אלע מינוט דעם פאָרלעזער און מע דריקט אויס די גרויסע היספּילעס הויך אפ א קאַל, און עס שיטט זיך קלאַלעס אפּן באַלמעכטאכערס אדרעס: „אַט א יומאכשמויניק! א קלאַבוניק! א מאמוזער! א רועך איך זיך טאטנס טאטנס ארבינ!“... אפילע דער פאָרלעזער אלייך קאָן זיך ניט אַינהאַלטן, ווערט שיר דער־שטיקט פאר געלעכטער! די קינדער ווילן ניט גיין שלאַפּן, און שאַלעם אוואַדע ניט. פארשטייט וואָס דער טאטע לייענט — פארשטייט ער ניט, נאָר ס'איז אימ גלאַט געפּעלן צו זען, ווי יאָרן מיט בערד קאטשעט זיך, האַלטן זיך בא די זנט און שיסן אויס אלע מאַל מיט א געלעכטער. און ער זיצט פונ דערווייטנס און קוקט איך אלעמענס פענעמער, ווי זיי שניען, און ער איז מעקאנע יענעם יאָרן, וואָס האָט געמאכט אַט דאָס ביכל, און זיך טיפּסטער ווונטש איז, אז האָט וועט העלפּן, ער וועט אויסוואַקסן און ווערן א גרויסער, וועט ער אויך אַנשרייבן אזא מיט ביבעלע, וואָס יאָרן וועלן דאָס לייענען און וועלן לאַכן און וועלן אימ שעלטן איך גוטן מוט, גלאַט אזוי זיך, איך טאטנס טאטנס ארבינ...

נאָר ווי די מיסע איז — אויך ער וועט זיך א שרעכער אָדער ניט, אויב ער וועט זיך א העברייזשער שרעכער אָדער א רוסישער, — א „קענער“ וועט ער שוין זיך געוויסן. ס'איז נאָר גיטאָ וואָס צו ריינן זיך א „קענער“ — דאָס האָט ער געמוזט און דאָס האָט ער געוואָלט. ער האָט געוואָלט קענען אלצדינגן. אפילע אזא זאך, ווי פירל שפּילן. דאכט זיך, וואָס פאר א שניכעס האָט שפּילן אפּן פירל צו האסקאָלע? ניין, עס האָט א שניכעס. שפּילן אפּן פירל איז יעדער ציט געשטאנען איך פראַגראַם פונ קענטעניש גלייך מיט אַנדערע זאכן און האָט זיך אָנגעקערט מיט לערנען, ווי, אשטייגער, א טאטנס א קינד האָט געלערנט דיטש, אָדער פראַנצויז. קיין פראַקטישע נוצן האָט דערפונ קיינער ניט געווארט, נאָר א טאטנס א קינד, וואָס וויל זיך א מושלעם, באַדראַפּ אלצדינג קענען. קימאט אלע פּינטעס באַר־לעבאטישע באַכער־מלעך איך שטאַט האָבן דעריבער זיך געלערנט שפּילן פירל. כאַט פרוכשטיינס האָט געשפּילט פירל, צאלן מער-

פערטס האָט געשפּילט פּירל, מאַטל סריבנעס האָט געשפּילט פּירל.
נאָך א סאך יונגלעך האָבן געשפּילט פּירל. מיט וואָס איז שאַלעם רא-
בינאָוויטש ערגער פון זיי? האָט אָבער דער טאטע ניט געוואָלט. ער
האַלט ניט דערפון. עס איז און איבעריקע זאכן, האָט ער געזאָגט, און
אווייך די צינט, און עס קומט אויס באַ אימ מינסע קלעזמער. מא-
טעמאטיקע, געאָגראפיע, מעליצע — דאָס איז א זאך. אָבער רימפּלענ
אפן פּירעלע — וואָס איז פאר אן אוודע?..

אזוי טינעט נאָכעם האַבינאָוויטש און איז פון זיין שטאנדפונקט
עפישער גערעכט. הערט זשע אָבער, וואָס זאָגט דערופ יעשוע העשל
דער קלעזמער? יעשוע העשל דער קלעזמער איז א יוד און ערלעכער,
אן איידעלער יוד, מיט צוויי גראָבע געריכטע פייסעס. זאָגט ער בע-
פיררעש: „וואָס געהער זיך אָן דאָס מיט דעם? ער האָט, זאָגט ער,
אויב קינדער, ניט ערגער פון אלע אנדערע יודישע קינדער, און שקאָ-
צימ אויב גוטע, דער רועה האָט זיי ניט גענומען! עלע דערריבער איז
וואָס! האָט איר מוירע, אז זיי שפּילן ניט באַ אימ אפּ אלע אינסטרור-
מענטן? און בענציען דער קלעזמער וואָס זאָגט? אָט דער בענציען,
וואָס האָט אויסגעלערנט די אלע אויסגערעכטע באַכערעמלעך פּירל-
שפּילן, איז אליין א יוד מיט אן איינגעפאלענער טאָן, און דערריבער
פאָנפעט ער א ביסל אונטער. האָט ער אויסגעפראוּט נאָכעם ראַבינאָר
וויטשעס יונגל, געגעבן אימ די ערשטע פּאָר לעקציעס פון ערשטן
ביילעך „בעריאָט“, האָט ער אליין געזאָגט פאר אלע יונגלעך, אז אָט
דאָס באַכערל איז א „פאלאנפ“. אפּ בענציענס פאָנפעעוואטן קאָשן
האָט דאָס באַדארפט הייסן א „טאלאנט“... צי ער האָט טאקע געהאט
א טאלאנט אָדער ניט — דאָס ווייסט ניט שאַלעם. ער ווייסט נאָר,
אז פון קינדוויז אָן גייט ער אויס שפּילן און איז די קאפּאָרע נאָך א
פּירל, און ווי אפּ צולאָכעס, גלייב ווי מע וואָלט זיך זועלן רייצן מיט
אימ, האָט ער זיך שטענדיק געפונען אין א וועלט פון געזאנג און
מוזיק, צווישן באַזאָנימ און קלעזמער.

באזאָנימ און מעשורערימ זענען קימאט קיינמאָל ניט ארויס פון
זייער שטוב, ווייל נאָכעם האַבינאָוויטש איז אליין געווען א באַטפּילע
און א יודייע נאנג, און דערצו איז זייער איינפאָר געווען, קאָן מען
זאָגן, די איינציקע סטאנציע פאר באַזאָנימ. עס איז ניט אוועק קיין

שאבעס-מעוואָריכים, ס'זאָל ניט קומען צו פאָרן א בויך, אָננעפאקט מיט מאָדנע פאחשוניגען, לעבעדיקע, ריהעוודיקע, אלע הונגעריקע. נע-
 גאנגען זינגען זיי מערסטנטייל אָפּגעריסן און אָפּגעשליסן, קימאט נא-
 קעט און באַרוועס, נאָר די העלדזער ארוימגעוויקלט מיט שארפעס, וואָ-
 לענע, ווארעמע שארפעס, אזוי ווי די הוישעריקן זינגען זיי כאפאלן
 די אכסאניע, געגעסן אלצדינג, וואָס מע האָט זיי געגעבן. דאָס איז
 שוין געווען א קלאַל, אן זויבאלד הונגעריקע — זינגען דאָס געווען
 מעשוירעדיק מיט א וועלטזבארימטן כאזן. גאנצע טעג האָט זיך דער
 וועלט-בארימטער כאזן געקאמישעט אפן האלדז, אויסגעפרוואט זיין, קא
 לאוואטיר" און געשלונגען רויע אייער, און די זינגערלעך האָבן זיך
 געריסן אפ די גלישכע ווענט, מערסטנטייל געהאט שוואכע קוילעס, נאָר
 שטארקע אפעטיטן צום עסן, האָבן זיי דעריבער מיט זייער האוונען
 עפעס ניט אזוי שטארק אויסגענומען, נאָר אָנגעוועסן און אָנגעטרונג
 קען זיך און אוועקגעפאָרן אומבאצאלטערהייט. דאָס האָט דער שטייפ-
 מאמע, פארשטייט זיך, שטארק ניט געשמעקט. האָט זי ביסלעכווייז
 אמלענטשעט די וועלטזבארימטע כאזאָנים, קעכעטן, זיי זאָלן שוין
 מויכל זיין פארפאָרן בעסער צו ריווגן יאסנענראחסקי, מאסמעס עסער
 האָט זי, קיין איינפאָרע, אליינ גענוג, און שרייעסן איז בא איר אויך
 דאָ א היפש ביסל, ניט צו פארזינדיקן... דער פויעל-יוויצע איז געווען.
 וואָס ראבינאָוויטשעס קינדער האָבן זיך אָנגעהערט אזוי פיל געגינע,
 אז זיי זינגען געווען קלאַר אפ אויסווייניק, וועמען געהער אָט די
 און די „קדושע“, און וועמען געהער דער און דער „תכנת-שבת“:
 צי פיצו דעם כאזן, אָדער מיצי דעם כאזן, אָדער דעם קאשטאנער כאזן,
 אָדער דעם שעדליצער, אָדער דעם קאלוואריער כאזן, אָדער נאָר ניטי
 בעלזער? עס זינגען געווען צייטן, וואָס געזאנגען האָבן זיך, אזוי צו
 זאָגן, געטראָגן אליינ פון זיך אינ דער לופטן, און אין קאָפּ האָט זיך
 געפלאָקטן א געדאנק, און אין האלדז האָט זיך געקוקלט און געקוקלט
 עפעס א ניגנדל און ניט געלאָזט שלאָפן.

דאָס איז געווען מיט געגינע. און וואָס אָנבאלאנגט מוזיק, האָט דער
 העלד פון דער דאָזיקער בינאָגראפיע געהאט די זעלבע געלעגנהייט צו
 הערן קלעזמער נאָך מער ווי כאזאָנים, וואָרעם סיי יעשווע-העשל דער
 קלעזמער מיט די גראָבע פייעס סיי בענציען מיט דער איינגעפאלענער

נאָן האָבן גשווינט ניט ווייט פון כידער, אזוי אז מע איז געגאנגען
 אין כידער אריין, האָט מען באדארפט דורכגיין פארבן ישוע העש-
 לען און פארבן בענציענען. דאָס הייסט, קיין מוז און דערבן ניט
 געווען: מע האָט זייער שיינ געקאָנט אויסמיידן, און ווען מע מיט
 זיי אויס, וואָלט געווען א סאך געענטער. האָט אָבער שאַלעם לויב גע-
 האט דאפּקע גיין פארבן זיי און דאפּקע בלעבן שטיין אונטערן פענ-
 צטער און הערן, ווי בענציען דער קלעזמער לערנט די יונגעלעך פירל
 שפילן, אָדער ווי ישוע העשל דער קלעזמער מאכט רעפעטיציע מיט
 זינע באַנימ, וואָס שפילן אפּ אלערליי אינסטרומענטן. און דעמלט
 איז געווען אימ ניט אָפּצוריסן און ניט אָפּצוריסן. ישוע העשל
 באַנימ האָבן דאָס באַמערקט, האָט דער עלטערער, העמעלע, אימ מע-
 כאבער געווען איינמאל מיטן סמיטשיק, דאָס אנדערע מאל מיט א
 קוואַרט וואסער, — עס האָט אָבער ניט געהאַלפּן. דורכ איין ציגאר
 טיטן איז מען מיט העמעלען געוואָרן באַווער, און שאַלעם איז גע-
 וואָרן א בענבאָיס בא ישוע העשל דעם קלעזמער, ניט דורכגעלאָזט
 קיין איינ רעפעטיציע — און רעפעטיציעס זינען געווען דאָרטן אלע
 מאַנטיק און האַנערשטיק, — און דורכ זיי האָט ער זיך באַקענט מיטן
 גאַנצן בינטל מוזיקאנטן, מיט דער באַנצער קלעזמערישער מיטשאַכע,
 מיט זייערע וויבער און קינדער, מיט אלע זייערע זיטן און מינהאַ-
 גימ, מיט זייער אחטיסטיש ציגלנער-לעבן, און אפילע מיט זייער
 שפראַך, „קלעזמער-לאַשני“, וועלכעס ער האָט דערנאָכדעם, שוין אַלס
 שאַלעם אלייבעם, טיילווייז אויסגענוצט אין זינע ווערק: „אפּן פּירל“,
 „סטעמפּעניו“, „בלאַנזענדע שטערן“ און אנדערע.

אַלזאָ, ווי איר זעט, איז אין לערנען פּירל-שפּילן ניט געווען קיין
 מעניע. געהער האָט ער געהאט גענוג א טאלאנט, זאָמט בענציען דער
 קלעזמער, האָט ער אויך געהאט. וואָס זשע נאָך פעלט? אן אינסטרור-
 מענט, א פּירל. און א פּירל קאָסט געלט, און קיין געלט איז נישט!
 וואָס טוט מען? — הארפּ מען, הייסט דאָס, קריגן געלט... אָט דאָ,
 בא דעם געלט קריגן, האָט זיך געטראַפּן א מוסע, א קאָמישע, נאָך א
 טרויעריקע. א מינ טראַגיקאָמעדיע.

52. „לא תגנוב“ *

דעם אוירעכס ביישעלע מיט קלוינגעלט. — ער באגייט א גנייווע
און האָט כאַראַקטע. — ווואַזוי ווערט מען פאַסער פונעם ביישעלע,

צווישן די אַרבייט, וואָס האָבן זיך אָפגעשטעלט בא די ראַבינאַוויר-
טשעכ אינ „אוינפאַר“, איז געווען איינער א באַשטענדיקער אוירעכ, א
יוד א ליטוואק, א טוויגעהערלער פונ פינסק, מיטן נאָמען וואָלפסאָגן.
דער וואָלפסאָגן פלעגט אינשטיין כאַראַקטישטילאָט און האָט זיך געהאט
זיין שטענדיקן כוידער, וואָס מע האָט אים גערופן „וואָלפסאָגן כויד-
דער“ (אפילע דעמלט, ווען וואָלפסאָגן אליין איז גאָר געווען אינ
פינסק). און אויב א סאַמאָוואַר א באַזונדערנ האָט ער געהאט —
„וואָלפסאָגן סאַמאָוואַרל“. און געווען איז דער וואָלפסאָגן בא די ראַד-
בינאַווירטשעס א מענטש א היימישער. געגעסן דאָס, וואָס אלע עסן,
און אז די באַלעבאַסטע (די שטיפמאמע) איז געווען עפעס ניט אזוי
אופגעלייגט, האָט ער געכאַפט פונ איר א פכאקי גלייב מיט אלעמען,
ווי אַז איינגענער... לעטראַנגן האָט ער אינ שטוב א קורצ כלאַמל, און
אמאָל איז ער געטאָנען גאָר אַן אַ כאַלאַט, און גערייכערט האָט ער
כוידעדיק גראַבע וועבלעטערטע ציגאַרן, און ליב געהאט צו ריידיגן,
האַלטדיק די געבלעטערטע ציגאַרן אינ מויל, די הענט אינ די הויזן,
און גערעדט, און גערעדט — נייַן מאָס רייד! דער כוידער איז געווען
אַפן, דאָס סאַמאָוואַרל באַמ טיש, דאָס טישקעסטל צוגעשלאָסן, נאָר
די שליסעלעכ הענגען דערביי — א דרוי מיטן שליסל, און דאָס טיש-
קעסטל איז אָפן. וואָס אינ טישקעסטל טוט זיך — ווייסן אלע. האָרט
געפינען זיך ביכער, בריוו, כעזשבוניגעס און געלט. איין טייסטער א
גרויסער, א גראַכער אָנגעשטאַפט מיט יאַסינגאַציעס — ווער ווייסט,
וויפל דאָרט איז. און אכוצ דעם טייסטער — א לעדערנ בייטעלע, אַ
אלטס, אַן אָפגעקראַכנס, נאָר שטענדיק פול מיט קלוינגעלט, זילבערנע
און קופערנע מאַטבייעס, אויב היפשעלעכ — האַלעווי פאַרמאַגט דאָס
אזא יונגל, ווי שאַלעם, כאַטש האַלב, וואָלט אים אויב גענוג געווען אַז
צו קויפן די בעסטע פירל אינ דער וועלט...

* לוי סגיטווי" — „זאָלט ניט גאטווענענ!“ — ר ע ד.

ניט איין מאָל האָט וואָלפּסאָן געהאט געעפנט דאָס טישקעסטל פאר איטלעכע אינ די אויגן, און, ניט ווילנדיק, האָט שאַלעם געכאפט א קוק אפן אָנגעפאקטן טייסטער מיט אסויגנאציעס, און דערהויפּט — אפן לעדערן בייטעלע מיט מינצ, און זיין גרעסטער ווונדש איז געווען, אז וואָלפּסאָן זאָל אמאָל פארלירן אָט האָס בייטעלע, און ער, שאַ-לעם, זאָל דאָס געפינען. דאָס וואָלט געווען, ווי מע זאָגט, א קאָשע-רער טאָפּ מיט א קאָשערן לעפל... „השבת אכירה“* איז טאקע איינע פון די גרעסטע מיצוועס, נאָר פארמאָגן אָט אזא בייטעלע מיט קליינ-געלט איז נאָכ מער מיצווע... וויל ער אָבער ניט פארלירן דער ליט וואק!.. פויעלט בא זיב שאַלעם און איז זיב מאטיר נידער, אז ווען וואָלפּסאָן גיט אימ, לעמאָשל, די הויזן אויספוצל און פארנעסט דאָרטן דאָס בייטעלע, וואָלט ער עס אימ א מאקע אָפגעגעבן צוריק! ס'האָט זיב ארויסגעקליטשט פון קעשענע בעשאס רייניקן — וואָס איז ער שולדיק?.. איז אָבער וואָלפּסאָן אויב ניט קיין נאר. אלעמאָל, ווען ער גיט די קינדער פוצן די מאלבושימ, לידיקט ער פרוער אויס אלע קע-שענעס — א ליטוואק בלויבט א ליטוואק! פאחדריסט דאָס שוין שאַ-לעמען. איז ער זיב מעיאשעוו איינמאָל, אז ס'איז יאָ אזוי, אז פאר-לירן גיט און פארנעסן אויב ניט, באדארפּ מען געבן א קוק אריין אין בייטעלע, כאָטש וויסן, וויפל קליינגעלט דאָרט געפינט זיב... און מיט דער דייע, גיט כאָלילע אפ צו באניין א גנייווע, נאָר גלאט אזוי אויס נבעריכטיג, האָט שאַלעם איינמאָל אינ א פרימאָרנע ארבעט-כאפט זיב צו וואָלפּסאָנען אין כידערל ארבעט, זיב ארומגעדרייט א וויילע, קלוימערשט אויפגעהאטט באמ טיש, בעשאס דער ליטוואק איז געשטאנען אין זאל מיט דער גראָבער בלעטערנער ציטאר אין מויל און גענהאנערט. פונעם האָזיקן ארומדרייען זיב איז אָבער ניט ארויס-געקומען גאָרנישט. באמ אָנרירן מיט דער האַנט די קאלטע שליסלעכ, האָט זיב אימ אויסגעוויזן, אז דאָס בינטל שליסלעכע האָט אופגעהויבן א גוואַלד ביזן הימל, און עס האָבן אימ אָנגעהויבן ציטערן הענט און פיס. האָט ער זיב געשעבן א דריי אויס און אוועק פון וואָלפּסאָנס כידערל מיט לידיקע הענט.

דער ערשטער סעאנס איז אימ ניט געראָטן, האָט ער גשווארט אפ

* „האשאואס אוויראָ“ — אומקעבן דאָס פארלאָרענע. — ר ע ד .

א צווייטן מאָל, זיב אלייג אויסגעוואָרפן, אז ער איז א גאנעו.
„ביסט א גאנעו, שאַלעם! האָסטו נאָר געהאט איינ מאכשאַווע א
שלעכטע, ביסטו שוין א גאנעו... א גאנעו! א גאנעו!“

דער צווייטער סעאנס האָט זיב ניט געלאָזט לאַנג וואַרטן. וואָלפֿ-
סאָג האָט פּינט געהאט זיצן איינער אלייג בא זיב אינ די פיר ווענט.
אינ זאל זינעל געווענ נאָכ אַרבייט. האָט ער בעסער פּאָרבראכט אינ
זאל, גערייכערט אונ גערעדט, ווי אלעמאָל. שאַלעם האָט זיב ווידערקאָ-
מאָל אריינגעכאפט אינ וואָלפּסאָנס כוידערל. איצטיקס מאָל שוין מיט
דער רייע ניט א קוק צו מאָג, נאָר טאקע עפעס געניסן אויב. סבווייס
א גאנעו... אריינגעכאפט זיב, האָט ער זיב אייבערהעבויגן מיטן גאנצן
גופ איבערן טיש, גלייב ווי ער וואָלט וועלן עפעס דערלאנגען פונ
אנדערן ברעג טיש, מיט דער לינקער האנט גענעבן א נעם דעם קאלטן
שליסל, א דריי רעכטס — דער שלאָס האָט זיב געעפנט מיט א שטיקל
קלאַנג — חזינ? — אונ אנשווינג געוואָרן. ער האָט געגעבן א קוק
אריין איטווייניק אונ איז געבליבן א פּאָרציטערטער. צוערשט האָט ער
דערווען פּאָר זיב דעם גראָבן טיטטער אן אָפּענעם. פּול אונ פּול גע-
פּאקט מיט פּאָפּירגעלט: צענערליעכ רויטע, פינפערליעכ בלויע, דרייער-
ליעכ גרינע, אונ איינערליעכ געלע — ווער ווייסט, וואָס דאָס האָט גע-
קאָנט באַטרעפּן? אייג פּאָפּירל א רויטינקס וועג ער טוט נאָר א
שלעפּ ארויס פונ דאָרט — איז ער דאָכ שוין א געהאָלפּענער! ווער
וועט זיב ארומקוקן? נעם זשע, שויטע, אונ שלעפּ ארויס — גיינ! קאָג
ער ניט! ס'טרויסלעגן זיב אימ די הענט, ס'קלאַפּט אימ א צאָג אָג א
צאָג אונ עס פּאָרציט אימ דער אָטעם. ער כאַפּט בעסער א קוק אפּן
לערנעם בניטעלע — ס'איז געפּאקט! ער וויל דאָס א נעם טאָג —
פּאָלגט אימ ניט די רעכטע האנט. עפענען דאָס בניטעלע אונ ארויס-
נעמען פונ דאָרט עטלעכע זיכערנע מאַטבייעס וואָלט אויב געווען
נישקאָשע — איז צופּיל אַרבעט. נעמען דאָס בניטעלע אונ אריינרוקן
דאָס איז קעשענע — וועט מען זיב באַלד ארומקוקן. דערווייל די ציט
שטייט ניט אונ די מינגלען ציען זיב, א מינוט א יאָר... אונ דאָ דער-
הערט זיב א שאַרע — אהא, ער שקראַבעט זיב. דער ליטוואַק, מיט
די אויסגעטראָטענע שמעקשיב... א דריי דעם שלאָס מיט דער רעכ-
טער האנט צוריק — אונ לאָזט זיב גיין פונ כוידער ווידער מיט ליי-

דיקע הענט, רעכנט באגעגענע זיב מיט עמעצן, צום סאָם — ווער?
וואָס? ניטאָ קיינער! גיין נאָכאמאָל, צוריק — שוין צו שפעט. באַ
דארפט פֿרױער! דורכגעלאָזט אזא געלעגנהייט! „כײַסט א אײַדלאָס,
שאַלעם! דו בײַסט בײַדע זאָכן — אײַ א גאַנער, אײַ א אײַדלאָס!“

דער דריטער סעאַנס, אינ א צײַט ארום, איז שױב נאָר אָפּגעלאָפּן
גלאַט. ער האָט אויבגעמיטן די פֿרױעהדיקע האַכאַנעס, גײַט געמאַכט
קײַב שײַעס, נאָר גלײַב צום טײַש, אופּגעשפּנט דעם שלאָם, ארײַנגעד-
שטעקט די האַנט אין שופּלאָך, געגעבן א נעם דאָס בײַטעלע, געגעבן
דאָס א לאָז אין קעשענע, צוגעמאַכט צוריק דעם שופּלאָך און אוועק
מיט די בײַבלעך אין קלאַס ארײַב, דאַפּקע גײַט לעכאַפּט זײַב, דאַפּקע
פּאַוואָליע, און, דאַכט זײַב, אזױ קאַלטבלוטטיק, קײַמאַט שלעפּעריק, נאָר
ארויבגייענדיק פּונ שטוב, האָט ער דערפּילט, אז דאָס בײַטעלע ברייט
אימ דורכ דער קעשענע דאָס לײַב, און אז ער האַרפּ עס באַ זײַב גײַט
האַלטן בעשומױפּן וועױפּן! ווער שמועסט, דעם ערשטן טאָג, —
אזאדע אין אזאדע גײַט! און אָנשטאַט דעם, ער זאָל גײַב אין קלאַס,
כאַפּט ער זײַב ארײַב אין שטאַל ארײַב, דאָרט, ווי מע האַלט האַלצ,
אָנגעהאַקט האַלצ, בײַגט זײַב אָן און טוט א רוק ארײַב דאָס בײַטעלע
אין ווייטן, פּינצטערן ווינקל ארײַב, צווישן האַלצ און צווישן דער
זאָנט, מאַכט א סימעל מיטן אײַב, ער זאָל געדענקען דאָס אָרט אָר
ראַט — און מאַרש אין קלאַס ארײַב.

האָט זײַב אײַב געטראַפּן ווען באַגעגענע אײַנעם מיט א פּלאַמע-
דיק פּאַנעם, מיט ברענענדיקע אײַב, וואָס איז מאַדנע אופּגערוימט און
איז גרייט פאַר אײַב פּינער און אין וואַסער, נאָר ער איז עפעס
צעטראַגן, ארײַנגעטאָן אין זײַב — זאָלט איר וויסן, אז דער כעוורעמאַן
ווייסט עפעס א זאַכ, וואָס נאָר ער ווייסט און גאָט, און ווייטער קײַ-
נער גײַט. אָט אזױ האָט אויסגעזען יענעם פּרימאַרגאַן דער העלד פּונ-
דער דאָזיקער בײַגראַפּיע. ער האָט אַלעמעל געקוקט אין די אײַב
ארײַב, ווי א זינדיקער מענטש. ס'האַט זײַב אימ אויסגעדראַכט, אז אַלע
זעען, אז ער ווייסט עפעס זײַער-זײַער א הייליקן סאָך... זײַב כאַווער
עלײַע, וואָס האָט אימ געקעגנט מער ווי אַלע, האָט אימ א פרעג גע-
געבן: „שאַלעמאַנטשיק! וואָס איז מיט דיר? האָסט שױב ווידער עפעס
אויסגעמאַלט א צאַקע מיט א קריידל אפּן פאַרקאַנז?“ „האַלט'ס

מויל, עליק, וואָרעם אָט מאָל איב דיר יאָוים א צאצקע אפ דער פּוּזאַך-
נאָמיע, וועסטו פארנעסן, ווי מע רופט דיכ! „טאָקע? אנו, פּראַוו, לֶאָך-
מיר זענ, ווער וועמענע? — אונ עליע האָט שוין פארקאטשעט די
ארבל גרייט געווענ צו געבן אויסנאָב, ווי ער קאָנ. זינ כאַווער איז
אָבער גיט געלעגט איז זינענ שלאָגט זיכ. זינ קאָפּ אונ אלע זינענ גע-
דאנקענ אונ אלע זינענ כושימ זינענ געווענ וואָרטנ, איז שטאל פונ
געהאקטנ האָלצ, כאמ בניטעלע... פאר גרויס אימפעט האָט ער אפילע
פארנעסן געבן א קוק אריינ, וואָס איז בניטעלע טוט זיכ... ער האָט
קוים דערלעכט, די לעקציעס זאָלנ זיכ עמדיקט אונ ער זאָל שוין קומענ
אהוימ, וועט ער זיכ אריינכאפּן אפ א רעגעלע איז שטאל, א קוק טאָג
כאָטש פונ אויבנ אופ — וויפל? וואָס פארמאָגט ער איצטער?..

געקומענ אהוימ, האָט ער געטראָפּן א כורבנ, אן איבערקערעניש!
דאָס גאנצע בעטגעוואנט איז צעוואָרפּן, די קיב — מיטנ קאָפּ אראָפּ.
די שיקסע ווייזט, שווערט, כאפט די עהד, אז זי ווייסט ניט פונ וואָס
צו זאָגנ. דער טאטע איז אויס מענטש, שוואַרצ ווי די עהד. אזוש אינ-
געבויגט איז דרענע. די שטיפמאמע פּינערט, שעלט, לייגט די טויכעכע —
אפ וועמענע? שווער צו וויסן, וואָרעם די קלאָלעס גייענ בא איר
מיט א לאָשן ראבימ, איז א מערצאָל: „פונ אונטער דער נאָז זאָל מענ
צונעמענ — נעמענ זאָל איב דער שוואַרצער יאָר!“ „אריינ א בניטל
מיט געלט איז דער עהד אריינ — איז דער עהד זאָלט איר אריינ!“
„קיינער האָט ניט געזענ דאָס בניטעלע — ניט זענ זאָלט איר די
וועלט!“ „וואָסער אוירעכ וועט דאָ וועלנ שטיינ — שטיינ זאָלט איר
פראוועזע!“.. אונ דער אוירעכ אליינ, וואָלפּסאָג מיטנ כאלאטל,
שטייט מיט דער גראָבער בלעטערנער ציגאַר איז מויל, האלט די הענט
איז די קעשענעס, קוקט אפ די קינדער, שמייכלט אונ רעדט צו זיכ
אליינ: „עדישט הינטט אינדערפרי געהאלטנ דאָס בניטעלע, פונ שטוב
ניט ארויסגעגאנגענ“..

— האָט איר ניט געזענ דאָס בניטעלע? — פרעגט דער טאטע בא
די קינדער, אונ שאַלעם שטעלט זיכ ארויס פאר אלע:

— וואָסער בניטעלע?..

זעלטנ וועג דער טאטע איז איז קאם. איצט קאָנ ער שוין גיט אינ-
האלטנ זיכ אונ פאלט אָן אפ זינ ליבלינג אונ קרימט אימ איבער:

— „וואָסער בײַטעלעך?“ וואָס זאָגט איר אפּ דעם טאמ? א גאנצ
פּרימאָרגן הערט ער „בײַטעלע—בײַטעלע! בײַטעלע—בײַטעלע!“ —
פּרעגט ער גאָר: וואָסער בײַטעלע!“...

און צום אויַרעכ זאָגט דער טאטע:

— וויפּל פּאַרט איז דאָרט געווען געלט בא אײַכ אינ בײַטעלעך?
— עס האנדלט זיך נישט אזוי געלט, — ענטפּערט וואָלפּסאָן אפּ
זײַן ליטוויש לאָשן — דאָ האנדלט זיך אזוי די בײַטעלע! ערשט הינט
אינדערפרי געהאלטן די בײַטעלע, נישט ארויסגעגאנגען פונשטוב, נישט
ארויסגעגאנגען!..

ניין, איצט איז נישט די צײַט אפּ געווירע צו ווערן, וויפּל געלט
עס געפינט זיך אינ בײַטעלע. שאַלעם איז נישט אזוי אידאָל, ער זאָל
איצטער, אפּ דער הייסער שאַ, גײַן אינ שטאַל ארײַן טרויבערן דאָס
בײַטעלע. ער קאָן באשטיין אָפּלייגן די ארבעט אפּ מאָרגן, אָדער אפּ
איבערמאָרגן. דערווייַל הארפּ מען זיך געמען צו די זיכלעך, כאוערן
די געאָראפיע מיט דער היסטאָריע אפּ אויסווייניק, מאכט א פּאַר טע
אַרעמעס פּוין געאָמעטריע... זעבעכ גאָט די געשאַמע שולדיק. און דאָ
אינ שטוב קאָכט זיך! די שיקע האָט מען שוין אָפּגעשאַפט. די שטיפּ-
מאמע פּיערט. דאָס גאנצע הויז איז אפּ רעדלעך. אלע זוכן דאָס בײַ-
טעלע, און ישאַלעם זוכט גלײַב מיט אלעמען, טוט א קוק אפּן טאטנס
פּאַנעם, און ס'פּאחניט אים דאָס הארץ, קאָן נישט זען, ווי ער גײַט
אײַנגעבײַגן, קאָן נישט הערן, ווי ער זיפּצט און ווי ער קרעכצט. און
ערשט דאָ דערפילט דער גאנער, וואָס פאר א מיעסע זאך ער האָט
אָפּגעטאָן, און ער האָט כאראַטע אפּ דער מיסע, איז אפּגעטראָגן אפּן
יעיצעהאַרע, וואָס האָט אים אָנגערעט אפּ אזוי ארויפּער, ארופּגעפירט
אפּ א גליטש...

ווי א יאָר האָט זיך געצויגן יעדע שאַ, ווי אן אייביקײַט האָט
אויסגעוויזן דער טאָג. קױם דערלעכט דעם פארנאכט, ווען דער ראש
מיטן טאראמ האָבן זיך א ביסל אײַנגעשטילט, און די שטוב־צאָרעס
מיט די דיגעס־פּאראַנסע האָבן ארויסגעשטויסן אפּ א ווילע דעם
הארמידער פונ דער גניווע, האָט זיך דער קליינער גאנער ארײַנגע-
כאַפט אינ הויפּ, ארײַנגעכאַפט זיך אינ שטאַל פונ האַלץ, פּאוואָליע
זיך אראָפּגעלאָזט אפּ דער ערד, ארויסגעצויגן פונ צווישן וואנט דאָס

בייטעלע, אויפגעשפנט דאָס, געגעבן א קוק אריין — און... דאָרט איז געלעגן אן אלטע, אָפגעריכענע מאטרייע פון פארצייטן, וואָס האָט אמאָל געראַהפּט באַטרעפּן צען קאָפּעקעס, נאָר היינט איז זי ניט ווערט גאָרניט, וואָרעם קיינער נעמט זי ניט!.. און דאָס בייטעלע אליין איז אויב ניט ווערט גאָרניט. א בייטעלע א פארזעעניש, א שלעסל דער רועב ווייסט וואָסערס, דאָס לעדער אָפגעבארעט און פעט פארסמאָלצעוועט, כא די ברענעס איינגעקארטשעט און פאחגעלט, ווי כא אן אלטער באַביצע די הויט פון פאָנעם — אזא בייטעלע האַלטן איז די הענט איז מוקצע מאכעם מען!.. טאקע קערנ געווען צוליב אזא פאס-קורסטווע אָפּטאָג אזא מעסע זאכ, אוועק זיין אפ א לאוו פון די אסערס האַדירערס, „לא תגוב!“..

אריינגעקומען איז שטוב אריין, איז אימ די שטיפמאמע מעכאבעד מיט אריינטראָגן דעם אוירעכ דעם סאמאָוואַר. דער אוירעכ (וואָלפּסאָג) האָט א טעווע אַיטלעכס מאָל, ווען מע טראָגט אימ אריין דעם סא-מאָוואַר, ריכט ער א האנט אָן א האנט און טוט א זאָג מיט א נויג און מיט א גראַם: „אַט אזוי! אַינד וועלן מיר טרינקען טיי!“... איצטיקס מאָל האָט ער צוגעלייגט אויב די ווערטער: „וואָס זשע הערט זיכ — ניטאָ די בייטעלע?“... און האָט געגעבן ביים מיסע א קוק דעם באַכערל איז די אויגן אריין, און ס'האָט זיכ געלאָזט הערן א פארבאָרענע איראָניע סיי איז די ווערטער סיי אינעם קוק... און עפשער האָט זיכ עס נאָר אויסגעוויזן אזוי? ווי זאָגט מען דאָס: „אפּ: גאנעו ברענט דאָס היטל“... יעדנפאלס, האָט דער גאנעו איז דער מינוט ופּיינט געהאט דעם אוירעכ וואָלפּסאָג מיט סאָאָנעס, ניט גע-קאָנט אָנקוקן זיין ליטוויש פאָנעם מיט זיין ליטוויש לאָשן: „די ביי-טעלע“, און ער האָט זיי ביידין בא זיכ איז האַרצן געשאַלטן מיט קלאָד לעס נימראָצעס!.. וואָס טוט מען מיטן פארשאַלטענעם בייטעלע? ס'איז ניט קיין טאכלעס, אטאָמער געפּינט מען דאָס איז שטאַל צווייגן די האַלצ! וואָלט מען זיכ ניט צוגעבילט אזוי אָפּצושאפּן די שיקסע, וואָלט געווען דער בעסטער פּלאַן אונטערוואַרפּן האָס בייטעלע. איצט אָבער, אז די שיקסע האָט מען שוין לאַנג דורכגעטריבן, קאָגן דאָכ ערשט פּאַלן דער כשאַד אפ די קינדער — שלעכט!..

באַנאכט האָט ער לאַנג ניט געקענט אנשלאָפּן ווערן. ער האָט בא

זיכ אלייך ניש געקאנט פויעלעך, און דאָס איז ניש קיינ באַלעם, קיינ
 בייזער באַלעם. ניש שוין זשע איז דאָס עמעס? ניש שוין זשע איז ער
 א גאנעו? א פאָשטער גאנעו?!.. און עס באַשלאָגן אימ אזש א
 שווייס, ווי אזוי א מענטש קאָן פאלן!.. און וואָס וועט זיין ווייטער!..
 ווייטער ווערט ער אנשלאָפן און עס פלאַנטערן זיכ אימ 'בייטעלעכ,
 און די בייטעלעכ זינען ניש קיינ 'בייטעלעכ, נאָר לעבעדיקע מעסע
 באַשעפענישן, אָפגעקראַכענע, געלע און איינגעקנייטשטע, און קאלטע,
 און נאסע, אזוי ווי שראַצוימ, זשאַבעס... און זיי רירן זיכ און זיי
 קריכן אימ איבערן ליב, פארקריכן אונטערן קאָלנער, אונטער די פאכ-
 וועס — בררר!..

ער כאַפט זיכ אופ, קוקט אונטער דער קאָלדער, טאפּט זיכ דאָס
 ליב — דאנקען און לויבן יאָט, ס'איז נאָר א באַלעם... יאָ, אָבער
 וויאָזוי ווערט מען פאַרט פאַטער פונעם בייטעלעך? ס'איז נישטאָ קיינ
 אנדער איינע, ס'הייבן פארוואַרפן דאָס ערגעץ אינ אזא אָרט, אז קיינ
 פויגל זאָל ניש וויסן. פרעגט זיכ: „וואָהינ? צום גווישן שאַכן אינ גאַרטן
 ארבייט? ערגעץ ווייט אפן הייליקן אָרט? אינ דער ווייכער-
 שער שול? ניינ, דאָס בעסטע וועט זיין — פון דעם בריק אינ
 טייב ארבייט. און די בעסטע צייט דערופ איז שאַבעס. און
 אזוי איז דאָס געבליבן.

שאַבעס באַטאָג, סאָפּ זומער. אינדרויסן איז נאָך וואַרעם. ייִדישע
 קינדער שפאצירן נאָך אָן אויבערשטע מאַלבושימ. מיידלעך גייען נאָך
 מיט זאָנטיקלעך. צווישן די, וואָס האָבן שפאצירט, האָט זיכ געפונען
 אויב דער העלד מיטן בייטעלעך. ס'איז געלעגן פאַרבאָרגן באַ אימ ווייט
 אינ א קעשענע, אָנגעפילט מיט שטייטלעך, ביסדוי אז ער וועט עס
 אראַפלאָזן פון בריק אינ טייב ארבייט, זאָל עס מיט זיכערקייט אראַפּ
 טיפ אפן גרונט פון וואַסער. איז אָבער די צאָרע, וואָס דער בריק איז
 פאַרפלייצט מיט מענטשן — און ער האַרפ, אז קיינער זאָל ניש זען,
 וויאָזוי ער וועט מאַכן די אָפּעראַציע. דרייט ער זיכ אַרום הינ און
 צוריק, פאַרקוקט איטלעכס אינ די אויגן, און ער וואַלט געמעגט שווערן,
 אז אלע קוקן אפ אימ עפעס מאַדנע... און עפּשער ווייזט זיכ אימ נאָר
 אויס אזוי? אלץ די אייגענע מיסע: „אפּן גאנעו ברענט דאָס היטל"..
 נאָר אָט האָט אימ גאָט געהאַלפן — ער האָט זיכ פאַרשלאָגן אינ א

ווינקל אינטער א גרויסן סלופ פון די טווישעס, אפ וועלכע עס האלט זיך דער בריק, אריבערגעבויגט זיך מיטן גאנצן קערפער איבער דער פארענמישע, ארינגעקוקט זיך קלוימערשט אין וואסער ארעט, גלויבט ווי דארטן וואָלט ער דערזען גאָט ווייסט וואָס פאר א כידושימ, אָנגע-טאפט מיט דער האנט זיך קעשענע, וווּ דאָס פארשאַלטענע בייטעלע ליגט, דערפילט אין האנט א מיעסקיט, א לעבעדיקע זאך, א מיט שער רעצ... ארויסגעצויגן דאָס פאָוואָלינקע פּוּג קעשענע און צענומען די פינגער און ארויסגעלאָזן דאָס פּוּג דער האנט. פּלויב — אויס ביי-טעלע! אפּן אָרט, וווּ דאָס בייטעלע איז געפאלן האָט זיך באוויזן א רעדל, דאָס רעדל איז געוואקסן ברייטער און ברייטער, און פון דעם רעדל איז באשאפן געוואָרן נאָך א רעדל און נאָך א רעדל. ער האָט גאָרניט געקאָנט אָפּרייסן די אויגן פון דעם אָרט, וווּ זיך אווירע איז געווען דערטרונקען, און זיין סאָך איז געווען באַראָבן אפּ אייביק. נאָר א שיינע שטימע האָט אימ אופגעוועקט פון זינע מאכשאַוועס, און א זיסער געלעכטער האָט אימ אָפּגעקלונגען אין די אויערן:

— פישעלעך שווימענ? כא-כא, וואָס דען שטייט מען אזוי לאַנג און מע קוקט?

ער דרייט אויס דעם קאָפּ און דערזעט דעם כאונס מיידל מיט אירע אַ סאווערטאָרן.

— איר זינט דאָ שוין לאַנג? — טוט ער א פרעג כאמ כאונס מיידל מיט דער סאווערטאָרן.

— די גאנצע צייט, כא-כא! — ענטפערט זיי אימ ביזדע מיט א געלעכטער. בא זיי איז דאָס א געלעכטער, און אימ ווערט אנטגעפאלן אינווייניק, טאָמער האָבן זיי געזען, וואָס ער האָט געטאָן...

נאָרוש באַכערל! אומזיסט געווען זיך מוירע. אימ האָט אָפּגעווארט אַן אַנדער צאָרע, וואָס דערופּ האָט ער זיך גאָר ניט געריכט. אימ איז באשערט געווען איבערצולעבן, ווי מיר וועלן באַלד זען, א נייע דראמע מיטן נאָמען „דעם כאונס מיידל“.

53. דעם כאזנס מיידל

צאלע דעם כאזנס טאָכטער. — א פלאמ־פערויק פארליבעניש. —
אן איבערשריבעניש צווישן צוויי יונגע הערצער. — זינג ברייט
פאלט אריין אין פרעמדע הענט.

די זעלבע ראָליע, וואָס איז דער גרויסער שטאָט שפּילן איצט
גימנאזיסטן און סטודענטן, האָבן אין דער קלענערער שטאָט אין יע-
נער צייט געשפּילט די טאלמירי פון דער „אויפֿוועג“. איינ זאך האָט
זיי נאָר געפּעלט — א באַזונדער אונטער. ווייטער זינגען דאָס געווען
העלדן אין פּולן זינג פון וואָרט. זיי איז געווען דערלויבט אלצריינג,
וואָס פאר סטאָט כּיידערינגלעך איז ניט געווען דערלויבט. אשטויגער,
אַפּצוטאָגן א שפּיצל העם שאַמעס פון שול, באַדן זיך אין טיב אױסער
דער „קופּאָליע“, פראַווען לױפּאַנעס מיט וועמען זייער האַרץ גע-
לױסט, און אפּילע רייזן מיט א מיידל, נאָר אבי פון לעיטישן שטאַנד,
פון באַלעבאטישן גראַד. און מיידלעך זינגען געווען נאָך זיי די קאָ-
פּאַרע! איך מוז מיך אָבער פאַרכאַפּן באַלד אפּן אָרט און מאַכט א
באַמערקונג, אז דאָס איז ניט געווען קיין „פּלירט“ און ניט קיין ראָ-
מאַנען. דאָס זינגען געווען די ריינסטע און סאַמע הױליקסטע סאַצױני-
גען, וועלכע זינגען נאָר מעגלעך צווישן יונגע קינדער פון ביידע מיר-
ניש. ס'זעט ניט זינגן איבערטריבן אפּ א האָר, ווען איך וועל זאָגן, אז
די באַצױנגען צווישן מאַלאַכיים קאָנען ניט זינגן ריינער און אומשול-
דיקער, ווי יענע באַצױנגען, וואָס זינגען געווען צווישן דעם כאַזנס
מיידל און צווישן דעם יונגן העלד פון דער דאָזיקער בױגראַפיע. ווי,
ווען און באַ וועלכע אומשטענדן זייער ערשטע באַקאַנטשאַפּט איז פּאַר-
נעמומען — איז שווער צו געדענקען אקוראַט, און ס'איז אויך ניט אזוי
וויכטיק. קיין אַנדער צײַט און קיין אַנדער פּלאַצ אפּ צו באַגעגענען זיך
איז שטאָט איז ניט געווען, אױסער שאַכעס באַטאָג אפּן ברייט, וואָס
פירט צו די „פּייהוואָרקעס“. יווער פון די צוויי האָט אָנגעהויבן פּרױער
צו ריידן, דער באַכער אָדער דאָס מיידל, און וואָס איז צום ערשטן
מאָל געווען געוואָרן — איז אויך ניט מעגלעך פּעסטצושטעלן. אָנגע-
הויבן האָט זיך עס זיכער פון א שאַרפּן קוק, דערנאָך א שמייכל. דער-
נאָך אָנגערייט זיך קלױמערשט אומגערן מיט די עלטבויונגס. דערנאָך

א נעם געגעבן זיך צום היטעלע: „זדראסטי“ (גוט מאָרגן), דערנאָך שוין אָן א נעם געבן זיך צום היטעלע: „קאָפּ פּאַזשיוואַיעטע“? (וואָס מאַכט מען). דערנאָך, בא שפעטערע באַגעגענישן, שטעלט מען זיך אָפּ אפּ א פּאָר מינוט א רעד טאָן וועגן גאַנצ אומבאַדענדיקע זאַכן און מע טוט א שמועס וועגן א צווייטער באַגעגעניש:

ע ר: אפּ ווידערזען.

ז י: ווענ? ווידער שאַבעס?

ע ר: ווען זשע, און ניט שאַבעס?

ז י: ווי? ווידער אָט דאָ, אפּן בריק?

ע ר: וווּ דען זשע?

ז י: עפּשער און אַטדער אָרט?

ע ר: דעהינע?

ז י: וווּ וועט איר זיין סימבאסטוירע צו האַקאָפּעס?

ע ר: וואָס הייסט ווי? אין גרויסן בעסמערדעש.

ז י: פּאָחוואָס ניט איר דער קאַלטער שול?

ע ר: דאָרט, וווּ איבער טאַטע האַוונט?

ז י: וואָס מאַכט עס אויס?

ע ר: מיין טאַטע וועט זיך כאַפּן, וווּ איך ביין.

ז י: אויב איר זינט א ינגעלע, וואָס האָט מוירע פּאַרן טאַטן...

ווייטער לאָזט ער זי ניט ענדיקן. וואָרעם עס דערלאַנגט אים בא דער זיבעטער ריפּ. ס'טייטש — מע זאָגט אים, אז ער איז א ינגעלע, וואָס האָט מוירע פּאַרן טאַטן! און ווער זאָגט דאָס אים? ...! ער געפינט און אויסרייד אפּ ארויסצודרייען זיך, אָבער קונציק, ווי א מאַזיק. ער האָט איר וואָס צו זאָגן א נייטיקע זאַך. נאָר אזוי ווי זי איז ניט אליין זי איז מיט איר כאַווערטאַרן, קאָן ער עס איר ניט זאָגן. דעם כאַזנס מוידל ווערט רויט און טוט א ווינק צו איר כאַווערטאַרן, זי זאָל אָפּ גיין א פּאָר טריט ווייטער. יענע פּאַלנט, און זיי בלייבן אינצוויינען. זי איז גרייט אויסצוהערן דעם סאָך. ער לאָזט זיך ניט לאַנג וואַרטן און, פּלאַנטערדיק מיט דער צונג, ניט ער איר איבער אָט וואָס: „ער

הָאָט איר שױן לֵאמֹג געװאָלט זאָגן, אז ער װאָלט אַ באַלג געװען זען זיך אַמאָל מיט איר אליינ, אָן באַגלייטערנס, אָן כאַװערטאַרנס." „מאַלע װאָס! און זי װאָלט הען ניט געװאָלט ריידן מיט איך אונטער פיר אױגן, אָן באַגלייטערנס און אָן כאַװערטאַרנס? — קאָן זי אָבער ניט. מע לֵאָזט זי ניט אָפּ אליינ. די מאַמע קױט אַכטונג זי זאָל ניט זײַן אליינ. נאָר ער באַהאַרפּ ניט מוירע האָבן פאַר איר כאַװערטאַרן. זי איז אַ מיידל אַ שטילע, אַן ערלעכע, און האָט אליינ אױב גערן, אַ באַכער זאָל מיט איר ריידן, און אױב ער װיל װיסן, איז אָט דאָס מיידל אױב פאַרליבט אין אַ באַכער" ... „אױב פאַרליבט? איז די מאַ- שמאַעס, אי זי. דעם באַניס מיידל, איז אװאָדע פאַרליבט? װאָלט ער װעלן װיסן, װער איז יענער גליקלעכער?" ... „אז ער װעט אַלצױגן װיסן, װעט ער גיך אַלט װערן"...

דאַרפּ מען נאָך האָבן אַ װײַטערן פּירעש אפּ די דאָזיקע װערטער? פאַרשטייט מען דען ניט, אז דער דאָזיקער גליקלעכער, — דאָס איז ניט קײן אַנדערער, נאָר ער אליינ טאַקע? און טאָמער איז נאָך פאַראַן אַ שטיקל סאָפעק אין דעם, איז גענוג איינ קוק אפּ איר ליכטיק שײַ- גענדיק פּאָנעם און אפּ אירע מיט גליק שטחאַלנדיקע אױגן. אַ באַ- האַנט פּאָנעם. כאַקאַנטע אױגן. װוּ האָט ער געזען אָט דאָס װעסע מיידל מיט די בלאָטע געקריבלטע האָר? אפּילע די האַנט אירע. איז איך קענטלעך. אַ װײַס הענטל מיט דינע לאַנגע פּינגער. אַ װײַס הענטל, אַ גלאַס און אַ װאַרעם. דאָס ערשטע מאָל אפּ זײַן לעבן ביכלאַל, אז ער האַלט אַ מיידלס האַנט...

װוּ אַן ערלעכער יוד, װאָס קוקט אַרױס אפּ מאַשנעכען, אזױ האָט ער גענומען אַרױסקוקן אפּ דעם גליקלעכען יאָנטעווי סײַמבאַסטױרע. די צײַט איז איך אָבער געװען צו לאַנג צו װאַרטן. װוּ פּונ פּעך האָבן זיך געצױגן די טעג. ער איז שיר ניט מעשוּגע געװאָרן. און ער האָט זיך אַנטשלאָסן אױסגאָסן דאָס האַרץ אפּ פּאַפּיר. איז דער פּאַרם פּונ אַ בריוו, אלייג ניט צו װיסן, צוליב װען און צוליב װאָס. אַ טאָג מיט אַ נאַכט האָט דאָס שרײַבן צוגענומען, און געשריבן האָט זיך עס װוּ אַ װאַסער, װאָס לױפּט אומגעשטערט, װוּ אַ פּאַנטאַן, װאָס מע האָט אָפּ- געפּאָזט אַלע זײַנע קראַנען. דאָס שרײַבן װאָלט קײנמאַל קײנ עך ניט געהאַט, װען ס'זאָל ניט געװען אױסגײן פּאַפּיר. װוּ דער פאַרפּאַסער

זאָל זיין ניט קיין גלוויר, וואָלט ער הינט א סאכ, א סאכ באצאָלט פארן דאָזיקן דאָוממענט!..

אצינד איז געבליבן נאָר איין זאכ: וויאזוי קומט די קאצ זיבערן וואָסער? וויאזוי וועט זי באקומען דעם דאָזיקן בריוו? איין איינצע איז נאָר פאראן: איבערשיקן איר דעם בריוו דורכ איר כאווערטאָרן. דאָס וועט הייסן אזוי גוט, ווי ארענצונעמען אינעם פאָד א דריטע פערזאָן, פארטרויען זיך פאר א זשטיק מיידל, וואָס מע קען זי ניט און מע ווייסט זי ניט. וואָלט עפּשער איך דעם אויב ניט געווען קיין מענען, איז אָבער אַ כּיסאָרן: וויאזוי קומט מען צו צו אַט דער דריטער פערזאָן? איז דערצו אויב דאָ אַ העפּוע: מע וועט מוזן ארענשלעפּן נאָך א פּערטע פּערזאָן. דאָס איז דער באַכער, וואָס דעם כאַזנס מיידלס כאווערטאָרן איז איין אימ פארליבט. א באַכער מיט א באַכער — איז נאָר אַנדערע ווערטער. אַ באַכער מיט אַ באַכער קאָר גען אומגעשטערט זיך צונויפריידן און אָפּהאַנדלען צווישן זיך די גרעסטע סוידעס. איצט איז געבליבן נאָר איין קלייניקייט — אופּווכן דעם באַכער און פּאַרבינדן מיט אימ ברודערשאפט. דאָס איז, דוכט זיך, נאָר אַ קליינע זאכ. נאָר ניט אזוי גיך טוט זיך עס, ווי סע רעדט זיך.

דער באַכער איז געווען א יונג א פּריקאזטישק איך אַן איינז געשעפט („זאליאז“), א גאנצ שיינער אפּן פּאַנעם, נאָר הענט האָט ער געהאט א פּאַר, — דאָס, וואָס מע רופּט אָן „יאַהאַמ“ צוטרעטן צום באַכער איז ניט אזוי שווער, ווי ס'איז שווער געווען צו זאָגן אימ, אפּ וואָס מע דארף אימ האָבן. שוין באַם ערשטן ארויסטריט איז שיר אויבן עפּאַלן א שטיקל סקאטדאל. דער כאַלעבאָסטע פּונעם איינזגעשעפט, א יידענע אַן אָנגעפּעלצטע, גאָרניט נאָכן סעזאָן, מיט שווארצע הענט און מיט אַן אונטערגעשווארצעטער נאָז (פּונ דעם, וואָס זי וועגט שריוט און צוועקעס מיט די הוילע הענט און שניצט מיט די זעלבע הענט די נאָז), איז ניט געפּעלן די מניכע, וואָס איר פּריי קאזטישק קען זיך מיט ראַבינאָוויטשעס יונגל. וואָס פאַר „דאָטשיניע“ נייעס“ קען האָבן אַ באַכער א פּריקאזטישק מיט רעב נאָכעם ראַבינאָו וויטשעס א יונגל? איז ווייניג מאַל אוועק. דאָס אַנדערע, אן ס'איז גע- קומען צום רעכטן שפּייז, און שאַלעם האָט אימ א זאָג געגעבן, אן

ער האָט א באקאָשע צו זיין קאלע, האָט זיך דער פריקאזטישק אופגע-
בלאָזט, ווי א האָט אפּ ווא קאצ, ווען זי כאפט זיך אריין צו זינע הי-
נער: „פונטוואנען ווייסטו, אז איך האָב א קאלע?“ „איך בין לאקענט
מיט איר כאווערטאָרן.“ „מיטן קאזנס מיידל? הע! דאָרט וועסטו
האָבן א ביינברעכער.“ שאַלעם פארשטייט ניט, וואָס הייסט דאָס,
איינגטלעך, א „ביינברעכער“. נאָך נאָכט פריקאזטישקס געלעכטערל
שטויסט ער זיך, אז דאָס דארף זיין ניט פון די אָנגענעמע זאכן. טוט
ער אימ א פרעגל: „ווער איז דער ביינברעכער?“ „...“, דאָס איז שוין
כינע אייסעק... נאָך לאַמיר האַרכן, עואָס איז די באקאָשע?“ שאַלעם
צוט ארויס דעם געפאקטן בריוו פון קעשענע און גיט אימ איבער דעם
פריקאזטישק: „אָט דאָס דארף אבער קאלע איבערגעבן דעם כאזנס
מיידל און איבערשיקן מיר דורכ אייך טאקע אן ענטפער“. דער פרי-
קאזטישק נעמט צו דעם בריוו, באַטראכט דעם קאָטווערט פון אלע
זעטן: „אָט דאָס איז נאָך? קומ צו גיין מאַרגן, וועסטו מיסטאָמע באַ-
קומען אן ענטפער“.

אראָפּ א שטיין פונעם הארען. אפּ מאַרגן איז דער אָפגעשטעל-
טער ציט האָט שאַלעם באקומען פונעם פריקאזטישק אן ענטפער, אז
ער האָט נאָך ניט קיין ענטפער. „קומ צו קיין מאַרגן, וועט געוויס
זיין אן ענטפער“. אפּ מאַרגן ווידער דאָס אייגענע — ניטאָ, נאָך קיין
ענטפער! דאָ האָט שאַלעם כאַמערקט — און עפּשער האָט זיך אימ
נאָך אויסגעוויזן אזוי, — אז דער פריקאזטישק שמייכלט עפעס מאַרנע
אונטער. צו דעם כשאד איז געקומען נאָך א כשאד: דער פריקאזטישק
האָט אימ א זאָן געגעבן מיט א זיפּעל: „ווען איך זאָל קאָנען שרייבן
אזוי ווי דו!“ „...“, פונטוואנען ווייסטו, וואָזוי איך שרייב?“ „מינע קאלע
האָט מיר דערציילט“, פונטוואנען ווייסט דעם קאלע?“ „זי ווייסט עס
פון דעם מאזנס מיידל“.

א טערעצ איז דאָס אפילע א נישקאָשעדיקער, און ס'איז אוואדע
זייער אָנגעלייגט צו הערן אזא קאָמפלימענט פון א מיידל, וואָס מע
האָט זי ליב. נאָך פונדעסטוועגן און גיט ווילנדיק גאנוועט זיך אריין
א מאַכשאָווע: טאָמער האָט דער פריקאזטישק ניט איבערגעגעבן דעם
בריוו און האָט אימ בעסער אלייג געלייענט?... דער דאָזיקער געדאנק
לאָזט ניט שלאָפן. קוימ דערוארט זיך אפּ אן ענטפער! דאָס איז גע-

ווען שױג ערעו יאָנטעוו. הער פּריקאזטשיק איז אימ געלאָפּן אקעגן
אונ אריינגערקומט אינ האנט אריינ א געל שטיקל פּאפיר, צוגופונעלייגט
אינ פירן, אָג א קאָנווערט, נאָר מיט טריוואקס פארזיגלט אונ צוגע-
קוועטשט מיט א מאטבייע. דאָס איז געווען דאָס לאנג דערווארטע
בריוול פונעם כאונס מיידל, געשריבן מיט דינע לאנגע אויסזעס, וואָס
האָבן דערמאָנט אירע דינע לאטגע פינגער. דאָרט איז געשטאנען, אז
זי האָט זיין בריוו מיט טרערן אינ די אויגן געלייענט עטלעכע מאָל,
אונ עס טוט איר באנג, וואָס זי קאָג ניט אזוי שרייבן, ווי ער. „זי זאָל
האָבן פליגל, וואָלט זי צו אימ געפלוויגן. זי זאָל קאָנען שווימען, וואָלט
זי אלע יאמען איבערגעשווומען, אבי צו אימ צו קומען. אונ אויב ער
מיינט, אז זי קאָג יאָ שלאָפּן רוין, האָט ער א טאָעס. אונ זי קומט
שוין ארויס אפ סימכסטאווירע מיט אלע אויגן, וואָרעם א הארץ פילט
א הארץ!“... צום סאָפ האָט זי אימ געוואָרנט, ער זאָל צו איר מער
קיינ בריוו דורכ אזא וועג ניט שרייבן, וואָרעם זי איז זיכער, אז דעם
בריוו האָבן געהאלטן פרעמדע הענט... דאָ קומען אימ אקעגן דעם
פּריקאזטשיקס „יאָדאָימ“ אונ עס ווארפט אימ אריינ אינ א קעלט
מיט א היץ, אז ער שטעלט זיכ פאָר, וויאזוי דער פּריקאזטשיק האָט
געעפנט דעם קאָנווערט אונ געלייענט זיין בריוו, וואָס ער האָט אויס-
געגאָסן פארן כאונס מיידל!.. נאָר ער עסט זיכ ניט אָפּ לאנג דאָס
הארץ, וואָרעם אָטראָט איז סימכסטאווירע אונ אָט באַלד וועט ער זי
זען, שטייג נעבן איר, ריידן מיט איר — מיטן כאונס מיידל...

54. סימכסטווירע צו האקאָפּעס

די נאכט פונ סימכסטווירע. — די פּאָעזיע, וואָס פאר האקאָ-
פּעס. — יודן כאפן א מענצל. — וויבלעכ אונ מיידלעכ קושן די
רויניקישע. — די הימלען עפענען זיכ אונ מאלאָכים זינגען
שירע.

ווען איכ בינ געטע — אָסער אויב איכ וואָלט באשריבן די צאָרעס
פונ א יונגן ווערט ער. איכ וואָלט שוין בעסער באשריבן די צאָרעס
פונ אן אָרעם באַכערל, וואָס איז געפערלעכ פארליבט אינ א כאונס א

מיידל. אָדער ווען איך בין היינע — אָסער אויב איך וואָלט באזונגען די „פּלאַרענטינישע נעכט“. איך וואָלט שוין בעסער באזונגען די נאכט פון סימבאסטורע, ביים יִרְדֵּן גייען צו האקאָפּעס, און יונגע וויבליכע און שיינע מיידלעך קלייבן זיך צונויף איך שול, ומישן זיך אויס מיט די מאנצבלעך — סימבאסטורע מען מען. זיי קושן די טוירע, שפּרינגען און רופן און קוויטשען אפ אַלערלײ טענער: „דערלעכט איבער א יאָר!“ און באקומען צוריק אַן ענטפער: „גאט אטעמ! גאט אטעמ!“..

נאָך מױט א ישאָ אָדער צוויי פאר די האקאָפּעס קומען זיך צונויף די קליינע קינדער, יונגלעך און מיידלעך, קלעטען ארום אפ די בענק, די סאַגען פלאטערן, די עפל זינגען רויט, די ליכטלעך ברענען, און די בעקלעך זייערע זינגען ניט ווינציקער רויט ווי די עפל, און די אויגן לויכטן ניט ערנער פון די ליכטלעך. דאָס איז קלייטווארג. די עלטערע באַכערומלעך, די געמאַרע-ינגלעך, אָדער טאלמירימ פון די קלאסן, די שפּאַצירן נאָך דערזעל אַרום אין דרויסן אפן שולצהויף. די לופט איז נאָך לינד און שימער. דער הימל איז אויכאן שטערנט. עס פילט זיך יאָנטעווי און דער גאנצער וועלט. אפילע די שטילקייט איז א יאָנטעווי דיקע. קיין זאך איז ניט אימשטאנד צו שמערן די הייליקייט פון דער דאָזיקער נאכט פון סימבאסטורע, ווען דאָס אויסדערוויילטע פּאַלע איבער דער גאנצער וועלט פרייט זיך מיט זינגן הימלשער מאַטאַנע. און טאַמער פאַרט דורך דערביי א גוישע פור און הייבט אופ א געדיכטן, שטיקנדיקן שמויב, טאַמער פליט דורך א פאַטשטאַווע גלעקל — „רוינ, רוינ, רוינ“, עס פאַרט א „קנעפל“ — ווער הערט זיי? דער שמויב וועט זיך אַפּלינגן, און דאָס גלעקל וועט פארלויבן ווערן ערגעץ וועט ווייט — און די נאכט בלייבט אלץ הייליק, אלץ יאָנטעוודיק, וואָרעם ס'איז דאָך סימבאסטורע אפ דער וועלט! א שווארצע קאצ לויפט דורך פאַחבן מיט אירע גלאַטראמעטענע טריט און שנודט דורך דעם גאנצן שולצהויף אין דער ברייט און ווערט פארשווונדן. א הונט רופט זיך אַפּ ערגעץ פון ווייטער גוישער גאס מיט א בילן אין א לאנגן מינאַרנעם טאָג און ווערט אנשווינג — און די נאכט בלייבט אלץ הייליק, אלץ יאָנטעוודיק, וואָרעם ס'איז דאָך סימבאסטורע אפ דער וועלט, און עס אָטעמט זיך אזוי גרינג. און אפן האַרצן איז אזוי גוט, אפ דער נער שאַמע אזוי אפגעלינגט, אזוי גאָדלדיק איז מען בא זיך, א קלייניקייט —

דאָס בין איך, און דאָס איז די נאכט פון סימבאסטורע, און דאָס איז
א הימל, — מיני הימל, מיני יאָנטעוו!
— קינדער! ומע גייט שוין מיט די האקאָפּעס!

מע כאפט זיך אריין אינווייניק אין שול — ווער? וואָס? עס
הייבט זיך גאַרנישט אָן. דערווייץ דאוונט מען ערשט מברעוו. צאלע
דער כאזנ פונ דער קאלטער שול שטייט באמאָמעד מיט זינע צוויי מע-
שוידערימ. איינער, א שווארצער באַכערעצ מיט גראַבע ליפּן — א באַם.
דער אנדערער, אן אויסגעדארט יינגעלע מיט א ווייס פּענעמל — א
סאַפּראנא. און דער כאזנ אליין, רעב יצאליע, מיט זינן גאַלדעטער
האַלדז—א יוד א הויכער, א געלער, מיט אן אויסגעבויגענער נאָז, ווי
א שויפער, מיט דינע אַקערניזלמע פייעלעכ און מיט א געלע געקרייזלמע
באַרד, וואָס זעט אויס, ווי א צוגעבונדענע — ווער וועט דאָס גלייבן
אז אזא פארזעעניש וועט האַבן אזא שיינע, צארטע, איידעלע, ליבע
טאַכטער?.. דעם כאזנס מיידל" — דאָס איז זינן טאַכטער, און צאליע
דער כאזנ — דאָס איז איר פאַטער, וואָס באַרימט זיך פאר אימלעכע,
אן ער האָט א מיידל — איז זי איינע באַ גאָט, ווי אנדערע באַ אימ.
איינ ביסאָרן נאָר — זי וויל ניט א קאלע ווערן. וועמענע מע זאָל איר
ניט רייחן — איז איינ מאַל ניין. נאָר ס'וועט איר העלפּן, ווי א טויטן
באַנקעס. אז ס'וועט קומען דער רעכטער זיוועק, וועט זי שוין מוזן זאָגן
יא. אינט, נעמט מען זי פאר די צעפּ, און פאר גויט איז דאָ א
שטעקנ!"... אזוי זאָגט ער אליין, צאליע דער כאזנ, געוויינלעכ איג א
שפּאס, און באווייזט זינן יאמשעווע שטעקן מיט דער אלטער פארגעל-
טער עלפאנט-ביינעריקער גאלקע.

מע האָט שוין אָפּגעדאוונט מברעוו אין דער קאלטער שול, און צו
האקאָפּעס איז נאָך ווייט: מע האַלט ערשט בא, „אתה הראית לדעת"
און מע טיילט אויס צווישן די מיוּרעכזואנט-באלעבאטימ די פּסוקים
פּונ „אתה הראית", וועלכע יעדער זאָגט זיך אָפּ שטייענדיק אפּ זינן
פּלאַצ, און אימלעכער באזונדער מיט אן אנדער קאָל און מיט אן אַנד-
דער נוסעכ. דאָס הייסט, דער נוסעכ איז איינ און דער זעלבער נוסעכ
אפּ דער גאַנצער וועלט, נאָר מאכמעס יעדער האָט זיך זינן שטימע
מיט זינן טעמבער און מע שרעקט זיך א ביסל איבער פאר דעם אייגע-
נעם קאָל, קומט אויס ניט דאָס, וואָס מע וואָלט אליין געוואָלט, און

דאָס דריידל, וואָס מע לָזוט איבער אפּן סאָפּ פּאַסעק, גייט אינגאנצן פארלוירן...

די קאלטע שול איז גענוג גרויס און ברייט און הויב און אָג א סטעליע, נאָר מיט א דאכ — און דערפאר רופט מען זי די „קאלטע שול“. דער דאכ איז צעמאַלט ווי א הימל, בלוי, שוין א ביסל צו בלוי, אזש גרינ. דער פארבער האָט איבערגעכאפט ווי מאָס. און די גלאַנץ צנדיקע שטערן זינען אביסל צוגרויס. יעדער שטערן איז אביסל קלער נער פון אן עפל און כאפט דעם אָפּבליק פון א קארטאָפּל, ארומ און ארומ באגילט מיט גאָלד. אויסגעלייגט זינען די קארטאָפּל, דאָס הייסט די 'שטערן, ניט אזוי, ווי די שטערן אין הימל, אָג א שומ אָר-דענונג — גייט! נאָר אויסגעלייגט שורעסווייז, נאָענט און געטריכט איינס נעבן דאָס אנדערע. פון אינ מיטן צענטער, אפּ לאנגע מעשענע שטריק, הענגען אראָפּ אלטע פּאראצייטיקע הענגליכטער פון אלטן געלע פאר-גרינטן מעש. פון דעם זעלבן אלטן פאָרגרינטן מעש זינען אויב די העסעס, וואָס אפּ די ווענט — און אלע איז אָנגעפאקט מיט ליכט. אלע ליכט ברענען. ס'איז אזוי ליכטיק, אז עס דאכט זיך, אז ליכטווי-קער קאָן שוין נאָר ניט זיין.

פונדאמענט האָבן זיך גענומען אזוי פיל יודן, קיין אינאָרע, אונדווי-בער, אונדוויבלעב, און באַכעריו, און מיידלעכ, און קליינע קינדער? שאַלעם איז דאָס ערשטע מאָל אין דער קאלטער שול, און ניט ווילן-דיק קומט אימ אפּן זינען דער פּאַסעק: „מה טובו אוהליך יעקב“ — ווי שיינ זינען דינע געצעלטן, יאקעווי!... עס קומט אימ אָג ניט גרינג צו באקומען אן אָרט אפּ צו זיצן. א גליק, וואָס דער שאמעס האָט אימ דערקענט — ס'איז דאָך רעב נאָכעם ראבינאוויטשעס א זונדל, דארפּ מען אימ מאכט אן אָרט, און דאפּקע אינ שפיגל-באנק, צווישן באלע-באטימ.

ווי האלט מען? דער ראש מיטן טומל זינען אזוי גרויס, אז מע הערט ניט דעם באזן, ניט זינע מעשוירערימ. אומזיכט איז דעם אוי-לעמס שרביען „שא!“, אומזיסט איז דעם שאמעס קלאפּן אין טיש. וויב-לעב גראנערן, מיידלעכ לאכט, קינדער פיישמשען. אָט שטייט א יונגער לע מיט ביטערע טרערן. „וואָס וויינטו, יונגעלעך?“ — מע האָט אימ אראָפּגעוואָרפּן דעם עפל פון דער פּאַג אומגערן און צעטראַטן מיט די

ביס. וואָס וועט ער אײצטער טאָג אָג אַן עפּל? ... אונ נעבן ייִנגעלע
 זיצט א באַכער און שטשירעט די צייַן. לאַכט פונ דעם ייִנגעלעס טראַד
 געדיע. פארדריסט האָס שאַלעמען, לאַזט ער זיך ארײַן מיטן באַכער
 אינ א דיסקוסיע: „וואָס אין דער געלעכטער?“ — ענטפערט אימ אָפּ
 דער באַכער און הערט ניט אופ צו באַווייזן די צייַן: „א ייִנגעלע א
 שויטע!“ פאהרדיסט דאָס שאַלעמען נאָכ מער: „נו, און דו אין זינע
 יאָרן האָסט געהאט מער סייכל? דאָ הערט דער באַכער אופ צו לאַכט
 און ענטפערט אָפּ שויג ווי א שייִגעצ: „וויפּל סייכל איך האָב געהאט
 אין זינע יאָרן געדענק איך ניט, נאָר אז איצט האָב איך מער סייכל
 אין פיאטע, וויפּל דו אין קאָפּ — דאָס איז זיכער, כאַטש דו גייסט
 אין די קלאסן און כאַטש דו בייסט נאָכעם ראַבינאָוויטשעס זונ...“
 יואַלט האָט ניט געווען אין דער קאלטער שול צווישן פרעמדע, וואַלט
 נאָכעם ראַבינאָוויטשעס זונ זיך אנדערש אָפּגערעכנט מיט אימ. דאָ
 האָט ער אָבער געמוזט כאַפּן א שוויג. וואָרעם צווישן יאָ און ניין
 וואַלט ער געקאָנט זיין א געפאטשטער פונעם דאָזיקן באַכער דעם
 איינפאָנעט אין אַנעו האָט ער שויג דערהערט אינעם גרויסן טומל
 מיטן גרויסן ראַש די ליבע ווערטער: „התורני רעב שימשניווינו בערעב
 כאַטש צווי האַקויהען, תנ כבוד לתורה!“ התורני רעב מוישע יאָקויו
 בערעב נאכמען דייו האַליווי, תנ כבוד לתורה!“...* די מאַשמאַעס, אז
 די האַקאָפּעס האָבן זיך שויג אָנגעהויבן. ווו זשע איז דעם כאַזנס מייַדל?..
 „אנא ה' הוישעה נא!“ — דער ערשטער טור האָט זיך געענדיקט
 מיט א ניגן, מיט גראַבן ניגן „הנדא“ און מיט א טענצל. און „עד
 כאַן הקפה א!“* און דער שאַמעס רופט שויג ווידער אויס מיט זיין
 הייזעריקט קאָל און מיטן זעלבן נוסעכ: „התודני דער און דער, תנ
 כבוד לתורה“. התורני דער און דער, תנ כבוד לתורה“ און אָט אזוי
 האָט זיך געענדיקט די צווייטע האַקאָפּע, די דריטע, די פערטע. נאָכ
 יעדער האַקאָפּע דער זעלבער גראַבער ניגן מיטן זעלבן טענצל — און
 דעם כאַזנס מייַדל זעט מען ניט.

* „הטורני... טיין קאוויוד לאטורא“ — „דער לערנער (טוירע)
 קענער)... גיב אָפּ קאוועד דער טוירע“. — ר ע ד.
 * „אד קאן האַקאָפּע אלעפ“ — ביז דאָנען די ערשטע האַקאָפּע, דה.
 געענדיקט די ערשטע האַקאָפּע. — ר ע ד.

שאַלעמ רוט ניט. קוקט אפ אלע זיטן, טאַמער וועט ער זי פאַרט
אמאָל דערזען! ניטאָ זי! ניט זי, ניט איר באווערטאַרן! ניט שוין זשע
האַט זי אייב אזוי מינעס אָפגעגאַרט? ... אָדער עפּשער האָט זי ניט קער
סאַנט קומענ? עפּשער האָט זיכ מיט איר עפעס געטראַפּנ? עפּשער איז
מען זיכ דערגאַטענע פּונ זייער אָפּריוודנ אונ מע האָט זי איבערגעלאָזט
אינ שטוב אונטערנ שלאָס? אפ צאליע דעם כאזנ איז צו גלייבנ! א
מענטש, וואָס שלעפט פאר די צעפ אונ ניט מיט א שטעקנ!... אונ די
שווארצע געדאַנקענ אינ פינצטערע מאכשאַוועס האָבנ גאָר קיין גרע-
נעצ...

אפּאַנעם, דעם שאמעס האָט זיכ אויסגעדאַכט, אן האָס, וואָס נאָר
כעם ראבינאָוויטשעס באַכערל דרויט זיכ, קוקט זיכ ארום אפ אלע
זיטן, זיצט ניט אונ אפ אן אָרט, איז א סימען, אז ער גאַרט, ערגאָיט
אויס נאָכ א האקאָפּע. אונ עפּשער האָט אייב איינער פּונ די נאַבאָנ א
ווינק געגעבנ ער זאָל ראבינאָוויטשעס זונדל אויכ מעכאבעד זינ מיט א
האַקאָפּע? יעדנפאַלס, האָט זיכ צווישנ אנדערע נעמען פּלוצעם אויכ
דערהערט זינ נאָמען: „האַבאָכער שאַלעם בערעב מענאַכעם, תן כבוד
לתורה!“... דאָס גאַנצע בלוט איז אייב אריינ אינ פּאַנעם, ניט געקאָנט
אריבערטראָגן די באַלעכאַטישע אויגן, וואָס האָבנ אפ אייב געקוקט.
ער האָט זיכ געפילט, ווי עס פילט זיכ יעדער באַכער, אן מע רופט
אייב אופ מאפּטער. אונ איידער ער האָט זיכ ארוםגעקוקט, זיז ער איז
אינ דער וועלט, האָט אייב שוין דער שאמעס אונטערגעטראָגן א ריי-
ניקייט, אונ ער שטייט שוין אינ דער ריי מיט א בינטל יאָרן אונ מיט
א גרויסער סייפּערטוידע אינ די הענט, אונ די פּראָצעסיע גייט שוין
אַן: דער כאזנ רעב צאליע גייט אפּצופּרעך אונ זינגט: „עוזר דלימי
הושיעה נא!“ וויבאלעכ אונ מיידלעכ רייסן זיכ, קוישן די סייפּערטוידע
אונ ווינטשן אייב „דערלעכט אייבער א יאָר!“ ער פילט זיכ מאָדנע,
וואָס מע זאָגט „איר“ אונ איז צעטומלט פּונ אומגעריכטן קאָוועד, אונ
איז גרויס בא זיכ, וואָס ער גייט אינ דער ריי, אייב באַכער צווישן
אזוי פיל יאָרן — אונ נאָר דעהפּאַר, וואָס ער איז ניט קיין אביזווער,
רעב נאָכעם ראבינאָוויטשעס א זונדל, פאַרט א „טאַטנס א קינד!“...
נאָר סאַמע אייב רעכטן טומל דערהפילט ער א קויש אייב האנט אריינ:
„דערלעכט אייבער א יאָר!“ ער הייבט אופ די אויגן, דערזעט ער —

ס'איז זי, דעם כאזנס מיידל, און איר כאווערטאָרן, פאַרשטייט זיכ, געבן איר.

אלע הימלען שפענען זיכ און מאלאָכים נידערן אראָפּ און זינגען שירע. זיי באזינגען די וועלט, וואָס גאָט האָט באהערשט — אזא גוטע, זיסע, שיינע, ליבע וועלט! זיי באזינגען די מענטשן, וואָס גאָט האָט באשאפן — אזעלכע גוטע זיסע, שיינע, ליבע מענטשן! ס'איז אזוי גוט, אז עס ווילט זיכ וויינען פאַר גוטקייט. און אין הארצן זינגט זיכ אימ צו די מאלאָכים: „שלום עליכם מלאכי השרת!“...

עמעס, די ערשטע מינוט איז אימ געווען פריקע און וונדערלעכ. אָנשטאַט דעם זי זאָל קושן די סייערטיורע, האָט זי א קוש געגעבן זינג האנט! איז דאָס עפּשער געווען אומגעריכט? ניין, ניט אומגעריכט. ער האָט דאָס ארויסגעזען פון אירע שמייכלענדקע אויגן. ער איז גע-ווען אזוי איבעראשט, אז ס'איז אָפּגעגאנגען א האָר, ער זאָל ארויס-לאָזן די רייניקייט פון די הענט. ער האָט כיישעק געהאט זיכ אָפּשטעלן, נאָכאמאָל א קוק טאָן איר אין די שיינע אויגן אריין, אויב ניט זאָגן א צוויי ווערטער, — לאָזט מען אימ אָבער ניט. די יודן, וואָס גייען אימ נאָך פון היטטן, לאָזן אימ ניט. מע דארפן גיין ווייטער. מע דארפן איבערגעבן די רייניקייט צו אנדערע. די האקאָפּעס האָבן זיכ נאָך ניט געענדיקט. ערשט דאָ, באמ אָרנקוידעש, איבערגעגעבן דעם שאמעס די סייערטיורע, קוקט ער זיכ אים צוריק, טאָמער וועט ער זי דערזען נאָכאמאָל, כאָטש פון ווייט. מע זעט זי ניט. לאָזט ער זיכ מיט דער ווייטערדיקער האקאָפּע, גייט נאָך נאָך די יודן גלאט אזוי, מאכט א טור, זוכט זי מיט די אויגן — ניטאָ דעם כאזנס מיידל, נעלעם גע-וואָרן! לויפט ער ארויס אין דרויסן, זוכט זי אפן שולדהויפּ — ניטאָ זי איז ערגעץ ניט!... עפּשער איז דאָס געווען א כאַלעם? עפּשער איז דאָס געווען א דימינע? ניין. ס'איז ניט געווען קיין כאַלעם. ס'איז ניט געווען קיין דימינע. ער פילט נאָך איצט אויב דעם קוש פון אירע ליפּן אפ זינג האנט. ער גייט ווייטער און ער פילט ניט די ערד אונטער זיכ. עס ווייזט זיכ אימ אויס, אז ער האָט פליגלען און אז ער פליט, ער שוועבט, און די מאלאָכים שוועבן אפ אימ, טראָגן זיכ אין דער לופטן, באגלייטן אימ גלייב'דיג גרויסן בעסמערדעש.

דאָרט האַלט מען נאָך אין מיטן האַקאָפּעס. דער טאַטע איז מאָדנע אופגעלייגט, יאָנטעוודיק געשטימט און זעט אויס אין דער אַלטער צעהאַקטער זינדענער קאַפּאַטע, פֿון וועלכער עס קוקט אַרויס ערטערזונז דער געלער אונטערשלאַק, אזוי שיינ, אזוי גרויסאַרטיק, ווי קיינמאַל ניט. נעבן אַימ שטייען ביידע געראַטענע איידעמס, פֿון איין זינט ליי זעדייאָסל, פֿון דער אַנדערער זייט מאַנידאָוו. ביידע וויצלען זיך, און דער טאַטע הערט זיך איינ, ווי זינט שטייגער אַיז, און לאַכט. „ווי ביסטו געווען אזוי שפּעט?“ — טוט דער טאַטע אַ פרעג, כאַלילע ניט אפֿ צו באַשטראַפֿן, נאָר גלאַט אזוי, אויס נענעריקייט. „איך דער קאַל־טער שול“ — ענטפּערט אַימ שאַלעם און באַרימט זיך, אַז מע האָט אַימ מעכאַבעד געווען דאָרט מיט אַ האַקאָפּע. איז דאָס דעם טאַטן גע־פֿעלן און ער זאָגט: „ס'איז זייער שיינ פֿון זיי.“ און די געראַטענע איידעמס וויצלען זיך איבער האַבינאָוויטשע, באַכערל. און אלע דריי לאַכן זיי פֿון די כאַכמעס, און שאַלעם העלפט זיי לאַכן. עס גיט זיך אויס אַ נאַכט! אזא נאַכט קאָן געמאַלט זינט נאָר סימבאַסטידע צו האַקאָפּעס.

55. דער קריזיס

זיך מ'זעט אָפּגענאַרט אין די הייליקסטע געפֿילן. — ווערט קראַנק אַפֿ טיפּוס. — שטייט אָפּ אַן אַנדער מענטש. — געזעגנט זיך אַפֿ מיט זינע קינדערשע יאָרן.

אַלעמאַל, ווען דער פאַרפּאַסער פֿון די דאָזיקע באַשריבונגען לאָזט זיך אַראָפּ אין די טיפּע קאַטאַקאָמבעס פֿון זינט וועטער קינדערייט, טראָגט אַרויס אַפֿ גאָטס וועלט און לופּטערט דורכ זינע זיכרוינעס פֿון די אַפֿ אייביק פאַרגאַנגענע קינדערשע יאָרן, פאַרטיפּט זיך אין זינע שפּעטערדיקע דערפאַרונגען פֿונעם גרויסן וועלט־יאַריד, וואָס מע רופּט דאָס „לעבן“, און באַטראַכט דאָס אַלצדינג מיט אַ קלאָרן קאָפּ און מיט אַ קאַלטן מויעב, — באַוונדערט ער, ווי ער האָט געקאַנט אַריבער טראָגן אַזעלכע אומדערבאַרעמיקע קלעפּ, מ'זעט אָפּגאַרעכצן און ביי טערע אַנטווישונגען, און בלעבן גאַנץ אַפֿ צו כאַפּן פֿרישע קלעפּ מיט נייע אָפּגאַרעכצן מיט נאָך גרעסערע אַנטווישונגען? די קלעפּ אַלויז זי־

ענן נאָכ ניט אזוי מעסוקט, ווי די אנטווישונגען, ווי דאָס, וואָס מע
בלעבט אָפּגענארט. א קלאַפ פארהיילט זיך, אָבער אַ אַנטווישונג לאָזט
איבער נאָכ זיך א קרעל אין דער נעשאַמע אפּ אייביק.

שוין אין יענער עפאָכע, ווען ער איז געווען נאָכ גאָר א שנעק אונ
האָט זיך נאָר איש פארליבט אינעם כאונס מיידל, האָט ער שוין געכאַפּט
דעם ערשטן קלאַפ פון שרעקלעכער אנטווישונג, אזא קלאַפ, וואָס ניט
ער, ניט קיינער האָט זיך געקאָנט דערופּ ריכטן. מע האָט געקאָנט
דערווארטן, לעמאַש, אז די עלטערן זאָלן געוויירע ווערן פון דעם
אומגעלומפערטן ראָמאַן און צעשטערן דעם נאָרטישן שידעך. מע האָט
געקאָנט דערווארטן, אז צאליע דער כאונג זאָל נעמען די טאָכטער פאר
די צעפ, אָדער דערלאנגען איר מיטן שטעקן ניט אפּ קאַטאָוועס, נאָר
טאקע אפּ דעם רעכטן עמעס. נאָר ווער וואָלט דאָס געקאָנט צולאָזן, אז
דעם כאונס מיידל זאָל אין דער זעלבער צייט, וואָס זי האָט געשפּילט
א ראָמאַן מיט נאָכעם ראַבינאַוויטשעס באַכער, גאָר זיין פארליבט
איז א גוי, א פריקאזטיק באַ קאָטעלניקאָוו אין דעם גרויסן אַזנ-
געשעפט, און זאָל מיט אים אײַנמאַל אין וואַ שאַכעס צונאַכט, ניט
ווייט פון יענעם סימבאַסטוירע, וואָס איז באַשריבן אויבן, אנטלויפן,
אַרעסטעבן זיך אין א פרויענ־מאַנאַסטיר, צווישן מאַנאַשקעס, זיך דער-
נאָכדעם אָפּשמאַדן און כאַסענע האַבן טאקע פאר דעם זעלבן קאָטעל-
ניקאָוו פריקאזטיק?!...

קיינ פאַנטאַזיע פון א שרעכער וועט ניט צוטראַכטן דאָס, וואָס
דאָס לעבן אליין קאָן צוטראַכטן. אוואַדע איז נעבעך צאליע דער כאונג
אומגעלאָפּן, געזוכט זכּוּס־אָוועס, פראַטעקציעס צום ארכימאַטריט, צו
דער איהומענשע פון מאַנאַסטיר און אליין צום גובערנאַטער — עט
האָט ניט געהאַלפּן קיינ שומאַײַסראַעל. די שטאָט האָט געקאָכט, ווי א
קעבל, די „נאַנצע וועלט“ האָט געוויגט זיך. וואָלט דאָס כאַטש געווען
גלאַט א מיידל, א יודיש טאָכטער — עס מאַכט זיך אַ אומגליק, וואָס
זאָל מען טאָן? איז נייַן. דאַרפ זיך עס טרעפן מיט א כאונג, א קליי-
קוידעש! ווער וועט אים איצט צולאָזן צום אָמערד? פּרעגט זיך אַ
קאַשע: פּונוואַנעג וועט ער לעבן? הינט דער ביוויען פאר די באַלעכאַ-
טימ פון דער קאַלטער שול איז אויך עפעס ווערט. וואָרעם פאַרוואָס
האָט זיך עס געטראַפּן גראַד מיט זייער כאונג פון זייער שול?...

וואָס פאר א ווערט האָבן אָבער געהאט די אלע אויסגערעכנטע
 צאָרעס, ביזויינעס און יעסורימ קעגן דעם גענעם, וואָס האָט זיך אָפֿ-
 געטאָן אין דער נעשטאַמע פונ יענעם באַכערל, וואָס איז געווען מיט
 סאַקאַנעס פארליבט אין דעם כאונס מיידל און וועלכע דאָס מיידל האָט
 אזוי מעס אָפגענארט, פארביטן אימ, א טאַטנס א קינד, אפ א נוי
 א פריקאזטשיק בא קאָטעלניקאָוו?! צוליב וואָס האָט זי באדארפט
 נאָר אן אומשולדיקן באַכערל, שרעכטן אימ אועלכע בריוולעכע? קושנ
 אין דער האנט סימבאסטוירע צו האקאָפּעס? שווערן אימ אייביקע
 ליבע און נאָך אועלכע זאכע? דאָס אנטלויפן מיטן פריקאזטשיק איז
 דאָך ניט געווען קיין פלוצלעכע, אומגעריכטע פארליבעניש. דאָס איז
 געווען אן אָפגעשרטע זאך שוין פונ לאנג. און ער דערמאָנט זיך, וואָס
 איר כאווערטאָרנס כאָסן, דער פריקאזטשיק מיט די „יאָהאימ“, האָט
 אימ געהאט א זאָך געשעכט, אז באַמ כאונס מיידל וועט ער זיך באַגע-
 גענען מיט א ביינברעכער. איצט ווייסט ער שוין, ווער דער ביינברע-
 כער איז... און דאָס ווארפט אימ ארענן אין אזא פּנער, אז ער פאַר-
 שעלט זיך זענן געבוייט. ער שעלט דעם טאָג, וואָס ער האָט זיך באקענט
 מיטן כאונס מיידל. ער שעלט דעם באַכער, דעם פריקאזטשיק פונ דער
 „זאליאזנע“ קראָם, און קאָטעלניקאָוו פריקאזטשיק, און אלע פרי-
 קאזטשיקעס פונ דער גאנצער וועלט. אכ! ווי גוט ס'וואָלט געווען, ווען
 א פּנער ברעכט אויס און פאחברענט אלע „זאליאזנע“ קראָמען פונ
 שטאָט, אָדער ווען א שטורעמווינט הייבט זיך אופ און טראָגט אראָפּ
 אלע קראָמען און אלע הינזער פונ שטאָט, אָדער די ערד עפנט זיך אופ
 און די גאנצע שטאָט פערעיאסלעוו מיט דעם בריק מיט די פיהוואָר-
 קעס ווערן אינגעוונקען, אזוי ווי קוירעכ! ניטאָ בא אימ קיין טראָפן
 ראכטאָנעס אפ אייגענע, אפ פּרעמדע, אפ אלטע לינט, אפ קליינע קינד
 דערלעכ, אויפעלעכ — אלע און אלע זאָל גיין צו אַרדי שווארצע יאָר!..
 און ער פארשעלט די וועלט, וואָס גאָט האָט באהערשט—אזא פאל-
 שע, אזא מעסע, פאסקודנע וועלט! און ער פארשעלט די מענטשן,
 וואָס גאָט האָט באשאפן — אועלכע פאלשע, מעסע, פאסקודנע
 מענטשן!...

פארטיפט אין אועלכע מיזאנטראָפישע געדאַנקען, קומט ער איינ-
 מאָל פונ קלאַם אהיימ און פילט, אז דער קאַפּ איז ואים עפעס אָנגע-

גאָסן מיט בלע. פאר די אויגן שוועבן אימ רעדלעכ מיט עפעס ומאָדנע
 פיגורן. די רעדלעכ ברייטלעך זיב. די פיגורן ווערן צענאנגען, אזוי ווי
 שניי אפ דער זון, און אפ זייער אָרט קומען אנדערע פיגורן. קיינ
 ווארעמעס עסן וויל ער ניט. די שטייפמאמע כידעשט זיב: „געפייגערט
 א זכער איג וואָלד“, — זאָגט זי מיט איר געוויינלעכע גיפט. ער קאָן
 זיב ניט האַלטן אפ די פיס. ער לייגט זיב אפ דער קאנאפע. דער טאטע
 גייט צו, כאפט אימ באַם קאָפּ. עפעס ופרעגט באַ אימ דער טאטע און
 ער ענטפערט, נאָר וואָס מע האָט אימ געפרעגט און וואָס ער האָט גע-
 ענטפערט — וווייסט ער ניט. ער געדענקט ניט. האכט זיב, עפעס האָט
 מען גערעדט וועגן „מאָנע“... „דאָקטער“... „אפטייק“... און עפעס
 ביטערס פילט ער, ווי מע גיט אימ איינן דורכ א טייללעפל, און סע
 שמעקט מיט מאַנדלען... און דער קאָפּ, אוי דער קאָפּ!.. און עס ווייך
 לען זיב קנוילען פאר די אויגן, און זיי שפארן זיב דורכ די אויערן
 ארויס און גייען אוועק מיט א לאַנגע-לאַנגע פיס און ווי קליינע מור
 רעשקעס גראבלען זיי זיב אינווייניק אונטער דער הויט, איג די
 אָדערן, קיצלען, זידן, הייבן זיב אינווייניק איג לייב, און בייטעלעכע,
 בייטעלעכע קאטשען זיב אראַפּ א באַרג, אָן א שיר בייטעלעכע... און
 מענטשן ווילן כאַפּן די בייטעלעכע—און קאָנען ניט... דער אַנטיק איז
 אָבער דאָס, וואָס ער האַלט, דאכט זיב, צוגעמאכט די אויגן, און זעט
 פונדעסטוועגן אלץ, וואָס סע טוט זיב, ער הערט ניט—איבערן פּיפּן,
 וואָס פּיפּט אימ איג די אויערן, קאָן ער ניט הערן, נאָר זען זעט ער
 אלעמען. אלע זינען דאָ. א מישמאש פונ אַמאָליקע און הינטיקע כא-
 ווירימ און גלאט מענטשן. זיין כאווער שמוליק, פיניעלע שימעלעס,
 עליע דאָדים, איצל דעם פעטער פיניעס, דער אוירעכ וואָלפּסאָן... נאָר
 שענער פונ אלץ איז דאָס, וואָס קאָטעלניקאָוו פּרוקאזטיק דאוונט
 פארן אַטער, זינגט „אתה הראית“, און דעם כאונס מייזל שלאָגט זיב
 „אלכעט“... און עפעס א קאָל, א פארהומפענע שטימע, הערט זיב פונ
 דער קאלטער שול ארויס — מאָדנע וויינענדיקע שטימע מיט א בלי-
 פען. דאָס דאוונען די מייסימ. מייסימ דאוונען אלע שאַבעס צו נאכט איג
 דער קאלטער שול. מיט א מיניען דאוונען זיי. ווער ווייסט עס ניט? און
 ס'איז אימ קיינ זאכ ניט קאישע, אפילע דאָס, וואָס קאָטעלניקאָוו פּרו-
 קאזטיק, א גוי, זינגט „אתה הראית לדעת“ מיטן ירוישן ניגון... איינ
 יאב נאָר איז איב יא קאישע: ווי קומט דאָס, וואָס אָט איז דאָ נאָר-

וואָס געווען זיין כאווער שמוליק דער יאָסעם, — פארוואָס האָט ער
אימ ניט געפרעגט, וואָס הערט זיך מיטן „אויצער?“ ווי קומט דאָס,
ער זאָל פארהעסן אזא וואוישנע זאך? ער עפנט אופ די אויגן און זוכט
שמוליק און קאָן אימ ניט געפינען. ניטאָ קיין שמוליק, ניט קיינער פֿינ
די, וואָס זינען דאָ נאָרוואָס געשטאנען. ווי האָבן זיי געקאָנט אהינער
מען? איז ער מאכט צו צוריק די אויגן, און ער הערט זיך צו צי
הארצן, ווי עס קלאפט, און צו די שלויפן, ווי זיי שלאָנגן. און ער פֿילט,
אז ער איז אָפגעגאָסן מיט שווייס, ער איז אין א טיב פֿון שווייס. די
שפיץ פֿינגער זינען אויפגעבלעזט, ווי נאָך א שוויצבאָד, און די
האָר פֿון קאָפּ זינען נאָס און קלעפֿן זיך צום שטערן. און ער פֿילט א
קאלטע האנט אפ זיך. און ער דעהערט: א באקאנטע זיפּע. עפנט ער
אופ די אויגן — ס'איז דער טאטע! און נעבן אימ דער אורעכ וואָלפֿ-
כאַן, און דער קאָלעקטער מיט די שווארצע ברילן, און נאָך און נאָך
מענטשן, און ער זעט, אז אלע קוקן אפ אימ מיט ראכטאָנעס. און ער
הערט און פארשטייט, אז מע רעדט פֿון אימ, „קרויזיס“, הערט ער,
זאָגט מען. און ער פארשטייט נאָך ניט, וואָס פֿאַר א „קרויזיס“? און
ער איז גאנץ צעפֿירדן, וואָס ער איז מיט איינמאָל געוואָרן אזא מער
יוכעס בא אלעמען, וואָס אלע אינטערעסירן זיך מיט אימ אזוי. מער
פֿון אלע אינטערעסירט זיך דער טאטע. ער בויגט זיך אָן איבער אימ
און פרעגט אימ: וואָס וואָלט ער געוואָלט? ער ענטפֿערט ניט באלד. ער
וויל זיך פֿרֿיער גוט באטראכטן, ווי ער איז אין דער וועלט און וואָס
טוט זיך דאָ מיט אימ? עס נעמט היפשע עטלעכע מינוט, ביז ער קומט
צו זיך און פארשטייט, וואָס מיט אימ איז — אז ער איז קראנק געד
ווען, אפאָנעם זייער קראנק, און אז איצט איז אימ בעסער. בעסער?
אויסגעצייכנט גוט. ערשט דעמלט, אז ער האָט שוין קימאט אלץ בא-
גריפֿן, באנעצט ער מיט דער צונגן די פארטריקנטע ליפֿן און לאָזט
ארויס א וואָרט, מער ניט אז איינ וואָרט:

— אנרעסן!...

קוקט זיך דער טאטע איבער מיט די איבעריקע מענטשן, וואָך
שטייען ארום קראנקן, און טוט אימ א פרעגן איבער:
— אנרעסן? וואָסערע אנרעסן?
— איינעמאכצ! — ענטפֿערט דער קראנקער מיט א מאָדנער גראָד

בער שטימע, וואָס הייבן הייבט זי זיך אָן דיין, סאָפראַנעדיק, און לאָזט זיך אויס גראָב מיט אַ באַם. דער קאָאָנער האָט זיך אזש אַליין איר בערגעשראַקן, ניט דערקענט זיך קאָל. איך דער ציט, וואָס ער איז קראַנק געווען, האָט ער זיך אזוי פאַרענדערט, אז ווען ער איז אין אַ פּאַר וואָכן אַרום אַראָפּ פֿון בעט, קוים דערשלעפט זיך אין זאל אַרעב, אַ קוק געטאָן אַפּ זיך אַינ שפּיגל, האָט ער זיך קוים דערקענט. פאַר אים איז איצט געשטאַנען שוין גאָר אַן אַנדער מענטש. פֿרוער איז דאָס געווען אַ ציקאווע ינגל מיט רויטע פּוכקע בעקלעך, אַ רירעוודיקס, אַ לעבעדיקס, מיט שמייכלעכע טרויקע אויגלעך, קיילעכיק אונטערהגעשראַן, מיט אַ געקרייזלט טשוּבעקל פֿון בלאָטערע האָר פֿון פּאַרנט אַפֿן שטערן. איצט האָט זיך דאָס פּאַנעם אַויכוֹלעבלייבט, די בעקלעך זינען אָפּגעפּאַלן, די אויגן זינען גרעסער געוואָרן, דער קוק פאַרטראַכט, און אַליין האָט ער זיך אַויכוֹלעצווינג אין דער לענג. די בלאָטערע געקרייזלטע האָר האָט מען אים אָפּגעשראַן ביז דער הויט, ווי אַ טאַטער. גאָר אַן אַנדער באַר בערל איז דאָס געווען אַצינד.

אַבער ניט גאָר אַיך זיך אויסזען אַליין האָט ער זיך פאַרענדערט. ער האָט זיך אינגאַנצן איבערגעאַנדערשט. ער האָט דערפּילט, אינווייניק באַ זיך, איך דער נעשאַמע איז פאַרגעקומען אַ קרויזס. און עס טוט אים באַנג, האַרצעדיק באַנג, זיך נאַרשע נאַווע פאַרגאַנענהייט, וועלכע וועט זיך שוין גיט אומקערן און ניט איבערבאַזערן קיינמאַל, קיינד מאַל! ... און אויב איצט, איבערלעבעדיק איך דעם זיקאַרן נאַטאַמאַל יענע גליקלעכע יאָרן און אַריבערגייענדיק צו די ווייטערדיקע באַשרייִ בונגען, קוקט ער זיך אומ צוריק מיט אַ שטילער בענקשאַפט און געזע־ גנט זיך אָפּ שוין אַפּ אַויביק מיט זינע גוטע יוגלשע יאָרן:

— זי געזענגט, קינדעייט!

56. ער גיט שטונדן

דער פשאט פון „געבן שטונדן“ — יונגע און אלטע לערערס —
דער קויעכ פון גראמאטיקע“ — מע גויט צו אימ מוש פראָ-
מעקציעס. — אינ פערעיאסלעווער שטאַט-גאַרשן און בא דער שטייפֿ-
מאמע אינדערהויב, — דעמ קאַלעקטערס פּשאַרע, — ער כאקומט
א שטעלע און פאקט זינע ביכער.

איצט איז שווער צו זאָגן, צו וועמען האָט געהערט די אַיניציאָאטי-
ווע, דאָס הייסט, וועמען איז דאָס איינגעפאלן צום ערשטן, אז א באַ-
כערל, נאָכ קיין פולע זיבעצן יאָר ניט אלט, נאָכ קיין סימענ פון וואָנ-
צעלעכ אפּ דער אויבערשטער ליפּ, נאָכ ניט געענדיקט דעם גאנצן קורס
פון דער „אויעזדנע“ — זאָל ער שוין נעמען דאָס שטעקעלע אין
האנט, ארויפּווארפן דאָס אויבער-רעקל אפּ די פלייצעס אָן די אהכל און
שוין מאַרשירן פון שטוב צו שטוב, „געבן שטונדן“? „געבן שטונדן“
האָט געהייסן — לערנען מיט יינגלעך אָון מיט מיידלעך אלץ, וואָס
מע גערנט אין די קלאסן, אונטערנעמען זיך דורכגיין מיט זיי א גע-
וויסן קורס און צוגרייטן זיי צו א געוויסער צייט, זיי זאָלן קאָנען ארבע-
אין די קלאסן אָדער אָפּגעבן עקזאמענ.

אָפּגעבן עקזאמענ איז געוואָרן א גאט, כּאָז ארבעט אין דער מאַי-
דע, ואלע און אלץ האָט זיך געגרייט צום עקזאמענ. יינגלעך און מייד-
לעך, כאַסאניט און יונגעלייט, באלעבעסלעך, יודן מיט אַבערד שוין —
האָבן זיך א נעם געגעבן צו גאָווארדאָום גראמאטיקע, צו יעוטושעוור
סקיס אריפּמעטיקע, צו סמירנאָום געאָגראפיע, צו דיסטערוועגס געאָ-
מעטריע. און גענומען לערנען אפּ אויסווייניק „באסי קרילאָווא“, שמו
דירן דאָס זוערטער-כוכ. ס'איז געוואָרן א מיג עפּידעמיע — עקזאמע-
נעס! פארשטייט זיך, אז בא אזא עפּידעמיע וויז ניט געווען גענוג
לערערס אין שטאַט. פּראָפּעסאָנעלע יודישע לערערס זינען געווען אינ-
גאנצן צוויי: דער אלטער מאַניסאָוו — איז ער געווען אָן צייג, גע-
שפיגן, ניט גערעדט, און דערצו נאָכ טויב, ווי די וואנט; און דער
יינגערער, נויטכ בוסעל, — דער האָט געלערנט פּהאנצוין, געטראָגן אַ
בלויען מונדיר, גלאַנצנדיקע שטימל, אָון איז געווען א יאָקרען, גענו-
מען צו טבער. און וועטער איז געווען איצו דער שרעבער און זינ

ברודער, אווראָמ דער שרײַבער — בייַדע אויסגעפּוצטע יודלעך מיט
רויטע בעקלעך־פּאָמפּעשקעס, די האָבנ שוין גענומען צו וואָלוול, זיי-
נען זיי אָבער לעווען צעקרוגט מיט דער רוסישער גראַמאַטיק אפּ מע-
סער־שטעך אונ האָבנ ניט געוויסט, ווּוּוּוּוּ עס לייגט זיך אויס דאָס
וואָרט „פעטישעניעני“. דאָס הייסט, זיי האָבנ געוויסט, אז אינעם
וואָרט „פעטישעניעני“ באַדאַרפּ ערגעץ זיך א „יאט“, נאָר זיי האָבנ
ניט געקענט טרעפּן, וווּ אוועקצושטעלן די „יאט“: נאָך דער „פע?
נאָך דער „משע“? נאָך ווער „ניע“? אָדער גאָר נאָך דער „גוי“? דאָס
אינגענע איז געווען מיט א „עס“ אָדער מיט א „שא“. ואז ס'איז געקו-
מען, לעמאַשל, צו שושא (טריקעניש) אָדער סאַשא (אלעקסאַנדער), איז
געווען רעכט באַן זיי צו שרײַבן: שושא, שובאַ, אָדער שושאַ; סאַשא,
אָדער שאַשא. איז שטאַם, צווישן יונגוואַהג, איז געלאַנגען אַן אַנעק-
דאָט, אז מע האָט פּאַהגעלייגט די ברודער, זיי זאָלן מויבל זיך איבער-
זעצן אפּ רוסיש די ווערטער: „סאַשאַ האָט זיך געטריקנט אפּ דער טריר-
קעניש“, — האָט איינער אָנגעשריבן: „שאַסאַ שוסיסאַ נאַ שוסיע“,
און דער אַנדערער האָט אוועקגעשטעלט: „שאַשאַ שוסיסאַ נאַ
שוסיע“.

פאַרשטייט זיך, אז דאָס איז נאָר געווען אַן אַנעקדאָט, נאָר ווּוּוּוּוּ
האָט דאָס געבעט זיי געקריקען, און דער אַנעקדאָט איז דערהאַנגען צו
זיי! און ס'איז טאַקע געווען אַ פאַהרדאַסיקע זאַך: סטיטש, זיי האָבנ
אויסגעלערנט שרײַבן אַ גאַנצע שטאַם מיט קינדער און קינדער־קינדער, —
קומען צוגיין יונגע צוציקעס, וואָס די מילך איז זיי נאָך ניט אָפּ-
געטריקנט אפּ די לויפּן, און דערציילן אַנעקדאָטן!... עס האָבנ אָבער
ניט געהאַלפּן קיין כאַכמעס — גראַמאַטיקע איז געוואָרן אַ גאַנצבאַר-
דער אַרטיקל. אָן גראַמאַטיקע האָט מען זיך ניט געהאַט געבן אַ דיר.
עס איז דערהאַנגען אזוי ווייט, אז אפילו דער פעטער פיניע, וואָס
האָט, ווי איר ווייסט, פלינט געהאַט די קלאַסן, ווי אַ קאַשערער יוד
האָט פלינט כאַווער, האָט אויך מוידע געווען, אז גראַמאַטיקע איז אַ
גוטע זאַך. ער איז אַ יוד, וואָס קאַטאַרי פּאַרט אפּ יאָרהיג, האַנדל־ט
מיט מאַסקווע, איז אַ כאַשעוו־באַ, „פאַניענ“ און רעדט רוסיש אויסגע-
צייכנט, נאָר ער פליט, אז עס פּעלט אימ גראַמאַטיקע (דאָס וואָרט
„גראַמאַטיקע“ האָט ער באַוויזן מיט צונויפגעלייגטע פינגער).

פונדעסטוועגן, זיין פלימעניק שאַלעם זאָל זיך ניט, אזוי שטארק איבערנעמען, האָט דער פעטער פיניע געפונען פאַר נייטיק צוועצן, אז ער פארשטייט ניט, צו וואָס מע דאַרף נאָך גיין דערצו אָן א היטל, עסן אומגעוואָשן און שרעבן אומ שאַכעס? אימ האַכט זיך אויס, און מאַכטייטע, — מע קאָן קענען גראַמאַטיקע און דאַפּקע גיין אַינ א היטל, און דאַפּקע וואַשן זיך צום עסן, און דאַפּקע ניט שרעבן אומ שאַכעס! דער פעטער פיניע איז, אפּאַנעם, געווען א נויקעם ווענויטער, ווי אַן עמעסער קאַלמיר-כאַכעם. ער וויל ניט פאַרנעסן, יענע אלטע אווירע פון שרעבן אומ שאַכעס אפּן פאַרקאַן... נאָר ווער רעכנט זיך מיט אימ? א באַכערל, וואָס נעמט סטיפּענדיעס, גיט אַטונדן, פאַר דינט גאַלד — מע צערניסט אימ אפּ שטיקער, מע שלאַגט זיך גאָר פאַר אימ: אלע ווילן, און דאַפּקע ער זאָל גרייטן זייערע קינדער אינ די קלאַסן, ניט קיין אַנדערער — וויאזוי זאָל ער זיך ניט איבערנע- מען? יודן גייען צו אימ מיט א פּראַטעקציע דורכטן קאַלעקטער מיט די שוואַרצע בילדן, וואָס איז אַ לוטער ברודער מיט רעב נאָכעם ראַבוי נאַוויטש, אז ער זאָל זיין אזוי גוט און זאָל פּויעלן באַ דעם פּאַטער, אז דער פּאַטער זאָל פּויעלן באַ זיין זון כאַטש איין האַלבע שאַ אינ טאַג: „מע זאָגט, אז זיין שאַלעם האָט אַ גרינגע האַנט, און אז דורכ אימ גיט מען אָפּ עקזאַמען בעסער, ווי דורכ אלע אַנדערע“... און דעם טאַטנס האַרץ וואַקסט, די נעשאַמע קוועלט — אַ קלייניקייט, אזאַ קאָ- ווער דערלעכט זיך, כאַטש נאַכעס ווינציק, זייער ווינציק! וואָס פאַר אַ נאַכעס, איך בעט אַינע, ואז מע קוקט ניט אָן קיין קינד אינ די אויגן? דעם ערשטן האַלבן טאַג איז ער אינ קלאַס, דעם אַנדערן האַלבן טאַג ביז אינ דער נאַכט—פאַרנומען מיט די שטונדן. און קומט פאַרנאַכט, שפּאַצירט מען ארום מיט באַוויירימ אינ שטאַט-גאַרטן. זומער איז דער פּערעיאַסלעווער שטאַט-גאַרטן אַ גאַנצן דאָרט שפּילט מוזיק— די מיליטערי-מוזיק — מיטן פּאַלקאַוואַי קאַפּעלמייסטער, א יוד מיט אַ שוואַרצער באַדד, מיט שוואַרצע אויגן, ווי קאַרשן, און מיט גראַבע ליפּן. אלע מיינלעך זינען פאַרליבט אינ זיין שטעקעלע, אינ ער האָט זיי ליב אלע גלעב, שמיכלט צו זיי פון דער ווייטן מיט זינע שוואַר- צע קאַרשנ-אויגן און מיט זינע גראַבע ליפּן. און מאַכט מיטן שטע- קעלע נאָך שטאַרקער. און די טרובעס טרובען, און דער קעסל-פּויק

באראבאניעט, און דער שטויב פונ' די שפאצירנדיקע פארלעב צווישן די אלייענ קאנקורירט מיטן שמעקנדיקן רייעב פונ דער נארוואס אפ געצוויטעטער בזוינע, וואָס פילט אָן די לופט מיט אַ געדריכטער זיס קליט. דאָס איז דער רייעב און דאָס איז די זיסקייט, וואָס נאָר דער דאָרטיקער, פונ יענע מעקוימעס, פונ מאלאָאָסיע, — דער ווייסט עס, דער געדענקט עס און דער קינ אַפּשאַצן, וואָס הייסט אַ זומער-אָוונט איז אַ שפּאציר-נאָנג איז שטאַט-גאַרטן. כּאַלעכט איז דער גאַרטן זיך ער געמיין. אינגאנצן געפינען זיך דאָרט אַ דרע—פיר לאַמטערנעס מיט גאַלעמפּלעכ, און דאָס פּאַרוויכערטע, פּאַרכווישעכטע, מיט צעבראַכענע גלעזלעך, אזוי אז עס הייבט זיך אָפּ צו אַ שטאַרק ווינטל, בלאָזן זיך די לעמפּלעך אָן און ווערן גאָר פּאַרלאָשן. נאָר ווער קוקט דערופֿ? אדער אַבע, אויב איר ווילט, איז נאָך גלעך כּער, וואָס ס'איז פינצטער. קאָן מען דעמלט אַפּשטעלן זיך, באַכער דימלעך און מיידלעך, און אַ שמועס טאָן, אַ לאַב טאָן און געבן אַ רייד אָפּ אַפּ מאָהן איז דער צייט נאָכאַמאָל זיך באַגעגענע אַט דאָ, איז דער אלייע, אונטער דער נאָרוואָס אַפּגעצוויטעטער שמעקנדיקער בזוינע...

און מע קומט אהיים א פארפאליעוועטער, א צעהיצטער און א הונג געריקער און מע עסט וואָס נאָט גיט — אַ שטיקל הערינג, אַ טאַראַנסקע, אַ גרינע אונערקע, אַ ציבעלע מיט ברויט. אַן אפּעטיט איז, קיין אַינע אָרע, דאָ אַ פינער. ווער וואַשן זיך? וואָס בענטשן? דער טאַטע פרעגט שוין אפּילע ניט יועגן מערעו דאוונעג... קרענקען קרענקט דאָס איי, נאָר ער מאַכט זיך ניט וויסנדיק. ריידן מיט די קינדער אַ וואָרט — איז קיין צייט ניטאָ. אַפּגעגעסן, דארפּ מען זיך זעצן לערנען, צוגרייטן די אוראָגן אַפּ מאָהן. זעצט זיך אוועק שאַלעם באַ אַ לאַמפּ לערנען, ברענט קעראַסין — וויל די שטייפּאַמע ניט לערן, כּוורטישעט זי, פּאַר-דריסט עס דעם טאַטן. זאָגט שאַלעם, אז ער וועט זיך קויפּן קעראַסין פּאַר זיין געלט, און אַ לאַמפּ אַן אייגענע וועט ער זיך אינפירן. זאָגט דער טאַטע, ער זאָל זיך ניט דערוועגן טאָן אזא זאך און זאָל אייך ניט מעקאַצער יאָמינ, זיין דעהערט דער קאַלעקטער מיט די שוואַרצע ברוילן און זאָגט, אז ער האָט פּינט מאַכלויקעס. מישט ער זיך אריין און מאַכט אַ פּשאַרע. באַשער בעכיינ, אזוי ווי דאָס באַכערל איז שוין

א מענטש פאר זיך, פארדינט שוין, קיין אינגארע, א קערבל, און לער-
נען דארפ ער אויך, עס שטייט אימ פאָר אָפגעבן דעם לעצטן עקזא-
מען, איז א ווישער, מע זאָל דעם קונדעס (שוין אויס, „קונדאס“, נאָר
„קונדעס“) לאָזן צו רן. און ער לאָזט אויס: „עצתי“* אז ער זאָל זיך
ערגעצ אָנדינגען א קווארטיר מיט קעסט ביזן איבער די עקזאמענעס,
און לאָזן ער זיך לערנען געזונטעהייט“. און טאָמער איז אימ שווער
צו געפינען, נעמט ער, דער קאָלעקטער, אפ זיך די דאָזיקע טירבע.

פארשטייט זיך, אז טכילעס האָט דער טאטע ניט געוואָלט הערן,
ניט זעען פון אזא מעשווגענעם פלאַן. דער קאָלעקטער האָט אָבער אינ
זיך געהאט אזא הויכע, אז ער האָט געקאָנט איבערריידן א וואנט. און
דערצו האָט ער פיינט געהאט ריידן. ער האָט ליב געהאט טאָן. איז ער
אוועק און געקומען מיט א געדולע — ס'איז אימ אָפגעראָטן „על צד
היותר טוב“! ** ער האָט געקראָגן איינעם א באַלן, וואָס ניט אָפ
א כוידער מיט קעסט מיט אלעם גרייטן. אומזיסט, נאָר מיט א טנני,
אז דער קונדעס זאָל לערנען סאכאקל נאָר איינ האַלבע שאָ אינ טאָג
אינדערפרי און איינ האַלבע שאָ באַטאָג מיט די עלטערע קינדער און
אמאָל נאָך א האַלבע שאָ אָדער א שאָ באַנאכט מיט די קלענערע
קינדער.

— וויפֿל זשע זינען פאראן קינדער ארום און ארום? — פרעגט

דער טאטע.

— וואָס מאכט אייך אויס וויפֿל? ער הארפ זיי דען געבן עסן?
ער הארפ דאָך נאָר לערנען. וואָס זשע איז אימ די נאפּקעמינע, צי דריי
קינדער, צי פינף קינדער, צי זיבן קינדער? דאכט זיך, איר ווייסט גאנצ
גוט, אז איך בין אייך א גוטער פּרעזנט און וועל אייך ניט פארהירן —
וואָס איז שניעכ? אצאָסי, אז דער קונדעס זאָל זיך צונויפּפאקן און זאָל
זיך אריבערשעקלען הלויב מיט מיר, און טאקע באַלד, און טאקע שוין,
וואָרעם באַלאָנימ אָפ אזא שטעלע וועלן זיך געפינען א סאך. היידר!
דער קונדעס נעמט זיך פאקן. קיין סאך צייט הארפ עס בא אימ
ניט נעמען. זיין לאַנצער גארדעראַב באשטייט פון א פאָר העמדער,
איינ פאָר זאָקן, א טפילנזעקל, א סידערל און ביכער, ביכער. פאקן

* „אצאָסי“ — מונט אויזען איז. — ר ע ד.

** „אל צד היותר טוב“ — אפן בעסטן אויפן. — ר ע ד.

דיק, כאפט ער א קוק אפן טאטן — זינג פאָנעם איז געל, אזוי ווי וואקס. ער דרייט דאָס שיטערע בעהרל און קינט עס מיט די צייג. ער האָט ניט קיין ווערטער, נאָר יעדער זיפצ ריכטט ארויס א שטיק הארץ. דערפאר אָבער האָט זיך די שטיפמאמע צערעדט, גענומען באדויערן, זאָגן, אז עס געפעלט איר ניט דער פלאַן. ערשטנס, וואָס וועט די וועלט זאָגן? די וועלט וועט זאָגן, געזאָגט זאָל זיי ווערן פארעס מאַקעס, אז שולדיק איז די שטיפמאמע. איז איינ מאָל אוועק. און ווידער — וועמען מאכט קאליע א קינד, אז ער איז בא זינג טאטן? מער מיט א מויל, ווינציקער מיט א מויל, — מע וועט שוין דערמיט די יויב ניט פעט מאכנ... און אז ס'איז געקומען צום געזעגענען זיב, האָט זי געלאָזט א טרער.

ארויסבאגלייט דעם קונדעס, האָט דער טאטע גענומען בא אימ טקואסקאפ, אז שאבעס איז ער א הוימישער. מוילע, א לאַנצע וואָג — ווי די מיטע איז. אָבער שאבעס — איז גאָטעס ווילן, שאבעס! דאָס שטיקל נאכעס פארזאָס זאָל ער אימ ניט צוטיילן? ביפראט, אז ס'איז פאר אימ אליין א גענוס און א פארגעניגן, וואָרעם ווי ריכט מען אָפ אזא שאבעס, ווי בא דעם טאטן? ווער זאָגט אזוי די „שאַלעם אליי-בעמס“, ווי זינג טאטע? בא וועמען קלינגט אזוי שיינ דער „אשת היל מי ימצא“, ווי בא אימ? ווער קאָג אזוי זינגען זמירעס, ווי זינג טא-טע? און דער קידעש? אלע יודן מאכנ קידעש. נאָר ניט אפ אלע יודן רוט די שכינע. איז אלע יידישע היזער פראוועט מען שאבעס. אָבער ניט איז אלע יידישע היזער נידערן אראָפ די „מאלאכיי הא-שאַלוימ, מאלאכיי עליון“, שוועבן, טראָגן זיך איז דער לופטן און פילן אָן די שטוב מיט א שטילער הייליקייט אָדער מיט א הייליקער שטיילי-קיט פונעם הייליקן, גרויסן, ליבן טאָג שאבעס...

57. א אידיליע

ארכיב אפ שאבעס. — א העבריינישער מעשוירער בעניאָמינזאָגן. —
דאָס גענעם גענעם אונד בעניאָמינזאָגס „עמק יהושפט או ההלירע“ —
וויאזוי א דיכטער פראָט א שטיקל הערינג אפ קויל. — שאבעס
באמ מוש. — „פיוגע-ליווע די גאבעטע“ קוקט ארום אפ שאבעס.

האָבן אן אוירעכ אפ שאבעס איז געווען ניט נאָר א מיצווע — עס
איז ארעגן אינ דער טעווע, עס איז געוואָרן א מינ רעגילעס. אזוי איז
דאָס געווען בא באלעבאטישע יודן אינ יענער צייט. אזא יוד א בא-
לעבאָס, ווי נאָכעם ראבינאָוויטש, לעמאָש, האָט ניט געקאָנט פאר-
שטיינ, וואָס הייסט זעצן זיב שאבעס צום טיש אָן אן אוירעכ? דאָס
וואָלט געווען בא אימ א פארשטערטער שאבעס.
וואלעמאָל האָט אימ גאָט צוגעשיקט אן אנדער אוירעכ. איצטיקס
מאָל איז דער זון געווען אן „אירעכ“. אויב גוט. ער איז אָבער געווען
ניט איינער — אכוצ אימ זינען געווען נאָכ צוויי. דער קאלעקטער
מיט די שווארצע בריילן — אימ קאָנט איר. הער אנדערער האָט גע-
הייסן בעניאָמינזאָגן — מיט אימ וועל איב איב באקאנט מאכט.
א מעשוירער, ניט קיין מעשוירער בא א כאזן, נאָר א פאָעט, א
דיכטער, א העבריינישער שרטיבער, ער האָט געמאכט א בוכ מיטן נאָר
טעג: „עמק יהושפט או ההלירע“, אינ זייער א שיינער מעליצער
יפראכ שילדערט דער מעכאבער, וויאזוי גאָט האָט זיב צעבייזערט אפ
דער פארדאָלבענער מענטשהייט אונד האָט אראָפגעשיקט אפ דער ערד
די כאָלירע, נאטירלעכ, אינ דער געשטאלט פונ א נעקיווע, א מעסע,
א שרעקלעכע, א „כאָלירע“, מיט א גרויסן באלעפ אינ די הענט, אונ
זי שנערט רעכטס אונד לינקס. פארשטייט זיב, אז דער גענעם פונ דאָס
איז באשריבן מיט מער שרעקלעכע פארבן אונד מאכט אפן לעזער א
מער טיפן איינדרוק, ווי די „כאָלירע“, נאָר ניט דאָס איז דער איקער.
די הויפטזאכ איז דאָ די שפראכ. דאָס איז געווען א מינ פילפאר-
ביקע, גרויסארטיקע, זיס-צוקערדיקע מעליצע-שפראכ, וואָס די „כאָ-
לירע“ האָט אזעלכעס זיכער ניט פארדינט. דאָס איז, וואָס איז שיעב
צום ווערק. אצינד קומט דער מעכאבער אליין.
א טרוקענער, נאָר א ברייטביינערדיקער, מיט א ברייט, פירעקעכיק

גלאנצנדיק פאנעם, שיטער באוואקסן, אזוי שיטער, אז נײַם ער עסט, קאָן מען זען יעדן שלונג, וואָס גײט אראָפּ אין האַלדז, ווייבא א הונד- געריקער גאנרז. בא יעדן שלונג טוט ער א גאַכ מיטן קאָפּ ארום און אראָפּ, אויב ווי א הונגעריקע גאנרז. די האָר, וואָס אפּן קאָפּ, זינען אויב שײַטער, דערפאר זינען זיי לאנג און הענגען אראָפּ מיט פאר קרײַזלעך יקומשערלעך, אלעמאָל מיט עפעס א פּעטער זאכ אָנגעשמירט, ס'זאָל גלאנען. אָנגעטאָג גײט ער, ווי א רײַטש, מיט א הויכנ הארטן קאפּעליוש. אלץ, וואָס אפּ אימ, איז שרעקלעך אַלט, נאָר מיט סאקאָ- נעס רײַג, ציכטיק, אויסגעבערשטלט און צוגעפרעסט. און אלצדינג אליינ. אליינ גערייניקט, אליינ געפרעסט, אליינ פאריכט, אליינ א קנעפל אינגענייט. א סוואָרע, אז ער וואשט זיכ אליינ באַנאכט אויס דאָס העמד, וואָס ער טראָגט באַטאָג, און אפּילע דער שניפּס, וואָס בא אימ אפּן האַלדז, איז אויב זינ אײַגענע מעלאַכע. אז ער רעדט, רעדט ער מיט אלע איינורט, מיט א הארציק אַקאָל, מיט א ראכמאַנעס-פאַ- נעם, און די אויג האַלב צוגעמאכט, פארגלאָצט ארום. קונדיק אפּ דעם פארשוין, האָט דער העלד פּונ דער דאָזיקער בײַגאראפּיע ניט אײַנ מאַל געטראכט בא זיכ: „טשיקאווע וצו וויסן, ווואַזוי האָט אויסגעזען אָט דער בעניאָמינאָגן מיט א יאָר דרײַסיק אָדער פּערציק צוריק, ווען ער איז געווען נאָכ גאָר א יונגל?...”

פּונדאנען האָט ער זיכ גענומען אהער — ווייסט קײנער ניט. אויסדריקנדיק זיכ מיט דעם לאָשן פּונ דער שטיפּמאמע, האָט אימ „פארנאָדעט” אהערצוצו דער קאָלעקטער. „אײַנ שלימאזל שלעפט דעם אנדערן”... אפּ זינ „טרייפּענעם” גליק, האָט אימ דער קאָלעקטער גע- בראכט צו פירן אײַנמאָל אינ א שײנעם טאָג מיט א גרוי טשעמאָדאנדל אקוראט איג דער שאַ, ווען זי, די שטיפּמאמע, איז ניט געווען אינדער- הײַם. אז זי איז געקומען און געטראָפּן דעם פארשוין מיטן טשעמאָ- דאנדל, לײענענדיק פארן טאטן עפעס פּונ א ביכל, האָט זי באַלד גע- זאָגט, אז ס'איז א שלימאזל, אײנער פּונ יענע שלימאזלען, וואָס „מע דארפּ זיי געדיכט זײען און זיי זאָלן שיטער אופּאײַן”, און געפרעגט, פארוואָס האָט ער בעסער ניט געטראָפּן צו רױגן יאסנעגראדסקין אפּ סטאנציע? עס איז שוין אָבער געווען פארפאלן. מע טריכט ניט קײנ מענטשן פּונ שטוב, ביפראט אזא מינ געפּעש, וואָס דארפּ ניט קײנ זאכ

און וויל ניט קיין זאך און פאָדערט ניט קיין זאך. שלאָפּן שלאָפּט עס אפ דער אלטער סאדאמענער קאנאפּקע, אינ א פינצטערן קאָרידאָר, צווישן צוויי כאדאָרימ. אז מע טראָגט אריינ דעם סאמאָואר, צאפּט ער זיך אָן אינ זינן אייגענעם גרויסן טשיניק זורדיק וואסער, פול ווי אן אויג, שיט זיך ארום פון א געל פאפירל עפעס א מינ „סענעס בלעט-לעך“, וואָס ס'איז „גוט צום הארצן“, נעמט זיך ארויס פון קעשענע זינן שטיקל צוקער און טרינקט זיך זינן טיי.

מיטן עפּן איז אויך דאָס אייגענע. ער האָט זיך זינן ברויט בא זיך אינ גרויען טשעמאָדאנדל. דאָס ברויט איז אלטגעבאקן. וואָס עלטער— איז בעסער (שפּאַרעוואַדיקער). און הערינג קויפט ער זיך אלע טאָג, פאר א קאָפּקע א שטיקל הערינג, גייט מיט דעם פּאָואָלינקע, אפ די שפיץ פינגער, אינ קיך אריינ, אנטשולדיקט זיך א מאָל פּופּצנצוואנציק פאר דער שטיפּמאמע, זי זאָל אימ רערלויבן אוועקלייגן דאָס שטיקל הערינג אינ אויוון אינ א ווינקעלע מיט הייבט קוילן, סע זאָל זיך א ביסעלע צובראָטן: און אז דאָס שטיקל הערינג הייבט זיך אָן צו צובראָטן הייבט עס אָן צו פּראָטעסטירן, זשומענ און פּרעגלענ זיך, און לאָזט ארויס אזא געשטאנק, אז מע דארף אנטלויפן פון שטוב. שווערט די שטיפּמאמע, אז דאָס אַנדערע מאָל וועט זי אימ ארויסווארפן מיטן הערינג. נאָר איר שווע' איז זי ניט מעקאעם. וואָרעם מע דארף האָבן א האחצ פון א טאָטער, מע זאָל איזעלכעס טאָן מיט א מענטשן, וועל-כער לעבט א גאנצע וואָך מיט א שטיקל געבראָטענעם הערינג.

אן אויסנאמע איז שאבעס. קומט שאבעס, איז ער אן אוירעך באמ טיש גלייך מיט אלעמען. און נאָך מיט א קאָפּ העכער פון אלע אַנדערע אָרבימ. א יוד אן איידעלער, א טאלמיד-כאָכעם, א מאסקיל, א ירני-בער, א מעשוירער! איז וואָס, ער איז געבעך אן אָרעמאן, — וואָס זאָל ער טאָן? ס'זאָל זינן אינ אימ געווענט, וואָלט ער בעסער געווען א נאָגור. נאָר אז ס'איז ניטאָ קיין מאַזל... און ער טוט א זיפּ. דער באר לעבאָס ענטפּערט אימ מיט א זיפּ און גיסט אימ אָן א גלעזל וויינ, און גיסט זיך אָן א גלעזל וויינ, און גיסט אָן דעם קאָלקטער אויך א גלעזל וויינ, און אלע דריי טרינקען לעכאָימ, און ניט נאָר פאר זיך, נאָר פארן קלאַיינסראָעל. און פון א גלעזל וויינ ווערט מען לע-בעדיק, און די צונג ווערט אופגעכונדן, און מע הייבט אָן רייזן אלע

איניינעם — ניט קיין הוואָרִים בעטיילימ, כאסוועשאַלעם, נאָר דיור
רייטוירע, פֿון ספּאַרימ, ביכער, כאַכמע, האַסקאַלע, וויסנשאַפט...

דער יונגסטער פֿון די „אַרכימ“, דער פּאַרפּאַסער פֿון די דאָזיקע
באַשרעבונגען, מיט זיך אויך אַרײַנ אינ געשפּרעכ, נאָר ער היט זיך
מיט אַן איבערײַ וואָרט צווישן גרויסע, כאַטש מע קוקט אַפּ אימ שוין
קימאַט ווי אַפּ אַ גרויסן. אַ באַכערל, וואָס פּאַרדײַנט שוין אַלײַן געלט,
ניט שטונדן — אַ קלײַניקײַט?

פֿון זײַנט דאָס באַכערל איז אַראָפּ פֿון קעסט און איז געוואָרן אַ
מענטש פּאַר זיך, האָבן די צוויי אַנדערע אַרכימ זיך גענומען רעכענען
מיט אימ, ווי מיט אַ גרויסן, אימ זאָגן „איר“. באַם קאַלעקטער איז
ער געוואָרן אַ „קונד“, אַ גווינע. ער האָט אימ פּאַרשריבן אַן אַכטל
ברײַטשווײַגער לאַטעריי, צוענזאָגט מיט דעם זעלבן טאָג און מיט דער
זעלבער זיכערקײַט, ווי זײַ טאַטן, אז ער וועט, אימירצאַשעם, מיט
גאָטס הילף, אויסנעמען דאָס גרעסטע געווינס. און דער דיכטער בענ־
יאָמינזאָגן — דער איז גלאַט געוואָרן אַן אָפּטער אַרײַנגײַער צום כעור
דעמאַן, וואָס גיט שטונדן, געשריבן אַפּ זײַ טישל אינ דער צײַט, ווען
ער איז געווען אַפּ די שטונדן, געבראַכט צו טראָגן ווייניגאַל זײַ גרוי
טשעמאָדאַנדל מיט די פּאַפּירן מיטן אַלטגעבאַקענעם ברײַט, און אָנ־
שטאַט דעם ער זאָל בראַטן אַלע פּרימאַרן אַ שטיקל הערינג באַ ראַי
בינאָוויטשן אַפּ דער אַכסאַניע און אויסשטיין ביזווינעס פֿון דער
שטיפּמאַמע, האָט ער שוין בעסער זיך פּאַרזונגען צו טאָגן די דאָזיקע
אַרבעט באַ דער באַלעבאַסטע פֿון זײַ יונגן פּרײַנט שאַלעם, צו וועלכע
ער האָט זיך סאָפּאַקאַסאָפּ אינאַנצן אַריבערגעקליבן און באַזעצט אַפּ
שטענדיק.

דאָס איז אויסגעקומען גאַנצ פּראָסט און נאַטירלעך. צוויי מענטשן
האָבן זיך ניט פּרײַנט און קאַנען גוצלעך זײַן איינער דעם אַנדערן —
פּאַרוואָס זאָל מען ניט זײַן איניינעם? בעניאַמינזאָגן איז אַ שײַנער העב־
רײַער, אַ מעשוירער. זײַן יונגער פּרײַנט האָט אַ באַזונדער כײַדער, אַ
בעט אַ ברײַטס, אַ פּעלד ניט קיין בעט — וועמען שאַדט עס, אז עס
וועלג ליגן צוויי, ניט איינער? אי, דער דיכטער בעניאַמינזאָגן האָט אינ
זיך נײַט מאַס רײַד און הערט ניט אױפּ צו לױבן זײַנע אויגענע שירימ,
לײַענען גאַנצע פּאַעמעס ביז שפּעט אינ דער נאַכט, און דאַפּקע מיט

אזא היסלבוועה, מיט אזא היספנילעם, אז עס שטייענ אימ אויף טרעני
אינ די אויגן, — איז דאָס אויב פון די קליינע אומגליקן. זינע יונגער
פרינטט ושאָלעמ האָט, דאנקענ גאָט, א גוטן שלאָפ, אונ דער פאָעט בענ-
יאָמינאָז קימערט זיב ווייניק, וואָס יענער שלאָפט, וואָרעמ אז ער,
בעניאָמינאָז, האלט אינ לייענענ זינע אייגענע פעהונ, מעג זיב
דעמלט די גאנצע וועלט איבערקערנ!

דאכט זיב, אינ פלוג, וואָס האָבנ זיב אָנגעקערט די האָזיקע אלע
באשריבענע פארשויענע, איינס מיט דאָס אנדערע? וואָס פאר א מע-
כונט, לעמאָשל, איז נאָכעמ ראבינאָוויטש, א יוד א באלעבאָס, א האל-
בער כאַסיח אונ א האלבער מאסקל, מיט אזא יוד א ליטוואק אונ א
מיסנאנעד, ווי דער קאָלעקטער מיט די שווארצע ברייל? וואָס פאר א
סמיכעס-האפארשעס איז צווישנ די צוויי מיט א הונגעריקן עקזאל-
טירטנ מעשוירער בעניאָמינאָז? אונ ווי האָט זיב געקאָנט אינ דער
דאָזיקער סווייוון פילג א ציקאווע באָכערל מיט פוכקע בעקלעכ, מיט
בלאָנדע געקריזלטע האָר (נאָכנ טיפוס האָבנ די האָר גענומענ וואקסנ
בא אימ, ווי גראָז נאָב א רעגנ)? וואָס האָט דאָ געהאט צו טאָג א
באָכערל אינ די יאָרן, ווענ עס ציט אימ גאָר אינ דרויסן ארויס, אינ
שטאָט-גארטן, ואפן שפאציר מיט כאוויירימ, מיט האלבי-באקאנטע
מיידלעכ? אונ דאָכ דאחפ מענ זאָגן, אז דאָס איז א זעלטענע אידיליע,
אנ אומפארשטענדלעכע פרינטשאפט, אנ אומבאשריבלעכע אינטימי-
טעט, אונ דער שאבעס איז געווען א געווינטשטע באגעלעניש, אפ
וועלכע זיי אלע האָבנ ארויסגעקוקט מיט הער גרעסטער שפאנונג די
גאנצע וואָב. וואָס עמעצער פון די פיר האָט געהאט עפעס א גוטע זאָב
צו זאָגן, צו באווייזן, צו דערציילן, האָט ער עס איבערגעלאָזט אפ
שאבעס. בעניאָמינאָז דער מעשוירער, וויפל ער האָט אייב ניט געמא-
טערט א גאנצע וואָב מיט זינע שירימ, האָט ער די בעסטע פון זיי
דאָכ איבערגעלאָזט אפ שאבעס, גאָכנ טיש. דאָס הייסט, עס רעדט זיב
אזוי „נאָכנ טיש“. אינדערעמעסנ האָט ער ארויסבאוויזן אלץ, וואָס
עס האָט זיב באַ אימ אָנגעזאמלט פאר דער וואָב, פארנ טיש, באַ
טיש אונ נאָכנ טיש.

דער קאָלעקטער מיט די שווארצע ברייל איז שוין געווענ א סאכ
פראקטישער פון אימ. אז מע איז געקומענ פון שול, אונ דער טאטע

האָט אָפגעזאָגט אלץ, וואָס מע דארף, אָפגעמאכט קידעש און געמאנענע זיב וואשן, האָט ער, דער קאָלעקטער, ארבענקונדיק דורכ די שווארצע ברייט אינ טעלער ארענ, א זאָג געלעבנ: „אציער וועט אונדז אונדזער מעשוידער מיסטאָמע עפעס זאָגנ“... און דער מעשוידער, כאָטש ער איז נעבעכ גוט אויסגעוואַנערט, וואָס מע האָט געקאָנט ארויסענע פונ זיב. סאראקטעריסטישן שליונגענ, לאָזט זיב ניט לאנג בעטן, אינדעדי קאָלעקטער דערווייל פאקט אפ ביידע באקן, טונקט די פרישע כאלע אינ דער שטארקענעפערטער ופישיוויב, פארטרינקט מיט א קליינ קע-לישעקל שטארקן בראַנפן, און ווישנדיק א האנט אָן א האנט, טוט ער א זאָג מיט היסליוועס: „אויסגעצויכנט! עס לאָזט זיב זאָיס אלע וועלטנ!“...

עס איז נאָר שווער געווענ צו טרעפן, מיט וואָס לאָזט זיב אויס בא איי אלע וועלטנ: מיט בענזאָמינזאָנס שירימ? אָדער מיט דער גע-מעפערטער פישיוויב? אָדער מיטן קעלישעקל בראַנפן? אָדער מיט אלע זאכן אינניעמ? יעדנפאלס, איז די שטימונג אזא הויכע, אז אפילע אזא פראָזאישע געשאַמע, ווי די שטיפמאמע, הייבט זיב אויב אופ דעם דאָזיקן שאכעס אפ א האָר העכער, און, אויסגעשלייערט לעקאָווער שאבעס אינ איר בארדיטשעווער פרוזורקע, קוקט זי מיט א פרענטלעכ אויג אפ די שאבעסדיקע אַרכימ און טרעכט זיי אונטער, זיי זאָלן שוין אמאָל עפעס עסן אויב און איבערלאָזן דאָס איבעריקע ביסל רייז אפ נאָכן עסן.

ביכרוי דאָס בילד וואָל זיבן פארענדיקט און די אידיליע זאָל זיבן נאָך מער בולעט, מוז דאָ געזאָגט ווערן כאָטש א פאָר ווערטער וועגן נאָך א לעבעדיקן געפעש, וואָס האָט ארויסגעקוקט אפ די שאבעסדיקע אַרכימ. דאָס איז געווענ „פייגע-לייע די גאבעטע“. דער מעכאבער פונ די דאָזיקע זיכרוינעס האָט זי שוין געהאט אמאָל באשריבן טאקע אונ-טער דעם דאָזיקן נאָמען אינ אן אנדער אָרט (אינעם לוכ „מאָטל פייסי דעם כאָזנס“). דאָס איז געווענ א קאצ. און ווייל זי איז געווענ א גראַבע, האָבן איר כעוורע א נאָמען געגעבן „פייגע-לייע די גאבע-טע“. כעוורע האָבן געהאט א שוואכקייט צו קעצעלעכ, און פייגע-לייע האָט אלע יאָר אראָפגעבראכט א דאָר פונ שיינע ראַבע קעצעלעכ. די קעצעלעכ זינען אונטערגעוואקסן, האָט מען זיי צעשענקט, צעוואַרפן,

און פייגע-לייע איז פארבליבן אן אלטגעזעסענע, אן אינגעוואָרצלטע, א פארפונדעוועטע, א קאצ, וואָס פארשטייט איר ווערט און לאָזט זיך ניט טרעטן מיט די פיס. עמעס, קיינ גרויסע מעיובעסעס איז זי בא דער שטיפמאמע ניט געווען. געכאפט א שמיץ מיטן פוס, א בוכצע איז זיט אריין, אמאָל מיט דער בארשט איבערן קאָפּ, — נאָר מיט וואָס איז זי מער צאצקע פון דער שטיפמאמעס אייגענע קינדער? און דער שטיפמאמעס קינדער באגייען זיך מיט איר, מיט פייגע-לייע, אויך ניט איבערויך קוצעניר-מוצעניו, טוען איר צום טויט, שלעפן בא איר אוועק די קליינע קעצעלעך פון דער ברוסט און מוטשן זיי מיט סאקאָנעס נעפאָשעם! ס'איז אָבער דערפון אויך פאראן א טערעצ (אפ אלצהייט קאָן מען געפינען א טערעצ): פארוואָס זאָלן קינדער זיך בא-גיין מיט א קאצ בעסער, ווי זייער אייגענע מאמע באגיין זיך מיט אירע אייגענע קינדער?.. אוואדע, ווען שאָלעמ איז געווען א היימיג-שער, האָט ער אכטונג געגעבן, מע זאָל פייגע-לייען אומזיסט ניט בא-ליידיקן. איצט, אז ער איז נאָר א גאסט, קומט צו גיין איין מאָל אין א וואַך, שאבעס, איז אים פייגע-לייע מעקאבל פאָנעם, ווי אן אייגענע, שטייט אופ, אז ער קומט אריין, בויגט אויס דעם רוקן, טוט זיך א ריין מיטן קאָפּ בא זינע פיס (און ציט אַוויב א לאנגע גענעצ און בא-לעקט זיך. „וואָס איז דיר, פייגע-לייע?“ — טוט ער זי א גלעט איר בערן קעפל, אָנגעבויגן זיך צו איר אפ דער ערד. „מניאאו!“ — ענט-פערט אים אָפּ פייגע-לייע מיט אזא טאָן, וואָס דארף הייסן: „עט! אבי מע לעבט און מע זעט זיך“... — און הערט ניט אום צו רשכטן זיך אָן זינע פיס און צו מורליקען, קוקן ווי א זיטיקער מענטש און ווארטן, מע זאָל איר עפעס צווארטן.

— צארכאלעכאיו! — זאָגט דער קאָלעקטער מיט א זיפצ. טוט בעניאָמינאָן א שלונג, א קוק אפ אלע דריי און זאָגט, אז ער האָט דערפון א שיר, הייסט ער: „ורחמיו על כל מעשיו“. און ניט געווארט, ביז מע יועט אים בעטן, פארגלאַצט ער די אויגן ארום און זאָגט דעם שיר.

58. די צעשטערטע האָפענונגען

די עקזאמענעס אפ דער נאָז. — ער בויט לופט-שלעסער מיט זיבן
כאווער עליע דאָדוס. — „למנחה על השלושית.“ — ער שרונבט
א מעליצער-בריוו צו ח"י גורלאנד. — דער „קלוב“ איז דער טא-
כאטשנע. — ח"י גורלאנד ענטפערט מיט א בריוו און די לופט-
שלעסער צעפאלט זיבן.

די צייט איז געגאנגען, קינדער וואקסן. עס קומט אָן דער זומער,
דער לעצטער זומער, וואָס מע דארף ענדיקן דעם קורס. די עקזאמע-
נעס זינגען אפ דער נאָז. אָט נאָכ א וואָך, נאָכ 'צוויי — ווערט מיט
פאָטער פון דער „אויעזדנע“, וואָס האָט זיבן שוין צוגעגעסן. דער
העלד פון דער דאָזיקער בינאָגראפיע האָט קיינמאָל ניט געפילט קיין
באזונדערע סימפאטיע צו די קלאסן. קיין קיוואל אפ צו שעפן פון
דאָרטן כאַכמע און וויסנשאפט איז זי פאר אים קיינמאָל ניט געווען.
דאָס ביסל, וואָס ער האָט יאָ גענאשט, איז דאָס געווען נישט פון
דעם בוימ, וואָס האָט געהייסן אינ יענער צייט „האסקאַלע“. ביכער,
רוסישע און העברעישע, בלעטער, ציטונגען, זשורנאַלן — דאָס זיי
נען געווען די פירערס, וואָס ער האָט געגעסן מיטן פולן מויל. א סאך
האָט אים מיטגעהאָלפן דער „קלוב“, די דעמאָטיקע פערעיאסלעווער
אינטעליגענצ, מיטן קאָלעקטער, מיט בעניאָמינאָגען און מיט די גע-
רעטענע איידעמס בעראָש, און דער אידעאל איז געווען — ארנאָלד
פון די פירדוואָרקעס מיט זיבן גרויסער ביבליאָטעק.

דאָס איינציקע, וואָס אים האָט געבונדן מיט דער „אויעזדנע“,
איז געווען זיבן כאווער עליע דאָדוס, וועלכען ער האָט בעעמעס לויב
געהאט פאר זיבן לעבעדיקן כאראקטער און פאר זיבן קאָנען איבער-
מאכן און איבערקרימען אלע לערערס, ווי אַנ עמעסער אַקטיאָר, אַ
קאָמיקער. ביידע אינעווייניג האָבן זיי איבערגעקערט די וועלט, ביי-
דע אייניגע האָבן זיי געלייענט ביכער, געלעבט א גוטן טאָג, געווען
אַפגעטיילט פון אלע איבעריקע כאוויירימ, צומיינסטן פארשטאַפמע
קעפ, פלעקער. איז דער צייט, ווען יענע האָבן זיבן געגרייט צו די
עקזאמענעס, געפיערט, מוירע געהאט פאר א דורכפאל, האָבן די
צוויי כאוויירימ, שאַלעם ראבינאָוויטש און עליע דאָדוס, געמאכט

בויעק פון דער גאנצער וועלט, געהאט די עקזאמענעס אין דער ליני
 קער פייע. זומער לעבן. אין דרויסן איז א גאנצער די בעסטע צייט
 אפ צו באַדן זיך אין טיכ, אפ צו שיפן זיך אין א שיפל, העטרווייט
 אפ יענער זייט ברעג, אין הויכן גרינעם אַטשערעט. דאָרטן איז דאָ א
 לעוואַדע, א פעלד, מיט א סאך וויסע און רויע מאַרגאָריטקעס באַ-
 שפרענקלט. און יונטער פון דער לעוואַדע גייט א וועלדל, טאקע א
 גאנצער וואַלד. לאָזן זיך לויפן איבערן גאנצן פעלד ביז צום וואַלד,
 אין איין אַטעם — איז גיט פון די קליינע זאכן. ווער פון זיי, ער
 אָדער זיין כאַווער עליע, וועט קומען צו לויפן פּרונער? זיי בלויז
 ביידע אָן אַטעם. טוט מען זיך א וואָרפ אפן גרינעם שמעקנדיקן גראָז,
 מיטן פּאָנעם אראָפּ ליגט מען אונ מע גראַבלט די פּריישע, רויע, זאָמ
 דיקע ערד, ווו עס קריכט א פליגעלע, שפאצירט א זשוקל, פּויעט א
 מורעשקע, שלעפט מיט די פּעדערשטע פיסעלעך א גאנצע שטרוי, א
 שטיקל קאָרע, א נאָרל פון א בוימ. ס'איז שטייל. א מאָדע, א הייליקע,
 א פארווינגנדיקע, א פארשעפּערנדיקע שטיקלעך. זעלטן ווערט די
 שטיקלעך געשטערט דורך א צוויי פון א רוי שוועלבעלעך, וואָס
 טראָגן זיך דורך איבער די קעפ — א סימען אפ א רעגן. אָדער עס
 דעהערט זיך א קוואַק פון א פאריאָסעמטער זשאַבע עהגעז ווייט פון
 אַטשערעט ארויס: קוואַ! — און ווערט אנשווינגן. אויך א סימען אפ
 א רעגן, כאַטש דער הימל איז רייני, קלאָר, ווי זעפּיר, קיינ שפרענ-
 קעלע אפן האַריוואַנט. עס פילט זיך א נאָענטע שניכעס מיט אַט דעם
 וואַלד, מיטן פעלד, מיט די מאַהגאָריטקעס, מיט דער פּרישער ערד,
 און מיטן שמעקנדיקן גראָז, און מיטן פליגעלע, מיטן זשוקל און מיט
 דער מורעשקע, וואָס פּויעט, מיט די שוועלבעלעך, וואָס פּלעגן, און
 מיט די זשאַבעס, וואָס קוואַקען, און מיט דער גאנצער נאָטור ארום און
 ארום — יעדע זאך באַזונדער איז א כוילעך פון דער יועלע און אלץ
 אייניגעם מיט די מענטשן גענומען — דאָס איז איין וועלט, איין
 מישפּאַכע, איין געזינדל. און דאָס ווימלט און דאָס גריבלט, און דאָס
 ליארעמט, און דאָס טאראַמט — עס איז א יאָיד, עס איז א
 וועלט, עס הייסט „לעבן". ביידע יונגע כאַוויירימ פילן זיך גוט אין
 דער דאָזיקער וועלט. ביידע זינען צעפּירטן מיט זייער לעבן, זאט מיט
 זייער פּאָהאָנגענהייט, קאַנטעט מיט זייער הינט און דערוואַרטן

נאָכ מער פון דעם, וואָס וועט זיין, פון דעם, וואָס קומט. זיי פירן א לאנגן, שטילן, רוקן געשפרעכ, א געשפרעכ, וואָס האָט ניט קיין אָנהייב און האָט ניט קיין סאָפּ. דער גרעסטער ליייל פון זייער געדערשפּרעכ דרייט זיך ארום דעם, וואָס זיי שטייט פאַר: וואָס וועט ווײַטער זיין? און מע לייגט פאַר פלאַנען און מע בויט לופט־שלעסער, און מע שטעלט זיך פאַר א זיס, פילפאַרביק לעבן, וועלכעס שפּילט זיך אָפּ אין דער פּאַנאָמאָיע פּונעם יונגן מענטשן און וועלכעס גיט זיך קיינמאָל ניט אַהן אַפּ דער וועלט...

מע קאָן אָבער דאָ אזוי לאַנג ניט פּאַרברענגען. די צייט שטייט ניט. עקזאַמענעס איז פאַרט ניט קיין שפּילכל. זיי זינען טאַקע די ערשטע און די בעסטע אין קלאַס, נאָר אַ קאַישע וואָס סע מאַכט זיך? עס קאָן זיך אַמאָל טרעפּן, און דער בעסטער זאָל דורכפּאַלן. נאָר איין מענטש איז געווען געזיכערט — און דאָס איז געווען דער קאַלעקטער מיט די שוואַרצע ברילן. „וואָס מיר עקזאַמענעס? ווער מיר עקזאַמענעס? מע שטעלט זיי א פּינאָל!“ — אזוי האָט געטינעט דער קאַלעקטער, וואָס האָט געטראָגן אַפּ זיך די דינגעס פּונעם קוטרעס מער ווי זיין אייגענער פּאַקטער. און דעריבער האָט זיך קיינער ניט אזוי דערפּרייט, ווי דער קאַלעקטער, מיט דער גוטער פּכורע, וואָס שאַלעם האָט איינמאָל געבראַכט צו טראָגן אהיוו, אז ער און זיין כאַווער עליע דאָדים זינען פּונעם עקזאַמען אינגאַנצן באַפּרייט.

— דאַנקען גאָט! מיר זינען פּריי! פּריי פּונעם עקזאַמענעס! מיר וועלן הוליען!... אזוי האָט געזאָגט דער קאַלעקטער.

און פאַר גרויס סימכע האָט דער קאַלעקטער אין דעם אייגענעם טאָג, אַפּ דער נאַכט, געבראַכט צו טראָגן צום „קונדעס“ אַפּ דער קוואַרטיר אַ הערינג מיט צוויי פּראַנזעלן, און אין קעשענע — אַ פּלעשל בראַנפּן, און אינדרײַען מיטן מעשירער בעניאַמינזאָגן האָט מען געגעבן אַ לעבזאָנטער, ווי גאָט האָט געבאַטן. אַפּ בעניאַמינזאָגן איז אָנגעפּאַלן, ווי ער אליין האָט געזאָגט, דער רואַכאָקוידעש, און ער האָט אַפּן אָרט אָנגעשריבן אַ שיר:

„למנצח על השלישית מזמור שיר“...

„על השלישית“ — מיינט מען דאָס די דריט קלאַסן, וואָס שאַלעם האָט געענדיקט. און איצט האָט זיך אָטגעהויבן אַ נייע סעדרע: וואָס

טוט מען ווייטער? וואָס וועט זיין דער טאכלעס? עס זינען ארום אפ דער סצענע אלע אונדזערע אלטע באקאנטע ופארשיניגען: ביידע געראַד טענע איידעמס, ארנאָלד פונ די פירוואָרקעס, די יאלע איבעריקע פרענט און גוטע פרענט, יעדער מיט אַן אנדער איינע: גימטאזיע, ראַ-בינער-שול, אונדזערסיטעט, דאָקטוירים, אדוואָקאטן, אינזשעניערן... דער טאטע איז ארומגעגאנגען א צעטומלטער: אזוי פיל וועגן, פראַ-פעסיעס, ופארנאָסעס — אויף דער קאָפּ דרייט זיך!

פונ אלע פראַיעקטן האָט מען זיך אָפגעשטעלט אפ דעם זשיטאַ-מירער לערער-אינסטיטוט, וווּ מע האָט צוגעזאָגט אריינצונעמען אפ „קאזאנע שטשאַט“ ביידע אויסגעצייכנטע טאלמאדיים — שאַלעם נאָ-כעם ראביניאָוויטשעס און זיין כאווער עליע דאָדיס. עס זינען שוין וועגן דעם אוועקגעגאנגען פאפירן קיין זשיטאַמיר, צום דירעקטער פונ אינסטיטוט, ח"ו גורלאַנד, ליתר בטחונ* האָט שאַלעם צוגעלייגט צו די פאפירן פונ זיך א בריוו אפ הערברוייטש, איז זייער א שיינער מעליצע-שפראַך — צו באווייזן דעם דירעקטער גורלאַנד, אז ער האָט צו טאָן מיט ניט קיין יינגלעך און דער קאָלעקטער איז געווען מאַלגענדולע.

— באַרוכ שעפּאָטראַני! — האָט ער געזאָגט און אויסגעווישט מיט דער נאסער פאַלע די יזווארצע ברייל (אָן די ברייל זעט אויס דעם קאָלעקטערס פאַנעם ווי געשוואָלן, און די אויגן — ווי קישע-לעך). דער קונדעס איז שייַן א באוואָרנטער, וואָלט איך שוין האָבן אזא דנגע מיט פארנאָסע, ווי איך האָב א דנגע מיט אימ. וואָס ער זאָל שוין ניט זיין, אַ ראבינער אָדער אַ לערער — אַ מענטש וועט ער שוין זיין, דאָס איז זיכער! און פונ פרויזיוו זינען מיר אויך באַ-וואָרנט. קאזיאָנע לערערס און קאזיאָנע ראבאָנים דינען ניט. איצט בלייבט איבער נאָך אַ שיינע קאלע פונ אַ לטיש אָרט מיט אַ פופצן הונדערט קארבוינים טאראן, וועט זיין, ווי זאָגט איר, כאַ געלעכט! הייסט זשע, דעב נאָכעם, דערלאנגען א ביסל „צערקוזנע קאָשער-לעפייסעכ“...

לאָזט זיך אויס, אז דער קאָלעקטער האָט זיך צו פרוי מעסאמייעב געווען. און אָט וואָס עס האָט זיך געטראָפן.

* צוליב מער זיכערקייט. — ר ע ד .

די אלע פארנאָסעס, וואָס נאָכעם ראַבינאָוויטש האָט זיך מיט זיך פֿאַרנומען, זענען סאָפּאָקאלסאָפּ געווען ניט גענוג אפּ צו לעבן. האָט זיך געפונען א ריכער באלעגוף, א גוי מיטן נאָמען זאכאַר נעסמאָ-דאָוויטש, וואָס האָט געהאַלטן פֿון ראַבינאָוויטשן אַן אוילעם אומלוייע און האָט אים אָפּגעטראָטן א קלייט מיט א קעלער אין סאַמע פּראָנט פֿון זײַן נײַעם גרויסן מויער, און דאָרט האָט ער אים געעפנט א גע-שעפט פֿון טאַבעק, גילזעס און פּאַפּיראַסן, און אויך דעם וועגשענק „ראַזניכ ווייַן יוזשטאַהאַ בערענאַ“ האָט מען אַריבערגעטראָגן אַהער, און עס האָט זיך אָנגעהויבן באַווויזן פֿאַרנאָסע בעשעפע. דאָס הויז פֿון נאָכעם ראַבינאָוויטש איז, ווי איר געדענקט, טאָמעד געווען א קלוב פֿון מאַסקילימ און גלאַט יונגעלייט. איצט איז דער קלוב גע-וואָרן נאָך לעבעדיקער און מער באַזוכט פֿון פּריינט און גוטע פּריינט און גלאַט קוינימ. ווער עס האָט נאָך געהאַט א שטיקל פּרעע צייט, געוואָלט זען זיך מיט א מענטשן, וויסן, וואָס הערט זיך אפּ דער וועלט, — דער איז זיך דורכגעגאַנגען אין דער „טאַבאַטשנע“ רייכערן א פּאַפּיראַס און רייזן א וואָרט.

איינמאָל האָט זיך אין „קלוב“, אָדער אין דער „טאַבאַטשנע“, צונויפגעזאַמלט די גאַנצע סמעטענע פֿון דער פּערעיאַסלעווער אינטע-ליגענצ. דאָרט זענען געווען אלע אַנטווערע באַקאַנטע פּאַרשוינען: יאַסי פּרוכשטיינ, ביידע געראַטענע איידעם, אַרנאָלד פֿון די פּיר-וואָרקעס און, פּאַרשטייט זיך, דער קאַלעקטער מיט די שוואַרצע בריל, און בעניאַמינזאָן דער מעשוידער און זייער יונגער פּריינט דער קונדעס האָבן אויך ניט געפּעלט, עס איז געווען זייער א לעבעדיקער שמועס, און אלע מינוט האָט אויסגעשאָסן א הילכיקער געלעכטער. דעם געלעכטער האָט ארויסגערופּן איינער פֿון די געראַטענע איי-דעםס, ליווער-יאָסל. ער האָט געפּאָדערט פֿון יעדן איינציקן א קלייני-קייט: ער זאָל מויכל זיין געבן צו פּאַרשטיינ דעם פּשאַט פֿון דעם וואָרט „מאַסיוו“, נאָך אַן הענט. און אזוי ווי עס איז אַן אומגעלעכטע, איז א יוד זאָל קענען געבן צו פּאַרשטיינ אזאַ זאַך אַן הענט, האָט יעדער איינציקער אפּ זיין אויפן באַווויזן מיט די הענט, וואָס באַטעט דאָס וואָרט „מאַסיוו“. און אַט דערפֿון זענען דאָס געפּלויגן די דאָ-זיקע געלעכטערן. נאָך פּלוצעם, סאַמע אין רעכטן מיטן לאַכ, עפנט

זיב די טיר און עס קומט אריין דער בריווטרענער מיט א פאקעט — „זאקאזנאָיע“. אפן קאָטווערט שטייט אפ רוישיש מיט גרויסע אויסוועס: „קאנצעלאריא זשיטאָמירסקאָוואַ קאוואָנאָוואַ יעוורעיסקאָנאָ אומשיר-טעלסקאָוואַ אינסטיטוטא“.

— אהא! דאָס איז פון אימ, ח"י גורלאַנד!

מע האָט געעפנט דעם פאקעט און מע האָט איבערזעליענט א בריוו פון דעם דירעקטער גורלאַנד. אין בריוו איז געשטאנען: „אזוי ווי אינאיינעם דאָס מעג לערנען פיר יאָר, און אזוי ווי פון די פאפירן און פון די מעטריקעס איז צו זען, אז דער באוויזער פון זיי איז געבאָרן געוואָרן דעם 18-טן פעוואַל 1859, — קומט אויס, אז אין דעם יאָר 1880, דאָס הייסט, אין דרע יאָר ארום שוין, איז אָד טיאבער, וועט ער זיב דארפן שטעלן צום פריוויוו. דאָס הייסט, מיט א יאָר פריער, איידער ער וועט ענדיקן דעם גאנצן קורס פון דעם לע-דעראינסטיטוט“.

ווי א באַמבע, ווי א דונער איז מיטן העלן טאָג, איז געווען די דאָזיקע יעדע. צום אלעם ערשטן האָט מען זיב גענומען שפארן און לערנען דעם פּשאַט פון דעם בריוו: מאי קאָ מאשמע לאָגן — וואָס לאָזט ער מיב דאָ הערן? און פארוואָס האָט ער ניט אויסגעפירט, טאָד קע אָט דער ח"י גורלאַנד, דעם האוויצע-לאַנר-מיוזע? און טאָמער איז פאראן עפעס אן אייזע, א דריידל, אפ ארויסצודרייען זיב פונעם דאָד זיקן פלאַנטער? ס'איז אָבער אומזיסט געווען דאָס שפארן זיב מיטן דעבאטירן. אלע האָבן ארויסגעזען, ווי צוויי מאָל צוויי, אז דאָס שפיל איז פאָרן טיפול — די שאנסן אפ אריינצוטרעטן אין אינסטיטוט זינען פאָרלוירן. די מעטריקעס קאָגן מען שוין ניט איבערמאכטן. אין ח"י גורלאַנד איז ניט אוא מענטש, וואָס מע מאכט מיט אימ דריידל-לעב. פארפאלן!

דער העלד פון די האָזיקע האַרשטכונגען שטעלט זיב פאָר יענע צייט אלס זיבן איבערהאנגט-עפאָכע פון איינ וועלט אין דער אנדער-רער. ס'האָט כאַדאָהפּט אויסגעוויילט ווערן א זועג, ווויגיני צו גיין, אויסגעארבעט ווערן א פלאַג, וואָס צו טאָגן, און באשטימט ווערן, אזוי צו זאָגן, א פראָגראַם שוין אפן גאנצן לעבן. צווישן אימ מיט זיבן באווער עליע דאָדים איז שוין לאַנג געווען אן אָפגעמאכטע זאכ,

וואזוי מע וועט ביידע איניינעם פאָרן קיין זשיטאָמיר, ביידע וווינענ
אין איינ צימער, ביידע לערנענ, שפּאַצירנ, באָדנ זיב, שיפּנ זיב... אונ
אז ס'זעט קומענ „קאניקולעס“, וואקאציעס, וועט מענ פאָרן ביידע
אהיים — אונ אב! ווי זיי וועלן דאָס איבעראשנ זייערע געוועזענע
כאוויירימ מיט זייער זשיטאָמירער אונפאָרמ, זיב האלטנ פונ זיי פונ
דערוועגט, אונ ריידנ פונ פושקינ אונ פונ לערמאָנטאָוו, פונ בנראָג
אונ פונ שעקספיר, הויב אפ א קאָל, אלע זאָלנ הערנ אונ וויסנ, אז
דאָס ריידנ ניט קיין פארכעס... די כאוויירימ וועלן דאָס הערנ אונ
יטוינענ, מעקאנע זענ. מיידלעכ וועלן זיב רויטלענ, דרייענ ארומ זיי,
קלוימערשט פאריכטנ די הענטשקעלעכ, ווארפנ מיט אויגעלעכ, וועלן
זיב וועלן באקענענ נעענטער — קורצ, דאָס וועט זענ א גאניידנ!
אונ מיטאמאָל האָט זיב פונ אלע כאלומעס אויסגעקאָזט א טיב.
אויס זשיטאָמיר! אויס לערער-אינסטיטוט! אויס באָדנ זיב, שיפּנ זיב!
אויס וואקאציעס! אויס כאוויירימ! אויס מיידלעכ! אויס גאניידנ!
אויס קאריערע! אונ דאָ דעמ טאָטנס פאָנעמ — א האַכמאָנעס א קוק
צו טאָנ. נעל, ווי וואקס. ניע קנייטשנ, ניע זאָרנ, ניע זיפצנ:
„נוואלד, וואָס טוט מענ? וואָס הייבט מענ אָנ צו טאָנ?“... בעניאָמינ
זאָנ דער פאָעט פילט זיב ניט גוט. ער וויל ברענגענ א טרויסט כאָטש
מיט א ניעמ שיר, נאָר — אוי ווי! עס זינגט זיב ניט!
דעמ קאלעקטער זעט מענ עפעס ניט. ער האָט זיב א פאָר מאָל
געהאט באוויזנ אפ א פאָר מינוט, געזאָגט, אז ער האָט עפעס זייער
א גוטנ פלאַנ פארן קונדעס, וואָס וועט אימ פארזאָרגנ אפנ גאנצנ
לעבנ מיט קינדער אונ קינדס-קינדער, נאָר ער האָט איצט זייער קיין
ציט ניט. אונ ער איז אוועק, אונ פונ דעמלעט אָל הערט מענ ניט
פונ אימ אונ מע זעט ניט.

59. דער טאָפּ פון דער אידיליע

ווער איז געווען דער קאלעקטער? — דר. רובל מיט „גראמא-
טיקע“ אפּ יאָנטעוו — דעם קאלעקטערס טויט. — די לעווניע.
„געוונע א מאַדנער מענטש“. — דער מעשורער בעניאָמינאָב.
פארשווינדט און ווערט מעגלעך קיין אמעריקע.

ניטאָ קיין אייביקע זאך אפּ דער וועלט. געקומען א סאָפּ צו דער
אויבן באשריבענער אידיליע. איינער פון די אויסגערעכנטע פרענט
איז אוועק פאר דער צייט. און באלד נאָכ אימ — דער אנדערער, און
די קנופיע איז צעפאלן געוואָרן. דעם ערשטן פעטשאטעק האָט גע-
מאכט אונדזער אלטער באקאנטער קאלעקטער מיט די שווארצע ברילן
און מיט די גרויסע טיפע גומענע קאלאָשן, און נאָכ אימ האָט זיך
אינגיבן אָפּגעטראָגן אויב דער מעשורער בעניאָמינאָב.

ווער איז געווען, אייגנטלעך, אָט דער יוד. דער קאלעקטער? פונ-
וואנען האָט ער זיך גענומען? וווּ און וועמען האָט ער געהאט אַז
דער דאָזיקער וועלט? פון וועמעס וועגן האָט ער געהאָרעוועט דאָס
גאנצע לעבן? טאָגראַיט טאָגראַיט זיך געטיאָפּקעט איז דער בלאָטע,
געשוויצט און ארויסגעקוקט אפּן גרויסן געווינס? — דאָס זינען
זאכן, וואָס איז שווער אפּ זיי צו געבן מער אָדער ווייניקער אַ קלאָר
דע טשייווע. עס געהענקט זיך נאָר, אז ער האָט אָפּטמאָל געבעטן בא-
זיין יונגן פריינט, כאטש „קונדעס“, ער זאָל זיך מאטריעכ זיין אפּ א
וויילע אַנשרייבן מיט זיין שיינ הענטל אפּ דרוסיש און אדרעס. דעם
אדרעס האָט ער אזוי דיקטירט: „מיעסטעטשאָ פאגאָסט, פינסקאָוואַ
אויזערא, מינסקאָי גובערני, גאס פּאָאָזשא פּריידקאָ ע ט ק א...“

— ג א ס פ א ז ש ע פ ר י י ד ק ע י ע ט ק ע, — פאריכט אימ דער
קונדעס אלפי גראמאטיקע, און דער קאלעקטער דיקטירט וויטער:
סאָ וולאָזשעניעם טרוי רובליא.*

— טרויאָב רובליי — פאריכט אימ ווידעראמאָל דער קונדעס אלפי
גראמאטיקע.

— צו וואָס גראמאטיקע? — שפארט זיך דער קאלעקטער. —

* מיט בניגעליגטע דר. רובל. — ר ע ד.

דאָרט דארפ מען ניט קיין גראַמאַטיקע אָפּ יאָנטעוון, דאָרט קוקט מען אַרויס אָפּ געליט...

ניט אומזיסט גייט בא אונדז אין וואָליג א שפּריכוואָרט, אז א ליטוואַק פאָרט אוועק אָפּ זיבן פּייסעכע פּונ דער הוימ און פארגעסט דעם זינגעזונט. דער קאָלעקטער האָט געהאט א טעווע — אוועקגיין אָפּ א ווילע אונ פארפאלן זוערן אָפּ א ציט, אונ וויפל איר זאָלט אימ דערנאָכ ניט טוטשיען, ווו ער איז געווען — וועט איר קיינמאָל ניט דערגיין בא אימ קיין טאַלע: „ניט געווען — א דנגע איר האָט!“ אויב איצט איז דער קאָלעקטער פארשוונדן געוואָרן, אונ קיינער האָט ניט געוואָסן, ווו ער איז.

איינמאָל — דאָס איז געווען נאָכ אינדערפרי, שאַלעם איז געזעסן בא זיב אָפּ דער קווארטיר, געמאכט מיט זינע טאַלמידים די אור דאָסן, — עפנט זיב די טיר אונ עם קומט אריין א גאסט — דער טאטע! שאַלעם האָט זיב דערשראָקן: „וואָס האָט זיב געטראָפּן?“ — נאָרניט. דער קאָלעקטער איז ניט געזונט. מע דארפ זיב דורכגיין צו אימ, מעוואקער בוילע זיב...

אפּ וועג ווערט ער געווירע פּונ דעם טאטן איינצלהיטן, אז דער קאָלעקטער איז, אייגנטלעך, שוין לאנג ניט מיט אלעמען. נאָר די לעצטע ציט איז ער שוין נאָר ערנסט קראנק. וואָס ווייטער ווערן די איינצלהיטן אלץ טונקעלער אונ געדיכטער. עם לאָזט זיב אויס, אן ער איז געפערלעך קראנק. „א סוואָרע, אז ער האלט זייער שמאָל. דאָס הייסט, ער וויל זאָגן, אז דער קאָלעקטער איז פארביי“... אונ אזוי ריידנדיק, קומען זיי צו צום שול-הויפּ.

דער שול-הויפּ איז באגאָסן מיט די שטראַלן פּונ דער ברענענדיג קער זון אין די לעצטע זומערדיקע טעג. א גאנצע כאַליאַסטרע ייִדישע קינדער, האַלברטאַקעטע אונ גאנצ באַרוועסע, שפּילן אין פּערדלעך אונ פּילן אָן דעם שול-הויפּ מיט הילכיקע קוילעס פּונ זייערע יונגע געזונט טע העלדזער. עם איז א לעבן אונ א פרייד אָפּ דער ייִדישער גאס. די לופט, סע זאָל דאָ ניט זיבן ענג אונ געשטיקט, איז דאָכ א מעד כּענע. ווו ניט ווו ווארפט זיב דורכ א ביימל. שאַלעם זיב דורכ אונ קוקט ארויס א גרעזל. די אויסגעגאָסענע פּאָמעניצע שאַלעם צו דעם שטויב, וואָס די קינדער (די פּערדלעך) האָבן אופּגעהויבן מיט זייער

לויפן. עס איז פאָרט זומער, מע איז פאָרט אין דרויסן און עס איז
פאָרט גיט אפ גאָטס וועלט!

— אָט דאָ וווינט דער קאָלעקטער, — רופט זיב אָן דער טאטע,
און ביידע לאָזן זיי זיב אראָפּ אין א מינ קעלער, אָדער אזוי א פינצ-
טערע גרוב, האַלטן זיב אָן בא די נאסע ווענט, עפענען אופ א טיר
מיט א גרויסער שווערער אינזערנער קליאמקע, און פאר זייערע אויגן
באוויזט זיב אזא מינ בילד:

אפ דער הויילער עהר, מיט שווארצן איבערגערעקט, ליגט עפעס א
זאב, אין מיטן קעלעכיק פארשפיצט. צוקאָפּנס בא דער זאב צאנקען
צוויי ליכט, ארביטנעשטעקט אין צוויי פלעשלעכ פון פארשיידענער
גרויס און פארשיידענער פארב. פול יענער זינט ליכט, אפ א בענקל,
אין מיטן שטוב, זיצט עפעס א יוד א שאמעס מיט א קאָלטונעווא-
טער באַחד און מיט א צעפליקטער קאפאָטע. בא דער רעכטער זינט,
בא דער וואנט, שטייען פאריאָסעמט, איינס נעבן דאָס אנדערע, ווי
א צוויילינג, א פאָר אלטע טיפע צעריסענע גומענע קאלאָשן און אפן
בנישטירל פונעם איינ-אנ-איינציקן פענצטער וואלגערן זיב א פאָר
גרויסע שווארצע ברילן.

העם זעלבן טאָג איז געווען די לעווינע. מע קאָן זיב פאָרשטעלן,
וואָס פאר א לעווינע האָט דאָ געקאָנט זינט, און דער געשטאָרבענער איז,
ערשטנס, א יוד אן אָרעמאן — ווער קאָן אימ און ווער ווייכט אימ?
און, צווייטנס, האָט ער געהאט א שעמ אין שטאָט פון א שטיילן
אפיקוירעס. נאָך אזוי ווי איז זינט ארויסבאגלייטן האָבן זיב מיס-
אסעק געווען אזעלכע יודן, ווי רעב נאָכעם ראבינאָוויטש, יאָסי פרוכ-
שטיין, ביידע געראָטענע איידעמס, און ארנאָלד פון די פידוואָרקעס
איז אויב געקומען — דאָס איז געווען די ערשטע, אויב ניט די איינ-
ציקע לעווינע, וואָס ארנאָלד זאָל זינט דערבני, — האָט זיב די שטאָט
פארינטערעסירט, און קוקנדיק איינער אפן אנדערן, האָט דער אוילעם
גענומען קלעבן זיב און וואַקסן און וואַקסן — און ס'איז געווען גאָר
אומגעריכט א לעווינע א גרויסארטיקע, א אימפאָזאנטע. אָרעמעליכט
האָבן דערשמעקט א „פעטע“ לעווינע, איז מען זיב צונויפגעקראָכט

קאליקעס פון אלע ווינקעלעך, געשלעפט פאר די פאָלעס, געמאכט גוואָלדן, פארוואָס מע טיילט קיין געלט ניט פאר דער מיטע. עס איז שווער געווען אַנצורייגן זיי, אז דאָס איז געשטאַהבן א יוד אַז עווער יען גלייב מיט זיי.

— פארוואָס זשע קומט אימ אונז לעווענע? — האָבן זיי געטוישט געט, — אז קיין טווער ניט, אונז קיין דאָו, ווי מע זעט ארויס, אויב ניט, הינט וואָס איז מיט אימ דער יוכעס?...

די זון האָט נאָר געהאלטן אינ רעכטן ברעטן, אז מע האָט ארויס געטראָגן די מיטע, מיט שוואַרצן איבערהערעקט, פון פינצטערן קע-לער ארויס. דער שול-הויפ און די גאנצע גאס איז געווען פארפלייצט, שוואַרצ פון מענטשן. קיינער האָט אָבער קיינעם ניט גערופן. מע איז אליין געקומען. קיינער האָט ניט געוויינט, נאָר זיפצן האָבן זיך געלאָזט הערן. קיינער האָט קיין העספער ניט געמאכט, קיין קרנע ניט געריסן, קיין קאדיש ניט געזאָגט, קיין שיווע ניט געזעסן. נאָר שוואַכים האָבן זיך געהערט, געטראָגן אינ דער לופט: „א ווילער יוד געווענ“... „ניט קיין צאדיק, נאָר א ווילער, גוטער מענטש“... „אויס-געהאלטן א שטאָט מיט אַרעמעלייט“... „וויפל ער האָט פארדינט — אוועקגעגעבן“... „דעם לעצטן בייסן“... „זיך מאַסקיר געווען פון יעדע נעמס וועגן... „געריסן פון טויטע און פון לעבעדיקע צוליב קראַנקע אלטע יודן“... „פּינגט געהאט, מע זאָל אימ האַנקענ“... „קיינמאָל ניט גערעדט פון זיך, נאָר יענעם אינ זינען געהאט“... „געווען אַ מאָרד נער יוד“... „ניט קיין מאָרדער יוד, נאָר א מאָרדער מענטש“... „יא, א מענטש איז דאָס געווענ“...

דאָס איז געווען א שטילע, נאָר א שיינע לעווענע. עפעס האָט זיך געפילט א באַפרידיקונג. א האַנט גאָט דערפאר, וואָס מענטשן צאָלן אָפ, אויב ניט פארן לעבן, איז כאַטש נאָכן טויט, כאַטש וויפל ס'ניט איז, כאַטש א טראָפּן קאָוועד פאר אזוי פיל יאָרן פּינג און לעבן, צאָן מאַטערניש און ביטערניש. ס'איז נאָר א ווייטעק, וואָס ער אליין, דער קאָלעקטער מיט די שוואַרצע ברייטן, קאַן ניט אַפּשטיין כאַטש אַפ א מינוט, כאַטש אַפ א דעגע, א קוס טאַן אַפ דעם קאָווער, וואָס ער האָט... און עפּשער ווער ווייכט? וואָס ווייסן בירד? .. און עס

פלאַנטערן זיב מאכשאָוועס און געדאַנקעס פון „השארית־הנפשׁ“* אין וועלכן דער נופטער האָט געגלויבט, כאַטש ער האָט געשעמט פאר אַן אפיקורעס. עפשער גייט דאָ זיבן נעשאַמע נאָך דער מיטע גלויב מיט אונדז און ווייסט מער פון אונדז, א סאך, א סאך מער?... ווער ווייסט? ווער ווייסט?...

וואָס ווינטער ווערט דער אוילעם שיטערער. ביזן בעסולעם זינגען געבליבן נאָר די סאַמע נאָענטע פריינט. דער גאַנצער „קלוב“ זיבן אָרט האָט מען אימ אָפגעגעבן א באשיידנס, ווי ער אליינ. אין א זיבן האָט מען אימ באהאַלטן, א בערגל ערד האָט מען אפן פרישן קייר ווער אָנגעשאַטן. און מע איז זיבן צעגאַנגען. קיינער האָט ניט גער וויינט. קיינער האָט קיין העספּער ניט געמאַכט, קיין קאַדיש ניט גער זאָגט, קיין שיווע ניט געזעסן. די ערשטע ציבן האָט מען נאָך פינ אימ אין „קלוב“ א פאָר מאָל גערערט. דערנאָך האָט מען אָפגעהערט פון אימ צו רייזן — און פאַרגעסן.

נאָר אינגיכט נאָך דעם איז פאַרשווונדן געוואָרן אויב בעניאַמינזאָן דער מעשוירער. א שטיק ציבן האָט מען ניט געוווסט, ווו ער איז אהינגעקומען. דערנאָך האָט מען זיבן דערוויסט, אז ער איז אין קיעוו. אין א ציבן ארומ האָט זיבן דער נאָמען בעניאַמינזאָן געלאָזט הערן אין דער גרויסער „מילכאַמע“, וואָס איז אויסגעבראַכן צווישן די „כאַכמידיקעו“, מיט וועלכע מיר וועלן זיבן נאָך באַגעגענען אין די ווינטערדיקע קאפיטלעך. זיבן נאָמען האָט זיבן געלאָזט הערן אייניגעם מיט די נעמען פון מוישע ארנ שאַצקיס, יצחק יאַנקעוו ווייסבערג, דובזשוויטש, האַרעווסקי, און נאָך נאָך שפּעטער איז ארויס א קלאנג, אז בעניאַמינזאָן איז מעגליך געוואָרן אין אמעריקע און אז ער איז דאָרטן א רעווערענד און איז, זעלבסטפאַרשטענדלעך, אַל־דייט.

און אַט אזוי איז „נתפּרה החבילה“** געוואָרן. צעשלאָנג געט וואָרן די קנופיע, צעשטערט געוואָרן די זעלטענע גוטפריינטשאפט. אויס אירליע.

* „האַשאַראַס האַנפּעשׁ“ — דער געדאַנק, אז נאָכן טויט בלעבט די נעשאַמע לעבן. — ר ע ד.
** צעפאלן דאָס בינטל. — ר ע ד.

60. א האלב יאָר נאָווענאד

עלנט אונ פארוואַסעמט. — „דער יוד פונ די שמויסנ“. — ער
לאָזט זיך אוועק אינ דער וועלט אריינ זוכנ גליק. — ניט
אויבויק איז מען א גאסט. — קאנקורענץ פונ פּוילישע שרני-
בערס אונ קלוינשטעטלדיקע קונע-סינע. — אוראַט דער קלענ-
מער. — א מינ סטעמפעניו. — ער אנטלויפט פונ דער „וועלט“
צוריק אהוימ.

פארלירנ אזעלכע צוויי נאָענטע גוטע פריינט, ווי דער קאַלעקטער
אונ בעניאָמינזאָג, האָט דער העלד פונ דער ראָזיקער ביאָגראַפיע זיך
קיינ אָרט ניט געקאָנט געפינענ. ער האָט זיך געפילט פארוואַסעמט.
נאָך מער עלנט האָט ער זיך דערפילט, ווענ זיין איינציקער איבערגע-
בליבענער כאַווער עליע איז אויב אוועקגעפאָרנ קיינ זשיטאַמיר. דאָ
האָט זיך, ניט ווילנדיק, צוגעמישט אויב א געפיל פונ קינע. ער האָט
געוויסט גאנץ גוט, אז ס'איז א מןעסע מידע, ניט קיינ ריינער געפיל.
נאָך וואָס האָט ער געקאָנט טאָג, אז ס'האָט אימ פאָרט פאָרדראָסן —
פארוואָס קומט זיין כאַווער אזא גליק אונ אימ ניט? מיט וואָס איז
ער שולדיק, וואָס ער האָט זיך געכאַפט געבוירנ ווערנ מיט א פאָר-
כאָרטיג פרייער? איבער אזא נאָרישקייט זאָל ער פארלירנ זיין קאר-
יערע? פאָרשפילנ דאָס גאַנצע לעבנ? ער האָט באהאַלטנ דאָס פאָנעם
אינ קישנ אונ לאַנג אונ שטאַרק געוויינט. עס האָט זיך אימ אויסגע-
וויזנ, אז דער הימל איז צו דער ערד געפאלנ, אונ די גאַנצע וועלט
האָט אימ אויסגעזען פינצטער-כוישעכ. נאָר צו וועלכער מאַקע איז
ניטאָ קיינ רעפּוע? דער בעסטער דאָקטער איז די צייט.

מיר וועלן בעטן דעם לעזער זיך מאַטריעל זיין מיט אונדז צוריק
צו דער אמאָליקער אכסאניע, וואָס די ראַבינאָוויטשעס האָבן גע-
האַלט אונ צו אירע שטעטדיקע אָרטימ. צווישנ זיי איז געווענ נאָג
איינער א שטענדיקער אוירעכ. ער האָט געהייסן מיט א מאָדנעם נאָ-
מענ: „דער יוד פונ די שמויסנ“. ער האָט געהאַנדלט מיט שמויסנ
(שאַפּנפּעל). די שמויסנ האָט ער עקספּערירט צו זיך אינ דער גאַר-
באַרניע. דאָרט האָט מען די שמויסנ גערייניקט, געפאַרבת, אויסגע-
אַרבעט אונ געמאַכט פונ זיי גווישע היטלענ אונ פעלצנ. אז דער יוד
פּונ די שמויסנ איז געקומענ צו פאָרנ, האָט מען דאָס געקאָנט הערנ

אינ דער צווייטער גאס. אזוי שארף איז געווען דער רייעכ פונ די שמויסן, אז די גאנצע שטוב האָט די ערשטע צייט געהאלטן אין איינ ניפּן, דערנאָך זינענ באַ אינדיז אלעמען פארלינגט געוואָרן די נעזער און מע האָט שוין ניט געהערט קיין שום רייעכ.

דערפאר אָבער איז ער אליין, דער יוד פונ די שמויסן, געווען א ליבער מענטש, א פראַסטער, א גוטער, אן אָפּנהערציקער, און גערעדט האָט ער מיט דער „סינ“. א גראַבער יונג איז ער אויב געווען א גוטער און ער האָט ליב געהאט דאוונען דאפּקע הויב, אפ א קאָל. אז ס'איז געקומען שאבעס צום קידעש מאכט, האָט ער גענומען דעם קאָס אין דער האנט, צוגעמאכט די אויגן און אויסגעשריגט אפ א קאָל:
„יום הסיני ויכלו הסמוימ“...

האָבן בעוועק קליינווארג זיב באהאלטן אונטערן טיש. דער יוד פונ די שמויסן האָט געוויסט, אז דאָס לאַכט מען פונ אימ, נאָר סע זאָל אימ אָנהויבן ארג!

— סקאָציו! אבכרויסימ! טאָר מען לאַבן פונ אן עלטערן מענצע?
נאָט וועט איכ סטרעפּן, סארלאטאנעס!...

דאָס האָט ארויסגערופּן נאָך א גרעסערן געלעכטער. עס האָבן גע-
לאַכט גרויס און קליין, און ער אליין האָט אויב געלאַכט.

אָט דער יוד פונ די שמויסן האָט א סאכ מיטגעהאָלפּן, אז דער פארפאסער פונ די דאָזיקע באשרייבונגען זאָל פארלאָזן זיין געבורט שטאָט און אוועקלאָזן זיב אין דער וועלט ארענ זוכן גליק. און אוועק געלאָזט האָט ער זיב ניט, באַליע, קיין אמעריקע, קיין לאַטדאָנ, אָדער קיין פאריזש, און ניט אפילע קיין אָדעס, קיין ווארשע אָדער קיין קעוו. נאָר נאָר ניט ווייט פונ בערעיאסלעוו אינ א קליין שטעטלעך, קיין רוזשישטשעוו (קיטווער גובערניע). „בא אימ אינ רוזשישטשעוו, אזוי האָט געזאָגט דער יוד פונ די שמויסן, — איז ניטאָ קיין לערערס. מע וועט איבער זונ דאָרטן אָפּגילטן!“ ער אליין האָט קינדער, זינע פרענט און באקאנטע האָבן קינדער, וואָס ווילן לערנען, און קיין לערערס איז ניטאָ, כאַטש צי זיב אויס און שטארב!

— גלייבט מיר, בענעמאָנעס, אז איבער זונ וועט דא מיר זיין, ווי אן אייגענער, דאָס שווארצאפּל פונעם אויג!...

האקיצער, ער האָט ארענגעגעבן אי דעם פאָטער, אי דעם זונ אזוי

פיל כיישעק, אז ס'איז שווער געווען בייצושטיין דעם נייסאָיע, און
 נאָכעם ראַבינאָוויטש האָט גענומען דעם זון און האָט זיך אופגעזעצט
 מיט אים אפן פאראכאָד און איז אוועק קיין הויזשיטשעוו.
 פארפאָרן איז מען גלייב צום יודן פון די שמויסן, און מע איז גע-
 ווען אזעלכע געסט, אז מע האָט דעם ערשטן טאָג גאָרניט געוויסט, ווי
 זיי אוועקגעזעצט און וואָס מע זאָל מיט זיי טאָן. דעם באלעבאָס אלוינ
 האָבן זיי געטרופֿן באַ דער ארבעט — סאָרטירן די שמויסן — אין אַ
 לעבל, אָן אַ קאפּאָטע און באַרוועס. דערזען אזעלכע געהויבענע געסט,
 האָט ער קוידעם אָנגעטאָן די שטיוול, געכאפט אים זיך די קאפּאָטע און
 גענומען שרייען אין צווייטן צימער ארבעט ניט מיט זיין קאָל:
 — סיינע-סיינדה! סיינע-סיינדה! סטעל דעם סאמאָוואַר! מיר האָבן
 געסט!

גיב איז באשאפן געוואָרן אַ סאמאָוואַר, גלעזער, טיי, און קאווע,
 און ציקאָריע, און מילכ, און פּומערנאָבעקס, אזעלכע, וואָס אַ יוד קאָן
 זיך פארגינגען נאָר שוועס צו דער מילכיקער סידע אָדער צו אַ קימ
 פעט. און אַ וואַרעמעס איז צוגעגאָרניט געוואָרן — קעיאַד האַמעלעכ.
 פּיש געפילטע, פּיש געפרעגלטע, פּיש געבאָקענע. יויכ מיט לאָקשני, יויכ
 מיט ריזן, יויכ מיט מאַנדלען, — קלעבט אַינע וואָס איר ווילט.
 פּלוישן שמועסט מען ניט — אלערליי סאָרטן. און אפילע צימעסן
 צווייערליי. דערנאָך — דעם סאמאָוואַר, ווידער טיי, אַענגעמאכצ,
 פארבנעכעצן. און אז ס'איז געקומען צו וועטשערע, האָט דער באלע-
 באָס זיך גענומען נאָכפרעגן באַ די געסט: וואָס האָבן זיי בעסער ליב
 פון מילכיקע מינכאָלימ — קרעפלעכ, וואַרעניקעס אָדער „קאסניקעס“?
 די געסט האָבן באַשיידן געענטפערט, אז פאר זיי איז אַלציינס.
 אוואַדע האָט מען דערלאנגט צום טיש אלע דריי אויסגעריכטע מינ-
 כאָלימ, פארטרונקען מיט קאווע און פאָרביסן ווידער מיט אלערליי
 אַענגעמאכצן. דעם פּאָטער האָט מען באַלייגט אין זאָל אפ אַ סאַמער
 טענער קאַנאַפע, דעם זון — אפ דער אַנטערער קאַנאַפע, אויסגעבעט,
 ווי מע בעט פאר אַ מילעכ מיט אַ פּרינצ. אפּ מאָרגן האָט זיך דער
 טאַטע אָפּגעזעגנט און איז אוועקגעפאָרן אַהוימ, און דער זון איז גע-
 בליבן באַ דעם יודן פון די שמויסן אפּ קעסט און קוואַרטיר און דער-
 פאר געלערנט מיט זינע קינדער.

אפ' דעם אנהערן טאָג איז דער ווארעמעס געווען שוין ניט מיט אזא
שיק און אזא קנאק ווי דער ערשטער. א געוויינלעכע קאשע מיט מילך,
א שטיקל פלויש — און פארטיק. די וועטשערע אויב א מילכיגע, נאָר
באשטאנען איז זי פון א שטיקל קעז און פוטער מיט ברויט. ברויט
לאָרויוו. באלייגט האָט מען דעם גאסט שוין ניט אין זאל און ניט אפ
קיינ סאמעטענער קאנאפע, נאָר אפ אן אינזערנעם קאסטן, פון וועלכן
מע איז אויפגעשטאנען א צעבראָכענער, אָן א האַלדז און נאָסן. אפ
איבערמאָדן איז דער ווארעמעס באשטאנען פון א געקאָכטער טאראנ-
קע מיט קארטאָפֿל, וואָס האָט דערנאָכדעם אויסגעברענט דאָס הארץ אפ
צו כאלעשן. קיינ וועטשערע האָט מען ניט געגעבן, נאָר א גלעזל טיי
מיט ברויט, און באלייגט האָט מען דעם לערער אפ דער ערד, אויסגע-
בעט אפ אויסגעמאכטע שמויסן. מע האָט באדארפט זיין שטארקער
פון אייזן, מע זאָל איבערטראָגן דעם רייעכ פון די שמויסן. דערצו
האָט א גאנצע נאכט געקאוויאקעט א קינד אין וויגעלע, זיך געריסן די
קישקעלעך, ניט געלאָזט שלאָפן. א קליין לעמפל האָט גערייכערט און
געטשאַדעט, פארהאקט דעם קאָפ, און דאָס אויפגעלע האָט ניט אויפגע-
הערט צו שרײַען און צו וואַלדעווען — ס'איז געווען א נאָטס ראכ-
מאַנעס! דער רעפּעטיטער האָט געזען, אז שלאָפן וועט ער שוין סײַ
ווי סײַ ניט, איז ער אפגעשטאנען פון די שמויסן, צוגעגאנגען צום
קינד א קוק טאָן, וואָס שרײַט דאָס. לאָזט זיך אויס, אז די קאצ האָט
זיך פארקליבן צום קינד אין וויגעלע, האָט זיך צעלייגט, ווי באַמ טאטן
אין ווינגאַרטן, זיך געמאכט נאכטלענער. פארן לערער איז געווען אן
אלטערנאטיווע: וואָס טוט מען? ארויסווארפן די קאצ? — א ראכמאַן
נעם אפ דער קאצ. צארבאלעכאָימ. איבערלאָזן די קאצ? — שרײַט
דאָס קינד. פאלט ער אפ א האמצאָע (א יונג א כאַכעם. גיט זיך אן
אייצע): ער וועט נעמען ווינג דאָס קינד, וועט די קאצ אליין אוועק.
דאָס ווייסט ער פון דער פראַקטיק. באַ אימ אינדערהיים, ווי אויב
איז כידוער, אזוי אימ אויסגעקומען צו זען אלע מאָל אידער
מע האָט אוועקגעלייגט א קליין קינד צום ערשטן מאָל אין א נײַ וויד-
געלע, איז געווען א סנובלע, מע זאָל פריער אויסווינגן אין וויגעלע די
קאצ. האָט אָבער קיינ קאצ ניט געלאָזט זיך ווינג בעשמויפן. קיימ
האָט מען זי ארענגעלייגט אין ווינג און געגעבן איין ריר — אזוי איז

זי אופגעשפרונגען, גרייט געווען אויסדראפען יעדן איינציקן די אויגן. אזוי איז געווען אויך איצט. דער רעפעטיטער האָט זיך נאָך צו- געריט צום וויגל, אזוי האָט זיך די קאצ אופגעהויבן און געגעבן א שפרונג ארויס פון וויגל — און ניטאָ זי. דערפאר אָבער האָט דאָס אויפגעלע דערפילט, אז מע וויינט דאָס, אופגעהערט שריינען, זיך בא- דריקט און אנשלאָפן געוואָרן. אפּ מאָרגן, אז ער האָט דאָס הערצוילט דער מיטער פֿונעם אויפגעלע, האָט זי געשאַלטן די קאצ מיט טויטע קלאַלעס, געהאלבעט דאָס קינד — איר זאָל זיין פֿארן קינדס ביינרע- לעכ! נאָר דאָס, וואָס דער לערער איז אַ גאנצע נאכט ניט געשלאָפֿן — דאָס גייט איר אָן, ווי דער פֿאראיאַריקער שניי.

אויפגעזען, אז ס'איז קיין טאכלעס ניט אזוי צו לעבן אפּ דער וועלט, האָט דער לערער זיך געמוזט אַנדינגען לעסט און קווארטיר אפּ און אנדער פֿלאצ און באצעטנס זיך געזעגענען מיט די שמויכט. און דאָ האָט זיך אָנגעהויבן פֿאר אים אַ גאנצע ריי פון אלערליי צאָרעס, שלעק, פֿוראַנגעס. אַ בעדע פֿון ביזע באלעבאָסטעס, אינגעגעסענע טאראקאנעס, בייסנדיקע וואנצן, לויפטדיקע מיין, שטשורעס און אַנ- דערע מינעסקעטן. נאָר די אלע יעסורימ, צאָרעס און ווייטיקן זינגען געווען גאָלד אקעגן די אינטרוגעס, וואָס איז אים אויסגעקומען אויס- צושטייג פֿון זינגע לאַנקורענטן די לערערס. דאָס זינגען געווען יודן בעלאמדימ, מוילדשע שרטיבערס, וואָס האָבן געפירט צווישן זיך אַ מוירעדיקע קאָנקורענצ און אלע איניינעם — אַ קאמפּ קעגן דעם ניעם לערער פֿון פֿערעיאסלעוו. ווי ס'איז פֿאראן ערגעץ אַ שמוץ אפּ דער וועלט — האָט מען אפּ אים ארופגעוואָהפֿן. צוהערן זיך צו זיי — איז דאָס געווען אַ קרימינאליסט, אַ גאנעוו, אַ גאָלען, וואָס אין דער קאָרט. זיי האָבן אָנגעפירט צווישן אים און די באלעבאָטימ אזעלכע פֿליאָטקעס, אז ער האָט געבעטן גאָט, דער זמאן — דער זומער — זאָל שוין אוועקגיין, און ער זאָל קאָנען אנטלויפֿן פֿון דאָרטן מיטן לעבן. די גאנצע צייט, וואָס ער האָט פֿארבראכט אין רושישטשעוו, איז געווען ווי אַ קאָשמאר, ווי אַ בייזער כּאָלעם. דאָס איינציקע הויז, וווּ ער איז אריינגעקומען אין געפילט זיך צווישן מענטשן, איז געווען באַ אוואָקאָ דעם קלעזמער. אוואָקאָ דער קלעזמער — דאָס איז אַ טיפּ פֿון אַן ארטיסט, אַן עמעסער מאעסטראַ, וואָס פֿארדינט באשריבן צו ווערן.

א הויכער מענטש, א ברייטער, מיט א קינלעכיק-ברייט פאָנעם, מיט קלויפֿ אָוועלעכ, געדיכטע ברעמען, שוואַרצע לאַנגע געקריבלטע האָר. הענט ברייטע, גראַבע, באַוואַקסענע, אזוי אז די פידל האָט אין זינע הענט אויסגעזען ניט ווי א פידל, נאָר ווי א פידלעלע, א שפּילכל. קיין נאָטן האָט ער ניט געקענט, און דאָס האָט ער געהאט זינע אייגענע קאָמפּאָזיציעס. און שפּילן האָט ער געשפּילט אזוי, אז מע האָט געקאָנט מאַמעש אויסגיין אונטער זינע הענט. האָס איז געווען א מינ סטעמד פעניו און עפּשער מיט א קאָפּ העכער פון סטעמפעניו. א מאַדנער פאַרשוינ. א פּאָעטישע נאָטור און א גרויסער ליבהאַבער פון שיינע וויבלעכ און מיידלעכ... דעפּאָר אָבער האָט ער געהאט א וויב — ניט אזא שלאַק ווי סטעמפעניוס. אדעראַבע, זיבן וויב, אורעמיכע די קלעזמערן, איז געווען פונקט אזוי ווי ער. א הויכע, א גרויסע, א שיינע און א ברייטע. שוין א ביסל צו ברייט. מע האָט פון איר געקאָנט מאַכן דרין וויבלער. אויב מיטן כאַראַקטער איז זי געווען ווי צוויי טראָפּן וואַסער איר מאַן. ביידע זינען קיינמאָל ניט געווען אפּגע־רעגט, טאַמער פּרוילעכ, אפּגעלייגט, שטענדיק געלאַכט, און ליב גע־האַט גוט עסן, גוט טרינקען, גוט לעבן. איז געווען פאַר וואָס — האָט מען אינגעקויפט דאָס בעסטע און דאָס שענסטע. איז ניט געווען — האָט מען פאַרוואַרפּן די צוויי אפּ דער פּאָליצע און געוואַרט, ביז גאָט וועט צושיקן א פאַרדינסטל, וועט מען קוילן א הערינג און מע וועט געבן א לעב אונטער, אזוי ווי גאָט האָט געבאָטן. מיט קינדער האָט זיי גאָט אויב ניט פאַרזען. עס איז געווען באַ זיי א גאַנצע כאַליאַס־טרע, און אלע מיט געבאָרענע טאַלאַנטן. אלע אויסגעצייכנטע מוזיקער אפּ אלערליי אינסטרומענטן — א זעלטענער אַרקעסטער.

אחינ האָט זיך האָס ארענגעכאַפט דער מאַדערנער לערער פון פּער־רעיאַסלעוו. דאָרט האָט ער זיך געפּילט, ווי א פּיש אין וואַסער. דער מאַסטראָ אַליין האָט אים געלערנט פידל שפּילן. געצאָלט האָט ער גאָרניט. אווראָם דער קלעזמער איז ניט אזא מענטש, וואָס זאָל פאַר אזא הייליקע זאך, ווי די געטלעכע מוזיק, נעמען געלט. „נאָר אויב דער לערער איז רייכ אין א פּאָר גראַשנס, בעט ער באַ אים א גמיר־לעסכעסערל.“ דאָס אייגענע אויב זיבן וויב, אורעמיכע די קלעזמערן. זי באַדאַרפּ גראַד אַצינד האָבן עטלעכע קאָפּעקעס אין מאַרק

ארבע... וועט זיך נישט געפינען הא איך עפעס קליינגעלט
איך קעשענע?"

פארשטייט זיך, אז קליינגעלט וועט זיך טאמער געפינען און אזוי
ווערט ער דאָרט א היימישער, א בענבאָיס, אַן אייגענער — און דאָס
איז גענוג פאר זינע קאָנקורענטן די לערערס, זיי זאָלן אים באַרוינדן,
באוואָרפן מיט שמוץ, אים און דעם קלעזמער מיט דער קלעזמער
מיטן לאַנצן געזינדל. זיי האָבן צעפּוּקט איבער דער גאַנצער שטאַט,
אז אלץ, וואָס דער פּערעוואַסלעווער לערער פּאַרדינט, גיט ער אוועק
דער קלעזמער, און אז מע פּראַוועט דאָרט אלע נאַכט הוליאַנקעס, די
קלעזמער שפּילן און זיי טאַנצן — ס'איז כאַי געלעכט! עס נייט זיי
נישט אָן, וואָס אָרעמעלעכע גייען אויס פון הונטער און קליינע קינדער
שטאַרבן... דער, וואָס דערציילט, מאַכט א פּרוּם פּאַנעם און פּאַרגלאַצט
די אויגן ארום, און די, וואָס הערן, שפּיען אויס... וואָס פאַר א סמיר
כעכּהאַפּאַרשעס איז דאָס מיט אָרעמעלעכע? איך וואָס האָט דאָס צו
טאָן מיט קליינע קינדער? וואָס באַטעט דער שפּיץ? — דאָס דאַרף מען
נישט פּרעגן דאָרט, זוג. עס האַנדלט זיך פון קאָנקורענץ, שוונגט דער
געזונטער פּאַרשטאַנד. קורצ, ער האָט קוים דערצויגן דעם זמאַן און
איז אַנטלאָפּן פון דעם פּאַרשאַלטענעם שטעטל אהיים, מוירע געהאַט
אַפּילע זיך אַרוםקוקן צוריק, פּאַרוואָגט קינדער און קינדערקינדער מער
קיין שטונדן איך די קליינע שטעטלעך נישט געבן. ער האָט באַשלאָסן
צו זוכן זיך אַן אַנדער קאַריערע איך לעבן.

61. ווידער אינדערהיים

די זיסקינד פון צירוקערן אהיים — ער באַגעגנט זיך ווידער
מיט זיין באַווער עליע. — מע שמועסט איך שטאַט, אז ער
שריכט איך „המגיד“ — דאָרויף, באַקל און ספּענסער —
צוויי מופּט פון די אַמאָליקע ערשטע „עקסטרענס“.

קיין נאָמען קליינט נישט אזוי שייך, ווי דער נאָמען „מאַמע“. קיין
וואָרט רעדט נישט אזוי צום האַרצן, ווי דאָס וואָרט „היים“. אז מע וויל
קענען און אָפּשאַצן די היים, זאָל מען באַמיש אפ א קורצע צייט זיך
אוועקלאָזן, זיך וואַלגערן א ביסל איך דער פּרעמד און דערנאָך אומקערן

זיב ציריק אהיימ, אינ דאָס הוימישע נעסט ארביי. יעדע זאכ באַקומט
אנ אנדער פּאָנעם, אַן אנדער כּוּינ. אלצדינג ווערט צוויי מאָל אזוי ליב
און טייער. מע פּילט זיב אַן איבערגעביטענער, א נייגעכאַרענער אפּ
דער וועלט.

דער העלד פּונ די דאָזיקע געשיכטעס, אַז ער איז געקומען אפּ דאָר
שעשאַנע אהיימ, האָט ער זיב צום אלעם ערשטן געלאָזט איבער דער
שטאָט 'שפּאַצירן, אויסגעמאָסטן אלע גאַסן, געפונען אלע הויזער און
הויפּן און גערטנער אפּ זייערע ערטער. די (מענטשן, וואָס ער האָט באַ-
געזען, האָבן זיב ווינציק וואָס איבערגעכייטן. זיי האָבן אימ פּרינטלעכע
געגרייסט, און ער איז געווען צו אלעמען פּרינטלעכע, ווי ווייט ער האָט
געקאָנט. נאָר דאָס יונגוואָרג, וואָס ער האָט אוועקגעלאָזט, האָט זיב
ארויפגעכאַפט אפּ די פּיס און איז א ביסל אונטערגעוואָקסן. און אליינ
איז ער, ווי מע האָט אימ פּאַרזיכערט, אויב אויסגעוואָקסן, געוואָרן
„מענעשער“. דערצו האָט ער זיב אויסגעקליידט טשאַקנדיק און קנאַקנ-
דיק, ניט געוואַלעוועט קיין סקריפעס אינ די שיב, אפּצאַסן הויכע,
הויזן ברייטע און לאַנגע — נאָך דער מאָדע. א רעקעלע א קורצ, א
קאַפּעלזש אַ ווייכס, אַ העלס, אַ ביסל געלבלעכ. די האָר פּאַרלאָזט לאַנג
גע, מיסע פּאַעט, און פּאַרקעמט אראָפּ, אליא גאַנאָל.

גאַנצ אנדערש האָט אויכגעזען זיין כאַווער עליע, וועלכער איז אויב
נאָרוואָס געקומען צו פּאַרן אפּ יאַנטעוו אהיימ פּונ זשיטאַמיר. זיין
אונפּאַרמ איז באַשטאַנען אינ א קורצ ווייטיקל, פּאַרשפּיליעט, ווי א
טווישורקע, ביז ארום. קורצע שמאַלע הויזן, א בלויער קאַשקעט מיט א
ברייטן דאַשעק, און אָפּגעשוירן, ווי אַ סאָלאַט. די ברוסט ארויסגע-
שטעלט, די ציינ ווייט, די אויגן פּריילעכ—ער קאָן זיב נאָר זאַט ניט
אַנדערציילן, ווי גוט עס איז אינ אינסטיטוט. מע גייט דורכ, זאָגט ער,
העכערע מאַטעמאַטיק, מע לייענט רוסישע ליטעראַטור, מע לערנט גימ-
נאַסטיקע, און ייִדיש — אפּן שפּיצ מעסער: א פּאַרשע כּומעש, א קאַד
פּיטל פּאַסעק, אַ שטיקל „הייִאַדמ" און פּאַרטיק. „אַט דאָ: איז די
גאַנצע טויערע פּונעם לערער־אינסטיטוט? אַט דער עליע וועט דאָס זיין
אַ ייִדישער לערער? אַ דאָוו באַ ייִדנ?..."

אויב איז ער געווען איבעראשט פּונ דעם, וואָס זיין כאַווער עליע
האָט געבראַכט צו פּירן פּונ דעם ייִדישן זשיטאַמירער לערער־אינסטי-

מיט א גאנצע פאק מיט רוסישע לידער, און ניט איינס א יודיש, גלעב
ווי ער וואָלט דאָס געקומען צו פאָרן פון א „בורסע“, פון א גווישער
סעמינאריע. דאָס האָט אָבער ניט געשאַדט, זיי זאָלן בלעבן די זעלבע
כאוויירימ, וואָס געווען שטענדיק אייניגעמ, אומעטום אינצווייגע.
ביידע האָבן געהאט גענוג שטאַפּ אפּ צו רייזן, און נאָך מער — אפּ
צו לאַכן און אָפּשפּעטן פון דער גאנצער שטאַט. און ווי אמאָל, איז
די גוטע יאָרן, איז מען אוועק צום טיב, גערונגען א שיפל און ארי-
בערגעפאָרן ווייט, הינטער דער שטאַט ארויס.

סאָפּ זימער. די קעלט איז נאָך ניט אריינגעטראָטן. נאָך דאָס פּעלר
איז שוין ניט מער גריין. ניטאָ שוין קיינ זייכער פון די ווייסע און
רויסע מאַראַגריטקעס. דער אָטשערעט שטייט נאָך אין דער בלאָמע,
נאָך ער איז שוין געל און שימער. רויטלעך איז דאָס וועלדל פון איי.
אוועק איז די צייט פון אויסציען זיך אפּ דער ערד. די ערד איז פּיכט
אין זומפיק. די כאוויירימ זוכן אָפּ אן אויסגעהאַקטן בוים. אין וואַלד
און זעצן זיך אוועק א ביסל רוען. און מע דערציילט זיך איינס דאָס
אנדערע אַלצדינג, וואָס יעדער האָט דורכגעמאַכט דאָס ערשטע האַלבע
יאָר פון זייער צעשיידן זיך. מע לאָזט ניט דורך קיינ קלייניקייט, קיינ
ברעקל. עס ווערט איבערגעגעבן יעדער אַנטרוק, יעדע באַגעגעניש, אי-
טלעכע געשעעניש. און נאָך מער קונצ, וואָס ביידע אייניגעמ רייזן,
ביידע לאַכן, שלאָגן זיך איבער איינס דאָס אנדערע אין דער רעכטער
מיט—און דאָך הערט מען זיך און מע פאַרשטייט זיך און מע האָט האַנגע.
דערנאָך ווערט מען אַנשווינג. יעדער פאַרטיפט זיך, קוקט אריין צו
זיך אין דער געשאַמע אריין, בלעבט אַליין מיט זינע געדאַנקען. מע
איז טאַקע נאָענטע כאוויירימ. מע האָט זיך גערן. מע זאָגט ארויס איי-
נער דעם אנדערן אַלץ, נאָך ניט אינגאנצען. ניין, ניט אינגאנצען,
ניט אינגאנצען. יעדער איינער האָט זיך זינע געדאַנקען, זינג אידעאל,
זינג איינג וועלטל, ווי קיינ אַנדערער, עס מען זינג דער בעסטער כא-
ווער, האָט קיינ שליטע...

עס הייבט אָן ווערן ווי קילבלעך. אויסגעלאָשן דער טאָג. די זון
זעצט זיך. דער וואַלד ווערט פאַרצויגן, ווי אַבנעהילט אין א דינעם
רויך. עס פאַלט אַראָפּ א שישקע מיט א ווידערקאָל. ביידע כאַפּן זיך
אופ ווי פּי א קישעפּ.

— ציט פאָרן אהיימ?

ציט פאָרן אהיימ.

און מע הייבט זיך אופ. און מע שפאנט דורך דאָס גאנצע פעקד דורך איינ אויסגעטראָטענע, קרומע, שמאָלע סטעזשקע. מע זעצט זיך אריין אין אַ שיפל און מע זינגט א לידל (א גוי'ש, ניט קיין יידיש) און מע גליטשט זיך איבערן שמאָלן געדרייטן טיכל, פארבן דעם געלן אָטשערעט. און אז מע קומט אהיימ, איז שוין פינצטער. די באקן פלאמען. די אויגן גלאנצן. דער אפעטיט איז גרויס. מע האָט גייענדיק געקויפט א זיסן קאוון (ארכוז, וואסער-מעלאן), מיט צוויי פרישע, ווייכע, נאָר ווארעמע פראנזעלן. און מע פראוועט א וועטשערע. און מע איז פריילעך. און עס לאַכט זיך גאָר אָן א, „וואָרום“ און אָן א זין.

דער זעטיקער האָט געקאָנט מיינען, אז ביידע זינען זיי גלייך צע-פרידן, גלייך גליקלעך — יונגע, געזונטע קינדער, וואָס פעלט זיי? איז טאָב אריין איז אָבער נאָר איינער פון זיי (עליע) געווען בעמעס א גליקלעכער. דער צווייטער (שאָלעם) האָט זיך געפילט אָנגעבראָכן, ניט אפן ריכטיקן וועג. זיין ואיינציק שטיקל טרייסט איז געווען דאָס, וואָס די שטאָט האָט געקלונגען מיט זיין האפטוירע זאָגן איז בעסמערדעש און מיט זיין קענען טאטאכ און העבריי'ש וואו מיט זיין שרעבן. אלץ אזעלכע זאכן, וואָס פאר זיין כאווער עליע איז דאָס א סאָך — ניט פאר אימ געדאכט. ווי קומט צו עליען אזא יידיש שרעבן? לאָשנאוו-דעש? מעליצע? דערופ איז נאָר ער, נאָכעם ראבינאוויטשעס זונדל, קלאָר איז אלע האסקאָלעזיבלעך, ווי א וואסער. לייענט דעם „המגיד“.

א ווונדער, וואָס ער אליין שרעבט נאָך ניט אין „המגיד“. נאָר פונ-וואנען ווייסט מען, אז ער שרעבט ניט? עפשער שרעבט ער אונטער א פארשטעלטן נאָמען?...

אזוי שמועסט מען אין פערעיאסלעוו. און מע רינגלט אימ ארום מיט א באזונדערן אָרעאָל, און ער וואקסט אויס בא זיך אליין אין די אויגן מיט א קאָפּ העכער. און ער ווערט סאָליד. ער זוכט ניט מער קיין כאווערשאפט מיט קיינעם פון די פרייערע וויסעכעוועניקעס. ער פארשרעבט זיך אין דער שטאָט-ביבלאָטעק. טראָגט אהיימ גראָבע ביכער. לייענט דארוויין, באַקל, ספענסער. שארט זיך ארום די גרויסע, בארימטע, אופגעקלערטע באַכערים אין שטאָט. באַכערים אווטאָרי-

דאקטן, אזעלכע, וואָס האָבן אליין, מיט זייער זיצן און קוועטשן די באַנק, דורכגעמאַכט אַ גאַנצן קורס, בייגעקומען לאַטיין און גריכיש, דורכגעגאַנגען געאַמעטריע און אלגעברע, און טריגאָנאָמעטריע, און פּסיכאָלאָגיע, און פּילאָזאָפּיע. גרייט געווען כאַטש הינטויקן טאָג אַרבעט טרעטן גלויב איז אַוניווערסיטעט אַרבייט. זיי האָבן נאָך ניט אַפּ דער הויצאַע. צוויי טיפּן פּונ די אַמאָליקע ערשטע עקסטערנעס. איינער האָט געהייסן כייטע רודערמאַן, דער אַנדערער — אַוורעמל זאָלאָטושיקי. ביידע זינען טויט איז פאַרדינען באַשריבן צו ווערן כאַטש איז עטלעכע שורעס איז די דאָזיקע זיכרוינעס.

כייטע רודערמאַן איז געזעכט וועט הינטער דער שטאַט אַרויס, אָפּ געזונטערט פּונ דער וועלט און פּונ מענטשן. דאָס איז געווען אַ זון פּונ דעם מעלאַמעד מוישע-דאָוויד רודערמאַן, וועלכער איז באַשריבן אינעם ערשטן טייל פּונ דער בּיאָגראַפּיע, און אַ ברודער פּונ שימען רודערמאַן, וואָס האָט געהאַלטן כאַמ שמאַרן זיב, נאָך די שטאַט האָט אימ אַרויס-געראַטעוועט פּונ מאַנאַסטיר און אַוועקגעשיקט קיין זשיטאָמיר איז דער ראַביני-ערשול. כייטע איז גאָרניט געווען געראַטן איז זיין בלאַסן יאָרעשלויון ברודער שימען. דאָס איז געווען אַ באַכער אַ געזונטער, אַ ברייטבייניקער, אַ שיינער יונגאַטש מיט רויטע פּוכקע באַקן. מויר-שע-דאָוויד דער מאַלאַמעד איז געשטאַרבן פּונ אַן אַסטמע-הויסט, און זיין ווייב די אַלמאַנע, כייטעס מוטער, איז געוואָרן אַ סאַהווערקע אַפּ פּרעמדע כאַסענעס, געבאָקן לעקעכער. דאָס האָט איר געגעבן מיטלען צום לעבן און אויסצוהאַלטן איר זון, וואָס האָט געוויסט נאָך איין זאב — ביכער, ביכער און ביכער. מיט קיינעם איז דער וועלט האָט זיב כייטע ניט אָנגעקערט. זעלטן ווער עס האָט זיכע געווען מיט אימ צו רייזן. נאָך אלע האָבן געוויסט, אַז כייטע קען, כייטע איז קלאָר אומעטומ, כייטע איז טיפּ. ווער עס האָט געהאַט אַמאָל אַ זכּיע מיט אימ צו באַגעגענען זיב, איז געווען איבעראַשט פּונ אָט דעם באַהאַל-טענעם פּילאָזאָפּ. כייטע, אַז ער האָט זיב צערערט, האָט ער געשאַטן מיט פּנער, געמאַכט אַ טעל פּונ אַלץ און פּונ אַלעמען, מעוואַטל גע-ווען די גאַנצע וועלט. זיין צונג איז געווען אַ פּנער. זיין געלעכטער איז געווען מיט גאַל. זיין ווייב איז געווען גיפט. פּינוואַנען האָט דער פּאָר-רוש אויז געקענט די וועלט? דאָס בלויבט אַ סאָד און אַ רעטעניש אַפּ

אויביק. איינמאָל אין א זומער האָט ער זיך אָפגעבאָדן אין טיב, פאר
קילט זיך, און איז פון טיבערקוליאָז, א באַכער פון צוויי און צוואַנ-
ציק יאָר, געשטאָרבן.

דער צווייטער פילאָזאָפֿ-אווטאָדיאָקט, אוורעמל זאָלאָטושקינ, איז
שוין געווען ניט קיין פאָרוש, ניט קיין פארכאָרגענער. א יונג א פרוי-
לעכער, א הייסער ברונעט, מיט פייעריקע שווארצע אויגן, מיט שוואר-
צע, שטארק געקרייזלטע האָר, אליין אויב א שווארצער ווי אן אראב,
מיט וויסע לאכנדיקע צייג, א ביסל א היועריקע שטימע, ליב געהאט
אַנטאָן זיך, ווי אן ענגלענדער, קעסטלדיקע הויזן, א מאָדנע מיצל אפן
קאָפּ און ווינטער א מעגושעמדיקן הענטקאָלנער. אַנגעלייענט איז דער
זאָלאָטושקינ געווען ווי א פויק. געקענט היינע אפ אויסווייניק. נאָך
ליב האָט ער געהאט דיקענס און טעקערוי, סוויפט, סערוואנטעס און
אונדער גאַנגאַלן. און איז אליין אויב געווען א הומאָריסט. דאָס הייסט,
ער האָט שטילערהייט פאר זיך געשריבן א סאך הומאָריסטישע זאכן,
און קיין איינציקע שורע ניט געוואָלט ניט אַפּדרוקן, ניט באווייזן קיין
נעם. בעטווע געווען א גרויסער אקשן, א צולאָכעסניק, אן אַפּשפּע-
טער, און פארטיפטער אין זיך. געלעבט האָט ער פון דעם, וואָס ער איז
געווען א שרייבער אין דער מעשטשאנסקע אופראווע. זיין קסאוויאד
איז געווען פונקט אזוי געקרייזלט, ווי זינע האָר. ער איז געשטאָרבן
אן אלטער באַכער אריבער פערציק.

אַט דאָס זינען געווען די צוויי גרויסע שטערן, ארום וועלכע שאָד
לעמ האָט זיך געריבן און פון וועלכע ער האָט גענאשט וויפל עם האָט
זיך געלאָזט. צווישן זיך זינען די צוויי שטערן, כייטע רודערמאן און
אוורעמל זאָלאָטושקינ, געווען פנער מיט וואסער. זיי האָבן זיך קיינ-
מאָל ניט באגעגנט און ניט געקענט אפילע. און דאָך האָבן זיי זיך
אזוי פננט געהאט, אז מע האָט ניט געטאָרט דערמאָנען פאר איינעם
דעם אנדערנס נאָמען. מיר וועלן זיך נאָך מיסטאָמע באגעגענען מיט
זיי אין אונדזערע ווינטערע באשרייבונגען.

62. ער פאָרט אפ א רייכע שטעלע

„פוסטעפאס“ — יוסראָעל בענדיצקו גיט אן איינע, און דער פאָטער שרעכט א בריוו צום „מאָגנאָט“ — ער לאָזט זיך ווידער און דער וועלט ארונט אָן בלייבט מיט איינ פיאַטאָקל. — בא די מויערן פונ גאנצערן. — דער קאלטער באָרוכאָבע.

וואָס וועט זיין זויטער?

פון אלע פראָפעסיעס, וואָס זינען פרויער געווען א גאנצער שלאָל, האָט זיך אויסגעלאָזט א בוידעם. די שטוטן זינען זיך צעקראָכט. פאָרן שטודירן — איז נישט געווען מיט וואָס. זיצט באַמ טאטן אפ קעסט איז אַזויכ נישט זייער ליב, ביפראַט נאָך דעם, ווי מע איז שוין געווען א זעלבשטענדיקער מענטש פאר זיך. און כאָטש דער טאטע האָט געד קליבט מיינע פון זיין זון דעם קענער און דעם מאַסקל, דאָס האָט דאָס אימ געקערנקט און געעלטערט, וואָס זיין זון גייט ארום באַטל אָן א שום ארבעט. וואָס וועט זיין דער טאכטעס? און די שטיפמאמע, וועלכע האָט געהאט געקוקט אפן זעלבשטענדיקן שטיפזון מיט א געד וויסער דאָזע פון רעספעקט, האָט אצינד פארלוירן דאָס גאנצע ביסל דערעכערצע פארן „פוסטעפאסניק“. זי האָט ביסלעמוניז אָנגעהויבן אירע אמאָליקע זאכטן קוקן מיט איינ וואויג, ארענווארפן א שטעכ-ווערטל, זאָגן דער שוויגער און מיינען די שנור... דאָס אלץ האָט דעם טאטן מעקאצער יאָמי געווען, און דער העלד אליינ האָט פארטיפט זיך אין זינע ביכער, אָדער אָנגערוקט דאָס היטל, גענומען דאָס שטע קעלע און אוועק צו זינע אויבן באַשריבענע באַקאנטע פילאָזאָפּן, צו בייטע רודערמאן אָדער צו אוועקל זאָלאָטושיקין. מיט זיי האָט ער ליב געהאט צו דיסקוסירן וועגן אבסטראַקטע זאכטן, וועלט-פראָבלעמען. בייטע רודערמאן דער פעסימיסט, האָט, ווי זיין שטייגער אין, געזינלט די גרעסטע מענטשן, נישט אנערקענט קיין אווטאָריטעטן, געפניט אפ דער גאנצער וועלט. דערפאר האָט אָבער דער אָפטימיסט זאָלאָטושיקין ציטירט פון היינע און בערנע גאנצע שטיקער מיט א באַזונדערן ניגן, געקרינזלט ביים מייסע דעם טשוביק פון זינע געקרינזלטע האָר און זיך אָנגעווארעמט מיט אזא היסליוועס, ווי א פארברענטער כאָסיד, ביים ער זאָגט נאָך דעם רעבנה טוירע.

דאָס אַלצדינג איז אָבער געווען. ניט מער ווי א מיטל אפ די צייט צו פארטרעבן. עס האָט זיך געפילט א פוסטקייט אין דער נעשאַמע און אן אומויסט פארלירן צייט און ענערגיע. עס האָט זיך געבענקט נאָך ארבעט. עס האָט זיך געריסן אין דער וועלט אריין. עס איז ניט ליב געווען דאָס לעבן. זיך אליין נימעס. נימעס און מועס.

נאָר דער גאָט, וואָס פארלאָזט ניט קיינעם, האָט זיך אומגעקוקט אויב אפן פארלוירענעם העלד פון דער דאָזיקער בלאָגראַפיע. אַזוי איז געקומען צו הילף זיין טאטנס א גוטער פריינט מיטן נאָמען ייסראַעל בענדיצקי. דער דאָזיקער פארשוין, כאָטש ער איז, איינגטלעך, געווען ניט מער ווי א קלעזמער, דאָך האָט ער געשפילט אין שטאָט א ראליע פון א זייער אָטגעזענעם באלעבאָס. געשפילט האָט ער נאָר אפ געהויב בענע ריכע כאסענעס, זיך גערעכנט פאר דירויזשער און קאפעלמייס טער. זיין הויפטגעשעפט איז געווען — א ריכע פרויעשע אכסאניע. ער איז אויב געווען דער איינציקער פאָטאָגראַפּ אין שטאָט. דערצו איז ער געווען גלאַט א שיינער יוד, א הויכער, אן אויסגעפוצטער, מיט א זעלטן שיינער קלעכיקער שווארצער באָרד. געטראַגן א שווארצן גע-ווענטענעם הענגקלאָנער, א הויכע קאפעלעך און לערערנע קלאָשן מיט מעשענע אָפּצאסן. א צינגל האָט ער געהאט א געשליפנס, גערעדט זיס און קלעכיק און מער אפ רויש: „ווירטילי...“ „מעזשרו פראַג-טשימ“... „סליעדאָוואטעלנאָ“...

דער דאָזיקער בענדיצקי איז געווען אן אָפטער אריינגייער אין קלוב, דאָס הייסט, צו האַבינאָוויטשן אין דער „טאכאטשנע“ — א ביסל שמועסן. איינמאָל איז מען געזעסן אזוי און געשמועסט, דער-צוילט בענדיצקי ווי א „מסיה לפי תומו“* אז די טעג האָט זיך אָפּ געשטעלט בא אימ איינער א יוד, אן אוישער, א גוויר, אן אדיר, א מאַנאַט, מיטן נאָמען ק. זיצן זיצט דער דאָזיקער „מאַנאַט“ אין א קליין שטעטלעך אין ט. (קיעווער גובערניע). מע קאָן זאָגן, אז ס'איז א דאָרף, ניט קיין שטעטל. און ער האָט קיטער, צו וועלכע ער זוכט מיט ליכט עפעס א רעכטן לערער, א רעפעטיטער, אפ יודיש און רר-

* מאַסאכ לפי תומו — רעדט גלאַט אזוי, אָן א באַזונדערער קאָנצע. — רעד, רעד.

ס'יש צוואמען. נאָר דער לערער זאָל זיין א געראַטענער, א קענער און,
 „מעזשדו פראַטישױם“, א טאטנס א קינד.
 לאָזט זיך אויס, אז דער טאטע קען דעם האַזיקן „מאגנאט“ נאָך
 פון ילאנז. אמאָל, מיט יאָרן צוריק, אז דער „מאגנאט“ ק. איז נאָך גע-
 ווען א קליין מענטשלעך, זיך געדרייט ארום א פאָרעז, איז ער גע-
 שטאנען סטאנציע בא ראבינאָוויטש אין דער אלטער אכסאניע און
 געווען דאָס, וואָס מע רופט אָן א „גוט ברודערל“. דעהערט אזא
 מיטע, רופט זיך אָן בענדיקוי: „סליעדאָוואטעלאָ, האָט דאָך גאָט
 אליין מיך צוגעשיקט צו אייך פאר א שאַלעכ! אויב אזוי, וועל איך
 אייך געבן אן אייזע, אז איר זאָלט באלד אוועקוועצן זיך און אָנשריבן
 א רעכטן, א פינעם בריוו, מעזשדו פראַטישױם, אפּ לאָשן קוידעש, אזוי
 ווי איר קענט און אזוי ווי אזא מאגנאט שטייט אָן, און דער באַכער,
 ווידרילי, זאָל ניט מעהליווען און זאָל גלעבן אוועקפאָרן מיט דעם דאָ-
 זיקן בריוו קיין ט. און פארנעמען די שטעלע, און סע זאָל זיין א
 גוטער שאַ — אָמיינ.“

און אזוי איז עס טאקע געווען. עס איז באשאפן געוואָרן א בריוו,
 א שיינער פנעריקער מעליצעבריוו מיט אזא שיינער שפראך, אז עס
 קאָן רירן אפילע א שטיין. דער טיטל אליין האָט פארנומען דרײַ לאַנגע
 שורעס, אין וועלכע עס זינען געווען אויסגערעכנט אזוי פיל מינלעך
 און שוואַכים, אז ווען אפילע דער מאגנאט זאָל פארמאָגן נאָר א דריט-
 בילעך פון זיי, וואָלט ער אויך געקאָנט זיין א אידעאל פון א
 מענטשן... אָנגעוואָפנט מיט אזא שטארקער פראַטעקציע, לאָזט זיך דער
 יונגער רעפּעטיטער אוועק נאָכאמאָל אין גאָטס וועלט זוכן גליק. קיין
 איבעריקע געלטן מיט זיך, דארפ מען דעם עמעס זאָגן, האָט ער ניט
 מיטגעפירט, קיין אקדעדיטיוון אינ די בענק האָט ער אויך ניט געהאט.
 דאָס ביסל, וואָס ער האָט פאָרדינט פון זינע שטונדן, האָט ער דעם
 גרעסטן טייל פארטראַנזשירט, זיך אויסגעקלוימט ווי א פרינץ. דאָס
 איבעריקע האָט צוגענומען די באַן הינט איז מען דאָך עפעס א לע-
 בעדיקער מענטש. אפּ יעדער סטאנציע שטעלט מען זיך אָפּ. די פאסא-
 זירן שיטן ארויס פון די וואַגאָנעס און לויפן צו צום בופעט. מע
 באַפט זיך צו, ווער צו די פלעשלעך מיט די גלעזלעך, ווער צו די הייר

מע פירענשקעס. ווער עס הייסט זיך געבן א גלעזל טיי און ווער א פלעשל סאָדע-וואסער. מע טרינקט דאָס אויס אפ איינ פּוס און מע באצאָלט דעם קעלנער טרינקגעלט פון דער ברויטער האנט, מיטס באנקיר אָדער אָפּיצער — לאָז ער וויסן דערעכערעצ, — און אזוי איז אפ יעדער סטאנציע. דאָס ביסל מינצ ווערט צעקראַכט, צעגאנגען, אזוי ווי שניי אפ דער זון. אין בייטעלע באַמבלט זיך עפעס נאָך א מינ פיאטאקל. נאָר ווער טראכט וועגן דעם? א מענטש פאָרט אפ א גרייטער זאך. אזא שטעלע! און אָטגעוואָפנט מיט אזא פראַטעקציע — וועמען הערט ער?

און אז ער איז געקומען קיין ט, ארום פארנאכטלעך איז דאָס גע- ווען, האָט ער זיך ארוםגעקוקט, אז ער איז נאָקיי, ריינ פונ געלט, פאר- מאַנט זיין אייגנס דאָס איינע פיאטאקל. און דאָך האָט ער אפילע אפ קיין מינוט זיך ניט פארטראכט. אדעראבע, ער האָט זיך געפילט אזוי גוט, ווי נאָך קיינמאָל אין זיין לעבן. דאָס אליינ, וואָס ער איז פרע געוואָרן פון די הוישטשעווער אינטריגאנעס-לערערס, טאראקאנעס און וואנצן — וואָס איז דאָס ווערט? מיט פולע לונגען האָט ער ארינגע- אָטעמט אין זיך די געזונטע אָסיענדיקע לופט. די זון איז שוין לאנג פארשווונדן אפ יענער זייט וואלד, וואָס האָט געשמעקט מיט דעמבע- נעם און סאָסנאָוון רייעכ.

ארויסגעשפרונגען פון וואגאן, האָט זיך דער יונגער רעפעטיטער געלאָזט גלייב צום טוויר — אימ איבערגעבן דעם כרוון. פארגינט זיך אזא „מאגנאט“ צו זיצן העטזויט ארויס פון דער שטאָט, אין א וויסן פאלאצ מיט א גרויסן גרינעם גאַרטן, ארומגערויזעט מיט געפארבטע שפיצעכיקע צאצקעדיקע שטאכעטן. צוטעמט צו אימ איז ניט אזוי גרינג, ווי מע קאָן זיך פאַרשטעלן. ערגער ווי צו א פאַרעצ. נאָר אז מע איז אָנגעלאָרן מיט אזא שטארקער פראַטעקציע, קאָן מען שוין גיין אפילע צום קייסער אליינ... אזוי טראכט זיך דער העלד, נאָר ער האָט א טאָעס. וואָרעם נאָך אלעמען איז דער גאניידן נאָר ניט אזוי גוואל- דיק, ווי דער וועג, וואָס פירט צום גאניידן. א סוואָרע, אז איידער מע טרעט צו צו אזא גוויר, מוז מען דורכגיין פריער אלע שיווע מעדוריי גענעם. בא אזא „מאגנאט“ איז פאראן דריי זאכן, וואָס מע מוז פריער

דורכמאכט, איידער מע איז זויכע צו זען זיין פאָנעם. און אפילו אז איר האָט שוין דורכגעמאכט אלע דרין זאכן, זעט איר נאָך אלץ ניט פארטיק. איר קאָנט גיין און גיין און אוועקגיין מיט דעם, מיט וואָס איר זעט געקומען. וואָס זענען די דרין זאכן?

1) א סטרויש. א הויכער טרוקענער אָרל מיט קרומע פיס, אז ער גייט, קאמטשעט ער זיב. זיין נאָמען איז פאנטעליי און זיין אוואָרדע— ער זיצט כאטש טויער, אזוי ווי, לעהאוואָרל, מאָרדכע דער יוד באַם קען ניג אכאשוויידעש. 2) א שוואַרצער קעלעוו, א בלינדער אפּ אַן אויג, אזוי ווי בילעם. זיין נאָמען איז זשוק. דעם דאָזיקן קעלעוו שעבעקלאָך ווייט האַלט מען צוגעבונדן צו א בוימ אפּ אַן אינזערנער קייט — אַניט וואָלט ער דויערס געווען מענטשן. און 3) א יונג א מעשאַרעס, וואָס טראָגט א קויטיקע מאַנישקע, א נאָלדענעם רינג און גייט פארקעמט מיט א שרונט אקוראט אין מיטן קאָפּ. די שוואַרצע האָר שטארק אַן געשמידט מיט פעטן און שמעקן מיט א רייעכ פונ אַרעקאָלאָן, גער מישט מיט ציבעלעס, נאָר די אויערן זענען פול מיט בלאָטע און די נעגל ארומגעברענט מיט שוואַרצן.

דורכגיין אָט די דרין אינסטאנציעס איז ניט פונ די קלויניקעס. קוידעמקאָל דארפט איר זיב באַקענען מיטן סטרויש פאנטעליי, וואָרעם אז ער דעהזעט א פרעמדן מענטשן, טוט ער אים א פרעגן: „שטאָ נאָרדאָ?" גייט דערצייילט פאנטעלייען א מיסע וועגן א בריוו און וועגן א שטעלע. איז אָבער פאנטעליי ניט קיין שלעכטער גוי. א „פּיאַטאַקל" איז בא אים א מאַטבייע. אוועקגעשווומען דאָס איינציקע, דאָס לעצט-טע פּיאַטאַקל!... דערפאר איז פאנטעליי א גוטער ברוהער. א סאכ ער גער פונעם אָרל איז זשוק. דער קעלעוו איז טאקע אפּ א קייט. נאָר א הינט בלעבט א הונט. ער שפּרינגט און בילט און ריסט זיב, דער קער לעוו שעבעקלאָווים, מיט אלע קויכעס. א גליק, וואָס פאנטעליי איז דאָ בא דער זיב. שרייט ער אָן אפּ אים, שעלט אים מיט טויטע קלאָלעס און זאָגט אים מוסער — א גאַנצע דראָשע. נאָר שווערער פונ אלץ איז די דריטע אינסטאנציע — דער מעשאַרעס. דער האַלט זיב גאָר פאר א גאַנצ קנעפל, פרעגט אויס בא אַניט אַיטלעכס ברעקל, נעמט אָפּ אַן עקזאַמען: ווער איר זעט? פּונוואַנען איר קומט? און וואָס איר דארפט? א יונג א בלאַזע. מיט אים איז גלעכער, איר זאָלט זיב

האלטן פון דער ווייטן, קוקט אפ אימ פון אויבן אראפ. אינט—וועט ער
 איבן קריכן אפן קאפ. דער העלד פון די געשיכטעס ווייסט עס פון זיין
 אייגענעם דערפארן. דער מעשאַרעס האָט אימ א נעם געגעבן אפן
 צימבל: פֿינ וועמען איז דער בריוו? וואָס שטייט אין בריוו? און וואָס
 פאר א געשעפט ער האָט? א שטעלע? וואָס פאר א שטעלע? אינ, „זאָר
 וואָר“? אָרער אינ די „עקאָנאָמיעס“? אויב אינ „זאוואָר“—זינענ אלע
 שטעלעס פארנומען. און אויב אינ די „עקאָנאָמיעס“ — זינען אויב
 אלע שטעלעס באזעצט. סײַדן א לערער־שטעלע? — זינען אָבער דאָ
 באלאָניס איבער גענוג. אָט גייט נאָך איינער מיט א הענגקאָלנער,
 זייער א וואזשנער לערער — האָט ער אָבער א כײַסאַרן: ער איז א
 שויטע. כאַטש בראַקט אימ אינ קרויט. דערהפאר האָט ער א מבלע,
 וואָס ער איז מיט א באַהר, וועלן די פאַניטשלעכ מיט די באַרישניעס
 פאר אימ האָבן דערעכערעצ.

— פאר איבן ניט, וועל איר זיט נאָך צו יונג, וועלן זיי איבן אָפֿ-
 דרייען דעם קאָפּ... אונדזערע פאַניטשלעכ מיט אונדזערע באַריש-
 נייע — עס וואָלט נעמענט קומען אפ זיי א באַלייערע אינ איינ טאָג...
 אזוי לאָזט אויס דער מעשאַרעס און פאַרבײַסט מיט א שיינעם
 יברכך,* נעמט צו באַם באַכער דעם בריוו, לייגט אימ ארום אפ א
 זילבערן טעצל און ווערט פאַרשוונדן אינ די ווייטע אפאַרטאמענטן.
 אינ עטלעכע מינוט ארום איז דער מעשאַרעס געקומען צוריק מיט ליי-
 דיקע הענט אָן א שום רעזולטאט. דעם בריוו, זאָגט ער, האָט דער
 „מאַגנאַט“ געעפנט, א קוק געגעבן, און, ניט געלייענטערהייט, אוועק-
 געלייגט. וואָס איז די מײַסע? — דאָס וועלן מיר זען ווייטער.

* „יעזאַרעכעכאָ“ (ער זאל דיכ בענטשן). ווערט באַנוצט אינ פאַר-
 קערטן זינ: א ביטל קלאַעס. — ר ע ד .

63. אין כאַלעם און אפ דער וואָר

אפ דער סטאנציע אינעם קלויב שמעטעלע. „בערל דער רויטער“ טאפט בא אימ ווערמער. — דער העלד לייגט זיך שלאָפן א הויך-געדריקער און גייט אוועק אינ אילעם-האדומיען ארענ. — ווי דעראמאל דער „אויצער“ — ער באגעגנט זיך מיט א מאַכטער פונעם „מאגנאט“, און פון זינעם כאלוימעס לאָזט זיך אויס א טיפ.

כאקומען באמ „מאגנאט“ פון ט. אזא קאלטן בארוכאבע, האָט אונדזער העלד פונדעסטוועגן נאָך ניט פארלוירן זיין קוראזש און זיין האַפענונג האָט ער ניט אופגעגעבן. ער האָט זיך געטראכט: „וואָס א גוויר א מאגנאט קאָן זיך פארגינען! עפשער איז אימ דער קאָפּ ניט דערביי? ניט הינט — איז מאַרגען... דערווייל די צייט שטייט ניט. עס הייבט אָן צו ווערן שטאַקנאכט. מע באדארפ א טראכט טאָג וועגן נאכטלעגער, אויסזוכן א סטאנציע. ער האָט זיך געלאָזט זוכן און האָט אופגעזוכט די אַיינציקע סטאנציע אינעם שמעטעלע ט. — א שטיבל אפ הינערשע פיסלעך. דער באלעבאָס איז נאָך א יונגערמאן, טאקע דעם „מאגנאטס“ א נאָענטער קאָרעוו. א יוד א רויטער, מיט א רויט פּיעריקער באָרד. זיין נאָמען איז „בערל דער רויטער“. אז ער רעדט, פארמאכט ער די אויגן און שמייכלט. א מאַרנער יוד. ער אינטערע-סירט זיך אייביג מיט איטלעכס ברעקעלע. ער דארפ אלצדינג וויסן, וואָס האַ אייביג טוט זיך, און איז גרייט צו יעדער צייט אייביג באהילפיק. זיין מיט וואָס נאָר ס'איז מעגלעך. אזוי זאָגט ער. ער קאָן אייביג געבן אן אייזע, פאָלגן א גאנג, זאָגן א גוט וואָרט פאר אייביג בא זיין ריכטן קאָרעוו איז הויפ, און טאקע אונטערשיצן מיט א באשיידענעם ווארע-מעס, מיט א גלעזל טיי, עס שטייט בעמיינע א גרויסער סאמאָוואר מיט א טשעניק. טיי טרינקט ווער עס וויל און ווער עס וויל ניט.

אויסגעטאפט באמ יונגן אוירעך, ווער ער איז און ווער זיין טאטע איז, לאָזט זיך אויס, אז ער קען אימ זייער גוט. ער איז ניט איינ מאַל געשטאנען בא זיין פאָטער איז דער אכסאניע. איז ער בא אימ נאָך טענערער געוואָרן. גאָר זיך אנגעלייטער גאסט! וויבאלד אזוי, מען ער זיך וואשן און ניין צימ טיש גלייב מיט אלעמען. געפעלט ניט דעם

נאסט, וואָס מע קוקט אפּ אימ, ווי אפּ אַן אָרעמבאָכער... ער איז נאָכ גענוג גרויס בא זיך, ער זאָל ניט וועלן עסן לאַסקאווע ברויט בא א יודן אַן אָרעמאן, וועלכער לעבט מיסטאמע פון די ברעקלעך, וואָס פאלן אראָפּ פון העמ ריכטן קאָרעווס טיש, און ער טראכט אויס א ליגן, און ער איז גאָר ניט הונגעריק, אז ער איז שוין א געגעסענער...

וויפל דער באלעבאָס, בערל דער רויטער, מוטשעט אימ ניט, ער זאָל אימ זאָגן, וואָס פאר א געשעפט ער האָט צו זיין ריכטן קאָרעו, טאָר מער קאָן ער אימ א טויווע טאָג, — וויל ער אימ ניט זאָגן. עס שטייט אימ ניט אָן, און א זשטיקער יוד, און נאָכ א רויטער דערצו, זאָל זיך ארענמישן אין זינע געשעפטן.

בערל דער רויטער טאפט ווערטער. דער באַכער מאכט זיך טאמעד וואטע, גלעב ווי ער פארשטייט ניט, וואָס דער יוד מיינט. לאָזט זיך אויס, אז דער יוד ווייסט גאנצ גוט, וואָס דער באַכער דארף צו זיין ריכטן קאָרעו, נאָר ער וויל דאָס הערן פון אימ אליין. און ער דער ציילט אימ א מעסע, באשער אזוי ווי דער קאָרעו זינען, דער „מאגד נאט“, זוכט א לערער צו די קינדער, האָט ער אויסגעפויקט איבער דער גאָרער וועלט, און עס האָבן זיך א לאָז געגעבן צו אימ לערעס, יונגע און אלטע, מיט פראַטעקציעס און רעקאָמענדאציעס פון באַסלעו, פון קאניעו און פון טאראשטשע, — „יודן זוכן פארנאָסע, ווילן א שטיקל ברויט“... אזוי לאָזט אויס בערל דער רויטער, און די ווערטער „פארר נאָסע“ און א „שטיקל ברויט“ קלינגען פאר אונדזער יונגן העלד, ווי א באַליידיקונג. און טאָמער איז קארג, גיסט אונטער דער רויטער יוד בוימל אפּן פּענעל און זאָגט, אז ס'איז א גאָס האַכמאָנעס אפּ די קאנר דיראטן, „וואָרעם זיי זינען נעבעך הונגעריק“... עס ווויזט זיך אימ אויס, אז אָט דער רויטער יוד ציילט דאָס גראָד אפּ אימ... דער יוד ווייסט, אפּאָנעם, אז דער העלד לייגט זיך שלאָפּן א הונגעריקער.

ער ווייסט ניט, צי עס כאַלעמט זיך אימ, אָדער ער פאנטאזירט עס וואכנדיק, נאָר עס שטעלט זיך אימ פאָר אזא מעשונע מאַרדער, אומגעד לומפערטער געדאנק: אז ער האָט גאָר קיין שום בריוו צום „מאגנאט“ ניט איבערגעגעבן, נאָר ער איז גלאַט אזוי ארענגעטראָטן צו אימ אלס באדינער... און אז ער איז בא אימ א „מענטש“, ווי אלע „מענטשן“...

נאָר ער געפעלט זייער דעם „מאגנאט“... און דער „מאגנאט“ רופט
 אים אריין צו זיב און פֿרעגט אים, וועד ער איז און פֿונוואנען ער
 איז?.. און אז דערזעט מיט וועמען ער האָט צו טאָג, הייבט ער
 אים אופ און גיט אים א העכערע שטעלע... און עס גייט אוועק א קור-
 צע ציט, ווערט ער בא אים קאלוועלאַב איבער אלע „מענטשן“ און
 איבערן גאנצן „הויפ“... און דער סטרוזש פֿאנטעליי, און דער הונט
 זשוק, און דער בלאזנע מעשאָרעס — אלע ציטערן פֿאר אים איימאס-
 מאַוועס... און ער שרעכט א בריוו צום טאטן אהיים. מיט א שיינער
 מעליצע, אפ העברייזש געוויינלעך, און גיט גלאט א פוסטן, נאָר מיט
 עטלעכע שרישע קנאקנדיקע הונדערטער, א מאטאָנע דעם טאטן אפ
 יאָנטעו... אינעם בריוו שרעכט ער ארויס דעם טאטן זיין גרויסקייט,
 מאַלט אים א בילד, וויאזוי ער פֿאַרט ארויס מיט הרין פֿאַר פֿערד נא-
 שפיץ... פֿרעגט מען איינס דאָס אנדערע: „וועד פֿאַרט דאָס?“ עני
 טפֿערט מען: „איר ווייסט גיט, וועד דאָס איז? דאָס איז דאָך דער
 גלאַונע אופֿראוואַליוזשטישע“... „אזא יונגער מאַג!“...

עס איז שוין גרויסער טאָג. פֿון בערל דעם רויטנס קיב לאָזט זיב
 הערן א קלאַפערן און עס טראָגט זיב פֿון דאָרטן א רייע פֿון פֿרישן,
 נאָרוואַם אויסגעבאקענעם בריוו און געפֿראזשעטער מילכ. דער העלד
 כאַפט אפ זיב זיב דאָס אָנטאָג און לאָזט זיב אין „הויפ“ אריין, בא-
 קומט אן אאוועק צו באַם מעשאָרעס און ווערט געוויירע, אז דער
 „מאגנאט“ האָט דעם בריוו נאָך גיט געלייענט... גייט ער מיט א פֿאר-
 ביטערט האַרץ צוריק אפֿ הער אכסאניע, באַגעגנט זיב מיטן רויטן
 באַלעבאָס. מיט צוגעמאכטע אויגן, ווי זיין שטייגער איז, טוט אים
 בערל דער רויטער א פֿרעג גלאט אזוי פֿון יויצע זועגן: „וואָס הערט
 מען נעם?..“, דערוועגל נאָך גאָרניט“, — ענטפֿערט אים דער יונגער
 איירעך און גליטישט זיב אויס פֿונעם רויטנס הענט און גייט אוועק צו
 זיב אין כוידערל אריין, ציט זיב אויס אפֿן בעטל און פֿארשטעקט זיב
 די נאָז, ער זאָל גיט הערן דעם רייע פֿון מאַדינירטן הערונג מיט אַני-
 געבראַקטע ציבעלעס, וואָס קיצלען דעם כושאדייעך און רייזן דעם
 אפֿעמיט מיט סאָקאָנעס נעפֿאַשעס!... און ביכדיי אַפֿצוטרעבן פֿון זיב
 דעם יעיצעהאַרע, מאַכט ער צו די אויגן און פֿארטיפֿט זיב אין מאַכ-
 שאַוועס און געדאַנקען, וועלכע לאַפֿן אים אופֿ און טראָגן אים אוועק

אפ די פליגלען פון דער היציקער פאנטאזיע אין אוילעם הארדימען,
 אינ דער צויבערזועלט פון זיסע גאָלדענע כאַלומעס. אהינ האָט ער
 ליב צו פארקלעבן זיך אלעמאָל, ווען ער בלעבט אליין מיט זיך. קיין
 נער האָט איהן קיין שליטע ניט, — אפילע זענע סאמע נאָענטע כאַ
 ווידימ. דאָס איז יענע קישעפדיקע וועלט, וואָס איז אימ פארבליבן פון
 זינ אמאָליקן כאַווער שמוליק. א וועלט פון אויצערס און פון וואַנדער-
 שטיינער, וואָס איינער פון זיי הייסט „יאָשפע“ און דער אנדערער —
 „קארקויד“. א ריב מיטן ערשטן שטיינ: „ס'זאָל מיר ארויסגיין און
 ארויסגיין!“... באַוווּזט זיך אן אָנבניסן, הייסע שמעקנדיקע פראַנזעלען
 מיט פוטערקלעב, וואָס צעגייען זיך אין מויל, און א רייע פון היי-
 סער קאווע מיט מילכ צעגייט זיך אין אלע ווינקלעכ, — איז איידער
 ער רירט זיך נאָך צו צו דער קאווע, איז שוין אויסגעוואַקסן א פעטע
 יויב מיט מאַנדלע, און א פערטל אָפּ, און געבראָטענע קאטשקע מיט
 מערעלעכ, און א קוגלע פון מאצעמל מיט גענדרונ-שמאלץ, און
 וויינ — יאָוויערליי סאַרטן: 1) רויטוויינ „צערקאוונע קאָשער לעפיי-
 סעכ“, 2) וויינער וויינ, פונעם „ווימאַרזיק יוזשנאהא בערענא“.. דאָס
 זינען די וויינען, וואָס זינ טאטע האָט געדאלטן אפ פייסעכ נאָך פאר
 יחודינגולה. * פאר די עמעסע מעווינימ.

אַפגעפארטיקט זיך מיטן דאָזיקן אַרויסארטיקן אָנבניסן, פילט ער,
 אז ער באַהאָרפ האָבן רו. טוט ער א ריב מיטן צווייטן שטיינדעלע:
 „ס'זאָל מיר ארויסגיין און ארויסגיין!“... און נאָך איידער ער רעדט
 עס ארויס, דערזעט ער זיך שוין אין א קרישטאָלענעם פּאַלאַצ פון
 צוועלפ באַדאָרימ. די ווענט זינען אויסגעקלעפט מיט אסינגאציעס פון
 סאמע הונדערטער. די ערד איז אויסגעפלאסטערט מיט זילבערנע מאַ-
 טבייעס, באַצירט מיט גאָלדענע רענדלעכ. דאָס גאנצע מעבל איז פון
 ווייסן עלפאנטרביינ, מיט סאמעט אויסגעבעט. לוו מע טוט זיך א ריר,
 איז גאָלד און זילבער און די בעסטע טיערסטע שטיינער. ארום און
 ארום איז א גאָרטן פון די בעסטע פירעס. און א טיבל לויפט פארבן
 מיט גאָלדענע פישעלעכ. און א געטלעכע מוזיק ווערט זיך פון דאָרטן
 שפילן — די בעסטע פירלשפילער פון דער וועלט. און ער אליין, דער

* „יעבדיוו סגולע“ — איינציקע, אויסדערוויילטע. — רעד.

העלד, טוט גארניט, נאָר ער טיילט צדאַקע פונ דער ברייטער האנט, פולע זשמעניעס. וועמענ גאַלד, וועמענ זילבער, וועמענ שטיינער, און וועמענ א מעזומענע מאטבייע, וועמענ עסטווארג און וועמענ קלויי דער, — ער לאָזט נײַט דורך קיינעם, דעם גרעסטן סינע אפילע. פארר קערט, די סאַנימ ניט ער נאָכ מער, ווי די גוטע פרינט, ביסרײ זיי זאָלן פילגן...

א פארבאָלעמטער, א הונגעריקער, כאפט זיכ אופ דער יונגער טרוי מער, און מיט א פארבאָלעשט הארצ לאָזט ער זיכ ארוועק ווידער אינ „הויפּ" פונ דעם „מאגנאט". ער איז שוין דאָרט א היימישער. דאָס הויסט, דער סטרוזש פאנטעלוי לאָזט אימ דורך, דער הונט זשוק טשעך פעט אימ ניט. און דער מעשאָרעס איז מיט אימ „זא פאני בראטא". ער פאטשט דעם יונגן באַכער איבער דער פלייצע און זאָנט אימ אָן א פסורע, אז ער האָט שוין גערעדט פונ אימ, ניט מיטן באלעבאָס, נאָר מיט זינע טעכטער... און אזוי ווי ער רעדט, — באוויזט זיכ איינע פונ די טעכטער, א גראַבע מויד, א רויטע, אינ א מורצ קלוידעלע, מיט גראַבע פולקעס און מיט א פאריסן נעזל: „אַט דאָס איז ער!" — וויזט אָן אפ אימ דער מעשאָרעס, און די גראַבע מויד באטראכט אימ פונ קאָפּ ביז די פיס, באהאלט דאָס פאָנעם אינ די הענט, שיסט אויס א געלעכטער און אנטלויפט.

64. א מיסע מיט א זייגער

ער זוכט מיטלענ קעגן הונגער. — א זייגער מיט א געשיכטע. — דער דאלאַג צווישן דעם באַכער מיטן אלטן זייגערמאכער. — די קאָמבינאציעס העלפן ניט, און דער הונגער וואקסט.

און דעם בריוו האָט דער „מאגנאט" נאָכ אלץ ניט געלויענט. דאָס רירט שוין אָן דעם העלרס אמביציע און ער גייט ארויס פונ דאָרטן א צעקאָכטער. „סטינטש" זינ טאטנס בריוו וואלגערט זיכ ארום — דאָס ארט אימ מער פונ אלצדינג. נאָכ מער פונ דעם, וואָס ער איז הונגעריק. הונגעריק, ווי א הונט! ער קאָן זיכ קיין אָרט. ניט געפינענ. עס טראַגט אימ אינדערלופטן. עס ציט אימ דאָס הארצ און דער בויכ

איז אימ ווי אונטערשומפן. א קאלטער שווייס טרעט ארויס, און ער זוכט אין זינע געהאנקענ, וועלכע פון זינע זאכן ער וואָלט געקאָנט פארקויפן, מאַכן דערפון קליינגעלט און עפעס קויפן צו שטיִלן דעם הונגער... וואָלט דאָס געווען אין א גרויסער שטאָט — פארזעצט מען דעם אויבער־ראַק און מע שלאָגט צונויף א פאָר גראַשנס...

ער טאפט זיך אין אלע קעשענעס, איז זינע געהאנקענ שטעלן זיך אָפּ אפּן זייגער. נאָר וואָס טוט מען מיטן זייגער? פארזעצן אָין מאַשקן — איז ניטאָ בא וועמען, ס'דען פארקויפן? דערמאָנט ער זיך, אז אינדערפרי האָט ער געזען אין מאַרק אן אופשריפט מיט א גרויסן ציפּערהאַלט: „טשאַסאָוויכ דיעל מאַסטער“. דאָ וועט ער קאָנען פאר־ האַנדלען זיין זייגער. קיינ סאך קאפיטאַלן — ווייסט ער — וועט ער פון דעם ניט שלאָגן. נאָר עס וועט זיין גענוג, וויפּל ער וועט קריגן, אבי צו שטיִלן דעם הונגער...

א מיַעסע זאך — הונגער. אכוצ וואָס עס ציט דאָס האַרץ און עס ציטערן הענט און פיס — איז דער ביזאָיען, דער ביזאָיען!.. מע דארפן פאַרשטערקען דעם זייגער... איז אָכער דער זייגער, וואָס דער באַכער פאַרמאָגט, ניט וולאַט א זייגער, נאָר דאָס איז א זייגער מיט א גער שיכטע, מיט א היסטאָריע, א היסטאָרישער זייגער. מוז מען דערויכער פּרִיער אַיך באַקענען מיט דער געשיכטע פּינעם זייגער.

דאָס איז געווען אין יענער צײַט, ווען דער מעכאַכער פון די דאָ- זיקע זיכרוינעס האָט געהאַלטן אין רעכטן גלאַנץ פון געבן שטונדן. אין זיין געבורט־שטאָט האָט ער געהאַט שטונדן א סאך מער, וויפּל א יונגער לערער קאָן זיך ווינטשן. נאָר איין זאך האָט אימ געפּעלט צו די שטונדן — א זייגער. האָט ער זיך צונויפגעשלאָגן פון די שטונדן א שטיקל קאפיטאַל אפּ צו באַזאָרגן זיך מיט א זייגער. די בעסטע צײַט אפּ צו קויפן א זייגער איז „ספּאַס־יאַריד“. דעמאָלט פאָרן זיך צונויפן אין פּערעיאַסלעוו סאָכרימ, קרעמער פון דער גאָרער וועלט. וואָס אן אויג קאָן זען און וואָס א מויל קאָן ריידן, קריגט איר אפּ דעם יאַריד. אונגעשטאַנען איינמאַל אינדערפרי, גענומען דאָס שטעקעלע, האָט זיך אונדזער העלד וועלפּאָזט אפּן יאַריד צו די שאַלאַשן און קראָמען, וווּ די גאָרענע אונטערע טפּערע זאכן זינען אויסגעשטעלט. ספּאַס־

יאריר שטעלט זיך סאָפּ זומער, אינ כוידעש אוונגסט. דעמלט קומענ
אופ די קאווענעס מיט די דיניעס. עפל און בארן לינג קופעסווין אפ
די וועג און אפ דער ערד. יודן לויפן ארום, ווי פארסאמטע מינו פאר-
טאראראמט און פארשוויצט. מע טוט געשעפט. מע לייזט געלט. צי-
גינער שווערן זיך, פערד הירזשען, שאָפּ מעקען, כאזירימלעך
קוויטשען פון זעק ארויס. א בלינדער בעטלער שפילט אפ א באנדורע.
א יודענע פארקויפט בייגל. א יונגל טראַגט ארום קוואס. אלץ רעדט.
אלץ שרייט. מע קאָל טויב ווערן.

גיינטיק אזוי איבערן יאריר פארטראַכט, שלאָגט ער זיך אָן אפּ א
ינדל מיט א רוט פרישטשעוואטע פאָנעם מיט א קויטקער מאנישקע
און מיט מאַדנע לויפנדיקע אויגן. שטעלט אימ אָפּ דער יוד, רעדט
שטיק, הייזעריקלעך, און ווינקט מיט די מאמזערשע אויגלעך אפ א
הויכן דארן פאָרעץ מיט א פויליש היטל, לאנגע פארדרייטע וואַנצעס
ארופ.

— אָט דער אָדן האָט צו פארקויפן א זאך בעכאַציריניאַמ... טוט א
קוק. וואָס'ט זיך ארנ?

און באַלד נאָך העמ רוקט זיך צו דער פאָרעץ, ציט ארויס פון קער-
שענע א פאפיר, קוקט זיך ארום אפ אלע זיטן, וויקלט אופ דאָס פא-
פיר, און עס טוט מיטאמאָל א בלישטשע אינ די אויגן א שפאָגל-נייער,
א גלאַנצנדיקער גאָלדענער זייגער. א ווייז געגעבן דעם זייגער פון
דער ווייטן, וויקלט אימ דער אָדן אינ פאפיר און באהאלט אימ
צוריק אינ קעשענע, אָן ווערטער. רייזן רעדט דאָס ינדל:

— א מעציע פון א גאנעו!.. ער באהארפּ האָבן נייטיק געלט. אפ
דעם זייגער וויז דאָ גאָלד אליינ עפשער אפ א הונדערטער...

— וויפל זשע וויל ער פארן זייגער?

— איך מיינ, ער'ט נעמען האַלב, א פופציקער א מעציע פון א גא-
נעו! איך אליינ וואָלט א באלן געווען, האָב איך ניט אזוי פיל געלט
בא זיך, — זאָגט דאָס ינדל.

— איך האָב אויך ניט, — זאָגט דער באַכער. אינ כאפט זיך צו
דער קעשענע.

— וויפל דען האָט איר? — פרעגט אימ דער פרישטשעוואטער יוד.

— איך פארמאָג אינגאנצן איינ פינפֿיאונצוואנציקער...

דער יוד טוט א בלישטשע מיט די מאמוערשע אויגן, ציט אויס א האנט:
— מיט מאזל און בראָכע!..

איז איין אויגנבליק ווערט אינגעצאלט דאָס געלט, און דער נאָל-
דענער זייגער ווערט איבערגעשעבן צום קוינע איז די הענט אריינ. עס
טוט אימ א טיאָקסע דאָס הארץ — „טאָמער איז דער זייגער א גע-
נאוועטער?... עס גייט אימ ניט אַזוי די מעציע, וואָס ער האָט אַזוי
געהאנדלט און עס שטעלן זיך אימ פאָר אלערליי טונקעלע מאכשאַ-
וועס און טרויעריקע געדאַנקען: „טאָמער דערקענט מען באַ אימ דעם
זייגער?...“ האַנדלען א גניוווע איז ערגער פון א גניוווע אליינ:.. קורצ,
ער האָט שוין כאַראַטע. נאָר עס איז פאַרפאַלן. ער נעמט אַרויס דעם
זייגער פון קעשענע, באַטראַכט אימ פון אלע זייטן — א שפּאַגל-נייער
זייגער, און קלאַפט, ווי אַ באַנדער. קאָרטעס גינגאַלדענע, שווערע. א
ציערבלאָט, ווי געפאַלענער שניי. וויזערס, ווי ריטער. עס בליבט נאָר
צו באַווייזן דעם זייגער עפעס פאַר א רעכטן מיוונ, ער זאָל אימ באַ-
טראַכטן און אָפּשאַצן. דער טאַטע איז אפילע אַ מוויונ, אַפּ זייגערס.
פאַסט אימ אָבער ניט צו ווייזן אימ דעם טאַטן. און דערצוילן דעם
עמעס, אז ער האָט אימ געהאַנדלט אַפּ דער גאַס — וויל ער אויך ניט.
האַקיער, דאָס בעסטע וועט זיין אַרײַנטראַגן דעם זייגער צו הענזל
דעם זייגערמאַכער.

הענזל דער זייגערמאַכער איז נאָך נאָר א יונגערמאַן, נאָר א גרוי-
סער קאַפּמענטש. איז שטאַט זאָגט מען, אז הענזל האָט צוגעטראַכט
אַן אייגענעם זייגער נאָך דער סיסטעם פון דער זון. אפּן פּאַנעם באַ
אימ זעט מען אפילע קיין באַזונדערע כאַכמע ניט אַרויס. א גאַנצ גע-
וויינלעכער יוד מיט א ברייטער נאָז. פאַרמאַגט א גראַבן, ברייטן, פּלאַ-
טשיקן פּינגער מיט א גרויסן נאָגל. מיט דעם נאָגל טוט ער אַן עפּן
אופּ דעם זייגער, זאָטלט אָן דאָס אויג מיט א שפּאַקטיוו, טוט א קוק
אַרײַן אין גשווערקל און זאָגט אייך באַלד, וואָס דער זייגער האָט, וואָס
אימ פעלט, און וואָס ער איז ווערט.

באַטראַכט די מעציע, דעם גאַלדענעם זייגער, האָט הענזל אימ צו-
געמאַכט מיט אַ קנאַק און אַ זאָג געגעבן:

— א פּראַסטער צילינדער, ניט קיין אַנקער, ווערט א פּינפּערל
אויבער לאַסויכער...

— נו, ואון דאָס גאַלד?
 — וואָסער גאַלד? ס'איז אזוי גאַלד, אזוי ווי איב בינ א מיניסטער.
 — וואָס דען איז דאָס?
 — טאמבעקע.
 — וואָס הייסט דאָס טאמבעקע?
 — טאמבעקע איז טאמבעקע; ניט קיין מעש און ניט קיין קופער,
 נאָר טאמבעקע...
 און הענזל טוט אויס די שפאקטיוו, נעמט זיכ צו דער ארבעט און
 רעדט ניט מער.

אָט דעם דאָזיקן זייגער האָט דער יונגער וואנדערער געוואָלט פאר-
 האנדלענן צום זייגערמאכער, פונעם קלוינעם שטעטלעע מ. אריינגע-
 קומענ איז ער צום זייגערמאכער, וצו אג אלטן יוד וא מויבלעכנ, מיט
 וואט איז די אויערן, גאנצ כרויטלכ, מניסע סויכער, און צווישן באָר
 כער מויטן אלטן זייגערמאכער קומט פאָר אזא מינ ד'אלאָג:
 דער באָכער: גוט מאָרגן, הער זייגערמייסטער! האָט איר עפעס
 גוטע זייגערס?

דער זייגערמאכער: וויפל זייגערס הארפ עם א באָכער?
 דער באָכער: איינעם א זייגער...
 דער זייגערמאכער: וואָסער א זייגער ווילט איר — א זיל-
 בערנעם? א גאָלדענעם?
 דער באָכער: א גאָלדענעם וועל איב בא איב קויפן א ביבל
 שפעטער... דערווייל וועט זיין גענוג א זילבערנער, אבי ער זאָל גיין
 ווי עם געהער צו זיין.
 דער זייגערמאכער: וועגן דעם איז גאָר ניטאָ וואָס צו
 ריידן!

און דער אלטער זייגערמאכער שיט אויס פארן קוינע אקעגן א
 האלב טויז נניע זייגערס. דער באָכער שטעלט זיכ אָפ יאָפ איינעם פונ
 זיי און גיט צו פארשטיין דעם אלטן, אז ער וויל, אייגנטלעכ, מאכנ
 מיט אימ א ביבלי. דאָס הייסט, ער וועט בא אימ נעמען דעם דאָזיקן
 נניעם זילבערנעם זייגער און וועט אימ געבן זיין אלטן זייגער, „אינ
 וויפל וועט איר אימ אָנעמענ?"... דער אלטער באטראכט דעם באָכערס

זייגער פון אלע זיטן. טראכט א וויילע, צושאקלענדיק מיטן קאפ.
דערנאך נעמט ער ארויס די וואט פון די אויערן און לייגט איבער פון
איינ אויער אינעם אנדערן, גלייב ווי דאס האָט א שניקעס. צו די זיי-
גערס. און קוימ וואָס ער שטעלט זיך אינ ארויסצואַהגן, אז ער קאָן
אַנעמען באַ אימ דעם זייגער מער ניט, ווי אינ צוויי קארבן. און אזוי
ווי זיין זילבערנעם זייגער רעכנט ער אינ ניין קארבן, קומט אויס, אז
דער באַכער באַדארף אימ צוצאָלן אזוי גרויס, ווי זיבן קארבן, און
דאָס געשעפט איז געמאכט. דעם באַכער איז די קאָמבינאציע געפעלן,
און ער לייגט פֿאַר דעם זייגערמאכער אַ נייע קאָמבינאציע: אז ער זאָל
דערווייל נעמען באַ אימ דעם אלטן זייגער און געבן צוויי קארבן, און
שפעטער מיט אַ טאָג אָדער צוויי וועט ער ארײַנקומען און וועט זיך
אויסקלײבן אַ נייעם זייגער... געפעלט ניט דעם אלטן די דאָזיקע קאָמ-
בינאציע. פארוואָס? אזוי. דערפאר, ווייל ער קויפט ניט קיין זייגערס.
ער פאַרקויפט זייגערס... פרוווט זיך דער באַכער פאַרלייגן אַ ניין-
עם פּראָיעקט דעהינע: ער גיט [אימ] אוועק זיין אלטן זייגער פֿאַר
איינ קארב — אַן עק! ניט צוליבן געלט, נאָר ווייל דער זייגער איז אימ
נימעס געוואָרן, ער קאָן אפּ אימ ניט קוקן... זאָגט דער אלטער, אז אויב
ס'איז אימ נימעס געוואָרן דער זייגער, קען ער אימ ארויסווארפֿן אינ
בלאָטע. גיט אימ דער באַכער צו פאַרשטיין, אז ער קאָן איצט דאָס
געשעפט מיט אימ ניט מאַכן, מאכעם ער איז איצטער ניט באַ געלט... גיט אימ
דער זייגערמאכער אַן אייצע, ער זאָל ארײַנקומען אַן אַנדערש מאָל,
דעמלט ווען ער וועט זיין באַ געלט. און אזוי עטלעכע מאָל. ער זאָגט
אימ דאָס, און יענער ענטפערט אימ בויבעריק. זינט גאָט האַנדלט מיט
נודניקעס, האָט ער אזא נודניק ניט געהאַט!... דער באַכער באַהאלט
צוריק זיין אלטן טאמבעקענעם זייגער און בעט דעם אלטן, ער זאָל
אַפֿלייגן אָט אַ יענעם זילבערנעם זייגער אפּ אַ זיט. ער וועט נאָך עפֿ-
שער הינט ארײַנקומען צו אימ נאָכאמאָל. עס האַרפּ אימ אָנקומען
געלט מיט דער פּאַסט. ער זאָל נאָר קיין פאַריבֿל ניט האָבן, וואָס
טאַמער האָט ער באַ אימ צוגענומען ציט. זאָגט דער אלטער, אז עס
מאכט ניט אויס. נאָר נאָך זיין בלאָס פּאַנעם, נאָך זיין בייזן קוק און
נאָכן ציטערן פון זינע אלטע פינגער איז צו זען, אז עס מאכט שוין

דאספע יאָ אויס... דער באַכער — קוימ וואָס ער טרעפט צו דער טיר. מיט א פארכאלעשט הארצ לאַזט ער זיך אוועק צו בערל דעם רויטן אפ דער סטאנציע און בעט גאָט, ער זאָל באַמיש ניט באַגעגענען זיך מיטן רויטן באַלעבאָס. „וואָרעם אָט דער רויטער יוד, — טראַכט זיך דער באַכער אין הארצן, — איז דער איינציקער, וואָס שטויסט זיך, אז ער הונגערט“...

65. א מאלעך פון גאָט אינעם געשטאלט פון א מענטשן

ער פארקליבט זיך אין בעסערערש פונעם שמעטל און וויינט זיך גוט אויס. — א מאלעך פון גאָט באווייזט זיך, און דאָס מאַזל טוט אים א שניט. — ער זוערט אונגעלאדן אלס לערער אין א דאָרף אין וויסט ניט, אז דערמיט איז אים פארוואַלט געוואָרן דאָס גלויב אפ זיך גאנץ לעבן.

דאָס צווייטע הויז פון בערל דעם רויטנס אכסאניע איז געווען דער בעסערערש פונעם שמעטל. אהינ האָט זיך דער העלד פון דער בראַגראַפיע פארקליבט אפ מאַרגן אינדערפרי. ניט האָבנדיק וואָס צו טאָן, האָט ער אוועקגעשטעלט זיך דאוונען. און געדאוונט האָט ער בעיעכידעס, איינער אליין, וואָרעם דאָס וויסל יודן, וואָס אין שטעטל ט. האָבן זיך געפּעדערט גאנץ פרי, אָפּגעדאוונט מיט א מיניען און צעגאנגען זיך זוכן פארנאָסע, ווי דער שטייגער איז. געבליבן איז נאָר דער שאמעס, — א יוד א שוסטער, נאָר וויל ער האָט ווייני ציך ארבעט, איז ער אין איינוועגס אויב א שאמעס איז שול. דער זען א פרעמדן באַכער מיט א טפילנ־זעקל, איז דער שאמעס־שוסטער צוגעגאנגען צו אים און א פרעג געגעבן, צי האָט ער ניט קיין יאָר צייט? אויב א יאָרצייט, וועט ער א לויפ טאָן צונויפשלעפּן א מיניען. — ניין, ניט קיין יאָרצייט, נאָר איך וויל גלאַט אזוי דאוונען, — האָט אים דער באַכער באַרויַקט, און באַקומען אן ענטפּער פונעם שאמעס:

— געזונטערהייט. אָט האָט איר א סידער, — זאָגט צו אים דער

שאמעם, לאָזט אימ אַליינ און פֿאַרקלעבט זיך אַינ פּאָליש און זעצט זיך אוועק פֿאַריכטן אַן אלטע פּאָר שיך.

שוין לאַנג האָט דער יונגער העלד אזוי געשמאַק און אזוי האַרצעדיק ניט געדאוונט, ווי אינ יענעם פֿרימאַרגן. ער איז שוין דעמלט ביכלאל געווען ווייט פֿון פֿרומקייט. דאָס איז געווען די עפּאָכע פֿון האַסקאַלע, ווען פֿרום זײַן איז געווען אַ ביזאָיען, ווען אַ פֿאַנאַטיקער איז געווען ערנער פֿון אַ הוֹלטיי, און עפּשער ערנער, ווי היינט אַ מעשומער... נאָר דער כּיישעק צו דאוונען איז געקומען פֿון זיך אַליינ. אַ מינ רעליגיעזער עקסטאַז איז אַפּ אימ אָנגעקומען מיט אַמאָל, און ער האָט זיך צעלאָזט, צעזונגען אַפּ אַ קאָל, נאָר מיטע כאַזן, און צו דער שמוינערע האָט ער זיך צעוויינט. לאַנג געוויינט, מיט האַרץ געוויינט. און אז ער האָט זיך גוט אויסגעוויינט, האָט ער זיך געפֿילט אַ סאַך גרינגער, גלעב ווי ס'איז אימ אַראָפּ אַ שווערע מאַסע פֿון האַרצן. וואָס דאָס דאָזיקע געוויינט האָט באַטייט, קאָן ער אַפּ אַ ראַציאָנעלן אויפֿן ניט געבן צו פֿאַרשטיין. עס האָט זיך געוויינט גיכער פֿון זיך אַליינ און די נעשאַמע האָט זיך ווי אָפּגערייניקט. עפּשער איז דאָס געקומען פֿון אָפּגעשוואַכטע נערוונן? עפּשער איז דאָס געווען פֿון דעם פֿאַסטן?... ער האָט באַשטימט באַ זיך דעם טאָגעס היינט איבערצורייסן — ס'זאָל זײַן וואָס עס וויל זיך. גענוג פֿאַסטן!... און ער ליינט צונויפֿ די טפֿילן, נעמט דאָס שטעקעלע און גייט אַהיים אַפּ דער סטאַנציע און באַגעגנט אַפּ דער שוועל בערל דעם רויטן, וועלכער זאָגט אימ אָן אַ פֿסורע, אז היינט אינדערפֿרי האָט זיך אָפּגעשטעלט באַ אימ אַ יונגערמאַן, אַ נאָגיד, אַן אַריר, פֿון ניט ווייט, פֿון אַ דאָרפֿ. ער איז, האַכט זיך, אימ אַ נאָענטער קאָרעו.

— וועמעס אַ קאָרעו?

— איבערער אַ קאָרעו. דאָס הייסט, ניט קיין קאָרעו, נאָר אַ שטיקל

מעכטן...

און ניט לאַנג געטראַכט, נעמט אימ אָן בערל דער רויטער פֿאַר אַ האַנט און פֿירט אימ אַריין אינ אַ באַזונדער כּיידער, וואָס איז צו געקליבן פֿאַר פֿריצים, און שטעלט אימ פּאָר פֿאַר אַ יונגערמאַן, וואָס זיצט באַ אַ סאַמאָוואַר און טרינקט טיי.

דער יונגערמאַן, אַ סימפּאַטישער פֿאַרשוין מיט גוטע בלויע אויגן, אַ הויכע ווייסע שטערן און אַ שיינע קיילעכיק בערל, איז העפלעך אָפּ-

געשטאנענ, זיך אָנגערופן באַם נאָמען יעשוע לָאָיעוו און געבעטן דעם גאָסט זיך זעצן צום סאַמאָוואַר, אַ וווינט געגעבן צום באלעבאָס, מע זאָל דערלאַנגען נאָך אַ גלאָז, און נאָר ניט וואַרטנדיק, האָט ער אָנגע- גאַסן נאָך אַ גלאָז טיי, צוגערוקט בייגעלעכ, קיבלעכ און אנדערע פאַר- בייסעכצן, און דער יונגערמאַן לָאָיעוו האָט זיך געווענדט צום ארבינגער קומענעם באַזע האַלאָישן:

— דער באלעבאָס האָט מיר געזאָגט, אז איר זינט פון פערעיאַסלע, נאָכעם ראַבינאָוויטשעס אַ זון. אויב אזוי, זינען מיר שטיקלעך אייגע- נע... עסט, איך בעט אַיך, און טרינקט טיי.

קיינמאָל איך לעבן, ניט פריער און ניט נאָכדעם, איז אַ גלאָז טיי ניט געווען אזוי אָנגעלייגט באַ אימ, ווי אַצינד, און קיין שום מיכל איך דער וועלט האָט קיינמאָל ניט געהאַט אזא טאַם, ווי עס האָבן געהאַט אָט די פרישע בייגעלעכ, די קיבלעכ און די אנדערע פאַרבני- סעכצן, וועלכע זינען גיך פאַרשווונדן געוואָרן פון טיש, ניט געבליבן פון זיי אַ זויכער אפילע אפ דערעכערעצ. דער גאָסט האָט אלץ אינגער- שלונגען, ווי אַ הינגערקע גאַנדן, און האָט זיך אַרומגעקוקט, אז עס איז ניט שייך, וואָס ער האָט דאָס אלץ אפגערוימט, נאָר ס'איז שוין געווען נאָך אלעמען... דער יונגערמאַן האָט דערווייַל אויסגערעכנט דעם ייכעס, וויאָזוי זיי זינען קרויווימ:

— אַינער פּאָטער האָט אַ מעכטן אַווראָמדיעשוע. אָט דער אַוור- ראַמדיעשוע האָט געהאַט דאָס ערשטע ווייב, וועלכע האָט מיר אָנגע- קערט אַ מומע, מיין געשטאַרבענער מוטערס אַ שוועסטער. פאַרשטייט איר שוין? ווייטלעכע מעכטאָנימ, נאָר דאָך מעכטאָנימ... אַצינד זאַגט מיר: פּונוואַנען פאַרט איר? ווהיין פאַרט איר? און וואָס איז אַינער טועכצן? אויסגעפּרעגט זיך באַם העלד אלצדינג און געוויירע געוואָרן, אז ער איז געקומען אהער צו פאַרנעמען אַ לערער-שטעלע, האָט דער יונ- גערמאַן אַ פרעג געגעבן, אויב דער באַכער וויל דאָסע בלייבן דאָ, באַם הינג גוויר ק, אָדער עס מאַכט אימ ניט אויס צו פאַרן אַ ביסל ווייטער? אויב עס מאַכט אימ ניט אויס, וואָלט ער אימ פאַרגעלייגט, ער זאָל פאַרן מיט אימ צו זיין פּאָטער לָאָיעוו אין דאָרף ארשן, פאַרנעמען דאָרט אַ לערער-שטעלע באַ זיין שוועסטערל—זיין פּאָטער איז אויב אימ- שטאַנד ניט צו באַצאָלן, אזוי ווי דער היגער גוויר, אויב ניט שענער

נאָכ... אפּ די דאָזיקע ווערטער האָט זיך אָפּגערוּפּן בערל דער רויטער
און צוגעווינטשעוועט זיך: „אכוּצ זינט שאַדן אפּ אימ געזאַנט געוואָרן
כאָטש א צענטכילעק“. און גאָרניט פּרעגנדיק באַמ באַכער, צי ער וויל,
צי ער וויל ניט, האָט בערל דער רויטער צוגעגעבן, אז דער באַכער
וועט מיט פּאַרגעניג זיך דורכפאַרן מיטן יונגמאַן צו זינט פּאַטער לאָד
יעוּו אינ דאָרפּ אריינ און וועט מיט פּאַרגעניג פּאַרנעמען דאָרט די לער
רערישטעלע.

א מאָדער יוד אָט דער בערל דער רויטער! עפעס גלייב ווי עמער
צער וואָלט אימ געבעטן, ער זאָל זיך ארויסשטעלן פאַר אן אפּעטראָפּעס
אַדער, ווייניקסטנס, פאַר א פּאַרמיטלער. ער האָט ניט געלאָזט קיינעם
צום וואָרט און האָט בעסער אליינ גערעדט. דער באַכער איז געווען איר
בעראַשט פון דער גאַנצער געשיכטע ארומ און ארומ. ער האָט קימאַט
ניט געגלויבט זינע אויערן. ניט אנדערש, אז דאָס איז אַדער א כּאַלעמ
אַדער א מינ האַלוצינאַציע, אַדער דער יונגערמאַן — דאָס איז א מאַ-
לעכ אראָפּ אפּ דער ערד אינעם געשטאַלט פון א מענטשן... נאָר ארויס-
באווייזן זינט פרייד פונדעס טוועגן שטייט אימ ניט אָן. ער הערט אויס
דעם געשפּרעך קלוימערשט גאַנצ גלייכגילטיק, באַטראַכט פּריןער, וואָס צו
ענטפערן און רופט זיך אָן צום יונגמאַן מיט האַלבע ווערטער:

— אייער פּאַרשלאָג איז עפּשער ניט קיין שלעכטער פּלאַן... די
מיסע איז אָבער, פאַרשטייט איר, וואָס איך האָב געבראַכט צום הינג
גוויר א רעקאָמענדאַציע, א בריוו, טאַקע פון מיין טאַטן... וואָס וועט
זינט, טאַמער...

— אינ וואָסער א שפּראַך איז געשריבן אייער טאַטנס בריוו? —
מישט זיך אריינ בערל דער רויטער.

— וואָס הייסט אינ וואָסער א שפּראַך? אינ העברייניש.

— לאָשנאָוירעש? — פּרעגט איבער בערל דער רויטער און כאַפּט
זיך אָן מיט ביידע הענט בא די זינטן און צעלאַכט זיך אזוי שטאַרק;
גלייב ווי אכצן שיידימ קיצלען אימ אונטער די פּאַכוועס! — איר וועט
דאַרפן, יונגערמאַן, א ביסעלע צוואַרטן, ביז מיין קאַרעו וועט זיך
פּריןער אויסלערנען איבערלייענען א לאָשנאָוירעשדיקן בריוו. איר וועט
אָבער, האָב איך מוירע, באַדאַרפן א סאַך וואַרטן!... און ביידע צעלאַכט
זיי זיך און לאַכט לאַנג און געשמאַק.

עם האָט ניט גענומען קיין האַלבע שאַ צייט, און צווישן דעם יונגנמאן יעשוע לאַיעוו און זיין יונגן פראָטעזשע איז געשלאָסן גע-
וואָרן אַ גוט־פּרובּינג־שאַפט, וואָס איז געוואָסן אלע מינוט שטאַרקער און
גרעסער. עס האָט זיך ארויסבאוויזן, און אָט דער יעשוע לאַיעוו איז אַ
יונגערמאַן אַ מאַסקל פון דעם טיפּ מאַקילוי, וואָס יענער דאָר האָט
פראָדוצירט. אַ שיינער באלטאָנאַב, אַ בלאַט געמאַרע, קלאָר אין אלע
מעליצע־ספּאַרדיר, קען גאַנצע שטיקער מאַפּו אַפּ אויסווייניק, קאָן מיט
אַינע ריינדן פון אַ „מורדה־נבוכים“, פּוּל אַ „כּוּזרי“, האָט אַ שיינע הענטל
צום שרעבן. ער איז נאָר אַ ביסל שוואַכלעך אַפּ דיקדעק. וועטער וועט
ער זיך מיט אַינע אויסגלייכען אומעטומ. און צו דעם אלעמען איז ער
גלאַט אַ ליבער מענטש, האָט ליב מענטשן. זיי אלע האָבן ליב מענטשן.
און מאַכעס זיי זיצן אין אַ דאָרפ, זינען זיי מאַמעש זשערנע, גייען
אויס נאָך אַ מענטשן... וואָס איז זייער געשעפט? זיי האַלטן פאַסער-
סיעס אין דער אַרענדע, באַמ גראַפּ בראַניצקי און באַמ גראַפּ מאַלאַד
דעצקי. זיי לעבן ווי פאַמעשטיקעס, האָבן אייגענע פּערד און קאָד
רעטעס, פאַרהאַלטן זיך זייער גוט מיט די פּרוצימ וואָס אַרום און
אַרום, און די גויים זינען נאָך זיי די קאַפּאַרע...

מיט זיין ריינדן האָט דער יעשוע לאַיעוו ארויסבאוויזן, אז ס'איז
עמעס וואָס ער זאָגט, אז זיי זינען זשערנע אין דאָרפ אַ מענטשן.
דאָס מויל האָט זיך אייך די גאַנצע צייט ניט צוגעמאַכט. גלייב זיי ער
וואַלט וועלן ארויסריינדן אלץ, וואָס האָט זיך אָנגעקליבן באַ אימ פאַר
אַ לאַנגע צייט אין דאָרפ. ער האָט גערעדט אין שטוב, ער האָט גערעדט
אין דרויסן, ער האָט גערעדט, שוין זיצנדיק אין פאַעטאָן און פאַרנדיק
מיטן ניעמ לערער אפּ זינען אייגענע ברענענדיקע פּערד פון דער פאַר-
סעסיע.

— געפעלט אַינע אַ פאַר סוסימ? — האָט אַ זאָג געגעבן בערל
דער רויטער צום לערער, ביים דער יונגערמאַן יעשוע לאַיעוו איז גע-
גאַנגען זאָגן, מע זאָל שפּאַנען. אין בערל האָט גענומען דערצוילן
גרויסקיט פונעם יונגנמאַנס פאַטער, וואָס פאַר אַ גוויר, אַן אַדיר דאָס
איז, און וואָס פאַר אַן אַריגינעלער מענטש דאָס איז.

— איר האַרפט גאָט האַנקען, וואָס ס'האָט זיך אזוי געמאַכט...
עס האָט זיך אייך אויסגעוויזן, אז דער ייד וויל, אייגנטלעך, מע

זאָל אימ זאָגן א דאנק, נאָר א מאקע! דאָס וועט ער בא אימ ניט
פויעלעך, ער זאָל מיינען, אז ער האָט געראטעוועט א מענטש פון חונט-
גער... עס איז אימ נאָר ניט אינגענעמען, זייער ניט אינגענעמען, וואָס
ער קאָן אימ איצט ניט באצאָלן פאר סטאנציע. ער איז איצט זייער
פארענט אינ געלט...

— איר זאָגט מיר בעסער, רעב יוד, וויפל... קומט אייבי?

בערל דער רויטער מאכט צו די אויגן:

— פאר וואָס?

— פאר... פאר סטאנציע, פאר אלצדינג... וועל איכ אייבי אָפשיקן

פונעם אָרט... באַלד ווי איכ וועל קומען...

— גייט שוין, גייט, מע וועט לאַבן פון אייבי! — זאָגט בערל מיט
א געלעכטער און שטופט אימ אָפּ פּוּן זיכ. און אינ דעם קומט אַרבי-
א הויכער גוי מיט וויסע ברעמען, מיט אונטערטעניק שמייכלענדיקע
אויגן. ער הייסט אַטחריי. ער פּרעגט זיכ נאָכ אפּן באַנאזש פונעם
„פּאַניטש“, וואָס פּאַרט מיטן „באַרינ“. שעמט זיכ דער לערער פאַרן
גוי, פאַר אַטחרייען, וואָס ער האָט ניט קיין באַנאזש, און זאָגט, אז
זיין באַנאזש גייט נאָכ... ער וועט אָנקומען נאָכדעם... דערווייל האָט
ער נאָר דאָס פּעקעלע, וואָס ער וועט דאָס אליין נעמען מיט זיכ אינ
וואָגן אַרבי. אַטחריי וויל אָבער ניט אוועקגיין מיט ליידיקע הענט.
א פּעקעלע — קאָז זיין א פּעקעלע. ער טוט א נעם דאָס פּעקעלע מיט
צוויי פינגער און א טראָגל אַוועק, ווי א פּעדערל. א מינוט שפּעטער איז
ער שוין געזעסן מיט זיין יונגן פאַטראָן אינ א גרויסאַרטיקן ווייכן
פּאַעטאָן. אַטחריי האָט געגעבן א קנאַק מיט דער בייטש, און צוויי גרויע
פּעדלעכ מיט אונטערהעבויגענע עקן האָבן אימ געטראָגן איבער פּעל-
דער און איבער וועלדער, אינ א ניי אָרט, צווישן נייע מענטשן, און עס
איז אימ נאָר אפּ די געדאַנקען ניט געקומען, אז אָט אַ דאָ, אפּ דעם
אָרט, ווהינן ער פּאַרט אַצינד, ווערט דאָס פאַרויגלט זיין גליק אפּן
נאַנצן, נאַנצן לעבן...

66. אן אומגעריכטער עקזאמען

אינ באסלעוו אפ דער סטאנציע. — דער אלטער לאָיעוו. — א
ביידל מיט קאנאליערן. — שפילהאגע, אינערבאכ און „משמאָ
דיעלאַט“—וואָס וויל רש"י? * פֿון די „בנות צלפחד“, און ווי
אזוי שרעכט מען א ברוי צו א דירעקטער פֿון א צוקער־פֿאב
רוק? — ער האלט אויס דעם עקזאמען און פֿאַרט אינ דאָרפ
אריבע.

עס איז שוין געווען ארומ פארנאכטלעכ, ווען דער יונגער מאסקער
יעשוע לאָיעוו מיט זיין פראָטעזשע דעם לערער זינען ארינגעפֿאָרן אין
דער שטאָט באַסלעוו. אפ דער סטאנציע, ווי זיי האָבן זיך אָפגעשטעלט,
האָבן זיי געטראָפֿן דעם פֿאָטער פֿון יונגן מאסקער, דעם אלטן לאָיעוו,
ווארטן אפֿן זון.

דער אינטרוק, וואָס דער אלטער לאָיעוו האָט געמאכט אפֿן לערער,
איז געווען אויסערגעוויינלעכ. ער האָט זיך קיינמאָל ניט פֿאַרגעשטעלט,
אז א יוד זאָל האָבן אזא אויסזען, אן אויסזען פֿון א גענעראַל, א
פעלדמארשאַל, מיט א קאָל פֿון א לייב. אינ קורצע ווערטער האָט דער
זון איבערגעגעבן דעם פֿאָטער, ווער איז האָס באַכערל, וואָס איז מיט
אימ געקומען. און ווי און וואָזוי ער האָט זיך מיט אימ באקענט.
אויסגעהערט דעם זון, האָט דער אלטער אָנגעזאָלט די גאָז מיט א
פֿאָר וויסע זילבערנע ברילן און האָט ערנסט באטראכט דעם באַכער,
אָן איבעריקע צערעמאָניעס, מיט אזא פֿאַנעם, לעמאַשיל, ווי מע באד
טראכט א געקויפטן פיש פֿונעם מאדק... דערנאָך האָט ער אימ אויסגעז
צויגן א ווארעמע האנט, און מיט א פֿרינטלעכער מינע, אפ וויביל
ס'איז נאָר געווען מעגלעכ פֿאר אזא שטרענגן פעלדמארשאַל, האָט ער
אימ אָפגעשטעקט א שאַלעמ־אלייכעם און אָן צערעמאָניעס, און מיטן
לאָשן „דו“, א פֿרעג געטאָן:

— וואָזוי רופט מען דיכ?

געווינדע געוואָרן פֿונעם באַכער, אז מע רופט אימ שאַלעם, האָט
ער זיך אָנגערופֿן צו אימ ווייב, ווי ווייט ס'איז מעגלעכ געווען פֿאר זיין
לייב־שטימ:

* רש"י (ראשע). ראשעטיוועס פֿון די ווערטער רעב שלומע וצ-

כאָקי — א באַרימטער קאָמענטאטער פֿון טאנאכ און טאלמוד. — ר ע ד.

— הער זשע אויס, שאלעמסערדצע, גיי זי מויכל אהין איז צווייטן כוידער. איך וועל דאָ מיט מײַן זון אָפּריידן געשעפט. דערנאָך וועל איך דיר ארײַנרופּן און מיר וועלן א ביסל שמועסן.

— דאָס צווייטע צימער איז געווען א זאל. אייראָפּייזש גערעדט, א מיין וועסטיבול פאר געסט. דאָרט איז געווען דער באלעבאָס פון דער סטאנציע, א געוועזענער שניט־קרעמער, איצט אפּ דער עלטער א באל־אכסאניע, מיטן נאָמען בערעלע עטלס, א יוד מיט א בלויער נאָז, מיט רויטע דינע שלענגעלעך אפּ דער נאָז. ער שטייט צונויפגעלייגט די הענט, טוט גאָרניט, נאָר ער רעדט. רעדט פּונ די אָרכימ, פּונ זייערע גע־שעפטן און פּונ זיך אליינ, אז „גאָט האָט אימ געשטראָפּט, ער דארפּ אפּ דער עלטער האַנדלען מיט לאַקשניוויכ“... זײַן יודענע, א קורציג־קע, א דאָרינקע, מיט א „מושקע“ אפּן קאָפּ און מיט געלע פּערלעלעך אפּן האַלדז, דרייט זיך ארום אינ שטוב און שעלט די קינדער זײַנע (זי איז באַ אימ די צווייטע פּרוי), שעלט די דינסט, שעלט די קאצ, וויזט אויס, ניט צעפּריידן מיט דער וועלט — א גרויסע פּעסימיסטקע! באַמ פּענצטער, איבער א ביכל, א ראָמאַן פּונ שפּילהאַגען — זיצט זייער מיזינקלעך, שיווקע בערעלע עטלס, א טעכטערל א יעפּאסטויאַר מיט א וויסן קיילעכיק פּאַנעם, א מורעדיקע קאָקעטן. צו איר זײַנען געקור מען מיט באַזוכ א צוויי־דרײַ יונגעלײַט מיט אונטערגעשוירענע בערד־לעך—דער סאַמע צימעס פּונ דער באַסלעווער אינטעליגענצ. מע פּירט א געשפּרעך פּונ ליטעראַטור. דער באלעבאָס מיט דער בלויער נאָז פּירט צו דעם יונגן לערער צו דער קאַמפּאַניע און שטעלט אימ פּאַר. פּונ־וואַנען ווייסט דער אַלטער, ווער דער לערער איז? — בלעבט א סאָד. ביכריי ס'זאָל אימ ניט זײַן לאַטווייליק, ווענדט זיך צו אימ־דאָס־מייַדל די יעפּאסטויאַר מיט א ליבלעך שמייכלעך: צי האָט ער געלייענט „נא דיונאכ“ פּונ שפּילהאַגען? לאָזט זיך אויס, אז ער איז קלאָר אינ גאַנצ שפּילהאַגען. נו, און אויערבאַכ? „אויערבאַכ אויכ“.. נו, און „זאַפּיס־קי יעזורייאַ“ פּונ באַגראָוונ? ער קען אימ אפּ אויסווייניק. און דעם ראָמאַן „טשטאָ דיעלאַטא“ „ווער האָט דאָס ניט געלייענט טשערני־שעווסקי“... „ווי געפּעלט אַיך די הויפּט־העלדן?“, ווער אַ פּאָולגאָי־נא? וואָס איז פּאַר א שפּילע!“...

דאָס מייַדל די יעפּאסטויאַר און אירע קאוואַליערן זײַנען אַנציקט.

איינער פון זיי, א „טשאסטנע פאוויערענע“ מיט א קליגנדיקן נאָמען
 מענדלכאָג, שטייפּעט זיך באַ די וואַנצעלעך, וואָס האַלטן ערשט אין
 שפּראַצן. עס וווינט אויס, אז ער איז פאַרליבט אין דעם מיידל, ווי אַ
 קאַץ, און איז דעריבער מאַלע גאַזלען אפּ דעם יוטנג אויערעך, וואָס
 איז קלאָר אומעטומ, ווי אַ וואַסער. וואַרפט ער אפּ אימ מיט ביזע אוינג
 און ווינטשט אימ מיסטאַמע באַ זיך אין האַרצן, ער זאָל ברעכנ רוק-
 אונדלענד אפּן גלעכנ וועג... דאָס גיט צו דעם העלד נאָכ מער מוט,
 און ער שיט מיט פּראַזן, ציטירט גאַנצע שטיקער אפּ אויסווייניק,
 מישט נאָר אַרענ אַזעלכע נעמען, ווי באַקל — „די געשיכטע פון ציר
 ווילזאַציע איז ענגלאַנד“, און דזשאַן סטיוואַט מילל — „וועגן פּרנץ
 הניט“... אַ באַכערל אַ מאַסקל פון אַ פּרעמדער שטאַט קומט צווישן
 מענטשן, באַדאַרפּ ער אויסלייגן וואָס ער האָט, באַווייזן וואָס ער ווייסט
 און וואָס ער קען... און אַקוראַט סאַמע איז דער רעכטער מיט קומט אָן
 דער אַלטער לאַיעוו מיטן זון יעשוע לאַיעוו און ווערן גיט ווילנדיק
 צוהערער פון דער לעקציע, וואָס דער יונגער לערער פון פּערעיאַסלעוו
 לייענט דאָ פאַרן יונגוואַרן. זיי קוקן זיך איבער צווישן זיך און האַבן
 האַנאַע, זעט אויס. דערנאָכ טוט אימ אַ רופּ דער אַלטער לאַיעוו:
 — הער נאָר אויס, כעוורעמאַן, וואָס איכ'ל באַ דיר פּרעגן. מיין
 זון זאָגט מיר, אז דו ביסט אין אונדזערע ייִדישע ספּאַרין גיט ווינציר-
 קער קלאָר, ווי איז זייערע ביכער. כ'האָב געוואָלט הערן פון דיר, צי
 געדענקסטו נאָכ, וואָס ראַשע וויל האַבן פון די בנות צלפּחר*...
 און עס גייט אוועק אַ שמועס פון רש"י. פון רש"י קומט מען
 אַרופּ אפּ דיר געמאַרע. און עס גייט אוועק אַ פּילפּל פון לאַמדעס און
 פון קענטע ז און פון האַסקאַלע, ווי געוויינלעך צווישן יודן, וואָס
 זענען היינטיג אין די קליינע אויסעס...
 דאָס וואָס אַרויס אַ סענסאַציע. דער פּוראָר איז אזוי גרויס, אז
 דער אַלט לאַיעוו לייגט אַרופּ אפּ אימ די האַנט און זאָגט צו אימ:
 — פּ די אַלע לערנעכצן און קענטענישן האַבן מיר שוין געזען,
 אז עס קומט צו עפעס, לעמאַשל, אַ קוויטל אָנשריבן, איז ניטאָ קיין
 לאַשנ... אַ סימען — אָט שטייט אַ טינט און פען: נעם, זיך מייכ'ל,

* „בנוים צאלאָפּכאַד... צאלאָפּכאַד טעכטער, אַ מונעס פון כומעש...“
 ר ע ד.

שריב מיר אָן אַ בריוו אפּ רויש אינ דער צוקער־פּאַבריק צו דעם די
רעקטער, אז מע וועט אימ ניט צושטעלן מער קיין בורעקעס, ביז ער
וועט ניט צושיקן אזוי פיל און אזויפיל געלט...

פּאַרשטייט זיך, אז דאָס בריוו איז געווען מער ניט ווי אַן אָנ־
שטעל, אַן אויסרייד, א מינ עקזאַמען. דאָס אָנגעשריבענע בריוו איז
געגאַנגען פון האַנט צו האַנט, און אלע האָבן באַוונדערט די זעלטענע
האַנטשריפט, די קאַליגראַפיע פונעם באַכער. דאָ איז אימ בנגעשטאַנען
דער זכּוּס פון זיין רעבן מאַניש פון פּערעיאַסלעוו. דער מעלאַמער רעב
מאַניש וואַלאָוו, וואָס האָט זיך באַרימט געמאַכט מיט זיין „בינדל“,
איז געווען א זעלטענער קאַליגראַפ. א מינ קינסטלער פון דער נאַ־
טור. א גאַלדענע האַנט. מיט זיין געשריפטס האָט מען זיך אַרומגע־
טראָגן איבער דעם שטאָט. ער האָט געמאַלט, ניט געשריבן. געווען א
ייד א קאָשערער, א גרויסער יעריש־אַמאָי, און ניט פאַרשטייענדיק
קיין וואָרט רויש, האָט ער קאָנקורירט מיטן שרייב־לערער פון דער
„אניעזדנע“. עס איז געווען ניט צו גלייבן, אז א האַנט, ניט א מאַשין,
זאָל אזוי קאָנען שרייבן! די טאַלמידים, און צווישן זיי אויך ראַבינאָ־
וויטשעס קינדער, האָבן נעכעך גענוג געליטן פון רעב מאַנישעס
„בינדל“. זיי האָבן אָבער א סאַך גענאַשט פון זיין קאַליגראַפיע, פון
זיין שיינ רויש שרייבן, וועלכעס האָט זיי מיט דער צייט געבראַכט
גרויסע נוצן...

דערמיט אליין האָט זיך דער עקזאַמען נאָך ניט געענדיקט. דער
אַלטער לאַיעוו האָט פאַרלאַנגט פון יונגן לערער. ער זאָל זיך מאַ־
טריעך זיין דאָס אייגענע בריוועלע איבערזעצן אין העברייִש, „וויב־דער
דירעקטער פון דער צוקער־פאַבריק איז א ייד“... אזוי האָט דער אַלטער
מאַטיווירט דעם פאַרלאַנג, און פאַרשטייט זיך, אז דאָס איז אויך געווען
שינעך צום עקזאַמען... און ניט לאַנג געטראַכט, האָט דער לערער
דאָס בריוו איבערגעזעצט אין העברייִש, מעליצעדיק, אזוי געפּלעסט
זיך, אז דאָס קסאוו זאָל זיין וואָס שענער, געקינצלט און געצוקט, די
שורעס געדיכט, אויסגעמאַסטן, פּערלדיק און צאָקעדיק. דאָ האָט זיך
שוינ געמיט דער זכּוּס־אָוועס פון נאָך א פּרײַעריקן מעלאַמער, פון רעב
זאָרעכען. דאָס, וואָס דער רעב מאַניש איז געווען אין רויש, איז דער
רעב זאָרעכען געווען אין ייִדיש.

בעקיצער דער לערער האָט דעם אימפּראָוויזירטן עקזאַמען אויסגע-
האַלטן גלענצנדיג. פאַר קוראזש דרייט זיך אימ אַזש דער קאַפּ. ער פּילט,
אַז עס פּלאַמט יאָימ אַן אויער. די פּאַנטאַזיע כאַפּט אימ אַרופּ אַפּ אירע
פּליגלעך און טראָגט אימ אוועק. אין דער וועלט פּונ זיסע כאַלוימעס
און קישעפּדיקע געדאַנקען. ער זעט זיך אַ גליקלעכן, אַ שנינענדיקן. יעד-
נער כאַלעם פּונעם „אויצער“ הייבט אָן מעקויעם צו ווערן און גאָר אַפּ
אַ נאַטירלעכע אויפן: ער קומט צו פּאַרן אפּן אָרט, אזוי שטעלט ער זיך
פּאַר און דער פּאַנטאַזיע, באַקענט זיך מיטן אַלטן לאַיעווס טאַכטער...
זיי פּאַרליבן זיך איינס אין דאָס אנדערע און דעקן אופּ זייער סאָד
פּאַרן אַלטן... דער אַלטער לייגט אַרופּ אַפּ זייערע יקעפּ זינע הענט
און בענטשט זיי: „זינט גליקלעך, ליבע קינדער!“.. שרעכט דער באַכער
אווועק אַ בריוו צו זינ טאַטן קיין פּערעיאַסלעוו: „אזוי און אזוי, לוי-
בער פּאַטער, קומ צו פּאַרן... און מע שיקט אַרויס נאָך אימ אַ פּאָד-
טאַן מיט ברענענדיקע פּערד... און סאַמע אין רעכטן כאַלעם שלאָגט
מען אימ איבער. דער אַלטער לאַיעוו גייט צו צו אימ, רופּט אָפּ דעם
באַכער אַפּ אַ זינט און הייבט אָן צו ריידן מיט אימ מיקויעכ, „אַכצן
און דרעיצן“. דאָס הייסט, וועגן געצאַלטס. „עפּשער וועלן מיר דאָס איר
בערלאָזן אַפּ אַן אנדערש מאָל, אַפּ שפּעטער?“ „לאָז זינט אַפּ אַן אַנד-
דערש מאָל, אַפּ שפּעטער“... און ער פּילט זיך, ווי אַ מענטש, וואָס
האַט נאָרוואָס זיך איינגעדרימלט און געפּלאַנטעם כאַלוימעס — פּלור-
צעם איז מען געקומען און מע האָט אימ אַופּנוועקט!... ווי אַ רויך
זינען זיך צוגאַנגען די זיסע כאַלוימעס. ווי אַ שאָטן האָט זיך אַופּגע-
הויבן די צעוואַרעמטע פּאַנטאַזיע, און דער גאַנצער קישעפּ מיטן אוי-
צער, מיט אַלע גוטע זיסע געדאַנקען, זינען פּאַרשווינדן געוואָרן.

דערווייץ ווערט נאַכט און מע דאַרפּ שוין פּאַרן. פּונ דער שטאַט
כאַסלעוו ביזן דאַרפּ איז נאָך דאָ אַ פּאַר מייל. צוויי שאַ פּאַרעכצן. די
פּערד שטייען שוין געשפּאַנט, אנדריי דער קוטשער טראָגט אַ גאַנצע
וואַלדע אין פּאַעטאַן אַריין, אין דרויסן איז קילבלעכ.
— אָט אזוי וועסטו פּאַרן? — זאָגט דער אַלטער לאַיעוו צום
לערער. — דו גייסט דאָך אַדאַמנאַקעט; וועסט דערפּוירן ווערן, צו
אַרדי גוטע יאָר!

אנדריי שלעפט ארויס פון אונטער זיך א ווארעמע וואָלענע בורקע. דער אלטער אליינ העלפט דעם לערער די בורקע אָנטאָן אפ די ארבל. די בורקע איז רעכט ווארעם און עס איז אינגענעם אינ איר צו זיצן. נאָר עס גייט אימ ניט איין. וואָרעם דאָס מיידל, שוויקע בערעלע עטלס, מיט אירע קאוואליערן שטייען באמ פענצטער און זעען, ווי דער אלטער טוט אימ אָן די בורקע. עס האכט זיך אימ אויס, אז זיי לאכט... און פארן קוטשער, פאר אנדרייען, איז אויך א ביזאיען, וואָס טראכט זיך וועגן אימ אָט דער גוי?..

67. א י"ד א גוטבאזיצער

א יידיש-פריזיש הויז. — ער לערנט זיך דעם שולכנאָרעך פון געשיקעט. — דעם וואלנ לאַיעווס ביבליאָשעק. — א זעלטענער טיפ פון א יידישן גוטבאזיצער.

עס איז שוין געווען רעכט נאכט, אז זיי זינען אריינגעפאָרן אין דאָרף אריין אלע דריי: דער אלטער לאַיעוו, זיין זון דער מאסקל יעשווע און דער יונגער לערער פון פערעיאסלעוו. דורכגעפאָרן פארביי א סאך נידעריקע פינצטערע יידישע הילולעך און דורכגעלאָזט א גרויס ברייט גרינ פעלד — א „וויגאָן“ ווערט דאָס אָטגערופן אין דאָרף — און א גרויסן „טויק“ מיט הויכע סטערטעם שטרוי, און היי און נאָך ניט גערעשט ברויט, האָט זיך דער פאעטאָן אָפגעשטעלט בא א גרויסן ברייטן פריזישן הויפ. דער קוטשער אנדריי האָט נאָך ניט באוויזן אָפצושטעלן די פערד, האָט זיך דער הילצערנער טויער אליינ ברייט צעעפנט. באמ טויער איז געשטאנען א גוי אָן א היטל. דער גוי האָט זיך טיפ פארנייגט פארן באלעבאָס און דורכגעלאָזן דעם פאעטאָן, וועלכער האָט זיך נאָך א וויילע געקניקלט ווי אפ א ווייכע טאפעט און איז צוגעפאָרן צו א גרויסער, ברייטער, ניט קיין הויכער, וויסער פריי צישער שטוב, דאפקע מיט שטרוי געדעקט און מיט צוויי גרויסע גאד ניקעס בא די זינג. פון יענער זינט שטוב — א גאָרטן. אינווייניק איז די שטוב, ווי אויסווייניק, געקאלכט מיט ווייסן. פראָסט מעבלירט. א סאך פענצטער. כאדאָרים — אָן א שיר. אינ שטוב דרייען זיך ארום

דינסטן מיט שטילע טריט, אזוי ווי שאַטנס. אפ די פיס בא זיי — ווייכע שיכ, ס'זאָל ניט קלאפן. קיינער וואנט ניט א וואָרט אויסצור ריידן, ביים דער אלטער איז אינדערהיים. א שטרענגע דיסציפלינ. ריידן הערט מען נאָר אימ אליין, דעם באלעכאָס, זינג לייבנ-שטימ קלינגט, ווי א גלאָק. אינעם ערשטן גרויסן בידער, בא א לאטונ, שיינ געדעקטן טיש, איז געזעסן א פרוי, א יונגע, א הויכע, א שיינע. דאָס איז דעם אלטנס וויב, די צווייטע פרוי. געבן איר איז געזעסן א מיידל פון א יאָר דרעיצנפערצן, זייער איינציקע טאָכטער, א קאָד פיע פון דער מיטער. דער אלטער האָט זיי פאָרגעשטעלט דעם יונגן לערער און מע האָט זיך געזעצט עסן וועטשערע.

דאָס איז געווען האָס ערשטע מאָל, וואָס דער העלד פון דער בנאָד גראפיע האָט זיך געפונען בא אן אריסטאָקראטישן טיש, ווי דאָס עסן קומט פאָר מיט דער גאנצער צערעמאָניע, סערווירט פון א לאַקוי מיט וויסע הענטשקעס. דער לאַקוי איז א פראַסטער שייגעצ מיטן נאָמען „וואַנאָא“, נאָר דער אלטער האָט אימ אויסגעקלייחט און אויסגערדע-סירט אפן פריצישן שטיינער. פאר א מענטשן, וואָס איז ניט געווינט געוואָרן צו א סאך טעלער און טעלערלעך, לעפל און לעפלעלעך, גלע-זער און גלעזעלעך, איז שווערלעך אויסצוהאלטן אזא אריסטאָקרא-טישן טיש און ניט פארזינדיקן זיך קעגן אלע פאָדערונגען פון עט-קעט. מע דארף זינג אפ דער וואכ, האלטן קאָפּ... מע מוז זיך מוידע זינג, אז דער באַכער האָט ביז דעמילט ניט אָנגעהויבן צו וויסן, אז ווען מע זיצט באום עסן, באדארף מען אָפּהיטן דעם גאנצן שולכנ-אָרעך פון עטיקעט, וואָס איז א געוויינלעכער יידישער שטוב איז מען אפ דעם ניט מאקפיד. איז א געוויינלעכער יידישער שטוב עסן אלע פון איינ טעלער, טונקען איינ די פרישע באלע אינעם פעטן סאָוס, אָדער עסן גאָר מיט די הענט. איז א באלעבאטישער יידישער שטוב, ווייסט מען ניט פון קיין באזונדערע דינימ און מינהאָנימ, וואָזוי צו זיצן באמ טיש און צו באדינען זיך מיטן לעפל, מיטן לעסער און מיטן גאָפל. איז א באלעבאטישער יידישער שטוב איז גענוג, אז מע ווייסט, אז מע הא-דארף אויבערלאָזן איז טעלער א שטיקל פיש אָדער פלייש „אפ דערע-כערעצ“. וויטער מען זיצן וואָזוי מע וויל, עסן וויפל מע וויל און רייניקן די צייגן מיטן גאָפל איז אויב אָן א סאקאָנע. ווער זאָגט

עם דעם, אז ס'איז פאראן ערגעז א מיט עטיקעט אפ דער וועלט? ווער
 און וווּ האָט דאָס אזא שולכנארעכ אימאָל געשריבן? ניין, די אלע דיר
 ניט און מינהאָגים פון עטיקעט האָט דער יונגער רעפּעטימער אינ ער-
 געז ניט אויסגעלייענט. ער האָט נאָר אינ זינענ געהאט איינ זאכן:
 אז מע דארפ נאָכקוקן, וואָס אנדערע טוען — ניט מער. פארשטייט
 זיך, אז קיינ האַנאָע פון דעם עסן קאָנ מען ניט האָבן, אז מע דארפ
 שטענדיק זיין אפ דער וואך, שטענדיק אכטונג געבן, טאָמער האָב איך
 געכאפט אן איבעריק בייסן, אָדער טאָמער האָב איך דאָס מעסער
 מיטן גאָפּל ניט געהאלטן ווי עס געהער צו זיין, אָדער טאָמער האָב
 איך צו א שטארקן זופ געטאָן, אָדער טאָמער האָט עמעצער געהערט
 ווי איך קען... האַנקען גאָט, דעם ערזאמען פּינ עטיקעט האָט דער לע-
 רער אויב אויסגעהאלטן גלענצנ, נאָר פונעם טיש איז ער די ערשמע
 עטלעכע מאָל אוועקגעלאנגען א הונגעריקער. נאָך די אלע שיינע צערע-
 מאַניעס, פילע פּאָטראוועס און אויסגעצייכנטע מיטקאָלים האָט זיך
 שטארק געבענקט נאָך א שטיקל פרויש ברויט מיט הערינג און מיט
 ציבעלע, און נאָך הייסע זאמדיקע קארטאָפּל אינ די העמדלעך, און
 נאָך א גוטע קרויט, וואָס לאָזט זיך הערן דערנאָכדעם א גאנצ מעכ-
 לעס... עם האָט געמוזט נעמען צייט, ביז ער האָט זיך צוגעוויינט צו
 דעם רעזימ פון צירלעכ-מאנירלעך. דערווייל האָט דער באַכער גע-
 מוזט, ווי עס הערט זיך, נאָכשטיפּן די קארעטע, „האלטן שטאט“,
 גיט ארויסגעבן זיך באַלילע מיט זינע דעמאָקראטישע גענג און פּראָ-
 לעטארישע געווינהייטן, מיט איינ יוָרט — זיין גלויב מיט
 אלע און דעם עמעס פּינ מען יאָנן, אז מע האָט דאָ געקוקט אפ
 איי פון ערשטן טאָג אָן ניט ווי אפ א פרעידן, נאָר ווי אפ א גלויבן,
 אן אייגענעם. פּאָרט א „טאטנא א קינד“. אזוי האָט געפאסקט דער אל-
 טער און האָט גאנצ אָפּנטלעך ארויסגעזאָגט זיין מיינונג וועגן דעם
 לערער אימ אינ די אויגן, אז ער, דער לערער, איז א „טאטנא א קינד“.
 און א „טאטנא א קינד“ באדאפ מען אנדערש באהאנדלען.

קינדעמאָל, האָט מען אימ אָפּגעגעבן א באזונדער כּיידער, צוגעד-
 קליבן פּראָסט, נאָר מיט אלע באקוועמלעכקייטן און מיט דער בעסטער
 באדינונג. דאָרט האָט ער געהאט גענוג צייט און גענוג פּרעהייט
 צו טאָן וואָס ער וויל. לערנען מיט דער שילערן איז גענוג געווען אזעל-

כע צוויי־דרב שף אין טאָג. די איבעריקע ציט האָט ער געקאָנט אויס־
 נוצן פאר זיך — לייענען ביכער אָדער שרײַבן. און געלייענט האָט ער
 אַלץ, וואָס ס'איז געקומען צו דער. האנט. דער אַלטער האָט אַליין גע־
 האט ליב צו לייענען און האָט ניט געוואָלטעוועט קיין געלט צו קויפֿן
 אַלעמאָל נייע ביכער. און אזוי ווי קיין אנדער שפראַך, אכוצ העברייִיש,
 האָט דער אַלטער ניט געלייענט, איז זײַן ביבליאָטעק באַשטאנען מער
 פֿון העברייִישע ביכער (יִיִדיש איז נאָך דעמאָלט ניט געווען אין דער
 מאָדע). קאַלמען שולמאַן, מאַפֿן, סמאָלענסקי, מאַנדעלסערן, נאָטלאָבער,
 יעהאַלעל, יצחק בער לעווענזאָן, מאָרדכע אַרן גינזבורג, יצחק ערטער,
 דאָקטאָר קאַמינער, כאַיִם זעליק סלאָנימסקי, — אָט דאָס זײַנען געווען
 די נעמען פֿון די שרײַבער, וואָס האָבן באַשײַנט די ביבליאָטעק פֿון דעם
 דאָרפֿישן מאַגאַט, דעם פּאַסעסער לאָיעוו. אין די אַלע אויסערעכנמע
 ביכער איז דער אַלטער לאָיעוו געווען קלאָר קימאַט אפֿ אויסווייניק
 און האָט ליב געהאַט זיי ציטירן און דערציילן פֿון זיי אַלעמאָל איבער־
 אַנײַם. עס איז זעלטן געווען צו באַגעגענען אַ מענטשן מיט אזא זי־
 קאַרן און מיט אזא קויעכ האַרדיכער, ווי דער אַלטער לאָיעוו. ער האָט
 געהאַט אַן עמעסן טאַלאַנט אפֿ איבערצודערציילן אַ זאַך מיט זײַן איי־
 גענעם לאָשן. איך וואָלט געזאָגט, אז ער איז געווען אַן אָראַטער. ער
 האָט געהאַט אין זיך אַ גוזמע הומאָר. זײַנע מײַסעס זײַנען געווען שפּאַר־
 נענדיק. אַ מענטש פֿון גרויסע דערפֿאַרונגען און אַ סאַך איבערלעבע־
 נישן, האָט ער געהאַט צו דערציילן און צו דערציילן, און אַלעמאָל
 מיט גרויסן אינטערעס. ער האָט ניט נאָר דערציילט — ער האָט גע־
 דיכטעט, געשאפֿן, געמאָלט בילדער מיט אַלערליי פֿאַרבינד. דאָרט, ווי
 ער האָט זיך געפֿונען, האָבן געמעגט זײַן ווער ווייסט וויפֿל מענטשן,
 האָט מען געהערט נאָר אים, און ווייטער קיינעם נישט.

ביכלאַל איז דאָס געווען אַ זעלטענער טיפֿ, אַ גרויסער אָריגינאַל, אַ
 ייִד ניט ווי אַלע ייִדן. אויסגעוואָקסן און דערצויגן געוואָרן אין אַ
 פרומער ייִדישער שטוב, אין אַ ייִדישער שטאָט, אין באַסלעוו, — איז
 געווען צו באַוונדערן, וויאזוי איז דאָס אויסגעוואָקסן פֿון דאָרטן
 אזא מינ עקזעמפֿליאַר? ווי קומט צו אַ באַסלעווער ייִדן נאָר אַ האַסאָגע
 צו פֿירן אַ פֿריזישן שטאַט, ליב האָבן ערד און אָפֿגעבן זיך אינגאַנצן
 צו פֿעלדאַרבעט? עס איז ווערט געווען אַנצוואַקן אים אין אַ פֿרימאָרגן,

אָנגעטאָגן אינ די הויכע גלאַנצנדיקע באַטפּאָרטן און אין א קורצ סאַמעטן רעקל ביז די קני, שטיינ אפן טייכ בא דער דרעשמאַשינ, קאָמאַנדעווענ מיט די ארבעטער און וואַרפן די סנאַפּעס אין קאַסטן אַרײַן, אָדער דרייען די „ווייעלקע“, אָדער וואַרפן מיט דער „רעשעטע“. אומעטומ איז ער געווען אַליין: באַמ אַקערן, באַמ זייען, באַמ פּאָליען, באַמ גראַבן, באַמ שנײַדן, באַמ אַרײַנפירן און אַרויספירן די טוועל, באַ די פּערד, באַ די אָסן, באַ די בעהיימעס—אומעטומ אַליין. קריסטן האָבן אָפּנטלעך אַרויסגעזאָגט, אז באַ דעם יודן באַהאַרפּ מען זיב גיין לערנען, וויאַזוי צו פירן באַלעבאַטישקײַט, ווי צו באַאַרבעטן די ערד אפן בעסטן שטייגער און ווי צו באַגיין זיב מיט די ארבעטער, אז זיי זאָלן זײַן צור פרידן. אַלע מוזשיקעס פון דאָרפ, אָן א שומ אױסנאַם, זײַנען געווען נאָך אים די קאַפּאַרע. ניט נאָר האָבן זיי פאַר אױמ געהאַט דערעכערעצן,— זיי האָבן אים לײַב געהאַט. פּאַשעט לײַב געהאַט, דערפאַר וואָס ער איז זיב באַאַנגען מיט זיי, ווי א מענטש. אזא מינ באַנעמונג האָבן די גױַמ קײַנמאַל ניט געזען פון די פּרײַערדיקע באַלעבאַטימ, פּונ די פּוילישע פּריצימ. מע דאַרפ געדענקען, אז דער עלטערער דאָר מוז זשיקעס האָבן נאָך ניט פאַהגעסן העם טאַם פּונ „פאַנשטינע“.

אַפּ זייערע לײַבער האָבן זיי נאָך געטראָגן סימאָנימ פּונ שמיצ. און דאָ באַגיט מען זיב מיט זיי, ווי מיט מענטשן, ניט ווי מיט „סקאַט“.

הײַנט דער צוטרויען, וואָס זיי האָבן געהאַט צום באַלעבאַס. זעלטן ווער פּונ זיי אינעם דאָרפ האָט געקאַנט צונויפּרעכענען, וויפּל עס באַטרעפט צוויי מאָל צוויי. באַמ כעזשבן האָבן זיי זיב אינגאַנצן פאַר לאָזט אפן אַלטן. זיי זײַנען געווען זיכער, אז ער וועט זיי ניט אָפּ נאַרן אפּ קײַן פּרוטע אפּילע.

אזעלכע פּעלד-באַלעבאַטימ, ווי דער אַלטער לאַיעו, זײַנען אינ יענעם געגנט, ווי אױב אינ אַנדערע געגנטן הונ דער געבטשטער „טשערטאַ“ געווען ניט קײַן זעלטנהײַט. באַסלעווער, קאַניעווער, שפּאַר לער, רושיטשעווער, טאַראַשטשער, זלאַטאַפּאַלער, אומאַנער און נאָך א סאַך אַנדערע יודן האָבן זיב א לאָז געגעבן פּונ די קליינע שטעטלעך אינ דאָרפ אַרײַן, אָפּגעדונגען גרויסע און קליינע פּאַסעסיעס, גענומען אינ דער אַרענדע פּריצישע פּאַלוואַרקעס, באַוויזן וויגנדר, געמאַכט פּונ שלעכטער ערד, פּונ פאַרלאָזענע כּרוועס און עמעסן גאַנידן. דאָס איז

ניט קיין איבערטרייבונג, קונג גוזמע-זאכ. די דאָזיקע ווערטער האָט דער פארפאסער פון די דאָזיקע קסאָויים אליין געהערט פון א בא-רימטן רוסישן פאָמעשטיק מיטן נאָמען וואסילי פיאָדאָראָוויטש ס- מערענאָ, מיט וועלכן דער אלטער לאַיעוו איז געשטאנען אין נאָענטע געשעפטס-פארבינדונגען און מיט וועלכן מיר וועלן זיך נאָך באַגעגע-נען. מיט איינעם וואָרט — איר האָט פאר זיך א טיפ פון א יודן א פאָרעצ, א יודן א פאָמעשטיק.

68. דאָס לעבן אין דאָרפ

דאָס דאָרפ „סאָפּוועוקע“ — דער טעכאכער פון די פאשרנבונגען באקענט זיך מיט דער דרויסנדיקער וועלט. דררי גוטע יאָרן — דער לערער מיט דער שילערן ווערן נאָענט, ווי א ברודער מיט א שוועסטער. — בא די ביכער, אפן פעלד און בא די שכוונגן.

דאָס דאָרפ, ווהינן דער פארהאסער פון די דאָזיקע געשיכטעס איז געבראכט געוואָרן, האָט געהערט צום גראַפ בראניצקי און האָט זיך אָנגערופן מיט נאָמען סאָפּוועוקע. געבראכט איז ער געוואָרן אהער אלס אָנגעשטעלטער, אלס לערער, אפ א קורצע צייט, און איז שוין פארבליבן דאָ אפ שטענדיק. דאָ האָט ער געפונען זיין צווייטע היים. דאָ האָט זיך פארזיגלט, ווי מיר וועלן דאָס ווייטער זען, זיין גליק און זיין לעבן אפ אייביק... דערווייל האָט ער אלס לערער פארבראכט אין דעם דאָרפ עטוואָס קארגער פון דריי יאָר. די דאָזיקע דריי יאָר מעגן פאָר-צייכנט ווערן אלס די בעסטע, די שענסטע און די גליקלעכסטע פון זינע יאָרן. מע קאָן זאָגן, אז דאָס איז געווען בעמעס דער פריילינג פון זיין לעבן. דער פריילינג איז אלע אויפאנימ. דאָ האָט ער געהאט די בעסטע געלעגנהייט געענטער צו באקענען זיך מיט דער נאטור, מיט גאָסס וועלט, מיט גאָסס ערד. מיט דער ערד, פונטוואנען מיר זינען אלע געקומען און ווהינן מיר אלע זינען אָנגעטרייט אוועקצוגיין. דאָ האָט ער דערזען, פארשטאנען און דערפילט, אז אונדזער אָרט איז דאָ, אפ דער נאטור, און ניט נאָר אָט דאָרטן איז דער שטאָט. דאָ איז ער געקומען צו

דער איבערצינגונג, אז מיר זינען א טייל פון דער גרויסער דרויסנדיקער וועלט, און אז מיר האָבן אלעמאָל געבענקט און וועלן טאָמער בענקען נאָך דער מוטער־ערד. אז מיר האָבן אלעמאָל לויב געהאט און וועלן טאָן מער לויב האָבן די נאטיר. אז עס האָט אונדז אלעמאָל געצויגן און עס וועט אונדז טאָמער ציען אין דאָרפ ארענ. איך וויל האָפּן, אז דער גוט־האחציקער לעזער וועט מיר איצטיקס מאָל מויכל זיין פאר מײַן קורצע האקדאָמע. איך קאָן מײַך נישט דערמאָנען אָן דעם דאָרפ און נישט ארויס־זאָגן די געפילן, וואָס זינען מיט דעם פארבונדן. און האָב איך שוין ארויסגעזאָגט, קאָנען מיר שוין אריבערגיין צום דאָרפ גופע און געבן א גענויע באשרייבונג פונעם דאָרפישן גליקלעכן לעבן.

געשלאָפּן איז א גרויס ליכטיק צימער בא פארמאכטע לאָדן, כאפט זיך אופ דער לערער אינדערפרי, טוט א שטופ מיט דער האנט פון זיך — עפנט זיך אופ דאָס פענצטער מיטן לאָדן אינניעם, און עס רעכט זיך ארײַן א סנאָפ ליכט, מיט א ווארעמקייט פון דער זון, מיט אן אראָן מאט פון רעזעדא, אויסגעמישט מיט א רייעכ פון מיענטע און פון פאָלין, מיט נאָך פארשידענע מינימ רייכעס פון גראָזן, וואָס מע ווייסט נישט זייערע נעמען. די גראָזן זינען, זאָנט מען, דאָ געווען אמאל פארזייעט פונעם גראפ בראַניצקי. נאָך איצט וואקסן זיי אליין פון זיך, אינניעם מיטן פראָסטן בוריאן, שטעכלקעס און קראַפּעווע. איז מיטן זומער זינען די גראָזן אזוי הויב געוואקסן, אז דער לערער מיט דער שילערן זינען נישט זאָיין מאָל געגאנגען ביזן איבערג האלדז און האָבן זיך געקאָנט באהאלטן איינס פון דאָס אנדערע און זיך נאָכדעם לאנג זוכן און — געפינען. פונעם אופגעפענען דאָס פענצטער האָט א קוואקעדיקע הונ מיט איר מישפאָכע זיך ספאלאָשעט אין א ביסל אָפֿ געטראַטן אפֿ א זיט. זי האָט זיך אָבער באלד אומגעקערט צוריק, גער שארט און געפוקט אין מיכט און געלערנט אויך די קליינע הינדעלעך, וואָזוי צו שארן און צו פיקן.

דאָס אובשטיין, דאָס אָנטאָן זיך מיטן אנטוואשן זיך נעמט נישט קיין סאך צייט, און עס איז נאָך גאָרניש אזוי שפעט. נאָר אז דער לערער קומט ארויס, טרעפט ער שוין קיינעם נישט אין שטוב. דער אל־טער לאָיעוו איז שוין לאנג בא דער ארבעט אפן „טויק“, פונוואנען עס לאָזט זיך הערן דאָס גראגערן פון דער דרעש־מאשינ. דעם אלטנס

פרוי איז בא די אינדיקעס, בא די גענדו מיט די קאטשקעס און די איי
בעריקע אויפעס --- א גאנצע מעלוכע פון אויפעס! פון די ברויטע פעל-
דער ציענ זיכ פאוואליע גרויסע אקסנזפורד מיטג אפגעשניטענעם ברויט.
פונדערווייט קאך מען באפן מיטג אויג דעם לאג מיט ווייץ. א סאכ
איז שוין אפגעשניטן און צונויפגעלייגט קופעסווייז איז די סנאפעס.
און א סאכ שטויט נאך איז די געלע ציטיקע זאנענ, רירט זיכ און
שאקלט זיכ כוואליעסווייז פון א גרינג ווינטעלע, וואס לויפט פארביי. אפ
יענער זיט לאג, דאָרט ווו עס ענדיקט זיכ דאָס ברויט, הייבט זיכ אָן
די גרויסע גרינע בלעטער פון די בורעקעס, וואָס וואקסן גלעכע שור
העסווייז. צווישן זייערע רייע, גאנצ שיטער, שטייענ, ווי סאָלדאטן
אפ דער וואכ, די הויבע, „סאָנישניקעס“ מיט די גרויסע געלע קומט-
מעס. פייגעלעכ האָבן לוי צו קלעבן זיכ ארום די סאָנישניקעס און
ארויספיקן פון זיי איינציקווייז די נאָכ ווייסע, נאָר שוין זיסע סע-
מעטשקעס. נאָכ ווייטער גייט דאָס דעמבענע געדיכטע וועלדל מיטן
נאָמען די „טורטשינא“. דעמלט, ווען די פריצימ זינען דאָ געזעסן,
איז מען געטאנענ אהער שיסן, „נא פאָליוואניע“. איצט, אז די פאר-
סעסיע האָלט א יוד, קאָנען די אומשולדיקע האָזן און גאָט די נער-
שאַמע שולדיקע פויגעלעכ זיין גאנצ רויק. פון דעם וואָלד האָט דער
אָטער לאָיעוו ארויסגעפירט א היפש ביסל געהילצ און האָט אָנגעד-
בויט שטאלן מיט שטעלכעלעכ, קאמערן מיט קעמערלעכ, אמבארן פאר
טווע און סאראיען מיט „סטאניעס פאר אָקסן און פאר פערד, און
וועגן און שליטנס און נאָכ זאכן וואָס ווערן אָנגערופן מיט אייג אל-
געמיינעם נאָמען: „רעמאָנענט“.

נאָכן ערשטן אָנבייסן און נאָכ דער ערשטער שטונדע מיט דער
שילערן נעמט דער לערער א שפאציר אין גאָרטן, אמאָל אליין און
אמאָל אינצוויינע, טאקע מיט דער שילערן. עס איז שווער צו זאָגן,
ווען איז דער גאָרטן שענער: צי ארום שוויגעס-צימ, ווען די ביימער
האלטן אין רעכטן בליענ? צי דעמלט, ווען עס האָבן זיכ נאָרוואָס
אָנגעהויבן צו רויטלען די ווייטפערלעכ מיט די אגרעסן? צי העט שפעט,
שוין סאָפ זומער, ווען די עפל הייבן אָן אַליין צו פאלן און עס בלעבן
די פארשפעטיקטע קלעכיקע שווארצע פלוימען, וואָס מע רופט זיי
„טשערקוסן“? איז יעדער ציט האָט זיכ דער גאָרטן זיין רייז מיט זיין

בייג. אינ יעדער צייט געפינענ די שפאצירנדיקע, דער לערער מיט דער שילערן, עפעס ניעס. מעגנ זינ די אגרעסן נאָכ גרינ אזוי ווי גראָז און זויער אזוי ווי עסיק — מאכט ניט אויס. מע צעשטעכט זיכ די הענט און מע ריסט ארויס די גרעסטע פונ זיי, די, וואָס הענגענ אראָפּ און ליכטן זיכ דורכ אפ דער זונ. און ווער שמועסט א ביסל שפעטער, ווענ די וועמפערלעכ גיסן זיכ אָן מיט רויטן ווינ און בליישטשענ אפ דער זונ, — העמלט בעטן זיי זיכ, מע זאָל פארזוכנ נאָכ א בינטל און נאָכ א בינטל. מע פארזוכט אזוי לאנג, ביז עס ווערנ אפליק די צייג. דאָס אייגענע איז מיט די ווינשל און מיט די קארשן און מיט די אלע איבעריקע אויבסטן און פיירעס, וואָס קומענ אופ און ווערנ ציטיק ניט אלע אפ איינ מאָל. עמעס, דאָס זינענ אלע אזעלכע זאכנ, וואָס מע קריגט דאָס אינ שטאָט אויב, וואָס מע קאָן עס קויפן פאר געלט. עס האָט אָבער ניט דעמ טאמ מיט דעמ רייעכ, ווי בייס איר רעסט דאָס אליינ אראָפּ פונעמ כוים. ביפראט, אז איר זינט ניט אליינ, נאָר אינצוויינע מיט א מיידל, וואָס איז אינכ ליב און טייער, מיט א מיידל, וואָס איר זינט איר ליב און טייער, ווי אן אייגענער, ווי א ברודער...

ווי דענ האָט די שילערן אנדערש געקאָנט זיכ באציענ צומ לערער, אז ניט ווי צו א ברודער, ווען אירע פאָטער און מוטער האָבן זיכ באצויגן צו אימ, ווי צו א קינד? עס איז ניט געווענ קיין שום אונטערשייד בא זיי צווישן אימ און צווישן זייערע אייגענע קינדער. אזוי ווי די אייגענע נע קינדער, אזוי האָט דער לערער זיכ געבאָדן אינ גוטס, ניט גע-וויסט פונ קיין נויט און פונ קיין זאָרג און פונ דעמ, וואָס געהער זיכ אָן מיט געלט. דאָס מינ געלט האָט אינ יענער שטוב ביכלאל ניט עקד זיסטירט דאָס הייסט, געלט איז געווענ א סאכ, גאָר א סאכ. נאָר קיינער, אויסער דעמ אלטן, האָט ניט געוויסט דעמ ווערט פונ דעמ און ניט געפילט, אז עס פעלט. אלע איז געווענ גרייט און אלע פונ דער פולער ברייטער האנט. דאָס עסן, דאָס טרינקענ, דאָס קליידן זיכ און שוכנ זיכ, און דאָס ארויספאָרן מיטן גלאנצ און מיטן קנאק. אפ יעדן טריט א באדינער. מענטשן און פעהר וויפל איר ווילט און ווענ איר ווילט.

געקומענ דער אלטער פונ דער ארבעט, באדעקט פונ קאָפּ ניו פיס

מיט שטויב, מיט שטרוי און מיט זאנגען. ער ווארפט אראָפּ די לאנגע
 שטיינער, וואשט זיך אַינ, טוט זיך איבער און באקומט אַן אנדער
 אויסזען. ער זעצט זיך אוועק צום שרייבטיש, נעמט זיך צו דער
 פּאַטשט, וואָס אַ שייגעצל האָט געבראַכט צו פּירנ'פּונ דער סטאַנציע
 „באהאניעפּאַליע“, רייטנדיק אַפּ אַ פּערד מיט אַ טאַכע איבער די
 פּלייצעס. איבערגעקוקט די פּאַטשט, רופּט ער צו דעם לערער, ער זאָל
 שרייבן ענטפּער אַפּ די בריוו. דער לערער טוט די אַבעט געשיקט, וואָד
 רעם ער פּאַרשטייט דעם אַלטנ'אַפּן קוק, און ווייסט די גאַנצע קאַרע-
 פּאַנדענצ אַפּ אויסווייניק. דער אַלטער האָט פּונט איבערכאַזערנ אַ זאַך
 צוויי מאָל און האָט ליב, מע זאָל אים פּאַרשטיין וואָס ער וויל, נאָך
 איידער ער האָט דאָס ארויסגעזאָגט. אליין אַ פּלינקער אַרבעטער, האָט
 ער ליב צו זען, אַז די אַרבעט זאָל ברענגען אונטער די הענט. פּאַרטיק
 געוואָרן מיט אַלע אַרבעט, זעצט מען זיך עסן, זעלטן עס זאָל ניט
 זיין עטלעכע זיטיקע, פּרעמדע מענטשן באַמ טיש. דאָס זינגען
 מערסטנטייל געסט, שכיינימ, פּאַסערס, אָדער סאַכרימ, וואָס זינגען
 געקומען קויפּן ווייץ, האָבער, גערשטן, אָדער אנדערע טוונעס. באַמ
 טיש הערשט, ווי איך האָב שוין פּרוער באַשריבן, אַ שטרענגע דיסצי-
 פּלין. קיינער וואַנט ניט אַ הויך וואָרט אויסצוריידן, נאָר דער אַלטער
 קלינגט ווי אַ גלאָק. באַ אים לאָזט זיך קיינמאָל ניט אויס קיין שטאַפּ.
 ער האָט אייך אַפּ אַלצדינג אַ מיסע, אַ מאָשל און אַ גלייכוואָרט, וואָס
 מאַכט אייך צום רענקען און צום לאַכן. וואָרעם איר האָט ניט געזען
 אַ צווייטן, וואָס זאָל אייך קאַנען אזוי אינטערעסאַנט דערציילן און
 קאַפּירן, נאָכמאַכן יעדן איינציקן מיט אַלע פּליטערלעך — אַן עמע-
 סער טאַלאַנט, כאַטש באַ דער וועלט, צווישן יודן, האָט ער געהייסן אַ
 מאַדנער יוד, אַ „טשודאַק“ און אַ „שינאַען“. און דאָך האָבן סאַכרימ
 ליב געהאַט מיט אים צו האַנדלען, וועלן דאָס וואָרט איז באַ אים גע-
 ווען הייליק, און האָט ער אייך עפעס פּאַרקויפּט, האָט דאָס געמעגט
 ווערן ווי טיערער, האָט איר געקאַנט זיין זיכער, אַז קיין כאַראַטע
 וועט ניט זיין. דאָס איז געווען אַן שום פּרינציפּ און פּרעטענזיעס,
 נאָר פּראַסט און פּאַשעט די נאַטירלעכע אָרנטלעכקייט, וואָס ווייסט ניט
 פּונ קיין דריידלעך און האָט פּונט קרומע פּאַלשע וועגן. איך דער
 סאַכרישער וועלט הייסט אפּילע אזא נעפעש, אונטער די אויגן געוויינ-

לעב, א „מעשוניגענער מענטש“, נאָר מע האָט בעסער ליב מיט אזא מען שונגענעם צו האָבן געשעפט, ווי מיט אן אנדערן א קלאָרן.

נאָכן טיש לאָזט מען איבער דעם אלטן מיט די געסט, זיי זאָלן זיך דאָרטן שמועסן און מאַכן געשעפטן. און דער לערער מיט דער שילערן זעצן זיך אוועק לערנען, שטודירן, לייענען. איבערהויפט לייערענען. מע לייענט אלץ, וואָס עס קומט צו דער האַנט, אָן א קאָנטראָל, אָן א סיסטעם און אָן א איבערקלעבן. צומיינסטן ראָמאָנען, די גרעסן טע קלאַסיקער, ווי שעקספיר, דיקענס, טאלסטאָי, געטע, שילער, גאָגאָל, אויסגעמישט מיט די ערגסטע שונד־ראָמאָנען פון אייזשען סיו, קסאוויע דע מאַנטעפּען, אשאר, פּאָן באָרן און נאָך אזעלכע פּוסטע שמירער פונעם פראַנצויזישן בולוואַר. אָנגעלייגט זיך, ווי די פּויקן, גייט מען זיך דורכ צו דער מאַשינע, זען ווי מע דרעשט. אָדער איך פּעלד ארויס, צוקוקן ווי מע שניידט דאָס ברויט, ווי מע נעמט עס צונויף און מע בינדט עס אין די סנאָפּעס. און עס נעמט אָן א כיישעק פארקאָטשען די אַרבל און זיך נעמען צו דער אַרבעט. עס באַוווּזט זיך אָבער ארויס, אז שטייט באַ דער זייט און קוקן, ווי מע שניידט ברויט און מע בינדט סנאָפּעס, איז אַ סאך גרינגער איידער אליין אָנבוֹיגן זיך און שניידן ברויט און בינדן סנאָפּעס. וואָרעם פון קוקן ווערט מען ניט דערשוויצט און אפ די הענט לויפן ניט אופ קיין בלאָטערן... דערפאר אָבער — וואָס פאר אן אפּעטיט האָט מען דערנאָכדעם! מע קומט אהיים און מע עסט זויערמילך מיט שוואַרצ ברויט און מע מאַכט א שפּאַציר אין גאָרטן. אָדער מע הייסט אינשפּאַנען דאָס פּאַעטאָרל און מע פּאַרט זיך דורכ מיט אנדרייען אין די איבעריקע פּאַסעיעס אָדער עקאָנאָמיעס: אין גוזיפּקע, אין קריטאָהאַרבע, אין זאָקוטעניץ, אָדער מע פּאַרט אריבער קיין באַראַניעפּאָליע צום פּאַטשטמיסטער מאַלינאָווסקי. און אומעטום ווערט מען אָנגענומען ווי זייער אָנגעלייגטע, פיל געליב־טע געסט. מע ווייסט גאָרניט, מיט וואָס זיי מעכאָבעד צו זיין. שטעלט מען דעם סאַמאָוואַר און מע דערלאַנגט אייננעמאַכצן. באַם פּאַטשט־מיסטער מאַלינאָווסקי ווערט באַשאַפן א פּלעשל בראָנפן, וואָס ער אליין טרינקט דאָס אויס טאַקע גלעזלעכווייז ביזן סאָפּ, וואָרעם מאַלי־נאָווסקי האָט ליב דעם ביטערן טראָפּן. און אז ניט, כאַפט מען זיך נאָר אַריין צו דאָדי דעם עקאָנאָם, וואָס זיצט ניט ווייט, טאַקע אפּ

איינ הויפ מיט די באלעבאטימ. דאָרטן, בא דאָדין אינעם קליינעם שטיבל, איז פריילעכער, ווי בא זיי אינ דער גרויסער שטוב, און דאָס, וואָס מע קריגט בא דאָדין, קאָן מען אינדערהיים ניט אויספירן. אשטייגער, ווו וועלן זיי זיך דערלויבן עסן גרינע קנעבעלעך מיט שטישאווי, אז ניט בא דאָדים ווייב? אָדער געוואלצענע אוגערקעלעך גלעב פון סלוי מיט הייסע קארטאָפּל אינ די מונדירן? אָדער זיסע קאטשענעס פון קרויט, וואָס דאָדיכע שאטקעוועט אפ צו זייערן? אָדער אַנטרינקען זיך מיט עפּליקוואס, וואָס איז טאמ גאנייהן? פון דעם באזוכ קאָן מען זען, אז דאָדיכע שעצט זיך גליקלעך, און ווער שמוי עסט דאָדי—דער איז אפן זיבעטן הימל! נאָר דאָדי דער עקאָנאָם איז א טיפ פאר זיך, און ער פארהינגט באשריבן צו ווערן אינ א באזונדער קאפיטל.

69. דאָדי דער עקאָנאָם

א נאטור-מענטש. — דער אלטער לאיען הייענט די געשיכטע פון פעטער דעם גרויסן, און דאָדי ווערט אנשלאָפן. — בא דאָדיכע איז שטיבל. — דער העלד שרייבט ראָמאנען און טראגעדיעס און טראכט ניט פון זיין אויגענעם „ראָמאן“.

דער עקאָנאָם איז געווען א מענטש א גוואר, א גיבער. ניט אזוי הויך געוואקסן און ניט אזוי גראָב געפאקט ווי גוט געבויט און שטארק פארפונדעוועט. א בולאנער מיט קליינע אויגן א ביסל קאסאָקע. די פלייצע — שטאָל. די ברוסט—אייזן. א האנט—א האמער. ניט איטלעכס פערד האָט אימ געקאָנט לייגן אפ זיך. און האָט ער זיך אוועקגעזעצט אפן פערד איז ער געווען ווי צוגעוואקסן. און איר האָט ניט געוויסט, ווו לאָזט זיך אויס דאָדי און ווו הייבט זיך אָן פערד. פאר דאָדין האָבן אלע גויימ געהאט דאָס קאדאָכעס, געציטערט איי מאס-מאָוועס פאר זיין האנט, כאָטש געשלאָגן האָט ער זיך זויער זעלטן. סייגן אונטער א נויט. דעמלט, ווען ווערטער זינען ניט בעקויעב צו טאָן נאָרנישט. עס איז גענוג געווען, איינער זאָל א זאָן טאָן „אָן גייט דאָדי“, אז אלע גויימ, גויעס און שיקסעס, וואָס זינען געשטאנען

און געפלאפלט, זאלן זיך א נעם טאָנ מיט כיישעק צו דער ארבעט. צו-
געקומענ צו די ארבעטער, האָט האָדי פּינט געהאט צו יויצע זיין
מיט ווערטער. ער האָט זיך גענומען צום אקער, צום סערפ, צו דער
לאָפּעטע אָדער צום זאסטופ און האָט מיט זינע הענט באוויזן א ביי-
שפּיל, וויאזוי מע באדארפ ארבעטן. אָפּנארן דאָדין איז געווען שווע-
לעך, און גאנווענענ בא אימ — אומעגלעך. פאר גניווע איז בא איז
די גרעסטע שטראַפּ געווען ווינציק. און פאר שיקערן איז ער געווען
איישלעהווע. אויסטרינקען א גלעזל בראָנפּן — דאָס מאכט ניט אויס.
נאָר פארשיקערן זיך און מאכטן סקאנדאלן — דאָס ניט. כּעס ניט
זיכער.

הינט שטעלט איך פאָר, אז אָט דער דאָדי, דער גוואר, וואָס פאר
אימ האָט געציטערט א גאנצ דאָרפ מיט גוימן, אז ער איז געשטאנען
פארן אלטן לאָיען, איז אימ געווען ניט צו דערקענען. קלענער פון
א קינד, שטילער פון א שעפלע. די הענט אראָפּגעלאָזט. דעם אָטעם
פארהאלטן, א סאָלדאט פאר א גענעראל, א פעלדמארשאַל באדארפ
ניט שטיין מיט מערער רעספעקט און מיט מער מוירע און דערעכער-
רעז, ווי דאָדי איז געשטאנען פארן אלטן באלעבאָס. אָנגעמוען איז דאָרפ
ארעין אלס יונגל, איז ער שוין פארבליבן דאָרט אפ שטענדיק. גער
וואָקסן און געגאנגען אלץ העכער און העכער, ביז דער אלטער האָט
אימ געקרוינט מיטן נאָמען עקאָנאָמ, דאָס הייסט, ער האָט אימ גער-
מאכט פאר אַאָפּזעער איבער אלע עקאָנאָמיעס, דאָ איז דאָרפ האָט דאָ-
די כאסענע געהאט, באקומען זיין געהאלט, א באזונדער שטיבל מיט
א באזונדערן נאָרטן, מיט מעל, מיט שטרוי, מיט האָלץ, מיט א פאָר
מעלסקעדיקע בעהיימעלעך — געוואָרן א שטיק באלעבאָס און א טאטע
פון קינדער. און דאָך האָט ער קיינמאָל ניט געוואגט פארן אלטן בא-
לעבאָס זיך צוועצן אפילע אפ א מינוט. נאָר איינמאָל איז זיין גאנצ-
לעבן איז ער געזעסן פארן באלעבאָס, האָט זיך געטראָפּן א אינציר-
דענט, וואָס דאָדי האָט אימ געהאט צו געדענקען דאָס גאנצע לעבן.
איך האָב שוין, דאכט מיר, אויבן באַמערקט, אז דער אלטער
לאָיען האָט ליב געהאט אופצוקלערן, לערנען יעדן איינציקן, טיילן
זיך מיט דעם, וואָס ער ווויסט. איינמאָל, איז א לאנגער ווינטער-נאכט
איז דאָס געווען, האָט דאָדי אָפּגעגעבן א ראפארט פון די עקאָנאָמיעס,

שטייענדיק פארן אלטן אויסגעצויגן, ווירער שטייגער אין גענעריקט דעם דאפארט, האָט דאָר די געווארט, מע זאָל אימ הייסן גיין. איז אָבער דער אלטער געווען אופגעלייגט און געוואָלט נאָך א ביסל שמועסן, שוין ניט פונ די עקאָנאָמיעס, נאָר פונ זיטיקע זאכן, וועגן די שכינימ, די פאָ-ליאָן — ביז ער איז ארום אפ א געשפרעכ וועגן פוילן און וועגן דעם פוילישן אופשטאנד. פונ די פוילן איז ער ארום אפ די רוסן, אפ דער רוסישער היסטאָריע פאר פעטער דעם גרויסן. און אזוי ווי אפן טיש איז געלעגן די רוסישע היסטאָריע איז דער העברייזשער איבערזעצונג פונ מאנדעלקערן, האָט ער גענומען ליינענ און פארטשטשן אפ יודיש פאר דאָר די גאנצע געשיכטע פונ פעטער דעם גרויסן. ליינענענדיק די געשיכטע, האָט ער געהייסן דאָר די צוועצן זיב אפ א שטול. האָט דאָר די ניט געוואנט. האָט דער אלטער געהייבן נאָסאמאָל. האָט ער שוין געמוזט זיב אוועקזעצן. און אוועקגעזעצט האָט ער זיב בא דער טיר, אונטערן אלטן וואנטזויער. דאָר די קאָפ איז ניט געוויינט געוואָרן צו אזעלכע לעקציעס, און דערצו איז ער נאָך געוועסן אויב, האָט ער אָנגעהויבן צו דריימלען, די אויגן האָבן זיב אימ געקלעפט, ביז ער איז אונטערן אלטן קאָל פאוואָלינקע גאנצ געשמאק אנשלאָפן גע-וואָרן. אצינד וועלן מיר קאָזן דאָרן, ער זאָל זיב שלאָפן און מיר וועלן דערווייל זאָגן א פאָר ווערטער וועגן דעם דאָרפישן וואנט-זייגער.

דאָס איז געווען אן אלטער אינוואליד, וואָס האָט שוין לאנג אָפ-געדינט זינע יאָרן און וואָלט שוין קאָנג געמעגט רוען אפן בוידעם צווישן אלטע אָפגעלעבטע שמאטעס. האָט אָבער דער אלטער קאָיעו געהאט א מאָדנע ליבשאפט, א מינ טראדיציע, דאפקע צו אלטע זאכן. אשטייגער, צו אן אלטן אָפגעריבענעם שפיגל, וואָס סאוויזט צוויי פענעמער, צו אן אלטער האלב צעפאלענער קאָמאָדע, וואָס ארויסציען א שופלאָד קומט אָן שווער, קיריאס יאמסופ, און נאָך אזעלכע אלטע זאכן. צום ביישפיל, בא אימ אפן שרייבטיש איז קאָליאמאָוו געשטאנען אן אלט-מאָדיש טינטערל — א גלעזערן שטיוועלע אין א שווארצ הילצערן שיסעלע. אָנגעשאַטן מיט זאמל. פאר קיין געלט האָט מען ניט געקאָנט פויעלן באַמ אלטן, ער זאָל ארויסווארפן דאָס דאָזיקע טינטערל און אריינפירן א נייעם, א ליטישן טינטער. דאָס איז געווען ניט מאכמעס

קארגשאפט. דער אלטער איז שוין געווען גאר ניט קיין קארגער. אדער-
 ראבע, האָט ער שוין געקויפט א זאכ, האָט דאָס באדארפט צו זיין
 דאָס בעסטע און דאָס טייערסטע. עס איז נאָר שווער געווען צו שיידן
 זיך מיט אן אלטער זאכ. דאָס אייגענע איז אויך געווען מיטן זייגער,
 וואָס פאר אלטקייט האָט ער זיך גענייטיקט איין וואָג. אלע מאָל איז צו-
 געקומען צו איינע א ניע געוויכט. איידער דער דאָזיקער זייגער האָט
 באדארפט שלאָנג, איז ער זיך פארגאנגען מיט א הייזעריקן כריפען,
 ווי אן אלטער מאן א זאָקן, וואָס ליבט פון יאסטמע, אז ער באדארפ
 זיך אויסהוּסטן. דערפאר אָבער, אז ס'איז געקומען צום שלאָנג, האָט
 ער געשלאָנג, ווי א קלויסטער-גלאָק: באָמ! באָמ! — מע האָט געהערט
 אין דרויסן, ווי דער זייגער אליינגט איין שטוב.

אצינד קערן מיר זיך אומ צוריק צו דאָדין. דאָדין שלאָפט, און דער
 אלטער לייענט די היסטאָריע פון פעטער דעם גרויסן און פון זיין
 ווייב אנאסטאסיע. פלוצעם פארגלוסט זיך דעם זייגער קלינגען צען. האָט
 דאָדין זיכער געמיינט, אז ס'איז א סרייפע, דער „טויק“ ברענט. האָט
 ער זיך געגעבן א כאפ אפ מיט אן אימפעט און מיט א געשריי: „ווא-
 סער!“... דער אלטער האָט זיך דערשראָקן, האָט אוועקגעלייגט דאָס
 בוך מיט דער היסטאָריע פון פעטער דעם גרויסן און גענומען קוקן
 אפ דאָדין דורכ די בריִלן. אָט אָ יענעם קוק, זאָגט דאָדין, וועט ער
 געדענקען אז ער וועט לייגן אפן טויטן בעט...

דער לערער האָט ליב געהאט דאָדין פאר זיין נאטירלעכקייט און
 פאר זיין גוטסקייט. ער איז געווען איבערצייגט, אז אָט דער נאטור-
 מענטש האָט קיינמאָל אפ זיין לעבן קיין לייגן ניט געזאָגט. זיין גער-
 טרשאפט און זיין צוגעבונדנקייט צו זיין באלעבאָס און צו זיין מיש-
 פאָכע האָט ניט געהאט קיין גרענעצן. און ווייל דער לערער איז דאָרט
 געווען ווי אן אייגענער, איז ער בא דאָדין געווען פארעכנט אין דער
 מישפאָכע, און דאָדין איז געווען פאר איינע איין פיער און איין
 וואסער. בא דאָדין איז די אויבן איז אלץ, וואָס האָט זיך אָנגעקערט
 מיט דער פאמיליע לאַיען, געווען פון א העכערער מאדריינע. יעדן-
 פאלס, ניט גלייב מיט אלע איבעריקע מענטשן. ער האָט פאָשעט פאר-
 געטערט די דאָזיקע פאמיליע. און איר זכום האָט גענאָסן אויך דער
 לערער. אין די הייסע זומערדיקע טעג, אָדער אין די לאנגע ווינטער-

דיקע נעכט האָבן דער לערער מיט דער שילערנ לײב געהאט זיך ארײַנגע-
 באַפן צו דאָדין און צו דאָדיכענ. דאָרטן, אין דעם קלײנעם שטיבעלע
 מיט דער נידעריקער סטעליע, וואָס מע קאָן דערלאַנגען מיט דער האַנט,
 האָבן זיי זיך געפילט אלעמאָל בעסער, ווי אינדערהײם. עמם באַ דאָר-
 דינ זומער א זײערנ שטשאַוו מיט יונגן קנאַבל און ווינטער הייסע קאַר-
 טאָפּל אין די העמדלעך מיט געזאלצענע אונערקעלעך, אָדער געפרוירענע
 געגענערטע קרויט, האָט געהאט זיכען טעמיג און איז געווען טױזנט
 מאָל בעסער פון די טייערסטע מיכאַלים באַמ טיש. און ווער שמועסט,
 אז דאָדים ווײב פעסי האָט געמאָגן לעקעך, אָדער געפרענגלט שמאַלץ—
 דעמלט איז געווען פאַר די יונגעלײט א יאַנטעוו. א קלײניקײט —
 הייסער לעקעך, נאָרוואָס פונעם אויוונ אָדער פרישע פעטע גרויוענ,
 וואָס צענייען זיך אין מױל, אזוי ווי דער מאַן, וואָס די יודן האָבן
 געגעסן אין דעם מידבער.

מערסטנטייל זײנען זיי געווען געסט באַ דאָדין און באַ דאָדיכענ
 ווינטער. דעמלט, ווען די ביימער ווערן אַנגעהילט אין ווינט, זענען
 אויס ווי איבערגעפרוירענע מייסיג און טאכריכטיג. דאָס דאָרפ פאַר-
 לירט דעמלט דעם זומערדיקן רײז און פראכט, און עס בלייבט איבער
 מער ניט, און ארײַנטאפן זיך צו דאָדין אינעם ווארעמאָנגעהויעטן
 שטיבל און קוויקן זיך מיט פעסיעס מיכאַלים. ס'איז מוירעדיק שטיבל
 דער שניי איז טיפּ. קיינער קומט ניט. ס'איז טרויעריקלעך אפן הארצן,
 אומעטיקלעך אפ דער נעשעמע. סײַרן מע הייסט אמאָל אַנדרייען אַנע-
 שפאנען די פערד אין א ברייטן שליטן. מע פעלצט זיך אָן, מע דעקט
 זיך צו מיט א ווארעמער „כאראניצע“ און מע פאָרט זיך דורכ פון
 איינ פאָלואראַק אינעם צווייטן. דאָרט שטעלט מען דעם סאַמאָוואַר,
 מע טרינקט זיך אָן מיט טױ און מע פאָרט צוריק.

דער ווינטער האָט אָבער זײנע גוטע מינעס — ס'איז דאָ צײַט
 גענוג אפ צו לעזן און אפ צו שרײַבן. אין די קימאַט דרײַ יאָר, וואָס
 דער העלד האָט פאַרבראכט אין דאָרפ, האָט ער אָנגעשריבן א סאַכ
 מער, ווי ער האָט געשריבן נאָך דעם, ווען ער איז שוין געווען א
 שרײַבער אין געהױסן, „שאַלעמאַלייכעם“, אין צען יאָר. עס האָט זיך
 אים קיינמאָל אזוי ברײַנג נישטגעשריבן, ווי אינ יענער צײַט. און געשריבן
 האָט ער גאַנצע נעכט — גהױסע הארצריסנדיקע ראָמאַנען, שרײַבער-

דיקע דראמעס, פארפלאַנטערטע טראגעדיעס און קאָמעדיעס. עס האָבן זיך געגאַסן די געדאַנקען, ווי פון א פּאָס. עס האָט געשפּרודלט די פּאַנטאזיע, ווי א פּאַנטאַנ. צוליב וואָס דאָס אַלץ איז געשריבן גע- וואָרן—האָט ער זיך קיינמאָל נישט געפרעגט. קוימ איז פּאַרטיק געוואָרן באַ אימ א „זאכ“, האָט ער דאָס איבערגעלייענט פאַר זיין שילערן — און ביידע זינען געווען אנטציקט. ביידע זינען זיי געווען איבער- ציגנט, און דאָס איז א מינסטער־ווערק, — אָבער נישט אפּ לאַנג. קוימ איז ער פּאַרטיק געוואָרן מיט אַן אנדער ווערק, אזוי איז שוין דאָס צווייטע געווען א מינסטער־ווערק, און דאָס ערשטע איז געוואָרן בלאַס, אָפּגעבליאקעוועט. דאָס בעסטע אָרט פאַר דעם איז געווען דער אויוון. און אזוי איז אוועק מיטן פייער נישט איינ טוצ דאָמאַנען און נישט איין צענדליק דראמעס...

אז דער באַכער איז געבוירן געוואָרן צו זיין א שרייבער — איז דעם איז באַ זיי ביידיג נישט געווען קיין שום סאָפּעק. דער לערער מיט דער שילערן האָבן דערפון גערעדט, געפאַנטאזירט, געבוירט די שענס- טע לופט־שלעסער. ריינדליך פון פאַרשיידענע פּלאַנען פון פאַרשיידענע ווערק, האָבן זיי פאַרגעסן פון זייערע אייגענע פּלאַנען... וועגן דעם איז איבערהויפּט נישט געווען באַ זיי קיינמאָל קיין שום ריייד. עס איז זיי קיינמאָל נישט געקומען אפּ די געדאַנקען צו דערקלערן זיך איינס דאָס אנדערע אין זייערע געפילן, אָדער צו פאַרטראַכטן זיך אפּן גוידל פון זייער אייגענעם ראָמאַן... דער נאָמען „ראָמאַן“ איז, אפּאַנעם, געווען צו שאַבלאָגן, דאָס וואָרט „ליבע“ איז געווען צו באַנאַל פאַר די געפילן, וואָס האָבן זיך אנטוויקלט און אויסגעוואקסן צווישן די צוויי יונגע־לייטלעך. זיי זינען ביידע געווען אזוי נאַטירלעך איינס פאַר דאָס אנדערע, אז ס'האָט גאָרניט געקאָנט זיין מעגלעך, ס'זאָל זיין אנדערש. וועט דען קומען אמאָל אפּ די געדאַנקען אַ ברודער, ער זאָל זיך דערקלערן אַין ליבע צו זיין שוועסטער? איך האָב מוירע, אז מיר וועלן זיין נישט ווייט פון עמעס, אויב איך וועל זאָגן, אז זיך טייער פאַרשויענען, מענטשן מיטאַצאד, האָבן א סאַכ מער געוויסט און גאָר אַן ערעכ מער געדענקט פונעם ראָמאַן פון די יונגע העלדן, איינ דער די העלדן אליין. צו יונג זינען זיי געווען ביידע, צו נאָו און צו גליקלעך. אפּ זייער הימל איז נישט געווען קיין שפּרענקעלע. זיי האָבן

ניט ארויסגעזען פון ערגעץ קיין ווידערשטאנד, און וואָס איז דער איקער — זיי האָבן קיינמאָל ניט געדענקט דערפֿון. אין דער צייט פֿון די קאהגע דרבי יאָר פֿון זייער באַקאנטשאַפט האָבן זיי ביידע ניט געקלערט אפֿילע איינ מינוט פֿינ צעשיידן זיב. און דאָך איז געקומען דער טאָג, ווען זיי האָבן געמוזט זיב צעשיידן. דערווייל ניט אפֿ שטענדיק, נאָר אפֿ א קורצע צייט.

דאָס איז געווען די צייט, וואָס דער העלד האָט זיב באַדארפט שטעלן צום „פֿריזיוו“.

70. דער פֿריזיוו

מע רעדט שטארק פֿון „פֿריזיוו“ — ער געזעגנט זיב מיט דער שילערן און פֿירט פֿונסאַפֿיעווקע א בריוו צום „פֿרעהוואָדן-מעל“ — די פֿאנטאזיעס אפֿן וועג. דער בריוו ווירקט, און עס דערגייט ניט צו זיבן נומער. — א מיטע מיט א זונ א קאלד-ער קערט זיב אומ צוריק אין דאָס, נאָר די כאלומעס ווערן אלץ ניט מעקויעט.

מע קאָן מיט זיבקרעפֿט זאָגן, אז קימאט אין דער גאנצער צייט פֿון די אויבן באַשריבענע דרבי יאָר איז ניט אוועקגעגאנגען אין סאָר-פֿיעווקע קיין טאָג, וואָס מע זאָל ניט, הערן דאָס וואָרט „פֿריזיוו“. פֿארן אלטן לאַיעוו איז דער פֿריזיוו געווען א קראַנקייט, א מאַניע אזעלכע, וואָס האָט אימ ניט געלאָזט רוען באַטאָג און שלאָפֿן באַטאָכט. א גאנצ פֿארמעגן האָט דאָס אימ אָפֿגעקאָסט. וואָס איז די מיסע? זיבן זונ יעד שוע האָט באַדארפט שטיין צום פֿריזיוו, האָט דער פֿאָטער קוידעמ זיב אוועקגעלאָזט אין טשערניגאווער גובערניע, האָט זיב דאָרט אָפֿגעוואַל-גערט א צייט, אויסגעריסן געוואָרן און האָט אַינגעהאנדלט א „קוויר-טאנציע“. דאָס איז געווען איינע פֿון די געציילטע עטלעכע „זא-טשאַטנע קוויטאנציעס“, וואָס דורכ זיי איז מען אויסגעלייזט געוואָרן פֿונעם פֿריזיוו. דאָס הייסט, אז ווער עס האָט געקענט צושטעלן אז „קוויטאנציע“, דער איז געווען פֿריי פֿון צו גיין דינען און ער האָט זיב גערעכנט נאָר אין דער „אָפֿאַלטשעניע“ (רעזערוו). וואָס אזא „קוויטאנציע“ האָט אָפֿגעקאָסט, וואָלט אן אנדערער געקאָנט זיבן א

גרויסער נאָגיד. פארן אלטן לאַיעוו איז אָבער צוליב א קינד קיין זאך
ניט געווען צו טייער.

פארטיק געוואָרן מיט דער „קוויטאנציע“, האָט זיך אָנגעהויבן א
נייע קאסענע. עס האָט אויסגעבראַכן די רוסישטערקישע מילכקאַמע,
און מע האָט געשמועסט, אז עס וועט דערגיין צו די „אָפּאָלטשענצעל“
(רעזערווירטן). וויבאלד אזוי, באדארפ מען דעם זון באוואָרענען מיט
א „וויסנ בילעט“ באצייטנס. דאָס האָט געהייסן: מע דארפ דעם
אָפּאָלטשענצעל שטעלג צום „פּרוּאַמ“, אונטערזוכן זיין געזונט, אפּ וויפּל
ער טויג פאר א סאָלדאט. איין עס האָט זיך ארויסגעוויזן מינאסטאמ,
אז פאר א סאָלדאט טויג ער ניט, און מע האָט אימ געגעבן א ווייזן
בילעט, דאָס הייסט, מע האָט אימ, דאָלזען גאָט, „פארבראקעוועט“...
מע האָט אימ ניט נאָר „פארבראקעוועט“ פונ פּרוּזיוו; מע האָט אימ
געמוזט דערנאָך אוועקשיקן איין די ווארעמע לענדער, קיין מענטאָן און
קיין ניצע, ער זאָל זיך קורירן, וואָרעם ער איז געווען ערנסט קראַנק
אפּן הארצן, פונ וועלכער קראַנקייט ער איז עטלעכע יאָר ארימ, ווי מיר
וועלן דאָס זען א ביסל ווייטער, טאקע געשטאָרבן... אָבער דערווייץ האָט
זיך געטאָן כווישעכ: מע איז געפאָרן קיין קאניעוו, מע האָט זיך באקענט
מיטן איספּראוויניק, מיטן פּרעהוואָדיטעל, מיט די דאָקטוירים. די טשיר
נאָוויקעס פונ דער „פּריסטטווייע“ האָבן געשלעפט געמילעסכאסאָדימ.
יידן גוטע שרייבט איין באַלייעס האָבן אָפּגעלעקט א בייטל. ווער
עס האָט געהאט גאָט איין הארצן, דער האָט געפאָמפעט געלט. האַקלאַל,
עס איז געווען פּול די שטיב מיט פּרוּזיוו, פּרוּזיוו און פּרוּזיוו...

און אז ס'איז געקומען די צייט, וואָס דער העלד פונ דער ביאָגראַפֿ
פיע האָט באדארפט זיך שטעלן צום „פּרוּזיוו“, איז דער אלטער לאַיעוו
געוואָרן נערווען. קוידעמקאָל האָט ער זיך א סטארעווע געטאָן און
האָט געזען, מע זאָל דעם לערער באצייטנס אריבערפירן פונ זיין גע-
בורט־שטאָט, פּינ בערעיאסלעוו, קיין קאניעוו און צושרעבן צו דער קא-
ניעווער „פּריסטטווייע“,—דאָרט וווּ לאַיעוו האָט א האנט און קאָ-
עפעס טאָן... מיר דאכט, אז אן אייגענר פאָטער באדארפ אזוי גיט
טראָגן אפּן קאָפּ זיין זון, ווי דער אלטער לאַיעוו האָט געטראָגן דעם
לערער. נאָכ מער: דער לערער אליין האָט ווינציקער מוירע געהאט
פארן „פּרוּזיוו“, ווי די פאמיליע לאַיעוו. באמ באַכער אליין איז דאָס

פֿאַרן קײן קאַניעוו און זײַך שטעלן צום פֿרײזוו געווען א גאַנצער יאָגײַ
 טעוו. ער האָט זײַך באַשטעלט א פֿאַר הײַטע שטײוו, א סאָלאַדאָסמקע
 באַשלוס און אױז געווען בױבן אומעזומענ, „אַרײַנצוטדעמט אײַן דער
 דינסט“. ער אױז געווען זײַכער, און ער וועט אײַן דער דינסט אױסנעמען,
 נױסעכײַן זײַן באַ „נאַטשאַלסטױע“ און ווערן אײַנגײַבן אן אײַנטער
 אָפּיצער, אָדער א פֿעלדפֿעל, — העכער דערפֿון קאָן דאָך א יוֹד נײַט
 גרײַכנ... נאָר אן אױז געקומען צום רעכטן שפּײַץ, און ער האָט שױן
 טאַקע באַדאַרפֿט זײַך זעצן פֿאַרן, האָט ער מיטאַמאָל פֿאַרלוירן דעם
 גאַנצן קוראַזש. עס אױז אײַם א באַרפֿע, א בױזאָיען, נאָר ער מוז זײַך
 מוידע זײַן, אן אױז געקומען צום געזעגענען זײַך מיט דער פֿאַמיליע
 לֵאָיעוו, עפּשער אפּ שטענדיק, האָט אײַם פֿאַרפֿרעסט דאָס האַרץ מיט א
 מאָדנער בענקעניש און ער האָט זײַך באַהאַלטן באַ זײַך אײַן בײַדער,
 פֿאַרגראָבן דאָס פֿאַנעם אײַן קײַשן און געוויינט מיט בײַטערע-בײַטערע
 טרערן...

נאָר ער אױז געווען נײַט דער אײַנציקער אײַן דער דאָזיקער שטובּ,
 וואָס האָט בײַטער געוויינט. באַ זײַך אײַן בײַדער האָט זײַן שײַלערן נאָך
 מער געוויינט. אירע אױגן זײַנען געווען געשוואָלן פֿון געוויינט,
 און זײַך האָט יענעם טאָג נײַט געקאָנט באַווײַזן זײַך צום טײַש אפּילע...
 אונטער אן אױסרייך פֿון א שטאַרקן קאָפּווייטעק אױז זײַך געבליבן
 דעם גאַנצן טאָג באַ זײַך, נײַט געוואָלט זען קײַנעם.

טרויעריק, זײַער טרויעריק אױז געווען דאָס געזעגענען זײַך. טײַ
 שעםאָוו אױז געווען אײַן זשטובּ, און אפֿן האַרצען וויסט און פֿינצטער.
 שײַן און דער העלד אױז געײַכט אײַן פֿאַעטאָג אײַן אַנדריי דער קוטשער
 אױז גרײַט געווען זײַך א נעם טאָג צו דער בײַטש, האָט דער יונגער
 העלד צום לעצטן מאָל א קוק געגעבן אײַן פֿענצטער און דערזען צוויי
 פֿאַרוויינטע אױגן, וואָס האָבן גערעדט אָן ווערטער, נאָר קלאָרע דײַ
 בורײַם: „פֿאַר געזונט, טײַערער, טײַערער, נאָר קום צוריק וואָס זײַכער,
 וואָרעם אײַך קאָן אָן דײַר נײַט לעבן!“... דײַ דאָזיקע ווערטער האָט דער
 באַכער געהערט מיט אַלע זײַנע כּושימ, און זײַנע אױגן האָבן אײַך
 געענטפֿערט: „זײַ געזונט, טײַערער, טײַערער, אײַך קום צוריק צו דײַר,
 וואָרעם אײַך קאָן אָן דײַר נײַט לעבן!“... און ערשט אַצײַנד האָט ער דער-
 פֿילט, ווי שטאַרק ער אױז צוגעבונדן צו דער דאָזיקער שטובּ, און אן אױז

נאָר ניטאָ אפּ דער וועלט אזא קויעב, וואָס זאָל אימ קאָנען אָפּרײַסן
 פונדאנען, סײַדן דער טױט... און די געדאַנקען צעשפּילן זיב, און
 די היציקע פּאַנטאָזיע כאַפּט אימ אונטער אפּ אירע פּלינגען און ער
 הייבט אָן צו כאַלעמען, וויאָזוי ער וועט קומען צוריק, וועט ער פּרױער
 זיב אנטרעקן פאַר איר, דערנאָכ פאַר איר פּאַטער און מוטער. וויאָזוי
 ער וועט זיב ווענדן צום אלטן און וועט אימ זאָגן דעם פּאַסעק: „אהב-
 תי, איב האָב ליב אײַער טאַכטער, טוט מיט מיר וואָס איר ווילט!“...
 וויאָזוי דער אלטער וועט אימ ארומנעמען און וועט אימ זאָגן: „גוט,
 וואָס דו האַסט מיר געזאָגט — איב קוק שױן לאַנג ארויס דערופּ“...
 דערנאָכדעם הייבט מען זיב אָן צו גרױטן צו דער כאַסענע. מע ברענגט
 אראָפּ שנידערס פּונ באַסלעוואָן פּונ-טאַראַשטשע, וואָס נײַען מאַלבושימ
 פאַר כאַסנדיקאַלע... מע באַקט לעקעכער און מע פּרעגלט אײַנגעמאַכט...
 נאָכ כאַסנס צאָר שיקט מען ארויס די גרױסע קאַרעטע, וואָס אינ
 שטאַל, וואָס ווערט גענוצט נאָר אפּ אַן עקסטרע זאַכ. און עס קומען
 צו פּאַרן דער טאַטע, דער פּעטער פּינע און די איבעריקע מיטפּאַכע...
 מע ווייסט ניט פּונוואַנען, נאָר עס וואַקסט אויס אפּ דער כאַסענע
 שמוליק... אָט אַ יענער כאַווער שמוליק דעם האָווס, „שמוליק דער
 יאַסעם“, וואָס האָט געהאַט אינ זיב אזעלכע שײַנע מײַהעס... ער
 צעקושט זיב מיטן כאַסן און זאָגט צו אימ: „נו, שאַלעם, האָב איב
 דיר געזאָגט, אז דער אויער איז דינער?“...

די דאָזיקע קינדערשע זיסע כאַלוימעס און די ייַנגלשע גאָלדענע
 פּאַנטאָזיעס וועבן זיב זיב אימ אינ דער מאַכשאַווע דעם גאַנצן וועג—
 ביז ער קומט צו פּליען קײַן קאַניעוו. אָפּגעשטעלט זיב זיב אַ דעם
 אלטן לאַיעווס אַ קאַרעוו, אַ יוד אַ הויקער, נאָר אַ נאָגיד, וואָס האַלט
 אַ ווינשענע פאַר פּריצימ. — זײַן נאָמען איז באַרעכ פּערטשיק, —
 פאַלט ער ארײַן אינ די אַסאַקײַם פּונ „פּרױוון“ און גיט איבער דעם
 אָדן דעם פּרערוואָדיטעל אַ בריוו. אינעם בריוו שרײַבט דער אלטער
 לאַיעוו, אז ער שיקט צימ „פּרױוון“ זײַן לערער און וויל האַפּן, אז
 ניט שפּעטער זוי אינ אַ וואָכ ארומ זאָל ער אימ האָבן צוריק אַ באַ-
 פּרײַטן... דער אָדן דער פּרערוואָדיטעל האָט איבערגעליענט דעם בריוו
 און געענטפּערט נאָר אײַן וואָרט: „באַדראַשאַ...“ און דאָס איז גענוג גע-

ווען, אז דער באַכער זאָל זיין רויק. ער איז געגאנגען צום „פּריוויו“, געצויגן א גורל און ארויסגענומען א נומער 285. מע קאָן ניט זאָגן, אז דאָס זאָל זיין אזא הויכער נומער. נאָר בא נומער 284 האָט זיך דער „פּריוויו“ געשלאָסן... און דער לערער איז ארויס פּרע. איז זיין זכום זינגען באפּרייט געוואָרן נאָך עטלעכע ייִדישע קינדער מיט העכער דע נומערן, און די סימבע איז געווען יענצ יאָר איז קאניעוו זייער גרויס!..

צו דער סימבע פונעם „פּריוויו“ איז געקומען צו פאָרן קיין קאָניעוו פון פּערעיאַסלעוו אויב דער פּאָטער פונעם באַל-האַפּריוויו, און, אויב איב האָב קיין טאָעס ניט, איז דער פּעטער פּיניע אויב געקומען — ער האָט געהאט איז קאניעוו א מעכונט, — און די סימבע איז געווען טאָפּל. באַרויב פּערטשיק האָט געלייזט פאר זיין ווייני און דער באַל-סימבע האָט אוועקגעשיקט א דעפעש קיין סאַפּיעווקע דורך סטאניציע באַראניעפּאָליע: „מאַזל־טאָו, צו מיר ניט דעהגרייכט. בינ פּרע. כ'פּאָר ארויס מאָרגן פּרי צוריק“.

ניט איינ מאָרגן איז אָכער אוועקגעגאנגען, ביז דער העלד האָט געקאָנט ארויספאָרן פון קאניעוו. וואָרעם עס קאָן דען זיין א ייִדישע סימבע זאָל ניט פארשטערט ווערן? עס האָט זיך געפונען איינער, ווישניסקי אָדער ווישנעווסקי, א ייִד א שרייער מיט א קאָל פון א גראַד גער. האָט ער געהאט א זון א קאליקע, וואָס איז געווען זיכער, אז ער וועט ארויס פּרע. צום סאָפּ האָט מען אימ אָפּגעגעבן פאר א סאָלדאט. האָט דאָס דעם פּאָטער פארבאקט באַם הארצן, און ער האָט גענומען שרייען און גראַנערן: „סטעטש, זיין זיך, דער קאליקע, וועט גיין דיר נען פאר די מעיוואָסימ, וואָס האָבן זיך געלאָזט קאָסטן געלט?“ בעט מען אימ, ער זאָל אזוי ניט שרייען. זאָגט ער: „איב שריע דענ? איב רייך, דאכט מיר, שטיל“. און ער הייבט אָן צו גראַנערן נאָך שטארקער, אז „ער ווייסט פון דעם סייכל, פארוואָס דער אָדן דער „פּרע-וואָדזשעל“ האָט צוגענומען קאליקעס“, און ער דערציילט יעדן איינ-ציקן דעם „סייכל“ בעסאָד סוידעס, נאָר אזוי הויב, אז עס ווייסט שוין דערפון די גאנצע שטאָט מיט אלע סימאָנימ. און אפילע מיטן לאָשן פונעם בריוו, וואָס דער אַלטער לאָיעוו האָט געשריבן צום „פּרע-

וואָדיטעל" (פאר א יודן איז ניטאָ קיין סאָר). און דער יוד האָט גע-
געבן צו וויסן, אז ער וועט דאָס ניט פארשווינגן. ער וועט אוועקגעבן,
זאָגט ער, „פאָד סוד" (צום געריכט) דעם פרעוואָדיטעל מיט די דאָך-
טורירי, מיט דער גאנצער „פריסטטווע". רופט מען אָפּ דעם יודן אפּ
א זיט און מע זאָגט אימ צו, אז מע וועט זיך צונויפלייגן און מע וועט
ארויסנעמן זיין זון דעם קאליקע פונ פּאַלס... וויל ער ניט הערן פונ
צוזאָגעכצן. פונ „וכך היה אומר" ביז וכך היה מונה" * פאלט מען,
זאָגט ער, זיבן מאָל קוירימ. ער וויל, זאָגט ער, זיך זען מיט דער מאַט-
בייע, און ער הייבט שוין גאָר אָן צו רייזן אפּ רוסיש: „כאַטשו,
זאָגט ער, ווידעט דענני!" און עס האָט גאָרניט געהאַלפּן. עס האָבן זיך
ארינגעלייגט מענטשן. מע האָט געמאכט אן אסיפע און נאָך אן אסיפע
און נאָך צוויי אסיפעס, און די באַפרייטע פּריוויוניקעס האָבן זיך
צונויפגעלייגט און סאשטייערט, ווערמיט א פופציקער און ווער מיט א
הונדערטער, און מע האָט די צונויפגעזאמלטע סומע פאטאנדערנע-
טיילט צווישן די אָפגעגעבענע יודן. דעם גרעסטן כוילעק האָט גענומען,
פארשטייט זיך, דער יוד דער שרייער. ער האָט געטיינעט, אז אימ קומט
מער פונ אלע, דערפאר וואָס זיין זון איז מער קאליקע פונ אלע. הער
סייכל האַיאָשער האָט אפילע געזאָגט פארקערט: אדעראבע, וויל ער איז
א קאליקע, באהארפ זיין גרינגער אימ צו באַפרייטן! נאָר וואָס וועט
איר מאַכן מיט א יודן א שרייער, וואָס האָט א קאָל פונ א גראַעז?
דערזען, אז מע גיט אימ נאָך, ווי א בעניאָכיד, האָט ער זיך פארמאָסטן
אלעמאָל צו רייזן העכער און העכער. ער האָט געהאנדלט, ווי אן עמע-
סער נאַיאָמשטיק... א גליק, וואָס דער אויבן דערמאָנטער קאָרעו באַ-
רוך פערטשיק האָט געהאט א באַפויל פונ דעם אלטן לאַיעוו: „קארט
בלאנש", דאָס הייסט, מע זאָל דעם באַכער דעם פּריוויוניק געבן געלט,
וויפל ער וועט באַדארפן. ווער האָט געקוקט דעמלט אפּ געלט? פרי-
היט — דאָס איז געווען דער איינציקער פונקט, דער איינציקער
לייכטנדיקער שטערן. א באַפרייטער האָט ער זיך געפילט ערשט דעמלט,
ווען ער איז שוין געזעסן אינ פאָעטאָן, וואָס מע האָט אימ ארויסגעשיקט
אפ דער סטאַנציע קיין מיראַנאָווקע, און אנדריי דער קוטשער האָט אימ

* פראַזיק פונ יאַנקופּערדיקן דאוונען. — ר ע די.

איבערגעגעבן א גערום פון דער היים, און אלע זינען, דאנקענ גאט,
געזונט און אלץ איז איך אהרענונג, „וויסן בלאהאפאלוטשנאָ“ —
לאָזט אויס אנדריי און שמועסט זיך דורך מיט די פּעדלעך אפ זייער
לאָשן. און די פּעדלעך פארשטייען איך און טראָגן דאָס פּאָעטאַנדל
קימאט איך דער לופטן.

ס'איז א ווארעמער, ווייכער אָסיענדיקער טאָג. די זון יכראָט ניט,
ברייט ניט, נאָר זי גלעט און צערטלט. און עס שליסן זיך די אויגן.
און עס זועבן זיך כאלוימעס, זנדענע כאלוימעס. און עס בויען זיך
לופט-שלעסער, גאָלדענע לופט-שלעסער. אָט באלד איז ער אינדער
היימ. און קומט ער צו פאָרן אהיים, אזוי דעקט ער אופ פארן אלטן
לאָיען די קאָרטן: „היינז זעט וויסן, אז איך האָב ליב אייער טאָכ-
טער און אייער טאָכטער האָט ליב מיך“... אָט באלד, נאָך א האַלבע
שאַ, נאָך א פּערטל שאַ, אָט איז שוין דאָס באקאנטע באראנישפּאַליע,
דער וואָלד, דער לאַג, די „קלאַהבישטשע“, די ווינט-מילן, וואָס זענען
אויס פון דער ווינטן ווי דיזן, וואָס מאכט מיט די הענט: „אהערצול!
אהערצול!“... נאָך עטלעכע מינוט — און אָט איז שוין דער הויפּ. די
גרויסע ווייסע שטוב מיט די צוויי גאניקעס. ניין. עס איז א סאָפּעק,
אויב עס קאָן זיין א גרעסערע סימכע, ווען אן אייגן קינד קומט א
באפרייטער אהיים צו די פאָטער און מוטער. דער העלד האָט געהאט
צו דערציילן און דערציילן ניסימ וועניפלאָעס פונעם „פריזיוו“ —
יעצואס מיצהאיימ! נאָר דאָס סאמע וויכטיקסטע, ווי ער האָט זיך גע-
האט געגרייט, האָט ער ניט דערציילט, און די קאָרטן האָט יער פארן
אלטן לאָיען ניט אופגעדעקט... דאָס האָט ער אָפּגעלייגט אפ מאַרגן,
אפ שפּעטער... און דערוועיל איז פארבינגעטאנגען א טאָג און א טאָג,
א וואָך און א וואָך, ביז עס איז געקומען א קאטאסטראָפּע נאָך איינ-
געריכט, ידורכ א זעטיקן פארשוין, וואָס האָט דעם אלטן געעפנט די
אויגן אפ דעם דאָמאן.

דאָס איז געווען א יודענע א כאכאָמע מיט א ווינטן קוק, דעם
אלטנס א קרויווע פון בארדיטשעוו, מיטן נאָמען טויבע. מיר רופן
זי די „מימע טויבע פון בארדיטשעוו“. אז איר וועט זיך באקענען מיט
איר, וועט איר זען, אז דער נאָמען פאסט איר. נאָר וועגן איר — א
באוונדער קאפיטל.

71. די מומע טויבע פונ בארדיטשעוו

די מומע טויבע קוקט נאָך די יונגעלט. — דער אלטער לאָיעוו
ווערט געווירע פונעם סאָד. — די קאמאסטראָפע. — דער העלד
לאָזט זיך און דער וועלט ארענג א באליודיקטער. — מע כאפט
איבער זינע בריוו, און ער בלאַנדזשעט איך דער פונעבערע נאכט.

אינדערעמעסן האָט זי דאָרט קיינעם ניט אָנגעקערט קיין מומע.
סאכאקל איז זי געווען דעם אלטן לאָיעווס א קווינע. נאָר, ווי געזאָגט,
דער נאָמען „מומע“ האָט איר געפאסט צום פאָנעם. א יודענע ניט
קיינ שיינע, מיט א ראבעטינע געפינטלט פאָנעם און מיט א לאנגער נאָז,
האָט זי פארמאָגט א פאָר זייער קלוגע אויגן, וואָס אז זיי קוקן אפ אַיך,
נעמען זיי אַיך דורכ און דורכ. בא איר מאַן, זאָגט מען, גייט זי און
ספאָדעק, פירט אלע געשעפטן, איז גאנץ ריכ. און געקומען איז זי
אהער צו נאסט, נאָך א סאך יאָרן, וואָס מע האָט זיך ניט געזען.

פאהשטייט זיך, אז פאר אזא מומע, וואָס איז געקומען אויף פון
בארדיטשעוו, האָט דאָס פריזישע לעבן אין דאָרף אויסגעזען געני
ני און ווילד, און זי האָט אפ יעדער זאך געקוקט מיט אירע בארדי
טשעווער אויגן און האָט יעדע זאך באווינדערט. מיט דעם אלטן לאָיעוו
איז זי געווען אפ „דו“ און האָט אים אלצדינג ארויסגעזאָגט, וואָס זי
דענקט, און וואָס איר געפעלט און וואָס ניט.

לעמאָשל, איר איז געפעלט דאָס לעבן אין דאָרף, אין ליפט, די קענע,
די פערד, די פרישע מילכ, די פאשע, דאָס ברויט פון די אינגענע ווייזע.
אלץ שמעקט מיט ערד, אייגענע האָרעוואניע — אלצדינג גוט, אויס
געצייכנט גוט. אפילע דאָדי דער נאטור־מענטש איז איר געפעלט. איז
זי אָבער ניט אינפארשטאנען מיט איר קווענס דיסציפלין, וואָס ער
פירט זיך שוין צופיל מניסע פאָרעצ. א יוד א פאָמעשטיק, לויט איר
פארשטאנד קלעפט זיך עפעס ניט... אָדער, אישטייגער, לאָמיר זאָגן דאָס,
וואָס ער איז א גוטער פאָסעסער, א ליבהאָבער פון ערד — מאכטייסע,
אבי גאָט העלפט, מע קאָן מאכן געלט, ווערן א גוויר, פארוואָס גיט?
זי וואָלט זיך עפשער אויך ניט אָפגעזאָגט דערפונ... נאָר צו וואָס דארף
מען זיך אזוי דערווייטערן פון יודן? — אָט וואָס זי פארשטייט ניט.
פארוואָס פאָרט ער ניט ארויס קיין באַסלעוו, אז ער קומט א יודישער

יאָנטעווען? און ווידער האַלט זי אים פיר, לעמט ער לאכט אָפּ פון איר
 ערלעכע יודן, און „איניקל“ מיט אַ גרינער שאַל, וואָס פארבלאָנדזעט
 צו אים נאָך א נעדראַווע? א נעדראַווע גיט ער און נאָך מיט א ברייטער
 האנט, נאָר ער מאכט כוויזעס פונעם יודן. „א מער גיב ניט און מאַכ
 ניט כוויזעס“... אזוי טינעט מיט אים די מומע טויבע פֿינ באַרדיטשעווע.
 און נאָך א זאך. דער מומע טויבע איז געפעלן דער לערער. א
 גאנצ פֿינער לערער — מע קאָן ניט זאָגן. און א קענער. און דערצי
 נאָך א טאטנס א קינד — איז דאָך אוואַדע גוט. נאָר ווי שטייט דאָס
 געשריבן, אז א לערער דארף זיין א נאָענטער מעכטן מיט דער שר
 לערנ? און לויט איר מיינונג, איז דער דאָזיקער לערער שוין צו א נאָ
 ענטער מעכטן מיט זיין שילער. פֿונדאָנען ווייסט זי דאָס? — די
 מומע טויבע ווייסט. די מומע טויבע האָט אן אויג. די מומע טויבע האָט
 זיך געגעבן די מי נאָכצוקוקן דעם יונגן פאָר אפּ טריט און שריט, און
 זי האָט אליין געזען מיט אירע אויגן, ווי זיי האָבן געזעסן פון איין
 טעלער. ווי איז דאָס געווען? באַ דאָרין. די מומע טויבע פֿון באַר
 דיטשעווע האָט שוין באַר פֿון ערשטן טאָג באַמערקט, אז דאָס מיידל
 „גייט אויס נאָכן באַכער“ און אז דער באַכער „איז די קאפּאַרע נאָכן
 מיידל“... דאָס זעט ארויס, האָט זי געזאָגט, יעדער מענטש, סײַ
 עפּשער דער, וואָס איז אָדער א בלינדער אפּ ביידע אויגן, אָדער ער
 וויל ניט זען, וואָס באַ אים אונטער דער נאָז טוט זיך... סײַז גאנצ גע
 נאָ, האָט די מומע טויבע געזאָגט, מע זאָל זיך צוקוקן, ווי די צוויי
 זיצן באַמ טיש און וואַרפֿן זיך דורכ מיט א קוק, ריידן זיך איבער מיט
 די אויגן... פֿון דעמלט אָן, זאָגט זי, האָט זי פֿון זיי קיין אויג ניט
 אַראַפּגעלאָזט. די מומע טויבע האָט זיך ניט געפּוילט נאָכקוקן נאָך זיי,
 ביים זיי זיצן און לערנען, ביים זיי גייען שפּאַצירן, אָדער ביים
 מע זעצט זיך פֿאַרן.

אינמאָל — האָט די מומע טויבע דערציילט פֿאַרן אלטן, — האָט
 זי זיי באַמערקט אַרביטשפּאַצירן צו דאָדי דעם עקאָנאָם איין שטיב
 אַרביט. איז איר די מיסע באַרד ניט געפעלן? „וואָס האָבן אַזעלכע קינד
 דער צו טאָן באַמ עקאָנאָם איין דעם אַרעמענ שטיבל?“ פּוילט זי זיך
 ניט, די מומע טויבע פֿון באַרדיטשעווע, און כאַפט א קוק אַרביט אַ
 דאָדי דעם עקאָנאָם דורכ פֿענצטער און דערזעט, ווי דאָס פֿאַרל עסן

ביידע פון איינ טעלער. וואָס זיי האָבן געגעסן — ווייסט זי ניט. נאָר
געזען האָט זי, זיי זאָל אזוי זען אלדעס גוטס, ווי מע עסט און מע
רעדט און מע לאַכט... „איז דאָך מימאָנעפעשעכ: איז דאָס אַ שידעכ—
איז מאַכטייע, באַדאָרפֿן דאָך טאַטע־מאַמע וויסן. עלע וואָס רעגן —
ס'איז אַ ליבע? אַ ראָמאַנ? באַדאָרפֿן דאָך אוואַרע טאַטע־מאַמע וויסן
דערפֿונ... וואַרעם ס'איז אַ סאַך געזינטער און בעסער און שענער געבן
דער טאָכטער פֿאַר אַ כאָסן און אַרעמען לערער, וואָס פֿאַרמאָגט אינ
גאַנצן איינ פֿאַר העמלער, איידער וואַרטן, ביז דער דאָזיקער לערער
וועט אַנטלויפֿן מיט דער טאָכטער אינ אַ פינצטערער נאַכט קיין
באָסלעוו, אָדער קיין טאַראַשטשע אָדער קיין קאַרסן, און דאָרט
שטעלן אַ שטיִלע כּופֿע..."

אַט האָס זיגען געווען די טינעס פֿון דער מומע טויבע, ווי עס
האָט זיך נאָכרעם אַרויסבאוויזן. און אַנטדעקט האָט זי דאָס איר קווען
בעסאָד סוידעס, אַ האַלבע שאַ פֿאַר איר אוועקפֿאַרן. און אירע ווערטער
האָבן געפֿונען אַן אָפֿטלאַנג אין האַרצן פֿון אלטן לאַיען, וואַרעם אז
ער איז אַרויסגעגאַנגען מיט זיין קרויווע זי צו באַגלייטן, איז ער געווען
אַ צעקאָכטער און האָט רעם גאַנצן טאָג נאָכרעם ניט אויסגעריעדט
מיט קיינעם אַ וואָרט אפֿילע. ער האָט זיך פֿאַרשפֿאַרט כאַ זיך אינ
ביידער און האָט זיך שוין מער יענעם טאָג ניט באַוויזן.
אַפֿ דער נאַכט איז געקומען צו פֿאַרן דער זון, דער מאַסקל, יע-
שוע, און איז שוין געבליבן נעכטיקן אין סאָפֿיעוועקע. עפעס האָט זיך
דאָרט געטאָן. עפעס האָט זיך געקאָכט. מע האָט זיך פֿאַרשלאָסן מיטן
אַלטן אינ די אַלקעורס און מע האָט זיך געסוידעט. מע האָט געהאַלטן,
אַפֿאַנעם, אַ פֿאַמיליע־דראַט. די שילערן האָט זיך געקליבן גיין אפֿן
שפֿאַציר מיטן לערער — האָט מען זי אָפֿגעהאַלטן. צום טיש איז מען
ניט געגאַנגען אלע אייניגעם, ווי אלע טאָג, נאָר יעדער באַזונדער איז
געקומען אינ אַן אנדער צייט, אָפֿגעגעבן, אָפֿגעשטאַנען און אוועק
צו זיך. עס איז פֿאַרגעקומען אינ דער דאָזיקער שטייב עפעס אומגע-
וויינלעכס. אַ מאָדנע שטיִלקייט. די גרויזאַמע שטיִלקייט, וואָס טרעט
אַריין פֿאַר אַ שטורעם... ווער וואָלט זיך דאָס געקאָנט ריכטן, אז אַ
פֿאַר פֿילדעטיקע ווערטער, וואָס די מומע טויבע פֿון באַרדיטשעוו האָט
אַרענגעוואָרפֿן, זאָלן אַנאַרבעטן אזאַ כאַסענע און ברענגען אַן איבער-

קערעניש אינ א שטוב? עם קאָן זײַן, אז ווען די מימע טױבע זאָל געווען וויסן פֿרױער, אז אירס א וואָרט וועט ברענגען אזעלכע רעזולטאטן, וואָלט זי זיך ניט ארײַנמישן אהינ, וווּ מע דארפֿ ניט. ערשט העט שפעטער, אינ א צײַט ארום, איז מען געווירע געוואָרן, אז די מימע טױבע פֿונ באַרדיטשעו האָט באלד כאַראַקטע געהאט אפֿ דער גאַנצער מיסע אונ האָט געוואָלט כאַפֿן צוריק, נאָר ס'איז שוין געווען שפעט. האָט זי פֿאַרקערעוועט דעם דישעל אונ גענומען אײַנשטענען מיטן אלטן, אז דאָס אומגליק איז, אײַגנטלעך, נאָר ניט אזוי גרויס, אונ אז זי זעט ניט, וואָס האָט מען זיך דאָ אזוי צו ערגערן? וואָס איז שולדיק דער באַכער, וואָס ער איז אָרעם? „אָרעם איז קײַן שאַטדע“, אונ „גליק איז באַ גאָט“. אונ נאָך אזעלכע ווערטער (האָט זי אינ אימ ארײַנגערעדט. עם האָבן אָבער ניט געהאַלפֿן שױן קײַן ווערטער. די גאַנצע טײַטע פֿונעם אלטן איז געווען, אז צום באַכער, אײַגנטלעך, האָט ער גאָרניט. נאָר וויאָזוי האָט מען געוואַנט פֿירן א ראָמאַן באַ אימ אינ שטוב אָן זײַן וויסן? אונ אז זײַן טאַכטער זאָל נעמען א באַסן אן אָרעמבאָכער ארט אימ אויב ניט. נאָר וואָס דען? ווען ער, איר פֿאַטער, זאָל אימ געבן. ניט זי זאָל אַלײַן זיך אויסקלײַבן, נאָר ניט האָבן זיך אָנגעפֿרעגט באַ אימ! אָט דאָס האָט אימ געקרענקט מער פֿונ אַלדײַנג.

די אלע טײַטעס מיט די רײַד איז מען געווירע געוואָרן ערשט נאָכדעם, אינ א צײַט ארום. דעמאָלט אָבער האָט דאָס פֿאַרפֿאַלק, ווי די קאַשערע לעמעלעך, ניט געוויסט, ווער עם האָט זיי געשלייערט. זיי האָבן געפֿילט, אז עפעס קאָכט זיך. וואָס וועט זיך אויסקאָכן — וועלן זיי זעען מאָרגן. דער פֿרימאָהנג וועט זאָגן...

אונ אז עם איז געקומען דער פֿרימאָרגן, אונ אונדזער העלד איז אופגעשטאַנען, האָט ער שױן ניט געטראָפֿן קײַנעם. ניט דעם אלטן, ניט זײַן פֿרוי, ניט דעם זון, ניט זײַער טאַכטער. וווּ זײַנען זיי אלע? אוועקגעפֿאַרן. וווּהינ? מע ווײַסט ניט... פֿונ די מענטשן אינ הויפֿ קאָן קײַנער ניט זאָגן. אפֿן טיש איז געווען אָנגעגרייט פֿונ זײַנעטווענג א פֿאַקעט. געעפֿנט דעם פֿאַקעט, האָט ער געהאַפֿט צו געפֿינען א בריוו, א דערקלערונג. צום סאָפֿ איז אינעם פֿאַקעט ניט געווען קײַן אײַן וואָרט אפֿילע. דאָרט איז געלעגן נאָר געלט — די סכֿירעס, וואָס האָבן זיך צונױפֿגעקלײַבן פֿאַר דער גאַנצער צײַט. אונ מער גאָרניט. אינ הויפֿ

איז געשטאנען גרייט פונעם לערערס וועגן א שליטן (איז מיטן ווינטער
 איז געווען די געשיכטע) און א ווארעמע „באראניצע“ אפ איינצודעקן
 די פיס. פון די „מענטשן“ איז ניט געווען ארויסצובאקומען קיין
 איינציק וואָרט. אפילו דאָדי דער עקאָנאָם, וואָס וואָלט זיך פארן לערער
 און פאר דער שילערן געלאָזט שניידן די הענט, האָט אפ אַלע נאָכפרע-
 גענישן געענטפערט נאָר מיט א קנייטש מיט די פלייצעס און מיט א
 זיפּ. די מורע פארן אלטן איז באַ אימ געווען שטארקער פון אלץ...
 דערפון איז דער באַליידיקטער לערער נאָך מער געוואָרן אופגערעגט.
 ער האָט זיך פארלוירן, ניט געוויסט וואָס צו טאָן. ער האָט זיך א פאָר
 מאָל גענומען שרייבן א בריוו, פריער צום אלטן, דערנאָך צום זון
 צום „מאסקל“, דערנאָך — צו דער שילערן. עס האָבן זיך אָבער ניט
 געשריבן. א קאטאסטראָפּע איז דאָס געווען א גרויסע. נאָר אפ אזא
 פאטש אינ פאָנעם האָט ער זיך ניט געריכט... עס איז אימ געווען א
 ביזאָיען, א ביזאָיען פאר זיך אליין און פאר די „מענטשן“. ער האָט
 דעריבער ניט געמאָכט קיין לאַנגע שיעס און האָט זיך אופגעזעצט אפן
 שליטן און האָט זיך געלאָזט פירן צו דער סטאנציע, ביכדיי צו פאָרן
 פון דאָרטן — ווהינג? ער ווייסט נאָך אליין ניט ווהינג. וווּ די אויגן
 וועלן טראָגן... נאָר דערווייַל, אידער ער קומט צו דער באַניסטאנציע,
 האָט ער געהייסן דעם קומשער זיך אָפשטעלן אינ באַראניעפּאָליע—די
 פּאָטשט-סטאנציע, פונטוואנען סאָפיעווקע באַקומט איר קאָרעספּאָנדענץ.
 אינ באַראניעפּאָליע האָט דער העלד פון דער ביאָגראַפיע געהאט א
 פרינט — איר קענט אים. דאָס איז געווען דער סמאָטריטעל פון דער
 סטאנציע, אָדער דער פּאָטשטמיסטער, מאַלינאָוסקי.

בעטווע איז מאַלינאָוסקי דער פּאָטשטמיסטער געווען א גוי א
 כאַראַניק און האָט ליב געהאט, ווי מיר ווייסן שוין, דעם טרונק.
 פונעם אלטן לאַיעווס פּאָסעסיעס האָט ער געהאט אָפטע מאַטאָנעס:
 א זעקל ווייץ, א וואָגן שטרוי, אַמאָל אונטער א יאָנטעו א מעזומענע
 מאַטבייע. מיטן לערער און מיט דער שילערן האָט ער געשלאָגן בלאַט,
 און ביכלאל געווען א גוטער גוי.

באָ אים האָט זיך דאָס דער לערער אָפגעשטעלט און פאר אים
 האָט ער א ביסל אנטפלעקט זיין האַרץ. ער האָט א מיינ דערביי,
 וואָס איז באַשטאנען אינ דעם, אז ער, מאַלינאָוסקי, זאָל זיין דער

שאלעב אפ איבערצופעקלענ קאנטראבאנדע — א בריוו צו לאיעווה טאכטער, און איבערשיקן פון איר, אויב ס'וועט זיין, אן ענטפער. אויסגעהערט די באקאשע, האָט דער פּאָטשטמיסטער מאליןאָוסקי אויסגעצויגן א האנט און געשוואָרן בא גאָט, און טאָמער גלייבט מען אים ניט, האָט ער זיך איבערגעציילעמט, אז ער וועט אויספאָלגן אלצדינג אפן בעסטן ארט. און אזוי ווי עס איז, הייסט עס, געשלאָסן געוואָרן צווישן גוטע פריינט א געשעפט, באדארפ מען דעם אָפּמאכ באנעצן מיט א ביסל בראָנפן און פאחניסן מיט א הערינג. עס האָט ניט געדאָרפט קיין שום טערעצ. מע האָט זיך אוועקגעזעצט ביידע און מע איז ניט אופגעשטאנען, ביז דאָס פלעשול איז געוואָרן ליידיק, און מאַר לינגאָוסקי איז געוואָרן מאָליי און האָט זיך ארומגעכאפט (זושן מיטן לערער און האָט זיך פארשוואָרן נאָכאמאָל, און נאָכאמאָל זיך איבערגעציילעמט, אז ער וועט זינע בריוו איבערגעבן צו לאיעווה טאָכטער גלייב איז די הענט אריינגע—ער מען שוין זיין רויק. וואָרעם מאָליי נאָוסקי אז ער זאָגט א וואָרט, איז הייליק...

און קאכאווע: די ערשטע עטלעכע הייסע פלאמפּעריקע ליבער-בריוו, וואָס דער העלד האָט אים צוגעשיקט איינס נאָך דאָס אנדערע, האָט דער פּאָטשטמיסטער מאליןאָוסקי, ווי עס האָט זיך ארויסגעוויזן נאָכדעם, איבערגעגעבן אקוראט צום אלטן לאיעווה איז די הענט אריינגע-עס איז דעריבער גרינג צו פארשטיין, אז קיין ענטפער האָט ער אפ זינע הייסע פלאמפּעריקע בריוו ניט באקומען. און עס איז דעריבער גרינג צו פארשטיין, אז ער האָט אזוי לאנג געשריבן בריוולעך ביז — ער האָט אופגעהערט צו שרייבן.

.....

וואָס באטייט די דאָזיקע פינטעלעך? זיי באטייט א לאנגע פינצטערע נאכט. אלץ איז איינגעוויקלט אין א געדיכטן נעפל. דער עלנטער וואנדערער טאפט דעם וועג. ער שלאָגט זיך אָן אלע מאָל אפ אן אנדער שטייג, אָדער ער פאלט אריין אין א גרוב... ער פאלט, ער כאפט זיך אופ, ניט ווייטער איז שלאָגט זיך אָן אפ א פרישן שטייג און פאלט אין א ניער גרוב... ניט זענדיק פאר זיך די ליכטיקע וועלט, טוט ער טארישקייטן, האַייט פעלער, איינ פעלער גרעסער

פונעם אנדערנ... מע קאָן ניט ארויסשלאָגן זיך מיט פארבונדענע אויגן אפן גלייכנ וועג. מיט פארבונדענע אויגן מיז מען בלאַנדזענ... און ער האָט געבלאַנדזשעט. לאנג געבלאַנדזשעט. ביז ער האָט זיך ארויסגעשלאָגן אפ דעם ריכטיקן וועג, ביז ער האָט זיך אליין געפונען.

72. דער ערשטער ארויספאָר

ער קומט צו פאָרן קיין קיעוו און ציט זיך צו די גרויסע שטערן פון „האסקאלע“. די „אפלאווע“ אפ דער אכסאניע. — ער פרעגט זיך נאָך אפן העברעישן מעשורער יהל"ל. — דער מען כאבער פון „זאפיקו יעווריא“ און א פרעפעראנטל. — ער דער שלאָגט זיך צום מעשורער יהל"ל און קרוגט א קאלטע אפנאמע.

וויאזוי פאָרט א באַכערל, וואָס האָט ניט קיין היים און וויל עפעס דערגרייכנ? — אין דער גרויסער שטאָט אריין.

די גרויסע שטאָט איז יענעם געגנט, וווּ אונדזער העלד האָט זיך געפונען, איז די בארימטע הייליקע שטאָט קיעוו. אהיין האָט ער געטרעט און אהיין איז ער געקומען. צו וואָס האָט ער, אייגנטלעך, געשטרעבט? און וואָס האָט ער געזוכט?—דאָס לאָזט זיך ניט זאָגן פאר קלאָר, וואָרעם קאנקרעט האָט ער נאָך אליין ניט געוויסט, נאָך וואָס עס לעכטצ זיין געשאַמע. עס האָט איך געצויגן אין דער גרויסער שטאָט אריין, ווי עס ציט א קינד צו דער שניין פון דער לעוואָנע. אין א גרויסער שטאָט זינען פאראן גרויסע מענטשן. דאָס זינען די ליב-טיקע שטערן, וואָס שניען אראָפּ צו אונדז אפ דער ערד מיט זייער העלער ליכטיקייט פונעם גרויסן אומענדלעכן הימלרוים. דאָס זינען די גרויסע מאסקילימ, בארימטע שרייבער און פון נאָט געבענטשטע פאָעטן, וואָס זייערע נעמען האָבן אזוי שיינ געקלונגען אין די אויערן פון די — וויאזוי זאָל איך זיי אַנרופּן?—נו, „פרי השכלה“, די יונגעטשקע מאסקילימלעך, נאיווע אומשולדיקע באַכערימלעך.

דאָס איז געווען דער ערשטער ארויספאָר פון אונדזער יונג העלד אין דער גרויסער וועלט און זיין ערשטער ארינפאָר אין דער גרויסער שטאָט. אין אַפגעשטעלט האָט ער זיך אפ א ייִדישער אכסאניע מיטן

נאָמען „רעב אלטער קאניעווערס סטאנציע“, אין דעם הינטערשטן טייל פון דער שטאָט, וואָס טראָגט דעם נאָמען „פּאָדאָל“ און וווּ יודן מעגן זיצן. איך זאָג, אז יודן מעגן דאָרטן זיצן און אַזוי מיך אָבער באלד פארכאפן, מע זאָל ניט מיינען, אז כאָלילע אלע יודן מעגן דאָרטן זיין. דאָס ניט. דאָרט מעגן זיין נאָר יענע יודן, וועלכע האָבן דערצו וווינרעכט — „פראוואַזשיטעלסטווע“. לעמאַשל: באלמע-לאָכעס, פרוקאזשטיקעס. פון ערשטער גילדיע, ניקאָלאיעווסקע סאָל-דאטן און אזעלכע, וואָס האָבן קינדער אין גימנאזיע. די אלע איבער-קע יודן כאפן זיך אהער אריבער, ווי קאָנטראַבאנדע, אפ א קורצע צייט, און לעבן אין גרויסע פּכאָדימ, נאָר מיטן כעסער פון דוואָר-ניק און פון דעם אָדן דעם נאדזיראטעל אָדער פונעם אָדן דעם פריסטאוו. און דאָס אויך נאָר ביז א צייט. ביז עס מאכט זיך אַ „אַבלאווע“ — מע פאלט איבער אפ די יודישע אכסאניעס אין מיטן האלבענאכט מיט. זשאנדארמען און מיט סאָלדאטן. אפ זייער לאָשן ווערט דאָס אָנגערופן: „מע מאכט א רעוויזיע“... און אז מע געפינט אזעלכע מינימ קאָנטראַבאנדע סכורע, דאָס הייסט, יודן אָן וווינרעכט, פארנעמט מען זיי אין פּאָליציע און מע באַגלייט זיי ארויס מיט גרויס פאראד, דאָס הייסט, מע שיקט זיי אָפּ מיטן עטאפּ גלייב מיט אלע גאנאָוימ אהיים אין זייערע שטעט וווינן זיי זינען צוגעשריבן.

דאָס האלט אָבער ניט אָפּ פון צו פאָרן קיין קיעוו. מע האָט טאקע מוירע פאר „אַבלאוועס“, נאָר מע פאָרט. וועגן דעם זאָרנט שוין דער באלעבאָס פון דער סטאנציע, אז די „רעוויזיעס“ זאָלן אָפּלייפן גלאט, בעשאַלעם, און מע זאָל, כאסוועכאַלילע, קיין טרייפּע סכורע בא זיי ניט כאפן. וויאזוי? גאנצ פאָשעט: דער באל-אכסאניע שמירט אונטער דאָרט, וווּ מע דארפן. ער ווייסט שוין פּרונער, ווען עס דארפן זיין די רעוויזיע און מע גיט זיך שוין אַן אייצע: מע פארשטופט די פּאָסעלע סכורע — וועמען אפ א בידעם, וועמען אין קעלער, וועמען אין א קלויזער-שראנק, וועמען אין א קאסטן און וועמען אין אזא מינ אָרט, וואָס וועט נאָר קיינעם ניט אינפאלן, אז דאָרט זאָל נאָר קאָנען זיין פארכאָנג א לעבעדיקער מענטש... און דאָס שענסטע דערביי איז וואָס די זעלבע לייט, וואָס זינען געלעגן אין אזא מינ פארכאָנגעניש, אז זיי קריכן ארויס אפ גאָטס וועלט, מאכן זיי כויעק פון דער גאנצער

מינסע, גלייב ווי לינדער האָבן זיך געשפילט אין באהאלטערלעך, און
אפן ערנסטן פאל, טרויסט מען זיך מיט א זיפצי: „עט! מיר האָבן
איבערגעלעבט ערגערע צייטן און גרעסערע האָמאָנס!“...

דער מעכאבער פון די דאָזיקע באשרייבונגען האָט אפ זיך ערשט
ארויספאָר אין דער גרויסער הייליקער שטאָט קינעו געהאט די ערע און
דאָס פארגעניגט צו ליגן מיט נאָך א פאָר יאָרן בא רעב אלטער קאניע
ווער אפ דער סטאנציע אפ א בוידעם און כאפן א ציטער. געווען איז
דאָס אין א ווינטערדיקער פינצטערער נאכט. און אזוי ווי די רעווי
זיע איז געווען א פלוצלעכע, אן אומגעריכטע, האָבן די זכאָרימ ניט
באוויזן צו כאפן אפ זיך, איך בעט איבער אייער קאָוועד, די טאכ
טוינימ, און די וויבער — זייערע אינטערשטע קליידלעך. א גליק,
וואָס די „רעוויזיע“ האָט זיך דאָס מאָל גיך געענדיקט, אַניט וואָלט
זיי אפן בוידעם אויסגעגאנגען פון קעלט. דערפאר אָבער — וואָס
פאר א געדולע, איז געוואָרן, אז דער באלאָאכסאניע, רעב אלטער
קאניעווער, אַ שיינער ייד מיט א וויסער באָרד, האָט זיי אראָפגע
רופן פונעם בוידעם מיט א מאָדנער שפראַך, צום גראַם:

— יעהודים בעלוי! קריכט ארויס פון שטרוי! קעפאטערט די
שיידימ, אראָפ פונעם בוידעם!..

געענדיקט האָט זיך דער איבערשרעק מיט א גרויסער סימכע. מע
האָט דערלאנגט דעם סאמאָוואַר און מע האָט געטרונקען טוי מיט טרו-
קענע בייגעלעך און מע האָט דעחצוילט ניסימ וועניפלעכעס—יעצאָס
מיצראימ! די סימכע איז אָבער באלד פארשטערט געוואָרן דורך דעם,
וואָס דער באלאָאכסאניע, רעב אלטער קאניעווער, האָט ארופגעלייגט אפ
אלע זינע אָרכימ א מינ קאָנטריבוציע, צו אַנדערהאלבן קארבאָנימ אפ
א קאָפ, קעריי צו דעקן די הויצאָעס, וואָס די רעוויזיע האָט געקאָסט.
עס האָבן ניט געהאָלפן קיין שום פראָטעסטן פון די וויבער. זיי האָבן
געבעט געטיינעט, אז זיי באדארפן ניט צאָלן גאָרנישט, וואָרעם זיי זי-
נען געקומען אהער ליט צוליב פארגעניגט און ניט צו מאכנ געשעפטן און
צו פארהינגען געלט. זיי זינען נאָר געקומען צום פראָפעסער זיך קורירן...
און עס גייט אוועק בא זיי א סעדרע דאָקטרימ, פראָפעסאָר.
איטלעכע פון זיי דעצוילט פון איר קראַנקייט און צו וואָסער א פראָ-
פעסער זי איז געקומען. לאָזט זיך אויס, אז אלע זינען זיי געקומען צו

איינ פראָפּעסער אינ אלע האָבן איינע און די זעלבע קראַנקייט. וואָס רעמ: וואָס פאר א פעלער איינע זאָל ניט האָבן, האָבן דאָס אלע וויבער אקוראט דאָס אייגענע... נאָר מער כידעש פון אַלצדינג איז דאָס, וואָס אלע וויבער, וויפּל זיי זינען דאָ, ריינד זיי אייניגעמ, און מע הערט זיך פונדעסטוועגן איינס דאָס אנדערע! אייניקע שטריכן פון יענער נאכט האָט דער מעכאבער פון די דאָיוקע זיכרוינעס אויסגעניצט דערנאָך אינ איינעם פון זינע ערשטע ווערק: מיטן נאָמען „דער ערשטער טער אַרויספאָר“ (א מיטע, זווּאזוי צוויי יונגע פייגעלעך פלעגן אַרויס דאָס ערשטע מאָל אפּ. נאָטס וועלט).

און אָט אזוי האָט אונדזער העלד פארבראכט די ערשטע נאכט אינ דער גרויסער הייליקער שטאָט קעוו. אפּ מאָרגן אינדערפרי האָט ער זיך געלאָזט דערקענען צו די גרויסע ליכטיקע שטערן, וואָס שיינען אראָפּ צו אונדז פון זייער הימל־הויכ. האָס הייסט, צו אונדזערע באַרימט־טע גרויסע לעבט, צו אונדזערע מאַסקילימ און פּאָעטן, צווישן וועלכע ער האָט געוואָלט אינ קעוו דערווייץ נאָר איינעם. דאָס איז געווען דער העכ־רייזשער דיכטער, וואָס איז באַרימט אונטערן נאָמען יהל"5. אהינ האָט ער זיך געשלאָגן און דערשלאָגן זיך. אָבער ניט אזוי גרינג, ווי מע קאָן זיך פאַרשטעלן אפּן ערשטן קוק. גענומען זיך נאָכפּרעגן אפּן דיכטער, איז ער געוויירע געוואָרן, אז אינ קעוו איז דאָ א מיליאָנער בראַצקי. און אז דער בראַצקי האָט אפּ פּאָדאָל א מיל. און אז אינ מיל איז דאָ א קאָנטאָר. און אז אינ דער קאָנטאָר דינען אַלערליי מענטשן. און אז צווישן די מענטשן איז דאָ איינער א קאסירער, הייסט ער י. 5. לער ווינ. און אָט דער י. 5. לעווינ איז דער באַרימטער דיכטער יהל"5. און דאָ הייבט זיך ערשט אָן א געשיכטע.

נישט א יעדער קאָן האָבן א פּרינען צוטריט אינ בראַצקיס מיל. אהינ קאָן צוגעלאָזט ווערן נאָר אַזעלכער, וואָס האָט א שניכעס צו ווייז און צו מעל. „צו וועמען דארפט איר?“ — צום באַרימטן דיכ־טער יהל"5. — „דאָ איז ניטאָ אַזעלכע“... איינער א יוד, א מעקלער פון ווייז, אָאָט נאָך געפונען דערביי אויסצוברענגען א פּוילן ווייז. ער האָט א פּרעג געגעבן כאַט באַכער: „וואָס איז הינט — רעשכודעש. יואָס איר זאָגט, הלל"5?*"

* „האליל“: רע ד.

נאָט האָט געטאָן א נעם — ס'איז אָנגעקומען א לאנגער יוד און א דארער, מיט א לאנגער נאָז, מיט א געקנייטשט פאָנעם און מיט עטלעכע געלע פענקעס אין מויל אָנשטאָט ציינ. אָנגעטאָן איז ער געווען אין א צעריסענעם בעגער, און מיטן גרויסן רעגנשירמ פון גרויע פארוסינע און מיטן אָפגעבארעטן קאפעלושיל, וואָס אפן קאָפּ, האָט ער געכאפט דאָס אָנבליק פונעם וועלט־בארימטן דאָנקיכאָט. צום סאָפּ לאָזט זיך אויס, אז אָט דער לאנגער יוד, דער דאָנקיכאָט, איז נאָר א בוכהאלטער, און ער דינט דאָס איניינעם מיטן בארימטן דיכטער יהל"ל בא בראַצקיני אין דער מיל! געווירע געוואָרן, צוועמען דער באַכער פּרעגט זיך נאָכ, האָט אים דער לאנגער אָנגענומען פאר דער האנט און אָן ווערטער איז ער אריין מיט אים אינווייניק. דאָרט האָט דאָנקיכאָט לאוועקער שטעלט דעם גרויסן רעגנשירמ, אראַפּגעוואָפּן פון זיך דעם אויך בערשטן בעגער און איז געבליבן אין א קורצ ווייטיקל מיט אויסגער ריבענע עלנבויגנס און מיט אויסגעבויענע פיס וואָס ווען ניט דאָס, וואָלט דער לאנגער בוכהאלטער געווען נאָכ לענגער. נאָכ די ערשטע עטלעכע סקארבאָווע ווערטער, וואָס אומבאקענטע באקענען זיך דורכ זיי, איז דער לאנגער בוכהאלטער אויסגעוואקסן אין די אויגן פונעם באַכער מיט צוויי קעפּ העכער. וואָס איז די מעיסע? עס האָט זיך ארויסבאווייזן, אז אָט דער דאָנקיכאָט קען זיך פּערוועלעכ מיט א מאַן, וואָס אין יענער צייט האָט ער אויסגעווייזן באַכער פאר א מאַלעב פון נאָט. דאָס איז געווען ניט מער און ניט ווינציקער, ווי באַך גראָוו, דער מעכאכער פונעם בוכ „זאפּיסקי יעווריא!“ מיט אים האָט דאָס דער לאנגער בוכהאלטער זיך געקענט פּערוועלעכ, געדינט אין איין באַנק, אין סימפּעראַפּאַל.

— אזוי? אזוי? האָט איר אים, הייסט עס, געקענט, דעם גרויסן באַגראָוו, פּערוועלעכ? — פּרעגט זיך נאָכ באַ אים דער ציקאווע באַכער מיט גרויס היספּילעס.

— מענטש! מע זאָגט אַינ, אז מיר האָבן ביידע געדינט אין איין באַנק, אין סימפּעראַפּאַל, זאָגט איר נאָר דאָס!

— און איר אליין האָט גערעדט מיט אים?

— אזוי ווי איך רייד מיט אַינ. ניט נאָר גערעדט, נאָר געשפּילט מיט אים אין קאָרטן, אין פּרעפּעראַנס. א קערטל האָט ער ליב, גרינאָרי

איסאקאוויטש, אי האָט ער ליב, אי האָט ער ליב א קערטל! דאָס הייסט, נישט קיין קארטיקאָזשניק, נאָר אזוי גלאַט א קערטל, א פרעפּעראַנסל — פּאַרוואָס נישט? אי א פרעפּעראַנסל! אי-אי-אי!..

ער הייבט אָפּ זיין טרוקענע ביינעריקע האַנט אינעם אויסגערייבֿער נעם עלנבוֿיגן, פּאַרקנייטשט נאָכ מער דאָס פּאַרקנייטשטע פּאַנעם, טוט א פיר מיט דער שפיץ נאָז אין דער לופטן האַלבקיילעכיק און באַוויזט די געלע פענקעס פון זינע אַמאָליקע צייג. באַ אימ הייסט עס געשמייכלט. נאָר באלד ווערט ער צוריק ערנסט, קוקט ערנעצ וויט-ווייט דורכ זינע שאַרפע בריֿלן, קראַצט זיב אונטערן קאָלנער און רעדט מיט רעספּעקט וועגן באַגראָוונ:

— א גרויסער מענטש גרינגאַרי איסאקאוויטש! א ווערטלע אויסצוריידיג — גרינגאַרי איסאקאוויטש! פּסם! אָבער טאקע נאָר א גרויסער! א סאך גרעסער פון אַנער באַרימטן דיכטער יהל"ס. דער איז א קליין נישטשקער... אָט אזא קליינישקער!.. אָבער טאקע גאַר-גאַר א קליין נישטשקער!.. — און ער האָט א ווייז געגעבן מיט דער האַנט אפּ דער ערד, ווי קליין יהל"ס איז. און אַקוראַט אפּ די רייד עפנט זיב די טיר און עס קומט אריין א קליין מענטשל, נאָר גוט געפּאַקט, מיט א פּונג בייכל און מיט קאָסאַקע אַוויגן. אפּן ערשטן קוק האָט ער אקעגן דעם לאַנגן און טרוקענעם דאָסיכאָט אויסגעזען ווי כאַנטשאַ פּאַנסאַ, דאָן קיכאַטס פּליגל-אַדיוטאַנט. אָן א „גוט-מאַרגן" איז דער כאַנטשאַ פּאַנ סאָ דורכגעלאָפּן (פּאַחבני און איז פּאַרשווינגן געוואָרן אפּ יענער זייט גראַטעס אין א צווייטן כּיידערל.

— אָט דאָס איז ער דאָך, אַנער דיכטער יהל"ס. איר קענט אַרבעטן צו אימ, אויב איר ווילט. נישט אזא גרויסער פּאַרעצ...

פון די ווערטער, ווי אויב פון דעם פּרֿיעריקן פּאַרנלעכען אימ צום גרויסן באַגראָוונ, איז געווען צו זען, אז דער בוכהאַלטער מיטן קאָד סירער לעבן בעשאַלעם, ווי א קאצ מיט א מויו, דערמיט האָט נאָך אָבער דער דיכטער באַ זיין פּאַרברענטן כאַסיד אין די אויגן גאַרניט פּאַרלורן. מיט א קלאַפּנדיק האַרץ און מיט א פּאַרצאַפּלטער נעשאַמע איז ער אַריבערגעטראַטן די שוועל און אריין מיט גרויס דערעכערעצ אין צווייטן כּיידערל אריין. דאָרט האָט ער געטראַפּן דעם באַרימטן דיכטער אין א פּאַעטישער פּאַזע, צונויפגעלייגט די הענט אפּן האַרצן, ווי

אלעקסאנדר פושקין, אָדער, לעכאַלאַפּאַכעס, ווי מיכע יויסעפּ לעבענזאָנ. דער-דיכטער איז געווען, וויבזאָ אַויס, אינ זייער א הויכער פּאַעטישער שטימונג, וואָרעם ער האָט אומגעשפּאַנט הינט אונ צוריק איבערן כּיידערל מיט די צונויפגעלייגטע הענט אפּן האַרצען אונ האָט אפּ זיין יונג פּאַר-ערער קימאַט גאַרניט געקוקט אונ קוימקוימ געענטפּערט אפּן גוט-מאַהנג מער ניט ווי מיט א בייזן קוק פּונ זינע קאַסאַקע אוינג. פּונ בעטן זיצן, אָדער פּונ נאַכפּרענג זיכ, ווער-וואָס-יוועמען — איז גאַר קיי-ריידן ניט געווען. דער נאַיווער פּאַרערער איז געווען זיכער, אז אלע פּאַעטן זינען אזוי. אז אלעקסאנדר פּושקין ענטפּערט אויב ניט אפּ א גוטמאַהנג... דעם באַכער איז אפּילע געווען ניט אזוי פּויגלדיק דאָס שטיינ ווי א גוילעם בא דער טיר. נאָר מע קאָן זיכ ניט העלפּן אונ פּאַריבל האָבן איז דאָכ ניט שניעכ — פּאַרט ניט קיינ געוויינלעכער באַסער-וועדאמ! פּאַרט א דיכטער!.. דערפּאַר אָכער אינ עטלעכע יאָר אהומ, אז דער נאַיווער פּאַרערער איז אליינ געוואָרן א שרעבער, אוי ניט נאָר א שרעבער—עראיז נאָר געוואָרן א רעדאקטער פּונ א יאָרכוכ („די ייִדישע פּאָלקס-כיבליאָטעק“), אונ דער פּאַעט יהל"ל האָט אימ געבראַכט א פעליעטאָן, האָט אימ דער אַמאָליקער פּאַרערער אונ דער איצטיקער רעדאקטער שאַלעמאַלייכעם דערמאַנט זייער ערשטע באַנע-געניש אונ איבערהגעגעבן די אויבן באַשריבענע סצענע, האָט זיכ דער דיכטער געהאַלטן בא די זיטן פּאַר געלעכטער.

דעמלט האָט זיכ אָכער דעם באַכער ניט געלאַכט. מיט וואָס פּאַר א האַרצ ער איז ארויס פּונעם באַרימטן דיכטער — קאָן מען זיכ פּאַרשטעלן. דערמיט האָט זיכ אָכער זיין ערשטער אַרויספּאַר נאָכ ניט געענדיקט. דאָס רעכטע בינטל צאָרעס, וואָס איז אימ באַשערט געווען אויסצושטיין אינ זיין ערשטער גרויסער געסענע, הייבט זיכ ערשט אָן.

73. פראָטעקציעס

דער באל-אכסאניע שמועסט וועגן פראָטעקציעס. — ער מאַכט א ווייזט דעם קנעווער ראבינער. — מע שיקט אימ אַפ צום „א-משאנע יעוורוו“ באמ גענעראל-גובערנאטער. — א צעטראָגענער געפעש. — ער באקומט א פראָטעקציע צום באַרויטן ארוואַקאט קופערניק.

א פרעמדער מענטש איז א גרויסער שטאַט איז אינ א וואלד. איז ערנעצ פילט איר זיכ ניט אזוי עלנט, ווי אינ א וואלד. קיינמאָל איז ערנעצ ניט האָט זיכ דער העלד פונ די דאָזיקע באשרייבונגען ניט געפילט אזוי עלנט, ווי ער האָט זיכ געפילט אינ יענער צייט אינ קנעוו. די מענטשן פונ דער דאָזיקער גרויסער שיינער שטאַט האָבן זיכ ווי צונויפגערעדט, אז מע זאָל פאר דעם יונגן אוירעכ ניט ארויסבאווייזן קיינ סימענ פונ גאסטפרינטלעכקייט, קיינ ווארעמע מינע. אלע פענער-מער זיינען אָנגעכמורעט. אלע טירן זיינען פאר אימ געשלאָסן, און וואָלטן כאָטש די אלע מענטשן, וואָס שוויבלען און ווימלען פאר די אויגן, ניט געווען אָנגעפעלצט ווי מאַנאטן און ניט געפלוויגן אפ די גרויסארטיקע שליטעלעכ מיט ברענענדיקע פעדלעכ-דיסקאקעס! און וואָלטן כאָטש די היזער ניט געווען אויסגעפוצט מיט אזא שיק און מיט אזא גלאנצ! און וואָלטן כאָטש די שווייצארן און די לאַקויען, וואָס בא דער טיר, ניט קוקן אזוי פרעכ און ניט לאַכנ אינ גלויב אינ פאַנעם אריין! אלצדינג וואָלט ער אינ מויכל געטען, נאָר אבי מע זאָל ניט לאַכנ פונ אימ. און ווי אפ צולאָכעס, האָט זיכ אימ אויס-געוויזן, אז אלע מאַכנ פונ אימ כויעק. אלע — אפילע דער באלעבאָס פונ דער אכסאניע, רעב אלטער קאנישווער, וואָס איז שוין געווען באשריבן בא אונדו אויבן. א יוד, וואָס צוליב דעם, וואָס זיינע לעסט האָבן ניט קיינ „פראוואַזשיטעלסטווע“ און מאָרן ניט זינן אינ דעם הייליקן קנעוו, איז ער א כאָשעוו בא „נאטשאַלסטווע“.

א טעווע האָט אָט דער יוד, אז ער רעדט צו איינ, קוקט ער איינ ניט אינ די אויגן ארעב, נאָר ערנעצ ווייט אהיין, און א גרינג שמויכעלע שפילט בא אימ אונטער די גרויע וואָנצעס. מיטן יונגן אוירעכ רעדט ער ניט אפ „איר“ און ניט אפ „דו“, נאָר ער דרייט זיכ קונציק,

ווי אג אקראַבאט, וואג באגויט זיכ אָג א „איר“ אונ אָג א „דו“. איכ
גיב דאָ איבער א שמועס צווישן די צוויי, דאָס הייסט, צווישן דער
אלטן גרונדנויען באלאכסאניע אונ זיינ יונגן אוירעכ. דער יוד
שמיכלט, קוסט אראָפ אונ דרייט א פאפיראָס, רעדט מיט א קוויטשל,
צוקערזיס; ;

באלאכסאניע: ס'הערט זיכ?
אוירעכ: וואָס זאָל זיכ הערנ?
באלאכסאניע: וואָס מאכט מענ?
אוירעכ: וואָס זאָל מענ מאכנ?
באלאכסאניע: איכ מיינ, וואָס טוט מענ אינ קעוו?
אוירעכ: וואָס זאָל מענ טאָג אינ קעוו?
באלאכסאניע: מיסטאמע זוכט מענ דאָכ עפעס אינ קעוו?
אוירעכ: וואָס זאָל מענ זוכנ אינ קעוו?
באלאכסאניע: א טועכצ אָדער א סלזשבע?
אוירעכ: וואָס פאר א סלזשבע?
באלאכסאניע: דורכ א רעקאמענדאציע? א פראָטעקציע?
איכ ווייס?..

אוירעכ: צו וועמענ א פראָטעקציע?
באלאכסאניע: איכ ווייס, צו וועמענ? צומ ראָוו.
אוירעכ: וואָס עפעס צומ ראָוו?
באלאכסאניע: לאָז זינ צו דער רעבעצנ.
דאָ האָט דער באלאכסאניע פאר דער גאנצער ציט איינ מאָל אופ-
געהויבן די אויגן אפן יונגן אוירעכ אונ איז געבליבן שטיל. האָט איכ
אָבער דער יונגער אוירעכ גיט אָפגעלאָזט.

אוירעכ: ניין. וואָס איז איכ עפעס געפעלנ צומ ראָוו?
באלאכסאניע: איכ ווייס? א באַכערל פונ הינטיקע באַכער
רימלעכ קומט קיין קעוו, באַדארפ ער האָבן מיסטאמע א בריוו צומ
ראָוו, צומ ראַבינער מיינ איכ, אונ דורכ דעם ראַבינער קאָג מענ שוין
האָבן א פראָטעקציע... אזוי פירט זיכ די וועלט. אונ עפּשער האָב איכ
א טאַעס, איז לוי פיהאלטי!..

זינענ די לעצטע ווערטער פונעם באלאכסאניע וועגן א פראָטעקציע
באמ ראַבינער, אריינ, ווי מע זאָגט, דעם באַכער אינ נאָ אריינ, אונ

ער האָט באַשלאָסן, אז ס'איז עפּשער גאָר ניט אזוי קרום. אַ פּראָטעקט-
 ציע ניט קיין פּראָטעקציע, גאָר מאַכן העם ראַבינער אַ ווייזט קאָן ניט
 שאַטן. און עפּשער טאָקע עפעס ברענגען אויב. פּאַרט אַ ראַבינער. און
 גאָר וואָס פּאַר אַ ראַבינער! אַ „גובערנסקי“ ראַבינער — אַ קלייני-
 קייט. וואָס ווייטער צעוואַקסט זיך באַ אַימ די פּאַנטאָזיע, און דער
 פּלאַן געהאָלפּן צו ווערן דורכן קווער ראַבינער באַקומט באַ אַימ
 מיט כּיין און רעאלע פּאַרמעס, און ער זעט אַרויס בעקוש, אז ס'איז
 געווען אַ באַשערטע זאך, אז דורך העם, וואָס אַ יאָרן רעב אַלטער קאָ-
 ניעווער איז געפּעלן צו מאַכן כּוויזעק, אָדער גלאַט אזוי אַ ביסל פּלאַפּ-
 לען, איז באַאיימגעבוירן געוואָרן אַ אַידיע, אַ גליקלעכע, אַ גלענצענדי-
 קע אַידיע. און מיט אַ אַידיע איז אַלעמאַל אזוי. דורך אַ קלייניקייט,
 דורך אַ צופּאל, קומען אַמאָל אַרויס די גרעסטע געשעענישן אין דער
 וועלט. די היסטאָריע פּון די נוצלעכסטע דערפּיטרוגען ווייסט פּון דעם
 סאָד—ס'איז גאָר קיין נײַט.

געקליבן זיך עטלעכע טעג דורכאנאנד און געווירע געוואָרן, וווּ
 דער ראַבינער זיצט, האָט ער אַינמאַל איז אַ קאַלטן פּרימאָרגן אָנגע-
 קלונגען רעכטס, האָט זיך געעפּנט די טיר און אַ האַנט האָט אַימ אַ
 ווייז געגעבן, אז ער זאָל קלינגען לינקס, אין דער קאַנצעליאָריע. האָט
 ער אָנגעקלונגען לינקס, אין דער קאַנצעליאָריע. עפּנט זיך די טיר, און
 ער קומט אַרײַן אין דער קאַנצעליאָריע, טרעפט ער דאָרט עטלעכע יאָרן,
 פּאַרשידענע טיפּן פּון אַלערליי פּראָפעסיעס, צומיינסטן — באַלמעלאָ-
 כּעס, אָרעמע, דערשלאָגענע, אָפּגעריסענע. אויב ווייטער אַ פּאַר פּאַר-
 שלומפּערטע, מיט פּאַרוויכטע פענעמער, און אַ געשוואָלן יונגל מיט
 גרויסע צעריסענע שטיוולעטן, פּונטואַנען עס קומן אַרויס די פינגער
 פּון די פּיס. דערפּאַר אָבער איז דעם יונגלס האַלדזן אַרומגעוויקלט
 מיט צוויי שאַלן, ער זאָל זיך באַלילע ניט פּאַרקילן. אַפּ די ווענט הענגט
 אַ צעריסענע מאַפע פּון ערעצייזסראָעל און אַ שלעכטער קייזערלעכער
 פּאַרטערט. די קאַנצעליאָריע, די אָפּגעריסענע יאָרן, די פּאַרשלומפּערטע
 ווייטער, דאָס געשוואָלענע האַלב-באַרוועסע יונגל, די אָנגעריסענע מאַפע
 פּון ערעצייזסראָעל מיטן שלעכטן קייזערלעכע פּאַרטערט וואַרפּן אָן
 אַפּ אַיב אַ מאָדען מאָרעשכוירע, און טאַמער איז אַרײַן — זיצט באַ
 אַן אַלטן אויבנעמוקשעטן, פּאַרפלעקטן שרײַבטיש אַן אַלטער מאַן מיט

אן אָפגעבליאקעוועט טויט פאָנעם. ווען דער אַלטער זאָל ניט האַלטן קיין פענ אינ האַנט און ניט אינטונקען זי אלע מינוט אין טינטער, וואָלט מען געקאָנט זיכער מיינען, אז דאָס זיצט א באַרמענען, וואָס איז טויט, ווייניקסטנס, עטלעכע און דרעסיק יאָר, נאָר מע האָט אים אינגעמאָרנירט, האַלט ער זיב. איינציטוויינן פאַרטיקט זיב אָפּ דער אָפגעבליאקעוועטער באַרמינען מיט אלע יאָרן און וויבער, און דאָס געמט צו ניט קיין סאכ ציט. אַרום און אַרום עפשער אָנהעהאַלכטן שאָ. ביז ער קומט צום געשוואַלענעם יונגל מיט די צוויי שאַלן. דאָס געשוואַלענע יונגל נעמט אויב צו א האַלבע שאָ. דאָס יונגל וויינט, דער אינגעמאָרנירטער באַהמענען שרעט אפּ אים. האַנקען גאָט — געפאַר גערט דאָס געשוואַלענע יונגל אויב. דעמלט טוט דער באַרמינען א ווונק צום העלד פון די דאָזיקע באַשרעכונגען, ער זאָל צוגיין צום טיש. גייט ער צו. דער באַרמינען קויט וואָס מע הערט אים:

— וואָס'ט איר זאָגן?

— איב דאַרפ צום האַבינער.

דער באַרמינען קוקט צו זיב אינ סייפער האַויכרוינעס אַרענ און

זיבן קאָל גייט ווי פון יענער וועלט:

— א מעטריקע?

— ניין.

— א כאַסענע?

— ניין.

— א יונגל? א מוידל פאַרשרייבן?

— ניין.

— עמעצער געשטאַחבן?

— ניין.

— א נעאָדווע?

— ניין.

— וואָס זשע פאַרט?

— גאַרנישט. איב האָב געוואָלט זען דעם ראַבינער.

— אָט אזוי זשע רערט.

און דער מאַרינירטער באַרמינען הייבט זיב אָפּ פון טיש, גייט

פּאָוואָליע, ווי אפּ אונטערגעהאַקטע פיס, ווערט פאַרשוונדן אינ א זיב-

טיק כוידער אפ פופצן אָדער אפ צוואנציק מינוט און קומט צוריק מיט
א פארעוועג פאָנעם און מיט א טרויעריקן רעזולטאט:
— דער ראבינער איז ניטאָ אינדערהיים. איר'ט מויכל זינן קומען
אן אנדערש מאָל.

צום קעווער ראבינער האָט זיך דער העלד מאַטרויַעכ געווען ניט
איינ מאָל און ניט צוויי מאָל, ביז ס'איז אימ גערָטן צו טרעפן אימ
אינדערהיים. דערפאר אָבער האָט ער געהאט זכא אימ אן אופנאמע
זייער א פרענטלעכע און א הארצעדיקע. דער אָנהייב איז אפילע געווען
ניט אזוי פויגלדיק. דער ראבינער איז אין דער ערשטער מינוט געווען
זי דערשראָקן. ער האָט זיך אביסל אָנגעשטרענגט, ביז ער האָט ארויס-
באקומען פונעם יונגן באזוכער, וואָס איז זיך באַנער. דער באַכער האָט
געמיינט, אז איך קען א ראבינער באַדארפן נאָכטן ערשטן קוק פאר-
שטיין, וואָס יענער וויל און וואָס יענער באַדארפן. צום סאָפּ קוקט ער
נאָר ווי א זינדיקער מענטש איך די אויגן ארבעט, און מע דארפן אימ
צעקענען איטלעכס וואָרט און ארבעטלינג איך מויל ארבעט. און ערשט
נאָכדעם, אז מע האָט דאָס אימ ניט צעקייט, לאָזט זיך אויס, אז ער
קאָן גאָרנישט טאָן. לאַבלוטן גאָרנישט, דאָס איינציקע, וואָס ער קאָן
יאַ טאָן — איז געבן א דעקאמענראַציע, א פראָטעקציע.

— א פראָטעקציע? לאַנצ גענוג! וואָס דארפן איך דען נאָכ? איך
באדארפן מער ניט ווי א פראָטעקציע.

און דער באזוכער באטראכט דעם קעווער ראבינער און פארלעכט
אימ מיט די ראבינערס פון די קליינע שטעטלעך, וואָס ער האָט ווען
געקענט. און עס גייען אימ דורך פארביי א נאנצע ריי ראבינערס, „קאד
זיאָנע“ ראבאָנימ, פארזענישן, טויגעניכצן, צווישן זיי איינער מיט א
פלייב אפן קאָפּ. אקעגן די אלע איז דער קעווער — א מאַגנאט, און
זיי אקעגן אימ זינען כנעס, קארליקעס. דער איז א ריז. און א שיינער
מענטש. איינ כּיסאָרן נאָר, וואָס ער איז א געלער און א ביסל א שווער-
דער פארשוין. דערט פאמעלעך, טיט יעדע זאך פאווואָליע, דענקט פאר
וואָליע, סימאט אָן נערוון. אוועלכע מענטשן לעבן הונדערס יאָר. זיי
כאפן זיך ניט שטארבן — זיי האָבן צייט.

— איז ווילט איר, הייסט דאָך, פון מיר א פראָטעקציע? צו ווער-
מען?

— צו וועמענ? דאָס דאָרפֿט איר שוין אליין באַטהאַכטנ...

נאָט. ער וועט זיך באַטראַכטן. און דער ראַבינער צעפרעגט זיך נאָכאַמאָל באַם באַזוכער, ווער ער איז, פֿונוואַנען ער איז און וואָס איז זײַן באַגער? דערנאָך גײַט אוועק אַ לאַנגע פֿויזע פֿונ אַ פּאָר מײַן נאָט. אַ קוועטש אַ קנעפל — און עס באַווײַזט זיך דער אלטער אָפּגע־בליאַקטער און גוט געמאַרנירטער באַהמינענ פֿונ דער קאַנצעל־יאַר־רײַע, און דער ראַבינער הייסט אים אָטשרײַבן אַ בריוו צו זײַנעם אַ פֿרײַנט — דעם נאָמען האָט ער נישט אַנענעהערט — און בעטן אים, טאָמער קאָן ער עפעס טאָן פֿאַר אָט דעם באַכער... איז צום באַכער האָט דער ראַבינער אַ זאָל געגעבן, אז דאָס שרײַבט ער אַ בריוו צו זײַן נעם אַ פֿרײַנט הערמאַן מאַרקאָוויטש באַהאַץ, וועלכער איז אַ פֿרײַ סיאַזשע פֿאַווערענע און אַ „אַוטשאַנע יעוורײַ“ באַם גענעראַל־גובער־נאַטער...

אָפּגעטאָן אזא שווער שטיקל אַרבעט, האָט דער ראַבינער אָפּגע־טעמט. מע האָט געזען, אז דעם מענטשן איז אַדאָפּ אַ באַרג פֿונ די פֿלײַצע. ער האָט טאַקע אַ ביסל צוגעהאַרעוועט. דערפֿאַר האָט ער אָבער געטאָן אַ נוצלעכע זאַך — אויסגעאַרבעט פֿאַרן באַכער אַ פֿראַטעקציע און נאָך וואָס פֿאַר אַ פֿראַטעקציע — צום „אַוטשאַנע יעוורײַ“ באַם גענעראַל־גובערנאַטער! אזוי ווייט האָט זיך דעם באַכערס היציקע פֿאַר־טאזיע נאָר נישט פֿאַרגעשטעלט. די פֿראַטעקציע, וואָס ער האָט געהאַלטן איז בוזעמקעשענע, האָט אים געוואַרעמט דאָס לײַב און געטראָגן אין דער לופֿט. ער גייט פֿונ דאַנען גלײַכ צום „אַוטשאַנע יעוורײַ“, וואָס באַם גענעראַל־גובערנאַטער — דאָ וועט שוין עפעס זײַן!... און דער „אַוטשאַנע יעוורײַ“ אליין שטעלט זיך אים אַנדעש נישט פֿאַר, ווי אַ פֿראַפעסער, באַהאַנגען מיט מעדאַלן, ווי אַ גענעראַל.

מיט אַ ציטערניש קלינגט ער אָן באַ דער טיר און ער ווערט אַרײַן געלֶאָזן אין אַ קאַבינעט מיט ספּאָרימ און ביכער. עס קלאַפֿט אים אַ צאָן אָפּ אַ צאָן. אין אַ פֿאַר מינוט אַרום פֿליט אַרײַן אַ יוד מיט שײַ טערע באַקנבאַרדן און מיט זייער אַ נידעריקער רײַע, און איז עפעס מאַדנע צעטראָגן. נישט שוין זשע איז אָט דער יוד, אַ „אַוטשאַנע יעוורײַ“ באַם גענעראַל־גובערנאַטער? ער זאָל נישט גיין אויסגעגאַלט אַ שמוק באַהד אַקוואַט אין מיטן, וואָלט ער גענאַטענען שווערן, אז ער איז אַ

מעלאמער, א געמאָרע-מעלאמער. א טעווע האָט אָט דער „אומשאַנע יעוורוי“, אז ער רעדט, שפּיט ער, און איז אַ מאָדנע צעטראַגענע ברױע. פון אימ דערצױלט מען אין קױעו, ווי ער איז שױנ נאָך דעם געװירע געװאָרן, אלערלױ מיסעס און אנעקאָטן, לעמאַשל: צו זיך אהױם האָט ער קױנמאָל נױט געטראָפּן, ביז ער האָט נױט איבערגעלױענט אפּ דער טױר די אופּשריפּט „הערמאַן מאַרקאָװױטש באַראַצ“. אױנמאָל האָט זיך באַראַצ שטאַרק אױנגעקוקט אין זײַן נאָמען און האָט דער זען פון אונטן אָנגעװױזן די שפּרעכ־שטונדן פון הרױ ביז פּינפּ. א קוק געגעבן אפּן זײַגער, אז ס'איז ערשט צװױ, האָט זיך באַראַצ באַטראַכט, אז מיסטאַמע איז באַראַצ נױטאָ אין דער הױם. הײנט װאָס האָט דאָ באַראַצ צו טאָן? איז זיך באַראַצ דערוױל גענאָגען אין נאָרטן שפּאַ צירנ... מיט אױנעם װאָרט, אפּ באַראַצן זאָגט מען אין קױעו, אז באַראַצ זוכט באַראַצן און קאָן אימ נױט געפּינען...

אין דעם דאָזיקן פּרימאָהגן איז באַראַצ געװען נאָך באַזונדער צער טראַגן און נױט גוט געשטימט. ער האָט זיך געױלט ערגעץ גײן, געװאָרפּן זיך און געשפּינגן און געשפּריצט. דערנאָך, אז ער האָט איבער געלױענט דעם ברױו פונעם ראַבינער, װאָס רעקאָמענדירט פאַר אימ דעם באַכער, האָט זיך דער „אומשאַנע יעוורוי“ אַ כאַפּ געגעבן כאַפּ קאָפּ, גענומען אַרומשפּאַנען איבערן כײדער הינט און צוריק, רײדן און שפּײען און בעטן זיך האַכמיך, מע זאָל אימ לאָזן צו רו, װאָרעם ער װױסט גאָרניט און קאָן גאָרניט און װעט גאָרניט טאָן! אַ גאָטס ראַכמאַנעס געװען צו קוקן אפּן „אומשאַנע יעוורוי“! דער באַכער האָט זיך גענומען פאַרענטפּערן, אז ער מױנט נױט קױן בײז, אז זײַן גאַנצער מױן איז געװען, מאַמער... אַ פּראָטעקציע: נאָך באַראַצ לאָזט אימ נױט רײדן ער זאָגט, אז ער װױסט עס אַלײן גאַנצ גוט און אז אימ ברענט נאָך אפּן ראַבינער, װאָס אלע טאָג, אלע טאָג שיקט ער צו אימ יונגע מענטשן. װאָס קאָן ער טאָן פאַר זױ? װאָס װױסט ער? װער איז ער? װאָס איז ער? ער איז האָב נױט בראַצקי...

מיט אַ צעבראַכן האַרץ און מיט אַ שװער געמיט האָט זיך דער באַכער אַרױסגעגליטשט פונעם „אומשאַנע יעוורוי“. נאָך אז ער איז שױן געװען גאַנץ אונטן אפּ די טרעפּ, האָט ער דערהערט, אז מע רופּט אימ צוריק, טאַקע דער זעלבער „אומשאַנע יעוורוי“. באַראַצ האָט זיך

באטראכט, אז ער אליין קאָן טאקע ניט טאָן פאר אימ גאָרניט. ער פאָן
 אימ אָבער געבן א רעקאָמענדאציע צו זינעם א פריינט און א קאָ-
 לעגע, צו קופערניקס. קופערניק, ער זאָל וועלן, קאָן ער טאָן א סאכ,
 זייער א סאכ! א קלייניקייט קופערניק! מיט פראַטעקציע קאָן מען
 דורכברעכן מויערנ! באוועגן די קרעסטע לעיט! און ניט לאנג געטראכט,
 זעצט זיך אוועק דער „אויטשאַנע יעווריי“ און שרייבט א קארטל צו זיין
 בעסטן פריינט און קאלעגע, צום בארימטן אדוואָקאט לעוו אבראמאָ-
 וויטש קופערניק.

74. קופערניק

ער זוכט דעם בארימטן אדוואָקאט אפן „קרעשטשאטיק“ —
 „מעניאלאניא קאנטארא קופערניקא“ — און אַקרויזשנע סוד. —
 ער געפינט ענדלעך וועמען ער זוכט, און די פראַטעקציע
 ווירקט — א קליינער טאָעס: ניט קופערניק, נאָר מוישע עפל-
 בוימ פון בעלאָצערקאָוו.

דער נאָמען קופערניק, אָדער ווי מע האָט אימ גערופן צווישן ייִדן
 „קאָפערניקאָוו“, איז געווען קימאט אזוי בארימט און פאָפולער, ווי
 אלעקסאנדער פון הומבאָלד איז אייראָפּע, אָדער ווי קאָלומבוס איז
 אמעריקע. דער פראַצעס פון קוטאָיס, דער בארימטער בלוט-בילבל, וואָס
 קופערניק האָט פארטיידיקט און ריינ געוואשן, האָט אימ געמאכט
 אזוי בארימט, ווי אין א סאך יאָרן ארום האָט בארימט געמאכט אַן
 אנדערן אדוואָקאט, א. גרוזענבערג, דער פראַצעס פון מענדל בוקליס.
 און אזוי ווי פון גרוזענבערג, אזוי האָט מען פון קופערניק אין זיין
 צייט דערציילט ניסימ וועניפּלאַעס, ארומגערינגלט מיט לעגענדעס.

האָבנדיק א פראַטעקציע צו אזא מאַן, ווי קופערניק, מעג מען זיך
 שוין דערלויבן צו טרוימען, פאנטאזירן און כאַלעמען די בעסטע כאַ-
 לוימעס. כאפן זיך אַטארק איז אויך ניטאָ וואָס. ביפראט, אז ער ווייסט
 נאָך גאָרניט ווו קופערניקס אדרעס איז. האָט ער זיך פאוואָלע ארום
 געדראפּעט אפן הויכן „קרעשטשאטיק“, די שענסטע גאס אין קיעוו, און
 דאָרט איז אונזער העלד ניט שווער געווען צו דערפרעגן זיך, ווו קי-

פערניק זיצט. אריין אין א הויפ אקעגן האַטעל „יעווראָפּא“, האָט ער
איבערגעלייענט אפּ רוסיש: „מעניאלנאיא קאָנטאַרא קופּערניקא“. איז
אימ אפּילע געווען א כידעש, ווי קומט צו קופּערניקן דעם אדוואָקאט
א „מעניאלנע קאָנטאַר“? נאָר עס איז אימ באלד פארענטפערט גע-
וואָרן די קאשע.

אריינגעקומען אינווייניק אין קופּערניקס קאָנטאַר, האָט ער גע-
טראָפּן א יונגמאן מיט בלויע ברילן און א יידענע א ליטוועטשקע אין
א וויסן פאריק.

— צו וועמען דארפט איר?

— צו קופּערניקן.

— פון וועמען?

— פונעם „אויטשאַנע יעוודיי“, פון הערמאן מארקאוויטש בארזי
א קארטל.

— פון באהאצן א קארטל? וויזט אהער.

דער יונגערמאן מיט די בלויע ברילן נעמט דאָס און טראָגט דאָס
צו צו דער ליטוועטשקע אינעם וויסן פאריק. די ליטוועטשקע נעמט
דאָס קארטל, טוט אָן די ברילן, לייענט דורכ און טוט א שמיצ דאָס
קארטל פון זיב.

— ס'איז ניט צו מיר. ס'איז נאָר צו מיין זון.

— ווו קעפינט ער זיב?

— ווער?

— אייער זון.

— מיין זון ווו געפינט זיב? וואָס הייסט ווו? אין אַקרוזשנע סוד
אריין גייט, וועט איר אימ געפינען.

זוכן אן אדוואָקאט אין אַקרוזשנע סוד איז פונקט אזא סיכל, ווי
מע זאָל זוכן א נאָרל אין א וואָגן היי. דער אַקרוזשנע סוד איז אן
אומגעהייער גרויסע אלטע געבירדע מיט איינערנע טרעפּ און מיט
אזוי פיל באהאַרימ, זאלג און אַפטיילונגען, אז א פרעמדער קאָן דאָרט
פארהבלאָנדעט ווערן און פארלירן דעם קאָפּ. צום לערשטן מאָל אפּ זיין
לעבן האָט אונזער העלד דערזען אזוי פיל מענטשן אין שוואַרצע
פראקן מיט גרויסע פאַרטפעלן. דאָס זינען לויטער לעשוואַרענע אד-
וואָקאטן. גייט טרעפּט, ווער פון זיי איז דאָ קופּערניק? אַפּשטעלן איי-

נעם פון זיי און א פרעג טאָג — איז אַ זאך, וואָס איז אומעגלעך.
אז אלע זענען זיי פארטראָגן. אלע לויפן מיט פּאַרטעלעך, דער אהרן,
דער אהרן, ווי מעשונגאָן.

איינעם, א מאַן אָן א שוואַרצן פראַק, נאָר מיט א גרויסן געלן
פּאַרטעל און מיט זייער א סימפּאטיש פּאַנעם, האָט ער געוואַגט אָפּ-
צושטעלן און א פרעג טאָג: „ווי איז דאָ קופּערניק?״ האָט ער באַקו-
מען פֿון דעם מאַן אַן ענטפּער: „צו וואָס דארפֿט איר קופּערניק?״ —
איך האָב צו אים א קארטל פונעם „אומשטאַנע יעווריי״ הערמאַן מאַר-
קאָוויטש באַראַצ. „א? פון באַראַצ? זיצט א זונלע — אינאָם באַרד
קימען.״ איך דער מאַן באַוויזט אים אפּ א לאַנגער פּאַלירטער באַנק,
טוט זיך א גליטש אונטערט נעלעם. דער באַכער זעצט זיך אוועק אפּ
דער לאַנגער פּאַלירטער באַנק און זיצט א האַלבע שאַ, א שאַ, אַך
דערהאַלבן שאַ — ניטאָ קיינ מאַן, ניטאָ קופּערניק. שטייט ער אופּ
פון דער פּאַלירטער באַנק און לאָזט זיך גיין, דער אוילעם איז שוין
געווען א סאך שיטערער. ווי ניט ווי וואַרפט זיך נאָך דורכ א שוואַר-
צער פראַק. ער דערזעט דעם מאַן, וואָס מיטן געלן פּאַרטעלע.
— א? איר זיט נאָך דאָ? וואָס, אייגנטלעך, דארפֿט איר צו קו-
פּערניק?

דערוויילט אים דער באַכער נאָכאָמאָל:

— א קארטל פון הערמאַן מאַרקאָוויטש באַראַצ.

— און ווי איז דאָס קארטל?

באַוויזט ער אים דאָס קארטל. דער מאַן לייענט דורכ דאָס קארטל.

— וואָס, אייגנטלעך, האָט איר געוואָלט פון קופּערניק?

— איך וויל נאָך אליין ניט אקוראַט... עפּשער וועל איך קויפּן

בא אים א שטעלע?

— וואָס קענט איר?

— איך קען שיינ שרעבן יודיש און רוסיש.

— רוסיש אויך? קומט מיט מיר.

באדאַרף ער נאָך זען אינ סאַפּעק, אויך דאָס איז קופּערניק?..
ארויסגעמאַנגעלן מיטן באַכער פון אַקרוזשע סוד, האָט ער קופּערניק
היינט דאָס, געבאָפּט א „ליכאַטש״ — א דראָזשקע אפּ גומילאַסטיקער
נע רעדלעך, און האָט א זאָן געטעבן „גאַסטיניצאַ דאַסיא״. פּויל

אויסן בוויג האָט זיי דער ליכאַטש געבראַכט צו פירן צו אַ האַטעל, וואָס זענן נאָמען איז „ראַסיאַ“. אַרענגעקומען איז אַ שטאַרק אָנגעד רייכערט צימער, האָט קופערניק באַזעצט דעם נאַסט באַם טיש, פאַר רייכערט אַ פאַפיראַס און דערפאַנגט אים אַ וכוונג פאַפיר מיט אַ טינט און פּעדער און פּאַרזעלינגט, ער זאָל אָנשריבן אַ פּאַר שורעם. דער באַכער האָט אַינגעטונקען די פענ איג מינט, און איידער ער האָט זיך צוגעקליבן שרעבן, האָט ער אַ פרעג געקענט באַ קופערניק, וויאזוי וויל ער, זאָל מען אים שרעבן — אפּ יודיש אָדער אפּ רוסיש? פאַר שבייט זיך, אז אפּ ריכיש! דער באַכער האָט זיך צוגעפליסט. דער זכּוּס פונעם רעבן מאַניש מיט זיין גאַלדענער האַנט איז אים בלעך שטאַנען, איז נאָך דער ערשטער שורע האָט אים קופערניק איבערדער שלאַגן און אַ זאָל געגעבן, אז ער איז צעפּירט מיט זיין האַנטשריפּט. און האָט אים פּאַרזעלינגט אַ פאַפיראַס. פונעם פאַפיראַס האָט זיך דער באַכער אָפּגעזאָגט:

— האָט קיין פאַרזיב ניט, פאַני קופערניק, איך רייכער ניט.
 — האָט קיין פאַרזיב ניט, יונגערמאַן, איך בין ניט קופערניק,
 מיין נאָמען איז גאָר עפּלבוים.
 — עפּלבוים?
 — נו יא, עפּלבוים, מוישע עפּלבוים פון בעלצערקאָוו... פּרי סיאַד
 זשנע פּאַווערענע...

אַ באַשערטע זאַכ. גייט זיט אַ נאָוו, אז פון אַ קעווער קופערניק וועט זיך גאָר אויסלאָזן אַ מוישע עפּלבוים פון בעלצערקאָוו! דער מוישע עפּלבוים פון בעלצערקאָוו האָט זיך ארויסבאוויזן פאַר אַן עמעסן דזשענטעלמען. ער האָט זיך לאַנג ניט געדונגען פאַרן פרעז. מאַסקים געווען אפּ אלעדרינג. ער האָט נאָך צוגעזאָגט דעם באַכער, אז ער וועט אים צולערנען אַדוואָקאַטור און וועט אים נאָכדעם געבן דער קאָמענדאַציעס ניט גאָר צו קופערניק — צו נאָך אַ סאַך גרעסערע מענטשן פון קופערניק, וואָרעם ער קען זיך מיט אלע גרעסטע ליבט איז קעווער, איז מאַסקווע און איז פעטערבורג, אויסגעבונדן מיט אלע מיניסטאַרן. אויב דער באַכער וויל, קאָנען זיי נאָך הינטן פּאַרן קיין בעלצערקאָוו. ער, עפּלבוים, באַדאַרף זיך גאָר אַראָפּבאַפּן אפּ אַ מינוט

צומ גענעהאלגובערנאטער. און ווי באלד צום גענעהאלגובערנאטער,
מוז ער שוין זיין מיט א ווייזט אויב באמ גראושהאנסקי גובערנאטער,
וואָרעם די הינט זינען שרעקלעכ מעקאנע איינס דאָס אנטדעהע. ער האָט
אפילע באדארפט זיך זיין מיטן קיעווער פאָליצמייסטער אויב, נאָך ער
קאָן באַשטימט, אָז הער פאָליצמייסטער זאָל קומען צו אים — ער איז
ניט קחאנק...

דער פריסיאוישע פאָווערנע עפּלבוים האָט זיך ארויסגעכאפט, איר
בערנעלאָזט א פרעמדן אומהאקאנטן באַכער אפּ גאָטס באַראָט. די
אוואַנטיוורע איז דעם יונגן ריזנער דאָפּקע געפּעלן. און פונ דער פּער
זענלעכקייט פונ דעם עפּלבוים איז ער גאָך געווען אנציקט. ער האָט
נאָך קיין ציט ניט געהאט רעכט צו באַטראַכטן די לאַגע, האָט זיך
עפּלבוים אומגעקערט צוריק, צוגעפּאַרן ברייט אפּ א ליכאטש, אָנגעלאָרן
מיט פּולע פּעק און מיט פּעקלעכ. דאָרט איז געווען פּול קאָל טוון: הער
רינג, און זייש, און באליק, און איקרע, און פּרוכטן, און פּאפּיראַסן.

— איר מיינט, ס'איז געקויפט? ס'איז לויטער מאַטאַנעס. געשענקט
פונ דער גענעהאלגובערנאטערשע, פונ דער גובערנאטערשע און פונעם
פאָליצמייסטערס ווייב.

— איר זיט דעם געווען באמ פאָליצמייסטער אויב? איר האָט דאָך

געזאָגט, אז...

— כאַסוועכאָליע! ניט פונ זיין ווייב, נאָך פונ זיין פאָליובאָור
ניצע... איך בין איר אהוואָקאט. איך פיר איר א פּראָצעס אין פּאָלאַטע
אפּ א האַלבן מיליאָן. זי איז א פּילפּאסע מיליאָנערשע, נאָך א קאחגע.
פאר א גראָשן וועט זי זיך אופּהענגען! פאר מיר איז אַבער ניטאָ צו
טוער. פאר מיר זינען זיי אלע די קאפּאַרע!... פּאַהן מיר, הייסט דאָס,
קיין בעלעצערקאָוו?

— פּאַרן מיר, הייסט דאָס, קיין בעלעצערקאָוו.

75. א שטעלע פון א „סקרעטאר“

ער פארט מוז זינג נעמע פארטאג קיין בעלצערקאוו — מע
נעמט אימ אופ, ווי א שפערנ גאסט. — פאמיליע-אידיליעס — „רעב
לייווי“ — דער סאלעבאס לערנט מיטן סקרעטאר חילקעס אד-
וואקאט. — מ'זעס אפגענארט, — ער שרייבט א מעלוצע-בריוו צום
פאטער און באקומט נייע האפענונגען.

פאָרעדיק פון קוועו קיין בעלצערקאָוו, האָט זיך הער „פריסיאזשנע
פאָווערענע“ עפּלבוים געשטעלט גאנצ ברייט, אופגעפירט זיך ווי א
רייכער פאָמעשטיק, ניט געוואלעוועט קויפן בילעטן ערשטער קלאַס.
אפן וואָקאל, אין פאסטאָוו, געגעבן שיינ צו לייוו געלט דעם בופעט.
דעם מענטשן, וואָס האָט זיי באדינט, האָט ער אויך גאנצ פיינ באהאנד-
לט. אונדזער יונגן העלד האָט ער פאר זיינע באקאנטע פאָהגעשטעלט
אלס „סקרעטאר“. און וואָס ער האָט אַוועלכעס הערצוילט אפ זינג
„סקרעטאר“ בא זיך אינדערהוימ, — ווייסט נאָר איינ זאָט אין
הימל... נאָר מע האַרפ זיך פאָהשטעלן, און מױסטאַמע האָט דער פרי-
סיאזשנע פאָווערענע“ אויסגעמאָלט פאר זינע היימישע זינג „סקרע-
טאר“ מיט די רייכסטע און שפּענסטע פארבן. וואָרעם ער האָט געהאט
אזא גרויסארטיקע וואהעמע אויפנאמע, וואָס נאָר אַ לאנג דעווארטע-
טער גאסט אָדער א רייכער קאָרעו פון אמעריקע קאָנ זיך ווינטשן;
אזא קאָרעו, וואָס מע קוקט ארויס אפ זינג יערושע... מױשע עפּלבוים
וויב, א יודענע א צאדייקעס און א זעלטענע ווירטן, האָט זיך אָנגעטאָנ
שאבעסדיק און אויסטעצוואָנגן די קינדער. דערנאָכ האָט זי אָפגעקאָכט
אפ וועטשערע א מאָלצינט, וואָס אימ וואָלט געמעגט עסן דער קייסער.
עפּלבוים עלטערער באָכער לייווי, א כאָכעם א יונגאטש, — אינ שטוב
האָט מען אימ גערופן „רעב לייווי“ — האָט זיך ניט געקאָנט אַבן-
האלטן פון היספּעלעס און האָט א בורקע געגעבן, אופשטייענדיק פון
טיש און גלעטנדיק זיך האָס ביכל, און עס וואָלט גאָרניט געשאַדט, און
אלע טאָג זאָל זינג אַוועלכע נעסט און מע זאָל קאָכן אַוועלכע גוטע מאָל-
צינטן. האָט אימ מױשע עפּלבוים געשענקט א פאטש און האָט אימ א
זאָג געגעבן, וואו ס'וואָלט נאָר ניט געשאַהט, און ער, רעב לייווי, זאָל
זינג א ביסעלע קליגער און זאָל ניט האָבן אזא לאַנגע צונג און צום
„סקרעטאר“ האָט ער א זאָג קעגעבן:

— ווי געפעלט איב מנין קאדיש, רעב לייזוי? א פנינער טאכשיט?
 קיינ אינגארע, א מושלעמ! מנין קאפ מעג שוין דעמלט ליגן אין דער
 ערד, וועגן ער וועט קאנען זאגן נאָך מיר קאדיש...
 ופונעם וויץ האָבן זיך אלע צעלאכט, און רעב לייזוי אויב בעסוי
 כעמ. פונדעסטוועגן האָט די מומער געפונען פאר נייטיק זיך אָנעמען
 די קרוינדע פונ איר זון—פאָרט א מאמע! נאָר איר ארענמישן זיך האָט
 שיר ארויסגערופן א קאָנפליקט. די פרוי עפּלבוים איז געווען זיכער, —
 און זי האָט דאָס גאנצ אָפּטלעך ארויסגעזאָגט, — אז איר „קאדיש“
 וועט קומען אין זיין טאטנס יאָרן, וועט ער האָבן פונקט אזוי פיל
 טייכל, וויפּל דער טאטע זינער.

— און עפשער נאָך מער, ווי דער טאטע! — האָט אונטערקעכאפט
 רעב לייזוי אליין, און דער פאָטער איז געוואָרן אָנגעצונדן. א גליק,
 וואָס רעב לייזוי האָט זיך באַצייטנס אָפּגעטראָגן, אַניט וואָלט געקאָנט זיין
 זייער ננט שיינ. מוישע עפּלבוים האָט זיך מוידע געווען, אז כאָטש ער
 איז א קעגנער פון „לעבשטראָפּ“ און כאָטש ער האָלט, אז שמיכטן איז
 א באַרהאָרשער מיטהען, וואָס שטימט ניט אַינ מיט די „פרינציפּלפּונ
 ציוויליזאציע“, פונדעסטוועגן געפינט ער, אז ס'איז זייער נייטיק, אז
 אזא פארשטייער באַכער, ווי זיין רעב לייזוי, זאָל פאַרזוכן שמיצן כאָטש
 איין מאָל אין וואָך. דאָס אליין, זאָגט מוישע עפּלבוים, איז באַ אימ
 א פרינציפּ. און עס לאָזט זיך הענקען, אז רעב לייזוי איז באַקאנט
 דער דאָזיקער פרינציפּ, וואָרעם רעב לייזוי האָט זיך זיין פרינציפּ, אז
 קוימ וויל אימ דער פאָטער מעקנעם פּסאָן זיין, טראָגט ער זיך אָפּ און
 „והילד אינני“ * — לויט זוכט אימ!

רעב לייזויס אָפּטראָגן זיך האָט אָבער ניט באַרוקט דעם אופּגעהוי-
 בענעם קאָנפליקט. דער קאמפּ האָט זיך נאָר אריבערגעטראָגן, ליטערא-
 ריש גערעדט, אפּ אַן אַנדער באַרן. אָנשטאַט דעם, וואָס פּרוער מיט א
 מינוט אין געווען צווישן פאָטער און זון, האָט די מילכקאָמע אצינד
 אוסיגעבראַכן צווישן מאַן און וועב. מוישע עפּלבוים האָט ארוּפּגע-
 וואָרפּן די גאנצע באַך אפּן וועב, אז שולדיק איז אינטאַנען זי, זיין
 ליבע געטרעטע פרוי, זאָל געזונט זיין, דערמיט, וואָס זי שטעלט זיך אַינ

* „וועהאוועלעד איינענו“ — „ניטאָ דאָס קינד“ — ר ע ד.

פאר איר שיינעם קאדיש. און דאָס ווײַב, מאַדאַם עפּלבוים, האָט זיך
ניט געלאָזט שפּייען אין דער קאַשע און האָט הערמאַנט איר ליבן געד-
טרענען מאַן, זאָל לעבן, אז ווען ער אזוי געווען איז זײַן זונס יאָרן,
איז ער געווען א סאכ מער באַסיאק ווי איר, „קאדיש“ איז אצינד, און
אויב ער, איר טייערער מוישע עפּלבוים, האָט א גוטן זיקאַרן, באַהאַרפּ
ער געדענקען, אז מע האָט אים אמאָל, ניט הינט געדאַכט, גערופּן ניט
מוישע עפּלבוים, נאָר „מוישע פּלעצל“...

מע קאָן ניט זאָגן, אז פּאַר א גאַסט זאָל עס זײַן שטאַרק אָנגעטעמ
צו זײַן און אומגעריכטער אידעס בא א פּאַמיליענע-האַמע און צוקוקן,
ווי די ליבע און געטרעיע מאַן און ווײַב וואַשן זיך דאָס קויטיקע גרעט
פאַר אַלעמען אין די אויגן. איינ זאכ האָט דאָ דער גאַסט באַמערקט
און באַוונדערט, וויאזוי ביידע קעמפּטע צדאַרימ, ניט דער מאַן און
ניט דאָס ווײַב, האָבן זיך דערביי ניט אָפּגעגעסן דאָס האַרץ. אדעראַמע,
עס האָט אויסגעווען, גלייב ווי דאָס פּאַרפּאַל און נאָרוואָס נאָך דער
מאַסענע אפּ זייער ערשטער האַכצײַטס-רײַזע. און, ניט האַכטריק זואָס
צו טאָן, בײַט מען זיך מיט זיסע קאַמפּלימענטן. אַלערליי מענטשן זײַ-
נען פּאַראַן אפּ גאַטס וועלט און אַלערליי איריליעס!..

נאָך דער גרויסאַהטיקער וועטשערע האָט דער „פּריסיאַוושנע פּאַווער-
רענע“ עפּלבוים אוועקגעוועצט זײַן גאַסט און זײַן „סעקרעטאַר“ צומ
שרעכטיש, געגעבן אים איבערשרײַבן א פּאַפּירל, און אליין האָט ער
זיך צוגעשפּאַרט כאַפּן א דרימל. איבערגעדרימלט זיך, האָט ער פּאַרײַ-
כערט א פּאַפּיראַס און האָט פּאַרבונדן א „שמועס מיט זײַן יונגן סע-
קרעטאַר. דער שמועס איז געווען אזוי אינטערעסאַנט, אז ס'וואָלט גע-
זוען, כ'לעבן, און יאווייע פאַר גאָט אים דורכצולאָזן אומבאַמערקט. עס
איז שווער אים איבערצוגעבן נאָך אזוי פּיל יאָרן בוכשטעבלעך. נאָך
דער אינהאַלט, דער טאַמציס פּונ אים, איז געווען לעערעכ אָט אפּ דעם
שטייגער:

— הערט זשע אויס, יונגעמאַן, די מעסע דערפּונ איז אזוי: איר
זײַט א ינגל, זע איך, ניט קיין גרויסער נאַר און איר האָט א שײַן
הענטל צום שרײַבן און א ציטגל אפּ צו ריידן רוסיש האָט איר אויב—
אַלע סימאָנים, און איער באַגלער קאָן דערפּילט ווערן. דאָס הייסט, איר
זײַט א געבוירענער אדוואָקאַט. דאַרפּט איר אָבער זען איינ זאכ —

איר זאָלט וועלן. אז איר'ט וועלן, וועט איר זיין. קענטעניש איז אַ
בזוזאָב. דער איקער — איר טאָרט ניט אראָפּפאלן בא זיב, טאָמער קען
יענער בעסער פון אייב. איר באדאחפט מיט אייער צונג צעקלאַפּן יעד
נעמס קענטעניש. איר טאָרט ניט באווייזן איין מינוט, איין רעגע, אז
איר האָט דערעכערעצ פאר א גרעסערן. וואָרעם איר זינט דער גרעס-
טער. איר דארפט האַלטן אין איין שיטט מיט ווערטער. די צונג דארפ
ארבעטן מער ווי דער קאָפּ. איר דארפט פארשייטן יענעם מיט אזוי פיל
ווערטער, אז יענער זאָל ווערן צעטומלט אונ זאָל פארלירן יעדן געדאנק
אונ יעדן פארשטאנד. דעמלט קאָנט איר יענעם פאחווארפן מיט טויזן-
טער גראַמט פונעם „סוואָד זאקאָנאָוו“ אונ פון „קאסאציאָנע דעפאר-
טאמענט“, וואָס ניט געשטוינג, ניט געפלווינג, האָס איז פאר די ריכטער.
אונ פון די קלענעטן הערט מען ניט. קלענעטן זינען שאַפּ, וואָס קאָזן
זיב שערן. בעהיימעס, וואָס קאָזן זיב מעלאַן. פערד, וואָס האָבן לייב, אז
מע פאָרט אפ זיי ריטטריק. מיט זיי איז אוואדע ניטאָ וואָס צו צערע-
מאָניען זיב. זיי האַלטן ניט פון א צשווייקטער לעמעשקע, וואָס פרוי-
דיקט מאַראַל. זיי האָבן מער דערעכערעצ פאר א נאכאל איידער פאר
א געלערטן פראָפעסער, וואָס איז אָנגעשטאָפּט מיט זאקאָנעס, ווי א
זאק מיט פאָלאָוע. אפ דער גאס טאָרט איר זיב ניט באווייזן אָנ א
גרויסן פאָרטפּעל — איר מענט האָרטן האַלטן אלטע גאזעטן, אָדער
קויטיקע קעלנער מיט מאַנוישעטן. אונ אינשטוב בא זיב מענט איר זיב
שפילן מיט דער קאז גאנצע טעג. נאָך אז איר דעהערט א קלונג,
דארפט איר זיב פארטיפן איין אַ גראָבן בוכ אונ זיב ריכטן דעם שטערן.
א קלענע טאָרט איר ניט ארויסלאָזן פון די הענט, ביז איר'ט אימ ניט
אויסזוינג ביזן סאָפּ, אונ עם דארפ ניט זיין א זאכ אפ דער וועלט,
וואָס איר זאָלט זאָגן „איב ווייס ניט“ — וואָרעם איר ווייסט אלץ!...

נומען דאָס שטעקל מיטן פּאַרטפעל און האָט זיך געקליבן ערגעץ ניין.
און דאָ איז ארויסגעשפרונגען ווידער א קאָנפליקט צווישן די ליבע און
געטרייע מאַן און ווייב. דאָס ווייב האָט א פּהעג געגעבן בא איר מאַן,
וואוּהיין ער גייט. דער מאַן האָט געענטפערט, אז איז קלוב אריין אפ א
האַלב שאָ. ער האַרפ זיך דאָרטן זען מיט א מענטשן. האָט אים דערופ
דאָס ווייב באַמערקט, אז איר איז באַקאנט זיין האַלבע שאָ; האַלעוויי
ער זאָל קומען כאַטיש מאַרגן צו וואַרעמעס... און הער מענטש, וואָס
ער האַרפ זיך מיט אים זען, איז איר אויך גאַנץ גוט באַקאנט, דאָס איז
ניט קיין מענטש, זאָלט זי, נאָר מענטשעלעך, לויטער מאַלאַכים און
מאַלקעס און וואַליעטן...

— און טיין האָסטן, אפּאָנימ, פאַרגעסן רעכענען, מיין טייערע,
טיין... וואָס פאַר א שפּיל איז עס אָן טיין?..

דאָס ווייב ענטפערט אים דערופ גאָהיט. נאָר זי גיט אפ אים אזא
קוק, אז אן אנדער מאַן אפ זיין אָרט וואָלט בעסער אריין אין דער
עהר א לעבעדיקער. נאָר מווישע עפּלבוים לאַכט זיך דערפונ. ער גייט צו
צו זיין יונגן, „סעקרעטאַר“, בויגט זיך אָן צו אים, ווי ער שרייבט, און
טוט אים שטילעהייט א פרעג, וויפּל האָט ער בא זיך געלט? טוט זיך
דער „סעקרעטאַר“ א כאַפּ בא דער קעשענע און באווייזט, וויפּל געלט
ער האָט. טוט עפּלבוים א וויפּלע א טחאכט. דערנאָך ציט ער אויס די
האַנט צום „סעקרעטאַר“.

— עפּשער קאָנט איר מיר דאָס אויסלייען אפ א פּאָר מינוט? איב'ל
דאָס אייב היינט נאָך אָפּגעבן, צוריקומענדיק פון קלוב.
אכ! מיטן גרעסטן קאָוועד! — האָט אים געענטפערט דער „סעקרע-
טאַר“ און אוועקגעגעבן אים דאָס גאַנצע ביסל מעזומענס.

נאָך דעם אוועקגאנג פון מווישע עפּלבוים האָט די מאַדאם עפּלבוים
גענומען דעם „סעקרעטאַר“ אויסצופרעגן, וואוּזוי ער קומט צו איר
מאן אלס סעקרעטאַר? און וואָס געהער ער זיך אָן מיט בראַצקיני? —
מיט וואָסער בראַצקיני? — „מיטן קיעווער מיליאָנער בראַצקיני“... —
וואָס פאַר א מעכונטן איז דאָ בראַצקיני? — „איז בראַצקיני ניט אַנערער
א פעטער?“ — וואָס איז אייב עפעס נעפעלן, אז בראַצקיני האַרפ מיר
זיין א פעטער?... — „וואָס דען קער ער אייב אָנ?“ — ווער?... —
„בראַצקיני“. — וואָס, ווילט איר, זאָל ער מיר אָנקערנ?...

א קורצע פויזע. ביידע קוקט זיך אָן איינס דאָס אנדערע העכסט פארווונדערט. יעדער מיט זינע געהאנקענע. איז א מינוט ארום פהענט די פרוי עפּלבוים באמ „סעקרעטאר“ ווידער א מאָל: „אזוי? איר האָט ניט געדינט אויב בא בראַצקינג?“ — וואָס פאלט אייך אַינ, אז איך האָב באהארפט דינענ בא בראַצקינג?“ — „און איר קענט איך גאָר אפילע ניט?“ — וועמענ? — „טפו זאָל דאָס ווערן! מע הערט אונ מע רעדט — אונ מע קאָן זיך ניט דערהיידן! זאָנט מיר כאָטש, ווער זינט איר אונ ווי קומט איר אַהער?“...

אפּט צווייטן טאָג האָט אפּ אונדזער נאָוונ העלד געווארט א נעדר סורפריז: זינט פאטרעאָן מוישע עפּלבוים האָט זיך נאָכ ניט אומגעקערט פונ קלוב. „רעב לייווי“ האָט געהאט אן ארבעט — גייט אין קלוב אריינ און רופט דעם טאטן אהייב עסן ווארעמעס. האָט רעב לייווי אָבער קיין כיישעק ניט געהאט צו כאפּן אומזיסטע פעטש אפּט נישטערנ הארצן. האָט אייך די מוטער געמוזט באצאָלן „סכאָר פעטש“ מיט אן אוואנסל. און רעב לייווי האָט געבראכט א יעדע, אז הער טאטע זינער איז איינ דערפרי אָפּגעפאָרן פונ קלוב גלייב צום וואָקואל, און פונ דאָרטן — קיין קיעזי.

פאר אונדזער העלד איז דאָס געווען אן איבעראשונג פונ א דונער איז א שיינעם זונענשאַט מיט א בלויע הימל. עס איז געווען ביידע זאכנ! א קרענק איז בויב און א שאטע איז פאָנעם. ערשט דעמלט האָט ער גענומען צעפרענג זיך אפּ זינט פאטרעאָן, און איז געוווידע געוואָרן, אז עפּלבוים איז נאָכ דערווייל קיינמאָל ניט געווען קיין „פריי סיאושנע פאווערענע“, ער איז נאָר א „כאָהאטאי“, א טיפ פונ יענעם מינ, וואָס מע רופט זיי „ווינקל־אדוואָקאטן“ — און אז מע דערמאָנט דעם נאָמען עפּלבוים איז בעלצערקאָוו, דערמאָנט מען אייך ניט איי דערש, ווי מיט א שמויכל... דערווייל האָט די לאַנגע פונ אונדזער יונגן העלד אָטגעהויבן צו ווערן טרויעריק. עס האָט געבלאָזן רערופ, אז ער זאָל איינזיכט ווידערהאמאָל פארווכט דעם טאמ פונ הונגער... מיט א פארביטערט הארץ האָט ער זיך אוועקגעזעצט און האָט אָטגעשרייבן צום טאטן קיין פערעיאַלעוו א לאַנגן בריוו מיט א שיינער מעליצע־שפראַך, די מעליצע, קאָן מען זאָגן, האָט אייך ארויסגעראַטעוועט. מיט מעליצע

קאָן מען א סאכ שרײַבן און װײַנציק זאָגן... ערשט צום סאָפּ ברײַו האָט ער אַרײַנגעװאָרפֿן א פּאָר װערטער, אז ער װאָלט זיך דורכגעפּאָרן אהײַם, ער זאָל האָבן גענוג קלײַנגעלט אפּ הױצאָעס האַדערעכ... און גאָר נײַט לאַנג, געװואַחט, קומט אײַם אָן פֿון פּאָטער א געלט־ברײַו אפּ עטלעכע רובל מיט א באַפּעל, ער זאָל זיך צױלן און קומען װאָס גיכער, װאָרעם עס האָט זיך געעפֿנט א זװאַקאָסיע אפּ ראַבינער אײַן א שטאַט נײַט װײַט פֿון פּערעיאַסלעוו, און אז ער האָט גוטע שאַנסן צו פּאַרנעך מען די שטעלע. און אױסגעלאָזט האָט ער זײַן ברײַו צום זון אױב מיט א מעליצע: „עושה! חושה! עופּה מהוּ מקשת כעל כנפי נשרים! מהר אל תביט אחרך! עלה והצלח!“... האָס װעט הײַסן אפּ אנטדער יודיש לאַשן: „אַיך זיכ! כאַפּ זיכ! פּלי פּײַל אױסן בױנג װי אפּ די פּלײַגלען פֿון אַן אָרלער! גיכער! זאָלסט זיך גאָר נײַט ארומקוקן! קום און זײַ מאַעליצע!“..

76. די „װײַב־אַרעס“

װאַזױ מע קלײַבט א ראַבינער. — דער פרעריקער ראַבינער אײַן לובען. — אן אלטער באַקאַנטער. — רעכ נאַכמען קאַהאַנע פּראָטעזשירט דעם זונג קאַנדידאַט. — ער האַלט א דראַשע און נעמט שטאַרק אױס באַט אױלעם, — מאַזלשאַוו, אױבראַן יעדן טאַגלאַסנאָ. — ער קומט קײַן פּערעיאַסלעוו, אײַן די סײַכע װערט אײַם דאָרט פּאַרשטערט. — ער נײַט זיך דאָס װאָרע, אז ער װעט נײַט זײַן װי אלע.

לובען — דאָס אײַז דער נאַמען פֿון דער שטאַט, װוּ מע האָט פּאַר-לאַטנט א נײַעם ראַבינער.

דאָס װאָרט „פּאַרלאַנגט“ אײַז, מאָלט אײַכ, נײַט מער זױ א מעליצע. א שטאַט פּאַרלאַנגט אזױ א ראַבינער, װי, אשטײַגער, מע פּאַרלאַנגט א קװאַרעסמאַן. דער גאַנצער אײַנסטימוט פֿון „קאַזיאַנע ראַבאַנײַם“ אײַז, אײַנגטלעך, אן אײַבעריקער, א אַנגעהאַנגענער פֿון דער רעגירונג אפּ די דױשישע יודן, און זײ האַלטן זיך מיט אײַם, װי מיט עפעס רעכטס. שענער פֿון אלצײַנג אײַז דאָס, װאָס א „קאַזיאַנער ראָװ“ װערט נײַט געשיקט דירעקט פֿון דער רעגירונג צו געװעלטיקן אפּ די יודן, נאָך די יודן אַלײַן באַדאַרפֿן אײַם אױסקלײַבן דורך זװאַל („װײַב־אַרעס“) פֿון

קאָהאַל. נאָר די וואָלג גופע זינגען באַלקאָרסאָם, גענויט פון אויבן. דאָס הייסט, „נאטשאַלסטווע“ שרײַכט אַרײַן צו קאָהאַל א פּאַפּיר, און דעמלט און דעמלט זאָלג זיב די יודן צונויפזאַמלען דאָרטן און דאָרטן און זאָלג זיב אויסקלײַבן אַ האַבינער. און עס טוען זיב אַ לאָז קאַנדיר-האַטן. יעדער קאַנדיראַט האָט זיב זינג צאָר, און יעדער צאָר האָט זיב זינגען קלײַנע מיט זינגע מיטלען, מיט וואָס צו נעמען העם אוילעם. איינער האָט אַ שײַנע פּראָטעקציע. דער אַנדערער אַרבעט מיט געלט. דער דריטער — מיט אַ גלעזל מאַשקע. שלאַפּן שלאַפּט קיינער ניט. אינ שטאַט קאָכט עס, און עס רעקלט זיב. כעווער היצן זיב, עס איז אַ גע-דולע אפּ דער יודישער טאַם, אַ סימכע — מע קלײַבט אַ האַבינער. מע סאַלאַטירט. מע וואַפּט גאַלקעס. עס איז כּאַי-געלעבט! אַמאָל ציט זיב עס אזוי אוועק וואָכן, אַמאָל — טאַדאָשימ. קעדיי די „וויבאַרעס“ זאָלג צוגיין קאַשער, ווערט צוגעשיקט א „קנעפל“, וואָס גיט אַכטונג, און ס'זאָלג ניט פּאַרקומען סאָלילע קיין שום פּאַרשקײַטן כאַם צײַלן די גאַלקעס. און ערשט נאָכ די וואָלג הייבט זיב אָן די רעכטע כאַסענע. אזוי ווי דער גובערנאַטער באַהאַרפּ דעם אויסוואַל באַשטעטיקן, הייבן אָן צו גיין אין דער „גובערנסקע פּראַוולעניע“ מעסירעס מיט קאַסאַ-ציעס פון די ניט אויסגעקלײַבענע קאַנדיראַטן, און אויב די „וויבאַרעס“ ווערן קאַסירט, הייבט זיב אָן די סימכע נאָכאַמאָל פון אָנהײב. נײַע קאַנדיראַטן, נײַע צדאָרימ, נײַע „וויבאַרעס“, נײַע מעסירעס מיט נײַע קאַסאַציעס...

צווישן די פּאַרשײַנען, וואָס האָבן אַרויסגעשטעלט זייער קאַנדיראַ-טור אפּ האַבאַנעס אין לובען, איז געווען אויב דער פּרײַערדיקער ראַכיר-נער. אויב איר גערעכט, איז דאָס געווען מױשע-האַוויד. דעם מעלאַ-מערס זונ, שײַמען רודערמאַן, אָט דער, וואָס האָט קעהאַלטן אין פּערע-יאַסלעוו באַ שמאַרן זיב, און יודן האָבן אים אַרויסגעהאַטעוועט און אָפּגעשיקט אין דער ראַבינער-שול אין זשיטאָמיר. דער דאָזיקער ראַ-בינער האָט, אפּאַנעם, ניט שטאַרק אויסגענומען אין לובען, דער אוי-לעם האָט אַרויסגעקוקט אפּ די „וויבאַרעס“, ווי אפּ מאַשעכע. די לוי-בענער יודן ווייסן ניט פון קיין פּאַליטיק און פון קיין כאַכמעס. זיי און עס געפּעלט אַ מענש, זאָגן זיי אים: „ביסט אונדז געפּעלן“. און און עס געפּעלט זיי ניט, זאָלג זיי: „גיי געזונטערהײַט, דו ביסט אונדז ניט

געפעלנ". דעם ראבינער רודערמאן האָבן זיי שוין לאנג געזאָגט, און האפקע ניט זייער פארשטעלט, אז ער מעג זיך זוכן אן אנטער שטאָט. און טאָמער וועט ער מיינען, אז זיי טרעבן מיט אים קאטאוועס, האָבן זיי זיך אָרט אין בעסמערדעש פארדונגען צו וואלעבאָס, אזוי אז דער ראבינער איז געקומען שאבעס אין שול ארעב, האָט ער ניט געד האט ווי צו זיצן, און האָט געמוזט אויסשטיין די גאנצע צייט אפ די פיס. דעם צווייטן שאבעס איז ער שוין דערפאר געקומען מיט „פאָלי-ציע" און האָט מיט טקיפעס און מיט טוורע אינגענומען זיך שטאָט אויבנאָן אין מירעכזוואנט, — און מע קאָן זיך גרינג פאָרשטעלן דעם עפעקט מיטן כיי, וואָס עס האָט געהאט. די גאנצע וועלט האָט געד וווסט פונעם פאקט. וואָרעם אכוי, וואָס די גאנצע מיסע איז געווען באשריבן אינעם „המליצ",* האָט נאָך דער רעזאקטער צעדערבוים צוגעגעבן פון זיך מיט לאנג קליינע אויסעלעב א „הערט המו"ל" — א באמערקונג פונעם רעזאקטער, וואָס פארנעמט פונקט דריי מאָל אזוי פיל, ווי די קאָרעספאָרענציע. דאָרט ניט ער אוועק א גאָב סיי דעם ראבינער, סיי דעם איבעריקן אוילעם, און מוסערט זיי פאך בילעלאד שעם, וואָס זיי האָבן דערלאָזט פאָליציע אין א מאַקעם קאָדעש. און לאָזן לאָזט ער אויס מיט א „וכן לא יעשה" — אזוי טוט מען ניט, און פארענדיקט מיט א פאָר מעדראָשימ, מיט א פאָסעק און מיט א מעליצע פון דער מעגילע: „וכדי כיון וקצה", צעדערבוים, אַלעוואַשאַד לעם, איז דערופ געווען א מיסטער!

פונדעסטוועגן האָט דודערמאן ניט אפגעגעבן זיך קאטוידאטור אפ לובענער ראבאָנעס... און אויב די איבעריקע קאטוידאטן האָבן געארד בעט יעדער מיט זיך צאר, און יעדער צאר אפ זינע קיילימ, און דער קאמפ האָט זיך אָנגעהויבן. נאָך שוין קימאט נאָך צו לעצט. א פאָר טעג פאר די „וויבאָרעס", איז ווי פונעם הימל אראָפגעפאלן דער העלד פון דער דאָזיקער באַגראַפיע מיט א בריוול פונעם פעטער פיניע צו זינעם א מעכטיגן, איינעם פון די פיניסטע באלעבאטימ אין לובען, מיטן נאָמען רעב נאָמען קאהאנע. דאָס איז געווען א זאָגן, א מעויר כעס און א נאָגיד. אזא יוד פארנעמט אין שול דעם אויבנאָן. דער מאַזן וואָגט ניט גיין וויטער, ביז רעב נאָמען שטייט ניט אויס שמוי-

* „האמיליצ" — די פאונדסע העברוישע ציפונג. — ר ע ד.

בעסרע — עם מען זיך ציען אייביק. אז עס מאכט זיך, רעכ נאכמען פארשפעטיקט זיך קומען אין שול ארעין (און דאָס טרעפט זיך מיט איימ קימאט אלע שאכעס), שיקט ער א שאַלנעכ, ומע זאָל אפּ איימ ניט ווארטן, דער אוילעמ פארשטייט אָבער דערעכערעצ, און ער מיינט מיט טאמע, אז מע זאָל יאָ אפּ. איימ ווארטן מיטן דאוונען. מיט איינעם וואָרט, דאָס איז געווען א יוד א צאצקע, וואָס מע מען זאָגן אפּ איימ „זורה ונדולה במקום אהל“.

געטראָפּן האָט איימ דער יונגער קאנדידאט זיצן איבער א מיישנשעס. איבערנעלייענט העמ פעטער פיניעס בריוול, האָט דער אלטער קאהאנע צערעכט געמאכט די ברילן און גענומען באטראכטן דעם באַכער פון קאָפּ ביז פיס. עס האָט אויסגעזען, אז דער בעורעמאן האָט מיט זיין קורצ ווייטיקל ניט אזוי שטארק נויסעכיון געווען בא דעם שיינעם יודן. נאָר דער זוכס פון דעם פעטער פיניע ואיז איימ בניגעשטאנען, און ער האָט איימ געבעטן זיצן. צערעדט זיך מיטן גאסט און דערווען, אז דער באַכער איז ניט קיין אמאָרעז איימ די קליינע אויסעס, ניט שטארק ווייט פון א פיירעק מיישנשעס, און אז ער רעדט, ווארפט ער נאָר ארעין א קאָשנקוידעשדוואָרט, האָט זיך דער אלטער צעשמיכלט און האָט א זאָן געגעבן, מע זאָל דערלאנגען עפעס פארהיטן. און עס איז ארעין געטראָגן געוואָרן א מעצל. אפּן מעצל איז געשטאנען א שעלכל, און איינעם שעלכל איז געלעגן איינס אליין, ווי א יעסוימעלע, א צוקער־לעקעבל. און איינעם צוקערלעקעבל האָט געשטעקט א ראָזינקע.

— מאכט מעווינעס! — רופט זיך אָן דער אלטער גוויר און צע־פרעגט זיך באמ יונגן קאנדידאט אפּ דער שטאָט פּערעיאסלעוו, ווי ער איז געווען אמאָל מיט א יאָר עטלעכע און זעסציק צוריק. דעמלט אייז דאָס געווען א יודישע שטאָט — ווי האלט דאָס האָרט איצט מיט יודישקייט?

— עס האלט זייער גוט! — ענטפערט איימ דער גאסט און זאָגט זיך אָפּ פונעם לעקעבל, ניט אזוי איבערן „מעווינעס“, ווי איבער דעם, וואָס נאָכדעם וועט מען איימ מיסטאמע הייסן מאכט די „בראָכע־אכ־רוינע“ — און ער האָט זי קיינמאָל ניט געקענט אויסווייניק... פארן

* טויער אויגדולאָ בעמאָקוים עכאָד — „טויער און גרויסקייט איז אייז אָרט“, דאָס הייסט, פּערזאָג. — ר ע ד.

אוועקגיין האָט אים דער אלטער קאהאנע געבענטשט, עך זאָל זיין מאַ-
צליעכ, און ער וועט, אימירצאשעם, געווים מאַצליעכ זיין, וואָרעם ער,
אז ער בענטשט, — אזוי האָט אים דער אלטער פּאַרוזיכערט, — ווערט
מעקוועם, וואָרעם ער איז אַ קויהענ...
דעם זעלבן טאָג איז אַרויס אַ קלאַנג אין שטאָט, און ס'איז צוגע-
קומען נאָך אַ קאַנדידאַט אפּ ראַבינער, נאָך גאָר אַ יונגער, אַ באַכערל,
גאָר אַ כעוורעמאַן מיט אלע מינלעך. ערשטנס, אַ „טאַטנעס אַ קיטל“.
רעב נאַכמען קאהאנעס און איווענער. היינט אַ באַל-טאַנאַב, און אַ
קאַסוועהאַבע, און איז קלאָר אין שאַס און פּאַסקימ. און אזוי ווי די
פּאַנטאַזיע האָט זיך שוין צעהיצט, האָבן אייניקע צוגעלייגט, אז ער
האָט סמיכעס אפּ ראַבאָנעס, און אז ער קאָן פּאַסקענען שנילעך, און
אז ער וועט אַליב פּאַרשטעקן אין גאַרטל דעם דאָוו מיט נאָך דריי
אַזעלכע, ווי דער דאָוו, — האַקלאַל, עפעס טאַקע אַ פּויגל פּונ פּויגל-
לאַנד! און אז ער האָט זיך באַוווּזן אין גאַס, צווישן די קלייטן, האָט
מען אפּ אים געטוישט מיט די פינגער, און ער האָט געהערט הינטער
זינע פּלייזעס דיידין:

— אָט דאָס איז ער?

— ווער?

— דער נייער ראַבינער.

— אזא צוציק?

— דער מאמעס מילך נאָך ניט אויסגעטריקנט.

— און וואָסערע לאַנגע האָר ער טראָגט!

— לאַנגע האָר, קורצער סייבל...

גאָר דאָס איז נאָך גאָרניט אַקעגן דעם, וואָס האָט זיך אָפּגעטאָן כאַ
די „וויבאַרעס!“ און אָפּגעטאָן האָט זיך אָט וואָס: דער זאַל פּונ דער
אַנפּהאַווע איז געווען פּול מיט יודן, און מע האָט שוין באַדאַרפּט צו-
טרעטן צו די וואַלן, קומט אַרויס דער יינגלסער פּונ די קאַנדידאַטן
מיט אַ רעדעניש, און דאַפּקע אפּ רוסיש, אויסגעמישט מיט פּסוקים פּונ
טאַנאַב אין מיט אַ מאַשעל און מיט אַ מעדרעש, וואָס האָבן זיך גע-
קלעפּט צום איינעם, פּונקט ווי אַן אַרבעט צו דער וואַנט. נאָך די
„דראַשע“ האָט אזוי אויסגענומען, אז דער יונגער קאַנדידאַט איז
אויסגעקליבן געוואָרן פּאַר ראַבינער פּונעם גאַנצן אוילעם גאָר אַן גאַל-

קעס. באלד איז אוועק א דעפעש אהוימ: „מאזלטאָוו, איזבראנ יעדינגאָ-
גלאסנאָ“. אונז אַליין איז דער אויסדערוויילטער יוטנער ראבינער אוועק
צום אלטן רעב טאכמען קאהאנע אָפראַנקען זיב. דער אלטער איז בער-
עמעס געווען גערירט, וואָס זיב פראַטעקציע האָט געהאט אזא ערפאַלג.
ער האָט זיב מעסאמייט געווען מיטן ראבינער, געקליבן טינען,
טאקע ווי אן אייגענער. ניט לאַנג האָט עס אָבער געדויערט. עס איז
אימ גלויב פארשטערט געוואָרן די סימכע, ווי מיר וועלן האָס ווינטער
זען. דערווייל פאָרן מיר זיב דורכ מיטן יונגן ראבינער אין זיב גע-
בורטשטאָט — אין פערעיאסלעוו.

פאָרהגעשטעלט האָט זיב אונזער העלד, אז פערעיאסלעוו וועט גיין
באָדראַקאָ מיט זינע „וויבאָרעס“. אַ קלייניקייט — אזא ערפאַלג, אונז
בא אָט די יאָרן! צום סאָפּ — גאַרנישט מיט גאַרנישט. געפרייט האָט
זיב נאָר די מישפּאָכע. אונז אויב ניט אינגאָנצען. די סימכע וועט ערשט
זיב, אז דער גובערנאטער וועט די „וויבאָרעס“ באשטעטיקן. דערווייל
הענטט דאָס נאָב איז דער לופטן. מע דארפ זיב דורכפאָרן אין דער גור-
בערניע, קיין פּאָליטאָוע — כלאַפּאַטשען, שמירנ... דאָס אַליין איז
שוין געווען גענוג אפּ אָפּצוהילן די געהויבענע שטימונג. אונז טאָמער
איז קאהן. באַדארפ זיב דער העלד באַגעגענען מיט כייטע רודערמאן,
דעם לובענער ראבינערס יונגערן ברודער. כייטע גייט זיב אזוי ברייט-
לעב, די הענט אַרונטער, דאָס געלע אויבער-רעקל אפּ די אַסלען אָנ
די אַרבל. ניט פילנדיק זיב איז קיין זאכ שולדיק, ציט אימ ואויס אונז
דער העלד די האנט. יענער רירט ניט מיט קיין האנט, טרעט אָפּ אפּ א
זיט אונז גייט דורכ פארבן. ווי אן אומבאקאנטער... „א ברודער פאר
א ברודער“ — טראכט זיב דער באַלידיקטער, געפיינט א זכום אפּ זיב
סאווער דעם באַלידיקער אונז לויפט אוועק אויסגיסן זיב הארץ פאר אן
אנדער כאווער, פאר אורעמל זאָלאָטושקינען. לאָזט זיב אויס, אז זאָ
לאָטושקינ, באַטל ער איז מיט כייטע רודערמאן אפּ מעסער-שטעב,
דאָב גיט ער אָפּ דעם גערעכט כייטען אונז זאָמט דעם העלד אין די
אויגן, אז א רעכטער מענטש טאָר אימ איצט די האנט ניט געבן. אי-
בער צוויי טימימ: ערשטנס — דערפאר, וואָס ער איז אַ ראבינער,
אונז אַ ראבינער איז א צווייאק, אַ היפּאָקריט, אַ טעלעראַקער בא די
געמדימ אונז א טשינאָוויק בא דער רעגירונג. אונז צווייטנס — אן

אַרנטלעכער מענטש גייט ניט צונעמען יענעם פארנאָסע, רייסט ניט ווי א הונט באמ אנדערן דעם ביינ פונ די ציינ...

קורצע, נאָר שארפע דיבורים. אונדזער העלד פילט, אז אינ די ווער טער ליגט א שטיק עמעס. אונ ער דערמאָנט זיכ א בילד, וויאזוי ער האָט דעם טאָג פונ די „וויכאַרעס“ באגענט זיכ מיטן לזבענער עקס-ראבינער שימען רודערמאנ, וויאזוי יענער איז געוואָרן בלאַס, די אויגן צעשראַקט, גלייב ווי זיי וואָלטן פרעגט: „וואָס האָסטו געהאט צו מיר?“... אזוי טראגיש זעט אויס אַ הונט, וואָס איז פונ אנדערע הינט צעריסן אונ צעביסן אונ ארויסגעוואָנט געוואָרן אפ אלע פיר עקט פונ דער וועלט. עס האָט אימ פונ דער באגעגעניש פארקלעמט דאָס הארץ. איינ מינוט איז געווען אזעלכע, וואָס ער איז גרייט געווען פאלן דעם אומגליקלעכען שימען רודערמאנ אפן האלדז אונ בעטן מעכילע אונ אָפטרעטן אימ די שטאָט לובענ מיט אירע שיינע באלעבאטימ אונ מיט איר קאנדידאטור אפ ראבאָנעס... דאָס וואָלט געווען מענטשלעכ, שוינ צו מענטשלעכ... האָט עס אָבער מער ניט געדויערט ווי איינ מינוט. באלד איז ארויס דער ענאָיסט, דער „איכ“ — אונ דער „איכ“ האָט גייווער געווענ...

מיט וואָסער א הארץ דער העלד איז אוועק פונ זינ כאווער זאָלאַ טושקיג — קאָן מען זיכ מעשאער זינ. וואָס קאָן זינ ערגער פונ דעם, אז איכ ווייס, אז יענער איז גערעכט אונ איכ בין אומגערעכט?.. בא טישעכאָונ איז פאראנ דערופ דער ריכטיקער אויסדרוק: „ער האָט זיכ געפילט ווי איינער, וואָס האָט געגעסן זייפ“... איינ זאכ נאָר האָט ער ניט געקאָנט פארשטיינ: פארוואָס מוז א ראבינער זינ דאָפּקע א היפאָד קריט, אונ דאָפּקע א טעלערלעקער בא די נעגידים אונ א טשינאָוויג בא דער רעגירונט? אונ ער ניט זיכ דאָס וואָרט, אז ער וועט דאָס ניט זינ! אז ער וועט זינ א ראבינער ניט ווי אלע... א מענטש איז דאָס, וואָס ער וויל זינ...

.
.
*

באמערקונגען פון י. ד. בערקאוויטש

מיטן קאפּיטל „די וויבאַרעס“ ווערט איבערגעטרעסן אין רעכטן מיטן דאָס ווידערלעכע בוך פון שאַלעמ אַלייבעמס לעבנס-געשיכטע, אין וועלכן ער האָט אַרבייטגעטען די בעסטע קרעפטן זײַנע אײַן די לעצטע יאָרן און האָט עס געײַ רעכט פאַר זײַן „שױר האַשנרױם“ — דער געזאַנג איבער אלע געזאַנגענע. ווי עס שױנט, איז דאָס דאָזיקע קאפּיטל געשריבן געוואָרן שױן אין די לעצטע טעג פונעם זײַן לעבן.

נאַכזוכנדיק אין די איבערגעבליבענע שריפטן פון שאַלעמ-אַלייבעמ אַלץ זײַנג, וואָס האָט א וועלכע עס אז שױכעס מיטן בוך „פונעם יאָרױד“, האָט זײַן פאַמיליע מער קױן גענצלעך באאַרבעטע קאפּיטלעך פון דער אױטאָבױאָגראַף פֿיע נײַט געפונען, אױסער א קורצע לעבנס-אַשרױבונג פון שאַלעמ-אַלייבעמ, געשריבן מיט יאָרן צוריק פון אױמו אַלײן אין דער פּאַרם פון א בריוו צו א פּרױנט, און אױסער א קלײנע האקדאַמע צום בוך „פונעם יאָרױד“, אין וועל-כער דער פאַרפאַסער דערציילט, וויאזױ ער איז געקומען צום געדאַנק צו שרײַפן זײַן לעבנס-געשיכטע, אָנשטאַט דעם האָט מען געפונען נײַט קױן באַ אַרבעטע אױטאָבױאָגראַפֿישע מאטעריאַלן און רעשימעס, וואָס האָבן געזאַלם דינען באַן מיטטער אין די הענט אלס לױט און ציגל פאַר א גרויסן פּראַכט-פולן ביניען — פאַר א קאַלאַסאַלן בוך, וואָס האָט געפּשער געקאָנט דערגרױבן ביז צען בענדער, וועלכע וואָלטן אַרומגענומען, צוזאַמען מיטן פּערזענלעכן לעבן פונעם דיכטער, א גאַנצע עפּאָכע פונעם ייִדישן לעבן אין אױרױפּע און אַמעריקע.

די ייִדישע ליטעראַטור האָט אָבער קױן מאַזל נײַט געהאַט, — און דער דאָזיקער גרויס געפּלאַנטער ביניען וועט אזױ בלײַבן דערפּירט נאָר ביז זײַן דריטן שטאַק און וועט אזױ בלײַבן שטײַן אין אונדזער אַהעמער גאַס נײַט קױן געענדיקטער, אָן א דאַכ. דער מיטטער איז אין רעכטן מיטן פון זײַן אַרבעט אױעקערונג געוואָרן.

אײַנדיק מיטגלידער פון שאַלעמ-אַלייבעמס פאַמיליע האָבן דאָס די בּוֹך-גראַפֿיע פון דעם פּאָלקס-דיכטער — אױב נײַט אין דער זעלטענער דיכטערי-שער פּאַרם, צו וועלכער ער אַלײן נאָר איז געווען באַרוּפּן, אױז קאַמט אין דעם עמעסן לױכט פון די ווירקלעכע פאַקטן און לעבנס-פאַסירונגען — דערפּירט ביזן סאַפּ. צו דעם דאָזיקן צוועק וועלן אױסגעניצט ווערן אלע די מאטעריאַלן און רעשימעס, וואָס שאַלעמ אַלייבעמ האָט געזאַמלט פאַר זײַן לעבן און האָט זײַ איבערגעלאָזט אין גרויסער אָרדענונג צווישן זײַן ליטעראַרישער ירושע.

אינהאלט

זיט	א מינ האקדאָמע	
3.	די שטאָט	1.
5.	טאטע-מאמע	2.
8.	שמוזיק דער יאָסעם	3.
12.	אויצרעס	4.
15.	דער ראָו אין גאנירן	5.
18.	שמוזיק ווערט פארשוונרן	6.
22.	מיער מעדוועדעווקער	7.
25.	פארלירן נאָכ א כאווער	8.
29.	כאווער „סירקע“	9.
31.	סירקעס טראגעדיע	10.
35.	יעצערטאָו מיטן יעיצעהאַרע	11.
38.	גנייווע, קאָרטנ-שפּיג אונ אנדערע אווירעס	12.
41.	פייגעלע אשמעדי	13.
45.	דער לעצ	14.
48.	די מישפּאָכע	15.
52.	דער פעטער ביסל אונ די מומע האָרל	16.
55.	פיניעלע שימעלעס פאָרט קיין אָדעס	17.
60.	משנה מקום—משנה מזל	18.
68.	דער אוילעם צעקריכט זיכ	19.
73.	גערגעלע גאנעו	20.
77.	מיער-וועלוויל באלעגאַלע מיט זינע „סוסימ“	21.
83.	זי געזונט, וואָראָנקע	22.
88.	די בעסע	23.
91.	אין דער נייער הייז	24.
94.	די גרויסע שטאָט	25.
101.		

110	ביינ-תאומאנים	26
115	מעלאמדימ און דערערס	27
120	דער געמאָרע-מעלאמער	28
123	דער אמאָליקער "כידער"	29
128	די בארטיצווע	30
132	"דער באַכער"	31
137	די ערשטע ליבע	32
142	די כאָלירער	33
148	די שיווע-ויצערס	34
154	באמ דניעפער	35
158	אפן פאראַם	36
162	אינ באַסלעוו אפ דער "סאַרהאַוויצע"	37
166	א שיינער באַרוכאבע	38
170	צווישן פעלצן	39
174	יאָמיט ניראַזט	40
180	סוקעס	41
184	אויס יאָנטעוו — צוריק אהיים	42
189	א מיינעלאָשן פונ א שטיפמאמע	43
194	אפן בענקעלע באמ טויער	44
199	דער קאָלעקטער	45
206	די געראַטענע איידעמס	46
211	ארנאָלד פונ די פירוואַרקעס	47
218	גימנאזיסטל סאָלאָמאָן	48
223	די "פענסיע"	49
229	כאווער עליע	50
235	צווישן כאזאַנים און קלעזמאַרימ	51
241	"לא תגנוב"	52
250	דעם כאונס מיידל	53
255	סימכאסטוירע צו האקאפעס	54
262	דער קרויס	55
268	ער גיט שטונדן	55
274	א איריליע	57
281	די צעשטערטע האָפענונגען	58
288	דער סאָם פונ דער איריליע	59
293	א האלב יאָר נאווענאר	60
299	ווידער אינדערהיים	61
315	ער פאַרט אפ א ריכע שטעלע	62
311	אינ כאָלעם און אפ דער וואָר	63

315	א מיסע מיט א זייגער	.64
321	א מאלעך פון גאָט אינעם געשטאלט פון א מענטשן	.65
327	אן אוימגעריכטער עקזאמען	.66
332	א יוד א גוטבאזיצער	.67
337	דאָס לעבן אינ דאָרפ	.68
343	דאָדי דער עקאָנאָם	.69
349	דער פריזיוו	.70
356	די מומע טויבע פון בארדיטשעוו	.71
362	דער ערשטער ארויספאָר	.72
369	פראָטעקציעס	.73
376	קופערניק	.74
381	א שטעלע פון א „סעקרעטאר“	.75
387	די „וויבאָרעס“	.76

וויכטיקסטע דרוקפעדערן

באמערקונג. פונעם טיטל איז ארויסגעפאלן דאָס װאָרט „געקירצט“.

ד א ר פ ז י ב	ג ע ד ר ר ו ק ט	ש ו ר ע	ז י ט
עס איז שווערלעך	עס איז שרעקלעך	1 אונטן	3
איז זינע אויגן	אויב זינע אויגן	" 7	5
קומען	קומען	" 7	23
אויב אויסגעלאָזט	אויב אויסגעלאָזט	16 אויב	27
אפ א קאָל	אפ א קאָל		
גאָרניט מיין שטאט	גאָרניט מיין שטאט	5 אונטן	38
(אויב דאפקע	אויב דאפקע	9 אויב	71
אפ דעם	אז דעם	3 אונטן	72
אויסכאפן?	אויסכאפן	15 אויב	91
מיט „מורדיקן“	מיט „מורדיקן“	" 3	98
נאָכמאכט	נאָכמאכט	" 14	113
גוי'מ, איזאב	גוי'מ, איזאב	" 11	116
טאלמירי	טאלמירי	" 12	126
פאראַ-אַ-אַ-אַ-	פאראַ-אַ-אַ-אַ-	" 10	157
אַ-אַ-אַ-אַ!	אַ-אַ-אַ-אַ!		
" "	" "	" 17	"
כאבארניק	כאבארניק	" 7	177
טוען זיי	טוען זיי	" 11	233
דזי	חזי	" 14	243
איז צעוואָרפן	איז צעוואָרפן	" 13	245
סימכסטוירע	סימכסטאורע	" 12	255
יאָמינאָן	יאָמינאָן	" 4	278
פון באַגראָונג? ער	פון באַגראָונג? ער	5 אונטן	328
אפן טויך	אפן טייך	2 אויב	336
קיי	קוי	" 1	337
א קאליקע. —	א קאלי-	" 13	349
לעכצט	לעכצט	12 אונטן	362
דאָקיקאָט	דאָקיקאָט	" 14	366
סאנטשאַ פאנטאַ	סאנטשאַ פאנטאַ	" "	"
" "	" "	" 13	"

